

EUROPEAN CONFERENCES

2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

Belgrade
August 4 - 6, 2023

CONFERENCE BOOK

www.avrupakongresi.org

Radison Hotel
Belgrade

REGISTRATION

avrupakongresi@gmail.com

ISBN: 978-625-6830-09-7

EU 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

AUGUST 4 - 6, 2023

BELGRADE

Edited By

PROF. DR. HƏCƏR HÜSEYNOVA

CONFERENCE ORGANIZING BOARD

Head Of Conference: Prof. Dr. Naile Bilgili

Head of Organizing Board: Dr Gültekin Gürçay

Organizing Committee Member: Prof. Dr. Ali Bilgili

Organizing Committee Member: Prof. Dr. Başak Hanedan

Organizing Committee Member: Prof. Dr. Hülya Çiçek Kanbur

Organizing Committee Member: Prof. Dr. Dwi SULISWORO

Organizing Committee Member: Prof. Dr. Həcər Hüseynova

Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti

Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi

Organizing Committee Member: Assoc. Prof. Ivaylo Staykov

Organizing Committee Member: Dr. Öğr. Üyesi Naci Büyükkaracıoğlu

Organizing Committee Member: Dr. Öğr. Üyesi Mehdi Meskini Heydarlou

Organizing Committee Member: Aynur Əliyeva

Organizing Committee Member: Amaneh Manafidizaji

All rights of this book belong to Academy Conferences Publishing House

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academy Global–2023 ©

Issued: 30.08.2023

ISBN: 978-625-6830-09-7

CONFERENCE ID

EU 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE
AUGUST 4 - 6, 2023
BELGRADE

ORGANIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey – India - Republic of Korea – Indonesia – Philippines – China – Kazakhstan – Brazil – Australia - Germany – Hungary – Egypt – Oman – Poland – Thailand – Iran – South Korea – Nigeria – Qatar – Canada – Georgia – Spain – USA – Azerbaijan

PRESENTATION
Oral presentation

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
Presented papers are 45% from Turkey and 55% from other countries
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter".

LANGUAGES
Turkish, English, Russian, Persian, Arabic

Scientific & Review Committee

- Prof. Dr. Ali BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Türkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Türkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Türkiye
Prof. Dr. Hajar HUSEYNOVA – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Türkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin LEE – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Uzbekistan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Türkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile ABDULLAZADE – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Aysel ARSLAN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Bekir GÜRBULAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kirgizistan
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Türkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria

Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALİMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDIBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZİTONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Turkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

EUROPEAN CONFERENCES
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
EU EXART 1ST INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
August 4 - 6, 2023
Belgrade

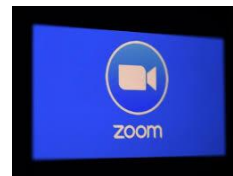
EUROPEAN CONFERENCES
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
EU EXART 1ST INTERANTIONAL GROUP EXHIBITION
August 4 - 6, 2023
BELGRADE

Join Zoom Meeting

<https://us02web.zoom.us/j/88193707664?pwd=MEZBL3M0S1ArNWVsMjV0YUJkR3lIQT09>

Meeting ID: 881 9370 7664

Passcode: 123456

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- **ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.**
- **gerekmektedir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- **Oturuma bağlanmadan önce Oturum ve Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 1 – 5 Ahmet Ahmetoglu**
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmasını moderatörler temin edecektir.**
- **Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.**
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.**
- **Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.**
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- **Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- **Katılımcı, bulunduğu oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.**
- **Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.**
- **ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.**

EUROPEAN CONFERENCES 2 nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES 2 nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456				
5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon / Hall	Oturum Başkanı / Session Chair		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
Salon 1	Doç. Dr. İsmail ŞAN	1	THE POTENTIAL OF MULTIMEDIA WITH MULTIREPRESENTATION CONCEPT TO ENHANCE CRITICAL THINKING SKILLS IN PHYSICS LEARNING	Ririn Alfiani Dwi Sulisworo
		2	DEVELOPING IOT-BASED LEARNING STRATEGIES FOR ENHANCING HIGHER ORDER THINKING SKILLS IN ENVIRONMENTAL ISSUES	Flaurencia Irene Mulya Irawati Dwi Sulisworo
		3	ORTAÖĞRETİM 11. SINIF FELSEFE DERSİNDE OKUTULAN DERS KİTABININ ÖĞRETİM PROGRAMINA UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	Doktor, Gamze Aslan
		4	“EDUCATION ISSUES AND SOLUTIONS FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN NORTH MACEDONIA”	Dr. Rejhan RAHMAN
		5	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EN İYİ ÖĞRENME YOLLARI	Doç. Dr. İsmail ŞAN
		6	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YAŞAM DOYUMLARI	Doç. Dr. İsmail ŞAN
		7	LOGICAL MIND ABOUT ALGEBRA IN SECONDARY SCHOOLS IMPORTANCE OF EXECUTION	Hamdullah ATAY
		8	ATTENTIONS AND ATTITUDES OF STUDENTS AGAINST THE CONCEPTIONS OF MATHEMATICS IN SECONDARY SCHOOLS	Hamdullah ATAY
		9	LİSE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM DÖNEMİNDE EBA (EĞİTİM BİLİŞİM AĞI) DESTEKLİ İNGİLİZCE DERSİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ	Bedri Yavuz HATUNOĞLU Murat GÖKALP
		10	KİTAP OKUMA ALIŞKANLIĞININ LGS'DE YER ALAN TÜRKÇE SORULARININ ÇÖZÜMÜYLE İLİŞKİSİ	Bedri Yavuz HATUNOĞLU Murat GÖKALP

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Baskanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 2	Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ	1 A LITERATURE REVIEW OF ADAPTIVE LEARNING AND GAMIFICATION IN EDUCATION: CURRENT TRENDS AND FUTURE DIRECTION	Ghazi Zulava Alief Muhammad Fajar Karuniawan
		2 CUBIC PROGRAM: A SYSTEMATIC COMPILATION STUDY	Doç. Dr. Sevda KOÇ AKRAN
		3 MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN MƏŞĞƏLƏLƏRDƏ ƏTRAF ALƏMLƏ TANIŞLIĞININ TƏŞKİLİ METODİKASI	Əliyeva Vüsələ Sərdar qızı
		4 MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ENDÜSTRİYEL ÜRÜN TASARIMI İÇİN ARA ELEMAN YETİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ÖNERİ	Öğr. Gör. Handan Sabriye YAMAN
		5 ERKEN ÇOCUKLUKTA SOSYAL GELİŞİMDE OYUNUN ETKİSİ	Uzman Öğretmen Bilge TAŞDEMİR Dr. Öğretim Üyesi Nisa Gökden KAYA
		6 PROBLEMS FACED BY TEACHERS WORKING IN SPECIAL EDUCATION INSTITUTIONS	Doç. Dr. Üyesi GÜNEŞ SALI Öğretmen Tahir KEKEÇ
		7 EVALUATION OF VALUES EDUCATION PRACTICES IN PRIMARY SCHOOL ACCORDING TO THE OPINIONS OF CLASS TEACHERS	Doç. Dr. Güneş SALI Öğretmen Dudu DEMİR
		8 TÜRK VE YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN ŞİDDET EĞİLİMLERİ VE SPOR İLE CİNSİYETİN ETKİSİ	Doç. Dr. Şaban ÜNVER Prof. Dr. Tülin ATAN
		9 FUTBOLCULARIN BESLENME BİLGİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Şevval ATAŞ Doktora Öğrencisi Yücel İNAÇ Doç. Dr.Şaban ÜNVER
		10 SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÇOCUK EDEBİYATINDAN YARARLANMA (UYUYAN TOPAÇ ADLI ESER ÖRNEĞİ)	Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ
		11 BİLİM TEKNOLOJİ ve TOPLUM ÖĞRENME ALANININ İÇERİĞİ ve ÖĞRETİMİ HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Baskamı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 3	Doç. Dr. Sadullah ÇELİK / Doç. Dr. Funda ÇONDUR	1	FINANCIAL CONSTRAINTS: A DETERRENT TO INTANGIBLE ASSET INVESTMENTS?	Mihaela Curea
		2	THE PHILIPPINE ENERGY STANDARDS AND LABELING PROGRAM IMPLEMENTATION TOWARDS POLICY DIRECTION	Fritz P. Caponong
		3	TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY: THE DEPARTMENT OF ENERGY'S PROCUREMENT MANAGEMENT DIVISION'S PUBLIC BIDDING PROCESS TOWARDS MECHANISM IMPROVEMENT	Rhodalyne P. de Guzman
		4	HOW IS BIG DATA REVOLUTIONARY IN INTERNATIONAL BUSINESSES?	Doç. Dr. Sadullah ÇELİK Doç. Dr. Funda ÇONDUR
		5	THE IMPORTANCE OF OPEN SOURCE SOFTWARE FOR BUSINESSES	Doç. Dr. Sadullah ÇELİK Doç. Dr. Funda ÇONDUR
		6	ASSESSMENT OF THE PRODUCTION AND USAGE POTENTIAL OF RENEWABLE ENERGY SOURCES (WIND-SOLAR) WITH VISUAL ANALYSIS DECISION SUPPORT METHOD ON A GLOBAL AND TURKEY SCALE	Doç. Dr. Haktan BİRSEL Erol YÜCEL
		7	THREE-DIMENSIONAL ANALYSIS OF WORLD HYDROCARBON ENERGY RESOURCES (PRODUCTION, EXPORT, IMPORT) WITH VISUAL ANALYSIS DECISION SUPPORT METHOD AND ITS EVALUATION FROM THE PERSPECTIVE OF TURKEY	Doç. Dr. Haktan BİRSEL Erol YÜCEL
		8	CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR GREEN INNOVATION	Öğr. Gör., Hatice BATMANTAŞ Doktora Öğrencisi, Fatma ZEYBEK
			FOREIGN TRADE IN FREE ZONES: A COMPARATIVE EVALUATION UNDER THE CUSTOMS REGIME	Bahar OĞUL Doç. Dr. Sefa ÖZBEK
		10	CLIMATE CHANGE FROM THE GATT PROCESS TO THE PRESENT: AN ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF CUSTOMS REGIMES	Bahar OĞUL Doç. Dr. Sefa ÖZBEK
		11	MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNİN ÖRGÜTSEL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	Arş. Gör. Ebru ERDOĞAN
		12	YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA İLİŞKİSEL PZARLAMA VE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ UYGULAMARI	Arş. Gör. Ebru ERDOĞAN

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 4	Doç. Dr. Gökçen ŞAHMARAN CAN	1 REFLECTION OF CULTURAL AND MEDIAATIC VARIATIONS ON ART EDUCATION DYNAMICS	Dr. Instructor Member, Adnan YALIM Master, Ahmet Göktuğ KILIÇ
		2 ARTİSTİC CREATION PSYCHOLOGY AND SİGMUND FREUD'S APPROACH TO PSYCHOANALYSIS	Yüksek Lisans, Ahmet Göktuğ KILIÇ
		3 SOSYAL BİR SORUN OLARAK KADINA YÖNELİK ŞİDDET	Dr. Elvan YAVUZ
		4 TARİH OKURYAZARLIĞINDA FEMİNİST METODOLOJİ: NEDEN KADIN?	Melisa KESKİN KANDEMİR
		İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KADIN	Doç.Dr.Nermin BAŞŞİ, Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK
		İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE YENİLENEBİLİR ENERJİ	Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK Doç.Dr.Nermin BAŞŞİ
		5 FRANK STELLA: DÜZEN VE DÜZENSİZLİK	Doç. Dr. N. Göksun YENER
		6 ANALYSIS OF THE STRATEGY OF "USE OF DEFINITION" IN POSTMODERN ART PRODUCTION THROUGH ROBERT SMIT'S "MEANINGLESS"	Doç. Dr. Gökçen ŞAHMARAN CAN
		7 THE ORNAMENTATION OF THE HOLY QUR'AN IN THE EXHIBITION HALL OF THE GENERAL DIRECTORATE OF LAND REGISTRY AND CADASTRE'S BOOKKEEPER SERVER EFENDİ	Doç. Dr., Pınar TOKTAŞ Arş. Gör., Burcu ER
		8 EDMUND BURKE'TE TOPLUM, DİN VE DEVLET	Öğretim Görevlisi FEVZİ YAHŞİ
9 MEŞRULUK VE DİN, GELENEK, RASYONALİZM/AKILCILIK, MODERNLİK/MODERNİZM ÜZERİNE	Öğretim Görevlisi FEVZİ YAHŞİ		
9 THE ROLE OF EXLIBRIS ART IN SOCIAL MEMORY TRANSFER	Lecturer Nevin ENGİN		

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:00 – 12:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 5	Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ	1 NEOLİBERAL HEGEMONYA KARŞISINDA DÜNYA SOSYAL FORUMU	Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ Y. Lisans Öğrencisi. Eylem ŞENER
		2 THE DISTINCTION BETWEEN EAST AND WEST CIVILIZATION	Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ
		3 TÜZEL KİŞİLİK PERDESİNİN KALDIRILMASI	Dr. Aydın ÇELİK
		4 EVALUATION OF THE PRICES RECEIVED FROM PLASTIC BAGS IN TERMS OF NEGATIVE EXTERNALITY	Ecem Selin Korkut Doç. Dr. Sami BUHUR
		5 KAMULAŞTIRMASIZ EL ATMA DAVALARI VE KAMULAŞTIRMA BEDELİNİN TESPİTİ DAVALARININ MÜLKİYET HAKKI ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRILMASI	Öğretim Görevlisi, Zeynep Büşra Bilgin
		6 THE EFFECTS OF THE PRESIDENTIAL GOVERNMENT SYSTEM ON LOCAL ADMINISTRATION	Mehmet YILDIZ
		7 AN EVALUATION ON THE INVASION OF DARULFÜNUN-I OSMANİ BY THE ALLIED FORCES	Dr. Elif YEŞİLTEPE TURŞUCU
		8 TAN GAZETESİ OLAYININ ÖNCÜLÜ: NAZIM HİKMET İLE BAZI EDEBİYATÇILAR ARASINDAKİ POLEMİK VE RESİMLİ AY'IN BASILMASI	Araş. Gör. Tülay GÜL
		9 THE LOGISTICAL IMPORTANCE OF THE DANUBE RIVER IN THE IRANIAN CAMPAIGNS (THE EXAMPLE OF THE OTTOMAN-IRANIAN WAR OF 1743-1746)	Araştırma Görevlisi Yunus KIRAYIT
		1 DÜNYA EDEBİYATININ NÜMAYƏNDƏLƏRİ AZƏRBAYCAN YAZIÇISI MEHDI HÜSEYNİN YARADICILIĞINDA.	Əlizadə Aygül Şamil qızı

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:30 – 12:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 6	Rui Antunes	1	BEHAVIORAL ANALYSIS OF TEAM MEMBERS IN VIRTUAL ORGANIZATION BASED ON TRUST DIMENSION AND LEARNING	Indiramma M., K. R. Anandakumar
		2	IMPROVED AUTOMATED CLASSIFICATION OF ALCOHOLICS AND NON-ALCOHOLICS	Ramaswamy Palaniappan
		3	RHETORICAL COMMUNICATION IN THE COGSCI DISCOURSE COMMUNITY: THE COGNITIVE NEUROSCIENCES (2004) IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC DISSEMINATION	Lucia Abbamonte Olimpia Matarazzo
		4	MORAL REASONING AND BEHAVIOUR IN ADULTHOOD	O. Matarazzo, L. Abbamonte, G. Nigro
		5	A COGNITIVE MODEL FOR FREQUENCY SIGNAL CLASSIFICATION	Rui Antunes, Fernando V. Coito
		6	PROBABILITY AND INSTRUCTION EFFECTS IN SYLLOGISTIC CONDITIONAL REASONING	Olimpia Matarazzo Ivana Baldassarre
		7	AN INVESTIGATION INTO KANJI CHARACTER DISCRIMINATION PROCESS FROM EEG SIGNALS	Hiroshi Abe, Minoru Nakayama
		8	REFORM-ORIENTED TEACHING OF INTRODUCTORY STATISTICS IN THE HEALTH, SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES – HISTORICAL CONTEXT AND RATIONALE	Rossi A. Hassad

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:30 – 12:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 7	Asst. Prof. Philip T. Roundy	1	A COMPUTATIONAL MODEL OF MINIMAL CONSCIOUSNESS FUNCTIONS	Nabila Charkaoui
		2	EXPLORING LIFE MEANINGFULNESS AND ITS PSYCHOSOCIAL CORRELATES AMONG RECOVERING SUBSTANCE USERS – AN INDIAN PERSPECTIVE	Fouzia Alsabah Shaikh, Anjali Ghosh
		3	DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE IN INCENTIVE ALLOCATION OF THE THAI PUBLIC SECTOR	Kalayanee Koonmee
		4	AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND FLEXIBLE REMEMBERING: GENDER DIFFERENCES	A. Aizpurua, W. Koutstaal
		5	CULTURAL ANXIETY AND ITS IMPACT ON STUDENTS- LIFE: A CASE STUDY OF INTERNATIONAL STUDENTS IN WUHAN UNIVERSITY	Nadeem Akhtar Shan Bo
		6	TREATMENT OR RE-VICTIMIZING THE VICTIMS	Juliana Panova
		7	THE STORY OF MERGERS AND ACQUISITIONS: USING NARRATIVE THEORY TO UNDERSTAND THE UNCERTAINTY OF ORGANIZATIONAL CHANGE	Philip T. Roundy
		8	A NEW MEASURE OF HERDING BEHAVIOR: DERIVATION AND IMPLICATIONS	Amina Amirat Abdelfettah Bouri

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:30 – 12:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 8	Antonios Maniatis	1	ANALYSIS OF DRIVING CONDITIONS AND PREFERRED MEDIA ON DIVERSION	Yoon-Hyuk Choi
		2	AN ANALYTICAL STUDY ON THE POLITICS OF DEFECTION IN INDIA	Diya Sarkar, Prafulla C. Mishra
		3	POSITION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE RUSSIAN FEDERATION ON THE MATTER OF RESTRICTING CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS CONCERNING BANKING SECRECY	A. V. Shashkova
		4	RECOGNITION AND PROTECTION OF INDIGENOUS SOCIETY IN INDONESIA	Triyanto, Rima Vien Permata Hartanto
		5	NEED OF NATIONAL SPACE LEGISLATION FOR SPACE FARING NATIONS	Muhammad Naveed Yang Caixia
		6	HUMAN RIGHTS IN ARMED CONFLICTS AND CONSTITUTIONAL LAW	Antonios Maniatis
		7	FORENSIC MEDICAL CAPACITIES OF RESEARCH OF SALIVA STAINS ON PHYSICAL EVIDENCE AFTER WASHING	Saule Mussabekova
		8	TOWARDS A PROOF ACCEPTANCE BY OVERCOMING CHALLENGES IN COLLECTING DIGITAL EVIDENCE	Lilian Noronha Nassif

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:30 – 12:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 9	Hanaa Farouk Saleh	1	PROMOTING GENDER EQUALITY WITHIN ISLAMIC TRADITION VIA CONTEXTUALIST APPROACH	Ali Akbar
		2	BA'ALBAKĪ'S INFLUENCE ON 1950S AND 1960S LEBANESE WOMEN WRITERS	Khaled Igbaria
		3	THE INTERACTION BETWEEN HUMAN AND ENVIRONMENT ON THE PERSPECTIVE OF ENVIRONMENTAL ETHICS	Mella Ismelina Farma Rahayu
		4	PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN EUROPE: THE PARLIAMENTARY DIMENSION	Aleksandra Chinaeva
		5	EISENHOWER'S FAREWELL SPEECH: INITIAL AND CONTINUING COMMUNICATION EFFECTS	B. Kuiper
		6	HUMAN SECURITY PROVIDERS IN FRAGILE STATE UNDER ASYMMETRIC WAR CONDITIONS	Luna Shamieh
		7	DEVELOPING NEW MEDIA CREDIBILITY SCALE: A MULTIDIMENSIONAL PERSPECTIVE	Hanaa Farouk Saleh
		8	GENDER DIFFERENCES IN RESEARCH OUTPUT, FUNDING AND COLLABORATION	Ashkan Ebadi Andrea Schiffauerova

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 10:30 – 12:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 10	Soungwan Kim	1	NARRATING IRISH IDENTITY: RETRIEVING 'IRISHNESS' IN THE WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS AND SEAMUS HEANEY	Rafik Massoudi
		2	NATURAL DISASTER TOURISM AS A TYPE OF DARK TOURISM	Dorota Rucińska
		3	DEMOCRATIZATION, MARKET LIBERALIZATION AND THE RAISE OF VESTED INTERESTS AND ITS IMPACTS ON ANTI-CORRUPTION REFORM IN INDONESIA	Ahmad Khoirul Umam
		4	ART AND CULTURE IN THE DEVELOPMENT PERIOD TO MODERNIZATION IN THE REIGN OF KING RAMA VI	Weena Eiamprapai
		5	DESIGNING CREATIVE EVENTS WITH DECONSTRUCTIVISM APPROACH	Maryam Memarian, Mahmood Naghizadeh
		6	DE-SECURITIZING IDENTITY: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY IN PERIODS OF TRANSITION	Katerina Antoniou
		7	EFFECT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON IMPROVING INDEPENDENCY OF PEOPLE WITH SEVERE DISABILITIES: VOCATIONAL REHABILITATION FACILITIES IN SOUTH KOREA	Soungwan Kim
		8	CAPITAL ACCUMULATION AND UNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA	Abubakar Dikko
		9	WATER CRISIS MANAGEMENT IN A TOURISM DEPENDENT COMMUNITY	Aishath Shakeela

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 1	Asst. Prof. Yakup GÜLEKÇİ	1	TOP WOMEN ENTREPRENEURS IN INDIA SHARE THEIR PERSPECTIVES ON CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND PROGRESSION	K.R.Padma K.R.Don P.Josthna M. Reshma Anjum M. Sankari
		2	HUMAN PAPILOMA VİRUS (HPV) AND THE IMPORTANCE OF VACCINATION	Arş. Gör. Edanur ÖZKAYA Doç. Dr. İlgün ÖZEN ÇINAR
		3	OCCUPATIONAL HEALTH NURSING PROGRAMS TO HEALTH PROMOTION OF EMPLOYEE AT THE WORKPLACE	Arş. Gör. Edanur ÖZKAYA Prof. Dr. Asiye KARTAL
		4	EFFECT OF NEUROMESODERMAL PROGENITOR DERIVED MSCs ON ADIPOGENIC AND OSTEOGENIC DIFFERENTIATION OF PREADIPOCYTES AND OSTEOPROGENITOR CELLS	Ezgi BULUT Selinay ŞENKAL Doç. Dr. Ayşegül DOĞAN
		5	MOBILE HEALTH APPLICATIONS AND PREGNANCY PERIOD	Doç.Dr.İlgün Özen Çınar Müberra Altun
		6	THE EFFECT OF EVIDENTIAL DYNAMICS ON FINGERPRINT INVESTIGATIONS	Asst. Prof. Yakup GÜLEKÇİ
		7	HEMŞİRELERDE FİZİKSEL KISITLAMA İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN BİBLİYOGRAFİSİ-İNCELENMESİ	Arş. Gör. Hatice KILIÇKIRAN Doç. Dr. Özlem DOĞU
		8	AFETLERDE HEMŞİRELİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ: TRİYAJ EĞİTİMİNİN VURGULANMASI	Hemşire Mehmet Selim TEK

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 2	Doç. Dr. Ümit AYATA	1	RECONSTRUCTION OF COMMUNICATION INFRASTRUCTURE IN KARABAKH, AN INTEGRAL PART OF AZERBAIJAN	Albina Chingiz HASHİMOVA
		2	EVALUATION OF THE EFFECTS OF EXPERIMENTAL PARAMETERS ON COD REMOVAL FROM LEACHATE WATER BY COAL-BASED POWDER ACTIVATED CARBON (CBPAC) ADSORPTION PROCESS	Ayşenur ÖĞEDEY Ensar OĞUZ
		3	EVALUATION OF THE EFFECTS OF EXPERIMENTAL PARAMETERS ON AMMONIA NITROGEN (NH ₃ -N) REMOVAL FROM LEACHATE WATER BY COAL-BASED POWDER ACTIVATED CARBON (CBPAC) ADSORPTION PROCESS	Ayşenur ÖĞEDEY Ensar OĞUZ
		4	SYNTHESIS OF TETRAMIN DERIVATIVES	Prof. Dr., Nabi BABAYEV Doç. Dr., Shahla AHMAD PhD. Rana KHANKISHIYEVA
		5	THE EFFECTS OF THERMAL AGING ON THE COLOR AND GLOSSINESS PROPERTIES OF UV-CURED VARNISH COATINGS APPLIED TO SAPELE (ENTANDROPHRAGMA CYLINDRICUM) WOOD	Prof. Dr. Bekir Cihad BAL Doç. Dr. Ümit AYATA
		6	A STUDY ON DETERMINING THE COLOR, GLOSSINESS, AND WHITENESS INDEX OF WOOD PLASTIC COMPOSITE MATERIAL PRODUCED WITH WASTE GLASS POWDER, WOOD FLOUR, AND RECYCLED POLYETHYLENE	Prof. Dr. Bekir Cihad BAL Doç. Dr. Ümit AYATA
		7	APPLICATION OF VARIOUS BLEACHING CHEMICALS ON SOME SURFACE PROPERTIES OF ILOMBA (PYCNANTHUS ANGOLENSIS EXELL) WOOD	Prof. Dr. Bekir Cihad BAL Doç. Dr. Ümit AYATA
		8	DETERMINATION OF SURFACE PROPERTIES IN EUROPEAN LARCH (LARIX DECIDUA MILL.) WOOD TREATED WITH WASTE OLIVE, WALNUT, AND CORN OILS	Prof. Dr. Bekir Cihad BAL Doç. Dr. Ümit AYATA

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 3	Asst. Prof. Dr. Adnan KIRAL	1 AUGMENTED SHEHU TRANSFORMATIONS FOR SPACE-TIME FRACTIONAL DIFFUSION PROCESS	Suleyman Cetinkaya Ali Demir
		2 ON THE SOLUTION OF DIFFUSION EQUATION IN THE SENSE OF PROPORTIONAL FRACTIONAL DERIVATIVE	Suleyman Cetinkaya Ali Demir
		3 İOT TABANLI ÇOK AMAÇLI AKILLI ÇEVRE AYDINLATMASI	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ŞENPINAR Elek. Elekt. Müh. Enes TÜVER
		4 0.3 MM KALİBRE PARÇACIK BENZETMELİ MERMİ İLE 7,62x51 MM MÜHİMMATIN PENETRASYON DAVRANIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI İNCELENMESİ	Şükrü Berkan ŞAHİN Doç. Dr., Murat AYDIN
		5 EVALUATING THE KAHRAMANMARAS EARTHQUAKE OF FEBRUARY 6 2023 IN TURKEY BASED ON NEW GENERATION ATTENUATION GROUND MOTION (NGA) MODELS	Asst. Prof. Dr. Adnan KIRAL Asst. Prof. Dr. Zeliha TONYALI

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:00 – 16:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 4	Prof. Dr. Senar AYDIN	1	ATIKSULAR İLE SULANAN TOPRAKLARDA MİKROPLASTİK KİRLİLİĞİ	Prof. Dr. Senar AYDIN Prof. Dr. Mehmet Emin AYDIN
		2	İÇME SULARINDA MİKROPLASTİKLERİN VARLIĞI VE MUHTEMEL SAĞLIK RİSKLERİ	Prof. Dr. Senar AYDIN Prof. Dr. Mehmet Emin AYDIN
		3	INVESTIGATION OF THE CAUSES OF HIGH SERUM HOMOCYSTEINE LEVELS IN GERIATRIC PATIENTS	Uz. Dr. Gamze Gök Doç. Dr. Salim Neşelioğlu
		4	SULU ORTAMLARDAKİ RİFAMPİSİNİN MİKRO ÖLÇEKLİ SIFIR DEĞERLİKLİ DEMİR PARTİKÜLÜ İLE GİDERİMİNİN İNCELENMESİ	Doktor Öğretim Üyesi, Burçin YILDIZ
		5	A Study on Macroanatomical, Morphometric Structure and Arterial Vascularization of Tongue in a Wild Goat (Capra aegagrus aegagrus)	Associate Professor Gülseren KIRBAŞ DOĞAN
		6	MACROANATOMICAL STRUCTURE AND ARTERIAL VASCULARIZATION OF THE EYE IN A WILD GOAT (CAPRA AEGAGRUS AEGAGRUS)	Associate Professor Gülseren KIRBAŞ DOĞAN
		7	BOR İÇEREN EPETRABOROLE ANTİBİYOTİĞİNİN BAZI ESCHERİCHİA COLİ SUŞLARI ÜZERİNDEKİ ANTİMİKROBİYAL ETKİSİ	Doktora öğrencisi Anara BABAYEVA Doç. Dr. Bekir ÇÖL Dr. Öğr. Üyesi Esra DİBEK Öğr. Gör. Dr. Merve SEZER KÜRKÇÜ
		8	TREATMENT OF HUMERUS FRACTURE IN A GOAT WITH INTRAMEDULLARY PIN AND ACRYLIC EXTERNAL FIXATOR	Dr. Öğr. Üyesi Kamil SAĞLAM
		9	PERİDOTİTİN EPOKSİ (REÇİNE) İÇERİSİNDE RENK VERİCİ PİGMENT OLARAK KULLANILABİLİRLİĞİ VE SÜSTAŞI YAPIMI	Dr. Öğr. Üyesi Murat CAMUZCUOĞLU

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:30 – 16:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 5	Tajudeen Ojo Ibraheem	1	IMPACT OF REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES ON WOMEN'S LIVES IN NEW DELHI: A STUDY FROM FEMINIST PERSPECTIVE	Zairunisha
		2	CURBING ABUSES OF LEGAL POWER IN THE SOCIETY	Tajudeen Ojo Ibraheem
		3	SOCIAL STRUCTURE, INVOLUNTARY RELATIONS, AND URBAN POVERTY	Mahmood Niroobakhsh
		4	KNOWLEDGE TRANSFER AND THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS	Ahmed Alaoui
		5	THE INFLUENCE OF ISLAMIC ARTS ON OMANI WEAVING MOTIFS	Zahra Ahmed Al-Zadjali
		6	HANDLING COMPLEXITY OF A COMPLEX SYSTEM DESIGN: PARADIGM, FORMALISM AND TRANSFORMATIONS	Hycham Aboutaleb Bruno Monsuez
		7	UNDERSTANDING EUROPE'S ROLE IN THE AREA OF LIBERTY, SECURITY AND JUSTICE AS AN INTERNATIONAL ACTOR	Sarah Barrere
		8	THE METHODOLOGY OF OUT-MIGRATION IN GEORGIA	Shorena Tsiklauri

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:30 – 16:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 6	Nathanon Trachoo	1	A REVIEW ON APPLICATION OF CHITOSAN AS A NATURAL ANTIMICROBIAL	F. Nejati Hafdani, N. Sadeghinia
		2	NEUROGENIC POTENTIAL OF CLITORIA TERNATEA AQUEOUS ROOT EXTRACT--A BASIS FOR ENHANCING LEARNING AND MEMORY	Kiranmai S.Rai
		3	FORMULATION AND EVALUATION OF VAGINAL SUPPOSITORIES CONTAINING LACTOBACILLUS	Sanae Kaewnopparat, Nattha Kaewnopparat
		4	ISOLATION OF B-SITOSTEROL DIARABINOSIDE FROM RHIZOMES OF ALPINIA GALANGA	N. K. Fuloria, S. Fuloria
		5	DATA MINING CLASSIFICATION METHODS APPLIED IN DRUG DESIGN	Mária Stachová, Lukáš Sobíšek
		6	SALBUTAMOL SULPHATE-ETHYLCELLULOSE TABLETTED MICROCAPSULES: PHARMACOKINETIC STUDY USING CONVOLUTION APPROACH	Ghulam Murtaza, Kalsoom Farzana
		7	ANTIBACTERIAL ACTIVITY OF ETHANOL EXTRACT FROM SOME THAI MEDICINAL PLANTS AGAINST CAMPYLOBACTER JEJUNI	Achara Dholvitayakhun, Nathanon Trachoo
		8		

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:30 – 16:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
SALON 7	Noureddine Hamdi	1	PSO-BASED PLANNING OF DISTRIBUTION SYSTEMS WITH DISTRIBUTED GENERATIONS	Amin Hajizadeh, Ehsan Hajizadeh
		2	THREE-PHASE HIGH FREQUENCY AC CONVERSION CIRCUIT WITH DUAL MODE PWM/PDM CONTROL STRATEGY FOR HIGH POWER IH APPLICATIONS	Nabil A. Ahmed
		3	A NEW MAXIMUM POWER POINT TRACKING FOR PHOTOVOLTAIC SYSTEMS	Mohamed Azab
		4	IMPULSE RESPONSE SHORTENING FOR DISCRETE MULTITONE TRANSCIEVERS USING CONVEX OPTİMİZATION APPROACH	Ejaz Khan, Conor Heneghan
		5	HYBRID ASSOCIATION CONTROL SCHEME AND LOAD BALANCING IN WIRELESS LANS	Chutima Prommak, Airisa Jantawetip
		6	ESTIMATION OF BROADCAST PROBABILITY IN WIRELESS ADHOC NETWORKS	Bharadwaj Kadiyala, Sunitha V
		7	THEORETICAL ANALYSIS OF CAPACITIES IN DYNAMIC SPATIAL MULTIPLEXING MIMO SYSTEMS	Imen Sfaihi, Noureddine Hamdi
		8	FIBER OPTIC SENSORS	Bahareh Gholamzadeh, Hooman Nabovati

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:30 – 16:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 8	ABDOLSALAM GHADERI	1	PROGRAMMING LANGUAGE EXTENSION USING STRUCTURED QUERY LANGUAGE FOR DATABASE ACCESS	Chapman Eze Nnadozie
		2	AUTOMATED HEART SOUND CLASSIFICATION FROM UNSEGMENTED PHONOCARDIOGRAM SIGNALS USING TIME FREQUENCY FEATURES	Nadia Masood Khan Muhammad Salman Khan Gul Muhammad Khan
		3	ADAPTION MODEL FOR BUILDING AGILE PRONUNCIATION DICTIONARIES USING PHONEMIC DISTANCE MEASUREMENTS	Akella Amarendra Babu Rama Devi Yellasiri Natukula Sainath
		4	OPTIMIZED AND SECURED DIGITAL WATERMARKING USING ENTROPY, CHAOTIC GRID MAP AND ITS PERFORMANCE ANALYSIS	R. Rama Kishore Sunesh
		5	A DATASET OF PROGRAM EDUCATIONAL OBJECTIVES MAPPED TO ABET OUTCOMES: DATA CLEANSING, EXPLORATORY DATA ANALYSIS AND MODELING	Addin Osman Anwar Ali Yahya Mohammed Basit Kamal
		6	A ROBUST OPTIMIZATION MODEL FOR THE SINGLE-DEPOT CAPACITATED LOCATION-ROUTING PROBLEM	Abdolsalam Ghaderi
		7	IMAGE DEHAZING USING DARK CHANNEL PRIOR AND FAST GUIDED FILTER IN DAUBECHIES LIFTING WAVELET TRANSFORM DOMAIN	Harpreet Kaur Sudipta Majumdar
		8		

EUROPEAN CONFERENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
Meeting ID: 881 9370 7664 Passcode: 123456

5 Ağustos/ August 5, 2023 / 14:30 – 16:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon / Hall	Oturum Başkanı	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
SALON 9	Abdel-Badeeh M. Salem	1	BREAST SKIN-LINE ESTIMATION AND BREAST SEGMENTATION IN MAMMOGRAMS USING FAST-MARCHING METHOD	Koichi Harada
		2	SCATTERER DENSITY IN EDGE AND COHERENCE ENHANCING NONLINEAR ANISOTROPIC DIFFUSION FOR MEDICAL ULTRASOUND SPECKLE REDUCTION	Ahmed Badawi J. Michael Johnson Mohamed Mahfouz
		3	T-WAVE DETECTION BASED ON AN ADJUSTED WAVELET TRANSFORM MODULUS MAXIMA	Samar Krimi, Kaïs Ouni, Noureddine Ellouze
		4	BRIDGING THE MENTAL GAP BETWEEN CONVOLUTION APPROACH AND COMPARTMENTAL MODELING IN FUNCTIONAL IMAGING: TYPICAL EMBEDDING OF AN OPEN TWO-COMPARTMENT MODEL INTO THE SYSTEMS THEORY APPROACH OF INDICATOR DILUTION THEORY	Gesine Hellwig
		5	ANALYSIS OF MEDICAL DATA USING DATA MINING AND FORMAL CONCEPT ANALYSIS	Anamika Gupta, Naveen Kumar, Vasudha Bhatnagar
		6	CASE BASED REASONING TECHNOLOGY FOR MEDICAL DIAGNOSIS	Abdel-Badeeh M. Salem
		7	DETECTION OF DIABETIC SYMPTOMS IN RETINA IMAGES USING ANALOG ALGORITHMS	Daniela Matei Radu Matei
		8	ARRIVING AT AN OPTIMUM VALUE OF TOLERANCE FACTOR FOR COMPRESSING MEDICAL IMAGES	Sumathi Poobal, G. Ravindran

EU EXART 1 ST INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION					
Salon / Hall	Oturum Başkanı / Session Chair		Eser Adı / Art Work	Artist	Tema / Theme
		1	Armağan	Dr.Öğr.Üyesi Merve Duydu	
		2	Girdap	Dr.Öğr.Üyesi Fulya SAVAŞ	
		3	Natürmort	Yüksek Lisans Ahmet Göktuğ Kılıç	
		4	Cactus skirt	Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Seferoğlu	
		5	Pastoral	Fırat Çağrı Kırmızıgül	
		6	Enkaz / Debris	Öğr. Gör. Nurhan AKBULUT	
		7	in-line 3	Doçent Nilay Özsağ Uluçay	
		8	Işık / Light	Dr. Öğr. Üyesi Sevgi KILINÇ	
		9	Composition #180720231	DOÇ. DR. N. GÖKSUN YENER	
		10	Ear	Dr. Öğr. Üyesi Başak Çakmak	
		11	İsimsiz	Dr. Öğr. Üyesi Derya ÖZDEMİR	
		12	Şaman Maskesi ve Güneş	Doç. Elif Aksoy	
		13	Şaman Davulu	Doç. Elif Aksoy	
		14	Y/3	Doç. Safiye SARİ	
		15	Y/5	Doç. Safiye SARİ	
		16	COVID Halleri 6	Doç.Dr. Yücel Yazgın	
		17	COVID Halleri 1	Doç.Dr. Yücel Yazgın	
		18	Sombahar /Autumn	Prof. Dr. Valide PAŞAYEVA	
		19	Yapay Zeka	Dr. Öğr. Üyesi Ferrah Nur Dündar	
		20	Kadim Tarihten Buluntular	Doç. Dr. Nermin ÖZCAN ÖZER	
		21	Dinamizm	Doç. Dr. Nermin ÖZCAN ÖZER	
		22	Digital Collage	Merve Karaman	
		23	Beyaz Atlı	Öğr.Gör Seyfullah Büyükçapar	
		24	Empati/ Empathy	Dr.Öğr.Üyesi Şeyma Müge İBA	

EUROPEAN CONFERENCES
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
EU EXART 1ST INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
August 4 - 6, 2023
Belgrade

Contents

DEVELOPING IOT-BASED LEARNING STRATEGIES FOR ENHANCING HIGHER-ORDER THINKING SKILLS IN ENVIRONMENTAL ISSUES.....	1
THE POTENTIAL OF MULTIMEDIA WITH MULTI REPRESENTATION CONCEPT TO ENHANCE CRITICAL THINKING SKILLS IN PHYSICS LEARNING	7
ORTAÖĞRETİM 11. SINIF FELSEFE DERSİNDE OKUTULAN DERS KİTABININ ÖĞRETİM PROGRAMINA UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	12
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EN İYİ ÖĞRENME YOLLARI.....	20
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YAŞAM DOYUMLARI	34
ORTAOKULLARDA CEBİR İLE İLGİLİ MANTIKSAL AKIL YÜRÜTMENİN ÖNEMİ	49
ORTAOKULLARDAKİ ÖĞRENCİLERİN MATEMATİKSEL KAVRAMLARA KARŞI İLGİ VE TUTUMLARI	51
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM DÖNEMİNDE EBA (EĞİTİM BİLİŞİM AĞI) DESTEKLİ İNGİLİZCE DERSİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ.....	53
KİTAP OKUMA ALIŞKANLIĞININ LGS'DE YER ALAN TÜRKÇE SORULARININ ÇÖZÜMÜYLE İLİŞKİSİ	68
A LITERATURE REVIEW OF ADAPTIVE LEARNING AND GAMIFICATION IN EDUCATION: CURRENT TRENDS AND FUTURE DIRECTION	91
KÜBİK PROGRAM: BİR SİSTEMATİK DERLEME ÇALIŞMASI	100
MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN MƏŞĞƏLƏLƏRDƏ ƏTRAF ALƏMLƏ TANIŞLIĞININ TƏŞKİLİ METODİKASI	111
MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ENDÜSTRİYEL ÜRÜN TASARIMI İÇİN ARA ELEMAN YETİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ÖNERİ	113
ERKEN ÇOCUKLUKTA SOSYAL GELİŞİMDE OYUNUN ETKİSİ	122
İLKOKULDA UYGULANAN DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARININ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	137
ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR	153
TÜRK VE YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN ŞİDDET EĞİLİMLERİ VE SPOR İLE CİNSİYETİN ETKİSİ	172
FUTBOLCULARIN BESLENME BİLGİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	178
BİLİM TEKNOLOJİ ve TOPLUM ÖĞRENME ALANININ İÇERİĞİ ve ÖĞRETİMİ HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	184
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÇOCUK EDEBİYATINDAN YARARLANMA (UYUYAN TOPAÇ ADLI ESER ÖRNEĞİ)	194
THE PHILIPPINE ENERGY STANDARDS AND LABELING PROGRAM IMPLEMENTATION TOWARDS POLICY DIRECTION.....	201
TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY: THE DEPARTMENT OF ENERGY'S PROCUREMENT MANAGEMENT DIVISION'S PUBLIC BIDDING PROCESS TOWARDS MECHANISM IMPROVEMENT	202
BÜYÜK VERİ ULUSLARARASI İŞLETMELERDE NASIL DEVRİM YARATIYOR?	203
İŞLETMELER İÇİN AÇIK KAYNAK YAZILIMIN ÖNEMİ.....	216
GÖRSEL ANALİZ KARAR DESTEK METODU İLE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI (RÜZGÂR-GÜNEŞ) ÜRETİMİ VE KULLANIM POTANSİYELİNİN KÜRESEL VE TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	228
GÖRSEL ANALİZ KARAR DESTEK METODU İLE DÜNYA HİDRAKARBON ENERJİ KAYNAKLARININ ÜÇ BOYUTLU (ÜRETİM, İHRACAT, İTHALAT) İNCELENMESİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	241
YEŞİL İNOVASYONA DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE	251
FOREIGN TRADE IN FREE ZONES: A COMPARATIVE EVALUATION UNDER THE CUSTOMS REGİME	257

CLIMATE CHANGE FROM THE GATT PROCESS TO THE PRESENT: AN ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF CUSTOMS REGIMES.....	264
MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNİN ÖRGÜTSEL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	272
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA İLİŞKİSEL PAZARLAMA VE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ UYGULAMARI	283
SANATSAL YARATIM PSİKOLOJİSİ VE SİGMUND FREUD'UN PSİKANALİZ YAKLAŞIMI	293
KÜLTÜREL VE MEDYATİK VARYASYONLARIN SANAT EĞİTİMİ DİNAMİKLERİNE YANSIMASI	306
SOSYAL BİR SORUN OLARAK KADINA YÖNELİK ŞİDDET	314
TARİH OKURYAZARLIĞINDA FEMİNİST METODOLOJİ: NEDEN KADIN?.....	315
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE YENİLENEBİLİR ENERJİ	329
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KADIN	335
FRANK STELLA: DÜZEN VE DÜZENSİZLİK	341
POSTMODERN SANAT ÜRETİMİNDE “UYUMSUZLUKTAN YARARLANMAK” STRATEJİSİNİN ROBERT SMIT’İN “ANLAMSIZ” ADLI YAPITI ÜZERİNDEN ANALİZİ	349
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ DEFTER EMİNİ SERVER EFENDİ SERGİ SALONUNDA BULUNAN KUR’AN-I KERİM’İN TEZİNATI	360
MEŞRULUK VE DİN, GELENEK, RASYONALİZM/AKILCILIK, MODERNLİK/MODERNİZM ÜZERİNE	371
EDMUND BURKE’TE TOPLUM, DİN VE DEVLET	379
TOPLUMSAL HAFIZA AKTARIMINDA EKSLİBRİS SANATININ ROLÜ	385
KÜRESELLEŞME VE NEOLİBERAL HEGEMONYA KARŞISINDA DÜNYA SOSYAL FORUMU.....	387
MEDENİYET İDRAKİ AÇISINDAN DOĞU VE BATI AYRIMI	399
TÜZEL KİŞİLİK PERDESİNİN KALDIRILMASI	410
PLASTİK POŞETLERDEN ALINAN BEDELLERİN NEGATİF DIŞSALLIKLAR YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	411
KAMULAŞTIRMASIZ EL ATMA DAVALARI VE KAMULAŞTIRMA BEDELİNİN TESPİTİ DAVALARININ MÜLKİYET HAKKI ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRILMASI.....	426
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİN YEREL YÖNETİMLERE ETKİLERİ	444
İTİLAH KUVVETLERİ’NİN DÂRULFÜNÛN-I OSMANİ’Yİ İŞGALİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	453
TAN GAZETESİ OLAYININ ÖNCÜLÜ: NAZIM HİKMET İLE BAZI EDEBİYATÇILAR ARASINDAKİ POLEMİK VE RESİMLİ AY’IN BASILMASI.....	455
İRAN SEFERLERİ’NDE TUNA NEHRİ’NİN LOJİSTİK ÖNEMİ (1743-1746 OSMANLI-İRAN SAVAŞI ÖRNEĞİ)	456
DÜNYA ƏDƏBİYYATININ NÜMAYƏNDƏLƏRİ AZƏRBAYCAN YAĞIÇISI MEHDİ HÜSEYNİN YARADICILIĞINDA.	458
A COMPUTATIONAL MODEL OF MINIMAL CONSCIOUSNESS FUNCTIONS.....	459
EXPLORING LIFE MEANINGFULNESS AND ITS PSYCHOSOCIAL CORRELATES AMONG RECOVERING SUBSTANCE USERS – AN INDIAN PERSPECTIVE	460
ANALYSIS OF DRIVING CONDITIONS AND PREFERRED MEDIA ON DIVERSION	461
AN ANALYTICAL STUDY ON THE POLITICS OF DEFECTION IN INDIA	462
POSITION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE RUSSIAN FEDERATION ON THE MATTER OF RESTRICTING CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS CONCERNING BANKING SECRECY.....	463
RECOGNITION AND PROTECTION OF INDIGENOUS SOCIETY IN INDONESIA	464
NEED OF NATIONAL SPACE LEGISLATION FOR SPACE FARING NATIONS	465
HUMAN RIGHTS IN ARMED CONFLICTS AND CONSTITUTIONAL LAW.....	466
FORENSIC MEDICAL CAPACITIES OF RESEARCH OF SALIVA STAINS ON PHYSICAL EVIDENCE AFTER WASHING... ..	467

TOWARDS A PROOF ACCEPTANCE BY OVERCOMING CHALLENGES IN COLLECTING DIGITAL EVIDENCE	468
PROMOTING GENDER EQUALITY WITHIN ISLAMIC TRADITION VIA CONTEXTUALIST APPROACH	469
BA'ALBAKĪ'S INFLUENCE ON 1950S AND 1960S LEBANESE WOMEN WRITERS	470
PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN EUROPE: THE PARLIAMENTARY DIMENSION	471
EISENHOWER'S FAREWELL SPEECH: INITIAL AND CONTINUING COMMUNICATION EFFECTS	472
HUMAN SECURITY PROVIDERS IN FRAGILE STATE UNDER ASYMMETRIC WAR CONDITIONS	473
DEVELOPING NEW MEDIA CREDIBILITY SCALE: A MULTIDIMENSIONAL PERSPECTIVE	474
NARRATING IRISH IDENTITY: RETRIEVING 'IRISHNESS' IN THE WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS AND SEAMUS HEANEY	475
NATURAL DISASTER TOURISM AS A TYPE OF DARK TOURISM	476
DEMOCRATIZATION, MARKET LIBERALIZATION AND THE RAISE OF VESTED INTERESTS AND ITS IMPACTS ON ANTI-CORRUPTION REFORM IN INDONESIA	477
ART AND CULTURE IN THE DEVELOPMENT PERIOD TO MODERNIZATION IN THE REIGN OF KING RAMA VI	478
DESIGNING CREATIVE EVENTS WITH DECONSTRUCTIVISM APPROACH	479
DE-SECURITIZING IDENTITY: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY IN PERIODS OF TRANSITION	480
EFFECT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON IMPROVING INDEPENDENCY OF PEOPLE WITH SEVERE DISABILITIES: VOCATIONAL REHABILITATION FACILITIES IN SOUTH KOREA	481
WATER CRISIS MANAGEMENT IN A TOURISM DEPENDENT COMMUNITY	482
IMPACT OF REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES ON WOMEN'S LIVES IN NEW DELHI: A STUDY FROM FEMINIST PERSPECTIVE	483
CURBING ABUSES OF LEGAL POWER IN THE SOCIETY	484
SOCIAL STRUCTURE, INVOLUNTARY RELATIONS, AND URBAN POVERTY	485
KNOWLEDGE TRANSFER AND THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS	486
THE INFLUENCE OF ISLAMIC ARTS ON OMANI WEAVING MOTIFS	487
UNDERSTANDING EUROPE'S ROLE IN THE AREA OF LIBERTY, SECURITY AND JUSTICE AS AN INTERNATIONAL ACTOR	488
THE METHODOLOGY OF OUT-MIGRATION IN GEORGIA	489
DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE IN INCENTIVE ALLOCATION OF THE THAI PUBLIC SECTOR	490
AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND FLEXIBLE REMEMBERING: GENDER DIFFERENCES	491
CULTURAL ANXIETY AND ITS IMPACT ON STUDENTS- LIFE: A CASE STUDY OF INTERNATIONAL STUDENTS IN WUHAN UNIVERSITY	492
1399 TREATMENT OR RE-VICTIMIZING THE VICTIMS	493
THE STORY OF MERGERS AND ACQUISITIONS: USING NARRATIVE THEORY TO UNDERSTAND THE UNCERTAINTY OF ORGANIZATIONAL CHANGE	494
A NEW MEASURE OF HERDING BEHAVIOR: DERIVATION AND IMPLICATIONS	495

DEVELOPING IOT-BASED LEARNING STRATEGIES FOR ENHANCING HIGHER-ORDER THINKING SKILLS IN ENVIRONMENTAL ISSUES

Flarencia Irene Mulya IRAWATI¹, Dwi SULISWORO²

¹ Universitas Ahmad Dahlan, Faculty of Education and Teacher Training,

<https://orcid.org/0009-0005-1759-4751>

² Universitas Ahmad Dahlan, Faculty of Education and Teacher Training,

<https://orcid.org/0000-0002-7625-8505>

ABSTRACT

Raising awareness about global issues presents a complex challenge, as providing learners real-world experiences of natural phenomena is complex. Traditional learning approaches primarily rely on text, images, and videos, often needing more to deliver authentic experiences. Therefore, there is a need to develop learning strategies that leverage real-time data, such as smart water quality sensors based on the Internet of Things (IoT), capable of measuring conductivity, pH, oxygen levels, salinity, and turbidity in various environments like ponds, rivers, and lakes. These sensors can be further developed to facilitate automated fish and shrimp farming monitoring. However, the issue lies in the need for hands-on learning opportunities that utilize cutting-edge technology, particularly in environmental problems. Hence, this research aims to design a suitable IoT-based learning framework to enhance higher-order thinking skills in addressing environmental issues, specifically water pollution. The development of this IoT-based application will support educational efforts, particularly in natural environments. This strategy aims to foster higher-order thinking skills in elementary school students, encouraging activities such as identification, comparison, and classification of various concepts and phenomena. The implementation and testing of problem-based learning supported by this application will be carried out at the junior high school level.

Keywords: Environmental awareness, Learning strategies, Internet of Things (IoT), Smart water quality sensor, Hands-on learning, Higher order thinking skills

1. INTRODUCTION

Natural Sciences is a subject that delves into the study of life's phenomena, aiming to produce high-quality human resources through science education [1]. Traditional learning methods, where teachers dominate the process by presenting information to passive students, often result in abstract understanding and reduced motivation. Student-centred learning models, such as the Problem-Based Learning (PBL) model, have been introduced, which actively involves students in learning activities and encourages critical thinking and problem-solving skills.

This research explores the impact of student-centred learning models, particularly the PBL model, on students' motivation. The PBL model presents real-life problems that engage students in collaborative learning, fostering independence and confidence. Pollution and environmental damage are relevant topics in the science curriculum, particularly in junior high schools, as they directly relate to students' lives [2].

Unfortunately, science learning at the junior high school level often lacks adequate instructional media, resulting in less detailed explanations that hinder concept understanding. To enhance

the learning experience and provide direct access to phenomena, Internet of Things (IoT)-based devices have emerged as valuable tools [3]-[5]. One such device is the IoT Smart water quality sensor, which allows students to measure various water parameters, such as pH, conductivity, oxygen levels, salinity, and turbidity [6].

This research seeks to explore the integration of the IoT Smart water quality sensor with the PBL model, aiming to enhance students' understanding of pollution and environmental issues while boosting their learning motivation. By presenting real-world problems and utilizing innovative technology, this study aims to determine student responses to combining the IoT Smart water quality sensor and problem-based learning.

This research endeavours to shed light on the effectiveness of this combined approach and its potential implications for science education. Understanding the impact of student-centred learning models and technological integration on student motivation is vital for creating dynamic and engaging learning environments that foster knowledge acquisition and skill development.

2. METHODS

This research adopts a descriptive research design to investigate the impact of the IoT-assisted PBL model using smart water quality sensors on water pollution material. The survey method collects extensive data on student responses to the implemented learning approach.

Participants in this study consist of 28 7th-grade students from a particular junior high school in Yogyakarta, Indonesia. The data collection technique involves using questionnaires comprising 20 questions categorized into four aspects: usefulness, ease of use, ease of learning, and satisfaction. The questionnaire utilizes the Likert scale, where students were asked to select their answers from four options: strongly agree (SA), agree (A), disagree (D), and strongly disagree (SD).

The analysis technique employed in this research is descriptive, utilizing percentages and average scores. Descriptive statistics were used to organize and analyze data to clearly and concisely understand the results. The research instrument used is the questionnaire, designed to measure students' responses to the PBL model assisted by IoT-based smart water quality sensors. The research is carried out in several stages of learning activities, as shown in Table 1.

Table 1. Learning Activities Problem-Based Learning Assisted by IoT

PBL Syntax	Teacher Activities
Student orientation to the problem	Introduce and explain the problem
Organize students	Helping students to organize and define problem-solving presented and distribute LKPD
Individual and group research guide	Assist students in gathering information appropriate to the problems presented by making observations and explaining how to use the IoT smart water quality sensor.
Develop and present the work.	Help students to prepare appropriate work and become a moderator in presentations.
Analyze and evaluate the problem-solving process	Evaluate and reflect

The combination of survey-based data collection, descriptive analysis, and the implementation of the IoT-assisted PBL model aims to uncover valuable insights into students' responses to this

innovative learning approach and its impact on their motivation and understanding of pollution and environmental issues.

3. RESULT AND DISCUSSION

The study involved 28 students in a single class, where the PBL model was implemented with the assistance of the IoT smart water quality sensor. The research aimed to assess students' responses to the learning approach through a questionnaire comprising 20 questions, categorized into usefulness, ease of use, ease of learning, and satisfaction. Figure 1 presents the percentage of student responses for each category.

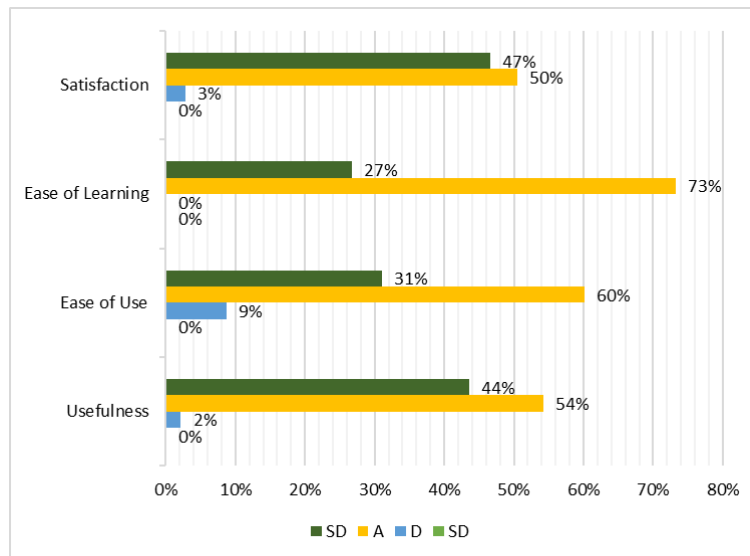

Figure 1. Score Percentage Chart for Each Category

The diagram shows that students mostly agreed and strongly agreed with all categories, with no students scoring one or strongly disagreed. However, some students did express disagreement or a score of 2. The average score for each category and overall is shown in Table 2.

Table 2. Average Total Score and Each Category

Category	\bar{x}	Category
Usefulness	3.41	Very good
Ease of use	3.21	
Ease of learning	3.27	
Satisfaction	3.47	
Average	3.34	

The data from the average score calculations indicate that the overall average is 3.34. All average scores obtained for each category are above three, showing very good student responses. The category with the highest average score is satisfaction, at 3.47. It suggests that students are content with the learning approach, finding it enjoyable and motivating. The PBL learning model, assisted by the IoT smart water quality sensor, allows students to explore information independently and actively engage in solving contextual problems. According to previous research, the PBL model triggers curiosity, investigation, and critical thinking, enhancing student interest and understanding of concepts [7]-[9].

Students find the learning process more accessible with the PBL model, as they are actively involved in problem-solving [10]. Applying the PBL model to environmental pollution material positively affects students, creating an enjoyable learning atmosphere through discussions to solve presented problems [11]. Moreover, using IoT smart water quality sensors contributes to students' ease of learning, as they can easily understand the features and functioning of the IoT website. The IoT sensor enables students to measure various water parameters accurately, identifying and solving water pollution problems. The data provided by the IoT sensor helps students understand concepts more clearly, preventing abstract understanding and enhancing motivation.

In conclusion, implementing the PBL learning model assisted by the IoT smart water quality sensor yielded highly positive student responses. The approach fostered a better understanding of pollution and environmental issues and increased motivation and engagement in learning. IoT technology in science learning has proven effective in providing a more flexible and concrete representation of abstract concepts, further enhancing student achievement and interest [12]-[15].

Overall, the findings of this research suggest that integrating the PBL model with IoT-based smart water quality sensors can significantly improve science education by fostering active learning, problem-solving skills, and overall student satisfaction, as another finding suggestion [16],[17]. These positive results encourage further exploration of student-centred learning models and the integration of innovative technologies to optimize learning outcomes in science education.

4. CONCLUSION

The PBL model and IoT smart water quality sensors provided students with opportunities for independent exploration and problem-solving, leading to enhanced understanding and interest in the subject matter. The IoT sensors allowed students to measure various water parameters accurately and remotely, facilitating a more profound comprehension of water pollution issues and encouraging active participation in learning. Integrating the PBL model with IoT technology proved to be a practical approach in science education. It improved students' understanding of pollution and environmental issues and fostered greater motivation and engagement during learning. This research emphasizes the importance of student-centred learning models and integrating innovative technologies to create dynamic and effective learning environments. The findings of this research support the notion that student-centred learning models, such as the PBL model, combined with IoT technology, can significantly improve science education and contribute to the development of well-rounded, motivated, and capable individuals prepared to address real-world challenges in environmental sustainability. As educators continue to refine their teaching methodologies, incorporating such innovative approaches can pave the way for a more effective and engaging learning experience for students, empowering them to become active participants in shaping a sustainable future.

5. ACKNOWLEDGMENT

This research was funded by the Ministry of Education, Culture, Research and Technology of the Republic of Indonesia under contract number: 181/E5/PG.02.00.PL/2023 (19 June 2023), 0423.11/LL5-INT/AL.04/2023 (22 June 2023, 040/PPS-PTM/LPPM UAD/VI/2023 (24 June 2023).

REFERENCES

- [1] Kasmuri, A., Dwi Astuti, I., & Amalia, A. (2020). Green economy in Indonesia: Challenges and opportunities in the pandemic era. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 423(1), 012060.
- [2] Monroe, M. C., Plate, R. R., Oxarart, A., Bowers, A., & Chaves, W. A. (2019). Identifying effective climate change education strategies: a systematic review of the research. *Environmental Education Research*, 25(6), 791-812.
- [3] Erdiana, I. W., Prasetyo, M. F., & Winarno, A. (2020). Integration of Internet of Things (IoT) technology in green learning for junior high school students. *Journal of Physics: Conference Series*, 1546(1), 012056.
- [4] Daud, N. M., Yusoff, M. Z., & Hamid, N. R. A. (2021). Developing IoT-based environment education module for primary schools in Malaysia. *Journal of Physics: Conference Series*, 1747(1), 012064.
- [5] Fitriawanati, M., & Sulisworo, D. (2019). An Integrated Internet of Things (IoT) on the Problem-Based Learning Strategy for Climate Issue: A Preliminary Design An Integrated Internet of Things (IoT) on the Problem-Based Learning Strategy for Climate Issue: A Preliminary Design. In *The 5th International Conference On Educational Research And Practice (Icerp). Educating The Digital Society: Integrating Humanistic and Scientific Values*, November (pp. 242-248).
- [6] Sulisworo, D., Suwondo, N., Erviana, V. Y., & Fitriawanati, M. (2019). The collaborative environment using the Internet of Things in thematic-based learning at the primary school in Indonesia. *Інформаційні технології і засоби навчання*, (72, № 4), 55-66.
- [7] Müller, F. H., & Louw, J. (2004). Learning environment, motivation and interest: Perspectives on self-determination theory. *South African journal of psychology*, 34(2), 169-190.
- [8] Müller, F. H., & Louw, J. (2004). Learning environment, motivation and interest: Perspectives on self-determination theory. *South African journal of psychology*, 34(2), 169-190
- [9] Fitriani, A., Zubaidah, S., Susilo, H., & Al Muhdhar, M. H. I. (2020). PBLPOE: A Learning Model to Enhance Students' Critical Thinking Skills and Scientific Attitudes. *International Journal of Instruction*, 13(2), 89-106.
- [10] Maudsley, G., & Stevens, J. (2000). Promoting professional knowledge, experiential learning and critical thinking for medical students. *Medical education*, 34(7), 535-544.
- [11] Pratiwi, I., Sutresna, Y., & Helina, N. (2023). Application of the Problem-Based Learning (PBL) Model on Environmental Pollution Materials to Increase Motivation and Learning Outcomes. *Journal Of Biology Education Research (JBER)*, 4(1), 31-41.
- [12] Gul, S., Asif, M., Ahmad, S., Yasir, M., Majid, M., Malik, M. S. A., & Arshad, S. (2017). A survey on the role of the Internet of Things in education. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 17(5), 159-165.
- [13] Scaradozzi, D., Cesaretti, L., Screpanti, L., Costa, D., Zingaretti, S., & Valzano, M. (2019). Innovative tools for teaching marine robotics, IoT and control strategies since the primary school. In *Smart learning with educational robotics* (pp. 199-227). Springer, Cham.
- [14] Sulisworo, D., Fitriawanati, M., Subrata, A. C., Kalid, K. S., Ahmad, W. F. W., & Amar, M. S. S. (2022). Designing IoT-based Smart Weather System to Promote Critical Thinking Skills. *TEM Journal*, 11(2), 791.
- [15] Nour, A., & Obeidallah, T. (2021). Internet of Things (IoT) in Education: A Review of the Literature. *Education Sciences*, 11(4), 167. doi:10.3390/educsci11040167
- [16] Kalid, K. S., Ahmad, W. F. W., Amar, M. S. S., Sulisworo, D., Fitriawanati, M., & Subrata, A. C. (2022, May). A Proposed Implementation of Internet of Things as a

Teaching Aid for Learning Science Collaboratively. In 2022 Applied Informatics International Conference (AiIC) (pp. 131-136). IEEE.

- [17] Kalid, K. S., Ahmad, W. F. W., Amar, M. S. S., Sulisworo, D., Fitriawanati, M., & Subrata, A. C. (2022). An Internet of Things-Based E-Learning Implementation to Support Collaborative Learning in Science Subject. Platform: A Journal of Science and Technology, 5(1), 43-53.

THE POTENTIAL OF MULTIMEDIA WITH MULTI REPRESENTATION CONCEPT TO ENHANCE CRITICAL THINKING SKILLS IN PHYSICS LEARNING

Ririn ALFIANI ¹, Dwi SULISWORO ²

¹ Universitas Ahmad Dahlan, Faculty of Education and Teacher Training,

<https://orcid.org/0009-0005-5140-3015>

² Universitas Ahmad Dahlan, Faculty of Education and Teacher Training,

<https://orcid.org/0000-0002-7625-8505>

ABSTRACT

Recent research indicates that multimedia with a multi-representation concept can effectively enhance critical thinking skills among students, particularly in physics learning. Literature analysis reveals a rising number of studies in this field over the past five years. Most of the research focus lies in the realm of students' issues and media integration. The images extracted from the analysis exhibit the interconnection between research fields related to the use of multimedia with multi-representation concepts and critical thinking skills in physics learning. Prior studies have identified particular challenges in employing multimedia with multi-representation ideas to enhance students' critical thinking skills in physics learning. Several areas need further investigation, such as the most effective types of multimedia and their integration into physics learning. Therefore, this research aims to examine the potential of multimedia with multi-representation concepts to improve students' critical thinking skills in physics learning. The study will be executed in two stages. The Preparation stage involves formulating research objectives, determining the research population and sample, and validating media and materials through questionnaires. The Development stage includes creating a draft of the instructional media, collecting validation data and utility feedback from students. The outcomes of this research are anticipated to contribute to the utilization of multimedia with multi-representation concepts in physics learning.

Keywords: Multimedia, Multirepresentation concept, Critical thinking skills, Physics learning

1. INTRODUCTION

Traditional teaching methods often need help to cater to students' diverse learning preferences and needs. As technology advances, the application of AI and multimedia in education presents an exciting opportunity to address these challenges [1]-[3]. This literature review delves into the growing use of ChatGPT and Renderforest in educational settings to assess the effectiveness of this collaboration [4]. Traditional teaching methods have long been criticized for their one-size-fits-all approach, often failing to accommodate students' diverse learning preferences and needs. Technological advancements have opened up new possibilities for transforming the education landscape in recent years. Integrating artificial intelligence (AI) and multimedia has emerged as a promising avenue to address the limitations of traditional approaches [5]. This literature review examines the growing use of ChatGPT and Renderforest in educational settings, exploring the effectiveness of this collaboration in enhancing student engagement, knowledge retention, and overall learning outcomes [6]-[8].

The literature acknowledges the significance of AI and multimedia technology in revolutionizing education. AI-powered tools, such as ChatGPT, have shown remarkable capabilities in generating human-like responses, making them valuable aids in tutoring, personalized learning, and content creation [8]. Similarly, multimedia has been identified as an effective means to facilitate active learning, providing visual, auditory, and interactive elements that cater to various learning styles [9],[10]. Scholarly works highlight the diverse applications of ChatGPT in education. ChatGPT can serve as an AI tutor as a language model, answering students' questions, providing explanations, and offering assignment feedback. Its adaptive learning capabilities enable it to adjust content delivery based on individual progress and performance. Studies report positive impacts on student motivation, confidence, and self-directed learning when ChatGPT is integrated into the educational process.

The integration of ChatGPT and Renderforest represents a unique collaboration that harnesses both technologies' strengths. Educators can use ChatGPT-generated responses to customize and enrich multimedia content, creating interactive and personalized learning experiences. This combination has shown potential in addressing the challenge of catering to individual learning preferences and increasing student engagement. Interactive multimedia content, empowered by AI-generated responses, captures students' attention and encourages active involvement.

2. METHOD

The participants in this study consisted of students from a particular junior high school in Lampung, Indonesia, who were enrolled in the science class. The total number of participants was 21 students. The study utilized learning media created using ChatGPT and Renderforest (See Figure 1 for the procedure).

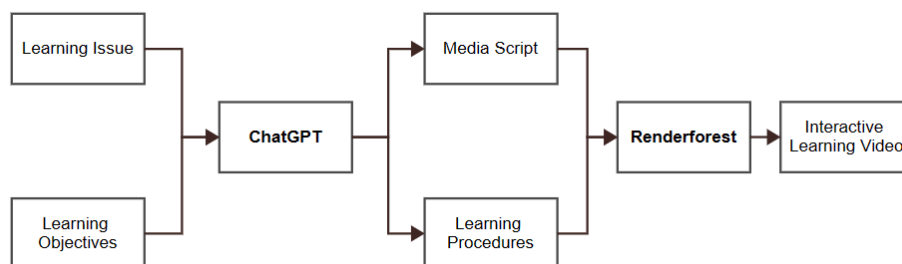

Figure 1. Learning Object Material Development Procedure

The students' responses were collected using a questionnaire (USE questionnaire) designed to evaluate their experience and perception of the learning media product (video). The questionnaire utilized a 5-point Likert scale, ranging from 1 (Strongly Disagree/ SD) to 5 (Strongly Agree/ SA), with a neutral score of 3 removed from the analysis. The collected questionnaire responses were analyzed using statistical software. The neutral score of 3 was removed from the study to prevent ambiguity. The total score for each participant was calculated by summing the remaining scores. The total scores obtained from the USE questionnaire were used to evaluate the students' perception of the learning media product. Ethical considerations were taken into account throughout the research process. Informed consent was obtained from the participating students and their parents/guardians. The students were assured of confidentiality, and their identities were anonymized during data analysis and reporting. The method employed in this study aimed to assess the student's responses to the AI-integrated learning media product and provide valuable insights into the effectiveness and

usability of such technology in science education. The study's results are presented and discussed in the subsequent sections of this article.

3. RESULTS

The synergy between ChatGPT and Renderforest offers educators a powerful tool to create interactive and dynamic multimedia content that enhances personalized learning experiences and adapts to individual learning paces. See Figure 2 for the screenshot of the particular scene.

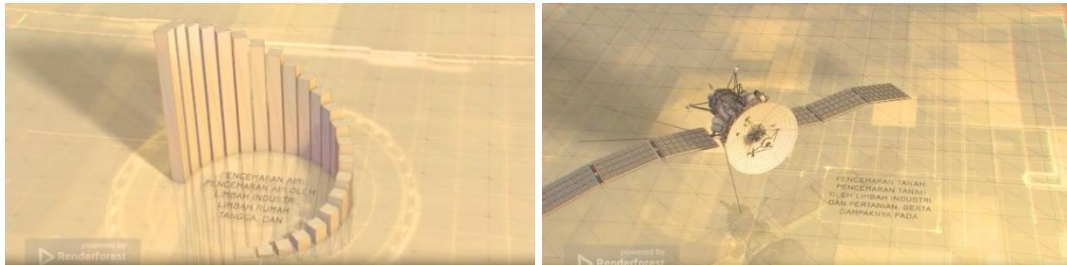

Figure 2. Part of the video was created using ChatGPT and Renderforest

The provided data and analysis present an evaluation of an application used for science learning, which integrates ChatGPT and Renderforest technologies. The study assesses user responses through a questionnaire with four aspects: Usefulness, Ease to use, Ease of learning, and Satisfaction. The data is represented graphically in Figure 3.

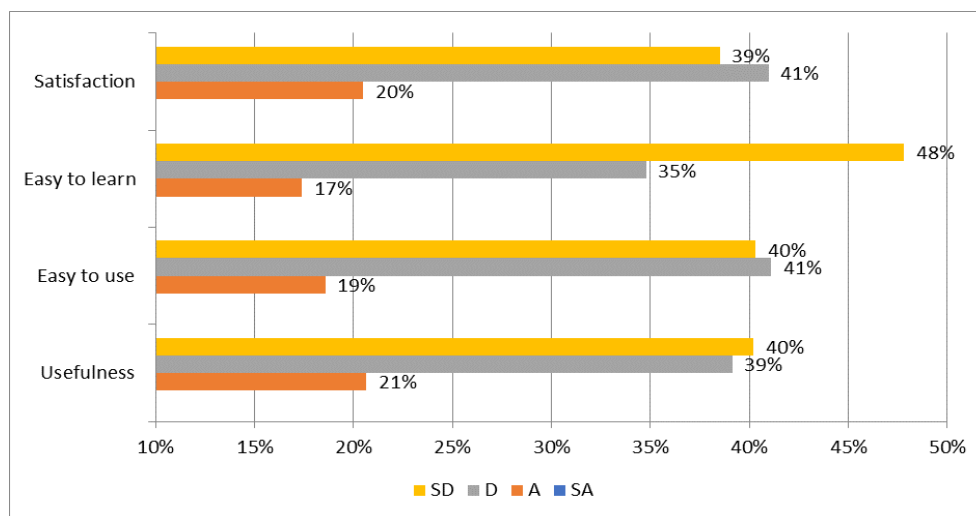

Figure 3. Student Response to the Learning Object Material

The overall assessment of the application is positive, as most users agreed (A) or strong agreement (SA) with its performance. No users strongly disagreed (SD) with any aspect of the application. However, a small percentage of users had reservations (D) about its usefulness, ease of use, ease of learning, and satisfaction. The dominant responses were from users who were satisfied with the application. It indicates that most users found the application beneficial and user-friendly, supporting their learning process effectively. The average scores for each aspect were as follows: Usefulness (3.20), Easy to use (3.22), Easy to learn (3.30), and Satisfaction (3.12). The overall average score across all categories was 3.21, indicating that the application is generally considered suitable for use by the users.

4. DISCUSSION

The data analysis results indicate that most students have positively received the integration of ChatGPT and Renderforest in science learning. The application has been perceived as useful, easy to use, easy to learn, and satisfying, contributing significantly to the student's overall learning experience. The findings show that most students have agreed or strongly agreed with the performance and benefits of the AI-integrated learning media product. The positive feedback from these users highlights the effectiveness of the application in enhancing science education. Similar results in other fields also indicate that ChatGPT has the potential to be used in education and can promote critical thinking skills [11]-[13].

The analysis also revealed that a small percentage of users have reservations regarding certain application aspects. It indicates that there is still room for improvement to address the concerns of these users and further enhance the application's overall performance and usability. Similar findings have been reported in other research studies investigating the use of AI in education [14]-[16]. The integration of AI technologies like ChatGPT and Renderforest holds possibilities for creating an engaging learning environment, promoting a better understanding of scientific concepts, and fostering higher levels of satisfaction among students. The positive impact of AI integration in education has been demonstrated in various studies, and the application's success in enhancing the learning experience suggests promising prospects for the future implementation of AI in education.

5. CONCLUSION

The synergy between ChatGPT and Renderforest offers educators a powerful tool to create interactive and dynamic multimedia content that enhances personalized learning experiences, adapts to individual learning paces, and provides real-time assistance. The positive impact on student motivation, knowledge acquisition, and critical thinking skills highlights the potential benefits of using this collaboration in education. As AI and multimedia technologies continue to advance, further research and exploration are essential to unlock the full potential of this partnership in fostering effective and engaging educational experiences.

6. ACKNOWLEDGMENT

This research was funded by the Ministry of Education, Culture, Research and Technology of the Republic of Indonesia under contract number: 181/E5/PG.02.00.PL/2023 (19 June 2023), 0423.11/LL5-INT/AL.04/2023 (22 June 2023, 041/PPS-PTM/LPPM UAD/VI/2023 (24 June 2023).

REFERENCES

- [1] Sulisworo D, Toifur M. The role of mobile learning in the learning environment is shifting in high schools in Indonesia. *International Journal of Mobile Learning and Organisation*. 2016;10(3):159-70.
- [2] Sulisworo D, Yunita L, Komalasari A. Which mobile learning is more suitable for physics learning in Indonesian high schools? *International Journal of Recent Contributions from Engineering, Science & IT (iJES)*. 2017;5(1):97-104.
- [3] Yorganci S. The interactive e-book and video feedback in a multimedia learning environment: Influence on performance, cognitive, and motivational outcomes. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2022 Aug;38(4):1005-17.
- [4] Firaina R, Sulisworo D. Exploring the Usage of ChatGPT in Higher Education: Frequency and Impact on Productivity. *Buletin Edukasi Indonesia*. 2023 Mar 11;2(01):67-74.

- [5] Zhu, W., Wang, X., & Gao, W. (2020). Multimedia intelligence: When multimedia meets artificial intelligence. *IEEE Transactions on Multimedia*, 22(7), 1823-1835.
- [6] Skvortsova, S., Britskan, T., Symonenko, T., & Haievets, Y. (2022). Interactive Tools for Creating Educational Content for Primary School Students. In *INTED2022 Proceedings* (pp. 9005-9014). IATED.
- [7] Skvortsova, S., Symonenko, T., & Britskan, T. (2022). Methodology for the Use of Digital Services in the Organisation of Online and Offline Education of Primary School Children. in the *Transformation of Education in Digital Society*, 229.
- [8] Lo, C. K. (2023). What is the impact of ChatGPT on education? A rapid review of the literature. *Education Sciences*, 13(4), 410.
- [9] Rengel, R., Pascual, E., Íñiguez-de-la-Torre, I., Martín, M. J., & Vasallo, B. G. (2019). Experiences in the design, creation, and analysis of multimedia content to promote active learning. *Journal of Science Education and Technology*, 28, 445-451.
- [10] Stemler, L. K. (1997). Educational characteristics of multimedia: A literature review. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 6, 339-360.
- [11] Putra, F. W., Rangka, I. B., Aminah, S., & Aditama, M. H. (2023). ChatGPT in the higher education environment: perspectives from the theory of high order thinking skills. *Journal of Public Health*, fdad120.
- [12] Rusandi, M. A., Ahman, Saripah, I., Khairun, D. Y., & Mutmainnah. (2023). No worries with ChatGPT: building bridges between artificial intelligence and education with critical thinking soft skills. *Journal of Public Health*, fdad049.
- [13] Bitzenbauer, P. (2023). ChatGPT in physics education: A pilot study on easy-to-implement activities. *Contemporary Educational Technology*, 15(3), ep430.
- [14] Lo, C. K. (2023). What is the impact of ChatGPT on education? A rapid review of the literature. *Education Sciences*, 13(4), 410.
- [15] Ausat, A. M. A., Massang, B., Efendi, M., Nofirman, N., & Riady, Y. (2023). Can chat GPT replace the role of the teacher in the classroom: A fundamental analysis. *Journal on Education*, 5(4), 16100-16106.
- [16] Sok, S., & Heng, K. (2023). ChatGPT for education and research: A review of benefits and risks. Available at SSRN 4378735.

ORTAÖĞRETİM 11. SINIF FELSEFE DERSİNDE OKUTULAN DERS KİTABININ ÖĞRETİM PROGRAMINA UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doktor, Gamze Aslan

Bağımsız Araştırmacı, -ORCID ID: 0000-0001-8057-5522

ÖZET

Ders kitapları bütün derslerde birinci kaynak olarak kullanılmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımın temel alındığı ders kitapları öğretim programına uygun olarak hazırlanmaktadır. Ders kitaplarındaki hatalar öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Araştırmada 2018 felsefe öğretim programına göre hazırlanmış olan ve okullarda ders kitabı olarak okutulan 11. Sınıf felsefe ders kitabının öğretim programına uygunluğu incelenmiştir. İnceleme kapsamında 11. Sınıf felsefe ders kitabının fiziksel özellikleri, içeriğinin öğretim programına uygunluğu, dil ve anlatım özellikleri, kitapta yer alan okuma parçalarının ilgili konulara uygunluğu, hazırlık ve değerlendirme soruları ile kaynakça gösterimi irdelenmiştir. Araştırma bu yönü ile niteldir. Araştırma kapsamında içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda 11. Sınıf felsefe ders kitabının fiziksel özellik, içeriğin öğretim programına uygunluğu, dil ve anlatım özellikleri, okuma parçaları, kaynakça gösterimi yönünden öğretim programına uygun olduğu görülmüştür. Ancak hazırlık sorularının kitabın genelinde yeterli düzeyde oluşturulmadığı tespit edilmiştir. Değerlendirme sorularının ise bilgi ve kavrama düzeyinde sorulardan oluştuğu görülmüştür. Analiz ve değerlendirme düzeyinde sorulara istenen düzeyde yer verilmediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Felsefe, Ders Kitabı, Yapılandırma Yaklaşım

EVALUATION OF THE COURSE BOOK TAUGHT IN SECONDARY GRADE 11TH GRADE PHILOSOPHY IN TERMS OF SUITABILITY WITH THE CURRICULUM

Textbooks are used as the primary source in all courses. Textbooks based on the constructivist approach are prepared in accordance with the curriculum. Errors in textbooks negatively affect learning. In the research, the compatibility of the 11th grade philosophy textbook, which was prepared according to the 2018 philosophy curriculum and used as a textbook in schools, was examined. Within the scope of the examination, the physical features of the 11th grade philosophy textbook, the suitability of the content to the curriculum, the language and expression characteristics, the suitability of the reading passages in the book to the relevant topics, the preparation and evaluation questions and the bibliography were examined. The research is qualitative in this aspect. Content analysis was used within the scope of the research. As a result of the research, it was seen that the 11th grade philosophy textbook was suitable for the curriculum in terms of physical features, the suitability of the content to the curriculum, language and expression features, reading passages, and bibliography. However, it was determined that the preparatory questions were not sufficiently formed throughout the book. It was observed that the evaluation questions consisted of questions at the level of knowledge and comprehension. It was determined that the questions at the analysis and evaluation level were not included at the desired level.

Key Words: Philosophy, Textbook, Constructive Approach

GİRİŞ

Felsefe; insan, varlık, evrenin neliği, değerler sorunu, doğru bilginin imkânı, egemenliğin kaynağı, sanatın amacı gibi konularda sorgulayıcı, eleştirel, yaratıcı ve bütüncül düşünmeyi gerektirmektedir. Felsefe dersi ile sorgulama yapabilen, farklı fikirlere saygı duyan, tartışma kültürü edinen, özgün, bağımsız, eleştirel ve mantıklı düşünme yetisine sahip bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2018, s. 12). Bu amaçlar ile Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren felsefe dersleri örgün eğitim kapsamında yer almıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında felsefe grubunu oluşturan felsefe, sosyoloji, psikoloji ve mantık derslerinde net ayrımlar yapılmamıştır. Bundan dolayı ders kitapları bu derslerden bazen ikisini, bazen üçünü, bazen ise dördünü birden kapsayacak şekilde meydana getirilmiştir (Demircioğlu, 2014, s. 87). Ancak ilerleyen yıllarda felsefe grubu dersleri arasında net ayrımlar yapılmıştır. Bu kapsamda felsefe dersi ayrı bir disiplin olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda felsefe öğretim programı oluşturulmuştur. Felsefe dersinin temelinde de felsefi düşüncenin bireylere kazandırılması hedeflenmiştir.

Felsefi düşünme bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ve dış dünya ile olan ilişkilerinde önemli bir konuma sahiptir (Sormaz Öğüt, 2019, s. 2). Felsefi düşünme refleksif, bütüncül ve tekil-tümel gerilimine yönelen anlam bağlamı bir düşünmedir. En temelde felsefi düşünme bir anlama ve anlamlandırma uğraşı olarak hem kendimizi hem de yaşamı anlamlı kılmaktadır. Felsefi düşünme bilgiyi edinme, değerlendirme ve kullanma bakımlarından da oldukça önemlidir. Günümüzde internet bilgiye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Ancak bilgilerin doğruluğu ya da yanlışlığının değerlendirmeden geçirilmesi, üzerine düşünülmesi ve doğruluklarının sorgulanması gerekmektedir (Sormaz Öğüt, 2019, s. 33-34). Bu amaçlar ile örgün eğitim kapsamında yer alan felsefe dersinde ders kitaplarının öğretim programına uygun hazırlanması da önemlidir.

Geçmişten günümüze eğitim-öğretim materyalleri içinde en önemlisi ders kitapları olmuştur. Dönem boyunca yaşanan her değişim ve yenilik kendisini eğitim sisteminde ve ders kitaplarında göstermiştir. Bu noktada ders kitaplarının akıl ve bilimin temel alındığı şekilde oluşturulması oldukça önemlidir (Durakoğlu, Altıparmak&Coşkun, 2019, s. 393). Öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, öğretimde birinci kaynak olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayı ilgili derslerin içeriklerinin doğru aktarılmasında önemi büyüktür. Ders kitaplarında oluşabilecek olan hatalı ya da yanlış bilgiler öğrenmeyi doğrudan olumsuz etkilemektedir (Duman, Aslan, 2019, s. 166). Yanlış ve eksik öğrenmelerin önüne geçilmesi için hazırlanan ders kitaplarının özellikle öğretim programına uygunluğu açısından değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın temel amacı 2018 felsefe dersi öğretim programına göre hazırlanmış olan ve günümüzde liselerde ders kitabı olarak okutulan 11. sınıf felsefe ders kitabını öğretim programına uygunluğu açısından incelemektir. Bu kapsamda araştırmada ilgili ders kitabı fiziksel özellikleri, içeriğinin öğretim programına uygunluğu, dil ve anlatım özellikleri ve kaynakça gösterimi açısından incelenmiştir. Ayrıca kitapta yer alan okuma parçaları, hazırlık ve değerlendirme soruları da felsefe dersi öğretim programına uygunluğu açısından değerlendirilmiştir.

Ders kitaplarındaki hatalı ya da eksik bilgiler öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma ile 11. sınıf felsefe ders kitabının ilgili öğretim programına uygunluğu ortaya çıkarılmıştır. Bu durum çalışmanın önemini artırmıştır.

YÖNTEM

Araştırma kapsamında konu ile ilgili literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda tez, makale, ilgili öğretim programı ve ders kitabından yararlanılmıştır. Araştırma bu yönü ile niteldir. Ayrıca araştırmada doküman incelemesine yer verilmiştir. Doküman incelemelerinde kullanılan veriler araştırma problemi ile yakından ilişkili olmalıdır (Yıldırım, Şimşek, 2016,

189-190). Araştırma kapsamında konu ile doğrudan ilgili olan kaynaklara ulaşılmıştır. Bu kapsamda en önemli ve doğrudan veri kaynağı felsefe dersi öğretim programı ve 11. sınıf felsefe ders kitabı olmuştur.

BULGULAR

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri

Kitap toplam 144 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın genelinde görsellere fazla yer verilmediği görülmüştür. İlk sayfada yazarlar ve basımevinin ismine yer verilmiştir. İkinci sayfada “Hazırlayanlar” başlığı altında editör, dil uzmanı, program geliştirme, ölçme ve değerlendirme, rehberlik ve gelişim, görsel tasarım ve grafik tasarım uzmanlarının isimlerine yer verilmiştir. Daha sonra sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, Atatürk resmi, içindekiler ve kitap tanıtımı bulunmaktadır. Toplam iki sayfadan meydana gelen kitap tanıtımında kitapta yer alan başlıkların açıklamalarına değinilmiştir. Kitapta ünite girişlerinde ünite konuları ve üniteye yer alan temel kavramlara yer verilmiştir. Bütün ünitelerde ilk olarak “Giriş” başlığı altında konu anlatımına giriş yapılmış arkasından hazırlık soruları ve “Neler Öğreneceksiniz” başlığına yer verilmiştir. Hazırlık soruları genellikle konuya giriş yapılmadan verilmektedir. Bu sayede öğrencilerin derse güdülenmesi amaçlanmaktadır. Kitap bu yönü ile hazırlık sorularını istenen ölçüde bulundurmamaktadır. Kitapta konu anlatımından sonra “Uygulama” başlığı altında klasik sorulara yer verilmiştir. Ayrıca “Metin Analizi” başlığı altında okuma parçalarına ve sorulara yer verilmiştir. Kitapta “Yazalım Tartışalım” başlığı altında da klasik sorulara yer verilmiştir. Ünite sonlarında çoktan seçmeli, klasik, boşluk doldurma, eşleştirme gibi soru türlerinin yer aldığı değerlendirme soruları vardır. Kitabın sonunda ise sırasıyla değerlendirme sorularının cevap anahtarları, sözlük, dizin ve kaynakça bulunmaktadır.

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabının İçeriğinin Öğretim Programına Uygunluğu

Felsefe öğretim programına göre oluşturulan 11. sınıf felsefe dersi beş üniteden oluşmaktadır. Üniteler M.Ö. 6. yüzyıldan 20. yüzyıl dönemine kadar yaşanan felsefi gelişmeleri anlatmaktadır. Birinci ünite felsefenin ortaya çıkışını hazırlayan düşünce ortamı, M.Ö. 6 yüzyıl-M.S. 2. yüzyıl felsefesinin karakteristik özellikleri, örnek felsefi metinlerden hareketle dönemin felsefi görüşlerinin analizi, dönemin örnek düşünce ve argümanları felsefi açıdan değerlendirilmiştir. İkinci ünite M.S. 2. yüzyıl M.S. 15 yüzyıl felsefesini hazırlayan düşünce ortamı, bu dönemin karakteristik özellikleri, örnek felsefi metinlerden hareketle dönemin filozoflarının felsefi görüşlerinin analizi ve dönemin örnek düşünce ve argümanlarının felsefi açıdan değerlendirilmesine yer verilmiştir. Üçüncü ünite 15 ve 17. yüzyıl felsefesini hazırlayan düşünce ortamı, dönemin karakteristik özellikleri, örnek felsefi metinlerden hareketle filozofların felsefi görüşlerinin analizi, dönemin örnek düşünce ve argümanlarının felsefi açıdan değerlendirilmesi konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite 18 yüzyıl ve 19. yüzyıl felsefesini hazırlayan düşünce ortamının açıklaması, dönemin felsefesinin karakteristik özellikleri, örnek felsefi metinlerden hareketle dönemin filozoflarının felsefi görüşlerinin analizi ve dönemin örnek düşünce ve argümanlarının felsefi açıdan değerlendirilmesine değinilmiştir. Beşinci ünite ise 20. yüzyıl felsefesini hazırlayan düşünce ortamının açıklaması, dönemin karakteristik özellikleri, örnek felsefi metinlerden hareketle dönemin filozoflarının felsefi görüşlerinin analizi, dönemin örnek düşünce ve argümanlarının felsefi açıdan değerlendirilmesi ve harita üzerinde 20. ve 21. yüzyıl felsefecilerinin isimleri ile yaşadıkları coğrafyanın gösterilmesi konuları bulunmaktadır (MEB, 2018, s. 23-27).

11. sınıf felsefe ders kitabı öğretim programına içerik uygunluğu bakımından incelendiğinde kitabın öğretim programına bağlı kaldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda kitapta toplam beş ünite

bulunmaktadır. Ünite isimleri ve ünitelerde yer alan konular da öğretim programı ile örtüşmektedir.

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabının Dil ve Anlatım Özellikleri

Ders kitabı incelendiğinde kitapta yer alan düşünürlerin isimlerinin okunuşları ile doğum ve ölüm tarihlerinin parantez içerisinde belirtildiği bulunmuştur. Thales (Tales) (M.Ö. 625-546), Anaksagoras (Anaksagoras) (M.Ö. 500-428), Epiküros (Epikür) (M.Ö. 341-270) gibi. Kitapta yer alan kelimelerin ikinci anlamları ve açıklamaları, mekân isimlerinin günümüzdeki isimleri de parantez içinde açıklama olarak verilmiştir. Arkhe (ilk neden), Sümer (çivi yazısı), mısır (hiyeroglif yazı), çamurdan yaptıkları (kil) tabletler, ikili (düalist), Taoculuk (Taoizm), İskenderiye (felsefe okulu), tez (sav), antitez (karşı tez), sentez (yeni sav), form (biçim), istenç (irade) gibi. Ayrıca Milet (Aydın/Didim), Ephesos (İzmir/Efes/Selçuk), Samsat (Adıyaman), Kolophon (İzmir/Değirmendere), günlük dilde (atasözü, deyim vb.), nakli (vahiy, ayet ve hadis bilgisi), bazı ana akımları (fenomenoloji, hermeneutik, varoluşçuluk, diyalektik materyalizm, mantıksal pozitivism ve yeni ontoloji), sözlü ve yazılı (tarih, antropoloji, arkeoloji vb.), değişim hakkındaki düşünceleri (Lao Tse, Herakleitos ve Parmenides) örneklerinde olduğu gibi. Ancak kitapta yer alan kısaltmaların açıklanmasına yer verilmediği de tespit edilmiştir. UNESCO gibi.

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabında Yer Alan Okuma Parçaları

Felsefe 11 ders kitabında okuma parçalarına “Uygulama, Tartışalım ve Metin Analizi” başlıklarında yer verildiği görülmüştür. Uygulama ve Tartışalım başlıklarında okuma parçası dışında örnek filozof düşüncesi, şiir gibi unsurlardan hareketle soru sorma, boşluk doldurma gibi etkinliklere de yer verildiği görülmüştür. Ancak “Metin Analizi” başlığında sadece okuma parçalarına ve okuma parçalarından hareketle klasik sorulara yer verildiği görülmüştür. İncelemeler sonucunda kitapta okuma parçalarının bir bütün olarak tek bir başlıkta verilmemesi de dikkat çekmiştir.

Kitapta ilk ünite olan “MÖ 6. Yüzyıl-2. Yüzyıl Felsefesi”nde toplam 6 okuma parçasına yer verilirken ikinci ünite olan “MS 2. Yüzyıl-MS 15. Yüzyıl Felsefesi”nde toplam 8 okuma parçası bulunmaktadır. Üçüncü ünite olan 15. Yüzyıl-17. Yüzyıl Felsefesinde 5 parça, dördüncü ünite olan “15. Yüzyıl-18. Yüzyıl Felsefesi”nde 5 okuma parçası ve beşinci ünite olan “20. Yüzyıl Felsefesi”nde ise toplam 9 okuma parçasına yer verildiği görülmüştür. Okuma parçaları ilgili konuyu örneklendiren metinlerden oluşmuştur.

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabında Hazırlık Soruları

Felsefe 11 ders kitabında hazırlık sorularının “Hazırlık Çalışmaları” başlığı altında oluşturulduğu görülmüştür. Kitapta yer alan hazırlık sorularının tamamı klasik sorulardan oluşmaktadır.

Kitapta sırasıyla “MÖ 6. Yüzyıl-2. Yüzyıl Felsefesi” ünitesinde 3, “MS 2. Yüzyıl-MS 15. Yüzyıl Felsefesi” ünitesinde 3, “15. Yüzyıl-17. Yüzyıl Felsefesi” ünitesinde 3, “15. Yüzyıl-18. Yüzyıl Felsefesi” ünitesinde 3 ve “20. Yüzyıl Felsefesi” ünitesinde ise 4 hazırlık sorusu bulunmaktadır. Kitabın tamamında toplam 16 hazırlık sorusuna yer verildiği görülmüştür. Kitapta ünitelerde yer alan her konudan önce hazırlık sorusu bölümünün oluşturulmadığı, sadece ünite girişinde hazırlık sorularının bulunduğu tespit edilmiştir. Sorular incelendiğinde soruların ünitenin tamamında yer alan konularla ilgili olmadığı görülmüştür. Bu açılarından kitabın genelindeki hazırlık sorularında kapsam geçerliliği yönünden eksikler bulunduğu ortaya çıkarılmıştır.

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabında Değerlendirme Soruları

Felsefe 11 ders kitabında her ünitenin sonunda “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altında değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Ders kitabında ilk ünite olan “MÖ 6. Yüzyıl-MS 2. Yüzyıl Felsefesi”nde sırasıyla 4 boşluk doldurma, 1 eşleştirme tablosu, 7 klasik soru ve 12 çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. İkinci ünite olan “MS 2. Yüzyıl-MS 15. Yüzyıl Felsefesi”nde 4 boşluk doldurma, 1 eşleştirme tablosu, 4 klasik ve 7 çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. Üçüncü ünite olan “15. Yüzyıl-17.Yüzyıl Felsefesi”nde 4 boşluk doldurma, 1 eşleştirme tablosu, 6 klasik ve 7 çoktan seçmeli soruya yer verilirken dördüncü ünite olan “18. Yüzyıl-19. Yüzyıl Felsefesi”nde ise 4 boşluk doldurmalı, 1 eşleştirme tablosu, 6 klasik ve 7 çoktan seçmeli soruya yer verildiği görülmüştür. Kitabın beşinci ve son ünitesi olan “20. Yüzyıl Felsefesi”nde ise 4 boşluk doldurmalı, 1 eşleştirme tablosu, 5 klasik ve 12 çoktan seçmeli sorunun yer aldığı tespit edilmiştir. Kitabın genelinde değerlendirme soru tiplerinin aynı olduğu bulunmuştur.

Kitapta yer alan değerlendirme sorularının soru kökleri incelendiğinde soru köklerinin “açıklayınız, nedir, hangisidir” şeklinde oluşturulduğu görülmüştür. Bu durum kitapta yer alan değerlendirme sorularının bilgi ve kavrama düzeyinde yer alan sorulardan meydana geldiğini göstermiştir.

Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Ders Kitabında Kaynakça Gösterimi

Felsefe 11 ders kitabında kaynakça gösterimi kitap kaynakçası, dergi kaynakçası, genel ağ kaynakçası, tez kaynakçası, görsel kaynakçası başlıkları altında verilmiştir. Ders kitabında yer alan kaynakçalarda alfabetik sıraya göre kaynak listesi oluşturulmuştur. Genel ağ kaynakçasında kaynaklar alfabetik sıraya göre verilmemiştir. Kitapta yer alan görsel kaynakçalar ise kitapta yer alan görsel sıralamasına göre oluşturulmuştur. Kitapta yer alan kaynakçaların örnek gösterimi şu şekildedir: (Koluçık vd, 2019).

Kitap Kaynakçası örneği; Akarsu, B. (1993), Ahlak Öğretileri, İstanbul:Remzi Kitabevi.

Dergi kaynakçası örneği; Akın, M. Meşe, E. (2013), Türkiye’de Muhafazakarlığa Nurettin TOPÇU’nun Eleştirel Katkısı, Muhafazakar Düşünce Dergisi, Sayı 37, s. 141-154

Genel ağ kaynakçası örneği; Bıçak, A. (1999), Macit Gökberk’in Felsefe Anlayışı, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/14492> 18.01.2017 23:30 tarihinde erişilmiştir.

Tez kaynakçası örneği; Çiçekdağ, C. (2015), Aristoteles, İbn Sina ve Thomas Aquinas’ın “Peri Hermeneias”ları (Yorum Üzerine’leri): Karşılaştırmalı Değerlendirme, Doktora Tezi

Görsel kaynakça örneği; Görsel 1.1:shutterstock 1024207936

SONUÇ ve ÖNERİLER

Felsefe dersi, bireylere doğru düşünme, eleştirel ve çok yönlü düşünme gibi beceriler kazandırmayı hedeflemektedir. Günümüzde felsefe dersi örgün eğitim kurumlarında ortaöğretim 10 ve 11. sınıflarda verilmektedir. Bu kapsamda 2018 yılında güncellenmiş olan felsefe dersi öğretim programı dersin içeriği ve öğretilmesinde ölçüt olarak kullanılmaktadır.

Ders kitapları bütün disiplin dallarında başvurulan ilk kaynak olmalarından dolayı önem arz etmektedir. Felsefe ders kitapları da ilgili öğretim programına uygun olarak hazırlanmaktadır. Ders kitaplarında hem içeriksel hem de biçimsel uyum olması öğrenmenin etkili ve doğru

olmasında etkilidir. Öyle ki ders kitaplarındaki hatalar yanlış öğrenmelere neden olabilmektedir.

Araştırma kapsamında ortaöğretim 11. sınıfta ders kitabı olarak okutulan felsefe ders kitabı fiziksel özellikleri, içeriğinin öğretim programına uygunluğu, dil ve anlatım özellikleri ve kaynakça gösterimi yönünden incelenmiştir. İnceleme sonucunda ilgili ders kitabında görsel kaynakların yetersiz olduğu tespit edilirken dil ve anlatım ile içeriğinin öğretim programına uygunluğu bakımından öğrenci seviyesine uygun olduğu görülmüştür. Kaynakça gösterimine de özen gösterildiği bulunmuştur.

Ders kitabında yer alan okuma parçaları incelendiğinde okuma parçalarına farklı başlıklarda yer verildiği görülmüştür. Ayrıca okuma parçalarından sonra klasik sorulara yer verilerek okuma parçalarının alıştırma amaçlı kullanıldığı görülmüştür.

11. sınıf felsefe ders kitabı hazırlık soruları bakımından incelendiğinde hazırlık sorularının klasik sorulardan oluştuğu ve soruların kitapta yer alan konuların tamamını yansıtmadığı görülmüştür. Bu kapsamda hazırlık sorularının kapsam geçerliliğini yansıtmadığını söylemek mümkündür. İlgili ders kitabı değerlendirme soruları açısından incelendiğinde ise soruların boşluk doldurma, eşleştirme, klasik ve çoktan seçmeli sorulardan meydana geldiği görülmüştür. Değerlendirme düzeyindeki soruların soru kökü incelendiğinde, soruların “açıklayınız, nedir, hangisidir” şeklinde oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu durum soruların bilgi ve kavrama düzeyinde sorulardan meydana geldiğini göstermektedir.

Araştırma sonucunda 11. sınıf felsefe ders kitabında konuyla ilgili görsellere daha fazla yer verilmesi gerektiği, hazırlık sorularının kapsam geçerliliğini yansıtmama çalışmalarının yapılması gerektiği ve değerlendirme sorularında üst düzey öğrenme becerilerini ölçen sorulara yer verilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Demircioğlu, A. (2014), Cumhuriyet Dönemi İlk Felsefe Ders Kitaplarında Ahlaksal Özgürlük Problemi, *GEFAD/GUJGEF* 34(1), 79-90.

Duman, E. Z. ve Aslan, G. (2019). An investigation into the logic textbooks written in accordance with the 2009 logic curriculum. *Asian Journal of Education and Training*, 5(1), 166-175.

Durakoğlu, A. Altıparmak, İ. B. Coşkun, H. (2019). Ortaöğretim Felsefe Ders Kitaplarının İçerik Açısından Değerlendirilmesi, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 393-408.

Koluvaçık, A. Koluvaçık, H. S. Gündoğdu Avcı, R. Avcı, S. S. (2021). *Ortaöğretim Felsefe 11 Ders Kitabı*, Başak Matbaacılık:Ankara.

MEB, (2018). Ortaöğretim Felsefe Dersi (10 ve 11. Sınıflar) Öğretim Programı, 1-28. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018122175632591-Felsefe%20d%C3%B6p%20pdf.pdf> adresinden erişilmiştir.

Sormaz Öğüt, F. (2019). Felsefi Düşünmenin Önemi ve Çocuklar İçin Felsefe (Doktora Tezi), Maltepe Üniversitesi:İstanbul. (s.1-107)

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara:Seçkin Yayıncılık

“EDUCATION ISSUES AND SOLUTIONS FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN NORTH MACEDONIA”

“KUZEY MAKEDONYA'DA LİSE ÇAĞINDAKİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ”

Dr. Rejhan RAHMAN

Harran University, Department of Public Administration, Şanlıurfa, Turkey,

ORCID: ID/0000-0002-7583-6887,

Abstract

This academic paper deals with the educational problems of high school students in North Macedonia and solutions for these problems. Despite the improvement of the education system in North Macedonia, there are still some serious education problems that need to be resolved. At the beginning of these problems is the “inequality of opportunity” among high school students residing in the city and the countryside. Students living in rural areas cannot benefit enough from the opportunities in schools in city centers. This situation leads to inequality of opportunity and achievement differences. Another problem is the lack of qualified teachers. Due to the insufficient number of qualified teachers in North Macedonia, there is a shortage of specialized teaching staff in their field. This situation emerges as the biggest obstacle for students to fully understand the subjects and develop their own potential. In addition, due to the content of the curriculum and the syllabus differences, some topics may be covered predominantly while others may be lacking. This situation makes it difficult for students to adapt to today's needs. However, due to the lack of technology infrastructure, it is difficult for students to use technology effectively and adapt to the needs of the age. For all that, the state needs to strengthen the technical infrastructure and technological infrastructure resources of schools in rural areas in order to eliminate these inequalities. In addition, it is necessary to organize supportive training and course programs to increase the qualifications of teachers. Updating the curriculum and reviewing the content will also help students improve their skills. However, after the technology infrastructure of schools is strengthened, students need to provide access to technology. In summary, a better education for high school students in North Macedonia will be possible with measures such as eliminating deficiencies in rural areas, intensifying teacher training programs, updating the curriculum and strengthening the technology infrastructure.

Keywords: North Macedonia, High School Students, Educational Problems, Solution Proposals.

Özet

Bu akademik bildiri, Kuzey Makedonya'da lise çağındaki öğrencilerin eğitim sorunlarını ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini ele almaktadır. Kuzey Makedonya'da eğitim sisteminin geliştirilmesine rağmen, hala çözülmesi gereken bazı ciddi eğitim sorunları bulunmaktadır. Bu

sorunların başında şehirde ve kırsalda ikamet eden lise öğrencilerin arasında “fırsat eşitsizliği” gelmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan öğrenciler, şehir merkezlerindeki okullardaki imkânlardan yeterince faydalanamamaktadır. Bu durum fırsat eşitsizliği ve başarı farklılıklarına yol açmaktadır. Bir diğer sorun ise nitelikli öğretmen eksikliğidir. Makedonya'da nitelikli öğretmen sayısı yetersiz olduğundan dolayı kendi alanında uzmanlaşmış öğretmen kadro eksikliği bulunmaktadır. Bu durum, öğrencilerin konuları tam olarak anlamalarını ve kendi potansiyellerini geliştirmesinde en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, müfredatın içeriği ve ders programı farklılıkları nedeninden bazı konular ağırlıklı olarak işlenirken diğerleri eksik kalabilmektedir. Bu durum öğrencilerin günümüz gereksinimlerine uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte teknoloji altyapı eksikliğinden dolayı öğrencilerin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmaları ve çağın gereksinimlerine uyum sağlamaları güçleştirmektedir. Buna karşın devlet tarafından bu eşitsizliklerin giderilmesi için kırsal bölgelerdeki okulların teknik altyapısı ve teknolojik altyapı kaynaklarını güçlendirmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin niteliklerini arttırmaya yönelik destekleyici eğitim ve kurs programları düzenlemesi gerekmektedir. Müfredatın güncellenmesi ve içeriğin gözden geçirilmesi de öğrencilerin becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Bununla birlikte, okulların teknoloji altyapısı güçlendirildikten sonra öğrencilerin teknolojiye erişimi sağlaması gerekmektedir. Özetle, Kuzey Makedonya'daki lise öğrencilerinin daha iyi bir eğitim almaları için kırsallarda eksikliklerin giderilmesi, öğretmen yetiştirme programlarına yoğunluk verilmesi, müfredatın güncellenmesi ve teknoloji altyapısının güçlendirilmesi gibi önlemler ile mümkün olacaktır.

Anahtar kelimeler: Kuzey Makedonya, Lise Öğrencileri, Eğitim Sorunları, Çözüm Önerileri.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EN İYİ ÖĞRENME YOLLARI¹

Doç. Dr. İsmail ŞAN

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 0000-0003-0780-0169

ÖZET

Bu çalışma, Malatya'daki özel okullarda eğitim gören ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yollarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin öğrenme sürecindeki tercihleri ve eğitim yöntemlerine yönelik anlayışlarını anlamak, daha etkili bir öğretim süreci tasarlamak ve öğrenme verimliliğini artırmak için büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma için, Malatya'daki özel okullarda öğrenim görmekte olan 83 ortaokul öğrencisine anket uygulanmıştır. Ankette öğrencilerden Kolb'un Öğrenme Stilleri Envanteri_III'de yer alan maddelerden "en iyi öğrenme yolu"nun ne olduğuna yönelik sorulardaki seçenekleri derecelendirmeleri istenmiştir. Veriler, istatistiksel analizlerle değerlendirilerek öğrencilerin en iyi öğrenme yollarının yanı sıra cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre farklılaşma olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin tercih ettiği öğrenme yöntemleri "dikkatle dinleme ve izleme", "öğrendiklerini uygulama" ve "izleme" olarak belirlenmiştir. Cinsiyet ve yaş grupları arasında bazı farklılıklar saptanmıştır, ancak en uygun öğrenme yöntemleri için yaşa bağlı herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar uyarınca eğitimciler, öğrencilerin duyuşal deneyimlere dayalı etkileşimli ve deneyimsel öğretim yöntemlerini benimsemelerini teşvik etmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul öğrencileri, öğrenme yolları, öğrenme stilleri.

1. GİRİŞ

Ortaokul dönemi, öğrencilerin temel bilgi ve becerilerin yanı sıra öğrenme alışkanlıklarının da şekillendiği önemli bir dönemdir. Öğrencilerin eğitim hayatında başarıya ulaşmaları ve kalıcı öğrenme sağlamaları için en etkili öğrenme yöntemleri arasındaki ilişki (Adatepe, 2014; Bakır ve Mete, 2014) öğrenme yollarının belirlenmesini önemli hale getirmektedir. Ancak, her öğrenci farklı öğrenme stillerine ve ihtiyaçlara sahip olduğundan (Şeker, 2010), genel bir öğretim yöntemi tüm öğrencilere eşit şekilde hitap etmeyebilir.

¹ Bu çalışma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SBA-2022-2611 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

Çevreyi tanıma ve anlama süreci, doğum anından itibaren merak duygusuyla başlar. Merak, öğrenmenin ilk aşamasına işaret eder. Merak duygusu tetiklendikçe beyin kendini hazırlar, tüm kanallar açılır ve bilgi hevesle beklenir. Dolayısıyla öğrenme, yaşanmış deneyimler yoluyla edinilen bilginin işlenmesine yönelik sürekli bir süreç olarak görülebilir. Ancak, sadece merak ve ilgi etkili bir öğrenme için yetersizdir. Çok sayıda çevresel ve bireysel faktör öğrenme sürecini etkiler. Son yıllarda yapılan çalışmalar, öğrenme sürecini etkileyen zekâ, yaş ve cinsiyet gibi çeşitli faktörlerin yanı sıra öğrenme yöntem ve tekniklerindeki bireysel farklılıklara da dikkat çekmektedir. Çağdaş eğitim sistemi, öğrenenlerin öğrenirken bilgiyi kişiselleştirilmiş bir şekilde yaratmaları gerektiğini öne süren yapılandırmacı yaklaşıma dayanmaktadır. Sonuç olarak, her öğrenen öğrenme içeriğini kendine özgü bir şekilde kavrayabilir. Felder (1996) insanların bilgiyi almak ve işlemek için çeşitli yöntemler kullandığını belirtir. Örneğin, bazı insanlar matematiksel modelleri tercih ederken, diğerleri görsel şemaları daha yararlı bulabilir. Başka bir grup ise sözlü ifadelerle güvenebilir. Bazı bireyler ise içsel ve bireysel yönelimleri tercih etmektedir. Yazar, bu farklılıkların bireyler arasında değişen öğrenme stillerinin kanıtı olduğunu öne sürmektedir. Öğrenme stilleri üzerine araştırmalar 1940'tan beri yapılmaktadır. Rita Dunn ilk olarak 1960 yılında öğrenme stilleri kavramını ortaya atmıştır. 1970'ten itibaren yaygın bir kullanım kazanmıştır (Brandt, 1990). Daha sonraki çalışmalar çeşitli öğrenme stili modellerinin geliştirilmesine yol açmış, ancak bunlar arasında önemli bir fark olmadığı için üstün ya da aşağı bir ayırım yapılamamıştır. Zaman içinde, yapılandırmacı yaklaşım eğitim alanında giderek daha önemli hale gelmiştir. Öğrenmenin bireysel bir faaliyet olduğu ve insanların bilgiyi alma, düzenleme ve anlamlandırma biçimlerinde farklılıklar olduğu artık yaygın olarak kabul edilmektedir. Aşağıdaki çizelgede öğrenme ve öğretmeye ilişkin üç farklı anlayış sunulmaktadır:

Çizelge 1. Davranışçı, Bilişsel ve Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışlarının Karşılaştırılması

Temel Öğeler	Davranışçı	Bilişsel	Yapılandırmacı
Bilginin Niteliği	Nesnel gerçekliğe dayalı, bilen kişiden bağımsız	Nesnel gerçekliğe dayalı, bilen kişinin önbilgilerine bağlı	Bireysel ve toplumsal olarak yapılandırılan öznel gerçekliğe dayalı
Öğretmenin Rolü	Bilgi aktarma	Bilgi edine sürecini yönetme	Öğrenciye yardım etme, iş birliği yapma
Öğrencinin Rolü	Edilgen	Yarı etkin	Etkin
Öğrenme	Koşullama sonucu açık davranıştaki değişim	Bilgiyi işleme	Bireysel olarak keşfetme ve bilgiyi yapılandırma
Öğretim Türü	Ayrırma, genelleme, ilişkilendirme, zincirleme, tümevarımcı	Bilgileri kısa dönemli bellekte işleme, uzun dönemli belleğe depolama, Tümevarımcı	Gerçek durumlara dayalı sorun çözme, Tümdengelimci

Öğretim Stratejileri	Bilgiyi sunma, alıştırma yaptırma, geribildirim verme	Öğrencinin bilişsel öğrenme stratejilerini harekete geçirme	Etkin, özdenetimli, içten güdülenmiş araştırmacı öğrenme
Eğitim Ortamları	Çeşitli geleneksel ortamlar, (programlı öğretim, bilgisayar destekli öğretim vb.)	Öğretmen ve bilgisayara dayalı öğretim	Öğrencinin ilerlemek için fiziksel/zihinsel tepkiler göstermesini gerektiren etkileşimli ortamlar
Değerlendirme	Öğretim sürecinden ayrı ve ölçüte dayalı	Öğretim sürecinden ayrı ve ölçüte dayalı	Öğrenme süreci içinde ve ölçütten bağımsız

Deryakulu'ndan (2000, akt: Veznedaroğlu ve Özgür, 2005) alınmıştır.

Öğrenme stillerinin tanımlanmasında farklı değişkenlere dayalı çeşitli modeller önerilmiştir. Given'e (1996) göre, bu modeller aşağıdaki kategorilerden bir ya da daha fazlasında sınıflandırılabilir: 1. Kişilik ve duyuşsal özelliklere dayalı modeller. 2. Psikolojik, bilişsel ve bilgi işleme modelleri. 3. Sosyal modeller. 4. Fiziksel modeller. 5. Çevresel ve organizasyonel modeller.

Çeşitli öğrenme stili modelleri (Carl Jung Psikolojik (Kişilik) Tipler Öğrenme Stili Modeli, Kolb Öğrenme Stili Modeli, Mc Carthy Modeli (4MAT), Gregorc Öğrenme Stili Modeli, Dunn ve Dunn Öğrenme Stili Modeli, Felder ve Silverman Öğrenme Stili Modeli ve Grasha-Riechmann Öğrenme Stili Modeli) incelendiğinde, bunların birbirleriyle yakından ilişkili oldukları ve benzer kavramlar üzerinde çalıştıkları görülmektedir. Örneğin, somut-soyut öğrenme stili tüm modellerde yer almasına rağmen, aktif-yansıtıcı öğrenme stili sadece üç teoride yer almaktadır (Veznedaroğlu ve Özgür, 2005).

Öğrencilerin öğrenme stillerinin belirlenmesi, başarı üzerindeki güçlü etkisi nedeniyle önemlidir (Uzuntiryaki, Bilgin ve Geban, 2004). Öğrencilerin öğrenme stillerinin belirlenmesi, öğretmenlerin öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına göre uyarlamasına olanak tanıyarak başarının artmasını sağlar (Richardson ve Arker, 2010). Karakuyu ve Tortop'un (2010) öğrenme stillerinin öğretmen adaylarının fizik dersindeki başarılarını ve derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini gösteren çalışması buna bir örnektir. Bahar (2009) yedinci sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin öğrenme stilleri ile mini proje çalışmalarındaki başarıları arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Katılımcı, bağımlı, bağımsız, rekabetçi ve işbirlikçi öğrenme stilleri (pasif öğrenme stili hariç) mini proje uygulamalarında öğrencilere farklı oranlarda kolaylık sağlamaktadır. Öğrencilerin öğrenme stillerinin bilinmesinin eğitim ve öğretim açısından sayısız faydası vardır. Malatya'daki özel okullarda eğitim gören ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yollarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar sınırlıdır. Bu durum, eğitimcilerin öğrencilere uygun ve etkili bir öğretim sağlama konusunda yeterli bilgi ve rehberlikten yoksun kalabilecekleri anlamına gelmektedir.

Bu nedenle, öğrencilerin öğrenme süreçlerini daha verimli hale getirmek ve eğitim kalitesini artırmak için bu önemli konuda daha kapsamlı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin öğrenme stillerini cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre incelemektir. Çalışmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir:

1. Ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yolları nelerdir?
2. Ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yolları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yolları yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, Karasar'ın (2021) belirttiği gibi, var olan bir durumu ya da geçmişte yaşanmış bir olayı betimlemeyi amaçlayan araştırmalar için uygundur.

2.1. Katılımcılar

Çalışmaya Malatya il merkezinde bulunan özel ortaokullarda öğrenim gören 83 öğrenci katılmıştır. Katılımcılardan 39'unun (%46,98) kız öğrenci olduğu ve cinsiyete göre dengeli bir dağılımı olduğu görülmektedir. Yaşa göre dağılım incelendiğinde ise 10-13 yaş aralığında yer alan öğrencilerin 17-27 frekans aralığında değiştiği görülmektedir. Katılımcı sayısının azlığı nedeniyle genellenebilir olmayan bu veriler, öğrencilerin genel durumuna yönelik fikir vermesi açısından çalışmada incelenmiştir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmanın verileri "Kolb Öğrenme Stilleri Envanteri-III (KÖSE-III)" isimli araçta yer alan "En iyi öğrenme yolum..." ifadesiyle başlayan maddeler aracılığıyla toplanmıştır. Kolb (1984;38) tarafından 'deneyimsel öğrenme teorisi'nin bir uzantısı olarak geliştirilen öğrenme stilleri envanteri dünya literatüründe önemli bir yer tutmaktadır (Ergür, 1998; Healy ve Jenkins, 2000 ve Loo, 2002: Akt, Evin-Gencel, 2007). Evin-Gencel (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin dil geçerliliğini belirlemek için yapılan çalışmada (n=40), İngilizce ve Türkçe formları arasındaki korelasyon katsayısı 0,77 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar ışığında, yurt dışında yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan KÖSE III'ün Türkiye'deki ilköğretim öğrencilerinin öğrenme stillerini belirlemede bir ölçme aracı olarak kullanılabilir. Bu envantere yer alan "En iyi öğrenme yolum..." ile başlayan ve devamında aşağıdaki ifadelerle biten maddeler veri toplama amacıyla kullanılmış ve bu maddelere verilen yanıtların her biri ayrı ayrı analize tabi tutularak anket gibi değerlendirilmiştir. Kullanılan maddeler aşağıda sıralanmıştır.

En iyi öğrenme yolum

- 1: Dikkatle dinlemek ve izlemektir.
- 2: Kendi mantığımla yorumlamaktır
- 3: Duygularıma ve sezgilerime güvenmektir
- 4: Çok çalışıp bir şeyleri başarmaktır
- 5: Konuyla ilgili gözlem yapmaktır
- 6: İnsanlarla konuyla ilgili konuşmak, iletişim kurmaktır
- 7: Konunun dayandığı temel fikirleri düşünmektir
- 8: Konuyla ilgili deneme ve uygulama yapmaktır
- 9: İzlemektir
- 10: Hissettiklerimi dikkate almaktır
- 11: Öğrendiklerimi uygulamaktır
- 12: Kendi düşüncelerimi dikkate almaktır
- 13: Anlatılan fikirleri (konuları) tek tek ele almaktır
- 14: Yeni fikirleri öğrenmeye açık olmaktır
- 15: Dikkatli olmaktır
- 16: Anlatılanları uygulamaktır.

Maddelerin derecelendirilmesinde 4'lü likert kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri Jamovi yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri analiz etmek için betimsel istatistikler ve Ki Kare İlişki Testi gibi çeşitli teknikler kullanılmıştır. Bu çalışmada, öğrencilerin en iyi öğrenme yollarının ne olduğuna yönelik sorulara verdikleri yanıtların öncelikle ortalama, medyan, mod ve standart sapma değerleri hesaplanarak birinci alt problem olan ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yolunun ne olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Verilerin değişkenlere göre normal dağılım göstermediği bu çalışmada cinsiyete ve yaşa göre göre farklılaşmanın incelenmesinde Ki-Kare İlişki Testi'nden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu çalışmada toplanan veriler alt problemler doğrultusunda analiz edildiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

3.1. Ortaokul öğrencilerinin en iyi öğrenme yollarının ne olduğuna ilişkin bulgular
Öğrencilerin kullandıkları öğrenme yollarının ne olduğunun belirlenmesinde verilen yanıtların betimsel istatistiklerinden yararlanılmıştır. Bu amaçla katılımcı sayısı, ortalama, medyan, mod ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve merkezi eğilim ölçülerine göre en yüksekte en düşüğe doğru değerler sıralanarak Çizelge 2 oluşturulmuştur.

Çizelge 2: Katılımcıların en iyi öğrenme yoluna ilişkin betimsel istatistikler

En iyi öğrenme yolum...	Kişi Sayısı	Ortalama	Medyan	Mod	Std. Sapma
1: Dikkatle dinlemek ve izlemektir.	83	3,19	4	4	0,98
11: Öğrendiklerimi uygulamaktır	83	2,95	3	4	1,05
9: İzlemektir	83	2,94	3	4	1,12
14: Yeni fikirleri öğrenmeye açık olmaktır	83	2,76	3	4	1,09
6: İnsanlarla konuyla ilgili konuşmak, iletişim kurmaktır	83	2,67	3	2	1,05
16: Anlatılanları uygulamaktır	83	2,61	3	4	1,20
5: Konuyla ilgili gözlem yapmaktır	83	2,6	3	4	1,17
4: Çok çalışıp bir şeyleri başarmaktır	83	2,59	3	2	1,07
8: Konuyla ilgili deneme ve uygulama yapmaktır	83	2,57	3	1	1,18
2: Kendi mantığımla yorumlamaktır	83	2,54	3	3	1,09
15: Dikkatli olmaktır	83	2,48	3	3	1,06
7: Konunun dayandığı temel fikirleri düşünmektir	83	2,42	2	1	1,13
12: Kendi düşüncelerimi dikkate almaktır	83	2,33	2	2	1,07
13: Anlatılan fikirleri (konuları) tek tek ele almaktır	83	2,33	2	1	1,14
10: Hissettiklerimi dikkate almaktır	83	2,12	2	1	1,08
3: Duygularıma ve sezgilerime güvenmektir	83	1,90	2	1	1,01

Çizelge 1 incelendiğinde öğrencilerin “dikkatle dinlemek ve izlemek”, öğrendiklerini uygulamak” ve “izlemektir” maddelerini diğerlerinden daha fazla tercih ederken “Duygularıma ve sezgilerime güvenmektir”, Hissettiklerimi dikkate almaktır” ve “Anlatılan fikirleri tek tek ele almaktır” şeklindeki maddeleri daha az tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum, öğrenme literatürünün de belirttiği daha çok duyu organına hitap eden yaşantıların daha yüksek öğrenme ve kalıcılık ile sonuçlanması beklentisiyle örtüşmektedir.

3.2. Ortaokul öğrencilerinin öğrenme yollarının cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Öğrencilerin kullandıkları öğrenme yollarının cinsiyet değişkenine göre dağılımı Çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3. Katılımcıların en iyi öğrenme yollarının cinsiyete göre dağılımı

En iyi öğrenme yolum...	Cinsiyet	Kişi Sayısı	Ortalama	Medyan	Mod	Std. Sapma
1: Dikkatle dinlemek ve izlemektir.	Kız	39	3,15	3,0	4	1,01
	Erkek	44	3,23	4,0	4	0,961
2: Kendi mantığımla yorumlamaktır	Kız	39	2,54	2,0	2	1,05
	Erkek	44	2,55	3,0	3	1,13
3: Duygularıma ve sezgilerime güvenmektir	Kız	39	1,64	1,0	1	0,811
	Erkek	44	2,14	2,0	1	1,11
4: Çok çalışıp bir şeyleri başarmaktır	Kız	39	2,67	3,0	3	0,982
	Erkek	44	2,52	2,5	4	1,15
5: Konuyla ilgili gözlem yapmaktır	Kız	39	2,69	3,0	4	1,10
	Erkek	44	2,52	3,0	1	1,23
6: İnsanlarla konuyla ilgili konuşmak, iletişim kurmaktır	Kız	39	2,49	2,0	2	1,07
	Erkek	44	2,84	3,0	3	1,01

7: Konunun dayandığı temel fikirleri düşünmektir	Kız	39	2,26	2,0	2	1,02
	Erkek	44	2,57	3,0	4	1,21
8: Konuyla ilgili deneme ve uygulama yapmaktır	Kız	39	2,67	3,0	4	1,20
	Erkek	44	2,48	2,5	1	1,17
9: İzlemektir	Kız	39	2,92	3,0	4	1,04
	Erkek	44	2,95	3,0	4	1,20
10: Hissettiklerimi dikkate almaktır	Kız	39	1,79	2,0	1	0,894
	Erkek	44	2,41	2,0	1	1,15
11: Öğrendiklerimi uygulamaktır	Kız	39	2,82	3,0	4	1,12
	Erkek	44	3,07	3,0	3	0,974
12: Kendi düşüncelerimi dikkate almaktır	Kız	39	2,38	2,0	2	1,07
	Erkek	44	2,27	2,0	2	1,09
13: Anlatılan fikirleri (konuları) tek tek ele almaktır	Kız	39	2,36	2,0	1	1,11
	Erkek	44	2,30	2,0	1	1,17
14: Yeni fikirleri öğrenmeye açık olmaktır	Kız	39	2,74	3,0	4	1,07
	Erkek	44	2,77	3,0	4	1,12
15: Dikkatli olmaktır	Kız	39	2,41	2,0	2	1,04
	Erkek	44	2,55	3,0	3	1,09
16: Anlatılanları uygulamaktır	Kız	39	2,38	2,0	1	1,21
	Erkek	44	2,82	3,0	4	1,17

Her bir maddenin merkezi eğilim ve yayılım değerleri incelendiğinde “dikkatle dinlemek ve izlemektir” maddesine verilen yanıtların hem kızlar hem de erkekler için en yüksek değerde olduğu görülmektedir. Erkeklerin en yüksek ikinci madde ortalaması “öğrendiklerimi uygulamaktır” maddesi iken, kızların en yüksek ikinci ortalamayı “izlemektir” maddesinde elde ettikleri görülmüştür. “Hissettiklerimi dikkate almaktır” maddesinde kızlarla erkeklerin yanıtları arasındaki fark en yüksek iken “Kendi mantığımla yorumlamaktır” maddesine verilen yanıtlar arasındaki farkın en düşük düzeyde kaldığı görülmektedir.

Standart sapma değeri incelendiğinde, en tutarlı yanıtlar kızlarda “Duygularıma ve sezgilerime güvenmektir” maddesine erkeklerde “Dikkatle dinlemek ve izlemektir” maddesine verilmiştir. Buna karşılık en tutarsız yanıtlar kızlarda “Anlatılanları uygulamaktır” maddesine erkeklerde ise “Konuyla ilgili gözlem yapmaktır” maddesine verdikleri görülmektedir.

Kızlar ve erkeklerin en iyi öğrenme yollarının ne olduğuna yönelik maddelere verdikleri yanıtların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde her bir maddeye göre Ki-Kare İlişki Testinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında cinsiyete göre fark çıkan tek madde, kızlarla erkekler arasındaki en yüksek ortalama farkın bulunduğu “Hissettiklerimi dikkate almaktır” maddesinde bulunmuş olup ilgili maddeye ilişkin Ki Kare ilişki testi değerleri Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 4. Öğrencilerin en iyi öğrenme yolunun cinsiyete göre farklılaşma durumuna ilişkin Ki Kare Fark Testi Verileri

En iyi öğrenme yolun...	Cinsiyet	Durum	1: Hiç uygun değil	2	3	4: Tamamen uygun	Toplam	Ki-Kare Değeri	Sd	p
10: Hissettiklerimi dikkate almaktır.	Kız	Gözlenen	19	10	9	1	39	8,42	3	0,038
		Beklenen	15,04	9,40	9,40	5,83	39,0			
	Erkek	Gözlenen	13	10	11	10	44			
		Beklenen	16,96	10,60	10,60	5,83	44,0			

Çizelge 4'e göre kızların "Hissettiklerimi dikkate almaktır" ifadesinin kendilerine uygunluklarını beklenenden daha düşük, erkeklerin ise beklenenden daha yüksek seçtikleri yorumu yapılabilir.

3.3. Ortaokul öğrencilerinin öğrenme yollarının yaşlarına göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Öğrencilerin kullandıkları öğrenme yollarının yaş değişkenine göre dağılımı Çizelge 4'te verilmiştir. Çizelge 4 incelendiğinde "Dikkatle dinlemek ve izlemektir." maddesine 11 yaş grubundaki öğrencilerin verdiği yanıtların en yüksek ortalamaya sahip olduğu, ve bu madde özelinde verilen yanıtların tüm yaş grupları için 3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Bu madde aynı zamanda 10 yaş grubu hariç diğer tüm yaş gruplarının en yüksek ortalamaya sahip olduğu maddedir. 10 yaşındaki öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu madde "İzlemektir" iken en düşük ortalamaya "Kendi düşüncelerimi dikkate almaktır" maddesinde ulaştıkları (1,72) ve bu ortalamanın en düşük değer olduğu görülmektedir. Diğer yaş gruplarının en düşük puan verdikleri madde ise "Duyularına ve sezgilerine güvenmektir" şeklindedir.

Yanıtların standart sapmalarına göre karşılaştırma yapıldığında ise 12 yaşındakilerin "1: Dikkatle dinlemek ve izlemektir." maddesine verdikleri yanıtların en tutarlı, 11 yaşındakilerin "16: Anlatılanları uygulamaktır" maddesine en tutarsız yanıtları verdiği görülmektedir. Yaşlara göre en tutarlı yanıtların 11 yaş için "11: Öğrendiklerimi uygulamaktır"; 10 yaş için "6: İnsanlarla konuyla ilgili konuşmak, iletişim kurmaktır"; 13 yaş için ise "1: Dikkatle dinlemek ve izlemektir." maddelerine verildiği görülmektedir.

Çizelge 5. Katılımcıların en iyi öğrenme yollarının yaşlarına göre dağılımı

En iyi öğrenme yolun...	Yaş	Kişi Sayısı	Ortalama	Medyan	Mod	Std.Sapma
1: Dikkatle dinlemek ve izlemektir.	10	18	3,11	4,0	4	1,230
	11	20	3,40	4,0	4	0,940
	12	18	3,17	3,0	3	0,707
	13	26	3,11	3,0	4	1,010
2: Kendi mantığımla yorumlamaktır	10	17	2,83	3,0	3	1,040
	11	20	2,15	2,0	1	1,090
	12	18	2,39	2,0	2	1,090
	13	24	2,74	3,0	3	1,060

3: Duyularıma ve sezgilerime güvenmektir	10	17	2,28	2,0	2	1,020
	11	20	1,75	1,5	1	0,851
	12	18	1,78	1,0	1	1,110
	13	24	1,85	2,0	1	1,030
4: Çok çalışıp bir şeyleri başarmaktır	10	17	2,44	2,5	1	1,150
	11	20	2,75	3,0	3	0,967
	12	18	2,89	3,0	4	1,080
	13	24	2,37	2,0	2	1,080
5: Konuyla ilgili gözlem yapmaktır	10	17	2,78	3,0	3	1,110
	11	20	2,95	3,5	4	1,190
	12	18	2,17	2,0	1	1,150
	13	24	2,52	2,0	2	1,160
6: İnsanlarla konuyla ilgili konuşmak, iletişim kurmaktır	10	17	2,94	3,0	2	0,873
	11	20	2,55	3,0	3	0,945
	12	18	2,72	3,0	4	1,130
	13	24	2,56	3,0	4	1,190
7: Konunun dayandığı temel fikirleri düşünmektir	10	17	2,78	3,0	3	1,170
	11	20	1,90	1,5	1	1,070
	12	18	2,56	2,5	2	1,150
	13	24	2,48	2,0	2	1,050
8: Konuyla ilgili deneme ve uygulama yapmaktır	10	17	2,89	3,0	4	1,180
	11	20	2,60	3,0	3	1,100
	12	18	2,78	3,0	3	1,060
	13	24	2,19	2,0	1	1,270
9: İzlemektir	10	17	3,22	3,5	4	0,943
	11	20	2,75	3,0	4	1,120
	12	18	2,83	3,0	4	1,200
	13	24	2,96	3,0	4	1,190
10: Hissettiklerimi dikkate almaktır	10	17	2,44	2,5	3	1,040
	11	20	2,35	2,0	1	1,230
	12	18	1,72	1,5	1	0,826
	13	24	2,00	2,0	1	1,070
11: Öğrendiklerimi uygulamaktır	10	17	3,00	3,0	4	1,080
	11	20	3,05	3,0	3	0,826
	12	18	3,00	3,0	4	1,030
	13	24	2,81	3,0	4	1,210
12: Kendi düşüncelerimi dikkate almaktır	10	17	2,44	3,0	3	1,100
	11	20	2,00	2,0	1	1,080
	12	18	2,61	2,0	2	1,040
	13	24	2,30	2,0	2	1,070
13: Anlatılan fikirleri (konuları) tek tek ele almaktır	10	17	2,56	3,0	3	1,150
	11	20	2,40	2,0	1	1,190
	12	18	2,28	2,0	1	1,130
	13	24	2,15	2,0	1	1,130
14: Yeni fikirleri öğrenmeye açık olmaktır	10	17	2,94	3,0	3	0,938
	11	20	2,85	3,0	4	1,040
	12	18	2,61	3,0	4	1,240
	13	24	2,67	3,0	3	1,140
15: Dikkatli olmaktır	10	17	2,50	3,0	3	1,040
	11	20	2,60	3,0	3	1,100
	12	18	2,56	3,0	3	1,100
	13	24	2,33	2,0	2	1,070
16: Anlatılanları uygulamaktır	10	17	3,00	3,0	4	1,140
	11	20	2,30	2,0	1	1,300
	12	18	2,83	3,0	2	0,985
	13	24	2,44	2,0	1	1,250

Yaşlara göre en iyi öğrenme yollarının ne olduğuna yönelik maddelere verdikleri yanıtların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde her bir maddeye göre Ki-Kare İlişki Testinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında yaş değişkenine göre herhangi bir farka ulaşılamamış olup bu nedenle Ki Kare çizelgesi metinde verilmemiştir.

4. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

4.1. Sonuçlar

Bu çalışma, ortaokul öğrencileri için en etkili öğrenme yöntemlerini ve bu yöntemlerin yaş ve cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemeyi amaçlamıştır. Ortaokul öğrencileri arasında tercih edilen öğrenme yöntemleri "dikkatle dinleme ve gözleme", "öğrendiklerini uygulama" ve "izleme" olmuştur. Bu durum, öğrencilerin aktif katılım ve gözlem yoluyla daha iyi öğrenme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin "hislerime ve sezgilerime güveniyorum", "hissettiklerimi dikkate alıyorum" ve "açıklanan fikirleri tek tek ele alıyorum" seçeneklerini güçlü bir şekilde tercih etmemeleri, duyuşal ve somut deneyimlere dayalı öğrenme yöntemlerini soyut düşünmeye göre daha fazla önemsediklerini göstermektedir. Bu bulgu, öğrencilerin öğrenme stillerini ve tercihlerini anlamak açısından önemlidir. Öğrencilere çeşitli öğrenme yolları ve yöntemleri sunmak, onların öğrenme potansiyellerini artırabilir ve eğitim sürecinin etkinliğini geliştirebilir. Öğrencilerin ilgi çekici deneyimleri ve uygulamalı öğrenmeyi tercih ettiklerinin vurgulanması, eğitimcilerin ders içeriklerini ve öğretim yöntemlerini etkileşimli ve deneyimsel bileşenlerle geliştirmeleri gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca, öğrenme yöntemlerinin duyuşal ve somut deneyimlerle desteklenmesi ve öğrencilerin duyuşal bağlar kurmalarının sağlanması, öğrenme sürecinde daha olumlu ve kalıcı sonuçlara yol açabilir. Öğrenme sürecine katkıda bulunan duyuşal ve kişisel deneyimlerle zenginleştirilmiş bir öğrenme ortamının sağlanması, öğrencilerin motivasyonunu artırabilir ve öğrenme eğilimlerini güçlendirebilir. Bu nedenle, eğitimde etkili ve kalıcı öğrenme deneyimleri sağlamak için öğrencilerin öğrenme stillerini anlamak ve öğrenme tercihlerine uygun öğretim yöntemleri ve materyalleri kullanmak çok önemlidir. Eğitimcilerin öğrencilere yönelik kişiselleştirilmiş öğrenme yaklaşımını benimsemeleri, öğrencilerin öğrenme potansiyellerinin en üst düzeye çıkarılmasında kritik bir rol oynayacaktır.

Bulgulara dayalı olarak, ortaokul öğrencilerinin öğrenme yollarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterebildiği ve kızlar ile erkekler arasında bazı tercih farklılıklarının olduğu sonucuna varılabilir. "Dikkatle dinlemek ve izlemek" maddesi hem kızlar hem de erkekler arasında en yüksek tercih edilen öğrenme yöntemidir. Bu sonuç, öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif dinleme ve gözlem yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir. "Öğrendiklerimi uygulamak" maddesi, erkeklerin en yüksek ikinci tercih ettiği öğrenme yöntemidir. Bu, erkeklerin öğrenmeyi pratiğe dökmeyi ve öğrenilen bilgileri gerçek hayatta kullanmayı önemsediklerini göstermektedir. "İzlemek" maddesi, kızların en yüksek ikinci tercih ettiği öğrenme yöntemidir. Bu, kızların gözlem yapmaya ve başkalarını izleyerek öğrenmeye yönelik bir eğilim içinde olduğunu göstermektedir. "Hissettiklerimi dikkate

almaktır" maddesi, kızlarla erkekler arasında en belirgin farkın olduğu öğrenme yöntemidir. Kızların bu öğrenme yöntemine ilişkin tercihleri beklenenden daha düşükken, erkeklerin tercihleri beklenenden daha yüksektir. Bu, kızların duygusal bağlamda öğrenmeye daha az önem verdiğini, erkeklerin ise hissettiklerini dikkate alarak öğrenmeye daha açık olduklarını gösterebilir. "Kendi mantığımla yorumlamaktır" maddesi, kızlarla erkekler arasında en düşük farkın olduğu öğrenme yöntemidir. Bu, kızlar ve erkeklerin benzer şekilde kendi mantıklarına dayalı düşünerek öğrenmeye yönelik bir eğilim gösterdiklerini gösterebilir. Sonuç olarak, cinsiyet değişkeni, ortaokul öğrencilerinin öğrenme yollarını etkileyebilir ve farklı öğrenme tercihleri ortaya çıkabilir. Bu bulgular, eğitimcilerin ve okul yöneticilerinin öğrencilere yönelik eğitim stratejilerini ve öğretim yöntemlerini daha kişiselleştirerek, öğrencilerin öğrenme potansiyelini daha iyi değerlendirmelerini sağlayabilir. Öğrencilere farklı öğrenme stillerine uygun deneyimler sunmak, onların öğrenme motivasyonunu artırabilir ve öğrenme sürecini daha etkili hale getirebilir.

Çalışma, öğrencilerin öğrenme yöntemlerinin yaşlarına bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Tüm yaş grupları arasında en yüksek ortalamaya sahip öğrenme yolu "Dikkatli dinleme ve izlemektir"dir. Bu sonuç, öğrencilerin aktif dinleme ve gözlemi öğrenme sürecinde önemli bulduklarını göstermektedir. "İzlemek", 10 yaş grubu hariç, tüm yaş grupları için en yüksek ortalamaya sahip maddedir. Bu bulgu, öğrencilerin başkalarını izleyerek öğrenmeyi tercih ettiklerini ve görsel öğrenmeye özel bir eğilimleri olduğunu göstermektedir. 10 yaşındaki öğrenciler arasında "Kendi düşüncelerimi dikkate alırım" maddesi en düşük ortalama puanı almıştır. Bu sonuç, 10 yaşındaki öğrencilerin kendi fikirlerine dayalı öğrenmeye daha az önem verdiklerini ve başkalarının düşüncelerine daha fazla değer verdiklerini göstermektedir. Diğer yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında, "Duygularıma ve sezgilerime güvenirim" maddesi tüm yaş gruplarında en düşük ortalama puanı almıştır. Bu bulgu, öğrencilerin duygusal ve sezgisel unsurlara dayalı öğrenmeye daha az önem verdiklerini göstermektedir. Ayrıca, yanıtların standart sapmaları karşılaştırıldığında, 12 yaşındakilerin "Dikkatle dinlemek ve izlemek" maddesine en tutarlı yanıtları verdikleri, 11 yaşındakilerin ise "Anlatılanları uygulamak" maddesine en tutarsız yanıtları verdikleri ortaya çıkmıştır. En uygun öğrenme yöntemleriyle ilgili maddelerde yaşa göre herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Ayrıca, Ki-Kare ilişki testi de yaşa bağlı olarak anlamlı bir farklılık ortaya koymamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, öğrencilerin yaşlarına bağlı olarak öğrenme yörüngelerindeki farklılıkların anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin farklı öğrenme tercihlerine sahip olduğu görülmüştür. Eğitimcilerin bu bireysel tercihleri dikkate alarak öğrenciler için uygun ve etkili pedagojik yaklaşımlar geliştirmeleri çok önemlidir. Öğrencilerin farklı öğrenme stilleri için

fırsatlar sunmak, öğrenme motivasyonlarını artırabilir ve başarılarını daha yüksek seviyelere çıkarabilir.

Öğrencilerin aktif katılım ve gözlem yoluyla öğrenmeyi tercih ettiklerini ve duyuşal deneyimlerin öğrenme süreçlerinde önemli olduğunu vurgulayan ve ayrıca, öğrencilerin soyut düşünmeye dayalı öğrenme yöntemlerini daha az önemsedikleri ve somut deneyimlerden daha fazla etkilendiklerini tespit eden çok sayıda çalışma vardır.

Ancak, öğrencilerin yaş ve cinsiyete göre öğrenme tercihleri konusunda bazı farklılıklar da ortaya çıkmıştır. Örneğin, bazı çalışmalar, cinsiyetin öğrencilerin öğrenme yollarını etkilemediğini gösterirken, diğerleri kızlar ve erkekler arasında belirgin farklar olduğunu göstermiştir. Bu farklılıkların nedeni, kültürel ve toplumsal faktörlerin yanı sıra bireysel farklılıkların da etkili olabileceğini düşündüren konulardır. Ayrıca, yaş değişkenine göre öğrencilerin öğrenme tercihlerinde farklılıklar olduğu birçok çalışma bulunmaktadır. Farklı yaş gruplarının farklı öğrenme stilleri ve tercihleri olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, daha genç yaş grupları daha çok görsel ve somut deneyimlere dayalı öğrenmeyi tercih ederken, daha büyük yaş grupları soyut düşünmeye ve analitik düşünceye dayalı öğrenme yöntemlerine daha yatkın olabilir.

Bu tür benzer ve farklı sonuçları olan çalışmalar, öğrencilerin öğrenme stilleri ve tercihlerini anlamak için farklı yaş gruplarını ve cinsiyetleri kapsayan geniş örneklem gruplarını incelemeyi ve daha kapsamlı veriler elde etmeyi hedefler. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını anlamak ve eğitimde daha etkili yöntemler kullanmak için bu tür çalışmaların önemi büyüktür. Eğitimcilerin bu tür çalışmaların sonuçlarından yararlanarak, öğrencilere daha uygun ve etkili öğrenme deneyimleri sunmaları mümkün olabilir.

5. ÖNERİLER

Yukarıdaki sonuçlar, araştırmacılara, uygulayıcılara ve program geliştirme uzmanlarına çeşitli öneriler sunmaktadır. Bu öneriler, öğrencilerin öğrenme süreçlerini daha etkili ve verimli hale getirmek, öğrenme motivasyonunu artırmak ve eğitimde kişiselleştirilmiş yaklaşımların kullanımını teşvik etmek için önemli olabilir.

Eğitimciler ve öğretmenler, öğrencilerin aktif katılımını teşvik etmeli ve öğrenme süreçlerini gözlemlene ve deneyimlene fırsatları sunmalıdır. Sınıf içi etkileşimi artıracak ve öğrencileri ders içine daha fazla dahil edecek etkileşimli öğretim yöntemleri tercih edilmelidir.

Öğretim materyalleri ve içerikler, duyuşal deneyimleri destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır. Somut materyaller, görsel ve işitsel bileşenler kullanılarak öğrencilerin duyuşal organlarına hitap edilmelidir.

Öğrencilere, öğrenme yollarını keşfetme ve öğrenme stillerine uygun öğrenme deneyimleri yaşama fırsatları sunulmalıdır. Kişiselleştirilmiş öğrenme yaklaşımları, öğrencilerin farklı tercihlerine ve öğrenme stillerine uygun şekilde planlanmalıdır.

Eğitim programları, öğrencilerin aktif katılımını, gözlem yapma ve deneyimleme becerilerini destekleyen öğrenme stratejilerine daha fazla odaklanmalıdır. Eğitim materyalleri ve yöntemleri, öğrencilerin gerçek hayattaki bağlantılarını kurmalarına ve öğrenmeyi anlamlı kılmalarına yardımcı olmalıdır.

Cinsiyet ve yaş grupları arasındaki farklı öğrenme tercihlerine dikkat edilmelidir. Bu farklılıklar, eğitimcilerin ve program geliştirme uzmanlarının öğrencilere daha uygun ve etkili öğrenme deneyimleri sunmasına yardımcı olabilir.

Öğrencilere çeşitli öğrenme fırsatları sunularak, onların güçlü yönleri ve öğrenme stilleri desteklenmeli ve zayıf yönleri üzerinde çalışmaları teşvik edilmelidir.

Eğitimciler, öğrencilere düşüncelerini ifade etmeleri ve kendi fikirlerini geliştirmeleri için fırsatlar sağlamalıdır. Öğrencilerin eleştirel düşünce ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak öğrenme etkinlikleri düzenlenmelidir.

Sonuç olarak, yukarıdaki öneriler, öğrencilerin öğrenme süreçlerini daha etkili ve keyifli hale getirmek, onların öğrenme potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak ve eğitimi daha kişiselleştirilmiş bir şekilde sunmak için değerli rehberlik sağlayabilir. Eğitimciler, uygulayıcılar ve program geliştirme uzmanları bu önerileri göz önünde bulundurarak, öğrencilerin eğitimde daha başarılı ve mutlu olmalarına katkıda bulunabilirler.

KAYNAKÇA

- Adatepe, E. (2014). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin öğrenme stilleri ile çalışma alışkanlıkları ve akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bahar, M. (2009). The relationships between pupils' learning styles and their performance in mini science projects. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(1), 31-49.
- Bakır, S. & Mete, H. (2014). Ortaokul öğrencilerinin öğrenme stilleri: Burdur ili örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 127-145.
- Brandt, R. (1990). On Learning Styles: A Conversation with Pat Guild. *Educational Leadership*, 48(2), 10-13.
- Felder, R. M. (1996). Matters of styles. *ASEE Prism*, 6 (4), 18-23 [Online]: <https://shorturl.at/npAC3> adresinden 29.07.2023 tarihinde indirilmiştir.
- Evin-Gencel, İ. (2007). Kolb'un deneyimsel öğrenme kuramına dayalı öğrenme stilleri envanteri-III'ü Türkçeye uyarlama çalışması.
- Given, Barbara K. (1996). Learning styles; A Synthesized model. *Journal of Accelerated Learning and Teaching*, 21, 1 & 2, 9-41, [Online]: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED436959.pdf> adresinden 12.06.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Karakuyu, Y. & Tortop, H. S. (2010). Öğretmen adaylarının öğrenme stillerinin fizik dersine yönelik tutum ve başarılarına etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 47-55.
- Karasar, N. (2016). Bilimsel araştırma yöntemi (21. Baskı). Ankara: Nobel yayınları.
- Richardson, R. C., & Arker, E. (2010). Personalities in the classroom: Making the most of them. *Kappa Delta Pi Record*, 46(2), 76-81.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning*. New Jersey, Eaglewood Cliffs.
- Şeker, M. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenme stillerine uygun etkinliklerin kullanılmasının öğrencilerin öğrenme düzeyi ve kavram yanılgılarının giderilmesi üzerindeki etkililiğinin araştırılması. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uzuntiryaki, E., Bilgin, İ. ve Geban, Ö. (2004). The relationship between gender differences and learning style preferences of preservice teachers at elementary level. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 182-187
- Veznedaroğlu, R. & Özgür, A. O. (2005). Öğrenme stilleri: Tanımlamalar, modeller ve işlevleri. *İlköğretim Online*, 4 (2), 1-16.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YAŞAM DOYUMLARI¹

Doç. Dr. İsmail ŞAN

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ismail.san@inonu.edu.tr- 0000-0003-0780-0169

ÖZET

Bu çalışma, Malatya'daki özel okullarda eğitim gören ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Çocukların yaşam doyumlarını anlamak, onların genel mutluluk seviyelerini ve yaşam algılarını değerlendirmek için önemli bir araçtır. Malatya'daki özel okullarda eğitim gören ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Toplamda 84 öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir. Öğrencilerin yaşları 10 ile 13 arasında değişmektedir ve farklı sınıf seviyelerinde yer almaktadırlar. Çalışmada, "Çocuklar İçin Yaşam Doyumu Ölçeği" adlı standart bir ölçek kullanılmıştır. Veriler, istatistiksel analizlerle değerlendirilerek öğrencilerin yaşam doyum düzeylerinin yanı sıra cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre farklılaşma olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin yaşam doyumlarının orta düzeyde olduğu, cinsiyet değişkenine göre farklılaşma yokken yaşa göre yaşam doyum puanlarının düşüş gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar uyarınca Öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için bireyselleştirilmiş yaklaşım, pozitif psikolojik destek, duygusal zekânın geliştirilmesi, sosyal destek, yaşam becerileri eğitimi, duygusal yönetim, program ve politika geliştirme, devam eden araştırma ve izleme gibi önlemler önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul öğrencileri, yaşam doyumunu, cinsiyet, yaş.

1. GİRİŞ

Yaşam Doyumu, bir bireyin kendi yaşam kalitesini bilişsel olarak değerlendirmesi şeklinde tanımlanır (Çivitci, 2007). Bu değerlendirme, bireyin yaşamın farklı alanlarındaki deneyimleri, beklentileri ve hedefleri dikkate alınarak yapılır. Birey yaşamında ne istediği ile neye sahip olduğunu ve bu iki durumu karşılaştırarak yaşam doyumunu belirler. Bu kavramın bilişsel olduğunun vurgulanması, bireyin zihinsel süreçlerini kullanarak yaşamını değerlendirdiği anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle birey, yaşamında neyin önemli olduğunu, neyin eksik

¹ Bu çalışma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SBA-2022-2611 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

ya da fazla olduğunu kendi düşünce ve inançlarını dikkate alarak değerlendirir. Öznel iyi oluşun bilişsel bileşeni olarak kabul edilen yaşam doyumu, bireyin yaşam kalitesini ve mutluluğunu öznel olarak belirlediği bir süreçtir. Bu değerlendirme süreci kişisel algı ve düşüncelere dayanır. Beklentiler, değerler ve hedefler kişiden kişiye değişebileceğinden, her bireyin yaşam doyumu algısı farklı olabilir. Yaşam doyumu bireyin içinde bulunduğu koşullara, yaşam deneyimlerine ve sosyal çevresine göre değişebilmektedir.

Çivitci (2007) tarafından yapılan çalışmada yaşam doyumunun anlamı ve etkisi incelenmiştir. Bu tanıma göre yaşam doyumu, kişinin yaşamına anlam verme sürecindeki bilişsel bir süreçtir ve öznel iyi oluşun önemli bir göstergesidir.

Yaşam Doyumu, insanın beklentileri ile sahip olduğu şeyleri karşılaştırarak elde ettiği durumu ifade eder (Özer ve Karabulut, 2003). Yaşam Doyumu, bireyin kendi yaşamını değerlendirmesinde önemli bir kavramdır ve beklentiler ile elde edilenler arasındaki karşılaştırmayı ifade eder. İnsanların yaşam koşullarının, deneyimlerinin ve beklentilerinin anlaşılması ve değerlendirilmesidir. Öznel iyi oluşun bilişsel bileşenlerinden biri ve genel yaşam kalitesinin bir ölçüsü olarak kabul edilir. Bireyler yaşamlarında farklı hedefler, özlemler ve beklentiler geliştirirler. Bu hedefler maddi ve manevi özlemler, kişisel başarılar, sosyal ilişkiler ve doyum gibi farklı alanlarda olabilir. Yaşam doyumu, bu beklenti ve arzuların karşılanma derecesine göre belirlenir. Eğer bireyin beklentileri sahip olduklarıyla uyumluysa yaşam doyumu yüksek olacaktır. Ancak, beklentiler ve sahip olunan şeyler arasında bir uyumsuzluk varsa, yaşam doyumu düşük olabilir. Örneğin, bir birey maddi zenginliğe sahip olmayı bekliyorsa ancak ekonomik olarak zor bir durumda yaşıyorsa, yaşam doyumu düşebilir. Benzer şekilde, bir kişi kişisel hedeflerine ulaşmada zorluklar yaşarsa, bu da yaşam doyumunu etkileyebilir. Yaşam doyumu kişisel tercihler, değerler, sosyal normlar ve kültürel etkiler gibi birçok faktöre bağlı olarak değişebilir. Her bireyin yaşam doyumu algısı ve değerlendirmesi farklı olabilir. Bu nedenle, yaşam doyumu kavramı kişiden kişiye farklılık gösterebilir ve tek bir ölçütle değerlendirilemez.

Yaşam Doyumu, öznel iyi oluşun bilişsel bileşeni olarak kabul edilir. Bu, bireyin yaşamını bilişsel ve duygusal olarak değerlendirmesini içerir (Diener, 1984). Bu kavram, kişinin hayatını hem bilişsel (zihinsel) hem de duygusal (duygusal) bir perspektiften değerlendirmesini içerir. Bu değerlendirme kişinin yaşamı hakkındaki düşüncelerini, algılarını ve duygularını içerir. Bir kişinin yaşam doyumu, yaşam koşullarının, deneyimlerinin ve genel yaşam kalitesinin bilişsel bir değerlendirmesi ile belirlenir. Bu, bir kişinin kendisi hakkında düşündüğü ve yargıladığı olumlu ve olumsuz yönleri içerir. Örneğin, bir kişi başarılarını, ilişkilerini, sağlık durumunu, ekonomik durumunu, gelecek beklentilerini ve diğer birçok faktörü göz önünde bulundurarak

hayatını bilişsel olarak değerlendirecektir. Ancak yaşam doyumunu sadece bilişsel olarak değil aynı zamanda duygusal olarak da yaşar. Bu, insanların yaşamlarını nasıl hissettikleri ve yaşadıkları duygular açısından da değerlendirdikleri anlamına gelir. Örneğin, bir kişi mutlu ve sahip olduklarından memnunsaydı, yaşam doyumunu yüksek olacaktır. Ancak olumsuz duygular, hayal kırıklıkları veya stres yaşanırsa yaşam doyumunu azalabilir. Dolayısıyla yaşam doyumunu hem olumlu hem de olumsuz deneyimlerin bilişsel ve duygusal olarak değerlendirilmesiyle belirlenen bir kavramdır. Yaşamın farklı alanlarındaki doyum düzeyi, kişisel değerler ve beklentilerle yakından ilişkilidir. Yaşam doyumunu algıları bireyler arasında farklılık gösterebilir ve zaman içinde değişebilir. Bu nedenle yaşam doyumunu kavramı karmaşık ve kişiseldir.

Gençlerin mutlu olmaları hem duygusal hem de sosyal gelişimleri açısından ve ileride kolaylıkla adapte olabilmeleri bakımından önemlidir (Çivitci, 2009). Mutlu olmak gençlerin psikolojik refahını artırır ve olumlu bir ruh hali yaşamalarına yardımcı olur. Mutlu gençler duygusal olarak daha dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişme eğilimindedir. Olumlu duygular stresle başa çıkmalarını kolaylaştırır ve duygusal zorluklarla başa çıkma becerilerini güçlendirir. Bu da gençlerin ruh sağlığı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir ve duygusal sorunlarla başa çıkma becerilerini artırır. Mutlu gençler sosyal ilişkilerinde daha başarılı olma eğilimindedir. Olumlu bir ruh hali arkadaşlıklarını güçlendirir, sosyal etkileşimleri artırır ve diğer insanlarla daha iyi iletişim kurmalarına yardımcı olur. Aynı zamanda, olumlu bir ruh hali gençlerin topluma karşı daha olumlu bir tutum sergilemelerine ve daha olumlu bir sosyal kimlik geliştirmelerine yardımcı olur. Mutlu gençler günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla daha iyi başa çıkabilirler. Bu da onların uyum sağlama ve ayarlama yeteneklerini artırır. Gençlerin hayatında değişimler ve geçişler kaçınılmazdır ve mutluluk bu geçişleri kolaylaştırır. Araştırmalar mutlu gençlerin okulda daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymaktadır. Olumlu bir ruh hali, öğrenme arzusunu ve motivasyonunu artırabilir. Ayrıca stres ve kaygı düzeylerini azaltarak öğrencilerin derslerine konsantre olmalarına yardımcı olur. Mutlu gençler fiziksel sağlık ve esenlik açısından da daha olumlu sonuçlara sahip olabilirler. Mutluluk, stres hormonlarını azaltmaya ve bağışıklık sistemini güçlendirmeye yardımcı olabilir. Buna göre, gençler daha iyi fiziksel sağlığa sahip olur ve hastalıklara karşı daha dirençli olurlar. Sonuç olarak, gençlerin mutlu olması hem kişisel gelişimleri hem de toplumla uyum içinde yaşamaları için önemlidir. Bu nedenle ailelerin, eğitimcilerin ve toplumun gençlerin mutluluğunu teşvik etmek için olumlu bir ortam ve destekleyici bir atmosfer sağlaması önemlidir. Araştırmalar, genel yaşam doyumunu yüksek olan ergenlerin düşük kaygı ve depresyon seviyelerine, yüksek benlik saygısı ve umut düzeylerine sahip olduklarını göstermektedir (Gilman ve Huebner, 2006). Okulda ve ailede yaşam doyumunu algılayan ergenlerin kuraldışı davranışlarını azalttığı

tespit edilmiştir (Önder ve Yılmaz, 2012). Yaşam doyumunun artması, ergenlerin tükenmişlik düzeyinin düşmesine katkı sağlar (Suldo ve Huebner, 2006). Aile ilişkilerinde doyumun artması, ergenlerin daha az kuraldışı davranış sergilemesini destekleyebilir (Hilooğlu ve Önder, 2010). Akademik yaşamla ilgili doyumun artması, öğrencilerin yaşam doyumunu da arttırabilir (Chow 2005'den Aktaran Gündoğar vd., 2007).

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri ve bu düzeyin cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre incelenmesidir. Çalışmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir:

4. Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri nedir?
5. Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumları yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

Bu tür araştırmalarda veriler genellikle veri toplama yöntemleri kullanılarak toplanıp analiz edilir ve katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale veya deney yapılmaz. Tarama modelleri mevcut bir durumu, nedenlerini, sonuçlarını veya özelliklerini anlamak için kullanılır. Tarama modelleri genellikle karmaşık veya az bilinen bir konu hakkında genel bir anlayış kazanmak için bir başlangıç noktası olarak kullanılır. Bu tür bir araştırma, daha derinlemesine inceleme ve hipotez testi için bir temel sağlayabilir. Tarama modelleri, özellikle konu hakkında çok fazla araştırma yapılmamış veya az veri bulunan durumlarda tercih edilebilir. Karasar'a (2021) göre tarama modelleri genellikle betimsel ve nitel bir yaklaşım benimser. Araştırmacılar veri toplamak ve analiz etmek için anket, gözlem, görüşme veya doküman analizi gibi çeşitli yöntemler kullanabilir. Bu tür araştırmalar, olayları veya durumları tanımlamayı, kategorize etmeyi, karakterize etmeyi ve altta yatan kalıpları belirlemeyi amaçlamaktadır. Anket modelleri daha kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar için temel oluşturabilir. Bulgular, daha ileri araştırmalar için hipotezler formüle etmek, daha fazla bilgi edinmek ve konuyu daha iyi anlamak için kullanılabilir. Bununla birlikte, anket modelleri kendi başlarına araştırma değildir ve kesin neden-sonuç ilişkileri kurmak için yeterli olmayabilir. Bu nedenle başka araştırma modelleriyle desteklenmeleri gerekebilir.

2.1. Katılımcılar

Bu çalışmada, Malatya il merkezindeki özel ortaokullarda öğrenim gören 84 öğrenciye anket uygulanmıştır. Katılımcıların %53,57'si (45 öğrenci) erkek iken, cinsiyete göre nispeten dengeli bir dağılım gözlenmiştir. Yaşa göre dağılım incelendiğinde, öğrencilerin 10 ila 13 yaş arasında olduğu ve her yaş grubunda 18-27 kişi bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcı sayısının az olması, elde edilen verilerin genellenemeyeceği anlamına gelmektedir. Ancak öğrencilerin genel durumu hakkında fikir vermesi açısından bu verilere çalışmada yer verilmiştir. Ön bilgi

sağlayan bu tür çalışmalar daha kapsamlı araştırmalara temel oluşturabilir ve ileride yapılacak çalışmalara yön vermede önemli bir adım olabilir. Bu nedenle elde edilen verilerin doğru yorumlanması, verilerin sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması ve gelecek çalışmaların tasarımında dikkate alınması önem taşımaktadır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmanın verileri “Çocuklar için Yaşam Doyum Ölçeği” isimli ölçme aracı kullanılarak toplanmıştır. Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından hazırlanan orijinal ölçeğin Türkçeye uyarlaması Köker (1991) tarafından yapılmış olup yaşam doyumu araştırmalarında en sık kullanılan ölçeklerden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Ölçek 5 maddeden oluşmakta olup, çalışma kapsamında yaş grubunun özellikleri göz önünde bulundurularak beşli likert olarak kullanılmıştır. Maddelerin her birinden en az 1 en fazla 5 olmak üzere toplamda en az 5 en fazla 25 puan alınabilen ölçekteki yüksek puanlar daha yüksek yaşam doyumuna işaret etmektedir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, öğrencilerin yaşam doyumunu incelemek için veriler Jamovi yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, öğrencilerin yaşam doyumuna verdikleri yanıtların ortalama, medyan, mod ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar, ortaokul öğrencileri için en iyi öğrenme yolunu belirlemeye yönelik ilk alt problemde kullanılmıştır. Verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle cinsiyet ve yaş gibi değişkenlere göre farklılaşmayı incelemek için Ki-Kare Korelasyon Testi yöntemi kullanılmıştır. Cinsiyet ve yaşa göre yaşam doyumundaki farklılıkları anlamak için Ki-Kare İlişki Testi kullanılmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma öğrencilerin yaşam doyumunu düzeylerini analiz etmiş ve ortaokul öğrencileri için en iyi öğrenme yolu hakkında içgörü sağlamıştır. Cinsiyet ve yaş gibi değişkenlere göre yaşam doyumundaki farklılıklar da analiz edilmiştir. Bu analizler, araştırma sorularına yanıtlar sağlamış ve çalışmanın amacına ulaşmasına yardımcı olmuştur.

3. BULGULAR

Bu çalışmada toplanan veriler alt problemler doğrultusunda analiz edildiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

3.1. Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarının düzeyinin ne olduğuna ilişkin bulgular

Öğrencilerin yaşam doyum düzeylerini belirlemeye dönük maddelere verdikleri yanıtlara göre toplam puanlarına göre hangi yaşam doyum düzeyinde oldukları incelendiğinde; 14 öğrencinin düşük, kalan öğrencilerin yarısının orta, diğer yarısının yüksek yaşam doyum aralığında olduğu görülmüştür. Öğrencilerden 11'inin yaşam doyumları %100 iken 1

öğrencinin %20 yani alınabilecek en düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yaşam doyumlarının cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından dağılımı incelendiğinde aşağıdaki çizelge 1 oluşturulmuştur.

Çizelge 1. Öğrencilerin yaşam doyum düzeylerinin cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre dağılımına ilişkin betimsel istatistikler

Yaşam Doyum Düzeyi	Cinsiyet	Yaş	Kişi Sayısı	Yüzde	Birikimli Yüzde
Düşük	Kız	10	0	0.0 %	0.0 %
		11	1	1.2 %	1.2 %
		12	2	2.4 %	3.6 %
		13	3	3.6 %	7.1 %
	Erkek	10	1	1.2 %	8.3 %
		11	0	0.0 %	8.3 %
		12	1	1.2 %	9.5 %
		13	6	7.1 %	16.7 %
Orta	Kız	10	3	3.6 %	20.2 %
		11	2	2.4 %	22.6 %
		12	2	2.4 %	25.0 %
		13	8	9.5 %	34.5 %
	Erkek	10	3	3.6 %	38.1 %
		11	7	8.3 %	46.4 %
		12	4	4.8 %	51.2 %
		13	6	7.1 %	58.3 %
Yüksek	Kız	10	6	7.1 %	65.5 %
		11	7	8.3 %	73.8 %
		12	4	4.8 %	78.6 %
		13	1	1.2 %	79.8 %
	Erkek	10	5	6.0 %	85.7 %
		11	3	3.6 %	89.3 %
		12	5	6.0 %	95.2 %
		13	4	4.8 %	100.0 %

Çizelge verileri incelendiğinde kız öğrencilerin 6'sı erkek öğrencilerin 8'i düşük yaşam doyumuna sahip olup, orta düzeyde olan erkeklerin sayısı 20 iken kızların sayısı 15'dir. Yüksek düzeydeki öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı 17-18 kızlar lehinedir. Çizelgede ayrıca en fazla orta düzey yaşam doyumunu olan 13 yaşındaki kız öğrencilerin (%9,5) ve yine orta düzey yaşam doyumunu olan 11 yaşındaki erkek öğrencilerin (%8,3) yer aldığı buna karşılık düşük yaşam doyumunu düzeyinde 10 yaş kız ve 11 yaş erkek öğrenci olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Bu veriler, yaşam doyumunun cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılık gösterebileceğini göstermektedir. Bu tür farklılıkların nedenleri karmaşık olabilir ve çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir, örneğin cinsiyete özgü sosyal ve psikolojik etkiler, yaşamın farklı dönemlerindeki gelişim ve deneyimler gibi. Bu veriler, eğitimciler ve rehberlik uzmanları için öğrencilerin ihtiyaçlarını anlamak ve yaşam doyum düzeylerini artırmak için uygun destek ve önlemler almak açısından önemlidir. Ayrıca, bu tür veriler okul yönetimi ve politika

oluşturucular için de öğrencilerin refahını artırmak amacıyla alınacak önlemleri belirlemede yol gösterici olabilir.

Öğrencilerin yaşam doyumu ölçeğine verdikleri yanıtlardan hareketle elde edilen katılımcı sayısı, ortalama, medyan, mod ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve merkezi eğilim ölçülerine göre en yüksekte en düşüğe doğru değerler sıralanarak Çizelge 2 oluşturulmuştur.

Çizelge 2. Katılımcıların yaşam doyumu ölçeğindeki maddelerine verdikleri yanıtlara ilişkin betimsel istatistikler

Yaşam Doyumu Maddeleri	Kişi Sayısı	Ortalama	Medyan	Mod	Std. Sapma
3: Hayatımdan mutluyum	84	3,89	4,00	5,00	1,27
1: Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibidir	84	3,60	4,00	4,00	1,23
2: Hayatımdaki her şey mükemmel	84	3,48	3,00	5,00	1,35
4: Şimdiye kadar hayatta önem verdiğim şeylere sahip oldum	84	3,38	4,00	4,00	1,31
5: Eğer hayatımı yeni baştan yaşayabilseydim, her şeyin yine aynı olmasını isterdim	84	2,99	3,00	5,00	1,51
Toplam	84	3,47	3,50	3,00	1,01

Çizelge 2'ye göre öğrencilerin "Hayatımdan mutluyum", ve "Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibidir" maddelerini diğerlerinden daha fazla tercih ederken "Eğer hayatımı yeni baştan yaşayabilseydim, her şeyin yine aynı olmasını isterdim" ve "Şimdiye kadar hayatta önem verdiğim şeylere sahip oldum" şeklindeki maddeleri daha az tercih ettikleri görülmektedir. Bu bulguya dayanarak, öğrencilerin genel olarak mevcut yaşamlarından memnun olduklarını ve yaşamlarının birçok açıdan olmasını istedikleri gibi olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz. Ancak, 'Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim' ve 'Şimdiye kadar hayatta benim için önemli olan şeylere sahip oldum' maddelerini daha az tercih etmeleri, bazı şeylerden pişmanlık duyabileceklerini veya hedeflerine henüz tam olarak ulaşamadıklarını gösterebilir.

Öğrencilerin 'Hayatımdan memnunum' ve 'Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibi' maddelerine daha fazla odaklanmaları, genel olarak olumlu bir yaşam deneyimine ve doyuma sahip olduklarını gösterebilir. Bu maddeler olumlu duyguların ve yaşam doyumunun varlığına işaret ederken, diğer iki madde daha derin düşünmeyi gerektirmekte ve bazı iç çatışmaları yansıtabilmektedir.

Bu bulgular, öğrencilerin yaşamlarına doyum ve olumlu duyguların hâkim olduğunu, ancak aynı zamanda bazı alanlarda gelişim ve değişim arzusu olduğunu gösterebilir. Bu durum, öğrencilerin hedeflerine ulaşmak ve daha fazla içsel tatmin elde etmek için gelecekte bazı değişiklikler yapmak istediklerine işaret ediyor olabilir.

Elbette bu yorumlar genellemelerdir ve bireysel tercihlerin nedenleri karmaşık ve çeşitli olabilir. Bahsedilen durumların altında yatan duygusal ve sosyal dinamikler, bireysel yaşam geçmişleri ve değer sistemleri gibi faktörler bu bulgulara zemin hazırlamış olabilir.

Yanıtların standart sapma değerleri incelendiğinde ise en tutarsız yanıtların “Eğer hayatımı yeni baştan yaşayabilseydim, her şeyin yine aynı olmasını isterdim” maddesine verilirken en tutarlı olanların “Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibidir” maddesine verildiği görülmektedir. Bu bulguya göre, öğrencilerin "Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim" maddesine verdikleri yanıtlar arasında daha yüksek bir standart sapma değeri vardır. Standart sapma, bir veri setinin ne kadar dağınık olduğunu ve ortalamadan ne kadar saptığını gösteren istatistiksel bir ölçüdür. Yüksek bir standart sapma, verilerin geniş bir dağılıma sahip olduğunu ve bu maddenin öğrenciler arasında farklı görüşlere yol açtığını gösterir. Bu durum, "Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim" maddesinin öğrenciler tarafından farklı yorumlanan veya hissedilen bir konuyu yansıttığını gösterebilir. Dolayısıyla, öğrencilerin bu konuda daha farklı düşüncelere sahip olması standart sapmanın yüksek çıkmasına neden olmuş olabilir. Bununla birlikte öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların kişisel deneyimler, geçmiş yaşantılar veya hedeflerine bakış açıları gibi çeşitli faktörlerden etkilenmesi muhtemel olmakla birlikte 19'u en düşük düzeyde toplam 53 öğrencinin bu maddede orta veya düşük düzeyi işaretlemesi doyumsuzluğu ortaya koymaktadır. Öte yandan, "Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibidir" maddesine verilen yanıtların standart sapması daha düşüktür. Bu durum, öğrencilerin bu maddenin içeriğine daha yakın olumlu yanıtlar verdiklerini ve bu konuda daha genel bir görüşe sahip olduklarını göstermektedir.

Bu bulgu, öğrencilerin yaşam doyumunu ve mutluluğunu etkileyen farklı maddeler olduğunu ve bu maddeler arasında farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Eğitimciler ve rehber öğretmenler için bu bilgi, öğrencilerin yaşam doyumunu anlamak ve desteklemek için farklı alanlara odaklanmaları gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için kişiye özel bir yaklaşım benimsemek ve bireysel ihtiyaçları göz önünde bulundurmak önemlidir.

3.2. Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarının cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Öğrencilerin yaşam doyumlarının cinsiyet değişkenine göre dağılımı Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Katılımcıların yaşam doyum düzeylerinin cinsiyete göre dağılımı

Maddeler	Cinsiyet	Kişi Sayısı	Ortalama	Medyan	Mod	Std. Sapma	Shapiro Wilk p
1: Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibidir	Kız	39	3,54	4,00	4,00	1,25	< ,001
	Erkek	44	3,64	4,00	5,00	1,23	< ,001
2: Hayatımdaki her şey mükemmel	Kız	39	3,51	4,00	5,00	1,37	< ,001
	Erkek	44	3,44	3,00	5,00	1,34	< ,001
3: Hayatımdan mutluyum	Kız	39	4,05	5,00	5,00	1,28	< ,001
	Erkek	44	3,76	4,00	4,00	1,26	< ,001
4: Şimdiye kadar hayatta önem verdiğim şeylere sahip oldum	Kız	39	3,56	4,00	4,00	1,27	< ,001
	Erkek	44	3,22	3,00	4,00	1,33	< ,001
5: Eğer hayatımı yeni baştan yaşayabilseydim, her şeyin yine aynı olmasını isterdim	Kız	39	2,95	3,00	3,00	1,36	,001
	Erkek	44	3,02	3,00	5,00	1,64	< ,001
Toplam	Kız	39	3,52	3,60	3,00	1,00	,187
	Erkek	44	3,42	3,40	3,00	1,02	,105

Çizelge 3, katılımcıların yaşam doyumunun cinsiyete göre dağılımını analiz etmektedir. Veriler 'Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibi', 'Hayatımdaki her şey mükemmel', 'Hayatımdan memnunum', 'Hayatta benim için önemli olan şeylere şimdiye kadar sahip oldum' ve 'Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim' maddelerinden elde edilmiştir.

Verilere göre: 'Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibi' maddesinde erkekler (ortalama 3,64) kızlardan (ortalama 3,54) biraz daha yüksek bir doyum düzeyine sahiptir. 'Hayatımdaki her şey mükemmeldir' maddesinde kızlar (ortalama 3,51) erkeklerden (ortalama 3,44) biraz daha yüksek bir doyum düzeyine sahiptir. 'Hayatımdan memnunum' maddesinde kızlar (ortalama 4,05) erkeklerden (ortalama 3,76) daha yüksek bir doyum düzeyine sahiptir. 'Şu ana kadar hayatta benim için önemli olan şeylere sahip oldum' maddesinde kızlar (ortalama 3,56) erkeklerden (ortalama 3,22) daha yüksek doyum düzeyine sahiptir. 'Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim' maddesinde ise kızların (ortalama 2,95) erkeklerden (ortalama 3,02) biraz daha düşük bir doyum düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu verilerden, bazı yaşam doyum maddelerinde kızların yaşam doyumunun erkeklerden biraz daha yüksek olduğu, bazı maddelerde ise benzer düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak, tüm maddelerdeki dağılım normal olmamakla birlikte toplam puanların normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yaşam doyumunun cinsiyete göre dağılımında bazı farklılıklar olması, cinsiyetin yaşam doyumunu etkileyen çeşitli sosyal ve psikolojik faktörlerle ilişkili olabileceğini düşündürülebilir. Ancak bu veriler cinsiyetin yaşam doyumunu üzerindeki etkilerini belirlemek için tek başına yeterli değildir ve daha derinlemesine araştırmalara ihtiyaç

vardır. Yaşam doyumunu etkileyen birçok faktör vardır ve bu faktörler arasındaki etkileşim karmaşık olabilir. Bu tür veriler, okul ve toplum düzeyinde yaşam doyumunu artırmaya yönelik çabalara rehberlik edebilir ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına yönelik stratejilerin formüle edilmesine yardımcı olabilir. Ancak, cinsiyetin tek başına yaşam doyumunun tek belirleyicisi olmadığını unutmamak önemlidir. Kızlar ve erkeklerin yaşam doyumlarını belirlemeye yönelik maddelere verdikleri yanıtların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde her bir maddeye göre Ki-Kare İlişki Testinden ve toplam puan üzerinden bağımsız örneklem t-testi analizinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında cinsiyete göre fark çıkan herhangi bir madde olmadığı gibi toplam puan üzerinden yürütülen bağımsız örneklem t-testi sonucunda da herhangi bir farka rastlanmamıştır.

3.3. Ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumlarının yaşlarına göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Öğrencilerin yaşam doyumlarının yaş değişkenine göre dağılımı ve Ki Kare testi verileri Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımı dağılımına ilişkin Ki Kare Fark Testi

Yaş	Durum	Yaşam Doyum Düzeyi				χ^2 Testi		
		Düşük	Orta	Yüksek	Toplam	χ^2	df	p
10	Gözlenen	1	6	11	18	14.2	6	0,028
	Beklenen	3,0	7,50	7,50	18,0			
11	Gözlenen	1	9	10	20			
	Beklenen	3,33	8,33	8,33	20,0			
12	Gözlenen	3	6	9	18			
	Beklenen	3,0	7,50	7,50	18,0			
13	Gözlenen	9	14	5	28			
	Beklenen	4,67	11,67	11,67	28,0			
Toplam	Gözlenen	14	35	35	84			
	Beklenen	14,0	35,0	35,0	84,0			

Çizelge 4 incelendiğinde yaş gruplarına göre dağılımın farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Gözeneklerdeki beklenen durum küçük yaş grupları için daha yüksek yaşam doyumunda gözlenen değer lehine iken büyük yaş gruplarında beklenen değer lehinedir. Bu durum ilerleyen yaşla birlikte yaşam doyumunda azalma olduğuna işaret etmektedir. Sonuçlara göre, genç yaş gruplarında daha yüksek bir yaşam doyumunu düzeyi gözlenirken, ileri yaş gruplarında yaşam doyumunu düzeyi beklenenden düşüktür. Bu da yaşla birlikte yaşam doyumunun azaldığını göstermektedir.

Bu bulgu, yaşın yaşam doyumunu üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Çocukluğun genç yaş gruplarında genellikle daha az sorumluluk ve stres vardır, aile desteği ve ilgisi daha fazla

olabilir. Dolayısıyla, çocuklar bu dönemde yaşam doyumlarını daha yüksek olarak değerlendirebilirler. Ayrıca çocuklar hayata karşı daha olumlu ve meraklı olabilirler. Ancak yaş ilerledikçe, gençlik ve ergenlik döneminde artan sorumluluklar, akademik ve sosyal baskılar ve gelecek kaygısı gibi faktörler yaşam doyumunu etkileyebilir. Bu da ileri yaş gruplarında yaşam doyumunda bir düşüş olduğu anlamına gelmektedir. Bu bulgu, yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin yaşla birlikte değişebileceğini ve yaşın bireylerin yaşam doyumlarını nasıl algıladıklarını etkileyebileceğini göstermektedir. Eğitimciler, rehber öğretmenler ve ebeveynler, öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için yaşa özel stratejiler geliştirmek ve yaşamın farklı aşamalarındaki ihtiyaçları anlamak için bu tür verileri dikkate almalıdır. Ancak, yaşam doyumunu etkileyen faktörler karmaşık olabilir ve sadece yaşla ilişkilendirilmemelidir. Bir bireyin yaşam doyumunu etkileyen diğer sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik faktörleri de dikkate almak önemlidir. Ayrıca, yaşam doyumunu artırmak için bireylerin kişisel deneyim ve ihtiyaçları doğrultusunda destek ve rehberlik sağlanmalıdır.

4. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada öğrencilerin yaşam doyumunu analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, öğrenciler farklı yaşam doyumuna sahip üç gruba ayrılabilir: düşük yaşam doyumuna olanlar, orta yaşam doyumuna olanlar ve yüksek yaşam doyumuna olanlar. Öğrencilerin genel olarak orta ve yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip oldukları tespit edilmiştir.

Ayrıca, öğrencilerin yaşam doyumunu belirlemek için kullanılan maddelere verdikleri yanıtlar analiz edilmiş ve 'Hayatımdan memnunuz' ve 'Hayatım birçok yönden olmasını istediğim gibi' maddelerinin diğerlerine göre daha fazla tercih edildiği görülmüştür. Bu maddelerin daha yüksek düzeyde yaşam doyumunu yansıttığı bulunmuştur. Öte yandan, 'Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim' ve 'Şu ana kadar hayatta benim için önemli olan şeylere sahip oldum' gibi maddelerin daha az tercih edilmesi, bazı öğrencilerin pişmanlık veya bazı şeylerin eksikliğini hissettiğini gösterebilir.

Ayrıca, öğrencilerin yaşam doyumlarına göre maddelere verdikleri yanıtların standart sapmaları da analiz edilmiştir. 'Hayatımı yeniden yaşayabilseydim, her şeyin aynı olmasını isterdim' maddesine verilen yanıtlarda daha yüksek bir standart sapma bulunmuştur. Bu durum, bu maddenin öğrenciler arasında farklı düşünce ve duygusal tepkilere yol açtığını göstermektedir. Öte yandan, 'Hayatım birçok açıdan olmasını istediğim gibidir' maddesine verilen yanıtların standart sapması daha düşük bulunmuştur, bu da öğrencilerin bu konuda daha benzer düşüncelere sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma öğrencilerin yaşam doyumunun cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılık gösterebileceğini ve yaşam doyumunu etkileyen farklı faktörler olduğunu

göstermektedir. Öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için eğitimcilerin ve rehber öğretmenlerin farklı yaş gruplarına ve cinsiyetlere özgü stratejiler ve destekler sunması önemlidir. Bununla birlikte, bireysel farklılıklar ve yaşam deneyimleri dikkate alınmalı ve her öğrenci için kişiselleştirilmiş bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu tür çalışmaların sonuçları, yaşam doyumunu etkileyen faktörleri ve öğrencilerin yaşamlarını daha tatmin edici hale getirmeye yönelik müdahalelerin etkisini anlamak açısından önemlidir. Ancak, yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin karmaşık olduğu ve sadece yaşla ilişkilendirilemeyeceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla, bir bireyin yaşam doyumunu belirleyen çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik faktörler de dikkate alınmalıdır.

Bu çalışma, öğrencilerin yaşam doyumunu cinsiyet ve yaş gruplarına göre analiz etmiştir. Sonuçlara göre, öğrenciler üç farklı yaşam doyumuna ayrılabilir: düşük yaşam doyumuna olanlar, orta yaşam doyumuna olanlar ve yüksek yaşam doyumuna olanlar. Genel olarak öğrencilerin yaşam doyumlarının orta ve yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bu sonuç, öğrencilerin yaşam doyumunun genel olarak olumlu olduğunu göstermektedir.

Cinsiyete göre yaşam doyumuna düzeyleri incelendiğinde, bazı yaşam doyumuna maddelerinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek yaşam doyumuna düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Ancak genel puanlar incelendiğinde cinsiyete göre yaşam doyumunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, cinsiyetin yaşam doyumuna üzerindeki etkisinin karmaşık olabileceğini ve cinsiyet dışındaki faktörlerin de yaşam doyumuna etkilediğini göstermektedir. Yaşam doyumuna yaş gruplarına göre incelendiğinde ilginç bir bulgu ortaya çıkmıştır. Küçük yaş gruplarında (çocukluk) daha yüksek yaşam doyumuna gözlenirken, ileri yaş gruplarında (gençlik ve ergenlik) yaşam doyumunun azaldığı görülmüştür. Bu bulgu, yaşın yaşam doyumuna üzerinde etkili olduğunu ve yaş ilerledikçe yaşam doyumunun azalabileceğini gösterebilir.

Genç yaş gruplarında yaşam doyumunun yüksek olması, çocukların daha az sorumluluk ve strese sahip olmasından, daha fazla aile desteği ve ilgisinden ve hayata olumlu ve meraklı bir bakış açısından kaynaklanıyor olabilir. Ancak yaş ilerledikçe, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde artan sorumluluklar, akademik ve sosyal baskılar ve gelecek kaygısı gibi faktörler yaşam doyumuna olumsuz etkileyebilmektedir.

Ancak, yaşam doyumuna etkileyen birçok karmaşık faktör olduğundan, yaşın tek başına yaşam doyumuna üzerindeki etkisini anlamak zor olabilir. Örneğin, sosyal çevre, günlük yaşam deneyimleri, kişisel hedefler, ekonomik durum ve kişisel özellikler gibi diğer faktörler de yaşam doyumuna etkilemektedir. Bu nedenle, yaşam doyumuna anlamak için çok boyutlu bir yaklaşım benimsenmelidir.

Bu çalışmanın sonuçları, öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için yaşa ve cinsiyete özgü stratejiler geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Eğitimciler, rehber öğretmenler ve ebeveynler öğrencilerin ihtiyaçlarını anlamalı ve yaşam doyumlarını artırmak için bireysel düzeyde destek sağlamalıdır. Öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için pozitif psikolojik destek, duygusal zekâ gelişimi, kişisel hedeflere yönlendirme ve sosyal destek gibi çeşitli müdahaleler göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak, yaşam doyumunu düzeylerinin cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaştığı bu çalışma, öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için çeşitli stratejiler geliştirilmesine rehberlik edebilir.

6. ÖNERİLER

Bu çalışmanın sonuçları, öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için dikkate alınabilecek önemli noktaları ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, uygulayıcılar ve program geliştirme uzmanları için öneriler aşağıdaki gibidir:

Bireyselleştirilmiş yaklaşım: Yaşam doyumunu etkileyen birçok faktör vardır ve her öğrencinin deneyimleri ve ihtiyaçları farklı olabilir. Bu nedenle öğrencilere bireysel bir yaklaşım benimsemek önemlidir. Eğitimciler ve danışmanlar, kişisel hedeflerini ve doyumlarını artırmak için öğrencilerle bire bir çalışarak onlara özel destek sağlamalıdır.

Pozitif psikolojik destek: Öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için pozitif psikolojik yaklaşımlar kullanılabilir. Pozitif psikoloji, insanların güçlü yönlerini, kaynaklarını ve kişisel potansiyellerini vurgulayarak hayatlarını daha tatmin edici hale getirmeyi amaçlar. Öğrencilerin olumlu duygularını ve güçlü yönlerini keşfetmelerine yardımcı olmak için psikolojik destek sağlanabilir.

Duygusal zekânın geliştirilmesi: Duygusal zekâ, duyguları anlama ve yönetme ve başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurma becerisidir. Öğrencilere duygusal zekâlarını geliştirmeleri için eğitim ve destek sağlanabilir. Duygusal zekâ, öğrencilerin hayatta karşılaştıkları zorluklarla daha iyi başa çıkmalarına ve yaşam doyumlarını artırmalarına yardımcı olabilir.

Sosyal destek: Sosyal destek, öğrencilerin yaşam doyumunu üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir. Eğitimciler, öğrencilerin sosyal bağlarını güçlendirmelerine ve sosyal etkileşimlerini artırmalarına yardımcı olabilir. Okulda sosyal etkinlikler düzenlemek, öğrencilerin arkadaşlıklarını desteklemek ve sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak bu bağlamda faydalı olabilir.

Yaşam becerileri eğitimi: Öğrencilere yaşam becerileri eğitimi verilmesi, günlük yaşamda başa çıkma, stres yönetimi ve sorun çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bu

beceriler, öğrencilerin hayatın zorluklarıyla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarını sağlayabilir ve yaşam doyumlarını artırabilir.

Duygusal yönetim: Öğrencilere duygularını nasıl yöneteceklerini ve olumsuz duygularla nasıl başa çıkacaklarını öğretmek önemlidir. Duygu yönetimi becerileri, öğrencilerin yaşamın stres ve baskısıyla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olabilir ve yaşam doyumunu üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir.

Program ve politika geliştirme: Bu çalışmadan elde edilen bulgular, okullar ve eğitim sistemleri için program ve politika geliştirme konusunda bilgi sağlamak üzere kullanılabilir. Okullar, öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için özel danışmanlık programları veya etkinlikler düzenleyerek öğrencilerin iyi olma halini destekleyebilir.

Devam eden araştırma ve izleme: Öğrencilerin yaşam doyumunu üzerindeki etkiyi anlamak için sürekli araştırma ve izleme yapılması önemlidir. Bu şekilde müdahalelerin etkisini değerlendirmek ve daha etkili stratejiler geliştirmek mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma öğrencilerin yaşam doyumunu anlamak ve artırmak için önemli veriler sunmaktadır. Yaşam doyumunu düzeylerinin cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ve bu nedenle öğrencilere özgü stratejilerin geliştirilmesi önemlidir. Eğitimciler, rehber öğretmenler ve müfredat geliştirme uzmanları bu bulguları öğrencilerin yaşam doyumunu artırma çabalarına odaklanmak için kullanabilir. Ancak, yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin karmaşık olduğu ve sadece yaşla ilişkilendirilemeyeceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, bireysel farklılıklar ve yaşam deneyimleri dikkate alınmalı ve her öğrenci için kişiselleştirilmiş bir yaklaşım benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

- Çivitçi, A. (2007). Çok boyutlu öğrenci yaşam doyumu ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26: 51–60.
- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII (1):29-52
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Buletin*, 95 (3), 542-575.
- Gilman, R., & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 293-301.
- Gündoğar, D., Sallan,S., Uskun,E., Demirci,S., Keçeci,D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri* ;10:14-27
- Hilooğlu, S. ve Cenkseven Onder, F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü [Online]. *İlkoğretim Online*, 9(3), 1159-1173.
- Karasar, N. (2016). Bilimsel araştırma yöntemi (21. Baskı). Ankara: Nobel yayınları.
- Önder, C.,F. ve Yılmaz,Y. (2012).Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3): 1737-1748
- Özer M, Karabulut ÖÖ (2003) Yaşlılarda yaşam doyumu. *Geriatrici*, 6(2):72-74.
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, 78, 179-203.

ORTAOKULLARDA CEBİR İLE İLGİLİ MANTIKSAL AKIL YÜRÜTMENİN ÖNEMİ

Hamdullah ATAY

Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen, ORCID: 0000-0002-2628-4246.

ÖZET

Cebir Fonksiyonları ve genellemeleri formülleştirmek için bir matematiksel düşünme stili olarak öğrenmelidir. Orta sınıflarda öğrenciler, cebirsel sembollerle alt sınıflara göre daha sık çalışmalıdır. Sembolik ifadeleri sayısal ve niceliksel ilişkilerin sözlü, tablo ve grafiksel temsilleriyle ilişkilendirmede rahat olmaları çok önemlidir. Öğrenciler, çeşitli problem durumlarında nicelikleri temsil ederek değişkenlerin birkaç farklı anlamını ve kullanımlarını ilk olarak anlamalıdır. Doğrusal fonksiyonlarla ilgili deneyimlerini, gelişmekte olan orantılılık anlayışlarına bağlamalı ve doğrusal ilişkileri doğrusal olmayanlardan ayırt etmeyi öğrenmelidirler. Orta sınıflarda, öğrenciler aynı zamanda eşdeğer ifadeleri tanımayı ve üretmeyi, doğrusal denklemleri çözmeyi ve basit formülleri kullanmayı öğrenmelidir. Mümkün olduğu oranda, cebir öğretimi ve öğrenimi müfredattaki diğer konularla bütünleştirilmeli ve entegre edilmelidir. Orta sınıflardaki örüntüler ve ilişkiler, sabit bir değişim oranına sahip doğrusal fonksiyonlarla ilgili olmalıdır. Öğrenciler, fonksiyon ve örüntülerdeki değişimi anlamak ve incelemek için tablolar, grafikler, kelimeler ve sembolik ifadeler kullanarak problemleri çözmelidir. Tartışma yoluyla öğrenciler, farklı temsil biçimlerinin güçlü yönlerini ve sınırlamalarını belirleyebilirler. Grafikler bir ilişkinin resmini verir ve değişim sabit olduğunda doğrusallığın hızlı bir şekilde tanınmasını sağlar. Cebirsel denklemler tipik olarak, değişkenler arasındaki ilişkilerin kompakt, kolayca yorumlanabilen açıklamalarını sunar.

Sonuç olarak ortaokullarda Cebir öğrenilmesinde ve öğretilmesinde öğrencilerde mantıksal akıl yürütme düzeylerini artırır. Bu bilgilerle üretme, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerine katkı sağlamış olur.

Anahtar Kelimeler: Mantıksal Akıl Yürütme, Matematik eğitimi, Cebir, Fonksiyonlar

LOGICAL MIND ABOUT ALGEBRA IN SECONDARY SCHOOLS IMPORTANCE OF EXECUTION

Abstract

Algebra must be learned as a style of mathematical thinking to formulate functions and generalizations. In the middle grades, students should work with algebraic symbols more often than in the lower grades. It is very important that they are comfortable in relating symbolic expressions to verbal, tabular and graphical representations of numerical and quantitative relationships. Students should first understand several different meanings and uses of variables by representing quantities in various problem situations. They must connect their experience with linear functions to their developing understanding of proportionality and learn to distinguish linear relationships from nonlinear ones. In middle grades, students should also learn to recognize and generate equivalent expressions, solve linear equations, and use simple formulas. To the extent possible, algebra teaching and learning should be integrated and integrated with other subjects in the curriculum. Patterns and relationships in the middle classes should relate to linear functions with a constant rate of change. Students should solve problems using tables, graphs, words, and symbolic expressions to understand and examine change in functions and patterns. Through discussion, students can identify the strengths and limitations of different forms of representation. Graphs give a picture of a relationship and provide quick recognition of linearity when change is constant. Algebraic equations typically provide compact, easily interpretable descriptions of relationships between variables.

As a result, it increases students' logical reasoning levels in learning and teaching Algebra in secondary schools. With this information, it contributes to the levels of production, analysis, synthesis and evaluation.

Keywords: Logical Reasoning, Mathematics education, Algebra, Functions

ORTAOKULLARDAKİ ÖĞRENCİLERİN MATEMATİKSEL KAVRAMLARA KARŞI İLGİ VE TUTUMLARI

Hamdullah ATAY

Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen, ORCID: 0000-0002-2628-4246.

ÖZET

Ortaokullarda Matematik kavramlarına karşı ilgi ve tutumları öğrenci açısından önemlidir. Bilinen kavramlardan yola çıkan öğrenciler derslere yatkınlığı daha fazla var. Çünkü yabancılık çekmedikleri konularda daha kendinden emin şekilde sürece katılırlar. Bundan dolayı matematik kavramlarına karşı ilgi ve tutumu önemli bir yer kaplar. Öğrencisi ilgisi kendisinin günlük hayatta işine yarılacak bir durumla karşılaştığında daha çok önemsemeye başlar. Bunlardan dolayı bu alana daha çok ilgi ve tutum besler. Aksi durumda soyut anlaşılmayan ifadelerin daha çok öğrenciyi boğmaktadır. Bu da o derse olan ilgisini ve tutumunu azaltır. İnsanoğlunun yaratılışından beri kendisine ihtiyacı olan durumlara daha çok meyil gösterdiği apaçiktir. Bunun dışındakileri merak etmezler. Daha doğrusunu ikinci plana atıp önemsizleştirirler. Bilinmeyenleri peşine düşmek insanoğlunun başka bir uğraş alanı olmuştur. Genelde çözüme kavuşulmamış kavramlar ifadeler kısacası icatlar hep bir bütünlük alanı olmuştur. Kendisinden sonra gelen bilim insanları daha sonra ki bilim insanların eksik kaldığı ya da bulduğu daha çok geliştirdiği alanlar olmuştur. İnsanın gündelik yaşamında kolaylıklar sağlayacak durumlar önem arz etmektedir. Teknolojinin gelişmesi le beraber belirsizlik daha çok ortadan kalkmıştır. İşte bu durumdan dolayı matematiksel kavramların öğretilmesinde teknolojidenden yararlanmıştır. Bu durum soyut anlaşılmayan en basit bir kavramın bilgisayar yardımıyla daha anlaşılır bir şekilde anlaşılması ve öğrenilmesi sağlanmıştır.

Sonuç olarak, Matematik kavramları öğrencilerde süregelen bir sorun olmuştur. Bunun çözümlerini araştırma ve çözüm yöntem ve teknikleri ile katkı sağlamıştır. Daha rahat matematiksel kavramlar karşısında yatkın bireysel ortaya çıkarmaktır. Bu konuda kullanırsak her düzeyde destek ilgi ve tutumuna destek sağlar.

Anahtar Kelimeler: Matematik Öğretimi, Matematiksel Kavramlar, Soyut Kavramlar,

ATTENTIONS AND ATTITUDES OF STUDENTS AGAINST THE CONCEPTIONS OF MATHEMATICS IN SECONDARY SCHOOLS

Abstract

Interest and attitudes towards Mathematics concepts are important for students in secondary schools. Students who start from known concepts are more inclined to lessons. Because they participate in the process more confidently in matters that they are not familiar with. Therefore, his interest and attitude towards mathematical concepts occupies an important place. His student's interest begins to care more when he encounters a situation that will help him in his daily life. Because of these, this area feeds more interest and attitude. Otherwise, abstract incomprehensible expressions suffocate more students. This reduces their interest and attitude

towards that lesson. It is obvious that since the creation of man, he has been more inclined to the situations that need him. Other than that, they don't care. Rather, they put it in the background and trivialize it. Pursuing the unknown has been another occupation of mankind. In general, unresolved concepts, expressions, in short, inventions have always been a field of integrity. The scientists who came after him were the areas where the later scientists were missing or found and developed more. Situations that will provide convenience in people's daily life are important. With the development of technology, uncertainty has disappeared more and more. Because of this situation, it has benefited from technology in teaching mathematical concepts. In this situation, the simplest concept that cannot be understood abstractly is understood and learned in a more understandable way with the help of computer.

As a result, Mathematics concepts have been an ongoing problem for students. It has contributed to the solutions by researching and solution methods and techniques. It is to reveal the individual who is more comfortable in the face of mathematical concepts. If we use it in this regard, it provides support at all levels of support interest and attitude.

Keywords: Teaching Mathematics, Mathematical Concepts, Abstract Concepts

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM DÖNEMİNDE EBA (EĞİTİM BİLİŞİM AĞI) DESTEKLİ İNGİLİZCE DERSİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Bedri Yavuz HATUNOĞLU

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Orcid: 0000-0003-3299-5869

Murat GÖKALP

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Orcid: 0000-0003-4928-6954

Ezgi Nur BEDİR

Öğretmen Kocaeli - Orcid: 0000-0002-2385-8208

ÖZET

EBA destekli canlı dersler, Türkiye'deki tüm öğrencileri eğitime teknoloji ile dâhil ederek çağın ve Covid-19 salgını sürecinin neden olduğu uzaktan eğitim sürecinde, milyonlarca öğrenci ve öğretmeni dijital platformda bir araya getirmiştir. Bu süreçte öğrencilerin canlı derslere katılımı ve görüşleri birçok değişkene (cinsiyet, kardeş sayısı, yaşadığı yer, teknoloji aracı, internet servis sağlayıcısı, aile desteği) göre değişmektedir. Bu araştırmanın amacı Lise (10.sınıf) öğrencilerinin uzaktan eğitim döneminde EBA (Eğitim Bilişim Ağı) destekli İngilizce dersine yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Nitel bir çalışma olan bu araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli ili Dilovası ilçesinde yer alan Şehit İlimdar Atasoy Anadolu İmam Hatip Lisesi 2021-2022 Eğitim Öğretim yılı İngilizce dersi almakta olan 10.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma, 19 kız 11 erkek olmak üzere toplam 30 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme verilerinin çözümlenmesinde nitel veri çözümleme tekniklerinden içerik analizi kullanılarak görüşme verileri yorumlanmıştır. Sonuçların neticesinde, öğrencilerin EBA'daki canlı derslere erişim probleminin en önemli nedenleri arasında öğrencilerin kullanacakları bir teknolojik alet olmasına rağmen internet servis sağlayıcılarının olmaması ve bunun da oturdukları yerdeki altyapı yetersizliğinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte ebeveynlerinden yeterli motivasyon ve desteği gördüğünü düşünen öğrenciler, kendilerini derse hazır ve motive hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların kardeş sayısı değişkeninin de EBA'ya erişim konusunda katılımcılar arasında farklılık gösterdiği görülmüştür. Ancak, öğrencilerin oturdukları yer ile (merkez ilçe, köy) EBA'ya erişim konusunda anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: EBA, uzaktan eğitim, FATİH, teknolojik araç

GİRİŞ

Hızlı bilgi artışı, birikim ve paylaşma ihtiyacının getirdiği çağın gerekli iletişim ve teknoloji araçlarının gelişimi tüm dünyada ilerleme kaydetmektedir (Ekici ve Yılmaz, 2013). Türkiye'de de bu hedefe yönelik olarak birçok proje faaliyete konulmuştur. 2012 yılının ikinci döneminde hayatımıza giren FATİH projesi, LCD panelli etkileşimli tahta, internet ağ altyapısı, fonksiyonel yazıcı ve doküman kameraları içermektedir ve öğretmen ve öğrencilere bu projeden yararlanmak amacıyla tablet PC dağıtılmıştır (Altun ve Kalelioğlu, 2015).

Fatih projesi kapsamında öğrenci ve öğretmenlere zengin içerik listesi sunan EBA (Eğitim Bilişim Ağı) faaliyete konulmuştur. EBA, yer ve zaman gözetmeksizin öğrenci ve öğretmenlerin sosyal bir iletişim formunda çeşitli materyaller paylaşarak gerekli teknolojik

araçları kullanarak eğitim-teknoloji kavramını etkili bir şekilde bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Zengin e-içeriği ile, EBA (Eğitim Bilişim Ağı) öğretmen ve öğrenciler başta olmak üzere tüm eğitim camiası için tasarlanan “eğitim-öğretim sürecinde bilişim teknolojisi araçlarından yararlanarak Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan, her sınıf kademesine ayrı ve özel, güvenilir, uzmanlar tarafından incelenmiş e-içeriklerle öğretmen ve öğrencilerin yararlanabileceği sosyal bir platform” olarak tanımlanmaktadır (Ekici ve Yılmaz, 2012).

Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle, 21.yüzyılda bilgiye her an erişebilme imkanı her birey için kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu bağlamda uzaktan eğitim kavramı da, gündün güne çok fonksiyonlu zengin iletişim araçlarıyla hayatımıza girmiştir. Uzaktan eğitim uygulamaları, öğretmen ve öğrencilerin bağımsız ve özgür bir ortamda çalışmalarına etki etmiştir (Işman,1998). Türkiye’de uzaktan eğitim kavramı 11 Mart 2020 tarihinde tüm dünyayı saran Covid-19 virüsü nedeniyle hayatımıza girmiştir. Uzaktan eğitim kapsamında öncelikli olarak tüm öğrencilerin ulaşabileceği ilk kaynak olması nedeniyle TV aracılığıyla EBA TV ile her ders, her öğrenci kademesine ait yayınlar yapılmıştır. Sonrasında ise 30 Mart 2020 tarihinde canlı ders pilot uygulamaları faaliyete geçirilmiştir. Böylelikle Okul idaresi, öğretmen, veli ve öğrenci işbirliği ile imkanı ve cihazı olan tüm öğrenciler, cihazlarına gerekli uygulamaları indirerek sürecin içine dâhil olmuştur.

Türkiye’de Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretimi

Bilim çağında olduğumuz şu dönemde yabancı bir dil bilmek çağın gerekliliklerindedir. Ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilebilmesi, teknolojik gelişmelerin yakalanabilmesi ancak yabancı dil öğrenimi ile mümkündür. Toplum yabancı dil aracılığıyla bilim ve teknik alanlarında; diplomatik, ticari, ekonomik, siyasi ilişkilerde iletişimi sağlamaktadır. (Acıroğlu, 2020). Yabancı dil olarak bir dilin dünya dili olduğunu düşündüğümüzde, İngilizce öğretimi ve öğreniminin önemini azımsamak yanlış olur. Türkiye’de yıllardır çeşitli politikalarla, öğretim teknikleriyle yediden yetmiş her birey İngilizceyi öğrenmek için emek harcıyor.

(Yaman, 2018) göre “İngilizceyi öğrenme konusu 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı itibarıyla yürürlüğe giren 4+4+4 eğitim sistemiyle ilkökula başlama yaşı 5’e (gönüllülük esasına göre) indirildi; İngilizce eğitimi ise 2. sınıftan itibaren verilmeye başladı.” Okullarımızda İngilizce ile tanışma yaşını erkene çekmek ya da ders saatlerinin artırılması ile İngilizcede başarılı olabilmek hedefi arasında maalesef pozitif bir korelasyon olduğunu söylemek mümkün değil.

Eğitim Alanında Teknoloji

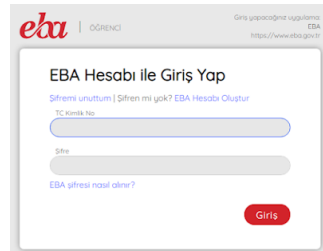
Hızla gelişen bilişim çağında, teknolojiye ayak uydurmak konusunda ve gelişmeleri takip etmekte zorlanmaktayız. Teknoloji ve internet, 21.yüzyılda hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Gelişen teknoloji beraberinde birçok alanda fayda sağlamıştır. Örneğin çağımız gereği ve bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda artık geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerinden uzaklaşarak çeşitli internet teknolojilerini içeren tekniklere yönelmemiz gerekmektedir. Öğrenim ve öğretim ortamlarında eğitimin etkili ve akılda kalıcı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için teknolojinin hayatımızın bir parçası olduğu kadar eğitimin de bir parçası olması konusunda tüm eğitimciler aynı fikirdedir. Biz eğitimciler için eğitim ile teknoloji entegrasyonunu sağlamak, geçmişe göre daha hayati bir önem taşımaktadır. (Uşun, 2012) göre eğitim teknolojisinin sekiz ögesi aşağıda belirtilen şekilde sıralanmaktadır: kuramsal esaslar, hedef , öğrenci , insan gücü , yöntem-teknik , ortam , öğrenme durumları , değerlendirme. Yukarıda belirtilen öğeler incelendiğinde eğitim teknolojisinin ne kadar kapsamlı bir ifade olduğunu görmekteyiz. Her biri birbiriyle ilişkili ve birinde yapılan hata

diğerlerini de etkileyerek öğrenim-öğretimi olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim teknolojilerini bütüncül bir yaklaşımda kullanmak istiyorsak bütün bu basamaklara önem vermek durumundayız.

EBA (Eğitim Bilişim Ağı)

Fatih projesi bünyesinde hayatımıza 2012 yılında giren EBA, Türkiye’de eğitim teknolojisi kapsamında herhangi bir ücret ödmeden giriş yapılabilindiği teknolojiye erişebilirlik açısından atılmış büyük bir adımdır. Şenyurt (2015), EBA’nın tanımını şu şekilde yapmıştır. “*Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tasarlanan EBA, Nisan 2014’de başlamış, öğretmen ve öğrencilerin teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları ve içerik üretmesi ve bu içeriği paylaşabilmesini sağlayan bir sosyal eğitim platformudur.*”

Öğretmen ve öğrenciler aşağıda belirtilen görsellerdeki gibi EBA portalına giriş yapabilmektedirler.

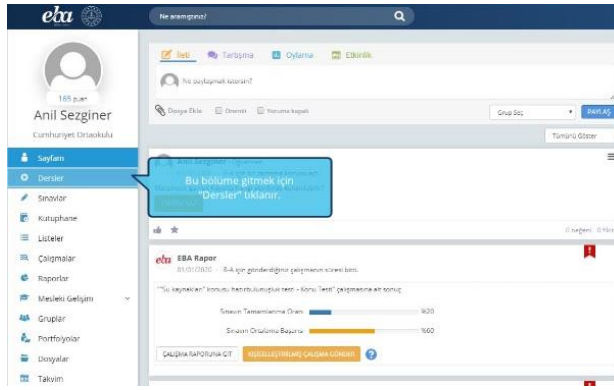

Şekil 1. EBA öğrenci giriş ekranı

Şekil 2. EBA öğretmen giriş ekranı

EBA platformuna giriş yapıldıktan sonra karşımıza çıkan görsel aşağıdaki gibidir. Sayfanın sol tarafında görüldüğü gibi “Sayfam, Dersler, Sınavlar, Kütüphane, Listeler, Çalışmalar, Raporlar, Mesleki Gelişim, Gruplar, Portfolyolar, Dosyalar ve Takvim” şeklinde kategorilere ayrılmıştır.

Şekil 3. EBA "Sayfam" ekranı

Aşağıda gösterilen Dersler bölümünde öğrenciler istedikleri dersi konuyu seçip videolara, testlere, çalışma sorularına ulaşabiliyorlar; öğretmenler de dersler kısmından videolar seçerek öğrencilere çalışma olarak gönderebilme imkanına sahiptir.

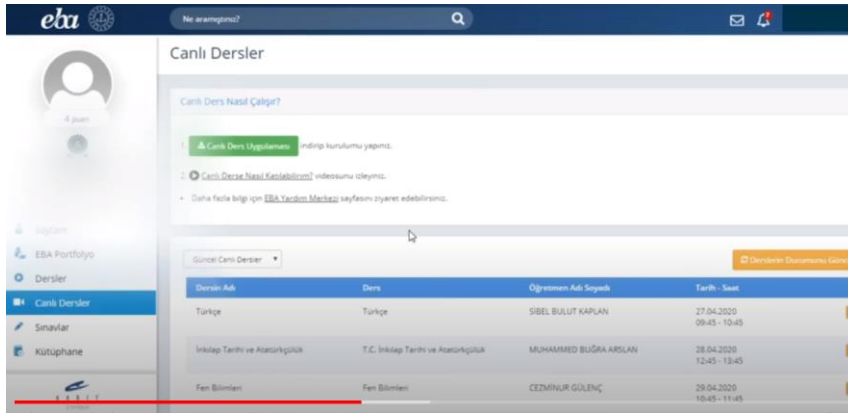

Şekil 4. EBA "Dersler" ekranı

EBA Canlı Ders

Tüm dünyayı saran Covid-19 virüsü, Türkiye’de ilk kez 11 Mart 2020 tarihinde bir kişinin testinin pozitif çıkması sonucu tespit edilmiştir. Okullarda yüz yüze eğitime öncelikle 2 hafta ara verilmiştir. Daha sonra ise 30 Mart 2020 tarihinde canlı sınıf pilot uygulamaları 8 ve 12.sınıf öğrencileriyle hayata geçmiştir. Aynı zamanda Canlı ders uygulamaları başladığında EBA TV ’den ders yayınları da devam etmekteydi. Okul idaresi, öğretmen, veli ve öğrenci işbirliği ile imkanı ve cihazı olan tüm öğrenciler, cihazlarına gerekli uygulamaları indirerek sürecin içine dahil olmuş oldular.

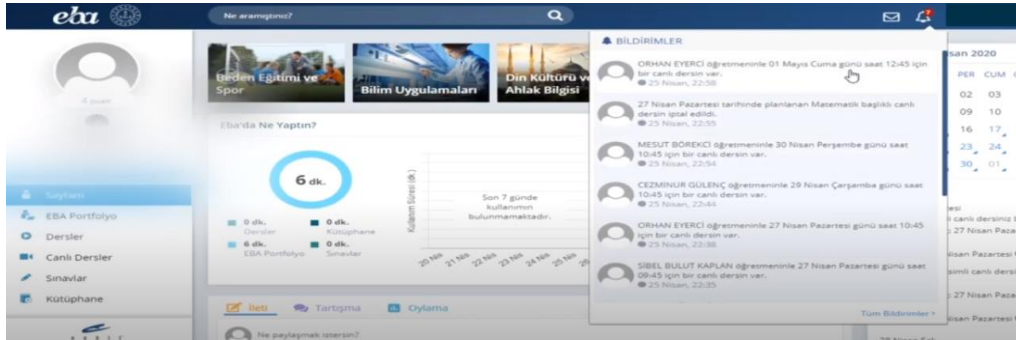
Bir öğrencinin EBA portalına giriş yaptıktan sonra sol kısımda “Canlı Dersler” kısmına tıkladığında ekranına çıkan görüntü aşağıdaki görselde yer almaktadır.

Şekil 5. Canlı Dersler ekranı

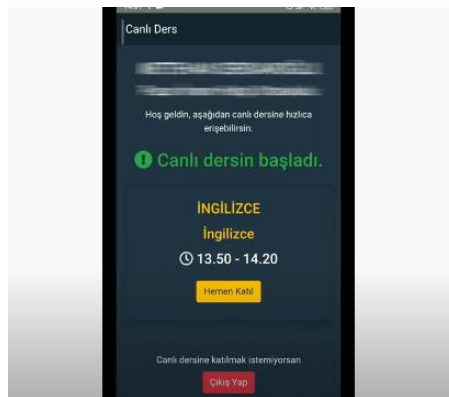
Öğrenciler, Canlı dersler sayfasında idarenin veya öğretmenin sistemde oluşturduğu güncel ve geçmiş canlı derslerine ulaşabilmektedirler. Bu sekmeden derslerin saatini ve hangi konunun işleneceğini ve öğretmenin adını sistem aracılığıyla görebilmektedirler.

Öğrenciler canlı derslerine sol tarafta yer alan Canlı dersler kısmı haricinde sağ üst köşede yer alan “Bildirimlerim” kısmından da kendilerine atanan derse ulaşabilmektedirler.

Şekil 6. Bildirimlerim ekranı

Dersin zamanı geldiğinde öğrencilerin ekranları aşağıdaki görseldeki gibidir. Öğrenciler “Hemen Katıl” seçeneğine basarak canlı derslerine katılabilmektedirler.

Şekil 7. Dersin Başlama ekranı

İlgili Araştırmalar

Bu kısım, araştırmamın problem durumuyla ilgili “EBA, Fatih Projesi, Canlı Ders ve Uzaktan Eğitim” konularıyla ilgili ilişkisi bulunan ve yakın zamanda çalışılmış olan araştırmaları içermektedir. Demirçelik (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin EBA Hakkındaki Görüşleri: Yozgat İli Örneği” adlı tezli yüksek lisans çalışmasında, 194 sosyal bilgiler dersi öğretmeniyle yaptığı araştırmayla Fatih Projesinin bir parçası olan EBA platformu hakkındaki görüşlerini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırmasında tarama modelini kullanmış olup, sonuçlara bakıldığında ise öğretmenlerin EBA’yı kullanma sıklıklarının okullarındaki teknik altyapıyla doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştir. Tutum testlerinin sonucunda öğretmenlerin bu platforma karşı hem pozitif hem negatif görüşlerinin olduğu belirlenmiştir.

Kuloğlu (2018), “İngilizce Öğretmenlerinin Eğitim Bilişim Ağı Kullanım Durumlarının İncelenmesi” adlı tezli yüksek lisans çalışmasında betimsel tarama deseni modelini kullanarak Karabük ili Merkez ve Safranbolu ilçelerinde T.C. Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı FATİH Projesi donanım kurulumu tamamlanmış okullarda görev yapan İngilizce öğretmenlerinin proje bileşenlerinden Eğitim Bilişim Ağı’nı (kullanım durumlarının incelenmesi ve değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmadaki sonuçlara göre İngilizce öğretmenleri etkileşimli tahtayı belirli sıklıklarla kullanırken EBA’yı kullanma sıklıkları istenen düzeyin altındadır. Bir diğer sonuç ise EBA’yı en çok içerik sağlamak için kullanan İngilizce öğretmenleri, EBA’da içerik geliştirmemekte ve paylaşmamaktadır.

Kurnaz (2020), “Eğitim Bilişim Ağı’nın (EBA) Bir Öğrenme Platformu Olarak Türkiye’de İngilizce Derslerinde Kullanımı” isimli tezli yüksek lisans çalışmasında, Hatay ilindeki 547 İngilizce öğretmeniyle araştırmasını gerçekleştirmiş olup, anket uygulamasından faydalanmıştır. Ayrıca seçilen 10 İngilizce öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, İngilizce öğretmenlerinin EBA hakkındaki görüşleri eğitim düzeylerine ve EBA’ya kayıtlı olma durumlarına göre büyük farklılıklar gösterirken, EBA kullanım düzeyleri bakımından ise cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, EBA’ya kayıtlı olma durumlarına ve FATİH Projesi hakkında bilgi sahibi olmalarına göre farklılık göstermemektedir. Diğer sonuç ise öğretmenlerin EBA’yla ilgili çözüm önerileri EBA’ya kayıtlı olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Son olarak, İngilizce öğretmenlerinin sık sık altyapı sorunları, yetersiz ders e-içerikleri, interaktif materyallerin eksikliği ve içeriklerin dikkat çekici olmamasından kaynaklı sorunlar yaşadıkları sonucunu da ortaya koymuştur.

Aslanargun ve Özakça (2015), “Sosyo Ekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkileri” adlı çalışmasında öğrencilerin akademik başarılarının ebeveynlerin sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerden ne ölçüde etkilendiğini tespit etmeyi hedeflemiştir. Araştırması tarama modelinde olup, 691 katılımcıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların cinsiyet, ebeveyn eğitimi, baba mesleği, aile geliri faktörleri açısından değişiklik gösterdiği ortaya çıkarken, anne mesleği ve kardeş sayısının akademik başarıları anlamlı bir ölçüde etkilemediği belirtilmiştir.

Vahit (2017), “EBA Etkinlikleriyle Yapılan Matematik Öğretiminin Başarıya Ve Tutuma Etkisi” İsimli Çalışmasında”, EBA destekli matematik öğretimi ile sunuş yöntemiyle yapılan öğretimin, akademik başarıyı nasıl etkilediği ve bunlar arasında ne ölçüde bir fark olduğunu açıklayabilmeyi hedeflemiştir. Araştırmasını ortaokul 5.sınıf öğrencilerinden dört şube ile yapmıştır. Araştırmacı, veriler sonucunda “Doğal Sayılar ve Doğal Sayılarda İşlemler” konusunda EBA destekli matematik öğretiminin öğrencilerin başarı puanlarının artırılmasında etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Erbay (2018), “Fatih Projesi Kapsamında Kullanıma Sunulan EBA Ders İngilizce İçeriklerinin Ortaokul İngilizce Öğretim Programı Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında Fatih Projesi kapsamında kullanıma sunulan EBA Ders İngilizce içeriklerinin, Ortaokul İngilizce Öğretim Programı açısından incelemiş ve sanal ders materyallerinin öğretmen

görüşleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Araştırmada doküman analizi yönteminden faydalanılmıştır. Ayrıca, görüşme tekniği ile ortaokul İngilizce öğretmenlerinden EBA kullanımı hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretim programı ve EBA içerikleri arasında genel hedefler açısından tam bir uyumun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer sonuç ise, öğretim programında öğrencinin aktif katılımının merkeze alındığı fakat EBA içeriklerinde konuların dilbilgisi tercüme metodu ve sunuş stratejisiyle doğrudan öğrenilecek bir konu gibi anlatılmakta olduğuna değinilmiştir.

Pehlivan (2020), “İngilizceyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Çocuklara Kelime Ve Dilbilgisi Öğretiminde EBA Kullanımı” adlı araştırmasında, EBA aracılığıyla yürütülen çevrimiçi takip çalışmalarının öğrenci başarısı üzerindeki etkilerini araştırmak ve İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen çocukların bu çalışmalara yönelik algı ve tutumlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada Muğla’da bir ilkokulda 32 4. sınıf öğrencisi katılımcı olarak seçilmiş ve deney ve kontrol grupları olarak ikiye ayrılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Bulgular, deney grubunun kelime ve dilbilgisi başarı ve akılda tutma düzeylerinin kontrol grubundan daha yüksek olduğunu, ancak bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuştur, geleneksel çalışmalar dil öğelerinin hafızada kalmasında EBA aktiviteleri kadar etkili olmamıştır. Çevrimiçi çalışmaların çocukların İngilizce hakkındaki fikirlerini olumlu yönde etkilediğini ve EBA’nın keyifli bir öğrenme ortamı yarattığını göstermiştir.

Asadov (2019), “Anadolu Liselerinde EBA Ve Fatih Projesi Aracılığıyla Almanca Öğretimi” isimli çalışmasında, EBA ve Fatih Projesini etkili kullanarak Almanca öğretimi sağlamayı, kullanılan bu materyallerin eksik kalan yönlerinin olup olmadığı, Almanca öğretimi konusundaki etkililiği, eğitimi geliştirici yönde sağladığı avantajlarını keşfetmeyi hedeflenmektedir. Araştırmanın sonucunda EBA platformunun kullanıldığı sınıfta, kullanılmayan sınıfa göre eğitim öğretim ortamının daha eğlenceli, öğrencilerin derste daha istekli ve aktif olduğu saptanmıştır. EBA platformunun her öğrenme stiline hitap ettiği ve bun bağlı olarak bireysel öğrenmelerin gerçekleştiği, öğrenmenin daha kalıcı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Budiyar (2018), “Fatih Projesi Kapsamındaki Z-Kitap Uygulamasının 7. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutum, Motivasyon Ve Başarısına Etkisi” adlı araştırmasında, yarı-deneysel model kullanarak FATİH Projesi kapsamındaki Z-kitap uygulamasının 7. sınıf öğrencilerinin matematik dersine yönelik tutum, motivasyon ve başarısına etkisini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda, Z-kitap uygulamalarının öğrenci ders başarısı ve motivasyonu üzerinde etkili olmazken, matematik dersine yönelik tutum üzerinde ise etkili olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Koyunoğlu (2008), “Sistem Yaklaşımı Açısından Uzaktan Eğitim: İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi Model Önerisi” isimli araştırmasında, İnönü Üniversitesi’nin uzaktan eğitim uygulaması için uygun olup olmadığını ortaya çıkarmak ve üniversite bünyesinde bir uzaktan eğitim merkezi modeli geliştirmeyi hedeflemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, İnönü Üniversitesi’nin yetkili personel azlığı ve teknik altyapı yetersizliği sebebiyle uzaktan eğitime başlama konusunda hazır olmadığı, gerekli personeller işe alındığında, gerekli ticari yazılımlar Üniversite bünyesine dahil edildiğinde ve internet tabanlı yeni bir ders içerik programını oluşturulduğunda, Üniversitenin uzaktan eğitim modelinde başarılı olabileceği görülmüştür.

Çetin (2020), “EBA Ders İle Coğrafya Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi” isimli çalışmasında EBA ders aracılığıyla yürütülen Coğrafya dersi öğretiminin öğrencilerin başarısında etkili olup olmadığını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Araştırmasını, 11. Sınıf seçmeli coğrafya dersi gören öğrencilerle yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, araştırmacı EBA ders aracılığıyla yapılan Coğrafya dersi öğretiminin öğrencilerin akademik başarısında anlamlı bir yükselmeye neden olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin

çoğunluğu EBA' ya erişim sağlarken girişte problem yaşamadığını belirtirken, bazı öğrenciler kimlik bilgilerinden kaynaklı erişim problemi yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ceylan (2019), "Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretimde, Eğitim Bilişim Ağından (EBA) Yararlanmaya İlişkin Görüşleri" adlı çalışmasında evrenini Tekirdağ'da Meb bünyesinde görev yapan 670 Fen Bilgisi öğretmenlerini seçmiş olup, Fen Bilgisi öğretmenlerinin eğitim-öğretimde, Eğitim Bilişim Ağından (EBA) yararlanmaya ilişkin görüşlerini belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırmalar sonucunda, cinsiyet faktörüne göre öğretmenlerin görüşlerinin değişiklik göstermediği, derslerde EBA'nın yardımcı kaynak olarak kullanılmasının dersi daha eğlenceli hala getirdiği, EBA'nın güncellenmiş içerikleri hakkında yeterli bilgilere sahip olmadıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Yılmaz (2019), "Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretmenlerinin Milli Eğitim Bakanlığının Fatih Projesiyle Bağlantılı Olarak Sunmuş Olduğu EBA (Eğitim Bilişim Ağı) Sosyal Platformunun Kullanımı Hakkındaki Görüşleri" isimli tezli yüksek lisans çalışmasında evrenine seçtiği öğretmenlerin EBA hakkındaki görüşlerini belirlemeyi ve buna göre sonuçları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmasından elde ettiği sonuçlara göre, Görsel Sanatlar dersi öğretmenlerinin kullanacakları ders materyallerini EBA' da paylaşmadıkları, cinsiyet faktörüne göre öğretmen görüşlerinin önemli bir değişim göstermediğini ortaya çıkarmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Problem durumuyla ilişkili olarak öğrencilerin İngilizce derslerine olan görüşlerini incelemek ve doğru sonuçlar almak için; araştırmamın modeli, nitel araştırma yöntemi olacaktır. " Nitel veriler, bir konuyu ölçmekten ziyade tanımlamaya çalışan bilgileri toplar, İzlenimler, görüşler ve fikirlerden oluşur". Bu çalışmada konu ile ilgili 10.sınıf öğrencilerinin görüşlerine yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak başvurulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmayla pandemi döneminde uzaktan eğitimde EBA (Eğitim Bilişim Ağı) destekli yürütülen İngilizce canlı dersleri hakkında 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri ortaya konulacaktır. 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşlerinin cinsiyete göre, ailelerin eğitim durumuna göre, ailelerin öğrenciye sağladığı teknolojik araç-gereç desteği düzeyine göre ve velilerinin uzaktan eğitim sürecindeki desteğine göre farklılık gösterip göstermediği incelenecektir.

Araştırmanın Alt Amaçları

Birinci Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, cinsiyete göre değişmekte midir?

İkinci Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, kardeş sayısına göre değişmekte midir?

Üçüncü Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, yaşadıkları yere göre değişmekte midir?

Dördüncü Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, ailelerin öğrenciye sağladığı teknolojik araç desteği düzeyine göre değişmekte midir?

Beşinci Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, evlerinde internet servis sağlayıcı bulunup bulunmadığına göre değişmekte midir?

Altıncı Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, ebeveynlerin uzaktan eğitim sürecindeki motivasyon desteğine göre değişmekte midir?

Yedinci Alt Amaç: 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, EBA destekli canlı derslerde yaşadıkları erişim problemlerine göre değişmekte midir?

Çalışma Grubu

Bu araştırma Kocaeli ili Dilovası İlçesi'nde yer alan Şehit İlimdar Atasoy Anadolu İmam Hatip Lisesi 2021-2022 Eğitim Öğretim yılı İngilizce dersi almakta olan 10.sınıf öğrencilerinden 19 kız ve 11 erkek olmak üzere toplam 30 kişi ile yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak EBA destekli İngilizce canlı derslerine yönelik Bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Önceden hazırlanan 8 soru ve katılımcıların cevapları görüşmeyi oluşturmaktadır. Katılımcılara sorulacak sorular görüşmede kullanılmadan önce, uzman görüşüne başvurulmuş, uzman görüşü ile içeriği ve soru sayısı belirlenmiştir.

Görüşme formu temel kişisel bilgilerden başlamakta olup açık uçlu sorularla devam etmektedir. Cevaplanması istenen sorular aşağıdaki gibidir:

Soru 1. Cinsiyetiniz? , soru 2. EBA platformunu kullanan kardeş sayısı? , soru 3. Nerede yaşıyorsunuz? , soru 4. Uzaktan eğitime erişirken hangi teknoloji aracını kullanıyorsunuz?,

soru 5. Evinizde uzaktan eğitime erişmek için internet servis sağlayıcınız var mı? Evde bulunan internet imkanının, eğitim hayatınıza katkısı konusunda görüşleriniz nelerdir?

soru 6. Ebeveynlerinizin, uzaktan eğitim sürecinde size gösterdiği motivasyon ve destek hakkında neler düşünüyorsunuz? Soru 7. Uzaktan eğitim sürecinde, EBA destekli canlı derslere erişirken ne tür problemler yaşıyorsunuz?

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verilerine nitel veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak ulaşılmıştır.

Bu araştırmada lise 10.sınıf öğrencilerinin EBA destekli İngilizce canlı dersleriyle ilgili olarak görüşlerini belirlemek amacıyla “yarı yapılandırılmış görüşme formu” uygulanmış olup, çalışma verilerine Google forms aracından yararlanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen nitel verilerin analizinde, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir. Bu veriler, mesajı ileteni, mesajın kendisi ve alıcısını kapsar (Weber: 1989: 5). Katılımcıların verdiği yanıtlar benzer ve farklı olarak gruplandırılıp yorumlanmıştır.

Veriler neticesinde gerekli analizler yapılmış ve görselleştirme ve raporlama yapılarak süreç tamamlanmıştır. Görüşme formu ile toplanan veriler betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında katılımcı öğrencilerinin görüşleri alt amaçlara göre kategorilendirilerek, bunlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Birinci alt amaca ait bulgular

Tablo 1. 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, cinsiyete göre değişmekte midir?

Cinsiyet	N	%
Kız	19	63
Erkek	11	37
Toplam	30	100

Tablo 1’de katılımcıların cinsiyete göre dağılımı gösterilmiştir. Çalışmaya 19 kız ve 11 erkek öğrenci olmak üzere toplam üzere toplam 30 adet öğrenci katılmıştır.

İkinci alt amaca ait bulgular

Tablo 2 . 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, kardeş sayısına göre değişmekte midir?

Kardeş Sayısı	N	%
Yok	7	23
1-2	18	60
3-5	5	17
6 veya daha fazla	0	0
Toplam	30	100

Tablo 2’de katılımcı öğrencilerin EBA platformunu kullanan kardeş sayıları gösterilmiştir. Tabloya göre; 7 öğrencinin EBA kullanan kardeşi yokken, 18 öğrencinin 1-2 kardeşi kullanmaktadır. 5 öğrencinin ise 3-5 kardeşi kullanmaktadır. 6 veya daha fazla EBA kullanan kardeşi olan öğrenci bulunmamaktadır.

Üçüncü alt amaca ait bulgular

Tablo 3. 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, yaşadıkları yere göre değişmekte midir?

Yer	N	%
Merkez İlçe	27	90
Köy (Taşımalı)	3	10
Toplam	30	100

Tablo 3.’te katılımcı öğrencilerin nerede yaşadıklarına dair soruya; öğrencilerin %90’ı “Merkez İlçe” yanıtını vermiştir. Geri kalan %10 (üç öğrenci) “Köy(Taşımalı)” yanıtını vermiştir.

Dördüncü alt amaca ait bulgular

Tablo 4. 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, ailelerin öğrenciye sağladığı teknolojik araç desteği düzeyine göre değişmekte midir?

Teknolojik Araç	N	%
Kişisel Telefon-Tablet	24	80
Kişisel Bilgisayar	0	0
Ebeveyn Telefon-Tablet	5	17
Ebeveyn Bilgisayar	1	3
Toplam	30	100

Tablo 4’te katılımcı öğrencilerin uzaktan eğitime erişirken kullandıkları teknolojik araç türleri, sayılarla gösterilmiştir. Tabloya göre; 24 adet öğrenci, kişisel telefon-tablet kullanmaktadır. Kişisel bilgisayar kullanan öğrenci bulunmamaktadır. 5 adet öğrenci, ebeveyninin telefon veya tabletini kullanırken; 1 adet öğrenci ebeveyn bilgisayarı kullanmaktadır.

Beşinci alt amaca ait bulgular

Tablo 5. 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, evlerinde internet servisi sağlayıcı bulunup bulunmadığına göre değişmekte midir?

Görüşler	Katılımcı Kodu	N	%
Var. EBA’ya rahatça ulaşabiliyorum	Ö7,Ö11,Ö15	3	10
Var. Bu sayede derslerimden geri kalmıyorum.	Ö3,Ö9,Ö14,Ö19,Ö21,Ö27	6	20
Var. Derslerimi kaçırırsam bile Youtube’dan sonradan izleyebiliyorum.	Ö17	1	3
Var. Ama kardeşlerimin dersleri ve benimkiler aynı zamana denk geldiği için her zaman giremiyorum.	Ö4,Ö5,Ö16	3	10
Yok. Oturduğumuz mahallede, internet altyapısı yok.	Ö1,Ö2,Ö6,Ö8,Ö13,Ö18,Ö22, Ö24,Ö25,Ö28	10	33
Yok. Telefon interneti kullanıyorum. Ama kota yetmiyor, çabuk bitiyor.	Ö10,Ö12,Ö20,Ö23,Ö26, Ö29,Ö30	7	24
Toplam		30	100

Tablo 5’te katılımcı öğrencilere, uzaktan eğitime erişmek için evlerinde internet servisi sağlayıcı olup olmadığı ve bu konunun eğitim hayatları üzerindeki etkileri sorulmuştur. Tabloya göre; 13 öğrencinin evinde internet servisi sağlayıcı varken; 17 öğrencinin evinde bu imkanın olmadığı görülmüştür.

Altıncı alt amaca ait bulgular

10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, ebeveynlerin uzaktan eğitim sürecindeki motivasyon desteğine göre değişmekte midir?

Altıncı alt amaca ait “Ebeveynlerinizin, uzaktan eğitim sürecinde size gösterdiği motivasyon ve destek hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar, motivasyonun ve desteğin yeterli olup olmadığı konusunda ikiye ayrılmıştır. Ebeveynlerinden yeterli motivasyon ve desteği gördüğünü düşünen bazı öğrenciler, görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir. Ö7, “Annem ders saatinden önce beni uyandırıp, kahvaltımı hazırlıyor. Annem sayesinde kendimi derslere hazır hissediyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Ö15, “Ailem, bana her zaman destek oluyor. Onlardan her zaman, destekleyici cümleler duyuyorum. Bu da beni motive ediyor.” şeklinde ifade etmiştir. Ö16, “Ailem ben dersteysen, odamda beni yalnız bırakıyor ve televizyonun sesini fazla açmıyor. Kardeşlerimin ses yapması halinde onları uyarıyor.” şeklinde ifade etmiştir. Ö26, “Ailem, ders programımı takip ediyor. Ödevlerimi yapıp yapmadığımı kontrol ediyorlar. Bu durum, benim daha başarılı olmamı sağlıyor” şeklinde ifade etmiştir. Ö27, “Ailem okuyamadığı için benim üzerime çok düşüyorlar. Bana destek oluyorlar.” şeklinde ifade etmiştir. Ebeveynlerinden yeterli motivasyon ve desteği görmediğini düşünen bazı öğrenciler, görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir. Ö4, “Benden küçük yaşta kardeşlerim olduğu için annem onlarla ilgileniyor. O yüzden benim derslerimle fazla ilgilenmiyor.” şeklinde ifade etmiştir. Ö19, “Babam fabrikada çok çalıştığı için eve geç geliyor. Bana derslerimi hiç sormuyor.” şeklinde ifade etmiştir. Ö29, “Ailemden yeterli desteği

görmüyorum. Benimle ilgilenmiyorlar ve eve internet bağlatmadıkları için dersleri takip edemiyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Ö30, “Annem, ben dersteysen eve misafir çağırıyor. Gürültüde dersleri dinleyemiyorum. Motivasyonum düşüyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Ebeveynlerinden yeterli motivasyon ve desteği gördüğünü düşünen öğrenci sayısı, 18 iken; yeterli desteği görmediğini düşünen öğrenci sayısı 12 olmuştur.

Yedinci alt amaca ait bulgular

Tablo 7. 10.sınıf öğrencilerinin İngilizce dersine yönelik görüşleri, EBA destekli canlı derslerde yaşadıkları erişim problemlerine göre değişmekte midir?

Görüşler	Katılımcı Kodu	N	%
Sistem, dersten atıyor.	Ö9,Ö10,Ö12,Ö14,Ö16,Ö20, Ö23,Ö29	8	27
İnternet hızı yetmiyor. Bağlantı kesiliyor.	Ö1,Ö2,Ö6,Ö8,Ö13,Ö18,Ö22, Ö24,Ö25,Ö28,Ö30	11	37
Tabletin mikrofonu bazen çalışmıyor. Sesim derse gitmiyor.	Ö5	1	3
Bazı zamanlar öğretmenin sesini alamıyorum.	Ö4, Ö26,	2	6
Bir sorun yok.	Ö3,Ö7,Ö11,Ö15,Ö17,Ö19, Ö21,Ö27	8	27
Toplam		30	100

Tablo 7’de katılımcı öğrencilere, uzaktan eğitime erişirken ne tür problemler yaşadıkları sorulmuştur. Tabloya göre; 22 öğrenci. bir erişim problemi yaşadığını söylerken, 8 öğrenci herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırma kapsamında; 10. sınıf lise öğrencilerinin uzaktan eğitim süreci EBA destekli İngilizce derslerine yönelik görüşleri, hazırlanan görüşme formu kullanılarak incelenmiştir. Çalışmaya 19 kız ve 11 erkek öğrenci katılmıştır. Görüşme formunda, öğrencilere yedi adet soru sorulmuştur. Elde edilen görüşler neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrenciler arasında; 7 öğrencinin EBA kullanan kardeşi yokken, 18 öğrencinin 1-2 kardeşi kullanmaktadır. 5 öğrencinin ise 3-5 kardeşi kullanmaktadır. 6 veya daha fazla EBA kullanan kardeşi olan öğrenci bulunmamaktadır. Katılımcı öğrencilerin 27’si merkez ilçede ikamet ederken, geri kalan 3 öğrenci köyde ikamet etmekte ve taşınmalı servis ile okula gelmektedir.

Katılımcı öğrencilerden 24 adet öğrenci, kişisel telefon-tablet kullanmaktadır. Kişisel bilgisayar kullanan öğrenci bulunmamaktadır. 5 adet öğrenci, ebeveyninin telefon veya tabletini kullanırken; 1 adet öğrenci ebeveyn bilgisayarını kullanmaktadır. Öğrencilerden 13’ünün evinde internet servis sağlayıcısı bulunurken, 3 öğrenci EBA’ya rahatça ulaşabildiğini, 6 öğrenci bu sayede derslerden geri kalmadığını, 1 öğrenci ise dersleri kaçırsa bile daha sonra internette video izleyerek telafi edebildiğini söylemiştir. Evinde internet bulunan 3 öğrenci de kardeşlerinin ve kendisinin dersleri aynı zamana denk geldiği için her zaman derslere katılmadığını belirtmiştir. Öğrencilerden 17’sinin evinde herhangi bir internet servis sağlayıcı bulunmamaktadır. Bu öğrencilerin 10 tanesi, oturdukları mahallede internet altyapısı olmamasından şikayetçidir. Diğer 7 öğrenci ise telefon interneti kullandıklarını ancak mobil internet kotalarının yetmediğini ve çabuk bittiğini belirtmişlerdir. Ebeveynlerinden yeterli motivasyon ve desteği gördüğünü düşünen öğrenci sayısı, 18 iken; yeterli desteği görmediğini

düşünen öğrenci sayısı 12 olmuştur. Ebeveynlerinden yeterli motivasyon ve desteği gördüğünü düşünen öğrenciler; sabah dersten önce uyandırıldıklarını, kahvaltılarının hazırlandıklarını, ders olduğunda evde gürültü yapılmadığını, ders programlarının takip edildiğini ve ödevlerinin kontrol edildiğini belirtmişlerdir. Yeterli desteği görmediğini düşünen öğrenciler ise; ebeveynlerinin kendisinden küçük yaşta kardeşleriyle ilgilendiğini, işte çok çalıştığı için kendisiyle ilgilenilmediğini, ders saatinde eve misafir çağrıldığını ve eve internet bağlatmadıklarını belirtmişlerdir. EBA destekli canlı derslere erişirken yaşanan sıkıntılarla ilgili katılımcı öğrencilerin 8'i sistemin dersten attığını, 11'i internet hızının yetersiz olmasından dolayı bağlantısının kesildiğini, 1'i tabletin mikrofonu çalışmadığı için sesinin ulaşmadığını, 2'si bazı zamanlar öğretmenin sesini alamadığını, 8'i bir sorun olmadığını belirtmiştir.

Tartışma

Araştırmadaki bulgulara ve sonuçlara bakıldığında; öğrencilerin birçoğunun merkez ilçede yaşadığı ve EBA platformuna kendi telefon veya tabletlerinden erişim sağladıkları görülmüştür.

Evinde internet servis sağlayıcı bulunan öğrencilerin EBA'ya daha kolay bir şekilde erişim sağlayabildikleri, bulunmayan öğrencilerin ise altyapı yetersizliğinden şikayetçi olduğu anlaşılmaktadır. İleri teknoloji çağında yaşadığımız bu günlerde, altyapı yetersizlikleri öğrencilerin eğitim hayatında büyük bir engel yaratmaktadır. Demirçelik (2019), yaptığı çalışmada internet altyapısındaki yetersizliklerin eğitim kalitesini düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Bizim araştırmamızda da aynı noktaya ulaşılmıştır.

Ailelerinin öğrencilere sağladığı destek ve motivasyonun önemi, öğrencilerin bu konuda verdikleri görüşler ile ortaya çıkmaktadır. Ailelerinden yeterli destek ve motivasyonu alan öğrenciler, kendilerini derslere daha hazır ve başarılı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Yeterli destek ve motivasyonu görmeyen öğrenciler ise genel olarak bu durumun motivasyonlarını düşürdüğünü belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında (Aslanargun, Bozkurt, Sarıoğlu, 2016) ailenin sağladığı destek ve motivasyonun, öğrencinin başarısına doğrudan olumlu katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmadan çıkan sonuç da, aynı doğrultudadır.

EBA destekli canlı derslere erişirken yaşanan sıkıntıların genel olarak altyapı ve sistem sorunlarıyla alakalı olduğu ortaya çıkmıştır. Göksu (2020), çalışmasındaki öğrenci verilerinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgularda öğrenciler; EBA kullanımının zor olmadığını ve EBA kullanırken sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişler, ancak EBA sistemine giriş yaparken sorun yaşadıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin arayüzü kullanmayı kolay bulduğu ancak yine sistem ve bağlantı sorunları yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar birbiriyle örtüşmektedir.

Öneriler

Yapılan bu çalışmada elde edilen bulgulara dayanarak, uzaktan eğitim sürecindeki sorunlara 10. sınıf lise öğrencilerinin gözünden bakılmıştır. Bu sorunlar, sadece 10. sınıf öğrencilerinin sorunları gibi gözükse de ulaşılacak çözümler tüm eğitim kademelerinde işe yarayabilir. Aşağıdaki öneriler dikkate alınarak bu sorunlar büyük ölçüde çözülebilir.

1. Çalışma grubu 10. sınıf öğrencileri olan bu araştırma, tüm lise kademesindeki öğrencilere yapılarak genişletilebilir.
2. Öğrencilerin eğitim hayatında büyük bir engel yaratan altyapı yetersizlikleri, Milli Eğitim Müdürlükleri ve Sanayi ve Teknoloji Müdürlüklerinin koordinasyonu ile çözüme kavuşturulmalıdır.

3. İnternet servis sağlayıcıların, öğrencilere yönelik kampanyalarla daha ucuza internet hizmeti vermesi sağlanabilir.
4. Ailelere; öğrencilere verdikleri yeterli destek ve motivasyonun ne kadar önemli olduğu rehber öğretmen veya sınıf öğretmenleri aracılığıyla aktarılabilir. Bu konuda konferans veya toplantılar düzenlenerek aileler bilinçlendirilebilir.
5. EBA platformu hakkında öğrencilerin dile getirildiği şikayetler dikkate alınarak sistem iyileştirmesi yapılabilir ve bağlantı sorunları giderilebilir. Bu durum 10. sınıf lise öğrencilerinin yanında tüm öğrencilerin sorunlarını giderecektir.

KAYNAKÇA

- Acıroğlu, E. (2020). Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretimi Alanındaki Araştırma Eğilimleri. Yüksek lisans tezi.
- Altun, ve Kalelioğlu, f. (2015). <http://buje.baskent.edu.tr/index.php/buje/article/view/27>.
- Aslanargun ve Özakça (2016). Sosyo Ekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkileri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Budiyar, S. (2018). Fatih Projesi Kapsamındaki Z-Kitap Uygulamasının 7. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutum, Motivasyon Ve Başarısına Etkisi. Yüksek lisans tezi.
- Ceylan, H. (2019). Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretimde, Eğitim Bilişim Ağından (EBA) Yararlanmaya İlişkin Görüşleri. Yüksek lisans tezi.
- Çelik, Z. (2020, Aralık 24). <https://www.perspektif.online/>
<https://www.perspektif.online/egitim-zor-ikilemi-gelecek-mi-korona-mi/>
- Çetin, E. (2020). EBA Ders İle Coğrafya Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. Yüksek lisans tezi.
- Demirçelik, D. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin EBA Hakkındaki Görüşleri: Yozgat İli Örneği. Yüksek lisans tezi.
- Ekici ve Yılmaz (2013). FATİH Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. Türk Kütüphaneciliği dergisi.
- Erbay, A. (2018). Fatih Projesi Kapsamında Kullanıma Sunulan EBA (Eğitim Bilişim Ağı) Ders İngilizce İçeriklerinin Ortaokul İngilizce Öğretim Programı Açısından İncelenmesi. Yüksek lisans tezi.
- İşman, A. (1998). Uzaktan Eğitim Kitabı, 4. baskı.
- Koyunoğlu, F. (2008). Sistem Yaklaşımı Açısından Uzaktan Eğitim: İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi Model Önerisi. Yüksek lisans tezi.
- Kuloğlu, M. (2018). İngilizce Öğretmenlerinin Eğitim Bilişim Ağı (Eba) Kullanım Durumlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi.
- Kurnaz, A. (2020). Eğitim Bilişim Ağı'nın (EBA) Bir Öğrenme Platformu Olarak Türkiye'de İngilizce Derslerinde Kullanım. Yüksek lisans tezi.
- Pehlivan, D. (2020). İngilizceyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Çocuklara Kelime Ve Dilbilgisi Öğretiminde EBA (Eğitim Bilişim Ağı) Kullanımı. Yüksek lisans tezi.
- Survey Monkey. (2021). Surveymonkey.com: <https://tr.surveymonkey.com/mp/quantitative-vs-qualitative-research/>
- Şenyurt, Ö. (2015). Türk eğitim sisteminde bilgi hizmetleri projeleri. Prof. Dr. İrfan Çakın'a Armağan içinde (s. 221-234). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Uşun, S. (2012). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Nobel.
- Uyar, T. (2020, 04 05). <https://www.iienstitu.com/>. <https://www.iienstitu.com/blog/eba-nedir>
- Vahit, H. (2017). EBA Etkinlikleriyle Yapılan Matematik Öğretiminin Başarıya Ve Tutuma Etkisi. Yüksek lisans tezi.
- Yaman, İ. (2018). Türkiye'de İngilizce Öğrenmek: Zorluklar ve Fırsatlar . R u m e l i D E D i l v e E d e b i y a t A r a ş t ı r m a l a r ı D e r g i s i , 163..

- Yılmaz, N. (2019). Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretmenlerinin Milli Eğitim Bakanlığının Fatih Projesiyle Bağlantılı Olarak Sunmuş Olduğu EBA (Eğitim Bilişim Ağı) Sosyal Platformunun Kullanımı Hakkındaki Görüşleri. Yüksek lisans tezi.
- Weber, R P. (1989). Basic Content Analysis, Sage, London.

KİTAP OKUMA ALIŞKANLIĞININ LGS'DE YER ALAN TÜRKÇE SORULARININ ÇÖZÜMÜYLE İLİŞKİSİ

Bedri Yavuz HATUNOĞLU

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Orcid: 0000-0003-3299-5869

Murat GÖKALP

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi - Orcid: 0000-0003-4928-6954

Eda AKÇAY

Öğretmen Samsun - Orcid: 0000-0001-5232-6633

ÖZET

Bu çalışmada kitap okuma alışkanlığının Lgs Türkçe sorularının çözümünü karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Sivas ili Ziya Gökalp Ortaokulu'nda rastgele seçilen 8. Sınıf 37 kız 19 erkek 56 öğrenciye kitap okuma alışkanlığı anketi uygulanmıştır. Bu çalışmada Tarama yöntemi ile Lgs Türkçe dersi başarı ortalamaları veri olarak toplanmıştır. Bu araştırmamız Nicel araştırma olup betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Anket sonuçları ile Lgs Türkçe dersi ortalamaları arasında ilişki anlamlı bulunmuştur. Kitap okumanın sınav başarısına katkısına dikkat çekilmiştir. Kitap okuyan öğrencilerin Lgs Türkçe sorularının çözümü ile karşılaştırılarak kitap okuyan öğrencilerin sınavda daha hızlı ve okuduğunu anlayarak soru çözdüklerini, daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır.

Giriş

Eğitim hayatımız boyunca devam eden bir süreçtir. Bu sürecin başlangıcı okuma ile başlar. Okuma seslerin harfler ile birleşimi neticesinde gerçekleşen bir eylemdir. Son yıllarda yapılan araştırmalar düzenli okuma alışkanlığına sahip öğrenci sayısının azlığını ortaya koymaktadır. Okuma anlamaya bağlı olarak gerçekleştirildiği zaman anlam kazanır. Lgs gibi sınavlarda çıkan sorulara baktığımızda Türkçe sorularında okuma, anlama, eleştirel düşünme ve yorumlama gücü gerektiren soruların ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Eğitim: “Eğitim yeryüzünde aklın olduğu andan beri olan ve düşünen canlıların son bulacağı zamana kadar sürecek bir uyum sürecidir.” (Özkan,2017).

Öğretim: “Okulda belirli bir program dahilinde devam eden süreçtir.” (Karadağ,2012).

Ana Dil: Türkçe kelimedede (2005: 93) “ana dil”: “Değişik lehçeler ve diller meydana getiren dil.” olarak yer bulmaktadır. Anlama: “Metni bir bütün hâlinde kavramak demektir.” (Çiftçi, Temizyürek 2008) Okuduğunu anlama: “Okunulan bilgilere yüklediğimiz anlam

işidir.” (Güngör,2005) Okuma: “Okuma yayınların harfler aracılığıyla anlamlandırılma işidir.” (Temizkan,2008) Lgs: 2018-2019 yılında uygulanmaya başlayan liselere geçiş sınav sistemidir.

Yine okuma becerisi gelişmemiş öğrencilerde toplum içerisinde kendini ifade etmekte sıkıntı yaşamaktadır. Oysaki başta Lgs gibi öğrenci ve veliyi etkileyen sınavlara baktığımız zaman Türkçe soruları başta olmak üzere mantık muhakeme gücünü ölçen soruların ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. 8.sınıf Türkçe programı öğrenciyi eleştirel düşünebilen öğrendiklerini hayata uyarlayabilen, sorgulayan, mantık ve görsel okumaya bağlı olarak yorumlama yapabilen bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Düzenli kitap okuma alışkanlığına sahip olan öğrencilerin programın hedeflerini gerçekleştirmede önde oldukları ifade edilebilir. Yine düzenli kitap okuyan öğrencilerde hızlı ve üst düzey düşünmeye bağlı olarak Lgs Türkçe sorularının çözümünde zamanı tasarruflu kullanarak soruları aktif şekilde çözdükleri söylenebilir. Sınav başarısını arttırmanın yanı sıra okuma alışkanlığına sahip öğrencilerin iletişim gücü güçlü anlama ve anlatımda sıkıntı yaşamayan toplumda kendini ifade etmekte sıkıntı yaşamayan bireyler olduğunu ifade edebiliriz. Kitap okuma alışkanlığına sahip öğrencilerin verimli toplumları oluşturacağını Lgs gibi sınavlarda Türkçe sorularını çözerken üst düzey başarıları sağlayacağı olanaklıdır. Bu çalışmamızda da kitap okuma alışkanlığı ile Lgs Türkçe sorularının çözümü arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Okumanın Tanımı Nedir?

Bireyin okula başlaması ile okuma eylemi de başlar. Seslerin sesli ya da sessiz seslendirilme işine okuma denir. Okuma zihnin gerçekleştirdiği çok boyutlu bir iştir. Zihin eski ve yeni bilgileri yansıtıcı düşünme tekniği ile bir araya getirir.

Yani okuma işi çok boyutlu zihinsel bir işlemidir. Okumanın değişik tanımları bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

“Okuma, doğrudan gözlemlenmesi mümkün olamamakla birlikte, yazarla okuyucu arasında aktif ve etkili iletişimi gerekli kılan dinamik ve zihinsel bir anlam kurma sürecidir.” (Deniz,2017)

“Okuma yayınların harfler aracılığıyla anlamlandırılma işidir.”(Temizkan,2008)

Yapılan tanımlar okumanın eğitim hayatı boyunca gerçekleştirilen bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bu süreçte akademik başarıların yanı sıra toplum hayatında da okumanın önemi büyüktür. Okuma, anlama anlamlandırma işinin sesli ya da sessiz olarak eyleme dönüşmesidir. Aktif okuyucu olmak bireyi toplum içerisinde etkin ve verimli kılar. Okuma, zihnin harflerden kelimeleri oluşturup anlamlandırarak sesli ya da sessiz bir araya getirme işidir. Bu tanımları göz önünde bulundurduğumuz zaman iyi okuyucunun özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- İyi bir okuyucu sürekli okuyan okuyucudur.
- Bilgiyi özümseyen kişidir.
- Okuduğunu anlayıp mantık yürütür.
- Bireysel olarak kendini ilerletme yolundadır.
- Muhakeme ve yorum gücü gelişmiştir.
- Günlük hayatta konuşma ve davranışlarına iyi bir okuyucu olduğunu yansıtır.
- İyi bir okuyucunun öğrenme seviyesi yüksektir.
- Toplumda iletişim gücü üst düzeydedir.
- Belagat gücü gelişmiş kişidir.
- Sınavlarda aktif zihinsel sürece bağlı olarak soru çözümünde daha başarılıdırlar.
- Üst düzey düşünme gücüne sahiptir.
- Hızlı okumaya bağlı olarak zamanı verimli kullanan kişidir.
- Aktif okuyucunun gerçekleştirdiği okuma kendi içinde çeşitli türlere ayrılmıştır.

Okuma Çeşitleri Nelerdir?

Okuma türleri okunan metne ve amacına göre farklılık göstermektedir. Seslerin harflerle birleşiminde oluşan okuma eylemi türlerine göre kendi içerisinde ayrılır. Bu konuda araştırmacı şunu söylemiştir: “Göz atarak, özetleyerek, not alarak, işaretleyerek ve tartışarak okuma göz atarak, özetleyerek, not alarak, tartışarak ve eleştirerek okumadır.” (Yaşar,2019)

Temel ders olan Türkçe programında okuma çeşitleri ve hedefleri şöyledir: (Kırmızı vd. 2008).

- a. *Sesli okuma: Amaç sesleri güzel bir şekilde çıkarmak, Türkçenin kurallarına uymaktır.*
- b. *Sessiz okuma: Göz ile okuma eylemini gerçekleştirmektir.*
- c. *Metinle ilişkilendirme: Öğrencilerin metinle bağlantı kurmasını sağlar.*
- d. *Eleştirel okuma: Sorular sorarak zihinsel sürecin aktif kullanımı gerektiren okuma türüdür.*
- e. *Edebi metinleri okuma: Duygu ve düşünceye uygun okunmasına dayalı olan okuma türüdür.*

Okuma türleri incelendiği zaman okumanın anlama ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

Bu konuda araştırmacı şöyle bir ifadeye bulunmuştur:

“Okuma ve anlama birbirinden ayrılmayan zincir halkası gibidir.” (Demirel, 2002).

Okuma türlerinden birinin gerçekleşmesi neticesinde anlama işi gerçekleştirilecektir. Okuma ve anlama arasında neden sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Anlama işi aynı zamanda bir iletişim işidir. Bu iletişimin gerçekleşmesi için okuduğunun doğru anlamlandırılması önemlidir. Okuduğunu anlama işinde metinde geçen kelimelerin anlamlarının bilinmesi okunan metnin

konu ve ana fikrinin doğru anlaşılması söz konusudur. Bu bağlamdan hareketle anlama kavramına da değinmekte fayda vardır.

Anlamanın Tanımı Nedir?

Aktif okumaya bağlı olarak kelime ve cümlelerin zihin tarafından anlamlandırma işi olan anlamayı Gardner (1993), “Bilgi, tanımların analiz edilme sürecidir.” olarak tanımlamaktadır. “Anlama; bakma, analiz, sentez edip anlamlandırma işidir.” (Ateş, 2008) Bu tanımlar bize okuma ve anlama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Güneş (2000) anlama işini şu şekilde ifade etmiştir.

1. Anlamı Bulma

- a. Sözcüklerin anlamını bulabilir.
- b. Cümleden paragrafa doğru anlamlı bağlantı kurar.
- c. Noktalamaları işlevine uygun kullanır.
- d. Sözcük dağarcığını geliştirir.

2. Anlamı Kavrama

- a. Anlamı görsellerle kavrar.
- b. Anlamı kendi cümleleri ile yorumlar.
- c. Anlamdan sonuçlar çıkarır.
- d. Anlamı özetler.

3. Anlamı Değerlendirme

- a. Anlamı zihninde analiz eder.
- b. Eski yeni kelimeleri birleştirir.
- c. Sonuçları değerlendirir.
- d. Sonuçlar ile cümleler kurar.

Bu kavramlar bize kelimelerin anlamlarını bilip adlandırmanın anlama üzerindeki etkisini göstermektedir. Zihin şemasında anlama işini gerçekleştirmek önem arz etmektedir.

Özyılmaz (2011)'e göre “Okuduğunu anlamanın temel şartları vardır. Bu şartlar şunlardır:

- a. Birey kendi sözcükleri ile okuduğunu anlatabiliyorsa,
- b. Okuduklarına bir anlam yükleyebiliyorsa
- c. Örneklerle bağlantı sağlayabiliyorsa
- d. Okudukları kelimelerin anlamlarını biliyorsa”

Öğrencilerin konuyu önceden bilip bilmemesi, metin içerisinde yer alan kavramlar hakkında bilgi sahibi olup olmaması, sürekli kitap okuma alışkanlığı, kelimelerin anlamlarını bilip bilmemesi anlama üzerinde etkili olacaktır. Anlamı bulan öğrencinin okuduğunu

yorumlayıp analiz sentez basamağından geçirdikten sonra yaptıktan sonra değerlendirmesi onun aktif anlayıcı olmasını güçlendirecektir.

Sürekli okuyucu olmak anlamaya etki edecektir. Okuduğunu anlama okuyucu okunana metin arasındaki güçlü ilişkiye bağlıdır. Ön bilgilerin yeni bilgilerle anlamlandırılması işi anlama sürecine katkı sağlayacaktır. İlköğretim Türkçe dersi İlköğretim Programında da okumanın anlamaya olan etkisini değinmiştir. Eleştirel düşünme gücüne sahip, okuyup yorumlayabilen, araştırma gücü yüksek, öğrenci yetiştirmeyi temel hedef alan Türkçe dersi Öğretim programı okumanın süreçlerine değinmiştir.

“Türkçe dersi içeriğine göre okuma; kavrama, münazara, kıyaslama, değerlendirmeyi içeren bir kavramdır.” (MEB, 2006). Bu tanım okuma ve anlama arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Okuma ve anlama arasındaki ilişki ve buna bağlı olarak akademik başarı bu denli güçlü iken öğrencilerin okuduklarını anlamada sıkıntı yaşadıkları ifade edilebilir. Bu konuda araştırmacılar şu şekilde ifadelerde bulunmuşlardır: İkinci kademe öğrencilerinin yüz kelimeli bir okuma parçasının yetmiş kelimesini, tekrar okuduklarını belirtmektedir.

Öğrencilerin okuduklarını kavramada problemle karşılaşmaktadırlar ve tekrarlamada güçlük yaşamaktadırlar. Okuduğunu anlama öğrenciye akademik anlamda başarı sağlayabilmenin yanı sıra iletişim, kendini ifade etme, kelime dağarcığını aktif kullanma, hitabet gücü güçlü birey olma, toplumla bağı güçlü olma gibi avantajlar da sağlayacaktır. Kelimelerin anlamlarının önceden bilinmesi, yeni cümleler kurulması, okuduklarını şekillerle ifade edilmesi anlama işini hızlandıracaktır. Yine Ön bilgilerle yeni bilgilerin bir araya gelmesi okuduğunu anlama sürecini arttıracaktır. Buradan hareketle okuduğunu anlamının önemine değirmekte fayda vardır.

Okuduğunu Anlamının Önemi Nedir?

“Okuduğunu anlama, eski öğrendiği bilgilerle yeni öğrendiği bilgileri yansıtıcı düşünme tekniği ile bir araya getirme işidir.” (Yılmaz, 2008)

“Okuma ve anlama becerileri sabit olan beceriler değildir. Yaşam boyu gelişip iyileşerek bizimle olacaktır. Bu sebeple okuma ve anlama eğitimiyle yaşam boyu öğrenmeyi gerçekleştirebilmek için aynı zamanda çağın getirdiği ve gerektirdiği bilgi ve teknolojiye uyum sağlayabilmek için gerçekleştirilecek en mühim çalışmadır”.(Karadoğan,2020)

Okuduğunu anlama işi düşünsel bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte zihin uyarılarak beynin sağ ve sol kısımları aktif şekilde kullanılmaya başlamaktadır. Beyin harflerden oluşan şifreleme işini çözerek çok yönlü bir işleme girmektedir. Bu şifrelemenin çözülmesi ile okuma ve buna bağlı olarak da kelimelerin anlamlarının anlamlandırılması işi ile de anlama oluşmaktadır. “Okuduğunu anlamada öğrencilerin kendi cümleleri ile ifade etmesi, sentez için

metin üzerinde düşünme, ana fikre vurgu yapan görsel okuma etkili stratejilerdir.”(Güngör,2005)

Bu stratejileri aktif kullanan öğrenciler sınavlarda daha başarılı olacağı ifade edilebilir. Yaşamın önemli bir kesitini ifade eden aile ve öğrenciyi etkileyen Lgs gibi sınavlarda da okuduğunu anlamamanın ön plana çıkması Türkçe sorularının çözümünü etkileyeceği ön görülmektedir. Bu soruların temelinde ezberci zihniyetten uzak bir mantık bulunmaktadır. Kendini gerçekleştirebilen, sağlıklı toplumlar oluşturabilen en önemli etken kitap okuma alışkanlığıdır. Kitap okuma alışkanlığı sınav başarısını muhakkak etkileyecektir. Başarı amaca ulaşmak diye tanımlanabilir. Okuma, anlama ve buna bağlı olarak Lgs de çıkan Türkçe sorularının çözümünde önemli bir ilişki bulunduğu ön görülmektedir. Yorum, analiz, sentez ve değerlendirme gücünü ön plana çıkan Türkçe sorularının çözümünde düzenli kitap okuma alışkanlığı etkilidir. Buna bağlı olarak hedefe ulaşma süreci olan başarıya okuma, anlama ve sınavlarda üst düzey ilerleme katkı sağlayacaktır. Başarı sürecinde sınav başarısı öğrencinin hayata adım atmasında kendini gerçekleştirmesinde önemli bir adımdır. Bunun yanı sıra sosyal kültürel alanlardaki ilerlemeler de başarı için önemli adımlardır. Sosyal kültürel anlamda büyük adımlar atmış, hayata mutlu bakabilen, düzenli okuma alışkanlığı olan öğrenciler başarı merdivenini hızlı adımlarla tırmanacaktır. Bu yolda sınav sistemini de göz ardı edemeyiz. Türkçe dersinde okuma, anlama, konuşma, dinleme kazanımlarını içermektedir. Bu kazanımları içeren Lgs Türkçe sorularının çözümünde görsel zekâ ve düzenli okuyucu olma başarı yolunu açacaktır. Okuduğunu anlama ile Türkçe dersi sorularının çözümü arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Yani okuma, anlama, anlamaya bağlı yorumlama, değerlendirme Lgs Türkçe sorularının çözümünde başarı sağlayacaktır. Başarı öğrencinin motivasyon sağlamasını arttıracak, hayata hazırlanmasına katkı sağlayacaktır. Kendine olan özgüven duygusu, toplumsal saygınlığına da fayda edecektir. Okuma ve anlama öğrencilerin yaşam boyu kullanacakları becerilerdir. Anlama okumanın en önemli parçasıdır. Anlama işi okuma süreci içerisinde en uç noktaların bile anlamlandırılması olarak ifade edebiliriz. Okuyucular aktif okuyucu olması okuduğunu anlamlandırabilmesi için okuma öncesi, okuma sırasında, okuma sonrasında çeşitli stratejiler kullanmasına bağlıdır. Okumadan önce öğrenci okumanın amacına sahiptir, okuma esnasında kelimeleri ve cümleleri anlamlandırır, ön bilgiler ile son bilgilerini kullanır, okuma sonrasında ise değerlendirmeye bağlı olarak anlama işi gerçekleştirilir.

Başarı

Başarı belirlenen hedeflere ulaşma, istenilen sonuca ilerleme şeklinde tanımlanabilir. “Talebelerin gördükleri dersleri iyice kavraması başarılarını yükseltecek devamında Lgs

sonuçları yüksek ivme kazanacaktır. ” (Özkan 2006). Başarı öğrencinin hayatta kendini gerçekleştirmesini sağlayan onu hayatta mutlu eden etmenler olarak da ifade edilebilir.

“Eğitimde ilerleyebilme başarı olarak kabul edilmiştir. ” (Aylar, E. Merkezi Sınavların Başarının Değişen Anlamı Üzerine Etkisi. *Eleştirel Pedagoji*, 62.)Öğrencinin kendi ve çevresiyle uyumlu bireyler olması topluma olumlu hizmette bulunması onun başarısını gösterebilir. Başarıyı öğrenci, öğretmen, çevre, aile etkileyebilir. Yine eğitim süreci içerisinde başarı sınavlarda hedeflere ulaşabilen akademik anlamda üst seviyede olan öğrenci modeli olarak ifade edilebilir. Eğitim hayat boyu devam eden bir eylemdir. Bu süreçte sınav başarısı önem arz etmektedir. İlkokulda başlayan sınav süreci 8. Sınıfta Liseye geçiş sınavı ile varlığını devam ettirmektedir. Burada Türkçe dersi sorularının çözümünde kitap okuma alışkanlığının sınav başarısını arttıracığı düşünülmektedir. Anlamlı ve düzenli okuma eylemini gerçekleştiren öğrencinin sınavlarda da başarılı olacağı soruları zamanı aktif kullanım göstererek çözeceği ön görülmektedir. “Aktif okuyucuların zayıf okuyuculara göre çok daha fazla strateji kullandığını söyleyebiliriz. ”(Muhtar,2006)

Okuma sürecinde kendi kendine sorgulayabilen, kavrama ile ilgili sorunları giderebilen metinle ilgili üst bilişsel teknikleri kullanabilen öğrencilerin sınav başarısının artabileceğini söyleyebiliriz. Okuduğunu anlamının akademik başarı üzerine yapılan araştırmalarda okuduğunu anlamının akademik başarı ortalamasını arttırdığını ortaya koymuşlardır. Yine öğrencilerin not ortalama başarıları ile kitap okuma oranları arasında sıkı bir ilişki olduğunu ifade edebiliriz. “Aktif okuyucuların alışkanlığına sahip olan öğrencilerin ayda iki veya daha fazla kitap okuduklarını söyleyebiliriz.”(Yılmaz,2012) Zayıf okuma alışkanlığına sahip olan öğrencileri iki ayda bir kitap okuyan ya da hiç kitap okumayan öğrenciler olarak ifade edebiliriz. Zayıf okuma muhakkak ki akademik başarıyı etkileyen en önemli etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe dersinin temeli de okuma becerisine dayandığını düşünürsek Lgs Türkçe sorularının çözümünde başarı bol kitap okumaktan geçmektedir. Türkçe soruları ile birlikte matematik, fen bilimleri, din kültürü ve ahlak bilgisi, İngilizce gibi Lgs’de yer alan temel derslerin soru kökleri de okumaya dayanmaktadır. Okuma becerisi sınav başarısını arttıracak demek yanlış olmaz. Öğrencilerin istenilen başarıya ulaşip hedeflerini gerçekleştirme sürecinde okuma alışkanlığı önemli bir kademe olarak ifade edebiliriz. Akademik başarıya ulaşan öğrenci sağlıklı birey ve buna bağlı olarak da sağlıklı toplumu oluşturacaktır. Yani okuma, akademik başarı, mutluluk, sağlıklı toplum birbirine zincirin halkaları gibi bağlıdır diyebiliriz.

Merkezi Sınav

Merkezi sınav ulusal ölçekte o kategoride olan ve istekli öğrencilerin başvurarak girebildikleri sınavlardır. Türkiye’de merkezi sınavlar ilkökul süreci ile başlamaktadır. Birey hayatı boyunca pek çok merkezi sınava katılmaktadır.

“Merkezi sınavlar eğitim paydaşlarının hepsini etkilemektedir.”(İlhan,2018)

Merkezi sınav sistemi öğrencileri olumlu ve olumsuz yönden etkilemektedir. Öğrenciyi yarışa sokması bakımından olumsuz etkileyebileceği gibi hayata hazırlayıp meslek edindirme bakımından olumlu etki oluşturabilir.

Öztaş (2019)s.688-701’a göre : “Orta öğretime geçiş sınavı olarak adlandırılan ve Meb tarafından gerçekleştirilen merkezi sınavın amacı; öğrencileri beden, zihin yönünden hayata hazırlamak, meslek ve iş alanlarına yönlendirmektir.”

Bu çalışmada merkezi sınav LGS için yapılan sınav için kullanılmıştır. Her yıl tek sefer olmak üzere ve bahar-yaz döneminde 8. Sınıftan mezun olabilecek öğrencilerin sınavla öğrenci alan nitelikli ortaöğretim okullarına yerleşebilmeleri için yapılmaktadır. Liselere giriş sınavı olarak adlandırılan Lgs: “8. Sınıf öğrencilerinin bir üst kademeye geçmeleri için bakanlıkça yapılan merkezi sınava denir.” (MEB, Merkezi Sınav Başvuru ve Uygulama Kılavuzu-2019, s. 2). Bu sınav her yıl bakanlığın açıkladığı takvime bağlı olarak sayısal ve sözel alan olarak ve altı temel dersten yapılmaktadır. Türkçe dersinden (20 soru) soru çıkmaktadır. Türkçe dersi sorularının büyük çoğunluğu okuma ve anlama gücünü ölçen sorulardan oluşmaktadır. Yorum, mantık, muhakeme gücü gerektiren analiz sentez gücünü ölçen sorular çoğunlukta bulunmaktadır. Zihinsel süreci geliştiren grafik yorumlayan, görsel zekâyı aktif kullanım gerektiren, değerlendirme içeren, okuma gücünü ortaya çıkaran sorular merkezi sınav sisteminde yer alan altı temel dersi içeren sorulardan oluşmaktadır.

Okumanın Lgs’e ile İlişkisi

“Türk eğitim sisteminde temel sınavlar 1955 yılında başlamış olup ortaokul öğrencilerinin sınavdan edindikleri başarılar ile bir üst kuruma geçmesini sağlamıştır.” (Küçük, 2017)

1955-1999 yılları arasında Anadolu Liseleri sınavı 5. Sınıfın sonunda uygulanan sınav sistemi olarak uygulanmıştır.2000 yılında Lgs 8. Sınıflara uygulanmıştır. 2004 yılında Oks sınav sistemi uygulanmıştır. 2008 yılında6 ve 7. Sınıflara Sbs sistemi 8. Sınıflara Oks uygulanmıştır. 2009 yılında Sbs sadece 8. Sınıflara uygulanan bir sınav olarak karşımıza çıkmaktadır. 2014 yılında Teog sınav sistemine geçilmiştir. 2018 yılında ise araştırmamızın konusunu teşkil eden Lgs sınav sistemine geçilmiştir. Türk eğitim sisteminde başarıyı ölçmek için sınavların ismi değişse de farklı sınav sistemleri uygulanmıştır. Bu sınavlar içerisinde soru düzeyleri farklılık göstermiştir. Temel Eğitimden Orta Öğretime Geçiş sınavı olarak

adlandırılan Teog sınavı yerine 2018-2019 yılında uygulanmaya başlayan liselere geçiş sistemini ifade eden sistemin adına Lgs denilmektedir. Beceri temelli Pisa sorularını temel alan sınav mantık sorularından oluşmaktadır. Teog sorularına göre sorular seçmeye dayalı soruları içerisinde barındırmaktadır. Sınavı kazanan öğrenciler başta Fen Liseleri olmak üzere Anadolu liselerini tercih edebilmektedir. Sınavda belli bir başarı elde edemeyen öğrenciler ise adrese dayalı tercihte bulunabilmektedir. Sınava girme zorunluluğu bulunmamaktadır. Öğrencilerin 6, 7, 8. Sınıf not ortalamaları ile devamsızlık durumları sınav ortalamaları ile Liseye yerleştirme puanlarını etkilemektedir. “Lgs sınavının ana temasında yer alan sorular beceri temelli okuma alışkanlığını temel alan sorulardan oluşmaktadır.” (Erden,2020) Okuma alışkanlığını ön plana çıkaran sınavda soruları akıcı, anlamlı ve hızlı okuyan öğrencilerin başarılı olacağı söylenebilir.

LGS ‘nin temel özelliği

- 8. Sınıf öğrencileri 6 ana dersten sınava girecektir.
- Öğrencilerin 6. ve 7. Sınıf ortalamaları ile 8. Sınıf ortalamaları göz önünde bulundurulacaktır.
- Sınav iki oturum şeklindedir. Sözel ve sayısal olmak üzere.
- 20 adet Türkçe sorusu sorulmaktadır.
- 3 yanlış bir doğruyu götürmektedir.
- 6 ve 7. Sınıf ortalamasının %20’si 8. Sınıf genelinin ise %60’ı hesaplanacaktır.
- Sözel ve sayısal olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. (Batur,2018)

Başarılı olan öğrenciler Fen Lisesi gibi liselere yerleştirilecektir. (Kuzu,2019)

Lgs sınav sistemine baktığımız zaman okuma anlama görsel yorumda bulunma gibi Türkçe sorularının ağırlıkta olduğunu görüyoruz. Sınavda çıkan soruların yüzde sekseninin anlamaya dayalı sorular olduğu görülmektedir. Bu da bize Lgs de yer alan Türkçe sorularının çözümünde kitap okumanın önemini göstermektedir. Öğrencilerin okuduklarını anlayıp mantık muhakeme gücünü gösterip soruları cevaplamaları beklenmektedir. Gündelik hayattan sorular ağırlıkta olup hızlı okuma gücü öğrencilerin sınav başarısında etkili olacaktır. Verimli toplumların oluşmasında sınavlarda başarının sağlanmasında okumanın gücünden söz edilebilir. Dolayısıyla öğrencinin okuduğunu anlama gücü ile Lgs Türkçe soruları çözümü başarısı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamdan hareketle çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Araştırmacılar kitap okumanın Lgs Türkçe başarısını arttırdığını ifade etmişlerdir. Diyebiliriz ki “ Okuma alışkanlığı arttıkça TEOG Türkçe testi puanlarının da artacağı söylenebilir.” (Taner,2017)

Kitap okuma alışkanlığının yanı sıra aile ekonomik gelir seviyesi, tek çocuk olma, teknoloji kullanımı gibi bağımsız değişkenler de sınav başarısında etkilidir. Bu konuda ise araştırmacılar şöyle belirtmiştir: Demirci Celep (2018) “Öğrenci Yönlendirme Sistemleri” adlı çalışmada ise 2018 LGS sınavına giren öğrencilerin sınav puanlarının cinsiyete göre matematik dersi dışındaki derslerin tamamında kız öğrencilerin daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Anne eğitim düzeyi ile çocuğunun sınav puanı incelenerek annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun sınav puanının da arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. “Merkezi Sınavla Yerleşen Öğrencilerin Performansı Raporu’nda (2018) okul başarı puanı (OBP) ile merkezi sınav puanları arasında “güçlü ve olumlu ilişki” olduğu ve “okul başarı puanı yüksek olan öğrencilerin merkezi sınavdan da yüksek puan aldığı” görülmüştür. “ Ailelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının sınav sonuçlarındaki başarıları yükselmektedir.”(Yavuz, 2020)

Lgs Türkçe soruları öğrencilerin okulda öğrendiklerini günlük yaşamda kullanabilecekleri sorulara dayanmaktadır. Yapılandırıcı yaklaşımı temel alan ezber içermeyen sorular çoğunlukta yer almaktadır. Öğrencileri hayata hazırlamayı amaç edinen eleştirel düşünme gücünü ön plana çıkaran grafik okuyabilen, görsele bağlı anlama ve değerlendirme yetisi üst düzeyde olan sorular çoğunlukta. Gördüğünü doğru anlayıp algılayabilmek önemlidir. Sorular ezberden ziyade anlamaya dayanmaktadır. Önemli olan zihnin üst düzey çalışmasıdır. Bu çalışmada şüphesiz ki okuma alışkanlığının gücünü yadsımak doğru olmaz. Araştırmacılar bu konu ile ilgili şunları söylemişlerdir:

“Türkçe öğretmenlerine göre Lgs sorularının %80’i okuduğunu anlamaya dayanan mantık ve muhakeme sorularından oluşmaktadır.”(Gün,2018)

Araştırmacılara göre de:“2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınav olarak bilinen LGS’ nin yapılması uygun görülmüştür. Yapılan Lgs sisteminin hedefi öğrencilerin günlük hayatta bilgiyi kullanabilen okuduğunu anlayıp yorumlayabilen öğrenci profili oluşturmaktır. Bu ölçülere baktığımız zaman LGS’ de çıkan soruların yoruma gücünü ön plana çıkaran ve öğrencileri ezbere yöneltmeyen olmasına dikkat çekilebilir.” (Batur vd.2018)

Batur (2018) 2018 yılı Lgs Türkçe soruları ile pısa testi örtüşme durumlarına bakıldığı zaman: “Hızlı okuma ve okuduğunu anlamayı ön plana çıkaran sorular olduğu, okuma alışkanlığı olmayan öğrenciler için Lgs Türkçe sorularını çözmede dezavantaj yaşanılacağını belirtmektedir.”

Lgs Türkçe soruları incelendiğinde güncellik, yakından uzağa, somuttan soyuta ilkeleri göz önünde alınmıştır. Yine sorular dil bilgisinden ziyade okuduğunu anlamaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Hızlı okuma okuduğunu anlamayı içeren üst düzey okuma isteyen

sorular ağırlıktadır. Bu konuda ise araştırmacılar: “Soruların %80’i okuma sorularından oluşurken üç tanesi dil bilgisinden oluşmaktadır.”(Ceyhan vd.2015) diyerek okumanın Lgs üzerindeki etkisine değinerek okuma alışkanlığı bulunan öğrencilerin sınavda daha avantajlı olduğu ifade edilebilir.

Yine yapılan araştırmalar bize okuma becerisinin devamlılığını sağlayan öğrencilerin sınavlarda da daha başarılı olduklarını göstermektedir. Sınav başarısını arttırmada okuduğunu anlama ile birlikte ailede tek çocuk olma veya olmama, ailenin gelir seviyesi, anne ve baba eğitim düzeyi, teknoloji kullanımı gibi değişkenler de etkilidir. Yine okuma becerisini düzenli gerçekleştiren öğrencilerde mantık ve muhakeme kavramı analiz, sentez gibi basamakların kullanımı da üst düzeydedir. Buradan yola çıkarak okuduğunu anlama Lgs Türkçe sorularının çözüm sınav başarısını da arttıracaktır. İlgili araştırmalar anlamayı içeren soru sayısının Türkçe dersi sorularında çoğunlukta olduğunu bu soruların çözümünde kitap okuma alışkanlığının önemli bir etkiye sahip olduğunu bize göstermektedir. Beynin her iki kısmını da aktif kullanma sürecini içeren okuma eylemi ile anlama işlevi gerçekleştirildikten sonra sürenin hızlı kullanımı ile Lgs Türkçe sorularının çözümünde başarı sağlanması gerçekleştirilecektir. Bu soruların gündelik hayatta kullanılan sorulardan oluştuğu somuttan soyuta doğru ilerlediği eleştirel okumayı içeren sorular olduğu ifade edilebilir. Araştırmalara göre okuduğunu anlama ile Türkçe sorularının çözümü arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin okuma alışkanlığını arttırıp aktif okuyucu olması sınav başarısını sağlama konusunda onlara avantaj sağlayacağı söylenebilir.

YÖNTEM

Araştırma modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına, verilerin analizlerine bu bölümde yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmamız genel taramaya bağlı olarak betimsel bir araştırmadır. 8.sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları ile Lgs Türkçe testini çözme becerisini ne seviyede gerçekleştirdikleri ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin Okuma, anlama, yorumlama, okumanın sınav başarısına etkisi, eleştirel düşünme becerilerini ölçmek için araştırmacı tarafından oluşturulan anket kullanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi ile Lgs Türkçe dersi akademik başarı ortalamaları elde edilmiştir. Elde edilen anket sonuçları Lgs Türkçe dersi akademik not ortalamaları karşılaştırılarak aralarındaki korelasyon ilişkisi bulunmuştur.

Problem Durumu

Düzenli kitap okuma alışkanlığı sınav başarısı ile ilişkili olduğu öngörülmektedir. Okuduğunu anlamayan öğrenci gruplarının arttığı düşünülmektedir. Gelecekte kendini ifade etmekte zorlanan bireylerin yetişmesi düşünülmektedir. Okuma becerisi gelişmemiş öğrencilerin toplum içerisinde anlama ve anlatımda sıkıntı yaşayan bireyler olduğu söylenebilir. Okuyarak kelime dağarcığını zenginleştiren öğrencilerin sınav başarısı (lgs) açısından da gelişmesi öngörülmektedir. Lgs Türkçe sorularının çözümünde kitap okuma alışkanlığının ilişkisi olduğu öngörülebilir. Düzenli okumanın öğrenci başarısını arttıracığı ifade edilebilir. Okuyup araştıran, sorgulayan, iletişim kuran öğrencilerin hızlı düşünme yetisine bağlı olarak sınavlarda daha ileri düzeyde olduğu düşünülebilir. Eğitim hayatımızın başlangıcı okuma ile başlar. Okuma seslerin harfler ile birleşimi neticesinde gerçekleşen bir eylemdir. Son yıllarda yapılan araştırmalar düzenli okuma alışkanlığına sahip öğrenci sayısının azlığını ortaya koymaktadır. Okuma anlamaya bağlı olarak gerçekleştirildiği zaman anlam kazanır. Lgs gibi sınavlarda çıkan sorulara baktığımızda Türkçe sorularında okuma, anlama, eleştirel düşünme ve yorumlama gücü gerektiren soruların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yine okuma becerisi gelişmemiş öğrencilerde toplum içerisinde kendini ifade etmekte sıkıntı yaşamaktadır. Teknoloji bağımlılığı artan kitap okumaya yeteri kadar vakit ayıramayan öğrenci profili gün geçtikçe artmaktadır. Oysaki başta Lgs gibi veli ve aileyi etkileyen sınavlara baktığımız zaman Türkçe soruları başta olmak üzere mantık muhakeme gücünü ölçen soruların ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. 8.sınıf Türkçe programı öğrenciyi eleştirel düşünebilen öğrendiklerini hayata uyarlayabilen, sorgulayan, mantık ve görsel okumaya bağlı olarak yorumlama yapabilen bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Düzenli kitap okuma alışkanlığına sahip olan öğrencilerin programın hedeflerini gerçekleştirmede önde oldukları ifade edilebilir. Yine düzenli kitap okuyan öğrencilerde hızlı ve üst düzey düşünmeye bağlı olarak Lgs Türkçe sorularının çözümünde zamanı tasarruflu kullanarak soruları aktif şekilde çözdükleri söylenebilir. Sınav başarısını arttırmanın yanı sıra okuma alışkanlığına sahip öğrencilerin iletişim gücü güçlü anlama ve anlatımda sıkıntı yaşamayan toplumda kendini ifade etmekte sıkıntı yaşamayan bireyler olduğunu ifade edebiliriz. Kitap okuma alışkanlığına sahip öğrencilerin verimli toplumları oluşturacağını Lgs gibi sınavlarda Türkçe sorularını çözerken üst düzey başarıları sağlayacağı olanaklıdır.

Problem Cümlesi

Kitap okuma alışkanlığının LGS’de yer alan Türkçe sorularının çözümüyle ilişkisi nedir?

Araştırmanın Amacı

Kitap okuma alışkanlığının LGS Türkçe sorularının çözümüne ilişkin ilişkisini ortaya koymaktır.

Araştırmanın Alt Amaçları

1. alt amaç: 8. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlığı cinsiyete göre değişmekte midir?
2. alt amaç: 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı ile sınav başarısına yönelik düşünceleri nelerdir?
3. alt amaç: 8. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlığı ile Lgs puanları arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Eğitim sistemimizin temel amaçlarından biri okuma alışkanlığının öğrencilere kazandırılmasıdır. Türkçe dersi programına baktığımız zaman öğrencilerin eleştirel okumaya sahip, yorumlama gücü üst düzeyde olan, sözcük dağarcığını aktif kullanarak anlayan bireyler olarak yetiştirilmesini hedeflemektedir. Ancak günümüzde okuma ve okuduğunu anlama konusunda istenilen hedeflere ulaşamadığımız bir gerçektir. Lgs'nin aile ve çocuk üzerindeki ilişkisi düşünüldüğü zaman Lgs Türkçe sorularının çözümü ve okuma durumları ile aralarındaki bağlantıların belirlenmesi önemli bir etken olacaktır. Öğrencilerin kitap okuma alışkanlığını da olumlu yönde etkileyecektir. Araştırmanın amacı Lgs'de çıkan Türkçe sorularının çözümü ile okuma becerisi arasında olumlu bir sonuç var mı yok mu durumunun sonucunu ortaya çıkarmaktır. Ortaya çıkan çalışma durumlarının sonuçlarını birbirleriyle karşılaştırarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sadece Türkçe değil diğer tüm derslerde çıkan sorular okuma ve anlama ağırlıktadır. Öğrencilerin okuduğunu anlamaya bağlı olarak mantık ve muhakeme gücünü ölçmektedir. Yani okuduğunu anlayan anladığını yorumlayan öğrencilerin Lgs gibi sınavlarda başarılı olacağı ön görülmektedir. Bu bağlamdan hareketle bu araştırmada Lgs ile Türkçe dersi sorularının çözümünde okuma alışkanlığı arasındaki ilişki karşılaştırılarak saptanacaktır. Okuma hayat boyu devam eden bir süreçtir Lgs Türkçe soruları ile okuma alışkanlığı arasındaki ilişki ile birlikte aktif okuyucu sayısının artması toplum sağlığını da olumlu yönden etkileyecektir. Toplumda kendini gerçekleştiren, mutlu kendini ifade etmekte sıkıntı yaşamayan birey sayısının artması da Türkçe eğitim-öğretim programının hedefleri ile örtüşmektedir.

Çalışma Grubu

Araştırmamızın çalışma evreni Sivas ilindeki Lgs'ye girmiş 8. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Örnekleme ise Sivas ilinde bulunan Ziya Gökalp Ortaokulu'ndan tesadüf olarak seçilmiş 8. Sınıf öğrencilerinden, 37 erkek 19 kadın 56 öğrenciden oluşturmaktadır.

Bu öğrencilerin cinsiyet, yaş, okuma, anlama, yorumlama, görsel okuma, eleştirel düşünme becerileri, bağımsız değişkeni oluşturmaktadır. Başarı ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan Okuma alışkanlığına yönelik anket kullanılacaktır. Anket soruları hazırlanırken basitten zora doğru sorular oluşturulmuştur. Temel can alıcı sorular son sorular olarak belirlenmiştir. Uzun ve karmaşık cümlelere yer verilmemesine özen gösterilmiştir. Lgs'ye girmiş 8. Sınıf öğrencilerine okuma, okuduğunu anlama, okuduğunu yorumlama, okumanın sınav başarısına etkisi, okumaya bağlı olarak eleştirel düşünme becerilerini ölçmek için 10 sorudan oluşan dörtlü likert tipi (Her zaman, çok sık, nadiren, hiç) anket kullanılmıştır. Bu anket 56 öğrenciye uygulanıp güvenilirliği ölçülmeye çalışılmıştır. Doküman inceleme ile de Lgs'ye girmiş öğrencilerin Türkçe dersi ortalamaları incelenmiştir. Anket sonuçları ile Lgs'ye girmiş Türkçe dersi öğrencilerin ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından öğrenciye uygulamak amacıyla Türkçe dersi okuma alışkanlığı anketi uygulanmıştır. Anket için uzman görüşü alınmıştır. Anketin güvenilirliği test edilmiştir. 56 öğrenciye dörtlü likert tipi anket uygulanmıştır. Her zaman cevapları 4, çok sık 3, nadiren 2, hiç cevapları 1 ile puanlandırılmıştır. Olumlu olumsuz sorular arasında çaprazlama yapılmıştır. Meb kurumundan gerekli izinler alındıktan sonra öğrencilerin Lgs Türkçe dersi ortalamaları alınmıştır. Anket sonuçları ile Lgs Türkçe dersi ortalamaları arasındaki korelasyon güvenilirliği bulunmuştur. Veriler toplandıktan sonra bilgisayara yüklenip verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

“ Verilerin analizinde verilerin içindeki gizlilikleri gün yüzüne çıkarmak hedef alınmıştır. ” (Gülbahar ve Alper, 2009).

Lgs'ye girmiş 56 öğrenciye Türkçe dersi okuma alışkanlığı anketi uygulanmış ve güvenilirliği analiz edilmiştir. Lgs Türkçe dersi ortalamaları ile karşılaştırılarak kapsam geçerliliği analiz edilmiştir. Hazırlanan ankette belirtke tablosuna uygun olarak 2 adet okuma, 2 adet okuduğunu anlama, 2 adet okuduğunu yorumlama, 2 adet okumanın sınav başarısına katkısı, 2 adet okumaya bağlı olarak eleştirel düşünme olmak üzere toplam 10 soru ile güvenilirlik ölçülmüştür. Nicel araştırma verilerinden elde ettiğimiz verilerle betimsel istatistik tekniği kullanılmış, okuma alışkanlığına yönelik hazırlanan ankette elde edilen veriler ile Lgs Türkçe dersi sorularının akademik not ortalaması arasındaki korelasyon bulunarak analizin güvenilirliği sağlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde okuma alışkanlığına yönelik ankete Lgs 'ye katılan 8. Sınıf öğrencilerinin görüşlerinden meydana gelen bilgiler Spss'e işlenmiş elde edilen bulgulara ve bulgulardan elde edilen yorumlara yer verilmiştir.

Birinci alt amaca yönelik bulgular

Tablo 1. Kitap Okuma Alışkanlığı ve LGS Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Kadın ve erkek düşünceleri T- Testi Sonuçları.

8.Sınıf Öğrencileri	N	X	S.S.	t	Önem Düzeyi
Erkek	19	23,3684	2,94789	2,823	0,04 P<0.05 anlamlı
Kadın	37	25,7568	3,02219		

Tablo 1 'deki verilere göre Kitap Okuma Alışkanlığı ve LGS Puanları Arasındaki ilişkiye Yönelik kadın ve erkek düşünceleri T- Testi sonuçlarına göre bayan ve erkeklerin düşünceleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (t -2,823, p<0.04). Bu sonuçlara göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre düzenli kitap okumaktadır.(Erkek X = 23,3684, Kadın X = 25,7568).

İkinci alt amaca ilişkin bulgular

Tablo 2. Kitap Okuma Alışkanlığı Ölçeğinin Frekans ve % Verileri

		Hiç	Nadiren	Sık sık	Her zaman
1.Düzenli kitap okurum.	n	2	25	13	16
	%	3,6	44,6	23,2	28,6
2.Okuduğum metnin tamamını anlarım.	n	1	4	34	17
	%	1,8	7,1	60,7	30,4
3.Okuma alışkanlığı analiz, sentez yorumlama becerisiyle ilişkilidir.	n	2	7	26	21
	%	3,6	12,5	46,4	37,5
4.Okuduğum kitapların özetini çıkarırım.	n	28	16	7	5
	%	50,0	28,6	12,5	8,9
5.Okuma eleştirel düşünmeye katkı sağlar.	n		15	5	36
	%		26,8	8,9	64,3
6.Düzenli okuma sınavlarda çıkan soruları çabuk kavramamızı sağlar.	n		4	14	38
	%		7,1	25,0	67,9
7.Okuma düşüncelerimizi ifade etmeyi kolaylaştırır.	n		4	11	41
	%		7,1	19,6	73,2
8.Okumaya özel zaman ayırırım.	n		2	9	45
	%		3,6	16,1	80,4
9.Okuma becerisi sınavlardaki başarıyla ilişkilidir.	n	3	26	9	18
	%	5,4	46,4	16,1	32,5
10.Okuma becerisi sınavlardaki başarıyla ilişkilidir.	n	5	10	17	24
	%	8,9	17,9	30,4	42,9

Tablo 2 'ye göre "1.soruya 2 kişi hiç cevabını vermiş frekansı 2,yüzdesi 3,6; 25 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 25 yüzdesi 44,6;13 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 13 yüzdesi 23,2;16 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 16 yüzdesi 28,6.;13 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 13 yüzdesi 23,2;16 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 16 yüzdesi 28,6. 2.soruya 1 kişi hiç cevabını vermiş frekansı 1,yüzdesi 1,8; 4 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 4 yüzdesi 7,1;34 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 34 yüzdesi 60,7;17kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 17 yüzdesi 30,4. 3.soruya 2 kişi hiç cevabını vermiş frekansı 2,yüzdesi 3,6; 7 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 7 yüzdesi 12,5;26 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 26 yüzdesi 46,4;21 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 21 yüzdesi 37,5. 4.soruya 28 kişi hiç cevabını vermiş frekansı 28,yüzdesi 50,0; 16 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 16 yüzdesi 28,6;7 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 7 yüzdesi 12,5 ;5 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 5 yüzdesi 8,9. 5.soruya 5 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 5,yüzdesi 8,9; 15 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 15 yüzdesi 26,8;36kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 36 yüzdesi 64,3 . 6.soruya 4 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 4,yüzdesi 7,1; 14 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 14 yüzdesi 25,0;38 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 36 yüzdesi 67,9 7.soruya 4 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 4,yüzdesi 7,1; 11 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 11 yüzdesi 19,6;41 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 41 yüzdesi 73,2 . 8.soruya 2 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 2,yüzdesi 3,6; 9 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 9 yüzdesi 16,1;45 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 45 yüzdesi 80,4 . 9.soruya 3 kişi hiç cevabını vermiş frekansı3,yüzdesi 5,4; 26 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 26 yüzdesi 46,4 ;9 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 9 yüzdesi 16,1; 18 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 18 yüzdesi 32 ,10.soruya 5 kişi hiç cevabını vermiş frekansı 5,yüzdesi 8,9; 10 kişi nadiren cevabını vermiş frekansı 10 yüzdesi 17,9 ;17 kişi sık sık cevabını vermiş frekansı 17 yüzdesi 30,4; 24 kişi her zaman cevabını vermiş frekansı 24 yüzdesi 42,9 .

Üçüncü alt amaca ilişkin bulgular şöyledir

Tablo 3. LGS Puanları ve Kitap Okuma Alışkanlığı Puanları Arasındaki Korelasyon

		Tutum	Öz-yeterlik
LGS PUANLARI	Pearson Korelasyon	1	,446*
	P	.	,001
	N	56	56
Kitap okuma alışkanlığı	Pearson Korelasyon	,446*	1
	P	,001	.
	N	56	56

Tablo 3'de LGS puanları ve kitap okuma alışkanlığı puanları arasındaki ilişkiyi

belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi uygulamasına yönelik bulgular verilmiştir.

Tablo 4. LGS Puanları ve Kitap Okuma Alışkanlığı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Tutumlar İçin Korelasyon Matrisi

	LGS Puanı	Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Puanı
Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutum Puanı	1	.446*
LGS Puanı		1

* $p < .05$

Bu bulgulara göre LGS puanları ve kitap okuma alışkanlığı puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında zaman pozitif yönde orta bir ilişki olduğu, ayrıca ilişkinin düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

SONUÇ , TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Sonuçlar : Bu çalışmada ortaokul 8. Sınıf 56 öğrenci 37 kız 19 erkek öğrencilerine bu araştırma kapsamında geliştirilmiş kitap okuma anketi uygulanmıştır. Elde edilen veriler öğrencilerin Lgs not ortalamaları ile karşılaştırılarak aralarındaki ilişki saptanmıştır. Öğrencilerle yapılan anketten elde edilen verilerin dökümü alınarak istatistiksel olarak çözümlenmeye uygun hale getirilmiştir. Öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarına yönelik 10 soru yöneltilmiş , sorulan anket sorularına ilişkin cevapların çözümlenmesiyle Lgs not ortalamaları arasındaki korelasyon ilişkisi saptanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Ankete katılan öğrencilere yönelttiğimiz birinci soruda, 16 ‘sı her zaman 2’si hiç 25’i nadiren 13’ü sık sık düzenli kitap okuduğunu belirtirken; ikinci soruda 17’si her zaman 1’i hiç 4’ü nadiren 34’ü sık sık okuduğu metnin tamamını anladığını belirtirken üçüncü soruda 21’i her zaman 2’si hiç 7’si nadiren 26’sı sık sık okuma alışkanlığı analiz, sentez, yorumlama becerisiyle ilişkili olduğunu belirtirken dördüncü soruda, 5 ‘i her zaman 28’i hiç 16’sı nadiren 7’si sık sık okuduğum kitapların özetini çıkarttığını belirtirken beşinci soruda, 36 ‘sı her zaman 5’i nadiren 15’i sık sık okumanın eleştirel düşünmeye katkı sağladığını belirtirken

Altıncı soruda, 38 ‘i her zaman 4’ü nadiren 14’ü sık sık okumanın hızlı düşünme alışkanlığı kazandırdığını belirtirken yedinci soruda, 41 ‘i her zaman 4’ü nadiren 11’i sık sık düzenli okuma sınavlarda çıkan soruları çabuk kavramamızı sağladığını belirtirken sekizinci soruda, 45 ‘i her zaman 2’si nadiren 9’ı sık sık okuma düşüncelerimizi ifade etmeyi kolaylaştırdığını belirtirken dokuzuncu soruda, 18 ‘i her zaman 3’ü hiç 26’sı nadiren 9’u sık sık kitap okumaya

özel zaman ayırdığını belirtirken onuncu soruda,24 ‘ü her zaman 5’i hiç 10’u nadiren17 ‘si okuma becerisi sınavlardaki başarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Tartışma:Tüm bu bulgular öğrencilerin Lgs not ortamları ile karşılaştırılmıştır. Şu sonuca varılmıştır:Kitap okuma alışkanlığı puanı ile LGS Türkçe Sorularının Çözümü puanı arasındaki ilişkiye bakıldığı zaman pozitif yönde bir ilişki olduğu, ayrıca ilişkinin düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. (Taner 2017) ve (Batur, 2018)’in araştırmasında çıkan okuma oranı arttıkça Lgs puanı artacaktır sonucu benim araştırma sonucum ile paraleldir. Bu da bize Düzenli kitap okuma alışkanlığına sahip olan öğrencilerin Türkçe dersi sorularını çözmeye daha başarılı olduğu sonucuna ulaştırabilir.Yine (Gün ,2018) Lgs Türkçe sorularının Mantık ,muhakeme yorumlama gücünü aktif kullanım gerektiren sorulara dayandığı sonucuna paralel olarak Lgs’de düzenli kitap okuyan öğrencilerin mantık, muhakeme ,yorumlama sorularını çözmeye daha aktif olduğu bizim araştırmamızın sonucu ile de örtüşmektedir.(Celep,2018)Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre Lgs ortalamalarını daha yüksek olduğu araştırması bizim araştırmamızın sonucu ile paraleldir. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak araştırmacı ve uygulayıcılara bazı önerilerde bulunulabiliriz.

Öneriler: Bu bölümde yapılan araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara yönelik önerilere yer verilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular sonucunda aşağıdaki öneriler yapılabilir:

1. Ortaokul öğrenci, veli ve öğretmenleri Lgs sınavına yönelik olarak test çözme teknikleri ile ilgilenmektedir.Bu durum öğrencilerin okuma alışkanlığına gereken önemin verilmediğini göstermektedir. Oysa görülmektedir ki okuma alışkanlığına gerekli önem verilirse Lgs başarısı da artacaktır.
2. Öğrenciler ve veliler eğitimin bütün paydaşları okuma alışkanlığının Lgs ile arasındaki ilişki yönünden bilinçlendirilmeli, böylelikle okullar ve eğitim düzenimiz ezberci dersane mantığından uzaklaştırılarak okuma alışkanlığına yönlendirilmelidir.
3. Okuma alışkanlığı sadece Türkçe dersi bünyesinde düşünülmektedir.Temel bütün derslerin alt yapısı okumaya ,anlamaya,analiz ve sentez etmeye dayanmaktadır. Bu sebeple okuma alışkanlığı bütün derslerin ortak paydası haline getirilmelidir.
4. Okuma alışkanlığının Lgs Türkçe sorularının çözümüne ilişkisi Sivas ili Ziya Gökalp Ortaokulu 8.sınıf 56 kişi 37 kadın 19 erkek öğrencilerine uygulanmıştır.Bu çalışma grubu büyütülerek diğer derslerle ilişkilendirilerek gerekli araştırmalar yapılabilir.

5. Okuma alışkanlığının birey ve toplum üzerindeki faydaları araştırılarak, bu faydalar somut verilerle paydaşlarla paylaşılabilir. Bu sayede toplumun okuma alışkanlığına verdiği önem artırılabilir.
6. Toplumumuzda okuma alışkanlığı yeterli düzeyde olmadığı bilinmektedir. Özellikle öğrencilerimiz okuma ve anlamada güçlük yaşamaktadır. Buna bağlı olarak derslerde okuma-anlama etkinlikleri artırılabilir.
7. Bu araştırma ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı ile Lgs Türkçe sorularının çözümü arasındaki ilişki ile sınırlıdır. Farklı sınıf seviyelerindeki öğrencilerin okuma alışkanlığı ile sınav başarıları karşılaştırılabilir.
8. Bu çalışmada öğrencilerin okuma alışkanlığına yönelik veriler öğrencilerden toplanmıştır. Farklı bir çalışmada öğretmenlerin kitap okuma alışkanlıklarının öğrencilere yansımaları incelenebilir

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (2017). Okuma alışkanlığının Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) Sınavına etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 571-588.
- Aslanoğlu, E. A. (2007). PIRLS 2001 Türkiye Verilerine Göre 4. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerileriyle İlişkisel Faktörler. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ateş, M. (2008). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri ile Türkçe dersine karşı tutumları ve akademik başarıları arasındaki ilişki (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Aylar, E. (2018) Merkezi Sınavların Başarının Değişen Anlamı Üzerine Etkisi. *Eleştirel Pedagoji*, 62.
- Batur, Z. Ulutaş, M., & Beyret, T. N. (2018) Lgs Türkçe Sorularının Pısa Okuma Becerileri Hedefleri Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 595-615.
- Cayhan, C. & Akın, E. (2015). TEOG sınavı Türkçe dersi sorunlarının Türkçe dersi öğretim programındaki kazanımlar açısından değerlendirilmesi.
- Çiftçi, Ö. & Temizyürek, F. (2008). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Ölçülmesi/Measurement Understanding of Reading Skills In 5th Classes of Primary Schools. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9).
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2003). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Deniz, A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin okuma alışkanlığının geliştirilmesi üzerine Türkçe öğretmenlerinin görüşleri (Master's thesis, Adıyaman Üniversitesi).

- Dindar, H. & Demir, M. (2006). Beşinci sınıf öğretmenlerinin fen bilgisi dersi sınav sorularının Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26(3), 87- 96.
- Duman, B. (2008). Eğitim ve Öğretimle İlgili Temel Kavramlar. Duman, B. (Editör). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Maya Akademi
- Emin, M.(2019). Pısa 2018 Sonuçları Nasıl Okunmalıdır? Seta Perspektik Dergisi ,Sayı 251
- Erden, B. (2020). Türkçe, Matematik Ve Fen Bilimleri Dersi Beceri Temelli Sorularına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi, 5(2), 81-103.
- Erdoğan, R. (2008). Yüksek Öğretim İçin Türk Dili ve Kompozisyon. Bursa: MKM Yayınları
- Ertürk, S. (1982). Eğitimde Program Geliştirme (4. Baskı). Ankara: Yelkenetepe Yayınları
- Gardner, H. (1993). Multiple Intelligences: The Theory in Practice. New York: Basic Books.
- Göğüş, B. (1978). Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Yazın Eğitimi. Ankara: Kadioğlu Matbaası
- Göktaş, Ö. (2010). Okuduğunu anlama becerisinin ilköğretim ikinci kademe matematik dersindeki akademik başarıya etkisi (Master's thesis, İnönü Üniversitesi).
- Göktaş, Ö. & Gürbüz Türk, O. (2012). Okuduğunu anlama becerisinin ilköğretim ikinci kademe matematik dersindeki akademik başarıya etkisi. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi (IJOCIS),4(2), 52-66.
- Gülbahar, Y. & Alper, A. (2009). Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar konusunda bir içerik analizi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42(2), 93-112.
- Gün, M. & Kaya, İ. (2018). Türkçe Öğretmenlerinin Yenilenen Ortaöğretime Geçiş Sistemine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi.
- Güneş, F. (2000). Okuma- Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. Ankara: Ocak Yayınları
- Güneş, F. (2000). Okuma- Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güngör, A. (2005). Altıncı yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama stratejilerini kullanma düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28), 101-108.
- Güngör, E. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlığı ile Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- İlhan, M. & Kinay, İ. (2018). Merkezi Sınavlara İlişkin Öğretmen İnançları Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması.
- Karadağ, Ö. (2012). Anlama becerileri açısından Türkçe dersi öğretim programı (6, 7, 8. sınıflar)'na eleştirel bir bakış. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36(1), 97-110.
- Kasımoğlu, M. (2014). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Keskin, H. K. & Baştuğ, M. (2010). Sosyal bilgiler dersi okuma çalışmalarında yönlendirilmiş okuma düşünme aktivitesinin okuduğunu anlamaya etkisi. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 3(2), 1-12.
- Kırmızı, F. S. (2008). Okuma. Arslan, D., Doğan, B., Deliveli, K., Yaylı, D. ve Akkaya, N. Etkinliklerle Türkçe Öğretimi. İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Kuzu, Y. Kuzu, O ve Gelbal, S. (2019). TEOG ve LGS sistemlerinin öğrenci, öğretmen, veli ve öğretmen velilerin görüşleri açısından incelenmesi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), 112- 130.
- Küçüker, E. (2017). Türkiye'de kademeler arası geçiş ve öğrenci akışının gelişimi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 50(1), 43-97.
- MEB. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2010b). PISA 2009 Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Projesi, Ulusal Nihai Rapor. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Yayınları. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7,8. Sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Muhtar, S. Y. & Cephe, P. T. T. D. (2006). Üstbilişsel Strateji Eğitiminin Okuma Becerisinde Öğrenci Başarısına Olan Etkisi (Doctoral Dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Öğretimi Anabilim Dalı).
- Oruç, Ş. (2016). Türkçede ana dil ve ana dili. Journal of Turkish Language and Literature, 2(1), 311-322.
- Özdaş, F. (2008) Merkezi Yerleştirme Sınav Sistemine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Mukaddime, 10(2), 688-707.

- Özkal, N. & Çetingöz, A. G. D. D. (2006). Akademik başarı, cinsiyet, tutum ve öğrenme stratejilerinin kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 46(46), 259-275.
- Özkan, R. (2017). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özyılmaz, G. & Alcı, B. (2011). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerine okuduğunu anlama stratejilerinin öğretiminin okuduğunu anlama başarısı üzerine etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(1), 71-94
- Palavuzlar, T. (2009). Hikâye ve Deneme Türü Metinlerde Okuduğunu Anlama Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne
- Sertsöz, T. (2003). İlköğretim Okullarının 6. Sınıflarında Okuduğunu Anlama Davranışının Kazandırılmasının Matematik Başarısına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sidekli, S. (2010). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuma ve Anlama Becerilerini Geliştirme. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tatar, E. & Soylu, Y. (2006). Okuma-anlamadaki başarının matematik başarısına etkisinin belirlenmesi üzerine bir çalışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 503-508.
- Temizkan, M. (2008). Bilişsel Okuma Stratejilerinin Türkçe Derslerinde Bilgiye Dayalı Metinleri Okuduğunu Anlama Üzerindeki Etkisi. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 28(2).
- Yaşar, Ö. Ü. F. Ö. (2019). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanmış 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okuma Yöntem Ve Teknikleri Açısından İncelenmesi. *Cataloging – In - Publication Data*, S326.
- Yavuz, A.(2020) Ortaöğretime Geçiş Sınavında Öğrenci Başarısını Etkileyen Etmenler, Pamukkale Üniversitesi
- Yeşilöz, Z. (2003). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Pelikan Yayınları.
- Yılmaz, B. (2012). Okuma alışkanlığının okuma başarısına etkisi: Ankara Keçiören Atapark ilköğretim okulu öğrencileri üzerine bir araştırma.

A LITERATURE REVIEW OF ADAPTIVE LEARNING AND GAMIFICATION IN EDUCATION: CURRENT TRENDS AND FUTURE DIRECTION

Ghazi Zulava ALIEF¹, Bimo Sunarfri HANTONO², Muhammad Fajar KARUNIAWAN³

¹ Universitas Gadjah Mada, Faculty of Engineering,
<https://orcid.org/0009-0008-5098-4243>

² Universitas Gadjah Mada, Faculty of Engineering,
<https://orcid.org/0000-0003-3337-7392>

² Universitas Gadjah Mada, Faculty of Engineering,
<https://orcid.org/0009-0009-7364-2059>

ABSTRACT

The use of technology in education has been increasing in recent years, and two emerging trends are adaptive learning and gamification. Adaptive learning is a personalized learning approach that adapts to the individual needs of each learner. Conversely, gamification involves using game design elements in non-game contexts to motivate and engage learners. This systematic literature review provides an overview of the current trends and future directions of adaptive learning and gamification in education. The review explores the definitions, characteristics, benefits, challenges, and applications of both adaptive learning and gamification. The study includes a comprehensive analysis of 30 research articles published between 2018 and 2023, which were selected from various academic databases. The findings indicate that adaptive learning and gamification have the potential to enhance student learning experiences and outcomes, improve their motivation and engagement, and provide teachers with valuable feedback on student progress. However, the review also highlights several challenges, such as the lack of standardization, the need for effective assessment and evaluation methods, and the potential for negative effects if not implemented correctly. The study concludes by providing recommendations for future research, including the need for more empirical studies, the development of standardized frameworks, and the exploration of the potential of combining adaptive learning and gamification.

Keywords: adaptive learning, gamification, e-learning, systematic literature review, education

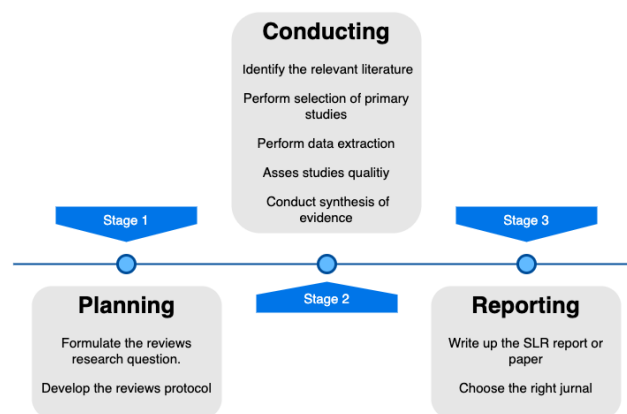
1. INTRODUCTION

The progress of information and communication technology has led to the development of computer-driven education. Currently, the issues related to geographical barriers, expenses, and time constraints in the learning journey can be overcome by adopting e-learning [1]. Organizations can utilize e-learning to enhance employee training and expand their knowledge base via online platforms. However, there exists an inverse relationship between the learning outcomes of online students and their levels of learning motivation, the quality of training content, face-to-face interactions, and the usability of the platform [2]. In reality, learning motivation and challenges serve as notable determinants that impact the attainment of

educational goals. To bolster motivation and foster inquisitiveness, the integration of gamification methodologies can be implemented within the educational framework [3]. These methodologies have demonstrated substantial efficacy in enhancing motivation, attentiveness, and academic proficiency [2], [4].

By using multimedia content such as sound, images, videos, and sentences, e-learning encourages various resources to enhance communication and learning interaction. This approach is frequently used today in applications such as Schoology, Edmodo, and Moodle, which offer numerous capabilities for distance learning, such as accessing e-learning materials, quizzes, digital journals, task collections, and discussion forums [5]. Additionally, e-learning has implemented the use of gamification, a tool that provides the means of an item, its assets, and related item family members in a knowledge site [6], [7]. Personalization is crucial in gamification for e-learning because every employee has unique abilities and characteristics. Personalization can be achieved by adapting the learning style and content to suit individual needs, and adaptive models can present learning activities based on what each student already knows and needs to learn [7]. This approach has proven to have various advantages in explaining information exchange and understanding domain concepts, making it a suitable mechanism for applications and humans to communicate effectively. Adaptive gamification supports the exchange of information better than syntax and helps establish a shared understanding of the domain, which is crucial for effective communication between people and applications [8], [9].

The utilization of personalized adaptive gamification has demonstrated a positive impact on learner motivation and performance. The emergence of adaptive gamification has garnered significant attention among scholars, who have shown keen interest in exploring the concepts of adaptivity and adaptability as crucial elements in this field [10]. This paper is divided into four sections: the introduction, which explains the importance of personalization in gamification and provides an overview of the study; part 2, which explains the methodology used in the study; part 3, which describes the results and answers to the research questions; and part 4, which provides the research conclusions and suggestions for future work.

Figures 1. SLR Stages

2. METHODS

A. Systematic Literature Review

A systematic literature review refers to a methodical approach to conducting desk research, which involves mapping, retrieving, critically appraising, synthesizing, and summarizing relevant primary research on a particular topic or research question [11]. The process includes identifying gaps, producing consistent reports, or leading to synthesis. Research Questions (RQs) are a critical part of the methodology, where corresponding research is selected, data is gathered from reviewed papers, and results are analyzed and explained. The main objective of SLR is to address research questions related to a research theme by identifying, evaluating, and analyzing previous research findings. The primary objective of the literature review is to gain an in-depth understanding of the various research topics that constitute the components, methods, and frameworks of adaptive gamification [11], [12]. To achieve comprehensive results, the study draws upon literature published in leading database journals, including IEEE Xplore, Scopus, Science Direct, and the time frame of 2018 to 2023.

B. Research Question

The primary objective of formulating Research Questions is to maintain the focal point of the literature review, thereby facilitating the process of acquiring the essential data [12]. Table I illustrates the precise research questions that have been delineated for this study.

Table 1. Research Question

No.	Research Question	
	Question	Motivation
1.	What are the current technology trends in adaptive learning and gamification in education?	To identify the most recent developments and innovations in technology in the field of adaptive learning and gamification in education.
2.	What are the current methods trends in adaptive learning and gamification in education?	To explore the various methods and techniques for successfully incorporating adaptive learning and gamification into teaching and learning.

B. Search Strategy

This research study involved a systematic exploration of prominent scholarly databases, employing carefully selected keywords to investigate the previously stated Research Question. The keywords "**adaptive**," "**learning**," and "**gamification**" were specifically chosen for this purpose. The search was restricted to the article title, abstract, and keywords section of relevant articles. A comprehensive pool of 1284 articles was identified because of this meticulous keyword search strategy. The findings of this search process, using the keywords, are comprehensively depicted in Table II.

Table 2. Journal of Database

No.	Journal of Database	Number of Articles
1.	IEEE Xplore	11
2.	Scopus	67
3.	Science Direct	1206
4.	Total	1284

In this study, the main selection process was conducted by adhering to pre-defined criteria for inclusion and exclusion. The results of the selected articles were evaluated based on these criteria, which are presented in Table III.

Table 3. Inclusion and Exclusion

No.	Subject	Description
1.	Inclusion	The articles under review were required to be in the English language and presented in PDF format.
		Articles related to the current trend, most effective, and future direction.
2.	Exclusion	Articles are not Book, SLR, or review
		Articles are not published for a maximum of 5 years.

The paper selection process begins with a search of the IEEE Xplore, Scopus, and Science Direct database using defined keywords, followed by screening based on abstracts, checking the availability of pdf files, and determining the appropriateness of the information to be extracted and the selection of 30 studies in total.

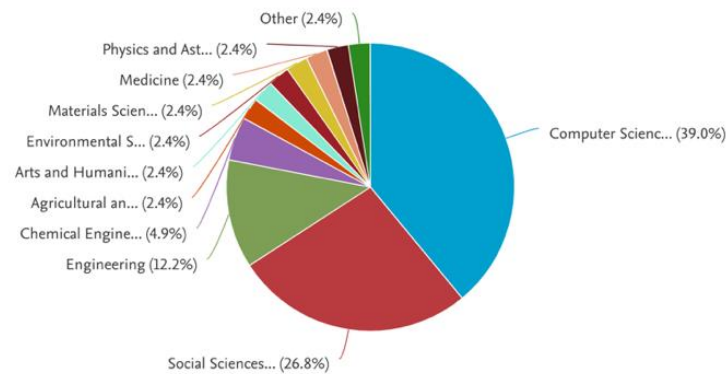
3. RESULT AND DISCUSSION

This study utilized digital libraries sourced from 30 papers from IEEE Xplore, Scopus, and Science Direct. The question presented below will indicate the number of studies retrieved from the chosen search outcomes.

A. What are the current technology trends in adaptive learning and gamification in education? The inclusion and exclusion criteria led to the selection of 30 studies in total. All the studies were written in English and were available in PDF format between 2018 and 2023. The findings showed that gamification and adaptive learning are two new trends in education. The research showed that gamification and adaptive learning can enhance student engagement, motivation, and learning outcomes in the classroom. The research also revealed that gamification and adaptive learning may be applied in K–12, higher education, and professional training settings.

The field of computer science has expanded significantly in recent years, and as technology advances, so must the teaching strategies for future computer scientists. Adaptive gamification is one cutting-edge strategy that is flourishing in the realm of education. This strategy, which combines adaptive learning and gamification, offers an engaging and efficient way to involve students, personalize their educational experience, and promote a deeper comprehension of challenging computer science ideas. The field of computer science has expanded significantly in recent years, and as technology advances, so must the teaching strategies for future computer scientists. Adaptive gamification is one cutting-edge strategy that is flourishing in the realm of education. This strategy, which combines adaptive learning and gamification, offers an engaging and efficient way to involve students, personalize their educational experience, and promote a deeper comprehension of challenging computer science ideas. This essay will examine the idea of adaptive gamification, as well as its potential advantages, drawbacks, and prospective impact on the field of computer science education. Figure 3 is adaptive learning and gamification by subject area.

Documents by subject area

Figures 3. Subject Area

The outcomes also showed that gamification and adaptive learning can be implemented using a variety of subject areas, including Computer Science, Social Science, and Engineering. According to subject-specific studies, this subject area can improve the efficacy of gamification and adaptive learning in education.

The most common current technology trend is Gamification in Education [2], [3], [10], [13]–[18], Game-Based Learning [5], [19]–[21] and Virtual Reality and Artificial Intelligence [9], [22]–[24]. Gamification in education refers to the incorporation of game elements, mechanics, and principles into the learning process to improve student engagement, motivation, and learning results. It borrows components from video games and applies them to non-game environments such as educational settings [13]. There are numerous domains in which Gamification in Education can be used, including health, industry, and military [10], [17].

Game-Based Learning (GBL) is an educational strategy in which games and game components are used as the primary mode of instruction. Games in this context relate to interactive digital or non-digital activities designed to assist structured and engaging learning [20]. GBL strives to improve the learning experience and fulfill educational goals by leveraging the inherent properties of games such as challenge, interactivity, competitiveness, and rewards. Unlike gamification, which includes incorporating game features into non-game contexts, game-based learning involves utilizing games as the primary instructional tool. These games are purpose-built with educational material and learning objectives in mind, making them more closely aligned with the curriculum or subject matter being taught [19].

Virtual reality (VR) and artificial intelligence (AI) are two cutting-edge technologies that can be combined with gamification to improve learning and engagement. The use of computer technology to create a simulated, immersive environment that allows people to interact with and experience a digital world as if they were physically present within it is referred to as virtual reality [23], [24]. To deliver a 3D, 360-degree experience, VR typically employs a head-mounted display (HMD) and handheld controllers. VR can be used in gamification to produce highly immersive and engaging learning experiences. Students can explore, interact, and modify things in virtual settings relating to the subject matter, increasing their sense of presence

and engagement. Artificial intelligence is the replication of human intellect in machines, allowing them to accomplish tasks that would normally need human intelligence, such as problem-solving, learning, decision-making, and natural language understanding.

AI can be used in gamification to offer more dynamic and adaptive learning experiences. To deliver individualized feedback and content, AI algorithms can analyze student performance and behavior. It can also adjust the difficulty level of challenges, quests, or learning materials based on the progress and skill level of the user. Virtual characters or bots powered by AI can serve as virtual teachers, guiding students through the learning process and providing support and explanations as needed [9], [22].

B. What are the current methods trends in adaptive learning and gamification in education?

The use of adaptive learning technologies, such as intelligent tutoring systems and learning analytics, can provide personalized learning experiences that adapt to the individual needs and learning styles of students. Gamification elements, such as badges, leaderboards, and rewards, can increase student engagement and motivation.

The most used methods for adaptive learning in the literature reviewed were gamified assessment and Analysis, Adaptation, and Visualization (AAV). The gamified assessment method was identified method and involved determining adaptive values using a specific formula or results from a questionnaire [2], [8], [10], [13]–[16], [23], [27]. A gamified assessment approach for gamification scoring entails introducing game aspects into the assessment process, such as points, levels, awards, badges, and leaderboards, to increase learner engagement and motivation [2], [4], [31]. It delivers instant feedback, stimulates active engagement, and fosters a sense of success. The emphasis should be on meaningful learning and individualized experiences that match learning objectives while accommodating various learning styles and abilities.

Meanwhile, the AAV method was widely used for learning style components and utilized a Learning Style Index (LSI) to identify learning styles based on a questionnaire [1], [18], [19], [29], [31]. In adaptive gamification, the AAV method is utilized to generate tailored learning experiences. Analyzing learner data, modifying gamified content based on their requirements and progress, and visualizing their personalized learning journey are all part of the process [1]. By personalizing the gamified experience to individual learners, this strategy maximizes engagement and learning outcomes. Another method in adaptive gamification, the Performance Indicators technique involves collecting and evaluating data on a learner's performance inside a gamified learning environment. Performance measurements are utilized to develop a tailored learner profile, which directs real-time customization of gamified information, challenges, and rewards [5], [24].

4. CONCLUSION

This systematic literature review aimed to investigate the current trends and future directions of adaptive learning and gamification in education. The review found that the integration of these approaches to technology can enhance learning outcomes and student engagement, with

personalized learning in gamification in education, game-based learning, and the use of virtual and augmented reality technologies being identified as effective strategies. The most used methods for adaptive learning in the literature reviewed were gamified assessment and analysis, adaptation, and visualization. However, challenges such as technological infrastructure, assessment strategies, and educator training and support need to be addressed for successful implementation. Further research is required to develop effective models for integrating adaptive learning and gamification in educational practice. The review provides valuable insights into the potential benefits of these approaches for promoting student engagement and achievement and highlights areas for further research and development.

5. ACKNOWLEDGMENT

The author would like to extend his sincere appreciation to the department master's degree in information technology at Gadjah Mada University.

REFERENCES

- [1] S. Sezgin and T. V. Yüzer, "Analysing adaptive gamification design principles for online courses," *Behaviour and Information Technology*, vol. 41, no. 3, pp. 485–501, 2022, doi: 10.1080/0144929X.2020.1817559.
- [2] I. Aldalur and A. Perez, "Gamification and discovery learning: Motivating and involving students in the learning process," *Heliyon*, vol. 9, no. 1, Jan. 2023, doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e13135.
- [3] M. A. Altaie and D. N. A. Jawawi, "Adaptive gamification framework to promote computational thinking in 8-13 year olds," *Journal of E-Learning and Knowledge Society*, vol. 17, no. 3, pp. 89–100, Dec. 2021, doi: 10.20368/1971-8829/1135552.
- [4] M. M. Grabner-Hagen and T. Kingsley, "From badges to boss challenges: Gamification through need-supporting scaffolded design to instruct and motivate elementary learners," *Computers and Education Open*, vol. 4, p. 100131, Dec. 2023, doi: 10.1016/j.caeo.2023.100131.
- [5] Y. Wirani, T. Nabarian, and M. S. Romadhon, "Evaluation of continued use on Kahoot! As a gamification-based learning platform from the perspective of Indonesia students," in *Procedia Computer Science*, Elsevier B.V., 2021, pp. 545–556. doi: 10.1016/j.procs.2021.12.172.
- [6] M. Amane, K. Aissaoui, and M. Berrada, "New perspective of learning objects in e-learning system," *International Journal of Information and Learning Technology*, vol. 40, no. 3, pp. 269–279, May 2023, doi: 10.1108/IJILT-08-2022-0161.
- [7] M. A. Hassan, U. Habiba, F. Majeed, and M. Shoaib, "Adaptive gamification in e-learning based on students' learning styles," *Interactive Learning Environments*, vol. 29, no. 4, pp. 545–565, 2021, doi: 10.1080/10494820.2019.1588745.
- [8] J. J. López-Jiménez et al., "Effects of gamification on the benefits of student response systems in learning of human anatomy: Three experimental studies," *Int J Environ Res Public Health*, vol. 18, no. 24, Dec. 2021, doi: 10.3390/ijerph182413210.
- [9] W. S. Sayed et al., "AI-based adaptive personalized content presentation and exercises navigation for an effective and engaging E-learning platform," *Multimed Tools Appl*, vol. 82, no. 3, pp. 3303–3333, Jan. 2023, doi: 10.1007/s11042-022-13076-8.
- [10] P. Aguado-Linares and F. Sendra-Portero, "Gamification: Basic concepts and applications in radiology," *Radiología (English Edition)*, vol. 65, no. 2, pp. 122–132, Mar. 2023, doi: 10.1016/j.rxeng.2022.10.014.

- [11] J. D. Harris, C. E. Quatman, M. M. Manring, R. A. Siston, and D. C. Flanigan, "How to write a systematic review," *American Journal of Sports Medicine*, vol. 42, no. 11. SAGE Publications Inc., pp. 2761–2768, Nov. 08, 2014. doi: 10.1177/0363546513497567.
- [12] D. Pati and L. N. Lorusso, "How to Write a Systematic Review of the Literature," *Health Environments Research and Design Journal*, vol. 11, no. 1, pp. 15–30, Jan. 2018, doi: 10.1177/1937586717747384.
- [13] M. Rowicka and S. Postek, "Who likes to learn new things? How Gamification User Types and Satisfaction but not the frustration of basic psychological needs explain the preference for learning new things," *Acta Psychol (Amst)*, vol. 236, Jun. 2023, doi: 10.1016/j.actpsy.2023.103925.
- [14] W. K. McHenry and E. E. Makarius, "Understanding gamification experiences with the benefits dependency network lens," *Computers and Education Open*, vol. 4, p. 100123, Dec. 2023, doi: 10.1016/j.caeo.2023.100123.
- [15] F. Cechella, G. Abbad, and R. Wagner, "Leveraging learning with gamification: An experimental case study with bank managers," *Computers in Human Behavior Reports*, vol. 3, Jan. 2021, doi: 10.1016/j.chbr.2020.100044.
- [16] D. de la Peña, D. Lizcano, and I. Martínez-Álvarez, "Learning through play: Gamification model in university-level distance learning," *Entertain Comput*, vol. 39, Aug. 2021, doi: 10.1016/j.entcom.2021.100430.
- [17] S. Kim, "How a company's gamification strategy influences corporate learning: A study based on gamified MSLP (Mobile social learning platform)," *Telematics and Informatics*, vol. 57, Mar. 2021, doi: 10.1016/j.tele.2020.101505.
- [18] R. Sobrino-Duque, N. Martínez-Rojo, J. M. Carrillo-de-Gea, J. J. López-Jiménez, J. Nicolás, and J. L. Fernández-Alemán, "Evaluating a gamification proposal for learning usability heuristics: Heureka," *International Journal of Human Computer Studies*, vol. 161, May 2022, doi: 10.1016/j.ijhcs.2022.102774.
- [19] F. J. Liu and C. M. Lu, "Design and Implementation of a Collaborative Educational Gamification Authoring System," *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, vol. 16, no. 17, pp. 277–289, 2021, doi: 10.3991/ijet.v16i17.24087.
- [20] L. Bennis and S. Amali, "From learning game to adaptive ubiquitous game based learning," *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, vol. 14, no. 16, pp. 55–65, 2019, doi: 10.3991/ijet.v14i16.10701.
- [21] T. Jaguš, I. Botički, and H. J. So, "Examining competitive, collaborative and adaptive gamification in young learners' math learning," *Comput Educ*, vol. 125, pp. 444–457, Oct. 2018, doi: 10.1016/j.compedu.2018.06.022.
- [22] L. F. Daghestani, L. F. Ibrahim, R. S. Al-Towirgi, and H. A. Salman, "Adapting gamified learning systems using educational data mining techniques," *Computer Applications in Engineering Education*, vol. 28, no. 3, pp. 568–589, May 2020, doi: 10.1002/cae.22227.
- [23] A. Bucchiarone, "Gamification and Virtual Reality for Digital Twins Learning and Training: Architecture and Challenges," *Virtual Reality and Intelligent Hardware*, vol. 4, no. 6, pp. 471–486, Dec. 2022, doi: 10.1016/j.vrih.2022.08.001.
- [24] J. Ulmer, S. Braun, C. T. Cheng, S. Dowey, and J. Wollert, "Gamification of virtual reality assembly training: Effects of a combined point and level system on motivation and training results," *International Journal of Human Computer Studies*, vol. 165, Sep. 2022, doi: 10.1016/j.ijhcs.2022.102854.
- [25] S. Bennani, A. Maalel, and H. Ben Ghezala, "Age-learn: Ontology-based representation of personalized gamification in e-learning," in *Procedia Computer Science*, Elsevier B.V., 2020, pp. 1005–1014. doi: 10.1016/j.procs.2020.09.096.

- [26] D. Dermeval, J. Albuquerque, I. I. Bittencourt, S. Isotani, A. P. Silva, and J. Vassileva, "GaTO: An Ontological Model to Apply Gamification in Intelligent Tutoring Systems," *Front Artif Intell*, vol. 2, Jul. 2019, doi: 10.3389/frai.2019.00013.
- [27] M. Donnermann et al., "Social robots and gamification for technology supported learning: An empirical study on engagement and motivation," *Comput Human Behav*, vol. 121, Aug. 2021, doi: 10.1016/j.chb.2021.106792.
- [28] M. Pesek, Z. Vucko, P. Savli, A. Kavcic, and M. Marolt, "Troubadour: A gamified e-learning platform for ear training," *IEEE Access*, vol. 8, pp. 97090–97102, 2020, doi: 10.1109/ACCESS.2020.2994389.
- [29] Y. Maher, S. M. Moussa, and M. E. Khalifa, "Learners on Focus: Visualizing analytics through an integrated model for learning analytics in adaptive gamified e-learning," *IEEE Access*, vol. 8, pp. 197597–197616, 2020, doi: 10.1109/ACCESS.2020.3034284.
- [30] R. Dapica, A. Hernández, and F. Peinado, "Who trains the trainers? Gamification of flight instructor learning in evidence-based training scenarios," *Entertain Comput*, vol. 43, Aug. 2022, doi: 10.1016/j.entcom.2022.100510.
- [31] D. Alt, "Assessing the benefits of gamification in mathematics for student gameful experience and gaming motivation," *Comput Educ*, vol. 200, Jul. 2023, doi: 10.1016/j.compedu.2023.104806.
- [32] M. Awais, U. Habiba, H. Khalid, M. Shoaib, and S. Arshad, "An Adaptive Feedback System to Improve Student Performance Based on Collaborative Behavior," *IEEE Access*, vol. 7, pp. 107171–107178, 2019, doi: 10.1109/ACCESS.2019.2931565.

KÜBİK PROGRAM: BİR SİSTEMATİK DERLEME ÇALIŞMASI

Doç. Dr. Sevda KOÇ AKRAN

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ORCID ID: 0000-0003-4205-0148

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, kübik programa ilişkin kaynakları incelemektir. Araştırmada sistematik derleme yoluyla incelenen çalışmalara ulaşılmış ve burada kübik program konusunda yapılan tanımlamalara, özelliklere, program açısından ilişkine değinilmiştir. Buradan elde edilen veriler MAXQDA programıyla analiz edilmiştir. Analiz sonucunda; kübik programla ilgili üç tema oluşturulmuştur. Bunlar; kübik programın tanımı, kübik programın ilişkilendirildiği konular ve özellikler-boyutlardır. Bunun yanı sıra kübik programla ilgili çalışmalarda, programın ulusal ve evrensel değerleri yansıttığı, konuların haritasını çıkardığı, çok yönlü bir küp olduğu, geleceğe yönelik bir vizyon içerdiği, Wragg tarafından geliştirildiği belirtilmiştir. Kübik programın ilişkilendirildiği konulara bakıldığında, çocuk oyunları, sosyal politika, eğitimde sınıf yönetimi, bilişsel gelişim, okul öncesi eğitim, yapısı ve özellikleri olduğu görülmektedir. Son olarak kübik programın genel özelliklerinin boyutlardaki dağılımı incelendiğinde çalışmalarda, üç boyutun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci boyutta sezgisel anlayışa, hazırbulunuşluğa, özgür seçim yapmaya, bilgi edinmeye, konulara, disiplinlere vurgu yapılmıştır. İkinci boyutta, kültür, kültür ve dil, önerilen başlıklar, örtük program, sarmallık konularına yer verilmiştir. Üçüncü boyutta ise parametreler, oyun, öğrenme stilleri ve öğrenme ile ilgili noktalara dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme, Program, Kübik Program

CUBIC PROGRAM: A SYSTEMATIC COMPILATION STUDY

ABSTRACT

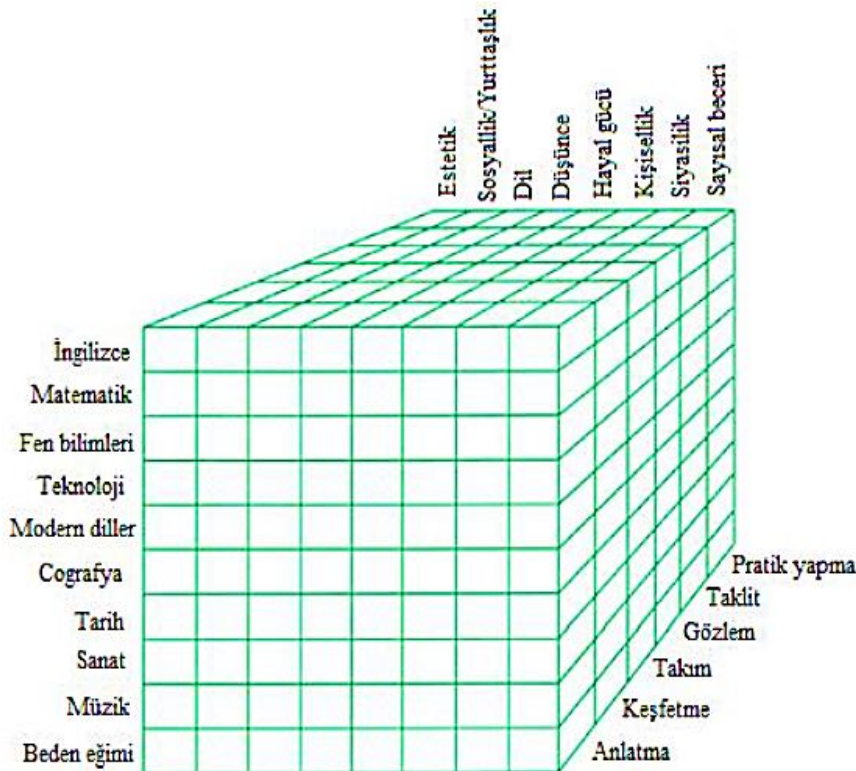
The main purpose of this research is to examine the resources related to the cubic program. In the research, the studies examined through systematic review were reached, and here, the definitions made about the cubic program, its features and its relation in terms of the program were mentioned. The data obtained here were analyzed with the MAXQDA program. As a result of the analysis, three themes related to the cubic program were created. These are the definition of the cubic program, the subjects and features-dimensions with which the cubic program is associated. In addition, in the studies related to the cubic program, it was stated that the program reflects national and universal values, maps the subjects, is a versatile cube, contains a vision for the future, and was developed by Wragg. When we look at the subjects that the cubic program is associated with, it is seen that there are children's games, social policy, classroom management in education, cognitive development, preschool education, its structure and features. Finally, when the distribution of the general features of the cubic program in dimensions was examined, it was concluded that there were three dimensions in the studies. In the first dimension, intuitive understanding, readiness, free choice, acquiring knowledge, subjects and disciplines are emphasized. In the second dimension, culture, culture and language, suggested titles, hidden curriculum, and spirality were included. In the third dimension, attention was drawn to the parameters, game, learning styles and learning-related points.

Keywords: Learning, Program, Cubic Program

1. GİRİŞ

Öğrenme, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Bireyde kalıcı izli davranış değişikliği yapmaktadır. Bu değişikliğin anlamlı ve yaşam boyu devam etmesi için başta aile ortamında eğitimler verilmekte, sonra programlar aracılığıyla planlı bir şekilde öğretim yapılmaktadır. Bütün bu süreçlerde aile ve okul özellikle öğretmenler karşılıklı işbirliği içinde bulunmaktadır. Eğitimin daha çok informal boyunu oluşturan aile ile formal boyutunu oluşturan öğretmen sürekli birey hakkında bilgi alış verişinde bulunmaktadır. Bilgi alış verişinde bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri dikkate alınmaktadır. Yani birey bir bütün olarak ele alınmaktadır. Yaşamın her alanında bu anlayışın devam etmesi içinde farklı modellerin, programların, yöntemlerin, tekniklerin bireyin öğrenme tercihiyle uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Örneğin kübik öğrenme böyle bir düşüncenin oluşmasında önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

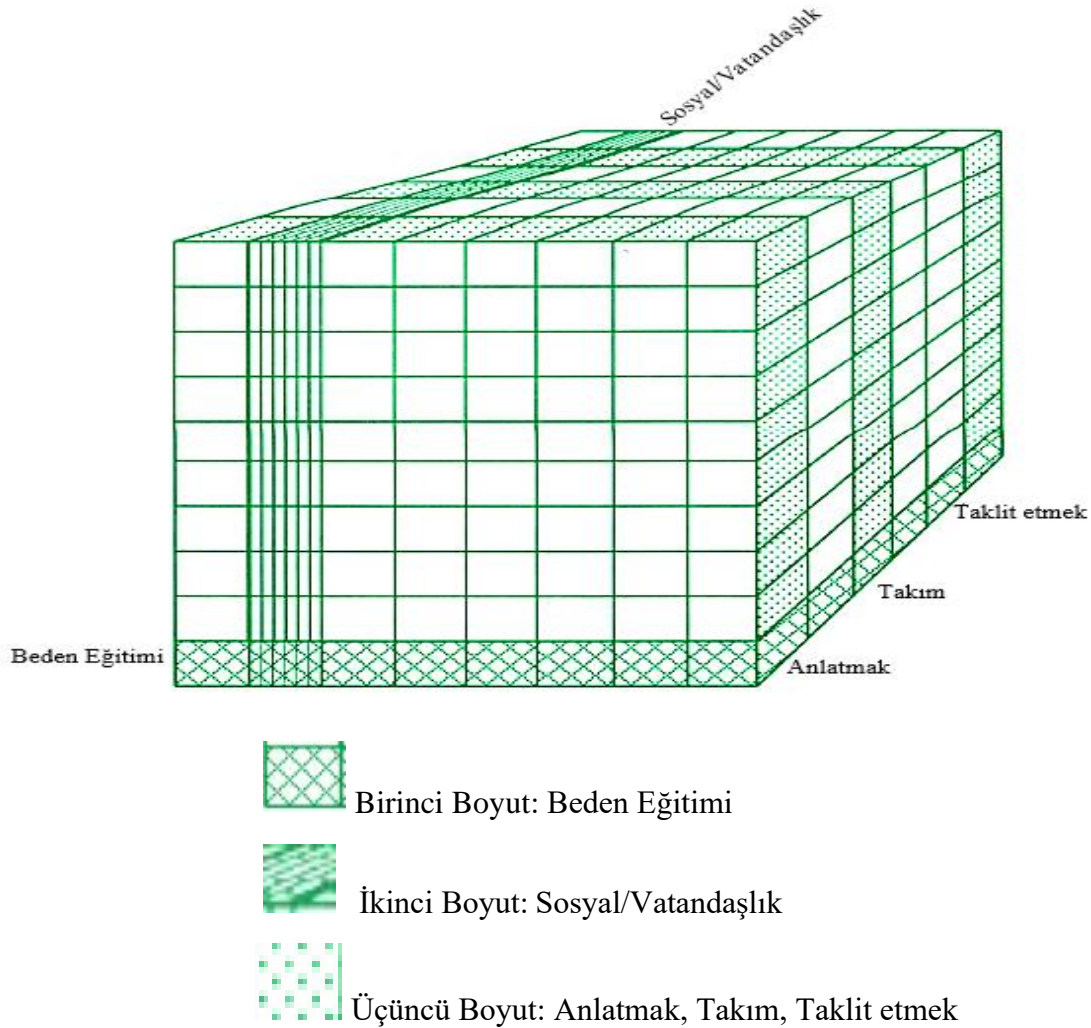
Kübik öğrenmeye geçmeden önce programın ne? olduğunu anlamakta yarar vardır. Program, eski Yunancadan gelmiştir. Kelimenin ön takısında “pro-” bulunmaktadır. Bu ekte “ön, yer ve zaman olarak önde bulunma” ifade edilmektedir. Kelimenin devamında ise “gramma” da “yazıyorum, çiziyorum” anlamı yer almaktadır. Bu iki kavram bir arada kullanıldığında çizlege yani izlenice anlamı ortaya çıkmaktadır. Çizelgede hedefler, içerik, eğitim durumu ve değerlendirme öğeleri bulunmaktadır. 1997 yılında Wragg tarafından geliştirilen kübik programda ise farklı bir anlayış görülmektedir. Wragg tarafından geliştirilen program çok yönlü bir küpe benzediği için bu adı almıştır. Milli bir programı bulunmayan ülkelerde önemli konuların ana çerçevesini belirlemek amacıyla bu programın etkili olacağı düşünülmektedir (Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018) (Bakınız: Şekil 1).

Şekil 1. Kübik program (Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018:14).

Kübik program Şekil 1’de görüldüğü üzere, disiplinler arası bir özellik göstermektedir. Bu sebeple programda, “gelecek” ve “planlama” ilişkili olmalıdır. Yapılan eylemler işle ve gelecekle bağlantılı olması beklenmektedir. Birey böylelikle ailesine bağımlı yaşamayacaktır. Kendisini geliştirmek için çaba gösterecektir. Gösterilen her çaba bir önceki faktöre bağlı bir sonrakinin de temelini oluşturacaktır (Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018).

Şekil 1’de kübik programının üç boyutunun olduğu görülmektedir. Bu boyutları beden eğitimi dersi üzerinde açıklamak gerekirse, ilk boyutunda “konular” ele alınmaktadır (Bakınız: Şekil 2)

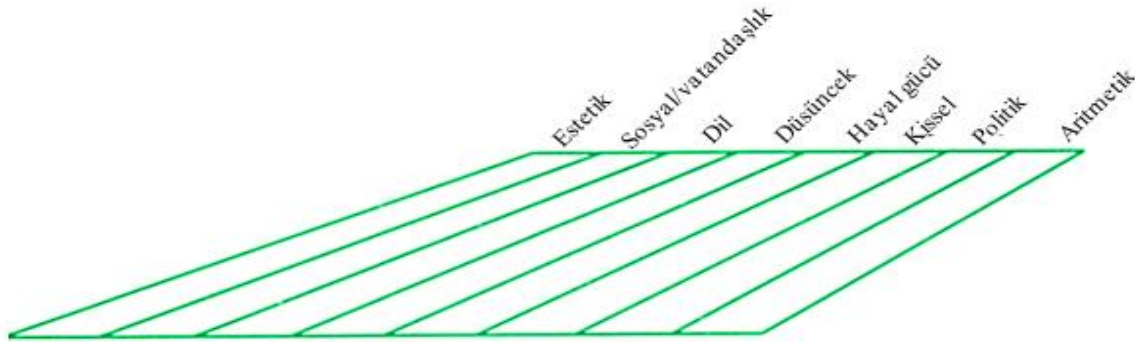

Şekil 2. Beden eğitimi dersinde kübik programın üç boyutunu içeren bir olay (Wragg, 1997:29).

Görüldüğü üzere küpün *birinci boyutunda* (Wragg, 1997; Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018);

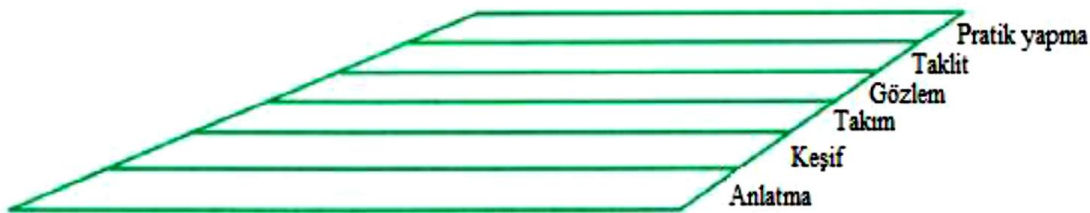
- Farklı disiplinler bulunmaktadır.
- Her disiplinin bireye aktardığı bir konu içeriği bulunmaktadır.
- Birey kendi öğrenme stiline uygun disiplinleri, konuları özgürce seçmektedir. Yani hangi disiplinin geleceğini şekillendireceğine kendisi karar vermektedir.
- “Bilgi” birinci boyutta dikkate alınan konulardan biridir. Çünkü günümüzde teknolojinin gelişmesiyle hızlı bir bilgi patlaması yaşanmaktadır.

- Öğrenme için ilk adımlardan biri bireyin “hazırbulunuşluğudur”. Çünkü bireyin bir konu hakkında deneyim sahibi olması ve yeni öğrenmelere açık olması için ön bilgilerin olması beklenmektedir.
- Sezgisel bilginin öğrenme yolunda bilinçli olarak yapılması hedeflenmektedir.
Küpün ikinci boyutunda (Özdemir, 2015; Hatipler, 2019);
- ✓ Bu boyutta yeterlilikler bulunmaktadır. Bunlar programın kapsamını oluşturmaktadır. Sosyal ve toplumsal açıdan böylelikle; estetik, vatandaşlık, dil, düşünce, kişisel gelişim, sosyal yeterlikler, karar verebilme yeteneği, adanmışlık, hayal gücü gibi karakteristik özellikler bulunmaktadır.
- ✓ Programdaki temaların karşılıklı ilişkisi göz önüne alınmaktadır (Bakınız: Şekil 3).

Şekil 3. İkinci boyut-programlar arası konular (Wragg, 1997:56).

- ✓ Her konu sadece bir disiplin içinde verilmemelidir. Verilen konu diğer disiplinlerle çeşitlendirilerek ele alınmalıdır. Sarmal bir özellik dikkate alınarak konular bireye aktarılmalıdır.
- ✓ “Kültür” üzerinde durulması gereken bir konu olarak görülmektedir.
Küpün üçüncü boyutunda (Wragg, 1997; Özdemir, 2015; Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018);
- ❖ Öğrenme, öğretme, motivasyon, çağrışım, gözlem, taklit, keşif ve öğrenme stilleri gibi geniş bir yelpazeden konular işlenmektedir.
- ❖ Öğrenmenin bir çok parametresi bulunmaktadır.
- ❖ Öğrenilecek bilgiler gözlenmeli, taklit edilmeli, pratik yapılmalı ve takım halinde çalışılmalıdır.

Şekil 4. Öğrenme ve öğretme stiller (Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018:18).

- ❖ Öğrenmede “oyunlar” dikkate alınması gereken konular arasında yer almaktadır. Kısaca kübik öğrenmede bilgiler derinlemesine öğrenilmektedir. Bunu yaparken, öğrenme üzerinde birçok etkenin etkili olduğunu unutmamalıdır. Çünkü bu etkenlerin bireyin

geleceğini şekillendireceği bilinmektedir. Aynı zamanda kübik programda, öğrenme faaliyetlerinde sınıf içi öğrenmelerden çok sınıf dışı etkinlikler göz önüne alınmaktadır (Hatipler, 2019). Öğrenmeyi bu şekilde farklı boyutlarla ele alan kübik öğrenmenin daha anlaşılır olması ve uygulamalarda fazla kullanılması için bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat gerek yurt dışında (Wragg, 1997) gerekse yurt içinde çok az çalışmanın (Özdemir, 2015; Çetintaş, Burun, Türk ve Tamer, 2018; Hatipler, 2019) olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bu araştırmanın problem cümlesi; kübik program konusunda yapılan çalışmaları sistematik derleme yoluyla belirlemektir. Araştırma problemiyle aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Araştırmada kübik programla ilgili yapılan çalışmaların genel dağılımı nasıldır?
2. Araştırmalarda kübik programın tanımı nedir?
3. Araştırmalarda kübik programın ilişkilendirildiği konular nelerdir?
4. Kübik programın genel özellikleri boyutlarda nasıl dağılım göstermiştir?

2. YÖNTEM

Araştırmada sistematik derleme yoluyla veriler toplanmıştır. Derleme türlerinden biri olan sistematik derleme, alanında uzman kişilerin çok sayıdaki araştırmayı kapsamlı bir şekilde incelemesi ve buradaki verileri sentezlemesi olarak tanımlanmaktadır. Bu sentezleme işlemi yapılırken, belirli aşamalar dikkate alınmaktadır. İlk aşamada, araştırmanın problemi oluşturulmaktadır (Karaçam, 2013). Bu araştırmada da kübik program hakkında alan yazın taraması yapılmış ve problem cümlesi oluşturulmuştur. Alan yazın çalışması sonucu kübik programla ilgili üç makaleye ve bir kitaba ulaşılmıştır. Bu kaynaklar için hangi veri toplama aracı kullanılacağı ve verilerin analizinde kullanılacak teknikler belirlenmiştir. İkinci aşamada “kübik”, kübik öğrenme” ve kübik program gibi anahtar kelimelerle taramalar yapılmıştır. Üçüncü aşamada ulaşılan kaynaklar hakkında başka bir uzmanın görüşü alınmıştır. Dördüncü aşamada veriler bulgular bölümünde tablolar halinde sunulmuştur. Beşinci aşamada altı çalışmaya ulaşılmış ve bunlar arasında iki çalışma kübik programla ilişkili olmadığı için çıkarılmıştır. Geriye dört çalışma kalmıştır.

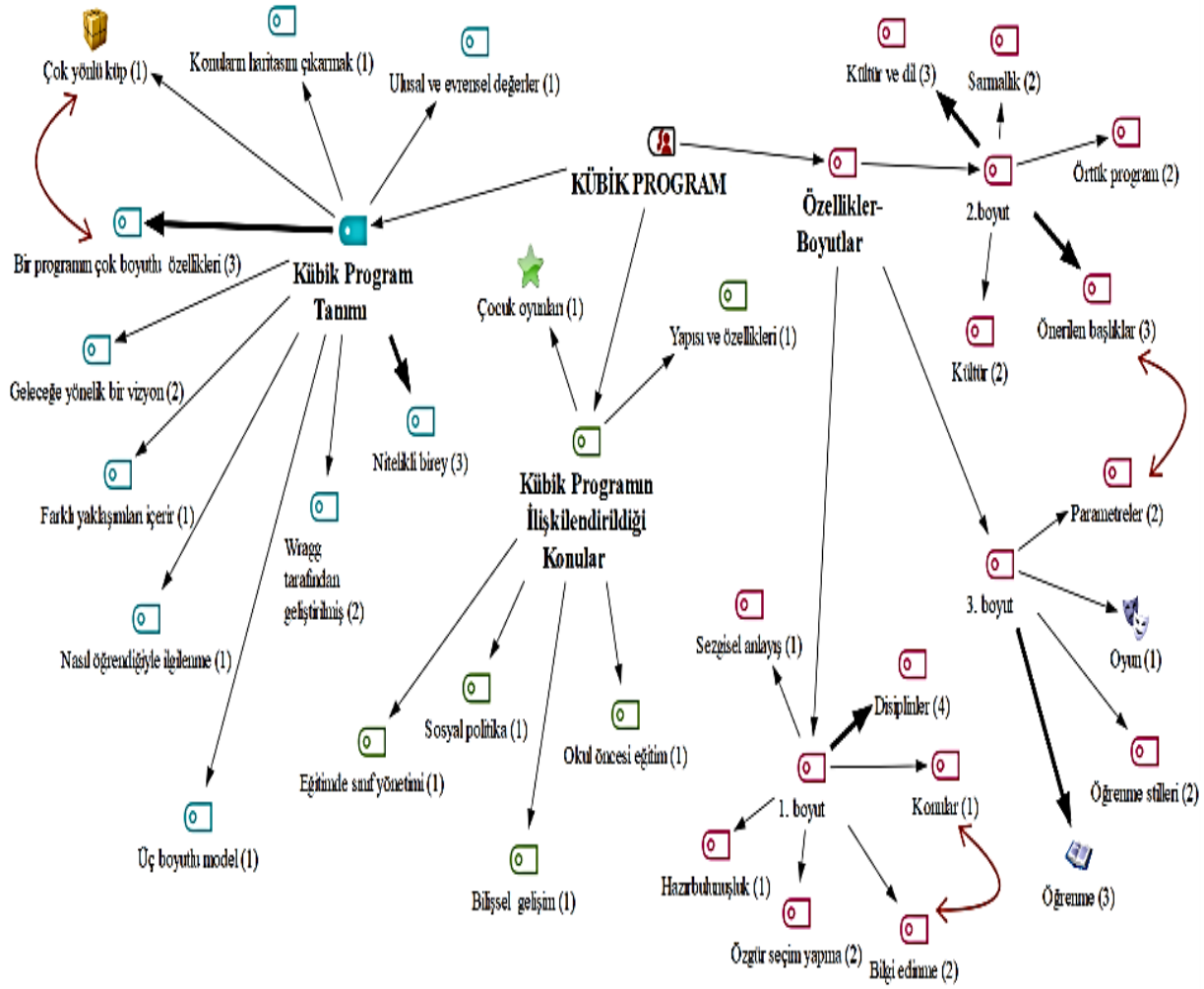
Araştırmada verilerin analizinde MAXQDA programı kullanılmıştır. Program yoluyla veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İlk olarak veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilere belirli kodlar verilmiştir. Sonrasında kodlama işlemi yapılmıştır. Bu kodlar benzer ve farklılıklarına göre belirli temalar altında toplanmıştır. Bu temaların oluşturulmasında alanyazından yararlanılmıştır. Bütün kodlar ve temalar bulgular bölümünde şekillerle gösterilmiştir.

Bulgular bölümünde kaynaklardan alıntılar yapılmış ve her kaynağa A1, A2, A3, A4 kodu verilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmada kübik programla ilgili yapılan çalışmaların genel dağılımı

Araştırmada kübik programla ilgili yapılan çalışmaların genel dağılımı Şekil 5’de gösterilmiştir.

Şekil 5. Kübik program-Kod Teori Modeli

Şekil 5’de görüldüğü üzere, kübik programla ilgili yapılan çalışmalardan hareketle üç tema oluşturulmuştur. Bunlar; kübik programın tanımı, kübik programın ilişkilendirildiği konular ve özellikler-boyutlardır. Bu temalarla ilgili bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

A1: Kübik program, Wragg’ın ortaya koyduğu ve geliştirdiği bir eğitim programıdır. (s.147)

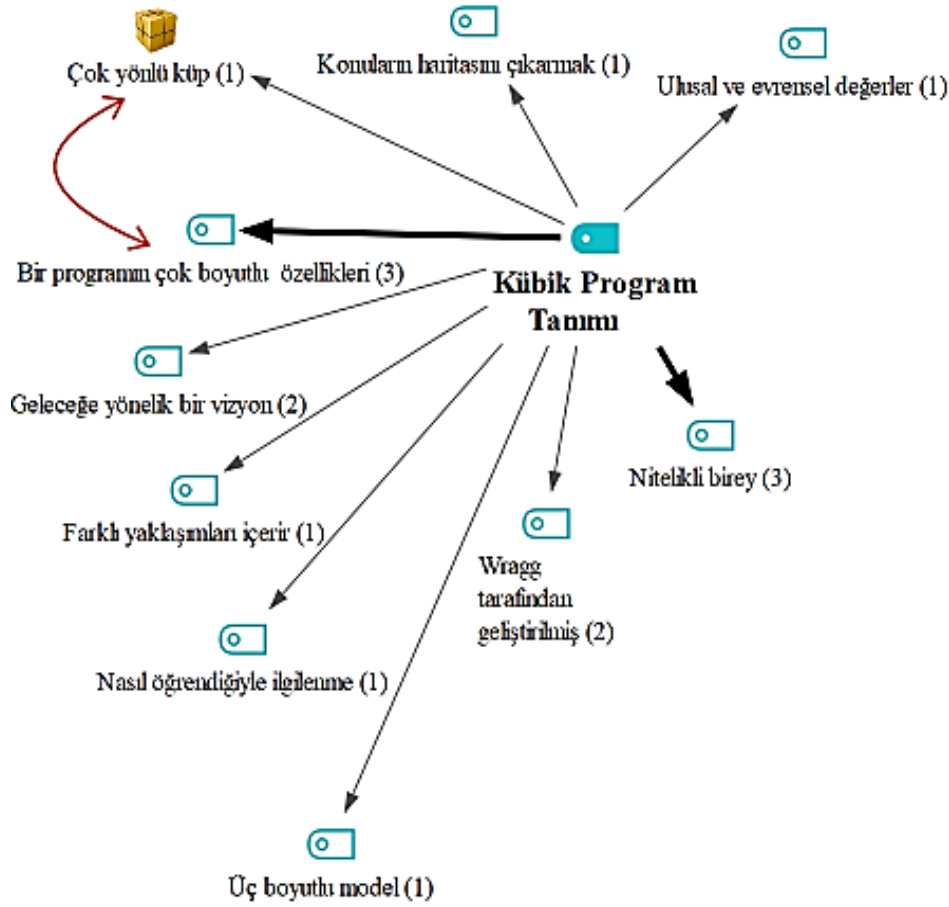
A2: Kübik program, 1997 yılında E. C. Wragg tarafından geliştirilmiş olan ve bir programın çok boyutlu özelliklerini temsil eden bir kavramdır. (s.13)

A4: ...It’s a multi-dimensional hyperspace... Like all models the cubic curriculum is a simplification of the real world, an attempt to reduce enormous complexity down to something one can try to get inside and explore, while distorting as little as possible in the process. (s.1).

A3: Wragg (1997) bir kişinin bilgi ve becerisinin başka kişilerin yararına sunulabilir durumda olmasını istemek gelecekte birçok başarıya önemli katkı sağlayacağını ifade etmiş, bunun üç boyutlu kübik yaklaşımın tüm boyutlarına etki edeceğini belirtmiştir. (s.1221).

Araştırmalarda kübik programın tanımına ilişkin bulgular

Araştırmalarda kübik programın tanımına ilişkin bulgular Şekil 6'da yer almaktadır.

Şekil 6. Kübik program tanımı-Kod Teori Modeli

Şekil 6'da görüldüğü üzere, kübik program tanımı teması altında 10 kod oluşturulmuştur. Bunlar, ulusal ve evrensel değerler (f=1), konuların haritasını çıkarmak (f=1), çok yönlü küp (f=1), bir programın çok boyutlu özellikleri (f=3), geleceğe yönelik bir vizyon (f=2), farklı yaklaşımları içerir (f=1), nasıl öğrendiğiyle ilgilenme (f=1), üç boyutlu model (f=1), Wragg tarafından geliştirilmiş (f=2) ve nitelikli birey (f=3)'dir.

Bu temayla ilgili bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

A1: *Bu programda yedili bir tasarımıdır. Çok yönlü bir küp şeklinde tasarlandığı için Kübik Program olarak adlandırılmıştır.*(s.147).

A1: *.....özenle planlanmasından ibaret olan üç boyutlu olması.....*(s.147).

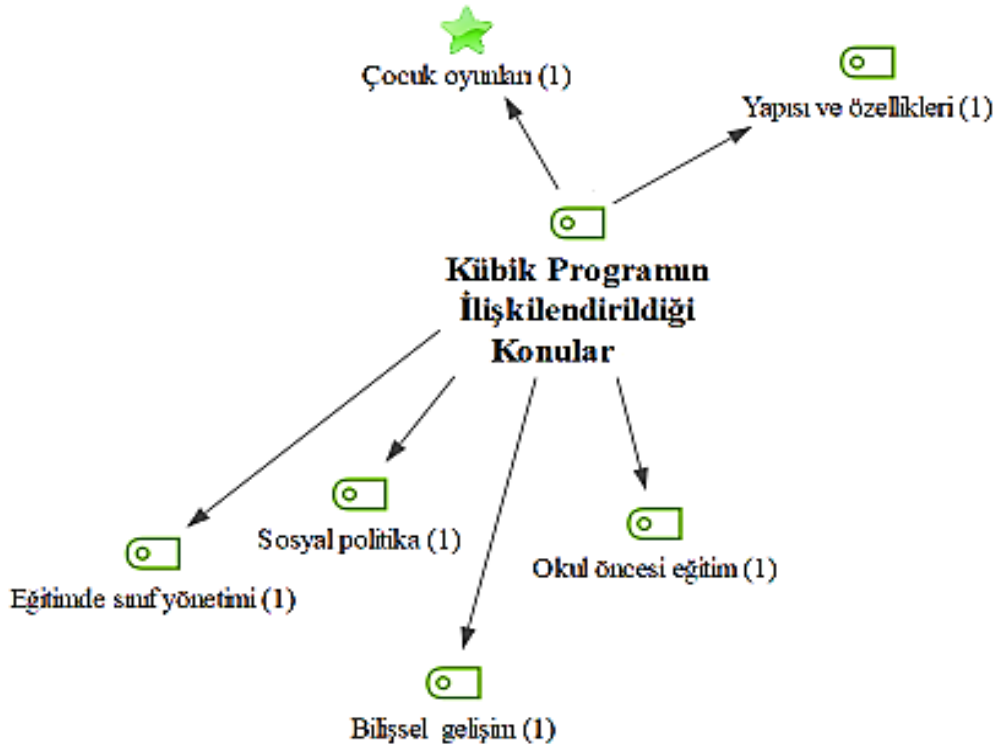
A1: *Kübik program modeli, hem okulda öğrenilen/öğretilen her şeyi temsil eder hem de devamlılık, aşamalılık ve uyumlulaştırma gibi üç klasik planlama ilkesini de içinde barındıran küp şeklinde bir programdır* (s.148).

A2: *....Bireylerden çalışma ve işe alma alanlarında eskiye nazaran daha nitelikli olmaları beklenmektedir.* (s.13)

A4: *A cube is a perfect three-dimensional model...* (s.2).

Araştırmalarda kübik programın ilişkilendirildiği konulara ilişkin bulgular

Araştırmalarda kübik programın ilişkilendirildiği konulara ilişkin bulgular Şekil 7’de yer almaktadır.

Şekil 7. *Kübik programın ilişkilendirildiği konular-Kod Teori Modeli*

Şekil 7’de görülüşü üzere, kübik program ilişkilendirildiği konular temasında altı kod yer almaktadır. Bu kodların dağılımı; yapısı ve özellikleri (f=1), çocuk oyunları (f=1), eğitimde sınıf yönetimi (f=1), sosyal politika (f=1), bilişsel gelişim (f=1) ve okul öncesi eğitim (f=1) şeklindedir.

Bu temayla ilgili bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

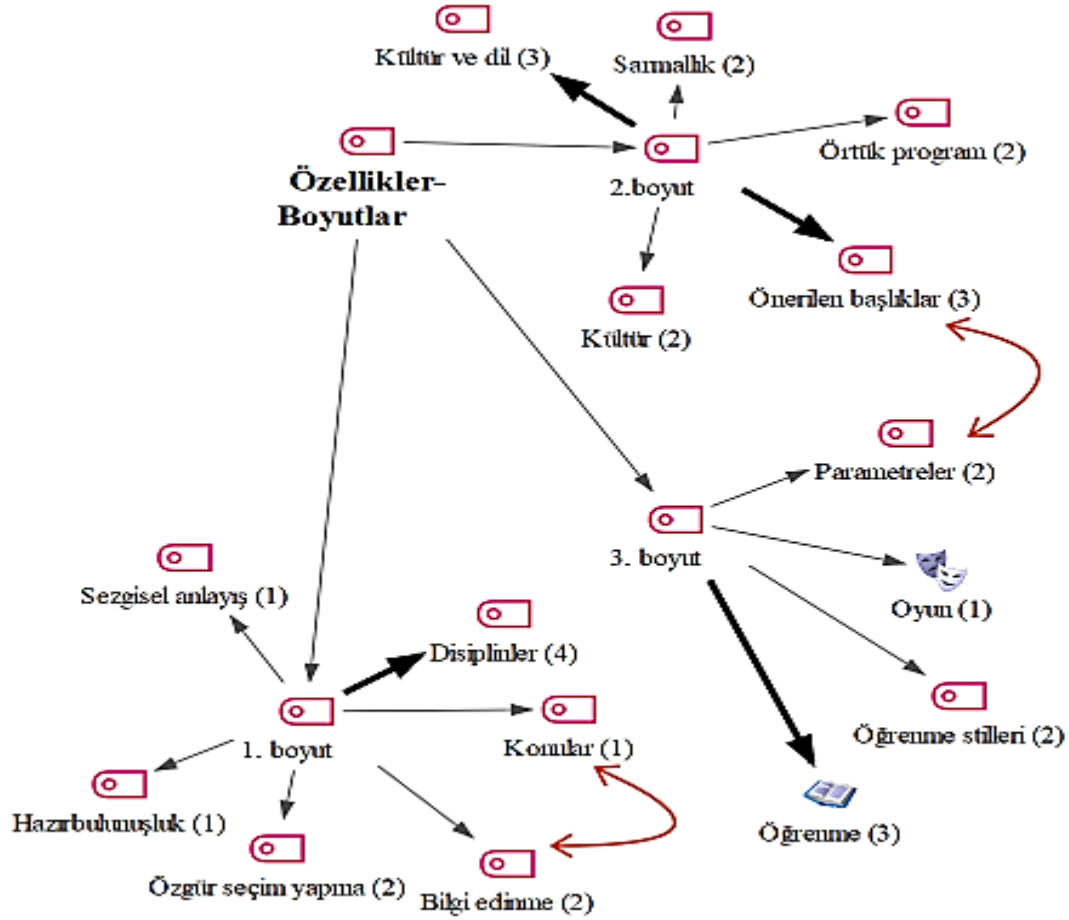
A1:.... sosyal politika, eğitim konularına çok kısa olarak değinilmiş ve sınıf yönetimi ve sınıf yönetiminde Kübik Program üzerinde durulmuştur.(s.143).

A2: Bu çalışma kübik programın özelliklerini ve boyutlarını incelemeyi amaçlamaktadır. (s.11).

A3:okul öncesi öğretim programında yer alan 60 – 72 aylık çocukların bilişsel gelişim özellikleri (matematik etkinliklerinin) kübik program yaklaşımı çerçevesinde oyun ve kültür unsurlarının süreç içine entegre edilmesine dayalı bir öğretim programı yaklaşımı önermektedir. (s.1217).

Kübik programın genel özelliklerinin boyutlardaki dağılıma ilişkin bulgular

Kübik programın genel özelliklerinin boyutlardaki dağılıma ilişkin bulgular Şekil 8’de yer almaktadır.

Şekil 8. Kübik programın özellikleri ve boyutları-Kod Teori Modeli

Şekil 8’de görüldüğü üzere, kübik programın özellikleri boyutlarında üç kod ve 15 alt kod yer almaktadır. Birinci boyutta; sezgisel anlayış (f=1), hazırbulunuşluk (f=1), özgür seçim yapma (f=2), bilgi edinme (f=2), konular (f=1) ve disiplinler (f=4) şeklinde alt kodlardan oluşmaktadır. İkinci boyutta; kùltür ve dil (f=3), sarmallık (f=2), örtük program (f=2), önerilen başlıklar (f=3), kùltür (f=2) ve üçüncü boyutta; parametreler (f=2), oyun (f=1), öğrenme stilleri (f=2), öğrenme (f=3) alt kodları bulunmaktadır.

Bu temayla ilgili bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

A1: Kübik programın birinci boyutu, okulun eğitim öğretim süresince üzerinde durduğu mevcut ya da hedeflenmiş olan konulardır. Bu boyutta, disiplinlere ait bilgiler üzerinde yol alınır. (s. 147).

A1: Kübik programın üçüncü boyutu, öğrenme ve öğretme stillerini içerir. (s.148).

A2: ...üç boyuttan oluşan küpün, birinci boyutu müzik, matematik gibi dersler; ikinci boyutu ilişkisel konular ve düşünce ve dil gibi çocukların genel gelişimlerini etkileyen konular; üçüncü boyut öğrenme ve öğretme stilleridir. (s.14)

A2: Küpün ilk boyutunu başlıca disiplinler oluşturmaktadır. (s.15)

A3: Wragg (1997) küpün ilk boyutunda standart bir eğitim programında kullanılan başlıca

disiplinler olabileceğini ve öğretmenlerin öğrencilere aktarması gereken bilgilerden oluşması gerektiğini önermiştir. Bu disiplinler, anadili matematik, tarih, coğrafya gibi derslerdir. (s.1221).

A3: *Bunun birçoğu önceden belirlenmiş başlıklar altında sunulur; “fen”, “tarih”, “matematik vb. ve insan hayatında önemli bir yere sahiptir. (s.1221).*

A4: *The second dimension of the cubic curriculum highlights the issues and domains that go right across the subject curriculum. (s.56).*

A4: *The three principal dimensions of the cube in Figure 1 are (1) the subjects being taught, such as mathematics, or music, (2) cross-curricular themes and issues that influence children’s general development, like ‘language’ or ‘thought’, and (3) the forms of teaching and learning which are employed, such as ‘telling’ or ‘discovering’. (s.3)*

4. SONUÇ

Araştırmayla ilgili sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- Araştırmanın birinci alt probleminde kübik programla ilgili yapılan çalışmaların genel dağılımını incelemektir. Bu inceleme sonucunda kübik programla ilgili üç temaya ulaşılmıştır. Bunlar; kübik programın tanımı, kübik programın ilişkilendirildiği konular ve özellikler-boyutlardır. Birinci temayla ilgili 10 koda; ikinci temayla ilgili altı koda; üçüncü alt temayla ilgili ise üç koda ve 15 alt koda ulaşılmıştır.
- Kübik programın tanımına ilişkin 10 kod oluşturulmuştur. Bu kodlardan hareketle kübik programın değerleri kazandığı, geleceğe yönelik bir vizyon geliştirdiği, öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ile ilgilenildiği, çok boyutlu olduğu, Wragg tarafından geliştirilen bir model olduğu görülmektedir.
- Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kübik programla ilgili bir takım konular ele alındığı görülmektedir. Bu konularda kübik programın yapısı ve özellikleri incelenmiş, çocuk oyunları, sınıf yönetimi, sosyal politika, bilişsel gelişim ve okul öncesi eğitim başlıkları ele alınmıştır.
- Araştırmada kübik programın üç boyutta olduğu görülmektedir. Birinci boyutta bilginin öğrenilmesi, konularla ilişkisine, sezgisel anlayışın oluşmasına, farklı disiplinleri içermesine, bu konuda hazırbulunuşlukların olmasına, özgür seçimlerin yapılmasına değinilmiştir. İkinci boyutta; daha çok değerler boyutu ele alınmıştır. Kültür ve dilin önemi, konuların sarmallık özellik göstermesi, örtük program, üçüncü boyutta ise, parametrelere, öğrenmeye, öğrenme stillerine yer verilmiştir.

Öneriler:

Araştırmada sistematik derleme yoluyla veriler toplanmıştır. Kübik programla ilgili nicel ve nitel çalışmaların olduğu karma çalışmalarda yapılabilir.

Kübik öğrenme konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri alınabilir.

Kübik programın mevcut programlardan farkı ortaya konulabilir.

Kübik programın boyutlarında öğrenciye kazandırılan üst düzey beceriler belirlenebilir.

5. KAYNAKÇA

- *Çetintaş, R., Burun, Z., Türk, C. & Tamer, Ö. (2018). Kübik programın yapısı ve özellikleri. *Journal of Educational Reflections (Eğitim Yansımaları Dergisi)*, 2(2), 11-24.
- *Hatipler, M. (2019). Sosyal politika ve eğitimde sınıf yönetimiyle ilgili program arayışına örnek olarak kübik program. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi Online* 3, (7), 143-151.
- Karaçam, Z. (2013). Sistemik Derleme Metodolojisi: Sistemik Derleme Hazırlamak İçin Bir Rehber . *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* , 6 (1), 26-33 .
- *Özdemir, S. (2015). Kıbrıs'taki Geleneksel Çocuk Oyunlarının Kübik Öğretim Programı Temelinde Okul Öncesi Eğitim ve Bilişsel Gelişim Kazanımlarıyla İlişkilendirilmesi. *Journal of Turkish Studies*, 10 (11), 1217-1230.
- *Wragg, E. C. (1997). *The cubic curriculum*. London: Routledge
- *Araştırma kapsamına alınan kaynaklardır.**
- ** A1: Hatipler, M. (2019).**
- A2: Çetintaş, R., Burun, Z., Türk, C. & Tamer, Ö. (2018).**
- A3: Özdemir, S. (2015).**
- A4: Wragg, E. C. (1997).**

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN MƏŞĞƏLƏLƏRDƏ ƏTRAF ALƏMLƏ TANIŞLIĞININ TƏŞKİLİ METODİKASI

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim Əliyeva Vüsalə Sərdar qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Məktəbəqədər təhsil fakültəsi

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2998-0543>

TEZİS (ÖZET)

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar getdikcə daha çox yeni obyektlər öyrənirlər, təkcə adlarını deyil, həm də oxşarlıqlarını öyrənməyə çalışırlar, müşahidə olunan hadisələrin ən sadə səbəbləri haqqında düşünürlər. Uşaqların marağını dəstəklənərək, onları təbiətlə tanışlıqda, onu dərk etməyə aparmaq lazımdır.

Uşaqların inkişafı, formalaşması, sosiallaşması onların ətraf aləmlə tanışlığı zamanı daha səmərəli həyata keçir. Uşaqların ətraf aləmlə tanışlığında tərbiyəçinin rolu olduqca önəmlidir. Tərbiyəçi uşaqların yaş səviyyəsinə, anlama səviyyəsinə uyğun olaraq məşğələ təşkil etməlidir. Məşğələ prosesində daha fəal və passiv uşaqların iştirakına düzgün şərait yaratmalıdır. Qruplarla iş təşkil olunduğu zamanı uşaqların səviyyəsinə uyğun qruplar təşkil etməlidir ki, onlar kənarda qalmasın.

Ətraf aləmlə tanışlıq məşğələsində uşaqları öyrətmək müxtəlif üsullarla (müşahidə, şəkillərə, oyuncaqlara baxmaq və s.) həyata keçirilir, uşaqların fəal hərəkətlərindən geniş istifadə olunur (hərəkətli oyunlara daxil edilir).

Ətraf aləmlə tanışlıq məşğələsində uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun olaraq mövzu seçilməlidir. Məsələn, fəsillər mövzusu. Sonra standarta uyğun məqsəd müəyyənləşir. Məşğələ təşkil olunarkən düzgün materialların seçilməsi də vacibdir. Məşğələnin motivasiya mərhələsində uşaqlara fəsillərlə bağlı şəkillər göstərilib şəxsi fikirləri dinlənilir. Dərketmə mərhələsində uşaqlara fəsillərlə bağlı məlumat vermək üçün videoçarx hazırlamışdıq. Tətbiqetmə mərhələsində uşaqlar kartları fəsillərin alt hissəsinə uyğun olaraq yapışdırdılar. Fəsillərlə bağlı olaraq uşaqlara bunu gəzinti zamanı da aşılamaq olar.

Müəllim uşaqların diqqətini heyvanlar aləmindəki dəyişikliklərə cəlb edir. Çox vaxt uşaqlar gəzinti zamanı qarğalar, sərçələr və göyərçinləri müşahidə edirlər. Müəllim quşların necə yediyini, necə danışdıqlarını izah edir. Uşaqlar diqqətlə dinləyir və quşun söhbətini təqlid etməyə çalışırlar: qar-qar, çik-çik və s.

Məşğələ prosesində məhz bununla bağlı uşaqları məlumatlandırma bilirik. Məsələn, bu mövzuda köçəri quşlar adlı məşğələ təşkil edə bilirik. Əvvəlcə, uşaqlara köçəri quşlar niyə qışda başqa ölkələrə gedirlər sualının cavabını açıqlamalıyıq ki, onlar mövzunu daha yaxşı mənimsəyə bilsinlər. Daha sonra uşaqlar köçəri quşların şəkillərini əyani olaraq göstərə bilirik. Uşaqların daha yaxşı dərk etmələri üçün belə oyun təşkil edə bilirik. Məsələn, hər qrupa həm köçəri həm də qışlayan quşların qarışıq şəkillərini verə bilirik. Onlardan isə köçəri quşları seçib bir kənara yığmalarını istəyə bilirik.

Qrupdaxili fəaliyyətlərdən əlavə, müəllim uşaqları gəzinti zamanı küçədə baş verən təbii dəyişikliklərlə tanış edir. Bu üsul uşaqların daha rahat və asan mənimsəmə üsuludur. Hər dərs uşağın yaddaşında ilin bu dövrünə xas olan xarakterik xüsusiyyətləri buraxır. Uşaqlar müəllimin hər dediyi sözü beyinlərinə həkk edirlər. Və onları həmin dəqiqə təkrarlamasalar da, bir müddətdən sonra nitqində aydın şəkildə istifadə edirlər. Düzgün təşkil olunmuş gəzinti

uşaqların təmiz havada  yl nm sin  kömək edir. Təbiətlə tanışlıq d rsleri təbii mühitin x susiy tləri haqqında biliklərini ardıcıl formalaşdırmaq imkanı verir.

Beləliklə, məktəbəqədər yaşı n sonunda uşaq zehni fəaliyyətin inkişafına və təbiətə sabit müsbət münasibətin formalaşmasına kömək edən təbiət haqqında elementar biliklər sistemini öyrənirlər. Tapşırıqların mürəkkəbliyi v  müxtəlifliyi müəllimdən müxtəlif yaşı qruplarında bir sıra tələblərlə, təşkilati x susiy tl rl  müəyyən edilən uşaqarla işin müxtəlif üsul və formalarından istifadə etməyi bacarmağı t l b edir.

Açar s zl r: m kt b q d r, m şğ l l rin t şkili,  traf al m, metodika, m kt b q d r yaşı uşaq.

Anahtar kelimel r: okul öncesi, d rslerin organizasyonu,  vre, metodoloji, okul öncesi  ocuklar.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ENDÜSTRİYEL ÜRÜN TASARIMI İÇİN ARA ELEMAN YETİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ÖNERİ

Öğr. Gör. Handan Sabriye YAMAN¹

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Emin Gülmez Teknik Bilimler MYO
Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon Bölümü

– 0000-0001-5793-4048

ÖZET

Meslek okullarında endüstriyel ürün tasarımı eğitimi, yeni nesil yetenekli tasarımcıların yetiştirilmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, tasarım sürecindeki meslek yüksekokullarında eğitim almış ön lisans öğrencilerinin önemini ve öğrencilerin öğrenme çıktıları üzerindeki potansiyel etkilerini araştırmaktadır.

İlk bölüm, meslek okullarındaki endüstriyel ürün tasarımı eğitiminin mevcut durumunu tanıtmakta ve iyileştirme ihtiyacının altını çizmektedir. Ardından, tasarım alanında teori ve pratik uygulama arasındaki boşluğu dolduran temel bileşenler olarak tanımlayarak, ara elemanlar kavramını derinlemesine inceler.

Meslek okulları öğrencileri, yaratıcı tasarım projelerine dâhil edilerek, gerçek dünyadaki tasarım talepleriyle uyumlu pratik becerilerle donatabilir. Ayrıca, bu odaklanmış yaklaşım öğrenciler arasında yenilikçiliği ve eleştirel düşünmeyi teşvik ederek onları karmaşık tasarım problemlerini güvenle çözmeye hazırlar. Meslek okulu ortamlarında yaratıcılığı besleyerek, mezunlar tasarım endüstrisinin dinamik ortamına uyum sağlamaya daha iyi hazırlanırlar.

Meslek okulları ve endüstriler arasındaki işbirliği de incelenerek, gerçek dünya tasarım uygulamalarında ara elemanın önemi vurgulanır. Araştırma, ara elemanı entegre etmenin etkinliğini değerlendirmek için öğrenci ilerlemesini ve öğrenme çıktılarını ölçmenin önemini vurgulamaktadır. Geribildirim mekanizmaları, tasarım eğitiminde sürekli iyileştirme sağlamak için gereklidir.

Sonuç olarak, bu araştırma, meslek yüksekokulu öğrencilerine uygulamalı tasarım becerileri kazandırmak için ara öğelerle zenginleştirilmiş bir müfredatı savunmaktadır. Meslek okulları, mezunlarını endüstrinin taleplerine hazırlayarak, endüstriyel ürün tasarımı eğitiminin genel standardını yükseltebilir ve yüksek vasıflı bir iş gücüne katkıda bulunabilir. Öngörülen gelecek, meslek okulu mezunlarının tasarım dünyasında anlamlı bir etki yaratmaya hazır olarak sektöre güvenle gireceği bir gelecek düşünülebilir.

Anahtar kelimeler: Tasarım, Ürün Tasarımı, Ara eleman, MYO

¹ Akdeniz Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Ana sanat dalında sanatta yeterlik yapmaktadır.

SUMMARY

Industrial product design education in vocational schools plays a vital role in educating the next generation of talented designers. This study investigates the importance of associate degree students educated in vocational colleges in the design process and their potential effects on students' learning outcomes.

The first chapter introduces the current state of industrial product design education in vocational schools and highlights the need for improvement. It then delves into the concept of intermediate elements, identifying them as key components that bridge the gap between theory and practical application in the field of design.

Vocational schools can equip students with practical skills compatible with real-world design demands by being involved in creative design projects. Also, this focused approach encourages innovation and critical thinking among students, preparing them to solve complex design problems with confidence. By nurturing creativity in vocational school settings, graduates are better prepared to adapt to the dynamic environment of the design industry.

Collaboration between vocational schools and industries is also examined, emphasizing the importance of the intermediate element in real-world design practices. The research highlights the importance of measuring student progress and learning outcomes in order to evaluate the effectiveness of integrating the intermediate. Feedback mechanisms are essential to drive continuous improvement in design education.

As a result, this research advocates a curriculum enriched with intermediate elements to provide applied design skills to vocational school students. By preparing their graduates for the demands of industry, vocational schools can raise the overall standard of industrial product design education and contribute to a highly skilled workforce. The foreseeable future is one in which vocational school graduates will confidently enter the industry, ready to make a meaningful impact in the design world.

Keywords: Design, Product Design, Intermediate Element, Vocational School

Giriş

Endüstriyel Ürün Tasarımı kavramının güncel tanımına baktığımızda “endüstride üretilen, nihai kullanıcıya yönelik ürünlerin, işlevsellik, hedef kitlenin beğenisine ve kullanıcının ihtiyaçlarına uygunluk gibi ölçütleri gözeterek fikren geliştirilmesi ve üretime uygun yeni bir ürün olarak projelendirilmesidir. Endüstriyel tasarım, endüstriyel yöntemlerle üretilen nesnelerin insanla ilişkisini kurmaya yönelik bir meslektir.” (Etmk, 2022) şeklinde açıklanır.

Mesleki eğitim, bireye iş hayatında belirli bir mesleğe ilişkin bilgi, beceri ve çalışma alışkanlıkları kazandıran, bireylerin yeteneklerini farklı yönlerden geliştiren temel eğitim ve öğretim sonrası eğitimidir. Mesleki eğitim, bireyleri sanayi, tarım, ticaret ve diğer hizmet alanlarında uzman olmaya hazırlayan örgün ve yaygın eğitim ve öğretimde uygulanacak ilkelerin belirlenmesini, mesleki olarak geliştirilmesini, sosyal bir ortamda kariyer geçişlerini içerir (Gökbay ve Şakar, 2016, 138).

Meslek yüksekokullarının amacı, yüksek nitelikli, verimli, yüksek kaliteli üretim yapabilen, bilim ve teknoloji ve teknolojinin gelişimine uyum sağlayabilen ara eleman iş gücü yetiştirmektir (Yılmaz ve Köksal, 2008, 37). Ancak

Meslek yüksekokulları, ticaret, sanayi ve hizmet sektörlerinin rekabet gücünü artırmak için gerekli bilgi ve becerilere sahip kariyer için gerekli olan işgücünü (teknisyenler ve profesyonelleri) yetiştirir. Meslek yüksekokullarından mezun olanlara teknisyen veya profesyonel işçi unvanı verilir. Teknisyen/servis elemanı ile kıdemli veya uzman bir mühendis arasındaki; bir teknisyenden daha fazla teorik bilgiye ve bir mühendisten daha fazla pratik beceriye sahip bir aracı elemandır (Kaya, 2014, 350).

Ara eleman, teknoloji uzmanlarıyla, genellikle profesyonel mühendislerle veya diğer endüstri yöneticileriyle yakın çalışma deneyimine sahip kişidir. Bazı küçük ve orta ölçekli şirketlerde üst düzey kurumsal teknik kadroya sahip olabilir ve bu nedenle liderlik ve yönetim rolleri üstlenebilirler. Bu bağlamda, ara elemanlar endüstri hakkında sağlam teorik bilgiye ve bu bilgiyi uygulama becerisine ve becerisine sahip olmalıdır. (Kaya, 2014, 350).

Ülkemizde birçok formda öğrenci alan meslek yüksekokullarında karma sınıflarda orta, düşük ve çok düşük temel bilimsel bilgiye sahip, uzmanlık bilgisi olan ve olmayan öğrenciler bulunmaktadır. Mesleki dersler için müfredat içeriği genellikle teoriye dayalıdır ve uygulamalı kısımlar üniversite laboratuvarları ve öğretim elemanı tarafından verilen uygulamalı projelerle desteklenmektedir (Gökbay ve Şakar, 2016, 140).

Yöntem ve Veri Analizi

Bu kısımda çalışma yönteminde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri ve verilerin analizlerine yer verilmiştir.

Bu çalışmada konu ile ilgili teorik bilgilere literatür araştırmaları ile ulaşılrken konuya özel olarak geliştirilen veri toplama aracı ile konu ile ilgili sınırlılıklar getirilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışmanın araştırmanın evreni Meslek Yüksekokullarıdır. Araştırmanın örneklem grubunu Meslek Yüksekokulları, Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon eğitimi, Endüstriyel Ürün Tasarımı dersi alan öğrencileri oluşturmaktadır.

Bulgular ve Yorumlama

Bu çalışma, devlet okullarından meslek yüksekokullarında endüstriyel tasarım eğitimi olarak sektöre ara eleman olarak yetiştirilmek üzere eğitim alma durumu üzerinden mevcut eğitim durumunu tartışır. Özellikle doğrudan endüstriyel tasarım ön lisans programlarının aksine dönemlik dersler olarak alınan ön lisans programı olan Bilgisayar destekli tasarım ve animasyon programının dönemlik alınan Endüstriyel Ürün Tasarımı dersi alan ve bu alan üzerinden aynı zamanda modelleme eğitimi alan programlar üzerine bulgular ve yorumlamalar yapılmıştır.

Meslek yüksekokullarında ürün tasarımı ve yaratılmasına ilişkin ön lisans programları gözden geçirildiğinde, on adet 2 yıllık meslek yüksekokullarında Bilgisayar destekli tasarım ve animasyon programının olduğu ancak bu meslek yüksekokullarından yalnızca 3 tanesinin ders içeriklerinde Endüstriyel Ürün Tasarımı dersinin dönemlik olarak verildiği görülmektedir.

Meslek Yüksekokullarında Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitime Genel Bakış

Görsel bir de gördüğümüz üzere 13 tane devlet üniversitesi üzerinden endüstriyel Ürün tasarımı lisans programları görülmektedir. 4 yıl boyunca bu alanda tamamen profesyonelleşmek üzerine Eğitim alan öğrenci lisans temin sonrası bir ürün tasarımcısı olarak mezun olur ve mesleğine başlar.

Görsel 1: Endüstriyel Ürün Tasarımı (Fakülte);

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi)	DEVLET
ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Sanat ve Tasarım Fakültesi)	DEVLET
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Mimarlık ve Tasarım Fakültesi)	DEVLET
GAZİ ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Mimarlık Fakültesi)	DEVLET
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (İngilizce) (4 Yıllık) (Mimarlık Fakültesi)	DEVLET
İZMİR YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ (İngilizce) (...) (Mimarlık Fakültesi)	DEVLET
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi)	DEVLET
MARMARA ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Güzel Sanatlar Fakültesi)	DEVLET
MARMARA ÜNİVERSİTESİ (KKTC Uyrıklı) (4 Yıllık) (Güzel Sanatlar Fakültesi)	DEVLET
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ (4 ...) (Mimarlık Fakültesi)	DEVLET
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Güzel Sanatlar Fakültesi)	DEVLET
ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ (İngilizce) (4 Yıllık...) (Mimarlık Fakültesi)	DEVLET
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (4 Yıllık) (Güzel Sanatlar Fakültesi)	DEVLET

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10062>

Meslek yüksekokulu öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada öğretim elemanları, meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşam boyu öğrenme becerilerinin ve ders çalışma becerilerinin üniversite ve yüksekokul öğrencilerine göre daha düşük olduğunu belirlemişlerdir (Göloğlu, 2021, 418).

Endüstriyel Ürün Tasarımı, ön lisans programlarına baktığımızda yalnızca 6 tanesinin devlet üniversitesinde yer aldığı görülür (Görsel 2). Ön lisans programlarında Lisans programlarındaki gibi bir eğitim olmasa da 2 yıl boyunca öğrenci oldukça yoğun bir ürün tasarımı eğitime ve deneyimine dâhil olacağı için bu alanda oldukça bilgi sahibi olmuş olur. Aynı zamanda yine bu iki yıllık ön lisans programının ardından 2 yıl daha okuyup 4 yıla tamamlayabilir ya da araya eleman olarak çalışıp iş hayatına atılabilir.

Görsel 2: Endüstriyel Ürün Tasarımı (Ön lisans);

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Pazaryeri Meslek Yüksekokulu)	DEVLET	HİTİT ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Osmancık Ömer Derindere Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
FIRAT ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Elazığ Organize Sanayi Bölgesi Meslek Yüksekokulu)	DEVLET	TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Çorlu Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
GAZİ ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu)	DEVLET		
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Hacettepe Ankara Sanayi Odası 1. OSB Meslek Yüksekokulu)	DEVLET		

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30165>

Ön lisans Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon Bölümleri devlet üniversitelerinde toplamda 10 üniversitede olduğu görülür (Görsel3). Bilgisayar destekli tasarım ve animasyon programlarında birden fazla program ve içerik özellikle reklam, çizgi film, animasyon, ürün tasarımı, Mimarlık gibi birden fazla alanda eğitim alınabildiği için çoklu eğitim ve deneyime dâhil olunur. 4 yıllık ve 2 yıllık Endüstriyel Ürün Tasarımı programlarındaki yoğun ürün tasarımı deneyiminin aksine bu programda yalnızca bir dönemlik deneyimden kaynaklı eksiklik dönem içi yoğun çalışmalarla giderilmeye çalışılarak öğrencinin seçim şansının da arttırılmaya çalışılması üzerinde durulur. Ana amaç tüm tasarlama sürecinin deneyimlenerek tasarım sürecini deneyimlemek ve tüm tasarım sürecinin farkında olmaktır. Bu sayede bilgisayar destekli tasarım animasyon bölümü öğrencisi endüstriyel ürün tasarımı alanında ilerlemek istediğinde bu alanda da rahatça ilerlemek konusunda deneyim sahibidir.

Görsel 3: YÖK 2 Yıllık Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Destekli Tasarım Ve Animasyon Bölümleri

AMASYA ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Tasarım Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Söke Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
BANDIRMA ONYEDI EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Gönen Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ (2 Y... (Bucak Emin Gülmez Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Karaisalı Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Kazım Karabekir Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ (2... (Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Mucur Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ (... (Kaynarca Seyfettin Selim Meslek Yüksekokulu)	DEVLET
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ (2 Yıllık) (Yozgat Meslek Yüksekokulu)	DEVLET

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30128>

Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon (Ön lisans) programında içeri olarak bir ya da iki dönem Endüstriyel Ürün Tasarımı dersi veren bölümler, yalnızca 3 üniversitenin ön lisans programlarında bir dönem olarak verildiği görülür. Bu üniversiteler aşağıdaki gibidir:

- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Burdur), Bucak Emin Gülmez Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Program: Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon
- Çukurova Üniversitesi (Adana), Karaisalı Meslek Yüksekokulu Program Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon
- Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Sakarya), Kaynarca Seyfettin Selim Meslek Yüksekokulu Program Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon (Yaman, 2023, 422).

Burdur Makü myo Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon programının bir dönemlik endüstriyel ürün tasarım dersi içeriğine bakıldığında temel tasarım prensiplerini tamamen benimseyen içerik söz konusudur. Aynı zamanda biz düşünce, kavramı yaratıcı bir ifade ile 3 boyutlu forma dönüştürmek amaçları arasında görülmektedir. Bunun yanında malzeme ve malzeme kullanım becerisi de deneyime dâhil edilmektedir (Kaynak1).

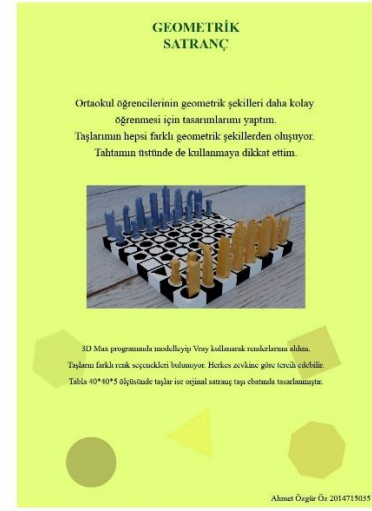
Çukurova Üniversitesi myo Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon programının bir dönemlik endüstriyel ürün tasarım dersi içeriğine bakıldığında ergonomi ve estetik dâhilinde tasarım prensipleriyle tasarım ihtiyaçları üzerinde durulur. Öğrenilen programlarla kullanım gelişimi sağlanır (Kaynak2).

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi myo Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon programının bir dönemlik endüstriyel ürün tasarım dersi içeriğine bakıldığında ise yine 3 boyutlu program öğreniminin yanında tasarım projeleri desteklenerek tasarım süreçleri konusunda deneyim söz konusudur. (Kaynak3).

Ön lisans Öğrencilerinin Endüstriyel Ürün Tasarımı Ders Sürecinde Öğrenimleri

Burada Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Emin Gülmez Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon programının bir dönemlik endüstriyel ürün tasarım dersi içeriği olarak öğrencilerle yaptığımız çalışmalar üzerinden örnekler vereceğiz. 2021-2022 yılı güz dönemi bir ders dönemi endüstriyel ürün tasarım dersi kapsamında ders içeriğinde satranç yeniden tasarımı konusu üzerinden öğrenciler bir ürün tasarımının tüm sürecine deneyimleyerek tanıklık etmiştir. Bir tasarımcının tamamıyla bir ürün tasarımı sürecinde karşılaştığı tasarımın başlangıcı ile başlayan problem çözümü ve sonrasında süreci nihai sonucu erdirmeye yönelik ürünün son haline kadar ki sürece tanıklık eder. Bu süreç içerisinde temel tasarım prensipleri dâhilinde gerekli olan prensipleri içine alarak ürünü yeniden tasarlamaya çalışır.

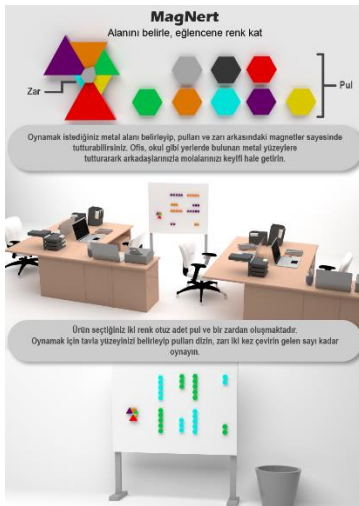
Görsel 4-5-6: 2021-2022 Güz Dönemi Öğrenci Çalışmaları

Aynı şekilde yine 2022-2023 güz dönemi bir ders dönemi endüstriyel ürün tasarımı ders kapsamında ders içeriğinde tavla yeniden tasarımı konusu üzerinden öğrencilerin yaptığı çalışmalar örneklerle sunulduğunda öğrencilerin benzer şekilde tasarım sürecine dâhil olduğu görülür. Aynı zamanda öğrencilerin yeni oynama metotları geliştirerek tasarıma yeni bir bakış açısı kattıkları da görülmektedir. Böylece öğrenci neredeyse bir ön lisans ve lisans endüstriyel tasarım programındaki verilen eğitim kadar olmasa da sürece tanıklık edebilecek kadar bilgi sahibi haline gelir.

Görsel 7-8-9'da görüldüğü gibi tavlaya yeniden anlam katan tasarımlarla yaklaşan öğrenciler tasarımsal süreçleri farklı şekilde deneyimlemiştir. Kimi öğrenci yatay oynanan tavlayı dikey ve ofis ortamına taşırken kimi öğrenci tavla kültürünü çocukların öğrenebileceği şekilde renklere ve boyutlara da bölerek hem tavla kültürünü çocukların küçük yaşlardan öğrenmelerini hem de kendi yaşlarında öğrenmelerini sağlayan renk, boyut ve sayıları öğrenmelerini de sağlayacak daha eğlenceli hale gelmelerine olanak sağlamıştır. Böylece tasarıma farklı bir bakış açısı katmayı da bilir hale gelmişlerdir.

Görsel 7-8-9: 2022-2023 Güz Dönemi Öğrenci Çalışmaları

Ön lisans programlarında endüstriyel ürün tasarım alanında yetişen öğrenciler bu alanda tamimiyle doğrudan yetişirler. Oysaki bilgisayar destek tasarım animasyon alanından bir dönemlik ders olarak bu alanda kısa süreli deneyim kazanan öğrenciler de en az bu alanda ön lisans sahibi olan öğrenciler kadar deneyim sahibi olabilme şansına erişmişlerdir. Bu sayede bilgisayar destekli tasarım animasyon programından çıkan öğrenciler bu alanda ara eleman olarak net bir şekilde 3 boyutlu modelleme ve endüstriyel ürün tasarımı alanına tam destek verebilecek bir şekilde bilgi ve beceriye sahip olacak niteliklere erişmiş olmuştur.

Sonuç

Meslek yüksekokullarında endüstriyel tasarım alanında bir dönemlik dersler olarak ürün yaratma ile ilgili deneyimler yaşayan öğrenciler, ürün yaratma deneyimleriyle kalmaz, öğrendikleri üç boyutlu modelleme yöntemleriyle ürün yaratma alanında gereken modelleme desteğini tam olarak sağlamış olurlar. Ayrıca, ürün yaratmanın zorlukları ve fırsatları ile endüstriyel tasarımda başarı için gereken beceri ve bilgiler hakkında fikir edinebildikleri için bu alanda gerekli yardım ve destek konusunda daha bilinçli ve farkındalık sahibi olurlar. Bu gereken beceri ve bilgiyi tamamen deneyim yoluyla kazandıklarından endüstriyel tasarımcının anlatım dilini anlamakta zorlanmazlar. Aynı zamanda ürün tasarımı eğitiminde ara elemanların önemi için meslek okullarının öğrencileri endüstride başarılı kariyerlere hazırlamak amacıyla müfredatlarını güncel olarak geliştirebileceğini vurgulamak önemlidir.

Kaynakça

Etmk. 2022. Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu. Erişim Adresi: ICSID 29. Genel Kurulu gerçekleşti. <http://etmk.org.tr/tr/icsid-29-genel-kurulu-gerceklesti-2/>. Erişim Tarihi: 26.06.2022

Gökbay, İ. Z. & Şakar, B. E. (2016). Meslek Yüksekokulunda Uygulama Örneği: Öğrenci Odaklı Eğitim Yaklaşımı. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 5 (14) , 0-0. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/32111/355970>

Göloğlu Demir, C. (2021). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Öğrenmeye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41 (1) , 415-439. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/62024/885424>

Kaya, A. (2014). Meslek Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Eğitim Öğretim ve Geleceğe Yönelik Düşünceleri. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty, 33 (2) , 349-356. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20279/214927>

Yaman H.S. (2023). Meslek Yüksekokullarında Bir Dönemlik Ürün Oluşturma Pratiğinin Deneyimi. Imccs 1st International Conference on Communication Sciences. 419-426.

Yılmaz S, T. ve Köksal A. (2008). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nın Durumu ve Çözüm Önerileri. Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt 7, Sayı 2.

Dijital Kaynakça

Kaynak1:<https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/progCourseDetails.aspx?curCourse=574939&lang=tr>

Kaynak2:<https://karaisalimyo.cu.edu.tr/cu/programlar/Bilgisayar%20Destekli%20Tasar%C4%B1m%20Ove%20Anim.%20Program%C4%B1/ders-icerikleri>, Erişim Tarihi: 03.05.2023)

Kaynak3:<https://ebs.sabis.subu.edu.tr/DersDetay/DersinDetayliBilgileri/31739/94655?Disaridan=>, Erişim Tarihi: 03.05.2023

ERKEN ÇOCUKLUKTA SOSYAL GELİŞİMDE OYUNUN ETKİSİ¹

Uzman Öğretmen Bilge TAŞDEMİR

MEB Hitit Anaokulu,– 0009-0003-3256-4900

Dr. Öğretim Üyesi Nisa Gökden KAYA

Hitit Üniversitesi, - 0000-0002-6969-371X

ÖZET

Erken çocukluk dönemi çocukluğun ilk yıllarını içerisine alan ve gelişimin en kritik zamanlarını içeren bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar bilişsel, sosyal, duygusal, dil, psikomotor ve öz bakım alanlarında gelişim göstermektedir. Çocuğun bu dönemde kazandığı kazanımlar sayesinde birçok beceriyi öğrenmekte ve karşılaştığı sorunlara çözüm yolları üretebilmektedir. Erken çocukluk özellikle sosyal ve duygusal olarak gelişimin hassas öneme sahip olduğu yıllardır. Çocuk dünyaya gelmesiyle birlikte aile içinde yaşamaya başlar ve ilk iletişimini anne, baba ve aile çevresindeki diğer kişilerle devam ettirir. Çocuk fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak geliştikçe sosyal çevresi de değişecek, arkadaş ilişkileri ve okul yaşantılarıyla sosyal etkileşimi de artacaktır. Bu dönemde kazanılan davranışlar, çocuğun ilerleyen vakitlerde kişilik yapılarını ve sosyal ilişkilerini de etkilemektedir. Çocukların eğitiminde farklı zaman ve mekânlarda, farklı yöntemlerin kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de oyundur. Oyunun kendisi ve oyun içerisinde kullanılan yöntemler çocuk eğitiminde kullanılanlardan en etkili olanıdır. Zira çocuk oyun ile bir taraftan eğlenirken diğer taraftan da etkinlikte aktif rol aldığı için kalıcı bir şekilde öğrenmektedir. Oyun esnasında çocuk kendisini ve özelliklerini tanıırken bir yandan da yeni bilgileri, zihinsel, bedensel ve sosyal birçok farklı beceriyi kendiliğinden öğrenmektedir. Özellikle kişiler arası iletişimi, toplumsal kuralları ve sosyal ilişkileri paylaşma, yardımlaşma, birlikte hareket edebilme, kendini ifade etme vb. birçok sosyal davranışı oyun esnasında deneyimlemektedir. Sosyal davranış ve beceriler oyun esnasında yapılan tekrarlarla kavranır ve pekiştirilir. Böylelikle çocuk kişilik yapısını oyun oynarken daha gerçekçi bir şekilde ortaya koyar. Bu çalışmada erken çocukluk döneminde oyun etkinliklerinin çocukların sosyal gelişimine nasıl etki edeceği belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: erken çocukluk, sosyal gelişim, oyun

¹ Bu bildiri, birinci yazarın Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Erken Çocuklukta Ahlak ve Değer Eğitimi Anabilim Dalı tezsiz yüksek lisans programında, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı projeden üretilmiştir.

THE EFFECT OF PLAY ON SOCIAL DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD

ABSTRACT

Early childhood is a period including the first years of childhood and the most critical times of development. During this period, children develop in cognitive, social, emotional, language, psychomotor and self-care areas. Due to the gains in this period, the child learns many skills and can produce solutions to the problems. Social and emotional development is especially important in this period. After birth the child begins living in the family and continues his/her first communication with the mother, father and other people around the family. As the child develops physically, mentally and emotionally, his/her social environment will change, and his/her social interaction with friends will also increase during school life. Behaviors gained in this period affect the child's personality structures and social relations in the future. Different methods are used in the education of children at different times and places. One of these methods is the play. The play itself is one of the most effective methods used in child education. While the child is having fun with the play, he/she learns permanently because he/she takes an active role in the activity. He/she learns new information, mental, physical and social skills during the play. In particular, interpersonal communication, sharing social rules and social relations, helping, acting together, expressing oneself, etc. experiences many social behaviors during the play. Social behaviors and skills are grasped and reinforced through repetitions. In this way, the child reveals the personality structure in a more realistic way while playing. In this study, the effect of play on social development in early childhood is discussed.

Keywords: early childhood, social development, play

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ

Erken çocukluk dönemi bazı ülkelerde 0-8 yaşı kapsamaktadır. Ülkemizde ise 0-6 yaş aralığında bireylerin için kullanılan genellikle okul öncesi olarak tabir edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürkan, 2009). Erken çocukluk, çocuğun doğumundan itibaren bedenen, ruhen ve sosyal yönden gelişimin hızlı ve kritik özelliklere sahip olduğu bir dönem olarak görülmüştür. Çocuk deneyimlerle, tekrarlarla tüm gelişim alanlarında gelişmekte ve değişmektedir. Bu dönemde gerçekleşen öğrenmeler kalıcı etkiye sahiptir. Ayrıca bu dönemde çocuğun yaşamını sağlayacak bakım, beslenme, temizlik, güvenlik gibi ihtiyacının da karşılandığı zamanı da kapsayan bir süreçtir (Bekman ve Gürleser, 2005). Bu dönemde çocuk bedenen, zihnen, duygusal ve psikolojik olarak çok hızlı gelişim göstermektedir. Ayrıca bu dönem çocuğun gelişimindeki birçok kritik süreci de kapsamaktadır. Bundan dolayı çocuğa verilen eğitimin çocuğun gelişimin bütün yönlerini desteklemesi gerekmektedir. Bu bağlamda çocuğa ilgi ve kabiliyetlerini keşfetmesi ve geliştirmesi noktasında fırsatlar sunması gerekmektedir. Ayrıca her çocuğun tek ve biricik olduğunu ve farklılıklar gösterebileceğini kabullenmesi gerekmektedir. Çocuk birçok davranışı içinde yaşadığı aile ve toplumdaki bireylerden öğrenmektedir.

Çocuk ne kadar zengin ve farklı uyarıcılarla donatılmış bir ortamda bulunursa gelişiminin de o oranda destekleneceği düşünülmektedir. Gerek ev ortamında ailesi veya bakıcısıyla, gerek okul ortamında öğretmeni tarafından farklı uyarıcılarla desteklenen, merak duygusu tetiklenen çocuğun öğrenme isteği artacak ve öğrenmesi kolaylaşacaktır. Erken çocukluk döneminde çocuğu ihtiyaçları ne kadar doğru ve zamanında karşılanırsa çocuk, bütün gelişim alanları da ilerleme sağlayabileceği, sağlıklı bir birey olarak büyüyeceği ve toplumdaki yerini alacağı düşünülmektedir. Erken çocukluk dönemini sağlıklı geçiren çocukların, ilerleyen yaşlarda sosyal olarak daha ilerde, başarı olarak ise akranlarına göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Bedensel, bilişsel, sosyal, duygusal yönden gelişen çocukların, kendisini daha rahat ifade edebileceği bilinmektedir. Böyle bireyler ise toplumda sağlam psikolojiye sahip oldukları bilinmektedir. Bu dönemde eğitim ortamlarından mahrum olan çocukların potansiyellerinin farkında olamadıklarının ve toplum içinde problem davranış gösterme olanaklarının fazla olabileceği düşünülmektedir (Gülaçtı, 2014).

SOSYAL GELİŞİM

Literatüre bakıldığında sosyal gelişimle alakalı birçok tanıma rast gelinmiştir. Sosyal gelişim; kişinin çevresindeki sosyal uyaranlara karşı, yaşadığı kültürdeki insanlarla ilişkilerini düzenlemek için ortaya çıkardığı, onlar gibi hareket etmeyi öğrenmesi ve onlara uyum sağlamasıdır. Çocuk kendisinden beklenen yaş ve gelişim özelliklerine göre diğer insanlarla ve akranlarıyla ilişkiler kurması, toplum tarafından benimsenen kurallara ve değerlere uygun davranışlar sergileyebilmesidir (Cirhinlioğlu, 2001). Oğuzkan'a göre (1981) sosyal gelişim, bireyin toplumun sahip olduğu duygu, davranış, inanç ve değer yargılarının sürekli olarak pozitif yönde gösterdiği gelişmeler olarak görmektedir. Kişi içinde bulunduğu çevrenin yapısından etkilenerek devamlı değişim göstermekte ve gelişmektedir. Kısaca sosyal gelişim, bireyin dünyaya gelmesiyle birlikte yaşadığı toplumun geleneklerine, kültürel özelliklerine, sosyal yönlerine ve toplumun değerlerine uyum sağlama süreci olarak tanımlanabilir.

Çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte anne ve babası, ona bakım veren kişi ve aile çevresiyle genişleyen kişilerden oluşan çevresi çocuğun sosyal ortamını oluşturmaktadır. Çocuk her yönden büyüdükçe ve geliştikçe sosyal çevresi de genişleyecek, kurduğu ilişkiler sayesinde sosyalleşecek ve toplumda bir değer olarak kendisini bulacaktır (Berk, 2006). Birey olarak insanın kendini ifade etmesinde ve çevresindekilerle sağlam ilişkiler kurabilmesinde duyguların önemi yadsınamaz. Bireyler toplum içinde sosyal olarak var olduğunu içinde buldukları ortamlarda duygularıyla kendisini ifade etmektedir. Bunun içindir ki bu iki kavramı birlikte değerlendirmek gerekmektedir (Bayhan ve Artan, 2004).

Çocuk toplum içinde yer aldıkça çevresindeki büyüklerden duygularını kontrol etmeyi ve duygularını düzenlemeyi öğrenmektedir. Özellikle eğitimin ilk basamağı olan aile kurumunda olumlu olarak desteklenen çocuk duygularını kontrol etmede ve düzenlemede daha başarılı olabilmektedir. Özellikle baskıcı, kontrol edici veya aşırı serbest tutuma sahip anne babalara sahip çocuklar da duygularını kontrolü ve olumlu duygu aktarımında sıkıntılar görülmektedir (Berk, 2006). Kendisini bilen, duygularını kontrol edebilen çocuklar, hissettiklerini ifade etmede başarı olmaktadır. Çocuk duygularını bildikçe ve çevresinde yaşanan olaylara uygun davranışlar sergileyecek ve olumlu kişilik özellikleri gösterecektir. Çocuk bu sayede yaşadığı

toplumla barışık olacak ve topluma uyumu kolaylaşacaktır. Toplum tarafından kabul görme sosyalleşmenin ilk basamağı olarak görülmektedir (Ceylan, 2009).

Duygularının farkında olamayan veya duygularını nasıl yönlendireceğini bilemeyen bireyler toplum içinde sağlıklı ilişkiler kuramazlar. Kurduğu iletişim şekli ve davranışları olumlu olmadığı veya kendisini ifade ediş biçiminde yetersizlik hissettiği için kavga, çatışma ve olumsuz ifadeler kullanmaya daha açıktır. Toplumsal birlikteliği sağlayan birçok sosyal becerileri bilmediği ve yönetemediğinden insanlarla olumlu ilişkiler kurmada zorlanır ve toplum içinde yalnızlaşır. Toplumla bütünleşemeyen bireyler kendisini mutsuz ve baskı altında hisseder. Yaşadığı toplumun baskısı onu toplumdaki uzaklaştırır ve bir takım psikolojik problemlere sahip olmasını sağlayabilir. Bu da onu suç işlemesine veya suça meyletmesine sebep olabilmektedir (Başaran, 1992).

Erken Çocuklukta Sosyal Gelişim Aşamaları

İnsan yavrusu dünyaya gelmesiyle birlikte çevresindekilerle iletişime girmeye başlamış ve topluluk içinde varlığını göstermeye çalışmıştır. İnsan topluluk içinde hayatını devam ettiren bir varlıktır. Yaşamak için başkalarının desteğine ihtiyaç duyan insan içinde bulunduğu ortama kayıtsız kalamamaktadır. Bu bölümde özellikle sosyal gelişimin ilk aşaması olan erken çocukluk dönemindeki gelişim aşamalarından bahsedilecektir (Çağdaş ve Seçer, 2002).

0-1 Yaş Arasında Sosyal Gelişim

Dünyaya gelen bebek organlarının tam gelişim göstermediğinden çevresinden çok kendisine ve bedenine yönelik duyarlılık göstermektedir. Çocuk beslenme ve bakım ihtiyacının dışında günün çoğunu uyku ile geçirmektedir. Çocuk ilerleyen aylarda isteklerinin ve gereksinimlerinin hemen karşılanmasını beklemekte ve bunu ifade eden tepkiler vermektedir. Çocuk acıktığında, tuvaletini yaptığında ve bundan rahatsızlık duyduğunda, sevgi ve ilgi istediğinde bunu ağlayarak çevresine ifade etmektedir. Çocuğun gereksinimlerinin vaktinde ve yeterli miktarda olmasıyla çocuk beklemeyi öğrenmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2002). Bebek ilk günden itibaren annesine karşı duyduğu ihtiyaç ve onunla vakit geçirme isteği, onun sosyal ilişki kurmaya karşı istekli olduğunun bir göstergesidir. Annesi tarafından gösterilen yeterli miktarda gösterilen sevgi, ilgi ve dokunuşlarla kendini güvende hisseden çocuk annesine karşı olumlu bir bağıllık geliştirecektir (Selçuk, 2000). Çocuk ikinci aydan itibaren aynı ortamda bulunan kişileri takip etmeye, onlara karşı olumlu tepkiler vermeye başlamaktadır. Bu aydan sonra çocuk için anne ayrıcalıklı bir konuma gelmeye başlamaktadır (Yörükoğlu, 1996). Üçüncü aydan itibaren annesinin sesini ve diğerlerinden ayıran bebek annesini gördüğünde mutlu olur, ondan ayrıldığında ise kendisini huzursuz hisseder ve ağlar. Bebeğin çevresine karşı gösterdiği ilk sosyal davranışı gülümsemesidir (Köknal, 1983). Çocuk üçüncü aydan itibaren duyu organlarının olgunlaşmasıyla birlikte çevresindeki nesnelere izleyecek, seslere duyarlılaşacak ve sosyalleşme belirtileri gösterecektir. Dördüncü ve beşinci ayda ses gelen yöne doğru bakan bebek sesin kaynağına doğru yönelir ve ona karşı tepkiler vermeye başlar. Ayna karşısında kendisini gören bebek görüntüsüyle iletişim kurmak ister gibi tepkiler verir. Bildiği kişilerle karşılaştığında gülümseyen ve olumlu tepkiler veren bebek, tanımadığı kişiler karşısında ise tedirginlik yaşamakta ve ağlama davranışı gösterebilmektedir (Tanaltay, 1990; Yavuzer, 1994). Altıncı aydan itibaren bebek annesiyle özel bir bağ kurmaktadır. Bebek annesini yanında

olduğunda kendini mutlu hissetmekte, onun yokluğunda ise kendini yalnız hissetmekte ve huzursuzlaşmaktadır. Diğer çocuklarla karşılaştığında onlara yönelmekte ya da onlardan kaçınmaktadır. Bebek çevresindeki bebeklere temas ederek kurduğu ilişkide bazen saldırgan davranışlarda gösterebilmektedir. Aile bireylerinin dışındakilere karşı tepki göstermektedir. Yedinci ayda bildiği ve bilmediği kişileri ayırt eden bebek, görüntüsüne tepki vermeye ve iletişime geçmeye çalışmaktadır. Sekizinci aydan sonra kendini diğerlerinden ayıran çocuk karşısındakilerin saklanıp tekrar gelmelerinden hoşlanır. Bebek kendi amacına ulaşmak için kendi gibi olan bebeklere cansız varlık gibi davranabilir ve onlara zarar veren davranışlar sergileyebilir. Dokuzuncu aydan itibaren başkalarının hareketlerini, onlardan duyduğu sesleri tekrarlayarak taklitler yapar. Onuncu aydan sonra ise annesi dışında çevresinde bulunan ona bakım veren ve ilgi gösteren büyüklerine karşıda bağlılık göstermeye başlaması sosyalleşmesinin ilk basamağı olarak görülmektedir. Bebek ona ait olan oyuncacı alındığında kızabilir, vurma ve ağlama gibi tepkilerde bulunabilmektedir. Ya da sevindiren bir olayla karşılaştığında etrafındakilere sevgisini belli eden hareketlerde bulunabilmektedir (Başaran, 1992; Köknel, 1983; Yavuzer, 1994; Yörükoğlu, 1996). Bir yaşından sonra yürümeye başlayan çocuk oyun sayesinde çevresindekilerle iletişime geçmeye çalıştıkça toplumsal yaşamın içinde kendisini göstermektedir. Çocuk etrafında yaşanan olayları izlemekte ve iyi veya kötü birçok durumla karşılaşabilmektedir. Çocuk rol model olarak gördüğü etrafındaki kişilerin davranışlarından etkilenecek şekilde olumlu veya olumsuz davranışlar sergileyecektir (Selçuk, 2000).

Sosyal gelişim denince ilk akla gelen kişilerden biri “Psikososyal Gelişim Kuramı”nı oluşturan Erikson’dur. Erikson 0-1 yaş dönemini temel güvene karşı güvensizlik şeklinde tanımlamıştır. Dünyaya gelen bebeğin çevresindeki kişilere yönelik güven hissedip hissetmeyeceği bebeğin bu dönemde yaşadığı ilk deneyimlerle sağlandığı belirtilmiştir. Güven duygusunun temelleri anne veya bebeğe bakan başka bireylerin bebekle olan olumlu davranış kalıplarıyla ve çocukla olan iletişimlerine göre değişmektedir. Annenin veya bebeğin bakımını yapan kişinin bebeğin gereksinimlerini giderirken bebekle kurduğu iletişim, sarılma, sevgi gösterme, temas etme, sohbet etme gibi hareketler bebeğe kendisinin güvende olduğunu hissettirmektedir. Çevresindeki kişiler tarafından sevgi gören, istekleri zamanında ve yeterli miktarda giderilen bebek başta annesi olmak üzere çevresindeki bireylere karşı güven hissedecek ve kendinin biricik olduğunu hissedecektir. Eğer bebeğin sevgi ve bakım ihtiyaçlarının karşılanmasında sıkıntı oluştuyorsa veya kasıtlı olarak karşılanmadığında bebeğin güven duygusu zedelenecektir. Bebek başta annesi olmak üzere etrafına karşı hep şüpheyle bakacak ve güven duymayacaktır. İlerleyen dönemlerde bebeğin çevresine hissettiği duygular gereksinimlerinin karşılanmasına kadar devam etmektedir. Bebeklerin çevrelerine karşı güven duymaları onları ileride daha mutlu, dışadönük, bilime ve üretmeye açık bireyler yapabilmektedir. Ayrıca bu kişilerin yaşama pozitif bakan, yaşamaktan keyif alan, çevresine karşı duyarlı, sevgisini çevresine yansıtabilen ve kendini kontrol edebilen bireyler olabileceği düşünülmektedir. Toplum içinde ede yaptığı güzel davranışlarla takdir edilen, kendinden emin, pozitif özellikler gösteren bir kişiliğe sahip olacağı düşünülmektedir (Başaran, 2005).

Bu dönem Freud’un oral dönemine denk gelmektedir. Yaşamlarının ilk yıllarında bebekler etrafında olan ebeveynleri ve bakıcılarına muhtaçtırlar. Bebekler “bağlanma” güdüsüyle doğarlar. İlk iki yıl içerisinde çocuğun kişiliğinin oluşumunda en etkili kişi bebeğin annesidir.

Çocuğa karşı gösterilen yeterli sevgi ve ilgi, ihtiyaç hissettiği şeylerin zamanında karşılanması, giderilememesi oldukça önemlidir. Çocuğunu önemseyen anne bebeğini sevecek ve ihtiyaçlarını zamanında karşılayacaktır. Böylelikle bebekler güven duygusunu kazanmış olacaklardır. Aksi halde bebek çevresindeki insanlara karşı güvenmemeyi öğrenemeyecektir. Erikson'a göre, güven duygusu olmayan bebeğin hayatını devam ettirmesi mümkün değildir. Çocuk güven ve güvensizlik duyguları arasında yaşadığı ilk çatışma çocuğun ilk ikilemidir. Bebeğin yaşadığı çatışmayı çözümlenmesiyle birlikte bebekte umut oluşacaktır. Erikson, vaktinde çözümlenemeyen bir çatışmanın diğer bir evrede çözülebileceğini ifade etmiştir. Etrafına karşı güven hissetmeyen gerekli bakım ve ilgi gördüğünde çevresine karşı tekrar güven duyabilmektedir. Ailesinde yeterli güven duygusu oluşturamayan çocuk eğitim hayatına başladığında güven duygusunu öğretmeninden karşılayabilmektedir. Bunun yanı sıra ev ortamında kendini güvende hisseden çocuk öğretmeni tarafından eleştirildiğinde veya görmezden gelindiğinde kendine olan güveni zedelenmektedir. Bebek yaşadığı deneyimler sonucunda güvensizlik hissi yaşayabilmektedir. Ericsson'a göre, bebeğin kendisini güvende hissetmesi ve geleceğe dair umut beslemesi din kavramı ile ilişkilendirilebilir. Bebek bu duygularla gelecekte benimsediği dini inançların zeminini oluşturmaktadır (Gündoğdu, 2016). Bu dönemde bebeğin yaşantılarının olumlu seyretmesi güven duygusunu kazanmasına, olumsuz seyretmesi ise dünyanın güvenilir bir yer olmadığını hissetmesine neden olmaktadır.

1-3 Yaş Arasında Sosyal Gelişim

Çocuk iki yaşına girdiğinde yürüyebilen ve çevresindeki varlıklarla iletişime geçen bir bireydir. Çevresindeki uyaranlara karşı aktif bir şekilde cevap veren ve varlığını hissettirmeye çalışan bir birey olma yolunda gelişim göstermektedir. Dünyanın sadece kendinden ibaret olmadığını, başkalarının da istekleri olabileceğini, diğerlerinin de varlığını kabul etmesi gerektiğini anlamaktadır. Çocuk her ne kadar başkalarının varlığını kabul etse de yine de kendi istekleri ön planda tutmaktadır. Çocuk her davranışı istediği ortamda yapamayacağını, yaptığında ise farklı sonuçlarla karşılaşabileceğini deneyimleyerek öğrenmektedir. Özellikle çocuğun yürüme ve dil konusunda gelişiminin artmasıyla çocuk bağımsız hareket edecek ve istediği kişilerle irtibata geçecektir. Bağımsızlığın tadına varan çocuk gün geçtikçe bu deneyimlerini çoğaltmada daha istekli davranacaktır. Özellikle anne sütünün bu yaşta bırakılmasıyla besin ihtiyacını da diğer gıdalardan sağlayabilen çocuk annesi dışındaki kişilere karşı da yönelim göstermektedir. Çocuk korku, kaygı, üzüntü gibi psikolojik olarak zorlandığı duyguları yaşadığında annesini yine güvenli bir liman olarak görmektedir (Cüceloğlu, 1994; Yavuzer, 1994). Çocuk başkalarıyla olan ilişkilerinde kendi çıkarlarının ön plana çıkarmaktadır. Oyun şekilleri yan yana oynayan fakat herkes kendi oyununu oynayan paralel oyun durumundadır. Bu durumda olan çocuklar genellikle alma eğilimindedirler ve vermekten çok hoşlanmazlar (Ülgen ve Fidan, 1997). Çocuklar iki yaşına girdikten sonra, duygularında ve davranışlarında dalgalanmalar yaşamaktadır. İç dünyasında yaşadığı ikilemler sonucunda çocuğun olumsuz davranışlarında artmalar gözlemlenmektedir. Çocuk kendisinin sınırlandırıldığını hissettiğinde bağırır, sinirlenir, vurma davranışı gösterir. Çocuk çevresindeki büyüklerin dediğini yapmak istemez adeta varlığının kabul edilmesi için her yolu denemektedir. Çocuk çevresinde olup bitene karşı isyan etmekte adeta özerkliğini ilan etmektedir. Çocuk kendi kendine her şeyi yapabileceğine inanır, çevresindekilerden destek istemez. Bu yaşın sonuna doğru diğerleriyle ilişkilerinde biraz

daha uyum gösterdiğini taklit, çekinme, mücadele etme, kurallara uyma, birlikte hareket etme gibi davranışlarda artış gözlemlenmektedir (Yavuzer, 1994).

Çocuk üç yaşına geldiğinde iletişim gücünü arttırmış ve başkalarıyla ilişkilerini de çoğaltmıştır. Ancak yine de çocuk kendi çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Çocuk başkalarının isteklerini dikkate almaz ve doğrularını kendi çıkarları doğrultusunda belirginleştirmektedir. Kurallar, doğru yanlış davranışlar belirlenirken ebeveynlerin tutumu çocukta etkili olmaktadır. Çocuk ebeveynleri yanındayken yanlış yapmaktan çekinirken, onlar olmadığına olumsuz davranışları tekrar edebilmektedir. Bu aslında çocuğun doğru davranışı öğrendiğini göstermemekte sadece otorite olarak gördüğü ebeveynleri tarafından tepki almaktan korktuğunu göstermektedir. Bunun için çocuğa doğru davranışları öğretmeye çalışan ebeveynlerin korku ve otorite yerine çocuğun anlayacağı dilden doğru davranışları anlatması, yaptığı hareketlerin yanlışlığı üzerinde durmaları ve hareketinin sonuçlarının anlatılması gerekmektedir. Bu yaşta çocuk çevresindekileri taklit etmekten veya söylenenleri tekrar etmekten zevk almaktadır. Çocuk akranlarıyla birlikte oynarken günlük yaşam içinde gözlemlediklerini veya çevresinde gördüğü kişilerin davranışlarını sergileyebilmektedir. Çocuk bakımı, yemekçilik, evcilik, arabacılık gibi oyunları oynamakta ve çeşitli rollere girmektedir. Bu davranışlar çocuğun sosyal hayattan etkilendiğinin ve kişiler arası ilişkileri öğrenmeye başladığını göstermektedir (Çağdaş ve Seçer, 2002). Erikson bu yaş grubunu kuramında özerkliğe karşı kuşku ve utanç şeklinde bahsetmiştir. Çocuk bu dönemde merak duygusuyla her şeye dokunmak, nesnelere ağızla götürerek tadına bakmak ve onları incelemek istemektedir. Yetişkinler tarafından engel konulduğunda ise çocuk sinirlenme, elindeki nesnelere fırlatma, ayakları ile yere vurma, çılgınlık atma gibi davranışlar sergileyebilmektedir. Ebeveynler bu dönem çocukların gelişim özelliklerini iyi bilmesi oldukça önemlidir. Çocuğun gelişimsel özellikleri bilindiğinde çocuğun davranışlarının normal olarak görülecek ve böylece ebeveynleri tarafından dışlanmamış olacaktır. Bu dönem Freud'un dönemlerinden anal dönemin karşılığıdır. Bu sebeple Freud bu dönemde çocuğun ilgi ve dikkatinin genital bölgede olduğunu belirtmiş ve tuvalet eğitiminin önemine dikkat çekmiştir. Erikson da tuvalet eğitimindeki tutumların önemini vurgulamaktadır (Bayhan ve Artan, 2004). Erikson, çocuğa tuvalet alışkanlığı kazandırılırken onlara bağırma, kınama, utandırma gibi davranışlar sergilenirse çocuğu kendi bedeninden kuşku duyacağını belirtmektedir. Çocuğun bu dönemde çevresindekileri araştırıp inceleyip keşfetmesine izin verilirse özerklik duygusunun gelişeceğini belirtmektedir. Engellenen çocuklarda ise kuşku ve utanç duygusu geliştiği görülmektedir. Başaramadığı durumlarda çocuk kaygı, kuşku, utançla karşılaşırken desteklenen ve bağımsızlığını kazanan çocuk özerk olmaktadır. Aşırı düzeyde bağımsızlığını kazanan çocuklarda ise bazı iç disiplin sorunları görülmektedir. Çocuk kendine olan aşırı güvenden kaynaklı yapabileceklerini dikkate almadan her konuda girişimde bulunabilir. Çekinme duygusu olmadığından her konuda bir istekte bulunabilir. Utanç ve kuşku boyutunda aşırı denetimin olması sonucunda bireyde mükemmeliyetçilik duygusunu öne çıkabilir. Çocuk kendi eksiklikleri kabul etmekte zorlanmakta veya tercihlerinde hiçbir hataya yer vermemektedir. Bağımsızlık ve kuşku arasındaki dengenin kurulması ise kişideki iradeyi ortaya çıkarmaktadır. Çocuk bu dönemi olumlu şekilde atlattıysa ilerleyen yıllarda biriktirme ya da aşırı savurganlık davranışları görülebilir. Olumsuz yaşantılar sonucu çocuk sert tavır ve davranışlar geliştirebilir. Olaylar karşısında zor karar verme ya da çok çabuk karar değiştirme görülebilir (Bacanlı, 2005).

3-6 Yaş Arasında Sosyal Gelişim

Üç yaşından sonra çocuk büyümesi ve çevresinin genişlemesiyle birlikte arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmekte, davranışlarını daha çok kontrol edebilmektedir. Ancak çocukların oyunlarını istekleri doğrultusunda devam ettirmek istemelerinden dolayı oyunları pek uzun sürmemektedir. Oyunlarında zaman zaman çatışmalar gözlenebilir. Çocuk bu deneyimlerle birlikte hareket edebilmeyi, yardım istemeyi, paylaşmayı, hakları savunabilmeyi ve başkalarının haklarına saygı göstermeyi doğal öğrenme ortamı olan oyun aracılığıyla öğrenmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Beş yaşına geldiğinde çocuk büyüklerin desteğini almaktan ziyade bağımsız olarak hareket etmek istemektedir. Çocuk mutlu ve enerjiktir. Çocuk devamlı oyunla uğraşmak ve yeni şeyler bulmak istemektedir. Davranışları daha kontrollü ve samimidir. Akranlarıyla iyi ilişkiler kurmak ister. Onlara destek olmakta isteklidir. Bireysel oyunlardan ziyade grup içinde yer almak istemektedir. Ayrıca büyüklerinin onayını almaktan da zevk almaktadır (Oktay, 1999). Bu yaşta çocuk dil alanında ilerlemesiyle birlikte duygularını, isteklerini ve tepkilerini daha rahat ifade edecektir. Israrcı ve olumsuz tepkilerin yerini daha sakin ve uyumlu davranışlar alacaktır. Çocuk kendi çıkarlarından vazgeçebilecek, grubun çıkarlarını ön plana alabilecektir (Yörüköğlu, 1996). Çocuk pek çok sosyal kavramı içinde yaşadığı toplumdan ve aileden almaktadır. Çocuk çevresindekileri gözlemleyerek rolleri öğrenir ve bunları oyunlarına yansıtmaktadır. Ayrıca çocuk evde sorumluluk almaktan hoşlanır. Özellikle bu dönemde çocuklara tek başına yapabilecekleri işlerde ve aile içerisindeki işlerde sorumluluklar vererek bu duygusunun gelişmesine destek olunmalıdır. Bunu yaparken çocukların farklı özelliklere sahip olduklarını ve gelişimlerinin birbirinden değişik olabileceği unutulmamalıdır. Sorumluluk sahibi bireylerin kendi yaşamlarında ve toplumda kendilerini mutlu hissettikleri ve yaptıkları işlerde başarılı bireyler oldukları söylenebilir. Çocuk bu yaşlarda ailesini ve kendisini hakkında karar vermeye kararlar verme aşamasında söz hakkı almaktan hoşlanmaktadır. Kendi eşyasını seçme, evde alacağı sorumlulukları belirleme, odasını tertip ve düzeni gibi konularda çocuğa söz hakkı verildiğinde çocuk kendisini hem aileye ait hissedecek hem de kendine olan güven duygusu gelişecektir. Çocuğun fikirlerini özgürce ifade etmesine, kararlarını açıklayabilmesine izin vermek ve bu konuda çocuğu cesaretlendirmek gerekmektedir. Böylece çocuğun girişimci ruhu beslenecek ve çocuk tutarlı davranışlar sergilemesine zemin oluşturacaktır(Çağdaş ve Seçer, 2002). Erikson bu yaş dönemini girişimcilğe karşı suçluluk şeklinde belirtmiştir. Bu dönemde çocuk sosyal hayatın daha içinde daha fazla yer alır. Çocuk yeni girişimlerde bulunurken özgürdür. Çocuğun bu dönemde merakının giderilmesi, girişimlerinin desteklenmesi oldukça önemlidir. Yaptığı davranışlardan veya sorduğu sorulardan dolayı eleştirilen çocukta suçluluk duygusunun gelişerek kişiliğinin olumsuz şekilde etkilenmesi mümkün olabilmektedir (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Bu dönem Freud'un fallik dönemine rast gelmektedir. Fallik dönemdeki haz duygusunun kaynağı genital bölgedir. Bu dönemde cinsiyet ile ilgili rolleri keşfeden erkek çocuklarda anneye karşı, kızlarda ise babaya karşı bir ilgi söz konusudur. Erikson ise Freud'un bu görüşüne katılarak çocuğun bu dönemde cinsiyetin farkına varıldığını belirtir. Çocuğun cinsiyeti keşfetmesiyle birlikte merakı artar ve sorular sormaya başlar. Ebeveynler çocukların sorularına gelişimlerine uygun cevaplandırıdıklarında girişimcilik duygusu desteklenmiş olur. Ebeveynler

çocuğu cinsel konularla ilgili sorularını yanıtızsız bırakırsa ve engel olurlarsa çocukların suçluluk duygusuna kapılmasına neden olabilir. Çocuğun girişimciliği desteklenmek amacıyla çocuğa sınır konmazsa, çocukta merhametsizlik duygusunu ön plana çıkabilmektedir Bunun sonucu olarak çocuk empati duygusundan yoksun şekilde davranan, sadece kendisini düşünen narsist bir birey olabilmektedir. Engellenen kişilerde suçluluk duygusu gelişir (Bacanlı, 2005).

Erken çocukluk döneminde çocuklar çok meraklı olurlar, her şeyi araştırıp inceleyip keşfetmeye çalışırlar. Arkadaşları ile birlikte etkinlikler yaparak kendilerini ve çevreyi keşfetmektedirler. Erikson bu dönemde oyunun önemine vurgu yapmıştır. Erken çocukluk eğitimi alan çocukların birçok şeyi ve çevrelerini oyun yoluyla öğrendiklerini vurgular. Erikson bu dönemi inisiyatif karşı suçluluk olarak da adlandırmaktadır. İnisiyatif çocuğun herhangi bir etki altında kalmadan fikir üretme ve hareket etme becerisidir. Kendini ifade eden, sorular soran, deneyerek öğrenme fırsatı tanınan, araştırma yapan çocukta inisiyatif gelişir. İnisiyatif tanınan çocuklarda zaman zaman başarısızlık görülebilir. Çocuk yapabilecekleri ile gerçekler arasında bir denge kurulamayabilir. Çocuklar kendi kabiliyetleri üzerindeki becerileri gerçekleştirebileceklerini düşünürler. Örneğin babasının araba kullandığı gibi kendisinin de kullanabileceğini zanneder. Uzak yerlere tek başına gidip gelebileceğini düşünür. Çocuklar için yapabileceklerinden çok kendi yapmak istedikleri daha önemlidir. Bu dönemde çocuğa iç denetimin kazandırılması için kurallar gereklidir. Sosyal duygusal açıdan bakıldığında çocukta suçluluk duygusu gelişebilir. Çünkü çocuklar farklı olayları genelleyerek bir bütün olarak düşünebilirler. En basit olumsuzluklarda kendini başarısız olarak düşünüp kendisini suçlayabilir. Örneğin annesi hastalandığında kendi yaptığı yaramazlıklardan dolayı annesinin hastalandığını düşünüp suçluluk hisseder. Suçluluk duymasının olumsuz tarafı yeni girişimlerde bulunmaması ve çekingen davranmasıdır. Kendini suçlayan çocuk tek başına hareket etmek istemez ve inisiyatif duygusu gelişmez. Yaşanan suçluluk duygusunun önleme yolu hayatta herkesin hata yapmasının normal olduğunu çocuğa kavratmaktır. Bu dönemde çocukların sınırları yoktur. Çocuk her şeyi uygulayarak yapmak isterler. Mesela çocuğun eline içmesi için verilen suyu yere saçarlar, dökerler, içine başka nesnelere atabilirler. Çocuklar her zaman istedikleri şeyleri yapmak isterler, zaman, mekân, kural tanımazlar. Kendilerini ifade ederken bağıracak konuşurlar, her konuda var olmak isterler, aktiftirler. İstediklerini yapmak için karşı tarafa saldırgan davranışlarda bulunup seslerini yükseltebilirler, hakaret içeren cümleler kullanabilirler (Bayhan ve Artan, 2004).

OYUN

“Çocuk oyun aracılığıyla öğrenir, kendini ve içinde yaşadığı dünyayı oyunla tanır ve kendini en iyi oyun sırasında ifade eder, kritik düşünme becerilerini oyun içinde kazanır. Çocuğun dili oyundur.” (MEB, 2016). Oyun çocuğun her yönden gelişimini destekleyen, eğlenceli, hayali, içten motive edici, zevk veren bir uğraştır. Çocuğun öğrenmesini kolaylaştıran ve gelişimini destekleyen bir araç olarak oyunun birçok yararı vardır. Oyun; çocuğun çevresiyle etkileşimi sonucunda gelişim gösterdiği psikososyal gelişim için oldukça önemli bir vasıta. Çocuk oyunla kendini ifade etmeyi, toplumsal kuralları, prososyal davranışları öğrenir. Oyun dediğimizde hemen herkesin aklına hareket, eğlence, rekabet gibi kavramlar gelmektedir. Her yaşta insanın oynadığı ve oynarken farklı duygular yaşadığı oyun tam olarak ne olduğunu pek çok kuram ve bilim adamı tarafından araştırılmıştır. Oyun çocuğun; içinden gelen bir enerjiyle

başlayan, isteyerek yer aldığı, sonuçtan çok sürecin önemli olduğu, zevk aldığı bir faaliyet olarak görülmektedir (Weisberg, Hirsh-Pasek ve Golinkooff, 2013). Çocuk oyun içerisinde hem eğlenmekte hem öğrenmektedir. Bunu gerçekleştirirken de çocuk içten, samimi, doğal ortamında özgürce davranmaktadır. Çocuklar oyunu sürecinde kendilerine zevk veren, onlara mutluluk gibi duyguları tatmasına fırsat veren, çeşitli nesnelere farklı amaçlar için özgürce kullandıkları, hayali ve gerçek birçok role bürünebildikleri bir etkinlik olarak görmektedir. Çocuklar doğuştan meraklı ve araştırma yapmaya meyillidirler. Oyun sayesinde çocuk gerçekte ulaşamayacağı pek çok şeye ulaşmaktadır. Çocuk istediği role girerek bir yandan deneyim kazanırken bir yandan da kendini özgürce ifade etmektedir. Bu durum çocuğun farklı duyguları yaşanmasına fırsat vermektedir. Sonucu ne olursa olsun çocuk yaşadığı deneyimden zevk almakta ve eğlenmektedir. Comenius ise çocuğun her türlü gelişiminde oyunun bir araç olduğunu belirterek çocukların enerjilerini tüketmeleri için bir fırsat olarak görmektedir (Sevinç, 2009). Çocuğun gelişimini destekleyecek ve gereksinimlerini karşılmasına olanak sağlayacak bir etkinlik olarak oyun çocukların yaşamında oldukça önemlidir. Rousseau ise oyunun çocuğun dünyayı özgürce keşfetmesine destek olan bir etkinlik ve çocuğun bir hakkı olarak görmektedir (Arslan Çiftçi ve Önder, 2017). Bu görüşten sonra yapılan reform etkileriyle Montessorri oyunu çocuğun vazgeçilmesi mümkün olmayan uğraşı şeklinde görmüştür (Öztürk, 2010). Oyun hakkında bir başka görüş de Froebel'e aittir. Froebel'e göre çocuk oyunu başlatsa da devamı için bir yetişkin desteğine ihtiyacı olmaktadır. Çocuk oyuna kendi isteği doğrultusunda başlamakta ve devam ettirmektedir. Çocuk istediğinde oyunun kurallarını kendi belirleyebildiği gibi gerektiğinde de oyunun kurallarında değişiklik yapabilmektedir. Bu da çocuğun duygularını özgürce ifade etmesine fırsat oluşturmaktadır (Sevinç, 2009). Freud ise oyunu, çocuğun içsel çatışmalarının ve kaygılarından kurtulma yolu olarak görmüştür. Çocuklar bazen gerçek bazen gerçekte olmayan şeyleri hayal edip üzüntü, korku, kaygı, şaşkınlık gibi duyguları yaşamaktadır. Çocuk bu korkularından ve onu endişelendiren şeylerden kaçma yolu görmektedir. Çocuk zaman zaman oyunlarında yaşadığı olayları canlandırmakta ve korkularını bazen hareketleriyle, bazen sözleriyle bazen de mücadelesiyle dışa vurmaktadır.

Oyunun oyun olarak sayılabilmesi için belli başlı özelliklere sahip olması gerekmektedir (Sevinç, 2009). Oyun çocuğun içinden gelmelidir. Belli bir amacı olmasa da yaşanan süreç önemlidir. Kendi içinde bir uyum önemlidir. Çocuk özgür iradesiyle, her hangi bir yönlendirme olmadan isteyerek oyuna katılmalıdır. Çocuk oyun esnasında onu mutlu edecek, heyecanlandıracak ve ona zevk verecek duyguları yaşamalıdır. Çocuk oyunun içinde aktif olarak katılmalı ve kendi gibi olmalıdır. Oyun gerçek hayatın bir yansıması ve farklılaşmasıdır.

Erken Çocuklukta Oyun

Hayatın her döneminde oyun farklı bir öneme sahiptir. Özellikle erken çocukluk döneminde gelişimin çok hızlı olduğu ve birçok kritik dönemin barındırdığı göz önüne alındığında oyunun çocuğun gelişiminde farklı öneme sahip olduğu bilinmektedir. Oyunla çocuğun gelişimi desteklenmekte, ayrıca eğitsel bir faaliyet olarak da tanımlanmaktadır. Çocuk çevresini oyun sayesinde keşfeder. Çocuk birçok şeyi deneyimleyerek öğrenir ve gelecekte karşılaşacağı hayata karşı hazırlanır (Poyraz, 2011). Çocuklar oyun sayesinde hem eğlenir hem de problemler karşısında da daha rahat ve üretici olmaktadır.

Okul öncesi eğitim programı incelendiğinde oyun etkinliklerinin önemi anlaşılmaktadır. Çocuğun en iyi öğrenme yolunun oyun olduğu, kendisini ve çevresinin duygularını en iyi oyunla keşfettiğini, fikirlerini en özgür oyunda ifade edebildiğini ve birçok beceriyi oyunla daha kolay kazanabildiğini belirtmiştir. Bunun sonucu olarak oyunun çocuk için en iyi öğrenme yöntemi olduğunu göstermektedir. Özellikle erken çocukluğun okul dönemine rast gelen okul öncesi dönemin en ana unsurunun oyun olduğu görülmektedir. Gerek sınıf içinde gerek dışarıda oyun oynayarak çocukların gelişimine destek olunması gerektiği belirtilmiştir. Çocuğa okul ortamında gelişimini ve kendi kabiliyetlerini destekleyeceği değişik araç gereçlerin sunulması gerekmektedir. Çocuk çok fonksiyonlu gereçlerle oynadığı gibi sıradan gereçleri de oyununda istediği gibi kullanabilmektedir. Oyunun içeriğinin zenginleşmesi için çocuğa her alanda gelişimini destekleyecek farklı materyaller ve ortamlar sunulmalıdır. Bu durum sayesinde farklı etkinlik türleri içerisinde farklı amaçlar doğrultusunda birçok kazanıma yönelik oyun aşamaları planlanabilmektedir. Öğretmen bunu çocukların durumuna göre yapılandırabilmektedir.

Yapılandırılmış oyun etkinlikleri; uyulacak kuralların belli olduğu, gerek bireysel gerek grup olarak oynanabilen oyunlardır. Saklambaç, ebeleme, yakan top gibi geleneksel oyunlar bunlara örnek verilebilir. Programda bu tür etkinliklere dengeli bir şekilde verilmesi çocuğu en yüksek düzeyde desteklemekle mümkün olmaktadır. Yarı-yapılandırılmış oyun etkinlikleri; merkezinde çocuğun olduğu, eğitimcinin başlattığı, çocukların aktif olarak katıldıkları ve gelişimi her yönden destekleyen oyun etkinlikleridir. Günlük akışta bu etkinliklere yer verilmektedir. Yapılandırılmamış oyun; tek, çift, bazen küçük grup bazen de çok kişiyle oynanan tamamen çocukların yön verdiği etkinliklerdir. Kurallar çocuklar tarafından belirlenir. Özellikle güne başlama ve okuldan çıkış zamanına yakın zamanlarda çocuklara serbest oyunlar oynamalarına izin verilmelidir (MEB, 2013).

Oyun ve Sosyal Gelişim

Her türlü gelişime açık olan çocuk oyun sayesinde potansiyelini en yüksek şekilde gerçekleştirmektedir. Oyun sayesinde kazanılan bilgi ve becerilerle çocuğun yaşantıları artmakta ve kabiliyetleri çoğalmaktadır. Oyun esnasında çocuklar yaşlarının üzerinde davranışlar sergilemekte ve kendisinden beklenen hareketlerden daha fazlasını yapmaya gayret etmektedir. Özellikle Piaget ve Vygotsky bilişsel ve sosyal yönden oyunun önemi üzerinde görüşlerini bildirmişlerdir. Oyun oynama yaşına gelen çocuk başta ebeveynleri ve yakın çevresi olmak üzere çocuğa yaşattıkları yaşantılar ve tecrübelerle gelişmektedir. Çocuk yeterli ve çok sayıda uyarıcının bulunduğu ortamda oyun kurma ve oyunu devam ettirmede daha şanslı olmaktadır. Aile ortamında ve çevresindeki diğer kişilerden gördüğü sevgi ve destek ile çocuk oyun oynamaya daha fazla istekli olmaktadır. Çocuk bunlardan yoksun olarak yetişmişse akranları ve diğer insanlarla iletişime geçmeyecek, yalnız kalmayı ve oyun oynamamayı tercih edecektir. Çocuklar oyunu zevk almak ve yeni şeyler öğrenmek için oynamak istemektedir. Bebek parmaklarıyla oynamaktan hoşlanırken, büyüdükçe nesnelere birleştirip yeni şeyler üretmekten hoşlanacaktır. Bunu yaparken tekrar ve denemelerle o beceriyi pekiştiren çocuk onu davranış haline getirmesi kolaylaşmaktadır.

Çocuk oyun esnasında karşılaştığı pek çok problemin üstesinden gelmeyi öğrenmekte ve kendine has farklı çözüm yollarını bulmaktadır. Akranlarıyla yaşadığı problemleri, çatışmaları

fark edecek ve duygularını kontrol etme becerisi de kazanacaktır. Çocuk gerektiğinde lider olmayı, grubun bir parçası gibi hareket etmeyi, mücadele etmeyi, rekabeti, yardımlaşmayı, paylaşmayı, duygularını frenlemeyi veya açığa vurmaya oyun sayesinde gösterecektir. Çocuk kendisini oyun sayesinde keşfetmekte, aile dışındaki akranlarıyla oynadığında kendi kişiliği ve benliği hakkında daha objektif bir yargıya varmaktadır. Çocuk potansiyelinin ne olduğunu, kendisi ve bulunduğu grup için neler yapabileceğini sosyal olarak katıldığı oyun sayesinde göstermektedir. Yenme, yenilme, başarı, başarısızlık, güçlü olma, zayıf kalma gibi deneyimleri oyun sayesinde kazanmaktadır. Çocuk bazen oyunun dışında kalabilme veya oyunda en popüler kişi olabilme gibi olaylarda sınırlarını öğrenmektedir (Sevinç, 2009).

Çocuk pek çok sosyal kavramı oyun esnasında kazanmaktadır. Özellikle bir gruba ait olma, grubun çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutma, grup için mücadele etme ve grup başarısını beraber paylaşmayı sosyal deneyimler içinde yaşadığı etkileşimle öğrenmektedir. Özellikle üç yaşından sonra çocuk benmerkezci davranmaktan çıkmakta ve kendisinden başka birilerinin de olduğunu farkına varmaktadır. Çocuk güvendiği ve hoşlandığı kişilere karşı daha paylaşımcı davranmaktadır. Çocuk bazen oyuncağını bazen de yemeğini arkadaşıyla paylaşabilmektedir. Çocuk okul ortamında oyun esnasında paylaşılan nesnelerin herkese ait olduğunu, sırayla oyuncakların oynanabileceğini, başkalarıyla paylaşılabilirliğini ve istendiği durumda tekrar alabileceğini ortamda deneyerek öğrenmektedir. Oyun esnasında sıra beklemeyi, herkesin eşit olduğunu ve sabrettiğinde tekrar istediği şeyi yapabileceği düşüncesini çocuğa vermektedir.

Eğer bir oyun belli bir kural içeriyorsa bu oyunda rekabet ve çekişme var demektir. Çekişmenin olduğu yerde heyecan ve stres olma ihtimali vardır. Bu durum çocuklarda istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Çocuk bazen kızabilir, bağırabilir hatta ağlayabilir. Bu tür durumlarda çocuğa kendisini kötü hissettirecek tepkiler verilmemeli ve bunun bir oyun olduğu hatırlatılmalıdır. Çünkü kendini kötü hisseden çocuk çevresine farklı olumsuz tepkiler verebilmektedir. Bu tepkilerde çocuğun akranları tarafından etiketlenmesine, oyun dışı kalmasına ve istenmemesine sebep olabilmektedir. Fakat çocuk oyun esnasında yorgun düştüğünde veya olumsuz davranışlar sergilediğinde bir miktar oyuna ara vermesine izin verilebilmektedir. Çocuk kendini iyi hissettiğinde veya duygularını kontrol edebileceğine inanıldığında oyuna tekrar alınmalıdır (Sevinç, 2009).

Çocuk kendi isteğine göre oyun oynadığında yaptığı işten keyif almaktadır. Oyunun belirli bir düzeni ve bütünlüğü bulunmaktadır. Oyun içerisindeki kurallar katılımcılar tarafından belirlenir ve uyulmadığında gerekli uyarılar yapılmaktadır. Kuralların dışında davranışlar sergilememeye dikkat edilmekte ve oyunu uyumunun bozulmamasına dikkat edilmektedir (Duman, 2015).

Freud, oyunla çocuğun duygu dünyası arasında bir bağ olduğunu ileri sürerek çocukların istek ve çıkmazlarını oyun sayesinde aşabildiklerini belirtmiştir. Çocuk oyunda kendini güvende hissettiğinde kendini özgürce ifade etmektedir (Erden, 2019). Çocuk oyun esnasında baskı ve zorlamalardan uzaklaşmakta ve kendini özgürce ifade etmektedir (Sevinç, 2009). Düşüncelerini özgürce ifade eden çocuk da duygularını da yaşamakta kendi başına mücadele etmeyi, diğerleriyle işbirliği yapmayı deneyimlemektedir (Arslan Çiftçi ve Önder, 2017).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Erken çocukluk dönemi gelişimin her alanında hızlı olduğu bir dönemdir. Bütün gelişim alanlarıyla birlikte özellikle sosyal gelişim açısından dikkatle üzerinde durulması gereken bir dönemdir. Çocuk bu dönemde yaşadıklarıyla birçok sosyal davranışı kazanmaktadır. Çocuğun dünyaya gelmesiyle başlayan süreçte başta annesiyle ve yakın çevresiyle kurduğu ilişkiler yaşamının ileriki yıllarında toplum içindeki yerini belirleyecektir. Eğer kurulan bağlar sağlam ve güçlü olursa çocuk çevresine karşı güven hissedecektir. Çocuğun yürümeye başlaması ve konuşmasıyla birlikte içindeki merak duygusunu gidermek için çevresini araştırmaya başlayacaktır. Bu süreçte gerek ev halkının gerek çevresinin çocuğun merakını arttıracak ortamları çocuğa sağlaması oldukça önemlidir.

Çocuk sosyal olarak toplum içinde yer alırken nasıl davranması gerektiğini farklı yollarla öğrenmektedir. Büyüklerini model alan, taklit eden, gözlemleyen çocuk gördüğü ve duyduğu şeyleri zihninde kodlayarak ve bunları davranış haline getirilmektedir. Bu süreçte ebeveynlere, okul, öğretmen ve sosyal çevreye çok büyük görevler düşmektedir. Çocuğun bir birey olarak görülmesi, hayatı hakkındaki kararlarda söz sahibi olması ve duygu, düşüncelerini rahatça ifade etmesi oldukça önemlidir.

Erken çocuklukta en etkili ve kalıcı öğretim yöntemi olarak oyunun çocuklar üzerinde birçok olumlu etkisi bulunmaktadır. Oyun esnasında çocuk eğlenerek öğrenecek ve birçok sosyal davranışı deneyimleyecektir. Çocuğun akranlarıyla oyun oynaması, onlarla ilişkiler kurması ve bu ilişkileri olumlu özelliklerle devam ettirebilmesi çok önemlidir. Gerek okul gerek okul dışında ailelerin ve öğretmenlerin çocuğa bu sosyal ortamı sağlamaları gerekmektedir. Çocuğun duygularını fark etmesi ve toplum içinde kendine yer edinmesinde oyunun katkısı unutulmamalıdır. Çocuk olumlu yetişkin ilişkileriyle tekrarlar yaparak öğrendiği pek çok sosyal davranışları pekiştirmektedir. Bu sayede çocuk hem kişisel yaşantısında hem de sosyal hayatında sağlam bir yapı oluşturmaktadır (Thwaites, 2008).

Çocuk özellikle üç yaşından sonra akranlarıyla birlikte oynamaya ve eğitimciler tarafından rehberlik edeceği ortamlara ihtiyaç duymaktadır. Özellikle okul ortamında bulunan çocuklar akranlarıyla daha sık ilişkiler kurmakta ve grup içi etkinliklerde kendine ait özellikleri daha iyi tanımaktadır. Çocuk sınırlarını, becerilerini, haklarını ve diğerlerine karşı saygı duymayı grup içinde yaşayarak öğrenmektedir. Yardımlaşma, paylaşma, empati, iş birliği gibi prososyal davranışların yanı sıra hoşgörü, vefa, fedakarlık gibi pek çok değeri de kazanmaktadır. Sırasını bekleme, tahammül etme, mücadele etme, kazanma ve kaybetme gibi davranışları ve duyguları yaşayan çocuk duygularını da kontrol etmeyi öğrenmektedir.

Çocukların okul öncesi eğitime katılmalarıyla farklı yaşta çocuklarla ve yetişkinlerle bir arada olmasının çocuğa sosyal becerileri kazandırmada en önemli etken olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin örnek olması ve olumlu davranışları pekiştirerek öğrenmenin kalıcılığını sağlamaları oldukça önemlidir. Sınıf içinde öğretmenin adaletle, sevgi ve saygıyla davranması çocuğun kendisini rahat hissetmesine ve duygularını, düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmesini sağlayacaktır. Çocuk böylece kendini değerli hissedecek ve özgüveni yüksek olacaktır. Öğretmenler özellikle çocukların sosyal gelişimini destekleyecek oyun, drama, gezi, gibi etkinliklerle çocuklara değişik deneyimler kazandırmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan Çiftçi, H., ve Önder, A. (2017). Oyun nedir? A. Önder, ve H. Arslan Çiftçi içinde, Erken Çocuklukta Oyun ve Oyun Yoluyla Öğrenme (s. 2-21). Ankara: Nobel
- Bacanlı, H. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel.
- Başaran, İ. E. (2005). Eğitim psikolojisi: Gelişim, öğrenme ve ortam. Nobel.
- Başaran, F. (1992). Psiko-sosyal gelişim. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Bayhan, P. S., ve Artan, İ. (2004). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa.
- Baykoç Dönmez, N. (1992). Üniversite çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü ve kız meslek lisesi öğrencileri için oyun kitabı. İstanbul: Esin.
- Bekman, S. ve Gürlesel, C. F. (2005). Doğru başlangıç: Türkiye’de okul öncesi eğitim.(TÜSİAD Raporu). Yayın No. TÜSİAD-T/2005-05/396, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD).
- Berk, L. (2006). Child development. Pearson Higher Education AU.
- Ceylan, Ş. (2009). Vineland sosyal-duygusal erken çocukluk ölçeğinin geçerlik-güvenirlik çalışması ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş yaş çocuklarının sosyal-duygusal davranışlarına yaratıcı drama eğitiminin etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2001). Çocuk ruh sağlığı ve gelişimi: Okul öncesi dönem. Nobel Yayın Dağıtım.
- Cüceloğlu, D. (1994). İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A., & Seçer, Z. (2002). Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- Duman, G. (2015). Okul öncesi eğitimde beden eğitimi ve oyun. Ankara: Eğiten.
- Erden, F. (2019). Oyun Kuramları. M. Ören (Editör), Çocuk ve Oyun içinde (s.24-45). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gülaçtı, F. (2014). Türkiye’de ve dünyada erken çocukluk ve okul öncesi eğitimi. F. Gülaçtı ve S.Tümkaya (Editörler). Erken Çocukluk Eğitimi içinde (s. 2-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Gündoğdu, Y. B. (2016). Psikanalitik kişilik kuramlarına göre gelişim ve değişimin imkânı. Turkish Studies, 11 (17), 373-404.
- Gürkan, T. (2009). Erken çocukluk dönemi ve okul öncesi eğitim, okul öncesi eğitime giriş, Edt. Şefik Yaşar, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, (1841), 2.

Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153-166.

Kostelnik, M. J., Gregory, K. M., Soderman, A. K. & Whiren, A. P. (2009). *Guiding children's social development and learning* (7th edition). Belmont, California, USA: Wadsworth Cengage Learning.

Köknel, Ö. (1983). *Kişilik*. Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul.

MEB. (2013). Okul öncesi eğitim programı. Haziran 05, 2023 tarihinde Temel Eğitim Genel Müdürlüğü: <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden alındı.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2016). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Oğuzkan, A. F. (1981). Eğitim terimleri sözlüğü (Vol. 393). Türk Dil Kurumu

Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon.

Öztürk, A. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Oyun*. Ankara: Eğiten Kitap.

Poyraz, H. (2011). *Okul öncesinde oyun ve oyun örnekleri*. Anı Yayıncılık.

Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınevi

Sevinç, M. (2009). *Erken Çocukluk Gelişiminde ve Eğitiminde Oyun*. İstanbul: Morpa.

Tanaltay, E. (1990). Nermin Faruki ile Bir Gün. *Sanat Çevresi*, 139, 83-85.

Thwaites, J. (2008). *100 ideas for teaching personal, social and emotional development*. A&C Black.

Ülgen, G., & Fidan, E. (1997). Çocuk Gelişimi, *Milli Eğt. Basımevi*, ss, 279.

Weisberg, D. S., Zosh, J. M., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2013). Talking it up: play, language development, and the role of adult support. *American Journal of Play*, 6(1), 39-54.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, 10. Basım, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları

İLKOKULDA UYGULANAN DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARININ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Doç. Dr. Güneş SALI¹

Yozgat Bozok Üniversitesi, [ORCID ID 0000-0001-5719-8618](https://orcid.org/0000-0001-5719-8618)

Öğretmen Dudu DEMİR²

60. Yıl Anaokulu Manavgat /ANTALYA, [ORCID ID: 0009 0004 2885 3926](https://orcid.org/0009-0004-2885-3926)

ÖZET

Bu araştırma ilköğretimde uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma grubunu Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretimde çalışan 15 öğretmen oluşturmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesinde, kolay ulaşılabılır yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, yapılandırılmış veri toplama aracı kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak okutulmasının öğretmenler tarafından çok savunulan bir görüş olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitiminin önemli bir kavram olduğunu ifade ettikleri ve sınıflarda mutlaka tüm öğretmenlerin uygulaması gerektiğini vurguladıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, değerler, değerler eğitimi, ilköğretimde uygulanan değerler eğitimi.

EVALUATION OF VALUES EDUCATION PRACTICES IN PRIMARY SCHOOL ACCORDING TO THE OPINIONS OF CLASS TEACHERS

ABSTRACT

This research was carried out in order to evaluate the values education practices applied in primary school according to the opinions of classroom teachers. The study group consisted of 15 teachers working in primary schools affiliated to the Manavgat District Directorate of National Education. An easily accessible method was used to determine the working group. A structured data collection tool was used in this study, in which the interview method, one of the qualitative research methods, was used. Content analysis was used in the analysis of the data. As a result of the research, it has been determined that teaching values education as a separate course is a widely defended view by teachers. In addition, it was determined that the teachers

*Bu çalışma, tezsiz yüksek lisans proje çalışmasından üretilmiş olup, proje yayımlanmamıştır.

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gunes.sali@yobu.edu.tr, [ORCID ID: 0000-0001-5719-8618](https://orcid.org/0000-0001-5719-8618)

² Tezsiz YL Öğrencisi, 60. Yıl Anaokulu Manavgat /ANTALYA, dudu_38_86@hotmail.com, [ORCID: 0009 0004 2885 3926](https://orcid.org/0009-0004-2885-3926)

stated that values education is an important concept and emphasized that all teachers should apply it in the classrooms.

Keywords: Primary school, values, values education, values education applied in primary school.

1. GİRİŞ

Eğitimin en önemli hedeflerinden biri bireylerin bir bütün olarak insan olmanın gerekliliklerini yerine getirebilecek bir yapıda yetiştirilmesini sağlama, kendi potansiyellerini keşfetmelerini kısaca bireyin yapabileceğinin en iyisini yapmaya muktedir bir birey olmasına yardım etmektir (Dilmaç, 1999). Kendi değerlerini yaşayan ve yaşatan, toplum değerlerini benimseyen ve bilen bireyler yetiştirmek bütün toplumların amacıdır (Süslü, 2021; Ulusoy ve Arslan, 2016).

Eğitim sisteminde değerler eğitiminin büyük bir yeri vardır. Çocukların maddi ve manevi değerleri önce ailede başlar ardından okulda devam eder. Okul ve aile dışında çevre, akran grupları, kitle iletişim araçları gibi birçok unsur çocukların değer yargılarını etkilemektedir (Çubukçu, 2010). Toplumun varlığını sürdürebilmesi, geçmişten günümüze sahip olduğu değerleri korumasına ve geliştirmesine bağlıdır. Her toplumda var olan değerler eğitim sisteminde de yeni atılımlara neden olmuştur. Değer eğitimi önceden belli derslerde verilirken günümüzde her dersin eğitim programın dâhil edilmiştir (Öztürk, 2021).

Değerler eğitimi konusunda öğretmenler çok önemli bir işleve sahiptir. Özellikle ilkökul kademesinde öğrenciler için öğretmen önemli bir rol modelidir. Öğretmenlerini gözlem ve taklit yoluyla örnek almaktadır. Örtük öğrenme yoluyla öğretmenlerin jest ve mimikleri, tüm hareketleri, tutum ve davranışlarının yanında bir durum karşısında gösterdikleri tepkileri öğrenciler tarafından kaydedilmekte ve kalıcı iz bırakmaktadır (Aksoy, 2017). Sadece bu kadar da değil, öğretmenin söylediği her şey onlar için genel geçer doğrulardır, uyulması gerekir, asla ihlal edilmez. Özetle sınıf öğretmenleri öğrencileri üzerinde her bakımdan son derece etkilidir ve onlar için çok önemlidir.

Çünkü ilkökul dönemi okul öncesi dönemden sonra çocukların en hızlı gelişim gösterdikleri yaşlarda olmaları nedeniyle değerlerin ağırlıklı olarak oluşmaya başladığı dönemlerdir. Bu dönemde çocuklara yön vermek ve rehberlik etmek daha kolaydır (Aydın, 2019). Ayrıca ilkökullar öğrencilerin okul öncesi dönemden sonra girdiği, daha uzun zaman geçireceği ilk resmi sosyal ortamlardır. İlkokulda öğrencilerden beklenen davranışlar bu yeni ortamlarında değişmektedir. Okul öncesi öğretimde ve ailede öğrenilmiş değerler bu dönemde pekiştirilir. Bu nedenle okulda, mutlu, uyumlu ve başarılı öğrencilerin yetişmesi yalnızca bilgi ve becerilerle değil tutum ve değerlerin doğrudan ya da dolaylı olarak öğretilmesi söz konusudur (Demir, 2018).

Öğrenciler, özellikle ilkökul dönemindeki öğrenciler sınıf öğretmenlerinin sahip olduğu kişilik özelliklerini, yaşam tarzını, alışkanlıklarını ve davranışlarını model alarak hareket etmektedir. Sınıf öğretmenlerinin etkili bir değerler eğitimi vermeleri için sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, cesaret, barış, dürüstlük, adil olma gibi değerleri benimsemesi, bu değerleri

yaşamı ve değerlerle bütünleşmesinin yanı sıra aile ile iş birliği yapması gerekmektedir (Aladağ ve Kuzgun, 2015). Günümüzde değerler eğitiminin verilmesi sorumluluğu aileden sonra okulda ve dolayısıyla öğretmenlere düşmektedir. Bu bakımdan ilkököl kademesinde öğrenciler için rol model olan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamaları hakkında görüşleri hayati önem arz etmektedir.

Gerek ulusal, gerek uluslararası literatür incelendiğinde birbirinden farklı sonuçlar görülmektedir. Genel olarak araştırmalarda değerler eğitimi uygulamalarının önemli olduğu (Ateş, 2013; Bartan, 2018), değerler eğitimi uygulamalarının verimli geçmesi için okul aile işbirliğinin sağlanması (Öztürk, 2021; Ergün, 2021; Çetin Korkmaz, 2019) ve ailenin daha fazla sorumluluk alması gerektiği (Aksoy, 2017; Ateş, 2013; Bartan, 2018), öğretmenlerin uygulamada bazı sorunlar yaşadığı (Ateş, 2013; Ferreira ve Schulze, 2014), öğretmenlerin uygulamalarda rol model olmasının öğrenciler üzerinde etkili olduğu (Çetin Korkmaz, 2019; Aydın, 2019), özellikle sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının öğrencilerin değer yargısını yönlendirdiği (Aksoy, 2017; Ergün, 2021; Aydın, 2019), değerler eğitiminin daha sistemli ve planlı olması gerektiği (Bartan, 2018; Thornberg, 2008), öğrencilerin gelişim seviyesine uygun olarak değerlerin verilmesinin etkili sonuçlara götüreceği (Aydın, 2019; Çetin Korkmaz, 2019) belirtilmiştir.

Okullarda değerler eğitimi uygulamalarının öznesi konumunda olan öğretmenlerin değer ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri, değerlerin kazandırılması noktasında önem arz etmektedir. Günümüzde artık bilgi aktaran değil bilgiye ulaşmada rehber konumunda olan öğretmenlerin aynı zamanda değerleri benimsemesi ve uygulaması, değerler eğitimi uygulamalarının etkililiğini, verimliliğini artırmaktadır. Bu bakımdan özellikle değerlerin kazanılması sürecinde kritik bir dönem olan ilkököl döneminde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmen görüşleri açısından incelenmesi önemlidir. Okul ortamının değerler eğitime uygun bir nitelik taşıyıp taşımadığı konusunda öğretmenlerin görüşlerinin araştırılması, okulda değerler eğitiminin daha etkili biçimde gerçekleştirilmesi, okul ortamında ele alınan ve sorun yaşanan değerlerin belirlenmesi ve ihmal edildiği düşünülen değerlerin eğitime yönelik süreçler düzenlenmesi bakımından önemlidir. Bu konu hakkında yapılacak akademik araştırmaların başta eğitimcilere, ailelere ve politika yapıcılara yeni bir bakış açısı getireceğine, planlama ve problem çözmeye önemli katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Buradan yola çıkılarak bu çalışma, ilkökölde uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın amacına ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlkokulda değerler eğitiminin amacı nedir?
2. Değerler eğitiminin gerekliliği konusundaki görüşleriniz nelerdir?
3. Öğretim programında değerler eğitime duyulan ihtiyaç hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Değerler eğitiminde kullandığımız yaklaşımlar nelerdir?
5. Değerler eğitiminde dersler bazında hangi değerleri hangi derslerde kazandırılıyorsunuz?
6. Değerler eğitiminde ne tür etkinlikler yaparsınız?
7. Değerler eğitimi çalışmalarınızın hedefe ulaşım ulaşmadığını hangi değerlendirme yaklaşımları ile değerlendiriyorsunuz?
8. Değerler eğitiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

9. Değerler eğitiminde karşılaştığımız sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması yapılmıştır. Nitel araştırmalar ürünlerden ziyade daha çok süreç ile ilgilenmesinden dolayı nitel araştırmalarda anlamlar daha önemlidir. Durum çalışmasının literatürde örnek olay incelemesi ya da vaka çalışması olmak üzere farklı isimleri vardır. Durum çalışmaları keşfetmeye çalışarak karşılaştırma yapmaz. Durum çalışmasında araştırmacı davranışları tanımlamaya çalışır (Hancock & Algozzine, 2006). Deney ve inceleme yöntemleriyle açıklanamayan olayları açıklamada, tanımlama ve araştırma için durum çalışmalarının kullanılması onu diğer çalışmalardan ayırmaktadır (Yin, 1984). Bu çerçevede ilkökulda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi çalışmaları yapılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Antalya ili Manavgat ilçesinde bulunan 9 ilkökulda çalışmakta olan araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 15 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler standart ve esnek olmasından dolayı testlerdeki ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler belirli bir konuda derinlemesine bilgi edindirdiği için araştırmacılar tarafından tercih edilmektedir. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel'e (2020) göre yarı yapılandırılmış görüşme formları basit seçenekli cevaplamayı sağlarken derinlemesine veri toplamayı da sağlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ne tam katı ne de esnektir bu nedenle çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Görüşme formu hazırlanırken amaca hizmet edebilirliği, uygulanabilirliği ön planda tutulmuştur. Araştırmacılar tarafından yapılan literatür taraması sonrasında hazırlanan sorular araştırmanın amacı doğrultusunda dikkatle incelenmiş, taslak görüşme formu hazırlanmış, hazırlanan taslak görüşme formundaki sorular için öncelikle alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada kullanılacak soruları araştırmanın amacı doğrultusunda amaç ve kapsam açısından, dil bilimsel açıdan, soruların anlaşılabilirliği ve uygunluğu açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda, eklemeler ve düzeltmeler yapıldıktan sonra pilot uygulamaya geçilmiştir. Pilot uygulamadan olumlu dönütlerin alınmasının ardından görüşme formuna son şekli verilmiştir. Böylelikle yapı ve kapsam

geçerliliği sağlanmıştır. Ancak veri çeşitlenmesinin yapılamamış olması (veri toplama aracı olarak yalnızca görüşmenin kullanılması) iç geçerliliği sınırlayan bir etkidir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Katılımcı öğretmenlerin uygunluk durumlarını belirlemek ve araştırma hakkında bilgi vermek amacıyla ön görüşmeler yapıp görüşme için randevu alınmıştır. Belirlenen tarih ve saatte asıl görüşmeler 9 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan sorular yöneltilerek yüz yüze yapılmıştır. Çalışma grubunda yer alan her bir öğretmenle birer kez görüşme gerçekleştirilmiştir. Her görüşme sonrasında öğretmenlere teyit amaçlı verdiği yanıtlar tekrar aktarılmış ve onayları alınmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılar, kişisel bilgilerinin gizli kalacağı, hiçbir raporda veya yayında kullanılmayacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler 15'er dakika sürmüştür. Araştırma sorularının amaca hizmet etmesi ve benzer gruplara kolayca uygulanabilir olması açısından değerlendirilerek görüşmeler tamamlanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma sonuçlarını analiz etmek için içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, elde edilen verilerin daha derinlemesine incelenmesini gerektirir ve verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). İçerik analiz yöntemiyle veriler tanımlanmaya çalışılırken birbiri ile ilişkili olan veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilip yorumlanır. İçerik analizi katılımcıların görüşlerini sistematik olarak tanımlamaktadır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010). İçerik analizi, analiz edilen içerikleri bazı kelimelere ayırarak ve kurallara göre kodlayarak tasnif eden ve özetleyen sistematik bir analiz yöntemidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2020).

Görüşmeler yapılırken katılımcı öğretmenlere kodlar verilmiş ve bu kodlar tablolara işlenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin aynı soruya verdikleri cevaplar alt alta yazıldıktan sonra içerik analiz yöntemi ile yorumlanarak benzerlik ve farklılıklarına bakılmıştır. Farklı ifadelerde aynı anlama gelen cevaplar için ortak bir kod kullanılmıştır. Bir soruya beklenen cevap başka bir soruda yer alıyorsa içeriğe dahil edilerek ve uygun soruda değerlendirilmiştir.

Elde edilen sonuçlardan ortak olan cevaplar daha ön plana çıkarılarak gruplandırılmış, tablolar oluşturulmuştur. Frekans ve dağılımları tespit edilmiştir. Oluşturulan tabloların yorumları katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Araştırmada katılımcı ile yapılan görüşmelerin süreleri uzun tutulmaya çalışılarak iç geçerlilik (inandırıcılığı) sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeye hemen başlanmamıştır. İlk başta ısınma ve alışma evresi gerçekleştirilmiş, sohbet edilmiştir. Araştırma bu şekilde süre uzun tutularak güven ortamı oluşturulmuş iç güvenilirlik sağlanmıştır. Araştırma değerler ve değerler eğitimi hakkında genel bilgileri kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Görüşmeleri iki araştırmacı yapmıştır. Her bir görüşmede soruları bir araştırmacı sormuştur. Diğer araştırmacı görüşmeyi kayıt altına almış ve cevapları notlarına eklemiştir. Araştırmacı görüşme esnasında tam netleşmeyen cevaplar oluştuğunu tespit ettiğinde ek sorular sormuştur. Aynı zamanda soruların cevapları araştırmacı tarafından dikte edilirken görüşme yapılan kişiden alınan verilerde herhangi bir kayıp yaşanmaması için her görüşme sonrasında katılımcılara teyit amaçlı verdiği

yanıtlar tekrar aktarılmış ve onayları alınmıştır. Araştırmanın inandırıcılığını (iç geçerlik) yükseltebilmek için tüm cevaplar tekrar gözden geçirilip konuyu birebir irdeleyen cevaplar araştırmadaki bulgular kısmında örnek olarak verilmiştir.

Araştırmanın dış geçerliliğini sağlamak için bilimsel araştırma yönteminin tüm basamaklarına araştırma içerisinde yer verilmiş ve her bir basamak detaylı bir şekilde açıklanmıştır. (Araştırmanın yöntemi, katılımcılar, veri toplama aracı, verilerin toplanma süreci, veri analizi ve bulgular detaylı bir şekilde betimlenmiştir.) Bunların dışında katılımcıların araştırma amaçları doğrultusundaki makul kişilerden seçilmesine dikkat edilmiştir (Gönüllülük). Ayrıca araştırmanın katılımcılarının on beş kişiden oluşmasının da bu çalışmada dış geçerliği sınırlamayacak makul bir sayı olduğu söylenebilir.

Araştırmanın iç güvenilirliğini sağlayabilmek için araştırmada tamamen tarafsız davranılmıştır. Aynı zamanda görüşme soruları öğretmenlere uygulanmadan önce pilot uygulama yapılmış ve tamamı ile bağımsız bir öğretmen grubundan soruları incelemesi istenilmiş, daha sonra görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularının tamamının yorum katılmadan sunulması ve kaydetme işlemi ile veri kaybının önlenmesi araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlılığını) artırıcı bir özellik taşımaktadır. Ayrıca, görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak okunarak değerlendirilmiş ve birbirinden bağımsız kodların oluşturulması sağlanmıştır. Bu kodlar aracılığıyla araştırmacılar arasında ortak bir fikre varılarak eş temalar oluşturulmuştur.

Son olarak da görüşmelerden elde edilen veriler sonuç kısmında çalışmanın amacına uygun olarak tartışılmıştır. Ayrıca, bulgular ve sonuç kısımlarının birbirleri ile tutarlı olup olmadığı araştırmacılar arasında tartışılarak fikir birliği sağlanmıştır. Bu uygulama ile çalışmanın dış güvenilirliğini artırma yoluna gidilmiştir.

3. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

Bu bölümde ilkökulda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi üzerine sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular frekans dağılımları ortak olarak çizelgeler ile gösterilmiştir.

3.1. İlkokulda Değerler Eğitiminin Amacı Nedir?

Çizelge 3.1. İlkokulda Değerler Eğitiminin Amacı

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Öğrencilerin görev ve sorumluluklarının farkına varmasını sağlamak	5
Öğrencilerde empati ve karşılıklı anlayış oluşturabilmek	3
Öğrencileri topluma kazandırabilmek	4
Toplumsal ve bireysel değerleri öğreterek öğrencileri birer iyi birey haline getirebilmek	3
Toplam	15

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine ilkökulda değerler eğitiminin amacı sorulduğunda dört ana cevap ile karşılaşılmıştır. Sınıf öğretmenleri genel olarak, öğrencilerin görev ve sorumluluklarının farkına vararak (5 kişi) daha iyi birer birey olmalarını sağlayabilmek için

bu eğitimin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Aynı zamanda toplumsal değerleri öğrenmeleri sayesinde empati kurabileceklerini ve insanlarla karşılıklı anlayış (3 kişi) modelleri oluşturabileceklerini ve bu sayede topluma kazandırılmış olarak (4 kişi), toplumsal ve bireysel değerleri bilen birer iyi birey (3 kişi) haline geleceklerini belirtmişlerdir (Çizelge 3.1.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö2. *“Amaç öğrencilerin görev ve sorumluluklarının farkına varmasını sağlamaya çalışmaktır.*

Ö1. *“Öğrencilere empati ve karşılıklı anlayış oluşturabilmek. Değerler eğitimi verildiğinde çocuk duygularını ifade etmeyi öğrenir, başkalarının duygularını anlayabilir, başkalarına farklı bakış açısı ile bakabilir.*

Ö4. *“Değerler uyum ve güven sağlayarak öğrencileri topluma kazandırabilmeyi amaçlar.*

Ö3. *“Amaç, toplumsal ve bireysel değerleri öğrencilere öğretmek ve öğrencileri iyi bir birey haline getirmeye çalışmaktır.*

3.2. Değerler Eğitiminin Gerekliliği Konusundaki Görüşleriniz Nelerdir?

Çizelge 3.2. Öğretmenlerin Değerler Eğitiminin Gerekliliği Konusundaki Görüşleri

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Etik açıdan gerekli	4
Öğrencilerin amaçlarını netleştirmesi için gerekli	2
Kişilik gelişimi için gerekli	3
Saygılı ve dürüst bir iletişim kurabilmeleri için gerekli	5
Gerekli olduğunu düşünmüyorum	1
Toplam	15

Katılımcı öğretmenler bu soruda genel olarak toplumsal değerlerin öneminden bahsederek her bireyin bu değerleri etik açıdan (4 kişi) öğrenmesi gerektiğini ifade etmişler, öğrencilerin amaçlarını netleştirmesi (2 kişi) ve kişisel gelişim (3 kişi) gösterebilmelerinin değerler sayesinde olacağını, aynı zamanda saygılı ve dürüst bir iletişim kurabilmenin (5 kişi) yolunun da değerleri kazanmak ve öğrenmekten geçtiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı ise öğrencilerin henüz yaşlarının küçük olmasından dolayı değerler eğitimi için erken bir dönem olduğunu ve bu yüzden şu an değerler eğitiminin gerekli olduğunu düşünmediğini (1 kişi) belirtmiştir (Çizelge 3.2.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö5. *“Değerler eğitiminin etik açıdan gerekli olduğunu düşünüyorum. Değerleri hayatlarına uygulamaları açısından çok önemlidir.*

Ö2. *“Öğrencilerin hayatlarında uygulayacakları amaçlarını netleştirmeleri için gerekli olduğunu düşünüyorum.*

Ö1. *“Öğrencilerin kişilik gelişimleri için gereklidir. Yani değerler öğrenciye doğruyu ve yanlışı ayırt edebilmesini, bireyin kendini tanımasını sağladığı için gereklidir.*

Ö4. *“Değerler eğitimi öğrencilerin birbirlerine saygılı ve dürüst bir iletişim kurabilmeleri için gereklidir. Birbirlerine karşı doğru iletişim kurabilmelerini sağlar.*

Ö15. *“Değerler eğitiminin çok gerekli olduğunu düşünmüyorum.”*

3.3. Öğretim Programlarında Değerler Eğitime Duyulan İhtiyaç Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

Çizelge 3.3. Öğretim Programlarında Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç Konusunda Öğretmenlerin Görüşleri

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Bazı değerlerin öğretilmesi için gerekliliği var	3
Bazı değerler bulunduğu dersle örtüşmüyor diye düşünüyorum	4
Derste bulunan değerlerin eksik olduğunu düşünüyorum	3
Değerlerin ayrı bir ders olarak işlenmesi gerektiğini düşünüyorum	3
Müfredatta bulunmasının gerekli olduğunu düşünmüyorum	2
Toplam	15

Çizelge 3.3’de katılımcılar derslerde bazı değerlerin öğretilmesi için değerler eğitiminin öğretim programında yer alması gerektiğini (3 kişi) düşündüğünü ve ebeveynlerin bir kısmının da kendileri ile aynı fikirde olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar kitaplarda bulunan bazı değerlerin derslerle örtüşmediğini (4 kişi) ve bazı velilerle değerler eğitimi konusunda hemfikir olmadıklarını ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi için ders kitaplarının kullanılmasından dolayı bazı değerlerin eksik (3 kişi) olduğu kanaati de sınıf öğretmenlerinin düşünceleri arasında yer aldığı görülmüştür. Bu yüzden tüm değerlerin öğrencilere öğretebilmesi için değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak öğretim programına eklenmesi (3 kişi) gerekliliğini dile getirmiştir. İki öğretmen ise aynı ders içinde ayrı ders öğretim programı olarak gerek olmadığını, ayrı bir ders haline getirilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö3. “*Öğretim programında bazı değerlerin öğretilmesi için gerekliliği var diye düşünüyorum.*”

Ö1. “*Bazı değerlerin bulunduğu ders ile örtüşmüyor diye düşünüyorum.*”

Ö2. “*Bazı derslerde bulunan değerlerin eksik olduğunu düşünüyorum.*”

Ö12. “*Değerler eğitimi dersinin ayrı bir ders olarak işlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Daha ayrıntılı bir şekilde değerleri işleyebilmenin öğrencilere daha yararlı olacağını düşündüğüm için.*”

Ö4. “*Öğretim programında yer alması gerektiğini düşünmüyorum.*”

3.4. Değerler Eğitiminde Kullandığınız Yaklaşımlar Nelerdir?

Çizelge 3.4. Öğretmenlerin Değerler Eğitimi İçin Kullandığı Yaklaşımlar

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Müfredat dışı çalışmalar yaptırıyorum	4
Geziler düzenliyor öğrencileri hayatın içine dahil etmeye çalışıyorum	3
Sınıf olarak bazı ziyaretlerin gerçekleşmesine katkıda bulunuyorum	5
Sınıfa meslek tanıtımları ile ilgili misafirler çağırıyorum	3
Toplam	15

Araştırmaya katılan öğretmenler değerler eğitimi verirken bazı yaklaşımlar kullandıklarını bu çalışmalarını öğretim programının dışında olan (4 kişi) ve değerler eğitimine katkı sağlayacak çalışmalardan seçtiklerini, bir grup diğer öğretmen ise, tarihi ve turistik yerlerin yanı sıra

devletin araştırma kurumlarına yönelik geziler düzenlediğini (3 kişi), aynı zamanda sinema ve tiyatro etkinliklerine sınıfı dâhil etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Huzurevlerine, çocuk esirgeme kurumlarına vb. kuruluşlara öğrencilerin ziyaretini (5 kişi) sağlayan bir grup öğretmen ise amaçlarının gerçek hayatı öğrencilerinin görmesini sağlamaya çalışmak olduğunu ifade etmiştir. Belirli mesleklerden uzman kişileri sınıflarında misafir ederek (3 kişi), meslekle ilgili bütün bilgileri almalarını sağlayan bir diğer grup öğretmen ise, öğrencilerinin geleceğe yönelik amaçlarını belirlemede yardımcı olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 3.4.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö8. *“Ben değerler ile ilgili videolar, çizgi filmler, bazen kendi hazırladığım değerler ile ilgili slaytlar kullanıyorum.”*

Ö3. *“Değerleri verirken okul dışı etkinlikler yapmaya çalışıyorum. Şartlar el verdiğince tarihi, turistik gibi yerlere gezilere götürmeye çalışıyorum. Çocukları oraların içine sokarak daha kalıcı öğrenmesini sağlamaya çalışıyorum.”*

Ö5. *“Bazen öğrencilerimi sevgi, saygı, merhamet gibi bazı değerleri daha iyi kavrayabilmek için huzurevine ve çocuk esirgeme kurumuna ziyarete götürüyorum.”*

Ö1. *“Yaklaşım olarak bazı meslek gruplarından uzman kişiler davet ediyorum. Öğrencilere mesleklerini tanıtıyorlar. Mesleklerini tanıtırken insanlara karşı davranışlarını, nasıl iletişim kurduklarını, mesleğin zorluklarını ve mesleğin ne gibi sorumlulukları olduğunu anlatıyorlar. Öğrencilerin değerleri öğrenmeleri için kalıcı bir ortam oluşturmuş oluyor.”*

3.5. Değerler Eğitiminde Dersler Bazında Hangi Değerleri Hangi Derslerde Kazandırılıyorsunuz?

Çizelge 3.5. Hangi Derste Hangi Değerler Öğretiliyor?

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Fen bilgisi-dayanışma, sorumluluk ve paylaşım	3
Matematik-sabır ve sorumluluk	3
Hayat bilgisi-eşitlik, dürüstlük ve adalet	3
Sosyal bilgiler-sevgi, saygı ve işbirliği	3
Türkçe-empati, dürüstlük, dostluk ve şefkat	3
Toplam	15

Değerler eğitiminin hangi derslerde verildiği, hangi derslerde hangi değerlerin öğretildiği katılımca sınıf öğretmenlerine sorulduğunda bununla ilgili net bir cevap veremeyeceklerini, konuların ve sınıfın gidişatına göre davrandıklarını belirtmişlerdir. Genelde beş temel derste (Fen bilgisi, Matematik, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe) takım çalışmaları vb. diğer uygulamalar ile değerler eğitimini vermeye çalıştıklarını ifade edilmişlerdir. Genel bir değerlendirme ile soruyu cevaplayan sınıf öğretmenlerinin frekans dağılımları çizelgede eşit dağıtılmıştır. Öğretmenler, ders kitaplarındaki bazı değerlerin dersle uyumsuzluk göstermesi veya eksik bir değer olması gibi nedenlerle derslere özel değerler seçmediklerini dile getirmişlerdir. Bazı zamanlarda ders öğretim programında belirtilen değerlere değindiklerini bazen de tamamı ile doğaçlama davrandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 3.4.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö1. “Derslere özel değer seçmiyorum. Mesela fen bilgisi dersinde sorumluluk, işbirliği, dayanışma, paylaşma gibi değerler. Türkçe de dürüstlük, saygı gibi. Matematik sabır kullanmaya çalışıyorum.”

Ö6. “Matematik dersinde sabır, sorumluluk, özgüven .”

Ö2. “Hayat bilgisi dersinde eşitlik, dürüstlük, adalet, saygı olabilir diye düşünüyorum.”

Ö4. “Sosyal bilgiler de saygı, sevgi, işbirliği öğretiliyor.”

Ö3. “Bazen derslerde illa ki belirli bir değer olmuyor. Doğaçlama olarak ortaya çıkabiliyor. Türkçe dersinde konunun içinde empati, dürüstlük, dostluk ve şefkat gibi değerleri kazandırmaya çalışıyorum. Bazen bir anda dersin işleyişine göre o anda farklı değerler öğretiliyor.”

3.6. Değerler Eğitiminde Ne Tür Etkinlikler Yaparsınız?

Çizelge 3.6. Değerler Eğitiminde Öğretmenlerin Yaptığı Etkinlikler

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Hikâye okumak veya anlatmak	2
Şarkıları öğrenmek ve söylemek	2
Bir hikâyeyi canlandırmak	3
Takımlar halinde çalışmalar yapmak	4
Değerleri resimlerle öğretmek	4
Toplam	15

Katılımcı öğretmenler değerler eğitimi verirken bir hikâyeyi okuyarak (2 kişi) ya da direk anlatarak, bazıları öğrencilerinin bir şarkıyı öğrenmesini sağlayıp onu sınıfta söylemesini (2 kişi) sağlayarak bu çalışmalarını gerçekleştirdiklerini, bir grup öğretmen ise bir hikâye seçip ve onu öğrencilerinden canlandırmalarını (3 kişi) isteyerek, takım halinde çalışmalarla (4 kişi) öğrencilerine görev ve sorumluluk yükleyerek, her bir değerle ilgili resimleri öğrencilerine göstererek (4 kişi) ve örnekler vererek değerleri resimler üzerinde anlatmaya çalışarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler değerler eğitimi etkinliklerini sadece bir etkinlikle sınırlı tutmayıp, çeşitli sosyal aktivitelerle de öğrencilerine değerleri kazandırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bahçe temizleme çalışmaları, fidan dikme, materyal temizliği gibi çalışmalar yaptıklarını dile getirmişlerdir (Çizelge 3.6.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö6. “Hikaye anlatarak değerleri vermeye çalışırım. Ünlü hikayeler çocukların olayları zihinlerinde canlandırmalarını sağlar. Vermek istediğim değer ile ilgili bir hikaye çocuğun değeri içselleştirmesine yardımcı olur.”

Ö1. “Mesela ben şarkılarla değer öğretimini vermenin kalıcı olacağını düşünüyorum. Şarkılar ile hem eğleniyorlar hem öğreniyorlar.”

Ö5. “Bazı derslerde hikaye anlatıyorum değer ile ilgili, onu öğrenciler canlandırıyor. Hikayeyi anlamış mı içindeki vermek istediğim değeri ne kadar benimsenmiş onları daha net görüyorum.”

Ö2. “Bazen etkinliklerde takımlar halinde çalışma ortamları sağlıyorum. Aldıkları sorumluluğu takım halinde olunca birbirlerinin eksiklerini tamamlayarak daha kolay öğreniyorlar.”

Ö3. “Değerler ile ilgili görseller resimler kullanarak öğrencilere anlatmaya çalışıyorum.”

3.7. Değerler Eğitimi Çalışmalarınızın Hedefe Ulaşıp Ulaşmadığını Hangi Yaklaşımlarla Değerlendiriyorsunuz?

Çizelge 3.7. Değerler Eğitiminin Sonuçlarını Değerlendirme

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Değerlerle alakalı testler	3
Kompozisyon sınamaları	4
Bir konu üzerine bakış açılarını yorumlamaları	4
"Ben Olsam" soruları kullanımı	4
Toplam	15

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri değerler ile ilgili verdikleri eğitimlerin hedefine ulaşmış olup olmadığı değerlendirilerek amacıyla; değerlerle alakalı testler (3 kişi) düzenlediklerini, değerleri ne derece anladıklarını belirlemeyi sağlayacak kompozisyonlar (4 kişi) yazdırdıklarını, ortaya atılan değerler ile alakalı bir konu üzerine öğrencilerin bakış açılarını yazmalarını (4 kişi) ya da sözlü yorumlamalar yapmalarını istediklerini ve bir olay üzerine “Ben Olsam” (4 kişi) cümleleri kurmalarını sağladıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda öğrenciler üzerinde değerler konusunda ne kadar faydalı olduklarını belirleyebildiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 3.7.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö2. “Bazı testler yaparak değerlendiriyorum.”

Ö3. “Kompozisyon etkinlikleri yaptırıyorum. Orada çocuklar öğrendikleri bir değeri yaşantılarından örnekler yazarak bir kompozisyon oluşturuyor ve daha iyi kavramalarını sağlıyor.”

Ö1. “Dersi işlerken değerler ile ilgili bir konu veriyorum onu bakış açılarını anlatmalarını yazmalarını istiyorum. Böylece öğrendiklerinin hedefe ulaşmış olup olmadığını görüyorum.”

Ö6. “Değerlendirirken cümle tamamlama çalışmaları yapıyorum. Mesela ben olsam diyorum ya da hikaye tamamlama çalışmaları oluyor öğrenciler devamını getiriyor. Böylece değerlendirme yapmış oluyorum.”

Ö4. “Benim için en önemli değerlendirme kriteri gözlemleyebildiğim yani öğrendiğini eyleme çevirip çevirmediğine bakıyorum.”

Ö1. “Öğrettiğim değerler ahlaki gelişimlerine etki etti mi diye inceleyerek değerlendiriyorum.”

Ö2. “Çocuğun sınıfta düzenlediğim etkinliklerde arkadaşları ile iletişimine bakıyorum.”

3.8. Değerler Eğitiminde Karşılaştığınız Sorunlar Nelerdir?

Çizelge 3.8. Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Müfredata hangi değerlerin ekleneceği konusunda yaşanan fikir ayrılığı	4
Zaman yönetimi	3
Öğrenciler arasındaki farklı öğrenme zorlukları	4
Finansman yetersizliği	4
Toplam	15

Katılımcılar değerler eğitimi ile ilgili karşılan sorunlara ilişkin olarak, öğretim programına hangi değerlerin ekleneceği konusunda yaşanan fikir ayrılıklarının (4 kişi) olduğunu, bazı derslerin öğretim programında bulunan değerlerin ya eksik ya da tutarsız olduğunu ifade etmişlerdir. Ders anlatımlarının ve öğrencilerin dersi anlama konusundaki farklılıklarına (4 kişi) bağlı olarak, bazı derslerde değerler eğitime yeteri kadar zaman ayırlamadığını (3 kişi) bu konuda zaman yönetimi sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi sorunlarının en önemlilerinden biri olarak finansman eksikliği (4 kişi) dile getirmişler, yeteri kadar kaynağa ve materyale sahip olamadıkları durumların sık sık yaşandığını, bu yüzden kimi zamanlarda kendi imkânları ile bir şeyler yapmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 3.8.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö5. “Öğretim programındaki belirsizlik değer eğitimi zorlaştırıyor. Ben bazı değerlerin eksik olduğunu, bazılarının da farklı derslerde olması gerektiğini düşünüyorum.”

Ö1. “Konu dağılımlarının zaman yönetimini zorlaştırması, yetiştirilmesi gereken öğretim programının içerisine değerleri yerleştirmemiz zamanı etkili ve verimli kullanmamızı etkiliyor.”

Ö4. “Öğrencilerin bireysel farklılıklarının büyük etken olmasının yanında farklı çevresel ortamlardan gelen öğrencilerin bir arada bulunduğu sınıflarda değer eğitimi zorlaşmaktadır.

Ö3. “Teknolojik, somut materyallerin, yaparak yaşayarak öğrenme ortamlarının hazırlanması değer eğitiminde kalıcı ve kolay öğrenmeyi sağlar. Bu şekilde öğrenme ortamları imkanlar dahilinde finansal yetersizlik yüzünden yoktur.”

3.9. Değerler Eğitiminde Karşılaştığımız Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileriniz Nelerdir?

Çizelge 3.9. Değerler Eğitimi Sorunlarına Çözüm Önerileri

Frekans ve Dağılımları	Cevap Sayısı
Ayrı bir ders olarak öğretim programına dâhil etmek	5
Teknolojiden yararlanmak	5
Gerçek dünya materyalleri kullanmak	2
Öğrencilere daha fazla sorumluluk vermek	3
Toplam	15

Katılımcı sınıf öğretmenleri değerler eğitimi uygulamaları ve çalışmaları konusunda çözüm önerileri getirirken büyük çoğunluğu değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak öğretim programına eklenmesinin (5 kişi) gerekliliğini, değerler eğitimi için teknolojiden faydalanmanın (5 kişi) ve çevrim içi birçok kaynağın kullanılarak eğitimin daha da canlı bir hal alacağını belirtmişlerdir. Somut, öğrencilerin görerek ve hissederek öğrenebileceği gerçek dünyaya özgü materyallerin kullanılmasının (2 kişi) öğrencilerin değerleri daha hızlı ve doğru algılamasına imkân sağlayacağını, öğrencilere değerler eğitimi esnasında daha fazla sorumluluk yüklemek (3 kişi) gerektiğini, veliler ile çocuklar arasında yaşanan sorunların çözülmesi adına veli-öğretmen işbirliği çalışmalarının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir (Çizelge 3.9.). Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö4. “Şu anda kullanılan öğretim programına ayrı bir ders olarak eklenmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö1. “Değerler eğitimi için teknolojiden faydalanmanın ve çevrim içi birçok kaynağın kullanılarak eğitim daha canlı olacaktır.”

Ö7. “Somut materyaller kullanmak o materyalleri öğrencilerin görmesi, dokunması onu hissetmesi yani gerçek dünya materyallerinin kullanılması öğrencilerin daha hızlı ve doğru algılamasına imkan sağlar.”

Ö3. “Çocuk yaparak yaşayarak yani sorumlulukları üstüne daha çok alarak değerleri daha kalıcı öğrenir.”

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Yapılan bu araştırmada ilkokulda uygulanan değerler eğitimi uygulamaları sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak; ilkokulda değerler eğitiminin amaçları, değerler eğitiminin gerekliliği, öğretim programında neden değerler eğitimine ihtiyaç duyulduğu, değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımların neler olduğu, hangi değerlerin hangi derslerde kazandırıldığı, değerler eğitiminde ne tür etkinliklerin yapıldığı, değerler eğitimi çalışmalarının hedefe ulaşıp ulaşmadığının hangi yaklaşımlarla değerlendirildiği, değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara getirdikleri çözüm önerileri incelenmiştir.

Öğrencilerin görev ve sorumluluklarının farkına varmasını sağlamak aynı zamanda öğrencilerde empati ve karşılıklı anlayış oluşturabilmek ve en önemlisi öğrencileri topluma kazandırabilmek için değerler eğitiminin son derecede önemli olduğunu belirten katılımcılar toplumsal ve bireysel değerleri öğretmek öğrencileri iyi birer birey haline getirebilmenin en önemli amaç olduğunu ifade etmişlerdir.

Değerler eğitiminin etik açıdan gerekli olduğunu ve öğrencilerin amaçlarını netleştirmesi için değerler eğitimi uygulamalarına sınıflarda yer verilmesi gerektiğini belirten katılımcı öğretmenler kişilik gelişiminin yanında saygılı ve dürüst bir iletişim kurabilmeleri için değerler eğitiminin gerekliliğini dile getirmişlerdir. Bir katılımcı ise değerler eğitiminin sınıflarda uygulanmasının gerekli olmadığını düşündüğünü ifade etmiştir.

Öğretim programında değerler eğitimine duyulan ihtiyaç konusunda katılımcı öğretmenler bazı değerlerin öğretilmesinin gerekli olduğunu düşündüklerini belirterek bunun yanında bazı değerlerin de bulunduğu dersle örtüşmediğini ve aynı zamanda derste bulunan değerlerin de eksik olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin birçoğu değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak işlenmesi gerektiğini önermiş ve mutlak suretle öğretim programında bulunması gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin öğretim programının dışında çalışmalar ve geziler düzenleyerek, sınıf olarak bazı ziyaretlerin gerçekleşmesini sağlayarak, sınıfa meslek tanıtımları ile ilgili misafirler çağrılarak değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar yaptıkları anlaşılmıştır.

Elde edilen bulgulardan yola çıkarak fen bilgisi derslerinde dayanışma, sorumluluk ve paylaşım değerlerinin, matematik derslerinde sabır ve sorumluluk değerlerinin, hayat bilgisi derslerinde eşitlik, dürüstlük ve adalet değerlerinin, sosyal bilgiler derslerinde sevgi, saygı ve işbirliği

değerlerinin, Türkçe derslerinde ise empati, dürüstlük, dostluk ve şefkat değerlerinin öğretildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcı öğretmenleri değerler eğitimini bir hikâyeyi okuyarak ya da direk anlatarak, bazıları öğrencilerinin bir şarkıyı sınıfta söylemesini sağlayarak, bir hikâye seçip onu öğrencilerinden canlandırmalarını isteyerek, takım halinde çalışmalarla öğrencilerine görev ve sorumluluk yükleyerek, her bir değerle ilgili resimleri öğrencilerine göstererek ve örnekler vererek, resimler üzerinde anlatmaya çalışarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi etkinliklerini sadece bir etkinlikle sınırlı tutmayıp, çeşitli sosyal aktivitelerle de öğrencilerine değerleri kazandırmaya çalıştıkları, bahçe temizleme çalışmaları, fidan dikme, materyal temizliği gibi çalışmalar yaptıkları dile getirilmiştir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin verdikleri değerler eğitiminin etkilerini öğrencilerin eylemlerine nasıl bir etki yarattığını ve seviyelerinin ne kadar arttığını gözlemlediği bir ortam yaratarak; ahlaki gelişim seviyelerini çeşitli denemelerle kontrol ederek; sınıfta çeşitli etkinlikler düzenleyerek öğrencilerin empati yeteneğinin ve iletişim becerilerinin artıp artmadığını kontrol ederek; birebir görüşmeler yapıp gelişim seviyelerini anlamaya çalışarak; çevrimiçi bazı kaynaklardan yararlanarak belirli zamanlarda öğrencilerinin değerleri ne kadar benimsedikleri ile alakalı çoktan seçmeli testler düzenleyerek değerlendirdikleri anlaşılmıştır. Ayrıca değerleri ne derece anladıklarını belirlemeyi sağlayacak kompozisyonlar yazdırılarak, ortaya atılan değerler ile alakalı bir konu üzerine öğrencilerin bakış açılarını yazmalarını ya da sözlü yorumlamalar yapmalarını isteyerek ve bir olay üzerine “Ben Olsam” cümleleri kurmalarını isteyerek değerler eğitiminin hedefe ulaşip ulaşmadığı konusunda değerlendirme yaptıkları anlaşılmıştır.

Katılımcılar değerler eğitimi ile ilgili karşılan sorunlara ilişkin olarak, öğretim programına hangi değerlerin ekleneceği konusunda yaşanan fikir ayrılıklarının olduğunu, bazı derslerin öğretim programında bulunan değerlerin ya eksik ya da tutarsız olduğunu, öğrencilerin dersti anlama konusundaki farklılıklarına bağlı olarak, bazı derslerde değerler eğitimine yeteri kadar zaman ayırlamadığını, bu konuda zaman yönetimi sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Değerler eğitimi sorunlarının en önemlilerinden biri olarak finansman eksikliğini, yeteri kadar kaynağa ve materyale sahip olamadıkları durumların sıkça yaşandığını, bu yüzden kimi zamanlarda kendi imkânları ile bir şeyler yapmaya çalıştıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu değerler eğitimi uygulamaları ve çalışmaları konusunda; değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak öğretim programına eklenmesi gerektiğini, değerler eğitimi için teknolojiye faydalanmanın gerektiğini, bunun yanı sıra somut, öğrencilerin görerek ve hissederek öğrenebileceği gerçek dünyaya özgü materyallerin kullanılmasının öğrencilerin değerleri daha hızlı ve doğru algılamasına imkân sağlayacağını, öğrencilere değerler eğitimi esnasında daha fazla sorumluluk yüklemek gerektiğini, veliler ile çocuklar arasında yaşanan sorunların çözülmesi adına veli-öğretmen işbirliği çalışmalarının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar kısaca değerler eğitiminin; müfredata dâhil edilmesi, teknolojiye yararlanılması, gerçek dünya materyalleri kullanılması ve öğrencilere daha fazla sorumluluk verilmesi durumunda daha başarılı olacağını belirtmişlerdir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Yapılan bu araştırmama sonucunda katılımcılar değerler eğitiminin; müfredata dâhil edilmesi, teknolojiden yararlanılması, gerçek dünya materyalleri kullanılması ve öğrencilere daha fazla sorumluluk verilmesi durumunda daha başarılı olacağını belirtmişlerdir. Buradan yola çıkarak bazı önerilerde bulunulabilir.

- Değerler eğitiminin öğretim programında ayrı bir ders olarak öğretilmesi önerilebilir.
- Değerler eğitimi veren her öğretmenin Milli Eğitim Bakanlığınca uygulanan değerler eğitimi programlarına katılması zorunlu hale getirilebilir.
- İlkokulda verilen öğretim programlarının içerisindeki değerlerin derslerle ve ders içerikleri ile örtüşüp örtüşmediğinin kontrol edilmesi, gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi önerilebilir.
- Okullarda değerler eğitimi vermenin önemine binaen tüm öğretmenlerin değerler eğitimi sürecine dâhil olması sağlanabilir.
- Değerler eğitimi süreci ile ilgili öğretmenlerin, öğrencilerin, yöneticilerin ve aynı zamanda velilerin işbirliği içerisinde çalışmasına ortam sağlanabilir.
- Bu araştırmada ilkökul öğretmenleri ile çalışılmıştır. Üst öğrenim kademelerinde çalışan öğretmenler ile daha geniş çalışma grupları üzerinde, farklı veri toplama araçları kullanılarak benzer çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- [1] Aksoy, E. (2017). *İlkokullarda değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- [2] Aladağ, S. & Kuzgun, M. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin metaforik algıları. *Sakarya University Journal of Education Faculty*, 0(29), 163-193.
- [3] Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı (6. Baskı)*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- [4] Ateş, F. (2013). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü, İstanbul.
- [5] Aydın, M. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri (Isparta ili örneği)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- [6] Bartan, S. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri ile sınıf içi uygulamalarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- [7] Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- [8] Çetin Korkmaz, M. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- [9] Çubukçu, F. (2010). Student teachers perceptions of teacher competence and their attributions for success and failure in learning. *The Journal of International Social Research*, 3(10), 213-217.
- [10] Demir, F. (2018). *Değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- [11] Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesine ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [12] Ergün, A. (2021). Öğretmenlerin değer kavramına ilişkin bilişsel kurguları ve değerler eğitimi uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- [13] Ferreira, C. & Schulze, S. (2014). Teachers' experience of the implementation of values in education in schools: "Mind The Gap". *South African Journal of Education*; 34, 1.
- [14] Hancock, R.D. & Algozzine, B. (2006). *Doing case study research*. New York: Teachers College Press.
- [15] Öztürk, A.D. (2021). *Ortaöğretim görsel sanatlar dersinde değerler eğitimine ilişkin öğretmen tutumları: bir karma yöntem araştırması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- [16] Sağlam, H.İ. (2019). *Karakter ve değer eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- [17] Süslü, E. (2021). *Matematik dersinde değerler eğitime yönelik ortaokul matematik öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Siirt.
- [18] Thornberg, R. (2008). Values education as the daily fostering of school rules. *Research in Education*, 35(1), 52-62.
- [19] Ulusoy, K. & Arslan, A. (2016). Değerli bir kavram olarak "değer ve değerler eğitimi". *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (içinde). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- [20] Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [21] Yin, R. (1984). *Case study research: Design and methods* (3. Basım). California: Sage Publications.

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR*

Doç. Dr. Üyesi GÜNEŞ SALI¹

Yozgat Bozok Üniversitesi, ORCID ID: [0000-0001-5719-8618](https://orcid.org/0000-0001-5719-8618)

Öğretmen Tahir KEKEÇ²

Özel Yaşam Pınarı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Melikgazi /KAYSERİ,

. ORCID ID: 0009-0006-1867-2018

ÖZET

Bu araştırma, Kayseri merkez Kocasinan ve Melikgazi ilçe sınırları içerisinde faaliyet gösteren özel eğitim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda yaşadıkları sorunların tespit edilmesi, bu sorunların giderilmesi için çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle, araştırma betimsel nitelikte bir çalışma olup nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kayseri ilinde özel eğitim kurumlarında çalışan 10 öğretmen oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çoğunun özel eğitimde velilerden kaynaklanan ilgisizlik ve kabullenmeme sorununun olduğu, öğrencilerden kaynaklanan dikkatsizlik, odaklanamama ve ödev yapmama sorununun olduğu, öğretmenlerden kaynaklanan alan bilgisi yetersizliği, mesleği önemsememe, bilgi eksikliği ve branş dışı öğretmenlerin çalıştırılmasından kaynaklanan sorunlar olduğu belirlenmiştir. Yine özel eğitimde eşitlik ve adaletsizlik, takipsizlik ve iletişimsizlik gibi yöneticilerden kaynaklanan, ders saatinden kaynaklanan, fiziksel koşullardan kaynaklanan, materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik açısından çeşitli sorunlar olduğu anlaşılmıştır. Öğretmenlerin özel eğitimde sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin ise velilerin bilinçlendirilmesi, iletişim becerilerini geliştirme, hizmet içi eğitim çalışmaları, materyal desteği ve çalışma koşullarında iyileştirme şeklinde ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, özel eğitim ve rehabilitasyon, özel eğitimde yaşanan sorunlar.

* Bu çalışma, tezsiz yüksek lisans proje çalışmasından üretilmiş olup, proje yayımlanmamıştır.

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, , [ORCID ID: 0000-0001-5719-8618](https://orcid.org/0000-0001-5719-8618)

² Tezsiz YL öğrencisi, Özel Yaşam Pınarı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Melikgazi /KAYSERİ, [ORCID ID: 0009-0006-1867-2018](https://orcid.org/0009-0006-1867-2018)

PROBLEMS FACED BY TEACHERS WORKING IN SPECIAL EDUCATION INSTITUTIONS

ABSTRACT

This research was carried out in order to determine the problems experienced by the teachers working in the private education institutions operating within the borders of Kocasinan and Melikgazi districts in the center of Kayseri, and to develop solutions to solve these problems. For this reason, the research is a descriptive study and qualitative research method was used. The sample of the study consisted of 10 teachers working in private education institutions in Kayseri. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. Content analysis was used in the analysis of the obtained data.

As a result of the research, it has been determined that most of the teachers working in special education institutions have problems of indifference and non-acceptance caused by parents in special education, inattention, inability to focus and not doing homework due to students, inadequacy of field knowledge caused by teachers, neglecting the profession, lack of knowledge and employment of non-branch teachers. It has also been understood that there are various problems in terms of accessibility to materials and resources in special education, such as equality and injustice, lack of follow-up and lack of communication, arising from administrators, arising from course hours, arising from physical conditions. It has been observed that the solutions offered by the teachers to the problems in special education are raising awareness of parents, improving communication skills, in-service training activities, material support and improvement in working conditions.

Key Words: Special education, special education and rehabilitation, problems experienced in special education.

1. GİRİŞ

Eğitim bireylerin insan topluluklarının ve ülkelerin şimdiki zamanını ve geleceğini inşa etmesi açısından büyük öneme sahiptir. Gelişmiş ülkelerde eğitim birey açısından en önemli haklardan biridir. Bu konuda gelişim alanları ile akranları ve kendi gelişim dönemi özellikleri açısından önemli derecede farklılıklar gösteren bireyler özel eğitim kapsamında eğitim alma haklarına kavuşmuşlardır. Türkiye’de engelli bireylere verilen eğitim, özel eğitim kurumlarında verilmektedir. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname’de (MEB,1997 KHK md 19), Özel Eğitim Kurumları, “özel eğitim gerektiren bireylere özel eğitim desteği sağlamak, onları iş ve mesleğe hazırlamak veya örgün eğitim programlarından yararlanamayacak durumda olanların temel yaşam becerilerini geliştirmek ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere açılan gündüzlü eğitim kurumları olarak tanımlanmaktadır.” Özel eğitim kurumları; “Milli eğitim Bakanlığına bağlı, gündüz eğitim kurumları, yatılı özel eğitim okulları, kaynaştırma eğitimi yapan okullar ile resmi ve özel kurumlar, özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları” şeklinde hizmet vermektedir (Baykoç Dönmez, 2010). Kurum olarak bakıldığında ülkemizde hem MEB’na hem de Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na (AÇŞHB) bağlı Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumları” bulunmaktadır.

Özel eğitim gerektiren bireylerin her biri farklı yeterliliklere sahiptir. Dolayısıyla bu bireylerin zorunlu eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi ve ihtiyaç duydukları alanlarda eğitim almaları eğitimde fırsat eşitliği ilkesi dahilinde oldukça önemlidir. Bu önem, eğitimin temel yapı taşlarından birisi olan öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını arttırmaktadır. Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin bu konuda daha fazla gayret göstermesi gerekmektedir. Bunun bilinciyle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin birçok sorunla karşılaştıkları da bir gerçektir. Alanın sorunlarını birebir yaşayanlar olarak bu öğretmenlerin sorunlarının giderilebilmesi için öncelikle sorunlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Özel eğitimde başarıyı, verimliliği artırmak için öncelikle bu alanda çalışanların gözüyle sorunları belirlemek, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üretebilmek son derece önemlidir. Özel eğitim alanında başarı, verimlilik, sürdürülebilirlik isteniyorsa öncelikle bu alana ilişkin sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konması, bu önerilerin program yapanlar, politika üretkenler tarafından değerlendirilmesi, dikkate alınması, eğitimde başarının artırılmasına katkı sunulması gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde, özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin yaşadığı sorunlara ilişkin sınırlı sayıdaki araştırmaların, genellikle akademik ve sosyal beceriler, yöntem-teknik, öğretmen tutumları ve öğretmen yeterliklerine yönelik olduğu görülmektedir (Altunay, 2008; Başal ve Batu, 2002; Çelik ve Eratay, 2007; Ekşi, 2010; Gülay, 2017; Kalkan ve Özmen, 2013; Karaaslan, 2003; Sülün, 2012; Turan, 1998). Ülkemizde özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin yaşadığı problemleri ele alan sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Oysaki uzun vadede hem eğitimdeki gelişmelere, hem toplumsal ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak olan bu tür araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu konu hakkında yapılacak akademik araştırmaların başta eğitimcilere, ailelere ve politika yapıcılara yeni bir bakış açısı getireceğine, planlama ve problem çözmeye önemli katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Ülkemizde, dünyada değişen ve çeşitlenen ihtiyaçların giderilmesi için eğitimin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu süreçler sonucunda da yeni ihtiyaçların ortaya çıktığı bilinmektedir. Hem ihtiyaçların karşılanması hem de bireyin çevreye uyumu için nitelikli eğitim faaliyetlerini artırıcı etkide çalışmalar da yapılmaktadır. Bu çalışmaların kapsamı gereken en önemli alanlardan birisi de hiç şüphesiz özel eğitim alanı ile ilgili olmalıdır. Özel eğitim gerektiren bireylerin aldığı eğitimler, normal gelişim gösteren birçok bireyin dışında daha da çeşitlendirilip çok daha nitelikli eğitim faaliyetleri yürütmeyi oldukça gerekli kılmıştır. Bu çalışmanın özel eğitim kurumlarında eğitim faaliyetlerini gerçekleştiren öğretmenlerin sorunlarını bilimsel çerçevede araştırarak çözüm önerileri geliştirip öğretimin niteliğinin artırılması bakımından önem taşıdığı, bu nedenle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmanın amacı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarında görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşmelerinin tespit etmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır:

- 1) Öğrencilerinizin eğitim sürecinde velilerle nasıl bir etkileşim içerisindeyiz? Velilerden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

Sonda:

- İletişim problemi yaşıyor musunuz?

- Size birey olarak ve mesleki bakımdan iletişiminiz esnasında saygı duyduklarını düşünüyor musunuz?
- 2) Öğretim sırasında öğrencilerinizden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?
- Sonda:
- Derse hazırlanarak geliyorlar mı?
 - Araç gereç teminini yapıyorlar mı?
 - Geçmiş konuların tekrarını yapıyorlar mı?
 - Ders esnasında dikkat ve odaklanma problemi yaşıyorlar mı?
- 3) Öğretmenlerden kaynaklanan bir sorun olduğunu düşünüyor musunuz? Bunlar nelerdir?
- Sonda:
- Tecrübe eksikliği önemli bir sorun mudur?
 - Bu alanda eksik mesleki bilgidен kaynaklanan sorun oluşmakta mıdır?
- 4) Çalıştığınız kurumda yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?
- 5) Kurumunuzda öğrenci gereksinimlerini karşılaması açısından ders saatinden kaynaklanan problemler nelerdir?
- 6) Size göre materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik açısından sorunlar nelerdir?
- 7) Fiziksel koşullardan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir? (Fiziki ortam, öğrencilerin başarılarına doğrudan etki etmekte ve sınıfın boyutu ve öğrenci sayısı, sınıfın renk ve görünümü, ısı, ışık, gürültü, temizlik ve yerleşim düzeni olarak sınıflandırılmaktadır.)
- 8) Özel eğitim sorunlarının çözümüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada, Kayseri merkez Kocasinan ve Melikgazi ilçe sınırları içerisinde faaliyet gösteren Özel Eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda yaşadıkları sorunların tespit edilmesi, bu sorunların giderilmesi için çözüm önerileri geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle, araştırma betimsel nitelikte bir çalışma olup nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bir problemi çözmek için gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma, önceden bilinen veya fark edilmeyen problemlerin keşfedildiği ve problemle ilgili doğal olayların ele alındığı öznel-yorumlayıcı bir süreci gerçekçi bir şekilde ifade eder (Seale, 1999).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Kayseri il merkezindeki üç farklı kurumda görev yapmakta olan öğretmenler arasından belirlenmiştir. Araştırmada örneklem grubunu oluşturan 10 öğretmenin demografik bilgileri aşağıda Çizelge 2.1’de verilmiştir.

Çizelge 2.1. Katılımcı Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

<i>Katılımcılar</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Öğrenim Düzeyi</i>	<i>Mesleki Kıdem</i>
<i>Ö1</i>	Kadın	44	Lisansüstü	21
<i>Ö2</i>	Kadın	25	Lisans	3
<i>Ö3</i>	Erkek	25	Lisans	3
<i>Ö4</i>	Kadın	34	Lisans	9
<i>Ö5</i>	Kadın	25	Lisans	4
<i>Ö6</i>	Kadın	40	Lisans	2
<i>Ö7</i>	Kadın	40	Lisans	4
<i>Ö8</i>	Kadın	39	Lisans	16
<i>Ö9</i>	Kadın	29	Lisans	5
<i>Ö10</i>	Kadın	23	Lisans	1

Çizelge 2.1'e bakıldığında katılımcıların 1'inin erkek, 9'unun kadın olduğu, yaşlarının 23 ile 44 arasında değiştiği, eğitim durumlarının genel olarak lisans düzeyinde olduğu, mesleki kıdemlerinin 1 yıl ile 21 yıl arasında değiştiği görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında çalışan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış formlarda görüşme sırasında yöneltilen sorular önceden hazırlanır ve bu sorular kişilere belli bir kural içinde yöneltilir. Cevap veren kişilerin soruları istediği gibi yorumlayıp, farklı boyutlarda cevap vermesi istenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Görüşme formu hazırlanırken amaca hizmet edebilirliği, uygulanabilirliği ön planda tutulmuştur. Araştırmacılar tarafından yapılan literatür taraması sonrasında hazırlanan sorular araştırmanın amacı doğrultusunda dikkatle incelenmiş, taslak görüşme formu hazırlanmış, hazırlanan taslak görüşme formundaki sorular için öncelikle alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda, eklemeler ve düzeltmeler yapıldıktan sonra pilot uygulamaya geçilmiştir. Bu aşamada görüşme formundaki sorular uygulama öncesi deneme yapmak için özel eğitim kurumlarında görev yapan, çalışma grubunda yer almayan iki öğretmene yöneltilmiştir. Soruların, aldıkları özel eğitimin içeriğini yansıtıp yansıtmadığını, anlaşılır olup olmadığını belirtmeleri istenmiştir. Sorularla ilgili herhangi bir sorun ile karşılaşılmaştır. Pilot uygulamadan olumlu dönütlerin alınmasının ardından görüşme formuna son şekli verilmiştir. Böylelikle yapı ve kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Ancak veri çeşitlenmesinin yapılamamış olması (veri toplama aracı olarak yalnızca görüşmenin kullanılması) iç geçerliliği sınırlayan bir etkidir.

2.4. Verilerin Toplanması

Katılımcı öğretmenlerin uygunluk durumlarını belirlemek amacıyla ön görüşmeler yapıp görüşme için randevu alınmıştır. Belirlenen tarih ve saatte asıl görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Görüşmeye başlanmadan önce katılımcılardan ses kaydı alınmasına yönelik izin istenmiştir. Çalışma grubunda yer alan her bir öğretmenle birer kez görüşme gerçekleştirilmiştir. Her görüşme sonrasında öğretmenlere teyit amaçlı verdiği yanıtlar tekrar aktarılmış ve onayları alınmıştır. Araştırma sorularının amaca hizmet etmesi ve benzer gruplara kolayca uygulanabilir olması açısından değerlendirilerek görüşmeler tamamlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere ait görüşme süreleri aşağıda Çizelge 2.2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2.2 Öğretmenlere Ait Görüşme Sürelerine İlişkin Veriler

Kod	Görüşme Süresi
Ö1	12
Ö2	10
Ö3	13
Ö4	19
Ö5	14
Ö6	16
Ö7	12
Ö8	12
Ö9	15
Ö10	15

Çizelge 2.2’de görüldüğü üzere öğretmenlerle yapılan görüşmeler en az 10 dakika, en fazla 19 dakika sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

İçerik analizinde öncelikle birbiriyle benzer nitel veri toplulukları belli temalar ve kategorilere göre düzenlendikten sonra sebep ve sonuç ilişkisi doğrultusunda irdelenerek yorumlanır ve bazı sonuçlar ortaya çıkarılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada öğretmenlerin görüşme formundaki sorulara içtenlikle cevap vermeleri ve bu cevapları ayrıntılı bir şekilde analiz etme amacı güdülmüştür. Dolayısıyla öğretmenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorulara ve soruların sonundaki sonda sorularına vermiş oldukları cevaplara göre veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir.

10 öğretmenle yapılan görüşmeler bilgisayar ortamında öncelikli olarak yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülen bu veriler daha sonra analiz edilerek raporlaştırılmıştır. Bu araştırmanın raporlaştırılmasında etik ilkeler gereği araştırmaya katılan öğretmenlerin isimleri verilmemiş; Ö1, Ö2, Ö10 şeklinde katılımcı kodları verilerek öğretmenler kodlanmıştır. Katılımcıların ifadelerindeki benzerlikler gruplandırılarak uygun şekilde temalandırılmış, verdikleri yanıtlar kendi içinde alt kategorilere ayrılarak kodlanmış, bu veriler içerik analizi yöntemleri

kullanılarak çözümlenmiş, frekans değeri kullanılarak betimlenmiştir. Analiz sonucunda belirlenen kod ve temalar kategoriler halinde görüşme formunda yer alan soruların sıralamasına göre bulgular kısmında tablolarla gösterilmiştir. Ayrıca benzerlik arz eden katılımcı görüşlerinin bir tekrar oluşturulmaması için yalnızca katılımcılardan birinin görüşüne yer verilmiştir.

Araştırmada iç geçerliliği etkin kılmak için bulgular elde edildikçe bu bulguların verilerle uyumluluğu sürekli kontrol edilmiştir. Yine iç geçerliliği sağlamak amacıyla öğretmenlerin verdikleri cevaplar bulgular kısmında değiştirmeden doğrudan alıntı biçiminde verilmiştir. Ancak, veri çeşitlenmesinin yapılamamış olması (veri toplama aracı olarak yalnızca görüşmenin kullanılması) iç geçerliliği sınırlayan bir etkidir.

Ayrıca araştırma sürecinde gerçekleştirilen işlemlerin tamamına yakını (araştırmanın yöntemi, katılımcılar, veri toplama aracı, verilerin toplanma süreci, veri analizi ve bulgular) detaylı bir şekilde betimlenerek dış geçerlilik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularının tamamının yorum katılmadan sunulması ve kaydetme işlemi ile veri kaybının önlenmesi araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlılığını) artırıcı bir özellik taşımaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler sonuç kısmında çalışmanın amacına uygun olarak tartışılmıştır. Ayrıca, bulgular ve sonuç kısımlarının birbirleri ile tutarlı olup olmadığı araştırmacılar arasında tartışılarak fikir birliği sağlanmıştır. Bu uygulama ile de çalışmanın dış güvenilirliğini artırma yoluna gidilmiştir.

3. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

Bu bölümde elde edilen verilerin analizine ilişkin bulgu ve yorumlarına yer verilmiştir.

3.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Öğrencilerinizin eğitim sürecinde velilerle nasıl bir etkileşim içerisindeyiz? Velilerden kaynaklanan sorunlar nelerdir?” olarak belirlenmiş ve öğretmenlerin özel eğitimde velilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri analiz edilerek “Engeli kabullenmeme”, “Kısa sürede başarı beklentisi”, “Kişisel sorunlar”, “Destek eksikliği”, “İletişim sorunları”, ve “İş birliği eksikliği” kodları altında Çizelge 3.1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Özel Eğitimde Velilerden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Veli Kaynaklı Sorunlar	Engeli kabullenmeme	7	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8
	Kısa sürede başarı beklentisi	5	Ö1, Ö3, Ö7, Ö8, Ö9
	Kişisel sorunlar	5	Ö1, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8
	Destek eksikliği	2	Ö5, Ö10
	İletişim sorunları	4	Ö2, Ö3, Ö6, Ö8
	İş birliği eksikliği	2	Ö1, Ö9

Çizelge 3.1’de verilen özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin velilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerine bakıldığında en fazla sorun yaşanan konunun “Engeli kabullenmeme” olduğu görülmektedir. Bunun haricinde, ailelerden kaynaklanan sorunlarının “Kısa sürede başarı beklentisi”, “Kişisel sorunlar”, “Destek eksikliği”, “İletişim sorunları” “İş birliği eksikliği” olduğu görülmüştür.

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin velilerden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşleri arasında en fazla sorun yaşanan “Engeli kabullenmeme” hakkında öğretmenlerden bazıları şu düşünceleri dile getirmişlerdir:

Ö1: *“Velilerle iç içe olmak zorundayız. Çocukların ilk hikayelerini onlardan dinlediğimiz için ona göre plan ve programımızı yapıp bireyselliği ön planda tutarak etkinliklerimizi ona göre planlıyoruz. Velilerimizin bazılarının kabullenmeden gelmesi. Bu da süreci zorlaştırıyor. Bu bir ekip işidir, kabullenerek gelen velilerimizle daha hızlı ve programlı ilerliyoruz. Fakat kabullenmeyen velilerimizle bu süreç yavaş ilerliyor.”*

Ö2: *“Öncelikle birçok velim çocuğunun durumunun farkında değil. Kabullenmemek için bir sürü şey söylüyorlar.”*

Ö3: *“Özel durumunu kabullenmeyerek kuruma gelen velilerimize bilgi aktarıp ders hakkında dönütler sağlarken çok zorlanırım.”*

Ö6: *“Ders sonunda öğrenci hakkında bilgi veriyorum. Bazı velilerden çok farklı tepkiler alıyorum. Yapamadı deyince hayır hocam evde aslında çok iyi.”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin görüşlerine göre velilerden kaynaklanan başka bir sorun ise velilerin özel eğitim kurumlarında “Kısa sürede başarı beklentisi” içerisinde olmalarıdır. Bu durum öğretmenler açısından şu şekilde belirtilmiştir:

Ö1: *“Özel durumu unutan ya da kabullenemeyen velilerimiz bir derste çok fazla konuda ilerlemesini istiyorlar.”*

Ö3: *“Beklentisi yüksek olan velilerimize, bunun kısa sürede olmayacağını söylüyorum.”*

Ö7: *“Velilerin beklentisinin yüksek olduğunu düşünüyorum. Bundan dolayı bazen etkileşimde sorunlar yaşıyoruz. Çocuğun düzeyini bildikleri halde beklentileri çok yüksek. Buda bizi ister istemez etkiliyor, kötü yönde.”*

Ö8: *“Velilerden kaynaklanan karşılaştığım sorunlar şöyle; veliler çok kısa sürede bulunduğu seviyeden çok daha iyi bir seviyeye gelmesini istiyorlar bu yüzden sabır sebat eksikleri var. Kısa sürede başarı çok zor, bazen anlatamıyoruz.”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin velilerden kaynaklanan bir başka sorun ise “Kişisel sorunlar” olarak ifade edilebilir. Buna yönelik bazı öğretmenler şunları söylemiştir:

Ö1: *“Bazı velilerimiz yeterince ilgi göstermiyor. Çocuk hiçbir el üzerinde olmadan kendi başına ilerlemeye çalışıyor.”*

Ö4: *“Velilerle görüşmem çok kısıtlı, saat yetersiz olunca evde de Veli desteği olması gerek Zaten her ders sonu dönüşler sağlıyoruz. Evde de desteklenmeli”*

Ö7: “Velilerin beklentisinin yüksek olduğunu düşünüyorum. Bundan dolayı bazen etkileşimde sorunlar yaşıyoruz. Çocuğun düzeyini bildikleri halde beklentileri çok yüksek bu da bizi ister istemez etkiliyor kötü yönde Çocuğuna değer veren birçok velim öğretmenlerin görüşlerine değer veriyor.

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin görüşlerine göre velilerden kaynaklanan sorunlardan bir diğeri ise velilerin özel eğitim kurumlarında öğrencilere yeterince destek vermemesidir. Bu sorun “Destek eksikliği” kategorisi şeklinde belirtilmiştir. Bu durum öğretmenler açısından şu şekilde belirtilmiştir:

Ö5: “Genel olarak resmi iletişimim var burada çalıştığınız burada kalıyor. Problem olarak burada çalıştığımız burada kalıyor aileden yeterince destek gelmeyince çok daha iyi ilerleyebilecekken yeteri kadar ilerleyemiyoruz. Velilere göre değişiyor.”

Ö10: “Evde aileden yardım almayan, defteri ve yaptığımız etkinlikleri kontrol etmeyen velilerimizin çocukları ile sürekli önceki konulara dönüyoruz.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin velilerden kaynaklanan bir başka sorunu ise “İletişim sorunları” olarak ifade edilmiştir. Buna yönelik bazı öğretmenler şunları söylemiştir:

Ö2: Bazen velilere ulaşamıyoruz bile. Telefonla bile arasak açmayanlar var.”

Ö3: Ders sonunda dönütler verirken iletişim kurmakta beni çok zorlayanlar oluyor. Anlattıklarım havada kalıp bambaşka bir konuya odaklanınca dersteki yaptığımız etkinlikleri anlatmamın bir anlamı kalmıyor.”

Ö6: “Velilerle konuşurken beni dinlemeyip telefonla uğraşanlar bile oluyor.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin velilerden kaynaklanan sorunlardan en az belirtileni ise “İş birliği eksikliği” olarak belirtilmiştir. Buna yönelik bazı öğretmenler şunları söylemiştir:

Ö1: “Velilerimizle sürekli birbirimizden haberdar olup çocuğun gelişimi için ortak bir fikir oluşturarak iş birliği içerisinde çalışmalıyız. Ben bunu her velime ilk başta anlatıyorum ancak benimle ortak fikirde çalışmalar yapan bir elin parmaklarını geçmiyor.”

Ö9: “Velilerimiz ile birlikte hiçbir etkinlik yapamıyoruz. Bir etkinliğe çağrılan veliler zaman bulamadıklarını söylüyorlar.”

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğretim sırasında öğrencilerinizden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?” biçiminde belirlenmiştir. Bu alt problemin yanıtlanmasında, öğretmenlerin özel eğitimde öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin; “Derse hazırlıksız gelme”, “Araç gereç eksikliği”, “Tekrar ve ödev yapmama”, “Odaklanma ve dikkat sorunları”, “Kişisel Engeller ve isteksizlik” kodları altında toplandığı görülmüştür. Ulaşılan bulgular Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Özel eğitimde öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Öğrencilerden Kaynaklı Sorunlar	Derse hazırlıksız gelme	5	Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö10
	Araç gereç eksikliği	3	Ö4, Ö9, Ö10
	Tekrar ve ödev yapmama	5	Ö1, Ö3, Ö5, Ö7, Ö9
	Odaklanma ve dikkat sorunları	3	Ö6, Ö8, Ö10
	Kişisel sorunlar ve isteksizlik	6	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9

Çizelge 3.2 incelendiğinde özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde en fazla sorun yaşanan konuların “Kişisel sorunlar ve isteksizlik” olduğu görülmüştür.

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinden birisi “Derse hazırlıksız gelme” olarak ifade edilebilir. Buna yönelik bazı öğretmenler şunları söylemiştir:

Ö1: “Bilinçli velilerimizin çocuklarının bir kısmı hazırlıklı geliyor ama velisi gelmeyen, ilgilenilmeyen çocuklar genelde hazırlıklı gelmiyor. Bu yüzden sorumluluklarını yerine getirmeyen öğrencilerden kaynaklanan sorunlar yaşıyoruz.”

Ö3: “Ders öncesindeki son gün evden gelirken çantasına hiçbir şey koymadan gelen öğrencilerimiz var.”

Ö10: “Derse hazırlıklı gelen öğrencilerimle çok planlı programlı ilerliyoruz ama sayıları çok az. Birde devamsızlık yapınca konu bütünlüğü bölünüyor ve ders esnasında işimiz çok zorlaşıyor.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin bir başkası ise “Araç gereç eksikliği” şeklinde belirtilmiştir. Öğretmenlerden bazıları şu görüşleri belirtmiştir:

Ö4: “Araç gereç teminini genelde ben yapıyorum. Bunu bir kere yapınca zaten çoğu zaman hiçbir eşya getirmiyorlar.”

Ö9: “Derse hazırlıksız gelen öğrenciler genelde kalem, defter, kitap hiçbirini getiriyorlar.”

Ö10: “Okuma yazma öğrencilerimin bazılarının defteri dahi olmayınca gelişimini gözlemleyemiyoruz. Hem öğrenciye hem bize olumsuz yansıyor.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin bir diğeri ise “Tekrar ve ödev yapmama” olarak ifade edilmiştir. Bu alt kategoriye dair bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Ailelerimiz öğrencilerine kıyamıyor. Biz burada ödevlendirme yapıyoruz ama ödevini yapmayan öğrencilerimiz çok fazla. Ayda 8 saat yeterli olmuyor ve ailede ödevleri önemsemediğinden bu da öğrenciye ve bize olumsuz yansıyor.”

Ö3: *Ödev öğrencilerimize ağır bir yük gibi geliyor ancak işlenen konunun tekrarı için en önemli değerlendirme araçlarından birisi hiç şüphesiz ödevlerdir. Ödev yapmayan öğrencilerimin gelişimi için sınıf için değerlendirme yapmak gerekiyor. Bu durum öğretimin niteliğini etkiliyor.”*

Ö7: *“Bazı öğrenciler ödevlerini yapmıyorlar verdiğim halde. Veli şunu söylüyor çocuk evde yapmıyor yaptıramadıklarını söylüyorlar.”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinden bir diğeri ise “Odaklanma ve dikkat sorunları” olarak ifade edilmiştir. Bu alt kategoriye dair bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö6: *“Dikkat problemi olan öğrencilerle ders yaparken sıkıntı yaşıyoruz.”*

Ö8: *“Odaklanma dikkat eksikliği çok yoğun olunca ders yapmak çok zorlaşıyor.”*

Ö10: *“En ufak bir ses ve kişiden kaynaklanan dikkat dağınıklıkları yaşayan öğrencilerimiz var.”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinden en dikkat çekici olanı ise “Kişisel sorunlar ve isteksizlik” olarak ifade edilmiştir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö2: *“Öğrenci temelli ilerlemeye çalışıyorum çünkü her öğrenci birbirinden farklı özelliklere sahip. Tanısına ve raporuna dikkat ediyorum ancak bazı öğrenciler isteksiz okula geliyorlar. Bu da bütün çabamın yeterli gelmemesine sebep olabiliyor.”*

Ö4: *“Her öğrenci değil fakat bazı öğrenciler yetişme tarzından kaynaklanan otorite sıkıntısı çekiyorum.”*

Ö9: *“Okuldan çıkışta çok yorgun gelen öğrencilerimiz kuruma istekli halde gelmiyorlar. Böyle öğrencilerimizin özel durumundan dolayı daha yavaş ilerlemek zorunda kalıyoruz.”*

3.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Öğretmenlerden kaynaklanan bir sorun olduğunu düşünüyor musunuz? Bunlar nelerdir?” olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin özel eğitimde velilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri analiz edilerek “Alan bilgisi eksikliği ve alan dışı olma”, “Kişisel sorunlar”, “Mesleği önemsememe”, “Yanlış yöntem ve teknik kullanımı”, ve “İş birliği ve diyalog eksikliği” kodları altında Çizelge 3.3’de verilmiştir.

Çizelge 3.3. Özel Eğitimde Öğretmenlerden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Öğretmenlerden Kaynaklı Sorunlar	Alan bilgisi eksikliği ve alan dışı olma	6	Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10
	Kişisel sorunlar	4	Ö1, Ö3, Ö4, Ö9
	Mesleği Önemsememe	2	Ö1, Ö5
	Yanlış yöntem ve teknik kullanımı	1	Ö2
	İş birliği ve diyalog eksikliği	1	Ö7

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin genel ya da özel bir eleştirisini içeren öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşleri arasında en fazla sorun yaşanan “Alan bilgisi eksikliği ve alan dışı olma” hakkında öğretmenlerden bazıları şu düşünceleri dile getirmişlerdir:

Ö3: *“Uzman öğretici belgesi ile başka branşlardan mezun olup özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin teoride öğrendikleri kısa bilgiler öğretim esnasında asla yeterli olmuyor ve derslerde yetersiz kalıyorlar.”*

Ö5: *“Bazı öğrencilerin eğitiminin daha iyi yapılabilmesi için daha fazla bilgiye sahip olmak gerekiyor. Uzmanlık gerektiren durumlar olabiliyor.”*

Ö10: *“Şu an bu mesleği yapan öğretmenlerin alan bilgisi yetersiz maalesef”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin genel ya da özel bir eleştirisini içeren öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşleri arasında sorunlardan birisinin de “Kişisel sorunlar” olduğunu dile getirmişlerdir. Bu konu hakkında öğretmenlerden bazıları şu düşünceleri dile getirmişlerdir:

Ö1: *“Öğretmenlerden kaynaklı problemler olduğunu düşünüyorum. Bireyselliğe yönelik çalışma yapan öğretmenlerimiz var. Çocuğa göre değil kendi rahatına göre ders yaptığı için çocuk daha alt seviyede ilerliyor.”*

Ö9: *“Kesinlikle öğretmenlerden kaynaklı sorunlar olduğunu düşünüyorum. Bazı öğretmenler bu mesleğin sorumluluğunu fark edemiyorlar.”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin genel ya da özel bir eleştirisini içeren öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşleri arasında “Yanlış yöntem ve teknik kullanımı” hakkında öğretmenlerden biri şu düşünceleri dile getirmişlerdir:

Ö2: *“Bazen yetersiz kaldığımız oluyor. Çocuğu tanımadan gelişim seviyesini tam takip edemiyoruz. Olduğundan geri gidiyor. Bazen yanlış yöntem ve tekniklerde diretiyoruz.”*

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin genel ya da özel bir eleştirisini içeren öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşleri arasında “İş birliği ve diyalog eksikliği” hakkında öğretmenlerden biri şu düşünceleri dile getirmişlerdir:

Ö7: *“Öğretmenlerin iş birliği içinde olması çok önemli benim için. Öğrenciler hakkında karşılıklı bilgi diyalogunun olması gerekiyor. Her öğrenciyi bilmemiz tanımamız gerekiyor.”*

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Çalıştığımız kurumda yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?” olarak belirlenmiş ve öğretmenlerin özel eğitimde yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri analiz edilerek “İletişim eksikliği”, “Mesleği önemsememe”, “İş yükü fazlalığı”, “Adil ve tarafsız olmama” ve “Denetimsizlik ve takipsizlik” kodları altında Çizelge 3.4’de verilmiştir

Çizelge 3.4. Özel Eğitimde Yöneticiden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Yönetimden Kaynaklı Sorunlar	İletişim eksikliği	3	Ö3, Ö6, Ö9
	İş yükü fazlalığı	4	Ö4, Ö7, Ö9, Ö10
	Adil ve tarafsız olmama	3	Ö2, Ö5, Ö10
	Denetimsizlik ve takipsizlik	2	Ö1, Ö3

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinden biri “İletişim eksikliği” olarak ifade edilmiştir. Bu alt kategoriye dair bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö3: “Yöneticiler karşılıklı iletişim ve etkileşim içinde olsalar birçok sorun yaşanmadan hallolur.”

Ö6: “Çalışmaya başladığımdan beri bazı önemli konularda muhatap olduğum kimse olmadı. Problemi kendi kendime halletmeye çalıştım.”

Ö9: “Bazen yöneticimle bir sıkıntı durumunda konuşamadığım zamanlar olabiliyor.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinden en dikkat çekenini ise “İş yükü fazlalığı” olarak ifade edilmiştir. Bu alt kategoriye dair bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö4: “Hem bizimle etkileşim halinde değildi. Belirttiğimiz sorunlara gerekli çözümler üretilmiyordu. Ayrıca gereksiz eğitim dışı isteklerle vakit kaybedilen çalışma istekleri oluyor.”

Ö7: “Angarya işler bana yanlış geliyor sadece çocuğunun eğitimi ile ilgili işler içinde bulunmak istiyorum. Benim için önemli olan eğitimleridir. Bunların içine girersek eğitimin aksadığını düşünüyorum.”

Ö10: “Telafleri dersleri yapılacak diye bazen tatilsiz çalıştığımız zamanlar oluyor. Bu konuda anlayışlı yönetici olduğunu hiç görmedim.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin bir diğer görüş “Adil ve tarafsız olmama” olarak ifade edilmiştir. Bu alt kategoriye dair bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö2: “Önceki çalıştığım kurumda yöneticiler taraflı davrandığından okulda bulunmak bile istemiyordum.”

Ö5: “Kesinlikle eşitlik adalet sağlanamıyor. Ben şunu istiyorum kesinlikle eşitlik ve adaleti sağlamalıdır.”

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin yöneticiden kaynaklanan sorunlara ilişkin bir diğer görüş “Denetimsizlik ve takipsizlik” olarak ifade edilmiştir. Bu alt kategoriye dair bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Yönetici denetimi olmazsa herkes başına buyruk kendi bildiği yolda ilerlemeye çalışıyor. Bu da performansı ve başarıyı düşürüyor. Etkileşimi alt seviyeye indiriyor. En azından Denetim olduğunda planlı programlı bir çalışmaya yönelik bir ön hazırlık oluyor.”

Ö3: “Yöneticilerin bazıları eğitimin işleyişinin takibini umursamıyorlar.”

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “Kurumunuzda öğrenci gereksinimlerini karşılaması açısından ders saatinden kaynaklanan problemler nelerdir?” olarak belirlenmiş ve öğretmenlerin özel eğitimde ders saatinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri analiz edilerek “Yeterlidir”, “Yeterli değildir” kodları altında Çizelge 3.5’de verilmiştir.

Çizelge 3.5. Özel Eğitimde Ders Saatinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Ders Saati Yeterliliği	Yeterlidir	4	Ö2, Ö3, Ö4, Ö9
	Yeterli değildir	6	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin ders saatinden kaynaklanan sorunlar olduğunu belirten öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Bazı öğrencilerimize raporlarından dolayı ders saatinin yeterli gelmediği durumlar oluyor.”

Ö5: “Gereksinimi karşılamıyor. Aylık 8 saatlik seans var, yetersiz kalıyor.”

Ö6: “Bazı çocuklara yeterli oluyor ama bazı çocuklarda yoğun odaklanma problemi olduğu için yeterli olmuyor.”

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi “Öğretmenlere göre materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik açısından sorunlar nelerdir?” olarak belirlenmiş ve öğretmenlerin özel eğitimde materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik ile alakalı sorunlara ilişkin görüşleri analiz edilerek “Ekonomik sorunlar ve temin edilmeme”, “Öğrenci özellikleri bakımından yetersizlik” kodları altında Çizelge 3.6’da verilmiştir

Çizelge 3.6. Özel Eğitimde Materyal ve Kaynaklara Ulaşılabilirlik Açısından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Materyal ve Kaynaklara Ulaşılabilirlik Açısından Yaşanan Sorunlar	Ekonomik sorunlar ve temin edilmeme	5	Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8
	Öğrenci özellikleri bakımından yetersizlik	4	Ö1, Ö3, Ö4, Ö9

Özel eğitimde materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik ile alakalı sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerinden dikkat çekici olanı “Ekonomik sorunlar ve temin edilmeme” olarak belirtilmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö2: “Kurumumuz karışmıyor ama biz kendimiz temin ediyoruz kendimiz el emeği ile yapıyoruz.”

Ö8: “Çalıştığımız kurumun sunduğu imkanlara bağlı bir şey. Bazı kurumlarda hassasiyet varken bazı kurumlarda yok. Eksiklikler ve zarar görenlerin yenisi yerine koyulmuyor. Pahalı materyaller alınmıyor.”

Özel eğitimde materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik ile alakalı sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerinden bir diğeri “Öğrenci özellikleri bakımından yetersizlik” olarak belirtilmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Bireysel aldığımız için her çocuğun raporu yaşı aynı olsa bile bireysel farklılıklar var. O yüzden her çocuğa farklı materyal gerekiyor. Bu da karşılanmadığı için soyut kalıyor.”

Ö4: “Güncellemeler yapılarak daha fazla materyal temin edilmelidir. Etkinlikler genelde okul öncesine dair.”

Ö9: “Materyaller öğrenci gereksinimini karşılamıyor.”

3.7 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi “Fiziksel koşullardan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?” olarak belirlenmiş ve öğretmenlerin fiziksel koşullardan kaynaklanan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri analiz edilerek “Sınıf boyutu, boya, renk ve düzeni”, “Diğer” kodları altında Çizelge 3.7’de verilmiştir.

Çizelge 3.7. Özel Eğitimde Fiziksel Koşullardan Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcı Kodları
Fiziksel koşullardan kaynaklanan sorunlar	Sınıf boyutu, boya, renk ve düzeni	7	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6 Ö8, Ö9

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin fiziksel koşullardan “Sınıf boyutu, boya, renk ve düzeni” olarak belirtilen sorunlara yönelik öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö4: “Çocukların dikkatinin dağılmayacağı bir sınıf ortamı yok.”

Ö6: “Okulumuz genel anlamda uygun değil. Sorun olduğunu düşünüyorum. Eşyalarımız monteli değil ve renk uyumumuz iyi değil. Sınıf da küçük. Buda bizi olumsuz etkiliyor.”

Ö10: “Duvarlar daha soft renklere boyanabilir. Turuncu, açık mavi soft renkler olabilir. Hayal dünyasını geliştirici olabilir. Masa sandalye daha rahat olabilir. Fiziksel yetersizliği olan öğrencilerini destekleyici masa sandalye temin edilmeli bence.”

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi “Özel eğitim sorunlarının çözümüne ilişkin öğretmenlerin görüşleri nelerdir?” biçiminde belirlenmiştir. Bu alt probleme yönelik katılımcı öğretmenlerin özel eğitim sorunlarına ilişkin çözüm önerileri hakkındaki bazı görüşleri şu şekilde ifade edilmiştir:

Ö1: “Öğretmenlerin yeterli eğitim alması bir an önce sağlanmalıdır. Bunun denetlenmesi MEB tarafından yapılmalıdır. Hizmet içi seminerler oluyor ama yapmak için yapılıyor. Öğretmenler belirli yıl geçirdikten sonra tekrar denetime tabi tutulmalıdır. Ayrıca yönetmeliklerde ve mevzuatlarda eksikler var bunlar düzenlenmelidir.”

Ö2: “Öğretmenlerin yaşadıkları sorunların çözümüne ilişkin öncelikle sorunlar tespit edilmeli ve çözüme ilişkin çalışmalar başlatılmalıdır. Öğretmenler kendisini yenilemeli ve geliştirmelidir.”

Ö3: “Veli seminerleri düzenlenerek veliler bilinçlendirilmelidir. Öğrencilere uygun eğitim ortamları oluşturulmalı, okul içi ve dışı etkinlikler düzenlenmelidir. Yöneticiler daha tarafsız ve adil yaklaşımla öğretmen sorunlarına çözümler geliştirmelidir.”

Ö4: “Özel eğitimdeki mezun sayısı az. Branş dışı çalışmalar ve online eğitim yetersiz kalıyor. Alanında çalışan öğretmen sayısı artarsa daha iyi eğitim olur.”

Ö5: “Özel eğitim alan bilgisi iyi düzeyde olmalı. Öğretmenler ilk kendi bilgi düzeyini ölçmelidir. Yetersiz kalırsak öğrenciye katkı sağlayamadığımızı düşünüyorum.”

Ö6: “Uzmanlık belgesi verilmemeli çünkü herkes alıyor, hatta online alıyor bu da buradaki çocuklara olumsuz yansıyor.”

Ö7: “Mesela mesleki rehberlik olsa bizim için çok iyi olurdu. Konuların iyi öğrenilmesi ve seminerlerin verilmesi gereklidir.”

Ö8: “Çocukların yaş seviyelerine ve gelişimlerine göre eğitim düzenlenmeli. Montessori Eğitimi verilirse daha etkili olur.”

Ö9: “Ben etkinliğimi artırmak için sürekli güncel kalmaya çalışıyorum. Özellikle yeni dergi, kitap mutlaka okumaya çalışıyorum. Bunların bu sorunların çözümüne katkı sağlayacağını düşünüyorum.”

Ö10: “Daha bilinçli öğretmenler ve yöneticiler olmalı. Kazanç odaklı değil öğrenci odaklı olması gerekli.”

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada 2022-2023 Eğitim Öğretim yılında Kayseri ili Kocasinan ve Melikgazi ilçelerindeki özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin özel eğitimde karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır.

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin özel eğitimde velilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerine bakıldığında en fazla sorun yaşanan temanın ilgili velilerin öğrencinin engelini kabullenmemesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler bu konuda veliye doğru bilgi aktarsalar bile velilerin kendi doğrularına göre düşünerek engeli kabul etmedikleri için öğretmenler açısından sorunlar oluşturduğu ifade edilmiştir. Bunun haricinde velilerden kaynaklanan kısa sürede başarı beklentisi, velilerin kişisel sorunları, öğrenciye destek eksikliği, velilerin iletişim sorunları, velilerle iş birliği eksikliğinin de öğretmenler tarafından sorun olarak algılandığı bilgisine ulaşılmıştır. Ulaşılan bu bilgiler, Bakkaloğlu (2013)'nin “velilerin sorunlar yaşadıkları ve

devletten yasa-kuralların iyileştirilmesini bekledikleri” bulgusunu destekler niteliktedir. Bu durum hakkında, velilerin gerektiğinden çok daha fazla beklentileri olmasından ve imkanların sınırlı olmasından dolayı gerçekleştirildiği söylenilebilir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinden yola çıkarak en dikkat çekici sorunun öğrenci kaynaklı kişisel sorunlar ve genel isteksizlik durumu olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunun kaynağı olan öğrenciler için gerekli çalışmaların yapılması gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra derse hazırlıksız gelme araç gereç eksikliği, konu tekrarı ve ödev yapmama, odaklanma ve dikkat sorunlarının da öğretmenler açısından sorunlar teşkil ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin kendilerine olan eleştirilerini de içeren öğretmenlerden kaynaklı sorunlar başlığında, en dikkat çeken hususun alan bilgisi eksikliği ve alan dışı branştan çalışan öğretmen temelinde olduğu belirlenmiştir. Bu konuda öğretmenlerin alan dışı branşlardan olmalarına rağmen fedakârca söylemlerle çalışsalar da, özel eğitim branş öğretmenlerinin bu alanda çalışmalarının daha verimli sonuçlar doğuracağı gerçeği tespit edilmiştir. Bu konu dışında öğretmenlerden kaynaklanan sorunlarla ilgili olarak kişisel öğretmen sorunları olduğu, mesleğini önemsememe tutumlarının geliştiği, yanlış yöntem ve teknik kullanan öğretmenlerin olduğu, iş birliği ve diyalog eksikliğinden kaynaklanan öğretmen sorunları da belirtilmiştir. Bu bulgular Griffin, Kilgore, Winn, Wilborn, Hou, ve Garvan (2009)’ın özel eğitim öğretmenlerinin başarılı olmalarının bir ölçütü olarak, iletişim ve işbirliğinin önemini en üst sırada dile getirdikleri araştırmayı destekler niteliktedir.

Bir başka alt olan özel eğitimde görev yapan öğretmenlerin yönetici kaynaklı yaşadığı sorunlar içerisinde en büyük problemin iş yükü fazlalığı olduğu öğretmenlerce ifade edilmiştir. Çalıştığı kurumlarda zor şartlarda çok önemli bir alanda çalışan öğretmenlerimizin bu konuda yaşadıkları sorunlar yüksek sesle öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu konuda ilgili ve yetkili makamlarca gerekli düzenlemelerin yapılmasını istediklerini görüşme sonunda dile getirmişlerdir. Yöneticiden kaynaklı olarak yaşanan sorunlar çerçevesinde iletişim problemleri, taraflı ve seçici davranış, denetimsizlik ve takipsizlik sorunlarının da olduğu belirtilmiştir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin ders saatinden kaynaklanan problemlerle ilgili görüşlerinde ise çoğunluğun yeterli olmadığı yönünde görüş belirttiği belirlenmiştir.

Bir başka sorun olan materyal ve kaynaklara ulaşılabilirlik noktasında ekonomik ve temin etme problemlerinin sorunun temelini oluşturduğu katılımcı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca materyallerin öğrenci özellikleri bakımından da yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular Aslan, Özbey, Özgüç ve Cihan (2014)’ın özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin materyal gereksinimine dikkat çektiği araştırma bulguları ile örtüşmektedir.

Okulun ve sınıfın fiziksel koşullarından kaynaklanan problemlerin fiziksel koşullar adı altında sorun teşkil ettiği katılımcı öğretmenlerce belirtilmiştir. Bazı katılımcılar bu konuda özel eğitim kurumlarının yeterli olduğunu ancak geliştirilebilir olduğunu vurgulamışlardır.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin sorunlara ilişkin çözüm önerileri alt problemine ilişkin olarak “Hizmet içi eğitim ve seminerler”, “Denetim ve iş takibi”, “Yönetmelik ve mevzuat düzenlemeleri”, “Veli seminerleri”, “Özel eğitim branş öğretmenlerinin sayısının artırılması” “Öğretmen rehberlik çalışmaları” temaları kapsamında

fikir belirtilmiştir. Bu önerilerin dikkatle incelenerek bir an önce hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Öğretmen sorunlarının çözümü ile özel eğitimde birçok sorunun çözümüyle eğitim kalitesinin ve niteliğinin artacağı ve alana büyük bir hizmet yapılacağı söylenebilir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Yapılan görüşmelerin bir sonucu olarak özel eğitim öğretmenlerinin çözüm bekleyen birçok sorunu olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunların çözümüne yönelik bazı önerilerde bulunulabilir.

- Özel eğitim kurumlarında iş birliği içerisinde çalışmalar yürütülerek ilgili yetkililer, veli, öğrenci, öğretmenler ve yöneticiler kapsamında sorunlar giderilebilir.
- Özel eğitim kurumlarında çalışacak öğretmenlerin eğitimleri daha nitelikli hale getirilebilir.
- Özel eğitim alanında çalışacak nitelikli personel ve eğitimci sayısı artırılmalıdır. Bu artırım yapılırken özellikle özel eğitim branş öğretmeni mezun sayısının artırılarak özel eğitim alanında branş dışı çalışmaların önüne geçilebilir.
- Lisans kapsamında verilen özel eğitim alanındaki eğitimlerin ve derslerin sayıları artırılarak alanda daha donanımlı birey ve personeller yetiştirilmesi sağlanabilir.
- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlere kendilerini geliştirmeleri ve yenilemeleri için teşvik içeren uygulamalar yapılabilir.
- Özel eğitim kurumlarında şu anda görev yapan öğretmenlerin gelişimleri takip edilebilir ve gerekli denetimler doğru şekilde gerçekleştirilebilir.
- Hizmet içi öğretmen eğitimleri artırılabilir ve nitelikli hale getirilebilir.
- Özel eğitim öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar doğru şekilde tespit etmeye yönelik daha büyük örneklem grupları üzerinde özel eğitim kurumlarında gerekli araştırmalar yapılarak sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konulabilir.

KAYNAKLAR

- [1] Altunay, B. (2008). *Doğrudan öğretim temelli öğretmen adayı değerlendirme programının, özel eğitim öğretmenlerinin değerlendirme ve dönüt verme becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [2] Aslan, Y.G., Özbey, F. Özgüç, C.S. & Cihan, H. (2014). Vaka araştırması: Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorunları ve ihtiyaçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 639-654.
- [3] Bakkaloğlu, H. (2013). Ebeveynlerin gözüyle özel gereksinimli çocukların erken müdahaleden okul öncesi programlara geçiş süreci. *Eğitim ve Bilim*, 38(169).
- [4] Başal, M. & Batu, S., E. (2002). Zihin özürlü öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda alt özel sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 85-98.
- [5] Baykoç Dönmez, N. (2010). *Öğretmenlik programları için özel eğitim*. Baykoç, N. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- [6] Çelik, İ. & Eratay, E. (2007). Kaynaştırma sınıfı ve özel eğitim sınıfı öğretmenlerinin sınıflardaki zihin engelli öğrencilere yönelik pekiştirici ve ceza uygulamalarının belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 41-57.

- [7] Ekşi, K. (2010). *Sınıf öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi ile ilgili tutumlarının karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [8] Gülay, A. (2017). *Özel eğitim öğretmenlerinin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerinin dil gelişimlerini desteklemek amacıyla kullandıkları yöntemler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara
- [9] Gülbahar, Y. & Alper, A. (2009). Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar konusunda bir içerik analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 93-111.
- [10] Griffin, C.C., Kilgore, K.L., Winn, J.A., Wilborn, A.O., Hou, W. & Garvan, C.W. (2009). "First-year special educators the influence of school and classroom context factors on their accomplishments and problems" *Teacher Education and Special Education*, 32(1), 45-63.
- [11] Kalkan, S. & Özmen, E., R. (2013). Özel eğitim sınıfları ile birlikte eğitim ortamlarına devam eden, zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin okuduğunu anlama, okuma hızları ve okuma hata performanslarının karşılaştırılması (Çorum İli Örneği). *International Online Journal of Educational Sciences*, 5(1), 174-187.
- [12] Karaaslan, Ö. (2003). *Kaynaştırma ve alt özel sınıfa devam eden eğitilebilir zihinsel engelli çocukların kelime dağarcıkları düzeyleri bakımından karşılaştırılmasının incelenmesi :Adana örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- [13] MEB (1997). *573 sayılı özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf>. Erişim tarihi: 14 Haziran 2023.
- [14] Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- [15] Sülün, K. (2012). *İlköğretim genel eğitim sınıfı ile özel eğitim sınıfında öğrenim gören kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [16] Turan, E. (1998). *Özel eğitim sınıflarına devam eden 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin okuma becerilerinin okuduğunu anlama gücüne etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- [17] Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TÜRK VE YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLERİN ŞİDDET EĞİLİMLERİ VE SPOR İLE CİNSİYETİN ETKİSİ

Doç. Dr. Şaban ÜNVER

19 Mayıs Üniversitesi, - 0000-0001-7378-596X

Prof. Dr. Tülin ATAN

19 Mayıs Üniversitesi, - 0000-0001-5660-8910

ÖZET

Bu araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrencilerin ve yabancı uyruklu öğrencilerin şiddet eğilimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca spor yapma durumuna göre ve cinsiyete göre şiddet eğilim düzeyleri incelenmiştir. Örneklem, 184 erkek (yaş; 23,07±3,39) ve 112 kadın (yaş; 21,66±3,18) olmak üzere toplamda 296 öğrenci dahil edilmiştir. Katılımcılar hakkında demografik bilgiler ve şiddet eğilimlerini ölçmek için "Şiddet Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır. Şiddet Eğilim Ölçeği, öğrencilerin şiddet eğilimlerini değerlendirmek amacıyla kullanılan bir 20 ifade içeren ölçektir. Yanıtlar, 4'lü Likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir ve yüksek puanlar daha yüksek şiddet eğilimini göstermektedir. SPSS 26 paket programı kullanılarak verilerin istatistiksel analizi gerçekleştirilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile doğrulanmıştır. Gruplar arasında karşılaştırma yapmak için Mann-Whitney-U testi kullanılmıştır.

Bulgulara göre, farklı uyruklara sahip katılımcılar arasında şiddet puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıca, spor yapma durumu da şiddet üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir ($p>0,05$). Bununla birlikte, cinsiyetler arasında önemli bir farklılık belirlenmiştir ($p<0,05$). Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha yüksek şiddet eğilimine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar, üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerini etkileyen faktörleri anlamak için önemli bir bilgi sunmaktadır. Örneğin, uyruk ve spor yapma durumu gibi faktörlerin şiddet üzerindeki etkisi sınırlıdır. Ancak, cinsiyetin şiddet eğilimleri üzerinde belirgin bir etkisi olduğu görülmüştür. Bu bulgular, şiddetin azaltılması için geliştirilecek politika ve programlara yol

gösterici olabilir. Toplumun genç neslinin sağlıklı ve şiddetsiz bir ortamda yetişmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi önemlidir.

Araştırmanın bazı sınırlamaları bulunmaktadır. Örneğin, sadece üniversite öğrencileriyle sınırlı bir örnekleme odaklanılmıştır ve farklı yaş grupları, sosyoekonomik durumlar veya diğer faktörler göz ardı edilmiştir. Gelecekteki çalışmalarda daha geniş bir katılımcı grubu ve çeşitli faktörlerin dikkate alınması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Uyrak, şiddet, spor

Violence Tendencies of Turkish and Foreign Students and the Effect of Sports and Gender

SUMMARY

This study aims to examine the differences in violence tendencies among individuals with different cultural and social backgrounds, particularly focusing on Turkish and foreign university students at Ondokuz Mayıs University. The study also explores the impact of engaging in sports and gender on violence tendencies. The sample consists of 296 participants, including 184 males (age: 23.07 ± 3.39) and 112 females (age: 21.66 ± 3.18). Demographic information and the "Violence Tendency Scale," which consists of 20 items, are used to assess participants' violence tendencies. Responses are evaluated using a 4-point Likert scale, with higher scores indicating higher violence tendencies. Statistical analysis of the data is conducted using SPSS 26 software, and the normal distribution of the data is confirmed through the Kolmogorov-Smirnov test. The Mann-Whitney U test is used for between-group comparisons.

The findings indicate no significant differences in violence scores among participants with different nationalities ($p > 0.05$). Additionally, engaging in sports does not have a statistically significant effect on violence tendencies ($p > 0.05$). However, a significant difference is identified between genders ($p < 0.05$), with male students exhibiting higher violence tendencies compared to female students.

These results provide valuable insights into the factors influencing violence tendencies among university students. Factors such as nationality and sports engagement have limited impact on violence tendencies. However, gender has a noticeable effect on violence tendencies. These findings can guide the development of policies and programs aimed at reducing violence. It is

crucial to exert more efforts to ensure that the younger generation grows up in a healthy and nonviolent environment.

The study has some limitations, such as focusing solely on university students and overlooking different age groups, socioeconomic statuses, or other factors. Future research could involve a larger and more diverse participant sample, considering various factors.

Key Words: Nationality, violence, sports.

GİRİŞ

Şiddet, toplumların karşılaştığı en büyük sosyal sorunlardan biridir ve farklı faktörlerin şiddet eğilimini nasıl etkilediği konusu oldukça önemlidir. Uyrak, cinsiyet ve spor gibi unsurlar, şiddetin anlaşılması ve önlenmesi açısından dikkate alınması gereken önemli faktörlerdir.

Spor, bireyin becerilerini geliştiren ve belirli kurallar altında gerçekleştirdiği bir faaliyettir. Bu faaliyet, bireyin boş zamanlarında veya tam zamanlı olarak, bireysel veya grup halinde yapılabilmektedir. Spor, sosyal etkileşimi arttıran, toplumla bütünleşmeyi sağlayan, rekabetçi ve dayanışmacı bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda kültürel bir olgudur, çünkü çeşitli spor dalları ve disiplinleri, farklı kültürel mirasların bir parçası haline gelmiştir (Erkal, 1982).

Yabancı uyruklu öğrenciler, farklı nedenlerle ülkemize göç etmiş olsalar da günümüzde Türk öğrencilerle aynı okul ve sınıflarda eğitim almaktadırlar (Erdem, 2017). Bu öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri merak edilmektedir.

Bu çalışmada Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrencilerin ve yabancı uyruklu öğrencilerin şiddet eğilimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Spor yapma durumuna göre ve cinsiyete göre şiddet eğilim düzeyleri de incelenmiştir.

YÖNTEM

Denek Grubu

Bu araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve yabancı uyruklu öğrencilerin şiddet eğilimlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada katılımcıların yaş, uyruk, spor yapma durumu ve cinsiyetin yer aldığı kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıları şiddet eğilim düzeylerini ölçmek için “Şiddet Eğilim Ölçeği” kullanılmıştır.

Şiddet Eğilimi Ölçeği

"1995 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen "Üniversitede Okuyan Öğrencilerin Şiddet Eğilimi" konulu araştırmada Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından geliştirilen bir ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, öğrencilerin şiddet eğilimlerini belirlemek amacıyla kullanılan 20 ifadeli bir ölçektir. İfadeler, 4'lü Likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir, yani çok uygun seçeneğine 4, hiç uygun değil seçeneğine 1 puan verilerek yanıtlar düzenlenmiştir. Tüm ifadeler tek yönlüdür, yani pozitif ifadeler yer almamaktadır.

Ölçekten alınan puanların yüksekliği, öğrencinin şiddet eğiliminin yüksek olduğunu gösterirken, düşük puanlar tam tersi bir durumu işaret etmektedir. Toplam puanlara göre yapılan değerlendirmelerde, 1-20 aralığındaki puanlar "çok az" şiddet eğilimini; 21-40 aralığındaki puanlar "az" şiddet eğilimini; 41-60 aralığındaki puanlar "fazla" şiddet eğilimini; 61-80 aralığındaki puanlar ise "çok fazla" şiddet eğilimini göstermektedir.

İstatistik: Verilerin istatistiksel analizi için SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Verilerin Normal dağılım gösterip göstermediğine Kolmogorov-Smirnov testi ile bakılmış ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. İki grubu karşılaştırmak için Mann-Whitney-U testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: Katılımcıların Uyruğuna göre Şiddet Puanları

	Uyruk	n	Ortalama	Standart Sapma	Medyan	Min	Max	p
Şiddet Puanı	TC	150	38,02	8,58	37	20	74	0,356
	Yabancı	146	39,07	9,03	39	20	74	

Tablo 1'de, "Katılımcıların Uyruğuna göre Şiddet Puanları" başlığı altında iki farklı uyruğa sahip katılımcıların şiddet puanlarıyla ilgili istatistiksel bilgiler verilmektedir. İki uyruk olarak Türk vatandaşları ve yabancı uyruklu kişiler kategorize edilmiştir. Türk vatandaşları için ortalama şiddet puanı 38.02 iken yabancı uyruklu kişiler için 39.07'dir. Katılımcıların

uyruklarına göre şiddet puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 2: Katılımcıların Aktif olarak Spor yapma durumlarına göre Şiddet Puanları

	Aktif olarak spor yapıyor musunuz	n	Ortalama	Standart Sapma	Medyan	Min	Max	p
Şiddet Puanı	Evet	149	38,67	8,94	38	20	71	0,653
	Hayır	147	38,41	8,69	38	23	74	

Tablo 2, "Katılımcıların Aktif olarak Spor yapma durumlarına göre Şiddet Puanlarını göstermektedir. İki grup olarak "Evet" spor yapanlar ve "Hayır" spor yapmayanlar kategorize edilmiştir. Verilere göre, spor yapma durumu "Evet" olan katılımcıların ortalama şiddet puanı 38.67 iken "Hayır" diyen katılımcıların ortalama şiddet puanı 38.41 olarak bulunmuştur. İki grubun şiddet puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 3: Katılımcıların cinsiyetine göre Şiddet Puanları

		n	Ortalama	Standart Sapma	Medyan	Min	Max	p
Şiddet Puanı	Erkek	184	39,47	9,50	39	20	74	0,038*
	Kadın	112	37,01	7,30	36,5	24	65	

* $p<0,05$

Tablo 3, cinsiyetlere göre katılımcıların şiddet puanlarını karşılaştırılmıştır. Verilere göre, erkek katılımcıların ortalama şiddet puanı 39.47 iken kadın katılımcıların ortalama şiddet puanı 37,01 olarak bulunmuştur. Medyan değerleri erkekler için 39, kadınlar için ise 36.5'tir. Erkeklerin kadınlara göre şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada farklı kültürel ve sosyal arka plana sahip bireyler arasındaki şiddet eğilimleri üzerindeki farklılıkları araştırmak amaçlanmıştır. Örneğin, bir ülkede doğmuş ve yetişmiş olan bireyler ile başka bir ülkeden gelen göçmen bireyler arasında şiddet eğilimi açısından farklılıklar olabileceği düşünülmektedir. Ancak çalışmamızda Türkiye Cumhuriyeti uyruğa olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyleri benzer görülmüş ve her iki grubun "az şiddet eğilimi" gösterdikleri tespit edilmiştir.

Ayrıca, şiddet eğilimi üzerinde etkili olan diğer faktörler de bulunmaktadır. Bunlar arasında sosyal çevre, eğitim düzeyi, aile yapısı, ekonomik durum, medya etkisi ve kişilik özellikleri gibi faktörler yer almaktadır.

Çalışmamızda aktif olarak spor yapanlar ile yapmayanların şiddet eğilim düzeylerinin farklılaşmadığı görülmüştür. Birçok insan, sporla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen çevresine şiddet uygulayan bireylerin varlığına şahit olmuştur. Toplumsal yaşamın her alanında kendini gösteren şiddetin, sportif etkinlikler de kendini göstermesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu bağlamda spor sahalarındaki şiddet olaylarının sportif müsabakalardan kaynaklandığı, sporun şiddeti tetiklediği şeklindeki bir değerlendirmeden ziyade sosyal hayattaki bir takım problemlerin spor sahalarına taşındığı şeklindeki bir değerlendirme daha tutarlıdır (Tanrıverdi, 2012).

Çalışmamızda erkek ve kadın öğrencileri şiddet eğilim düzeyleri karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucuna göre erkeklerin şiddet eğiliminin kadınlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre öğrencilerin şiddet eğilimlerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bir çalışma sonuçlarına göre de, erkeklerin şiddet eğilimi puan ortalamaları kız öğrencilerin şiddet eğilimi puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (İkiz ve Sağlam, 2017).

Sonuç olarak uyruk ve spor yapma durumu gibi faktörlerin şiddet üzerindeki etkisi sınırlıdır. Ancak, cinsiyetin şiddet eğilimi üzerinde belirgin bir etkisi vardır, erkeklerin şiddet eğilimleri kadınlara göre daha yüksektir.

KAYNAKLAR

Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.

Erkal, M. *Sosyolojik Açından Spor*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1982

Fişek, K. *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi: Dünyada ve Türkiye’de*, YGS Yay., İstanbul, 2003.

İkiz, F. E., & Sağlam, A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile okula bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1235-1246.

Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlaki ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies. Publication of Association Esprit, Société et Rencontre Strasbourg/FRANCE*, 5(8), 1071-1093.

FUTBOLCULARIN BESLENME BİLGİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Şevval ATAŞ

19 Mayıs Üniversitesi, - 0009-0008-1963-4958

Doktora Öğrencisi Yücel İNAÇ

19 Mayıs Üniversitesi, - 0000-0002-4093-1462

Doç. Dr.Şaban ÜNVER

19 Mayıs Üniversitesi, - 0000-0001-7378-596X

ÖZET

Bu çalışmanın futbolcuların beslenme bilgi düzeylerini incelemektir. Çalışmaya aktif futbol oynayan toplam 152 sporcu gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmada araştırmacılar tarafından oluşturulan “Demografik Bilgi Formu” ve yüzücülerin beslenme bilgi düzeylerini belirlemek için Çırak ve Çakıroğlu (2019) tarafından geliştirilen “Beslenme Bilgi Düzeyi” anketi kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine Kolmogorov Smirnov testi ile bakılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. İki grup karşılaştırmalarında Man-Whitney U testi, üç ve daha fazla grup karşılaştırmalarında ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

Çalışmada futbolcuların beslenme bilgi düzeyleri incelendiğinde, Lisanslı sporcu musunuz? ve Cinsiyet değişkenine göre karşılaştırıldığında lisanslı ve erkek futbolcuların beslenme bilgi düzeyi puanlarının lisanssız ve kadın futbolculara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Futbolcuların beslenme bilgi düzeyi puanları Lisanslı sporcu musunuz? ve Cinsiyet değişkenlerine göre alt boyut ve genel toplam puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilirken ($p<0,05$), Yaş ve Milli Sporcu musunuz? değişkenlerine göre beslenme bilgi düzeyi puanlarının istatistiksel olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sonuç olarak futbolcular beslenme bilgi düzeylerinin lisanslı ve erkek futbolcuların beslenme bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Giriş

Beslenme, insanın büyüme, gelişme, sağlıklı ve üretken olarak uzun süre yaşam sürmesi için gerekli öğeleri alıp vücudunda kullanmasıdır (Baysal, 2002).

Sporcu beslenmesi ise beslenme biliminin bir dalıdır. Sporcu beslenmesi sporcunun yaşam kalitesinin artırılması, egzersiz/müsabaka sürecine adapte olması ve performansını geliştirmesi gibi konuların beraberinde egzersiz/müsabaka sonrasında toparlanması ve yaralanma/sakatlanmaların engellenmesini amaçlayarak beslenme programının oluşturulmasını ve alışkanlık haline getirilmesini kapsamaktadır (Kaçar M, Yeşilkaya B., 2020).

Sporcu beslenmesinde amaç, sporcunun cinsiyetine, yaşına, günlük fiziksel aktivite düzeyine ve uğraşılan spor türüne göre antrenman ve yarışma dönemlerine yönelik planlamalar yapılarak, besinlerin yeterli ve dengeli bir şekilde alınmasını sağlamaktır. Sporcunun beslenmesi planlanırken; boy uzunluğu ve vücut ağırlığı, vücut yağ yüzdesi, beslenme alışkanlıkları, beslenme bilgi düzeyi, antrenman durumu, eğitim düzeyi, sağlık durumu, sosyoekonomik durumu da göz önünde bulundurulmalıdır (Güneş, 2016).

Sportif performans, dengeli bir beslenme sayesinde gelişebileceği gibi dengesiz bir beslenme ile olumsuz olarak etkilenebilir. Beslenmesi düzgün olmayan ve sağlığı bozulmuş sporcudan yüksek verim beklemek imkansızdır. Sporcular performanslarını arttırmak için zamanlarının büyük bölümünü antrenman yaparak geçirmekle birlikte iyi bir diyetle sağlanabilecek avantajları da göz ardı etmektedirler. Gerçekten de antrenman yapmak için büyük çabalar sarf edilmekte, bu çabaları boşa çıkarmamak ve antrenmanlarda en üst düzey verim sağlayabilmek için doğru beslenme büyük önem taşımaktadır (Şemşek, 2001).

Spora olan ilginin artması ile beraber sporcuların beslenmesi de giderek daha fazla konuşulan ve üzerinde araştırmalar yapılan bir konu olarak gündeme gelmektedir (Süel E., Şahin İ., Karakaya M A. Savucu Y., 2006). Beslenme ile ilgili bilgilerin sporcu ve antrenörler tarafından bilinmesi ve uygulanmasının ve iyi bir beslenme planına sahip olmasının performans artışı ve müsabaka veya antrenman sonrası toparlanmada önemi büyüktür (Alpar R., Ersoy G., Karagül A., , 1994). Beslenme planı oluşturulurken, antrenman programı hazırlanıyormuşçasına dikkat etmek gerekir. Beslenme planında, sporcuya uygun beslenme içerikleri ve enerji değerleri dengeli olmalıdır (Dündar, 1996).

Futbol günümüzde en çok ilgi duyulan, dünyanın en popüler spor branşlarından biridir ve profesyonel anlamda en çok icra edilen spor branşları arasındadır. Futbolda başarı ve üst düzey performans yakalayabilmek için beslenmenin önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Futbolcuların sağlıklarında meydana gelen en ufak bir değişiklik; oynayacağı futbolu, dolayısıyla takımın performansını negatif yönde etkileyebilmektedir. Beslenme; sporcuların bilgi sahibi oldukları zaman performanslarını olumlu etkileyen, kontrol edebilecekleri en önemli konulardan birisidir. Futbolda performans; dengeli bir beslenme ve düzenli antrenman alışkanlığı ile gelişebileceği gibi, dengesiz bir beslenme ile de negatif olarak etkilenebilir (Güneş, 2005).

MATERYAL VE METOT

Etik kurul no:

Denekler

Bu çalışmaya aktif olarak futbol oynayan 116 erkek ve 36 kadın futbolcu olmak üzere toplam 152 sporcu gönüllü olarak katıldı. Veri toplama aracı olarak “Demografik Bilgi Formu” ve “Beslenme Bilgi Düzeyi” anketi kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu: Çalışmaya katılım sağlayan futbolcular yaş, cinsiyet, Milli sporcu musunuz?, amatör veya profesyonel misiniz? Ve Lisanslı sporcu musunuz? gibi bilgileri edinmek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturuldu.

Sporcu Beslenme Bilgi Ölçeği

Çalışmada yüzücülerin beslenme bilgi düzeylerinin tespiti için Trakman ve ark. (2017) tarafından geliştirilen Çırak ve Çakıroğlu (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan 35 maddeden oluşan ölçek formu kullanılmıştır. Ölçek genel olarak 68 ifadeden ve 6 alt boyuttan (Ağırlık Kontrolü 3 ifade, Makro Besin Öğeleri 21 ifade, Mikro Besin Öğeleri 12 ifade, Sporcu Beslenmesi 11 ifade, Supplement 12 ifade ve Alkol 8 ifade) oluşmaktadır.

Çakıroğlu'ndan ölçeğin puanlama bilgisi bizzat alınmış olup, alınan bilgiye göre; SBBÖ'deki genel performans (68 ifade toplam 100 olarak kabul edilerek); “zayıf” bilgi (% 0-49), “ortalama” bilgi (% 50-65), “iyi” bilgi (% 66-75) ve “mükemmel” bilgi (%76–100) olarak skorlama sistemi kullanılarak değerlendirilmektedir.

İSTATİSTİK

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine Kolmogorov Smirnov testi ile bakıldı. Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildi. İki grup karşılaştırmalarında Man-Whitney U testi, üç ve daha fazla grup karşılaştırmalarında ise Kruskal Wallis testi kullanıldı. Anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Cinsiyet değişkenine göre Futbolcuların beslenme düzeylerinin karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	Mean	SS	Median	Min	Max	p
Ağır Yön.	Erkek	116	1,49	0,411	1,00	0	2	0,051
	Kadın	36	1,24	0,622	1,00	0	2	
Macro	Erkek	116	16,60	1,208	12,00	5	15	0,001
	Kadın	36	15,13	2,681	11,00	0	16	
Micro	Erkek	116	9,142	1,075	7,00	2	9	0,000
	Kadın	36	7,266	1,546	5,00	0	9	
Sporcu Beslenmesi	Erkek	116	12,16	2,386	10,00	1	10	0,000
	Kadın	36	7,15	3,584	4,00	0	10	
Suplement	Erkek	116	5,76	0,736	4,00	2	8	0,272
	Kadın	36	5,33	1,215	4,00	1	6	
Alkol	Erkek	116	6,62	0,624	5,00	3	7	0,000
	Kadın	36	4,55	1,204	4,00	0	5	
Genel Toplam	Erkek	116	51,80	3,799	38,00	15	42	0,000
	Kadın	36	40,67	7,422	29,00	6	38	

Bu tabloya göre, cinsiyet değişkenine bağlı olarak futbolcuların beslenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Erkek futbolcuların genel olarak daha yüksek bir beslenme düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Ancak, “Suplement” alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Bu sonuçlar, cinsiyetin futbolcuların beslenme düzeyi üzerinde bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Yaş değişkenine göre Futbolcuların beslenme düzeylerinin karşılaştırılması

	Yaş	n	Mean	SS	Median	Min	Max	p
Ağır Yön.	18-20	81	1,37	0,447	1,00	0	2	0,154
	21-23	71	1,51	0,500	1,00	0	2	
Macro	18-20	81	16,23	1,883	12,00	0	16	0,998
	21-23	71	16,28	1,542	12,00	5	15	
Micro	18-20	81	8,82	1,382	7,00	0	9	0,188
	21-23	71	8,55	1,260	7,00	2	9	
Sporcu Beslenmesi	18-20	81	11,56	2,902	10,00	0	10	0,064
	21-23	71	10,32	3,279	9,00	0	10	
Supplement	18-20	81	5,53	0,650	4,00	1	6	0,175
	21-23	71	5,81	1,078	4,00	1	8	
Alkol	18-20	81	6,16	0,944	5,00	0	6	0,856
	21-23	71	6,12	1,099	5,00	1	7	
Genel Toplam	18-20	81	49,66	5,867	38,00	6	41	0,447
	21-23	71	48,61	6,031	38,00	14	42	

Bu tabloya göre, yaş değişkenine bağlı olarak futbolcuların beslenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). 18-20 yaş grubu ve 21-23 yaş grubu arasında beslenme düzeyleri açısından belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, yaşın futbolcuların beslenme düzeyi üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

Tablo 3. Milli Sporcu Musunuz? değişkenine göre beslenme düzeylerinin karşılaştırılması

	Milli Sporcu Musunuz?	n	Mean	SS	Median	Min	Max	p
Ağır Yön.	Evet	7	1,20	0,690	1,00	0	2	0,343
	Hayır	145	1,44	0,463	1,00	0	2	
Macro	Evet	7	16,39	0,756	12,00	11	13	0,645
	Hayır	145	16,53	1,761	12,00	0	16	
Micro	Evet	7	9,20	0,787	7,00	5	7	0,480
	Hayır	145	8,67	1,345	7,00	0	9	
Sporcu Beslenmesi	Evet	7	11,61	2,752	10,00	3	10	0,724
	Hayır	145	10,95	3,128	10,00	0	10	
Supplement	Evet	7	5,40	0,378	4,00	3	4	0,415
	Hayır	145	5,68	0,896	4,00	1	8	
Alkol	Evet	7	6,59	0,756	5,00	3	5	0,247
	Hayır	145	6,12	0,896	5,00	0	7	
Genel Toplam	Evet	7	50,40	4,041	38,00	28	39	0,989
	Hayır	145	49,11	6,020	38,00	6	42	

Bu tabloya göre, "Milli Sporcu Musunuz?" değişkenine bağlı olarak futbolcuların beslenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Bu sonuçlar, milli sporcu olmanın futbolcuların beslenme düzeyi üzerinde önemli bir fark yaratmadığını göstermektedir.

Tablo 4. Lisanslı sporcu musunuz değişkenine göre beslenme düzeylerinin karşılaştırılması

	Lisanslı Sporcu musunuz?	n	Mean	SS	Median	Min	Max	p
Ağır Yön.	Evet	110	1,51	0,409	1,00	0	2	0,021*
	Hayır	42	1,23	0,593	1,00	0	2	

Macro	Evet	110	16,69	1,015	12,00	8	15	0,002*
	Hayır	42	15,13	2,707	11,50	0	16	
Micro	Evet	110	9,24	0,969	7,00	2	9	0,000*
	Hayır	42	7,27	1,581	6,00	0	9	
Sporcu Beslenmesi	Evet	110	12,32	2,175	10,00	2	10	0,000*
	Hayır	42	7,46	3,746	4,00	0	10	
Supplement	Evet	110	5,74	0,766	4,00	1	8	0,498
	Hayır	42	5,46	1,122	4,00	1	6	
Alkol	Evet	110	6,58	0,643	5,00	3	7	0,000*
	Hayır	42	4,97	1,310	4,00	0	5	
Genel Toplam	Evet	110	52,08	3,001	38,00	23	42	0,000*
	Hayır	42	41,54	7,987	30,00	6	39	

Bu tabloya göre, "Lisanslı Sporcu musunuz?" değişkenine bağlı olarak futbolcuların beslenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ancak supplement alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Lisanslı sporcu olan futbolcuların genel olarak daha yüksek bir beslenme düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, futbolcuların beslenme düzeylerini incelemektir. Futbolcuların performansı ve sağlığı üzerinde beslenmenin önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, futbolcuların beslenme düzeylerini belirlemek ve varsa olası farklılıkları anlamak, sporculara uygun beslenme programları geliştirmek ve performanslarını optimize etmek için büyük önem taşımaktadır. Futbolcularda Cinsiyet ve Lisanslı sporcu musunuz? değişkenlerine göre beslenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilirken; Yaş, Milli sporcu musunuz? ve Amatör veya Profesyonel misiniz? Değişkenlerine göre beslenme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Çalışmada erkek ve kadın sporcuların beslenme bilgi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Literatür taramasında Yazar ve ark., (2011) yaptıkları çalışmada elit sporcuların sporcu beslenmesi konusundaki bilgi düzeylerinin istenilen düzeyde olmadığı ve büyük çoğunluğu akademik düzeyde eğitim görmüş ve milli sporcu olmalarına rağmen beslenme bilgi düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığını saptamıştır. Yine bir diğer çalışmada Atay ve ark., (2006) futbolcular ile yapmış oldukları çalışmada futbolcuların % 73,7'sinin beslenme konusunda iyi ve çok iyi düzeyde beslenme bilgisine sahip olduklarını tespit etmiştir. Bizim çalışmamızda ise futbolcuların beslenme bilgi düzeyleri ortalama düzeyde olduğu tespit edilmiştir bunun sebebi atay ve arkadaşlarının yaptığı çalışmadaki futbolcuların elit düzeyde olup takımın diyetisyeni tarafından beslenme programı yapılmasından kaynaklı olabilir.

Dunn ve ark., (2007) üniversite takım sporcuları ile yaptığı çalışmada cinsiyetler arasında genel beslenme bilgi düzeylerinde erkek sporcular lehine istatistiksel anlamda bir farklılık tespit etmiştir. Yukarıdaki araştırmalar bizim çalışmamızın sonucu ile paralellik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, futbolcuların beslenme konusunda ortalama bilgi düzeyine sahip olduğu beslenme konusunda eksiklikleri ve bilgilerinin ortalama olduğu tespit edilmiştir. Sporcuların beslenme bilgi düzeylerini artırılması, sporcunun bilinçli olması ve performansını en iyi şekilde sergileyebilmesi için oldukça önemlidir. Bu yüzden sporculara hem okulda hem de katıldığı spor aktivitelerinde beslenme ile ilgili eğitimler verilmeli ve desteklenmelidir. Beslenme bilgilerinin artırılması konusunda doğru beslenme alışkanlıkları kazandırılması için bilimsel destek almaları gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Alpar R., Ersoy G., Karagül A., . (1994). “Yüzücü Beslenmesi El Kitabı”. “Yüzücü Beslenmesi El Kitabı”.
2. Baysal. (2002). Baysal A. 2002. B. A. içinde, “Beslenme” (s. 487). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.
3. Dündar, U. (1996). Antrenman teorisi. Sporsal Kuram Dizisi. Ankara: 3. Basım.
4. Güneş. (2005). Z. Güneş içinde, Antrenör ve Sporcu El Kitabı : Spor ve Beslenme (s. 4. Baskı.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
5. Güneş, Z. (2016). Z.Güneş içinde, Spor ve Beslenme. (8.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
6. Kaçar M, Yeşilkaya B. (2020). Profesyonel kadın futbolcuların beslenme alışkanlıklarının araştırılması. Ulus Spor Bil Der, 4(2):116-26.
7. Süel E., Şahin İ., Karakaya M A. Savucu Y. (2006). Elit Seviyedeki Basketbolcuların Beslenme Bilgi ve Alışkanlıkları. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 20 (4): 271 – 275.
8. Şemşek, Ö. Y. (2001). “Ergojenik Yardımcı Olarak Kullanılan Besin Suplementleri”. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Erzurum., Vol:1, Sayı:3, s.74-81.
9. Yarar, H., Gökdemir, K., Eroğlu, H., & Özdemir, G. (2011). Elit seviyedeki sporcuların beslenme bilgi ve alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi. 13 (3): 368–371
10. Atay E., Kılınç F., Çetinkaya E., Kılıç T. (2006). Türkiye Yarı Finallerine Katılan Yıldızlar Kategorisi İlköğretim Okulları Futbolcularının Beslenme Alışkanlık Düzeylerinin İncelenmesi. 9.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Bildiri Kitapçığı, 475-477, Muğla, Türkiye.
11. Dunn, D., Turner, L. W., & Denny, G. (2007). Nutrition knowledge and attitudes of college athletes. The Sport Journal, 10(4)

BİLİM TEKNOLOJİ ve TOPLUM ÖĞRENME ALANININ İÇERİĞİ ve ÖĞRETİMİ HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 0000-0003-0752-802X

ÖZET

Bu çalışmanın amacı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının kapsamı ve öğretimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu Van ilinde 2022-2023 öğretim döneminde farklı branşlarda görev yapan 14 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Yapılan içerik analizi ile öğretmenlerin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı ile ilgili içeriği yeterli görmedikleri, bu öğrenme alanına ait konuların öğretiminde genellikle anlatım, soru-cevap gibi yöntemlerin kullanıldığı, sınıfta öğrencilerin genellikle bu öğrenme alanına ait içerikleri dinlemeyi sevdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilim teknoloji ve toplum, öğretmen, sosyal bilgiler

1. GİRİŞ

İnsanoğlu teknolojik gelişmelerin çok hızla değiştiği bir zaman şahitlik etmektedir. Geçmişten günümüze etkili kullanıldığında insanlık adına birçok sorunun aşılmasına katkı sağlayan teknoloji yanlış kullanılmasına bağlı olarak insanlık adına büyük yıkımlara da neden olmuştur. Atomun insanlığın hayatını altüst eden bir bomba olarak kullanılması nasıl insanlığın eseri ise yine aynı atomun fizik ve diğer bilim dallarında insanlığa hizmet amaçlı kullanımı da insanlığın eseridir (İşman, 2001). Bu açıdan teknolojinin insanlığın yararına kullanımı ve konuyla ilgili bilinç edinme süreci eğitimle olabilen bir durumdur. Erken yaş dönemlerinden itibaren çocuklara teknolojinin tüm yaşayan canlıların yararına kullanılmasını öğretmek insanlık adına yapılan önemli bir yatırımdır.

Türkiye’de bu anlayış ilkokullarda hayat bilgisi, ortaokullarda ise sosyal bilgiler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Özellikle ortaokullarda 4 yıl boyunca sosyal bilgiler dersi aracılığıyla çocuklara teknolojinin etkili kullanımı ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda teknolojinin etkili kullanımı önceleyen konuları kapsayan öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” adlı öğrenme alanıdır.

Bu öğrenme alanında öğrencilerden; *yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi edinmeleri beklenmektedir. Öte yandan, teknolojilerin günlük hayatla ne derecede ilişkili olduğunu öğrenirken bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararları tartışır. Bilimsel eserlerin yasalarla korunduğunu fark ederek akademik dürüstlük ilkelerini dikkate alır* (MEB, 2023, 11). Bu öğrenme alanı kapsamında ayrıca dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı gibi önemli beceriler de kazandırılmaya çalışılmaktadır. Dijitalleşen dünyada bireylerde bulunması gereken önemli becerilerin kazandırılmasında öğretmen ve sahip oldukları yeterlilikler önemlidir. Bugün sınıf ortamında teknolojik gelişmelere aşina bir kuşak ile dersler işlenmektedir. Öğrencilerin teknoloji konusunda sahip oldukları potansiyeli daha üst bir noktaya çıkarma konusunda hem ders içeriğinin hem de öğretmen yeterliliğinin ileri düzeyde olması gerekmektedir. Prensky (2005) eğitimcilerin 21. yüzyılın dijital dünyasında sürüklendiklerini ve halen birçok işi eski yöntemlerle yaptıklarını, kafalarını günlük yaptıkları işlerden kaldırıp yeni gelişen görüşleri incelemelerinin zamanı geldiğini ifade etmektedir. Öğretmenlerin bu performansları teknolojiyi kullanma potansiyeli zirve yapmış çocuklar ve gençler için üzücü bir durumdur. Teknolojiyi kullanma konusunda yeterli rehberlik alamayan çocuklar dijital ortamın olumsuzlukları karşısında savunmasız olabilmektedirler. Bu açıdan hem aldıkları dersin kapsamı hem de dersi veren öğretmen yeterlilikleri savunmasız konumda olan çocuklar için adeta bir can simidi görevi görecektir. Bu çalışma ile amaçlanan da teknolojik konuları kapsayan bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının bu konudaki yeterliliği ve bu konuların öğretiminde kullanılan öğretim yöntem ve teknikler konusunda öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymaktır.

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin “bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanının kapsamı ve öğretimi hakkında görüşlerini ortaya koymaktır. Bu ana problem doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

- 1) Öğretmenlerin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının kapsamı hakkında görüşleri nelerdir?
- 2) Öğretmenlerin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait konuları öğretirken kullandıkları öğretim yöntemleri ve teknikleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

3) Öğretmenlerin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait konuları öğretirken ders süresinin yeterliliği hakkındaki görüşleri nelerdir?

4) Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının içeriğine dönük öğrenci tutumları hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Çalışma nitel bir anlayışla yapılmıştır. Nitel araştırma “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 19). Bu çalışmada da katılımcılardan elde edilen veriler bütüncül bir anlayışla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim döneminde Van ilinde 5 ayrı okulda görev yapan 5 bayan, 9 erkek olmak üzere farklı branşlarda görev yapan 14 öğretmen olmaktadır.

Çizelge 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlere Ait Kişisel Bilgiler

Kişisel Bilgiler	Kodlar	n
Cinsiyet	Kadın	5
	Erkek	9
Yaş	25-30 yaş	2
	31-35 yaş	4
	36-40 yaş	6
	41-45 yaş	2
Mesleki kıdem	1-5 yıl	3
	6-10 yıl	7
	11-15 yıl	4
Mezun olunan bölüm	Sosyal Bilgiler öğretmenliği	11
	Sınıf öğretmenliği	2
	Coğrafya öğretmenliği	1

Çizelge 1 incelendiğinde katılımcıların 5'inin kadın, 9'unun erkek; çoğunluğunun yaş aralıklarının 25-45 yaş aralığında oldukları; en fazla mesleki kıdem aralığının 6-10 yıl olduğu ve çoğunluğunun sosyal bilgiler (n:11) öğretmeni olduğu görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak görüşme yönteminden faydalanılmıştır. Görüşme nitel araştırmada en sık kullanılan veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada öğretmenlerden veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme türünden faydalanılmıştır. Araştırma sorularının hazırlanmasında alan uzmanı bir akademisyenden yararlanılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizi aşamasında yapılanlar incelendiğinde:

- 1) Verilerin Kodlanması: Öğretmenler ile yapılan görüşmeler sonucunda veriler irdelenerek 15 koda ulaşılmıştır. Her kod ilgili temanın altında verilmeye çalışılmıştır.
- 2) Temaların Bulunması: Temaların tespitinde ulaşılan kodlar ve alt problemler dikkate alınmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorular neticesinde ortaya çıkan kodlardan hareketle 4 temaya ulaşılmıştır.
- 3) Kodların ve Temaların Düzenlenmesi: Öğretmenler ile yapılan görüşmede elde edilen 15 kod, ilgili olduğu düşünülen 4 tema başlığı altında verilmeye çalışılmıştır.
- 4) Bulguların Yorumlanması: Son aşamada elde edilen kodlar, ilgili tema başlıkları altında tablolaştırılmıştır. Tablolar kodların frekans düzeyleri dikkate alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Bu başlık altında elde edilen veriler tablolaştırılmış ve katılımcılardan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

3.1. Bulgu: Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme alanının içerik yeterliliği hakkında öğretmen görüşleri

Çizelge 2. İçerik Yeterliliği Hakkında Görüşler

Tema	Kod	Katılımcı	Frekans
İçerik yeterliliği	İçeriğin güncellenmesi yapılmalı.	EÖ-1, EÖ-3, EÖ-4, KÖ-2, KÖ-3, KÖ-5	6
	İçerik yeterli değil	EÖ-2, EÖ-6, EÖ-8, EÖ-9, KÖ-2	5
	İçerik yetersiz, ayrı bir ders olarak okutulmalı	KÖ-1, KÖ-4, EÖ-2	3
	İçerik yeterli	EÖ-7	1

Çizelge 2 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının içeriğinin güncellenmesi gerektiğini ifade eden öğretmen sayısının 6, içeriği yeterli görmeyen öğretmen sayısının 5 olduğu görülmektedir. Genel olarak bu öğrenme alanı ile ilgili içeriğin güncellenmesi ve çağın değişen yeniliklerini yasıması öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Çizelgedeki verileri destekler nitelikte doğrudan alıntılar incelendiğinde:

KÖ-5: Ben 4. Sınıfların dersine giriyorum. Bu sınıf düzeyinde bilimsel konular daha dikkat çekici görseller ve konularla verilmesi gerekiyor. Programa bakınca bu öğrenme alanında çoğunlukla bilim tarihine değinmiş. Zaten tarihi konular çok soyut. Bi de bu öğrenme alanında tarih yine karşımıza çıkınca öğrenci sıkılıyor. Ben içeriğin değişmesini talep ediyorum.

EÖ-2: Bilimsel konular normalde çocukların dikkatini çeker. Ama derste ben öğrencilerin sıkıldığını görüyorum. Bu içeriğin yetersiz olduğunu gösterir. İçerik dikkat çekici olmalı.

BÖ 1: Bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının sosyal bilgiler dersinin kapsamından çıkarılıp başlı başına bir ders olarak okutulması kapsamının genişlemesine olanak sağlayacaktır. Günümüzde teknolojinin bu kadar hızla ilerlemesi teknoloji konusunda öğrencilerin daha fazla bilinçlenmesini zorunlu kıldığından kapsamının bir üniteyle sınırlı kalmaması gerektiğini düşünüyorum.

EÖ 1: Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilim ve teknolojinin hızına paralel olarak son yıllarda daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde kitaplarımızda yer almaya başladı. Ama yeterli olduğunu söylemek mümkün değil. Çünkü dünyanın birçok ülkesinde çok önemli gelişmeler yaşanıyor ve bunların büyük bir bölümü öğretim programında kendine yer bulamıyor.

3. 2. Bulgu: Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait konuları öğretirken öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri hakkındaki görüşleri

Çizelge 3. Derste Kullanılan Öğretim Yöntemleri Hakkında Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcı	Frekans
Kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri	Anlatım yöntemi	EÖ-1, EÖ-2, EÖ-5, EÖ-6, EÖ-9, KÖ-2, KÖ-3, KÖ-4	7
	Soru-cevap yöntemi	EÖ-1, EÖ-2, EÖ-4, EÖ7, KÖ-3	5
	Beyin fırtınası tekniği	EÖ-2, EÖ-6, EÖ-9 KÖ-4	4
	Tartışma yöntemi	EÖ-5, EÖ-8, KÖ-2 KÖ-5	4
	Gösteri tekniği	EÖ-6, KÖ-3	2

Çizelge 3 incelendiğinde öğretmenlerin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait konuları anlatırken çoğunlukla anlatım (n:7), soru cevap (n:5), beyin fırtınası ve tartışma (n:4) yöntem ve tekniklerini kullandıkları görülmektedir. Genel olarak öğretmenlerin öğretmen merkezi yöntemleri daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Çizelgedeki verileri destekler nitelikte doğrudan alıntılar incelendiğinde:

EÖ-1: Konular genelde anlatıma uygun. Ben dersin başında dikkate çekmek adına soru-cevap yöntemini kullanırım. Öğrencilerin anlamadıkları yerlerde anlatım yöntemini tercih ederim.

KÖ-2: Sınıflarımız kalabalık olunca mecburen dersi akıllı tahta aracılığı ile işliyorum. Konuyla ilgili videolar, etkinlikler var. Onları açarım. Soru-cevap şeklinde, sonrada ben devreye girerek dersi anlatırım. Bazen de tartışarak dersi pekiştiririm.

KÖ-4: Dersin başında konuyu söylerim. Öğrencilerin ne bildiklerini sogletarım. Beyin fırtınası yöntemi oluyor yanlış hatırlamıyorsam. Mesela günümüzde kullandığımız teknoloji ile geçmişteki arasındaki farkı sorduğumda, öğrencinin düşünmesine fırsat veririm. Cevaplar gelince önemli gördüğümü tahtaya yazarım. Sonrada öğrencilerle tartışım. Çok zevkli oluyor aynı zamanda. Hemen tüm sınıf derse katılmaya çalışıyor.

KÖ-6: Ben genellikle akıllı tahtadan yararlanırım. Öğrencilerin görmelerine ve işitmelerine imkan tanıyor bu system. Güzel sunumlar var. sosyalbilgiler.biz sitesinden çok yararlanıyorum. Tabi morpa da çok iyi. Ben konuyu öğrencilere bu teknoloji ile anlatmaya çalışıyorum.

3.3. Bulgu: Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait konuları öğretirken ders süresinin yeterliliği hakkındaki görüşleri.

Çizelge 4. Ders Süresinin Yeterliliği Hakkında Görüşler

Tema	Kod	Katılımcı	Frekans
Ders süresinin yeterliliği	Süre yetmiyor	EÖ-1, EÖ-2, EÖ-3, EÖ-4, EÖ-5, EÖ-7, EÖ-8, EÖ-9, KÖ-1, KÖ-3, KÖ-4	11
	Etkili yöntemlerle yeterli	EÖ-6, KÖ-2, KÖ5	3

Çizelge 4 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğunun (n:11) konuları yetiştirme konusunda ders süresinin yetmediği yönünde görüş bildirmişleridir. Çizelgedeki verileri destekler nitelikte doğrudan alıntılar incelendiğinde:

EÖ-2: Genel olarak söylemek gerekirse ders süresi bakımından yetersiz görüyorum. Bu öğrenme alanı açısından düşündüğüm zaman da süre olarak yetersiz gelmektedir. Çocuklar için bu öğrenme alanı ilgi çekici ve zevkli geliyor ve elbette güncel konular da olduğu için süre noktasında zorluklar yaşıyorum. Bundan dolayı süre biraz daha arttırılırsa verimlilik de o kadar artar diye düşünüyorum.

EÖ-3: Konular çok fazla olduğunda tam süreyi yetiştiremiyoruz.

KÖ-4: Süre genelde çok sorun oluyor. Mesela ben sınıfta bir beyin fırtınası yaptığımda sürenin nasıl geçtiğinin farkına bile varmıyoruz. Ne yazık ki dersi etkileşimli işlemeye kalktığımızda bu sorun çok oluyor. Süre sorun genelde.

KÖ-2: Evet konular çok ama ders süresini ben etkili kullanıyorum. Ders öncesi yaptığım planlama önemli. Vermem gereken ne varsa veriyorum. Sonrasında bol bol akıllı tahtadan etkinliklerle konuyu pekiştiriyorum.

3.4. Bulgu: Öğrencilerin Dersteki Tutumları Hakkında Öğretmen Görüşleri**Çizelge 5. Öğrencilerin Dersteki Tutumları**

Tema	Kod	Katılımcı	Frekans
Öğrencilerin derse yönelik tutumları	Dinlemeyi daha çok seviyorlar	EÖ-3, EÖ-5, EÖ-6, EÖ-9, KÖ-2, KÖ-4, KÖ5	7
	Eğlenceli buluyorlar	EÖ-1, KÖ-1, KÖ-3	3
	Derse katılım oluyor	EÖ-3, EÖ-3, EÖ-8 KÖ-3	3
	Sıkılabiliyorlar	EÖ-2	1

Çizelge 5 incelendiğinde öğretmenler öğrencilerinin genelde ders esnasında dinlemeyi tercih ettiklerini (n:7), bazen de dersi eğlenceli bularak derse katılım gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Çizelgedeki verileri destekler nitelikte doğrudan alıntılar incelendiğinde:

EÖ-3: Öğrenciler “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanını ilgiyle dinlemekte ve derse katılmaktadır. Ama ders içeriği bakımından biraz daha görselleştirilmesi ve zenginleştirilmesi noktasında eleştirilerde bulunmaktadır.

KÖ-5: Konular dikkat çekici olduğundan öğrenciler zevkle dinliyorlar.

EÖ-8: Güncel bir konuya denk geldiğimizde, yapay zeka, robotlar gibi. Öğrenciler hemen parmak kaldırıyorlar. Zevkli konular olunca durum bu. Ama bazen de sadece dinleyici olabiliyorlar.

EÖ-2: daha önceki soruda sürenin yetmediğine değinmiştim. Bu sorun oluyor. Derste sadece biz olduğumuzda öğrenci üflemeye başlıyor. Sıkıldıklarını anlayabiliyorsunuz. Konular ilgi çekici ama süre sorun olunca tepki genelde sıkılmak oluyor.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Birinci bulgu incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait içeriği yeterli görmedikleri ve güncellenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu araştırma bulgusu Özensoy (2014) tarafından yapılan çalışmada elde edilen sonuçlarla desteklenmektedir. Bu çalışma, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının öğrenciler için önemli olduğunu, programda bu öğrenme alanına daha fazla yer verilmesi gerektiğini; kitapların zenginleştirilmesi ve ilgi çekici hâle getirilmesi gerektiğini; bilişim teknolojilerinden, somut ve güncel olaylardan daha fazla yararlanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci bulgu incelendiğinde öğretmenlerin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına ait konuları anlatırken çoğunlukla anlatım, soru cevap, beyin fırtınası ve tartışma yöntem ve tekniklerini kullandıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin kullandıkları yöntemler ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde (Doğan, 2004; Kan, 2006; Sakallı, Hürsen, Özçınar, 2006; Taşkaya ve Muştâ, 2008; Çalikkaya ve Kuş, 2009; Taşkaya ve Bal, 2009) öğretmenlerin genellikle anlatım, soru cevap gibi yöntemleri sık kullandıkları görülmektedir. Bu sonuçlarda öğretmen merkezli anlatım anlayışının etkin olduğunu ortaya koymaktadır.

Üçüncü bulgu incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu konuları yetiştirme konusunda ders süresinin yetmediği yönünde görüş bildirmişleridir. Bu bulgu Gönenç ve Açıkalın (2015) tarafından yapılan çalışmada elde edilen sonuçlarla desteklenmektedir. Öğretmenler ile yapılan çalışmada öğrenci (derse hazırlıksız gelmesi vd.), yönetim (gerekli öğretim materyallerinin temininin sağlanmaması vd.), sosyal bilgiler öğretim programı (haftalık ders saatinin yetersiz

olması vd.), sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabı (ders ve çalışma kitaplarındaki soruların az sayıda ve niteliksiz olması vd.), veli (sosyal bilgiler dersinin diğer branşlara göre daha az önemsenmesi vd.), öğretmen (dersle ilgili arttıracak etkinlikler yapılmaması, materyal kullanılmaması vd.) kaynaklı çeşitli sorunlar tespit edilmiştir. Bu sorunlarının çözümü için sosyal bilgiler ders saatlerinin artırılması ve sınıflardaki öğrenci sayılarının azaltılması gibi öneriler dile getirilmiştir.

Dördüncü bulgu incelendiğinde öğretmenler öğrencilerinin genelde ders esnasında dinlemeyi tercih ettiklerini bazen de dersi eğlenceli bularak derse katılım gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı içeriğinin güncel ve eğlenceli olmasından dolayı öğrencilerin dikkatini çeken bir öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanına öğrencilerin ilgi duymasında birçok çocuğun bilgisayar, tablet, internet gibi teknolojik araçlara sahip olmalarının önemli bir etkisi vardır. Pala ve Başbüyük (2020) yaptıkları çalışmada öğrencilerin Bilim Teknoloji ve Toplum (BTT) öğrenme alanına ilişkin akademik başarı düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Çalışma sonuçları öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin genel olarak iyi düzeyde olduğunu ve bu başarı düzeyinin yerleşim yeri, cinsiyet, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim durumu, anne ve baba mesleği, karne notu, evlerinde bilgisayar veya tablet olması, evlerinde internet bağlantısı olması ve internete bağlanma sıklığına göre anlamlı olarak değiştiğini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- [1] Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XXII (2), 741-758, 2009.
- [2] Doğan, C. Sınıf Öğretmenlerinin Derslere İlişkin Görüşleri ve Tercih Ettikleri Öğretim Yöntemleri İstanbul Örneği, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(2), 193-203, 2004.
- [3] Gönenç, S. ve Açıkalm, İ. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunlara Getirdikleri Çözüm Önerileri, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 26-41, 2014.
- [4] İşman, A. Teknolojinin felsefi temelleri. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1-19, 2001.
- [5] Kan, Ç. Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı. Kastamonu Eğitim Dergisi. 12(2), 537-544, 2006.

- [6] Özensoy, A., U.Sosyal Bilgiler Dersinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” Öğrenme Alanıyla İlgili Öğretmen Görüşleri. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 106-115, 2014.
- [7] Sakallı, M., Hürsen, Ç. & Özçınar, Z. . “*Öğretmen Adaylarının Gözlemlerine Göre Öğretmenlerin Öğretim Yöntemlerini Kullanma Sıklıkları*”. 6th International Educational Technology Conference: KKTC, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2006.
- [8] Şenol, M., P. ve Başbüyük, A. Ortaokul Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Bilim Teknoloji Ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Akademik Başarılarının İncelenmesi. Miili Eğitim, 49(228), 301-334, 2020.
- [9] Taşkaya, M., & Bal, T. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşleri, Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 27, 173 -185, 2009.
- [10] Taşkaya, S.M., & Muşta, M. C. . Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Yaz. 7 (25), 240-251, 2008.
- [11] Yıldırım, A. ve Hasan Ş. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÇOCUK EDEBİYATINDAN YARARLANMA (UYUYAN TOPAÇ ADLI ESER ÖRNEĞİ)

Doç. Dr. Erhan GÖRMEZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, - 0000-0003-0752-802X

ÖZET

Sosyal bilgiler gibi birçok bilim dalından oluşan bir dersin öğretiminde etkili kullanılan yöntemlerden biri de edebi ürünlere başvurmadır. Hitap edilen kitlenin yaş ve ilgi düzeyine göre çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinden yararlanmak bu dersin öğretiminde etkili olabilir. Edebi ürünler sahip oldukları ilgi çekici ve heyecan uyandırıcı öğelerle duyuşsal öğrenmeyi desteklemekte ve sosyal bilgiler gibi konu ve kavram bakımından zengin bir dersin öğretimini kolaylaştırabilmektedir. Bu çalışmada da amaçlanan “Uyuyan Topaç” isimli çocuk edebiyatı ürününü sosyal bilgiler dersinde Kültür ve Miras ve Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanları ile ilişkili, konu, kazanım, beceri ve değer öğretiminde kullanmadır. Çalışma nitel yöntem yaklaşıma göre hazırlanmıştır. İncelenen kitap aracılığıyla çocuklara kültürel mirasa sahip çıkma bilincinin, kültürel mirasın korunmasında birey olarak sorumluluklarının neler olduğunun aktarılabilceği; araştırma, işbirliği ve gözlem yapma becerileri ile sorumluluk ve duyarlılık gibi değerlerin öğretilabileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, çocuk edebiyatı, öğrenme alanı

1. GİRİŞ

Kişiyi yaşadığı toplumda nitelikli ve etkili vatandaşlık yeterlilikleri ile donatmayı amaçlayan, küresel ölçekte dünya vatandaşı olmaları konusunda katkı sunan öğretim programlarının başında sosyal bilgiler gelmektedir. Birçok farklı sosyal bilime ait önemli verileri çocuklara aktarmayı amaçlayan bu dersin tanımları da incelendiğinde “etkin vatandaşlık, nitelikli vatandaşlık, küresel vatandaşlık” vb. gibi kavramların ön plana çıktığı görülmektedir.

Birçok gelişmiş ülkenin (Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Finlandiya) öğretim programında yer alan sosyal bilgiler dersi Türkiye’de ilkökul ve ortaokul programlarında dört yıl (8 dönem) okutulmaktadır. “Nitelikli vatandaş” yetiştirme gibi önemli bir amacı olan ayrıca birçok disiplinden oluşan bu dersin öğretimi kritik bir öneme sahiptir. Eğitim bilimlerinde yapılan güncel çalışmalar öğretimde öğrenciyi merkeze alan, onun duygusal dünyasına hitap

eden öğretim yöntem ve tekniklerinin geleneksel öğretim yöntemlerine kıyasla daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Öğrenme ortamında duygular, öğrenme ve öğretmeyi desteklemede veya baltalamada güçlü bir rol oynayabilir.

Bir uyarana (gerçek veya algılanan, dış veya iç) verilen somut bir tepki olarak tanımlanan duygular öğrenmede kilit bir rol oynamaktadır. Duygular, dikkat, hafıza, yürütme işlevi, karar verme, eleştirel düşünme, problem çözme ve düzenleme gibi bilişsel becerilerle doğal olarak bağlantılıdır ve bunları etkiler. Ayrıca, pozitif öğrenme duyguları, ilgiyi, merakı, tutkuyu, yaratıcılığı, bağlılığı ve neşeyi içerir. Bunlar beynin ödül sistemini harekete geçirir, deneyimi arzu edilir kılar, odaklanmaya ve dikkat etmeye yardımcı olur. Pozitif duygusal durumlar, öğrencilerin bakış açılarını genişletmelerine, alternatifleri görmelerine, zorlukların üstesinden gelmelerine, eleştirilere ve başarısızlıklara etkili bir şekilde yanıt vermelerine olanak sağlayabilir (Osika, MacMahon, Lodge ve Carroll, 2022).

Sosyal gibi birçok disiplinden oluşan ve kavram bakımından zengin olan bir dersin öğretiminde duygusal öğrenmeyi tetikleyen önemli materyallerin başında edebi ürünler gelmektedir. Çocukların gelişim durumları dikkate alarak onların hayal dünyalarına odaklanan, bilişsel yeterliliklerini geliştiren, heyecanlandıran edebi ürünler sosyal bilgiler öğretimini eğlenceli hale getirebilir. Sever (2003) edebiyatın çocuklarda zevk ve güzellik duygusunu geliştirdiğine, onu eğittiğine, duygu ve düşünce dünyasını dilsel ve görsel bakımdan zenginleştirdiğine değinmiştir.

Çocuk edebiyatı yapıtları çocuklarının keyifli bir zaman geçirmelerine, bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişimine ve kendileri ile ilgili birçok yeterliliğin fark edilmesine yardımcı olur (Ungan ve Demir, 2019). Sosyal bilgiler gibi önemli bir ders aracılığıyla çocuklarda okuma alışkanlığını edindirme hem de bireyin bilişsel ve duyuşsal yeterliliklerini geliştirme adına çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinden yararlanmak önem arz etmektedir. Bu çalışmada da amaçlanan çocuk edebiyatının önemli ürünlerinden biri olan “Uyuyan Topaç” adlı eserden sosyal bilgiler öğretiminde nasıl yararlanılabileceğini ortaya koymaktır.

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı ‘Uyuyan topaç’ adlı eserden sosyal bilgiler öğretiminde nasıl yararlandığını ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1) “Uyuyan topaç” adlı eserden sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi öğrenme alanlarının ve ilişkili kazanımların öğretiminde yararlanılabilir?

2) “Uyuyan topaç” adlı eserden sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi becerilerin kazandırılmasında yararlanılabilir?

3) “Uyuyan topaç” adlı eserden sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi değerlerin kazandırılmasında yararlanılabilir?

2. YÖNTEM

Çalışma nitel bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Yıldırım ve Şimşek (2011, s. 19) nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadırlar”. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizinden yararlanılmıştır. Doküman analizinde araştırılması amaçlanan olgu veya olaylarla ilgili bilgi içeren yazılı materyaller analiz edilmeye çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada ‘Uyuyan topaç’ adlı edebiyat ürünü sosyal bilgiler öğretiminde nasıl etkili kullanılabilir sorusu dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Bu Bu başlık altında araştırmanın alt soruları dikkate alınarak elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

3.1. Bulgu: “Uyuyan topaç” adlı yapıtın Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “Kültür ve Miras” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarına ait kazanımlarla ilişkisi

Çizelge 1. Kültür ve Miras öğrenme alanı kazanımları ve yapıt ilişkisi

Kazanımlar	Kitapla ilişkisi
SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir. Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.	“Uyuyan topaç” adlı eserin kahramanı Arda’nın teyzesinden kalan mirası korumak adına küçük bir kasabaya taşınmaları, bunun için sevdiği arkadaşlarından ayrılması; Arda’nın gittiği yerde yeni edindiği arkadaşlarla bir çiftin tarihi eser kaçakçılığını ortaya çıkararak çevresindeki kültürel mirasın korunmasına yönelik bir tutum sergilemesi Kültür ve Miras adlı öğrenme alanı ile ilişkili bir bölümdür.
SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.	
SB.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	
SB.5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	
SB.5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir (MEB, 2023).	

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan yazınsal ürünler aracılığıyla çocuklar farklı mekân ve zamanlarda yaşamış insanlarla kendilerini karşılaştırabilir, onların yaşam biçimlerini takdir edebilir, duygu ve düşüncelerini hissedebilirler. Örneğin; kültürel ve tarihi birikimin anlatıldığı “Kültür ve Miras” adlı öğrenme alanında edebi ürünlerin etkili kullanımıyla tarih bilincine sahip genç kuşakların yetiştirilmesine katkı sağlanabilir. Bu çalışmada da tarih konularının daha eğlenceli öğretilmesi amacıyla Uyuyan Topaç adlı yapıt örnek gösterilebilir. Bu eser aracılığıyla çocuklara kültürel mirasa duyarlılık değeri eğlenceli bir olay örgüsü ile aktarılabilir.

Çizelge 2. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı kazanımları

Kazanımlar	Kitapla ilişkisi
SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır	Teyzesinden kalan miras için yaşadığı yerden ailesi ile birlikte taşınan Arda'nın gitti yerde bir meslek kolu olan marangozluğa ilgi duyması; bu işi yapan marangoz Sorgun ile tanışması; marangozhanede arkadaşları ile ahşaptan sehpa ve kukla yapmaları gibi etkinlikler üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının kazanımları ile ilişkilendirilebilir.
SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	
SB.5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıır.	
SB.5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.	
SB.5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder. SB.5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir (MEB, 2023).	

Uyuyan Topaç adlı eser aracılığıyla çocuklara çevrelerindeki başlıca ekonomik faaliyetler, meslek grupları hakkında bilgi verilebilir. Kitapta Arda marangozluk mesleğine ilgi duyduğu için teknoloji tasarım dersinde marangoz Sorgun'un yardımıyla bir sehpa yapmıştır. Daha sonra arkadaşlarıyla birlikte marangoz Sorgun'un yanında kukla yapımına yardım etmeye başlamışlardır.

3. 2. Bulgu: Uyuyan Topaç isimli eserin Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında yer alan becerilerle ilişkisi

Çizelge 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve eserle ilişkili beceriler

Beceriler	Kitapla İlişkisi
Araştırma	Arda ve arkadaşları şüphelendikleri bir durumu ortaya çıkarmak için bazı çabalar içine girerek, araştırarak durumu aydınlatmaya çalışırlar.
İşbirliği	Arda ve arkadaşları şüphelendikleri ve araştırdıkları olayı aydınlatmak için polisle işbirliği içine girerek gördüklerini polise anlatırlar.
Gözlem	Özellikle Arda ve arkadaşları olayı ortaya çıkarmadan önce gözlemledikleri farklılıklardan dolayı ortada olağandışı bir durum olduğunu anlarlar ve araştırmaya başlarlar.

Uyuyan Topaç adlı eserde kitabın kahramanı olan Arda'nın karşılaştığı birçok sorunu sahip olduğu araştırma yapma, işbirliği yapma ve gözlem yapma gibi becerilerini etkili kullanarak geldiği görülmektedir. Kitap aracılığıyla çocuklara farkında olmadıkları ama sahip oldukları becerilerin önemi hakkında bilgi verilebilir.

Çizelge 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve eserle ilişkili olan değerler

Değerler	Kitapla ilişkisi
Vatanserverlik	Arda ve arkadaşları atıldıkları macerada bir çiftin tarihi eser kaçakçılığını ortaya çıkararak ülkemizdeki kültür ve miras ögesi eserlerin korunmasını sağlamışlardır.
Sorumluluk	Arda ve arkadaşları Ömer, Selim ve Figen özellikle marangoz Sorgun'un yanında çalışırken her biri kukla yapımında kendi üstlerine düşen sorumluluğu yerine getirmişlerdir. Ayrıca sorumlu bir vatandaş olarak tarihi eser kaçaklığı yapan kişilerin kanuna teslim edilmeleri konusunda üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmişlerdir.
Duyarlılık	Arda ve arkadaşları bir şeylerin yanlış gittiğini fark ederek, tarihi eser kaçakçılığı yapan kişilerin yakalanması konusunda duyarlı bir duruş sergilemişlerdir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Birinci bulgu incelendiğinde tarihsel duyarlılık ve milli bilinci geliştirme adına Uyuyan Topaç adlı eserin Kültür ve Miras öğrenme alanı ile ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Kitabın başkahramanı olan Arda'nın arkadaşları ile birlikte tarihi eser kaçakçılığı yapan kişileri takip ederek onları kanuna teslim etmede yardımcı olmaları buna güzel bir örnektir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan yazınsal ürünler aracılığıyla çocuklar farklı mekân ve zamanlarda yaşamış insanlarla kendilerini karşılaştırabilir, onların yaşam biçimlerini takdir edebilir, duygu ve düşüncelerini hissedebilirler. Örneğin; kültürel ve tarihi birikimin anlatıldığı “Kültür ve Miras” adlı öğrenme alanında edebi ürünlerin etkili kullanımıyla tarih bilincine sahip genç kuşakların yetiştirilmesine katkı sağlanabilir. Bu çalışmada da tarih konularının daha eğlenceli öğretilmesi amacıyla Uyuyan Topaç adlı yapıt örnek gösterilebilir. Bu eser aracılığıyla çocuklara kültürel mirasa duyarlılık değeri eğlenceli bir olay örgüsü ile aktarılabilir (Şen ve Görmez, 2021).

İkinci bulguda bireyin çevresinde yürütülen meslek kolları ve ekonomik faaliyetler hakkında duyarlı olmaları konularında Uyuyan Topaç adlı eserin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ile ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Kitapta Arda marangozluk mesleğine ilgi duyduğu için teknoloji tasarım dersi için marangoz Sorgun'un yardımıyla bir sehpa yapmıştır. Daha sonra arkadaşlarıyla birlikte kukla yapımında marangoza yardım etmeye başlamışlardır. Kitapta geçen ve önemli bir meslek kolu olan marangozluk çocukların çevrelerinde yapılan ekonomik faaliyetleri araştırmaları sonucu öğrendikleri bir meslektir. Kitapta böyle bir bölümün olması

çocuklara çevrelerinde yapılan meslekler konusunda bilgili olmaları gerektiğini salık vermektedir.

Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri de bireyin kendi potansiyelinin farkına varmasına yönelik yönlendirmeler içermesidir. Farklı öğrenme alanları ile bireye kendi yeterliliğini fark etmesine imkan tanır. Ders kitaplarında yer verilen örnek metinler, biyografiler bunun en güzel örneğidir. Çocuklar doğası gereği zaten meraklı olduklarından, kitaplarda geçen aile ilişkileri, boş zaman aktiviteleri, meslekler gibi konularla ilgili sorularına aradıkları cevapları büyüklerine sormadan öğrenme fırsatı yakalarlar (akt; Özer, 2016).

Bir diğer bulguda sosyal bilgiler dersinde yer alan araştırma, gözlem ve işbirliği gibi önemli becerilerin Uyuyan Topaç adlı eserde geçen olay örgüsü ile ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde Arda ve arkadaşlarının şüphelendikleri bir durumu ortaya çıkarmak için araştırma yapmaları, bu şüphe edilen durumla ilgili olarak polisle işbirliği yapmaları ve suç unsuru taşıyan olayı ortaya çıkarmak için gözlem yapmaları çocuklara kazandırılmaya çalışılan önemli becerileridir. Kaymakçı (2013) sosyal bilgiler dersinde yazınsal türlerden yararlanmanın öğrencilerde eleştirel düşünme, empati kurma, çoklu bakış açısı elde etme, dili etkili kullanma, iletişim, zaman ve kronolojiyi algılama gibi önemli becerilerin gelişimine yardımcı olduğuna vurgu yapmaktadır.

En son bulguda da duyarlılık, vatanseverlik ve sorumluluk gibi önemli değerlerin Uyuyan Topaç adlı eserde geçen olay örgüsü ile ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde Arda ve arkadaşlarının kültürel mirasın korunmasına yönelik üstlerine düşen sorumluluğu yerine getirmeleri, konuyla ilgili duyarlı bir tutum sergilemeleri metinde geçen örnekler arasındadır. Alanyazında birçok çalışma (Tökel, 2008; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Sönmez, 2014; Görmez, 2018; Şen ve Görmez, 2021) edebi eserler aracılığıyla önemli değerlerin aktarılacağı sonucuna ulaşmıştır. Edebi eserlerin sahip olduğu kurgusal yapı bireylerin duyuşsal öğrenmelerine pozitif yönde katkı sağlayarak toplumsal değerlerin benimsenmesine yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Görmez, E. Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Edebi Eserler Üzerine Bir İnceleme. JSHSR, 5(30). 4291-4296, 2018.
- [2] Kaymakçı, S. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 230-255, 2013
- [3] MEB. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686>, 2023 (Erişim tarihi: 31.07.2023)
- [4] Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1(3), 93- 101, 2012
- [5] Osika, A., MacMahon, S., Lodge J. M. and Carroll, A. Emotions And Learning: What Role Do Emotions Play in How And Why Students Learn? The University of Queensland, 2022
- [6] Özer, H. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2016
- [7] Sever, S. *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara, 2003.
- [8] Sönmez, Ö. F. Atasözlerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal of World of Turks, 6(2),101- 115, 2014
- [9] Şen, E. ve Görmez, E. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarından Farklı Disiplinlerde Yararlanma (Sosyal Bilgiler Dersi İçin Bir Yazınsal Okuma Önerisi). Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(3), 1724-1770, 2021
- [10] Tökel, İ. (2008). *Gökhan Akçiçek'in Çocuk Şiirlerinin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2008.
- [11] Ungan, S. ve Demir, E. Günümüz Çocuk Edebiyatı Yazarları ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme. Türkiye Eğitim Dergisi, 1(1), 40-65, 2016
- [12] Yıldırım, A. ve Hasan Ş. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

THE PHILIPPINE ENERGY STANDARDS AND LABELING PROGRAM IMPLEMENTATION TOWARDS POLICY DIRECTION

Fritz P. Caponong

Polytechnic University of the Philippines

ABSTRACT

The study focuses on the implementation of the Philippine Energy Labeling Program (PELP) in terms of its effectiveness in driving consumer awareness and understanding. The research also aims to assess the implementation and effectiveness of the PELP in shaping energy policy directions in the country.

Based on the Energy Efficiency and Conservation Act, the PELP establishes criteria and minimum energy performance standards for different energy-consuming products. Despite this, there are certain limitations in comprehensively assessing the PELP's effectiveness. These include the need to gauge the practical significance of label information in real-world situations, the level of consumer awareness regarding energy labels, and the program's restricted scope.

This study adopts a mixed-method approach, involving test engineers evaluating energy-consuming products and assessing consumer awareness and understanding of energy labels. The New Public Governance (NPG) approach guides the study, emphasizing citizen involvement in policy-making and service delivery. The Input-Output-Process (IPO) model is used to evaluate the PELP's implementation, with data collection through surveys, interviews, and literature review.

This study aims to comprehensively assess the PELP's effectiveness, provide recommendations for improvement, and contribute to promoting energy efficiency in the Philippines.

Keywords: Philippine Department of Energy, Philippine Energy Labeling Program, Energy Efficiency, Energy Labels

TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY: THE DEPARTMENT OF ENERGY'S PROCUREMENT MANAGEMENT DIVISION'S PUBLIC BIDDING PROCESS TOWARDS MECHANISM IMPROVEMENT

Rhodalyne P. de Guzman

Polytechnic University of the Philippines

ABSTRACT

This study critically analyzes the aspects of transparency and accountability within the public bidding process of the DOE-PMD. As a governmental agency responsible for energy policy and resource management, the DOE places significant emphasis on ensuring transparency and accountability in its procurement procedures to maintain public trust, promote fair competition, and safeguard taxpayer interests.

The study begins by highlighting the fundamental principles of transparency and accountability in the public bidding process. It explores how transparency fosters openness, accessibility, and the availability of information related to procurement opportunities, bid evaluation criteria, and contract award decisions. Similarly, accountability ensures that responsible parties are answerable for their actions, promotes ethical behavior, and helps prevent corruption or favoritism. The study underlines the importance of accountability throughout the public bidding process. It discusses the challenges and potential areas for improvement in transparency and accountability within the DOE's bidding process. It highlights the need for continuous monitoring, evaluation, and adaptation of policies and practices to address emerging issues, enhance efficiency, and maintain the highest standards of integrity.

It emphasizes the PMD's commitment to promoting transparency through accessible information and fair evaluation criteria. Additionally, it underscores the importance of accountability mechanisms, both internal and external, in ensuring ethical conduct and deterring fraudulent practices. By addressing challenges and embracing continuous improvement, the PMD can further strengthen transparency and accountability, thereby reinforcing public trust and confidence in its procurement procedures.

Keywords: accountability, Department of Energy, ethical behavior, fair competition, integrity, transparency, oversight, procurement, public bidding process, taxpayer interests.

BÜYÜK VERİ ULUSLARARASI İŞLETMELERDE NASIL DEVRİM YARATIYOR?

Doç. Dr. Sadullah ÇELİK

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, sadullah.celik@adu.edu.tr - 0000-00015468-475X

Doç. Dr. Funda ÇONDUR

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, fcondur@adu.edu.tr - 0000-0003-0570-4333

ÖZET

Günümüz dijital çağında, büyük veri, çeşitli sektörlerde dönüşümü yönlendiren güçlü bir faktör olarak ortaya çıktı ve uluslararası ticaret de büyük bir güç haline gelmektedir. Küresel dünyada üretilen verilerin hacmi ve karmaşıklığı, yeni içgörülerin ve fırsatların yolunu açmaktadır. Bilgi çağında, büyük verinin gücü uluslararası işletmeler için ezber bozan bir hale geldi. Bu çalışma, büyük veri devrimin beş temel yönünü incelemeyi amaçlamaktadır. İlk olarak, büyük verinin uluslararası ticarete karar alma süreçlerini nasıl dönüştürdüğünü vurgulayarak, işletmelerin değerli içgörüler elde etmelerini ve veriye dayalı seçimler yapmalarını sağlıyor. İkinci olarak, pazarları küresel olarak genişletmek, büyüme ve genişlemeyi sağlamak üzere yeni fırsatların kilidini açmak için büyük veriden yararlanmanın önemini vurguluyor. Ayrıca, büyük verinin tedarik zincirlerini nasıl yeniden şekillendirdiğini inceleyerek işletmelerin küresel pazarda operasyonlarını optimize etmelerini ve verimliliği artırmalarını sağlıyor. Bununla birlikte hassas hedeflemede büyük verinin rolünü derinlemesine inceleyerek uluslararası pazarlamacıların müşterilerle daha etkin bir şekilde etkileşim kurmasını sağlıyor. Son olarak, uluslararası iş stratejilerini bilgilendirerek büyük verinin inovasyonu ve rekabet avantajını nasıl sürdürdüğünü araştırıyor. Genel olarak, büyük verinin uluslararası işletmeler üzerindeki etkisi önemlidir. İşletmelerin büyük veriyi kullanması küreselleşen bir dünyada daha rekabetçi ve başarılı olmalarını sağlar.

Anahtar Kelimeler: Büyük Veri, Uluslararası İşletmeler, Verimlilik, Optimizasyon

HOW IS BIG DATA REVOLUTIONARY IN INTERNATIONAL BUSINESSES?

ABSTRAC

In today's digital age, big data has emerged as a powerful factor driving transformation in various industries, and international trade is also becoming a major force. The volume and complexity of data generated in the global world opens the way for new insights and opportunities. In the information age, the power of big data has become a game changer for international businesses. This study aims to examine the five key aspects of the big data revolution. First, it highlights how big data is transforming decision-making in international business, enabling businesses to gain valuable insights and make data-driven choices. Second,

it highlights the importance of leveraging big data to expand markets globally and unlock new opportunities to drive growth and expansion. It also examines how big data is reshaping supply chains, enabling businesses to optimize their operations and increase efficiency in the global marketplace. It also delves into the role of big data in precision targeting, enabling international marketers to interact with customers more effectively. Finally, it explores how big data drives innovation and competitive advantage by informing international business strategies. Overall, the impact of big data on international businesses is significant. The use of big data enables businesses to be more competitive and successful in a globalizing world.

Keywords: Big Data, International Business, Efficiency, Optimization

GİRİŞ

Son yıllarda uluslararası işletmeler açısından büyük veri çok önemli hale gelmiştir. Büyük veri, genellikle çok büyük miktarda yapılandırılmış veya yapılandırılmamış veriyi ifade eder [1] ve bu veri setleri işletmelere çeşitli avantajlar sunmaktadır. Uluslararası işletmeler, müşteri davranışlarını, pazar trendlerini ve diğer önemli iş bilgilerini anlamak için büyük veri analitiğinden faydalanmaktadır. Bu analizler, işletmelerin daha iyi stratejiler geliştirmesine ve karar alma süreçlerini iyileştirmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin, büyük veri analitiği sayesinde işletmeler, tüketici tercihlerini daha iyi anlayabilmekte ve ürünlerini müşteri talepleri ile daha uyumlu hale getirebilmektedirler.

Büyük veri uluslararası işletmelerin pazarlama faaliyetlerinde büyük öneme sahiptir. İşletmeler, müşteri segmentasyonunu, kişiselleştirilmiş pazarlama stratejilerini ve pazarlama kampanyalarının etkisini analiz ederek pazarlama çabalarını optimize edebilmektedirler. Büyük veri analitiği, işletmelere hedef kitleleriyle daha iyi etkileşimde bulunma ve müşteri sadakatini artırma imkanı sunmaktadır [2]. Ayrıca, sosyal medya ve diğer çevrimiçi platformlardaki verilerin analizi, işletmelere marka imajını yönetme ve itibarlarını koruma konusunda da yardımcı olmaktadır.

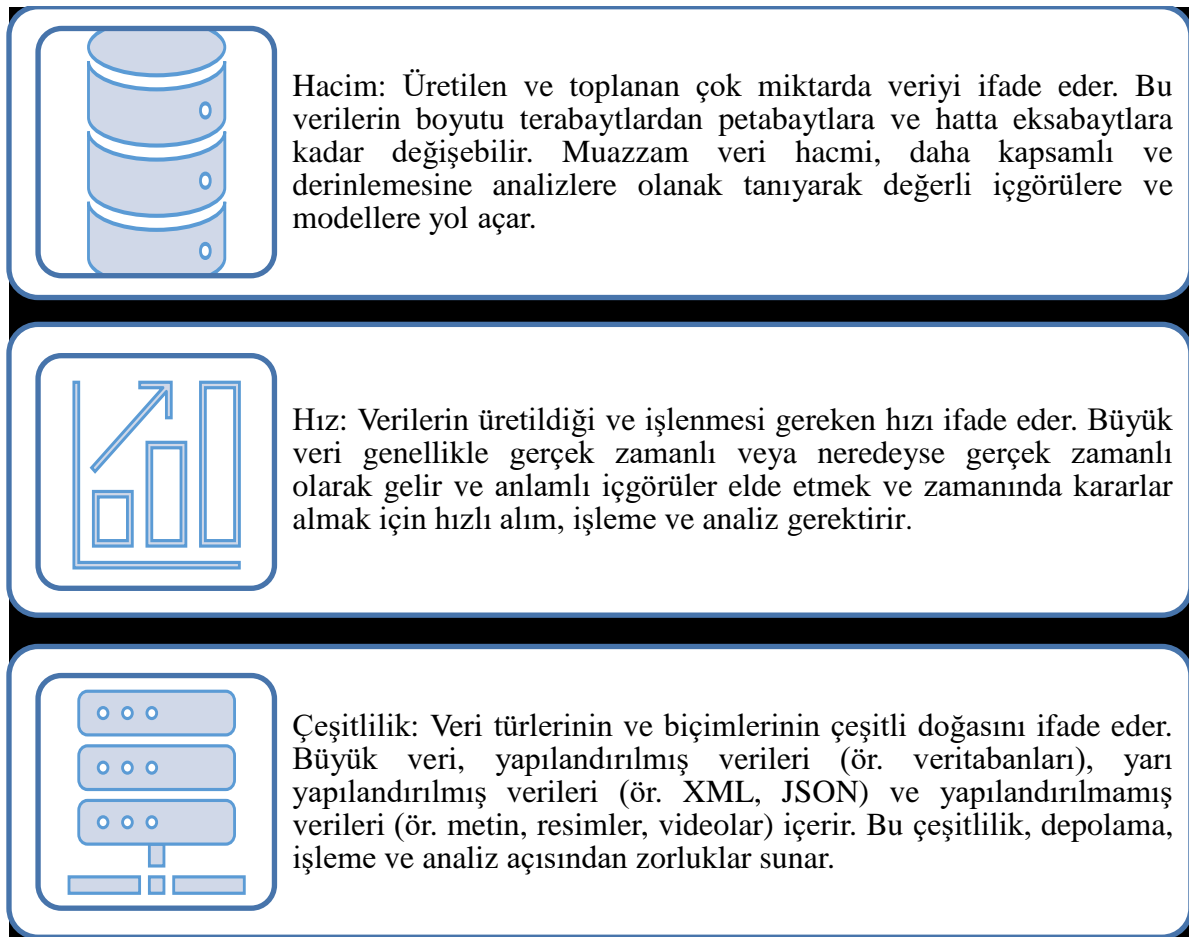
Büyük veri analitiği, uluslararası işletmelerin operasyonel verimliliğini artırmak için de kullanılabilir. İşletmeler, tedarik zinciri yönetimi, envanter optimizasyonu ve lojistik planlamada büyük veri analizinden faydalanabilmektedirler [3]. Büyük veri, işletmelere gerçek zamanlı veriye dayalı kararlar alma ve operasyonlarını daha verimli hale getirme imkanı sağlamaktadır. Örneğin, bir lojistik şirketi, büyük veri analitiği kullanarak taşıma rotalarını optimize ederek yakıt tüketimini azaltabilmektedir. Yakıt tüketiminin azaltılması maliyetleri azaltmaktadır. Azalan maliyetler işletmelerin rekabet düzeylerini artırmaktadır.

Büyük veri güvenlik ve risk yönetimi açısından da önemlidir. Uluslararası işletmeler, büyük veri analitiği ile potansiyel tehditleri ve riskleri önceden tespit ederek buna göre bazı önlemler alabilmektedirler. Ayrıca, büyük veri analitiği, işletmelere dolandırıcılık, sahtecilik ve diğer güvenlik sorunlarını tespit etme konusunda yardımcı olmaktadır [4]. Veri güvenliği, özellikle kişisel verilerin korunması konusunda sıkı düzenlemeler getirildiği günümüzde uluslararası işletmeler için büyük bir endişe haline gelmiştir.

Uluslararası işletmeler için büyük veri, rekabet avantajı sağlamak, pazarlama faaliyetlerini optimize etmek, operasyonel verimliliği artırmak ve riskleri yönetmek gibi birçok fırsat sunmaktadır. Ancak, büyük verinin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için işletmelerin uygun altyapıya, yeteneklere ve veri yönetimi stratejilerine sahip olmaları gerekmektedir. Büyük verinin potansiyelinden tam anlamıyla faydalanmak isteyen işletmeler, veri analitiği ve veri bilimi konusunda uzmanlaşmış ekipler kurmalı veya dış kaynaklardan destek almalıdırlar.

BÜYÜK VERİ

Büyük veri, geleneksel veri işleme teknikleri kullanılarak etkin bir şekilde yönetilemeyecek, işlenemeyecek ve analiz edilemeyecek kadar büyük ve karmaşık veri kümelerini ifade eder [5]. Sosyal medya, sensörler, cihazlar, işlem kayıtları ve daha fazlası gibi çeşitli kaynaklardan üretilen çok büyük hacimli yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış verileri kapsar. Büyük verinin hacim (volume), hız (velocity) ve çeşitlilik (variety) (3V) olarak adlandırılan üç ana özelliği vardır [5]. Şekil 1’de büyük verinin üç temel özelliği olan 3V verilmiştir.

Şekil 1: Büyük Verinin 3V’si

Büyük verinin potansiyelinden etkin bir şekilde yararlanmak için kuruluşlar, dağıtılmış bilgi işlem, bulut depolama ve paralel işleme gibi ileri teknolojiler kullanır. Bu araçlar, büyük verinin verimli bir şekilde depolanmasını, alınmasını ve analiz edilmesini sağlar. Ek olarak, değerli içgörüler elde etmek, kalıpları keşfetmek ve veriye dayalı tahminler yapmak için veri madenciliği, makine öğrenimi ve yapay zeka gibi teknikler uygulanır.

Büyük verinin kullanımı, gelişmiş karar alma, gelişmiş operasyonel verimlilik, kişiselleştirilmiş müşteri deneyimleri, hedefli pazarlama kampanyaları ve yenilikçi ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi dahil olmak üzere çok sayıda avantaj sunar [6]. Ancak, aynı zamanda veri gizliliği, güvenlik, veri kalitesi ve etik hususlarla ilgili zorluklar da içermektedir.

Kısacası, büyük veri, etkili yönetim, işleme ve analiz için özel araçlar ve teknikler gerektiren geniş, hızla üretilen ve çeşitli veri kümelerini ifade etmektedir. Verilerin içinde saklı olan değerli içgörülerini, desenleri ve ilişkileri ortaya çıkararak sektörlerde büyük gelişimleri sağlar.

BÜYÜK VERİ ULUSLARARASI TİCARETTE KARAR VERMEYİ NASIL DÖNÜŞTÜRÜYOR?

Küreselleşme çağında uluslararası ticaret, ulusların ekonomik büyümesinde hayati role sahiptir. Küresel pazarların dinamik doğası, işletmeler ve politika yapımcılar için bilgiye dayalı karar alma süreçleri gerektirmektedir. Son yıllarda, büyük verinin gücü, uluslararası ticarete kararların alınma biçiminde devrim yaratan dönüştürücü bir araç olarak ortaya çıkmıştır.

Büyük veri, sosyal medya, sensörler, finansal işlemler ve daha fazlası gibi çeşitli kaynaklardan üretilen çok miktarda yapılandırılmış ve yapılandırılmamış bilgiyi ifade eder [7]. Uluslararası ticaret bağlamında, büyük veri, pazar eğilimleri, ticaret akışları, tüketici tercihleri, lojistik ve düzenleyici çerçeveler dahil olmak üzere çeşitli veri kümelerini kapsar. Makine öğrenimi gibi gelişmiş analitik ve teknolojilerden yararlanan büyük veri, karar alma süreçlerini şekillendirebilecek değerli içgörülerin çıkarılmasını sağlar.

Pek çok iş kolunda kullanılmakla birlikte balık ticaretindeki uygulamalar dikkat çekmektedir [8]. Büyük veri analitiği, pazar eğilimlerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir ve işletmelerin ortaya çıkan tüketici taleplerini ve tercihlerini belirlemesine olanak tanır. Şirketler, büyük hacimli verileri analiz ederek tüketim kalıpları, fiyat dalgalanmaları ve tedarik zinciri darboğazları gibi faktörler hakkında fikir edinebilmektedir. Bu içgörüler, işletmelerin veriye dayalı kararlar almasına, üretim süreçlerini optimize etmesine ve belirli pazarları daha etkili bir şekilde hedeflemesine imkan sağlar.

Verimli tedarik zinciri yönetimi, balık ticareti endüstrisinin başarısı için çok önemlidir. Büyük veri analitiği, tedarik zinciri görünürlüğüne önemli ölçüde artırarak paydaşların çeşitli parametreleri gerçek zamanlı olarak izlemesine olanak tanır [9]. Örneğin, sensörler ve IoT cihazları nakliye sırasında sıcaklık, nem ve konum hakkında veri toplayarak kalitenin korunmasını ve yönetmeliklere uygunluğu sağlar [10]. Paydaşlar, büyük verilerden yararlanarak lojistiği optimize edebilir, israfı en aza indirebilir ve kesintilere anında yanıt vererek genel tedarik zinciri verimliliğini artırabilmektedir.

Günümüzün veri odaklı dünyasında, büyük veri, çeşitli sektörlerde hayati bir araç haline geldi ve işletmelerin çalışma ve düzenlemelere uyma şeklini dönüştürdü. Sağlık ve finansın ulaşım ve tarıma kadar, büyük veri analitiğinin sürdürülebilirlik, izlenebilirlik ve güvenlik sağlamada oyunun kurallarını değiştirdiği kanıtlanmıştır. Devasa miktarda bilgiyi verimli bir şekilde toplama, işleme ve analiz etme yeteneği, şirketleri ve düzenleyici kurumları benzer şekilde daha bilinçli kararlar alma ve gerekli önlemleri uygulama konusunda güçlendirir. Bu, katı standartlarla uyumluluğu sürdürmelerine, riskleri azaltmalarına ve ortaya çıkan zorlukları etkili bir şekilde ele almalarına olanak tanır. Büyük verinin gücünden yararlanmak, endüstrilerde devrim yaratma potansiyelini göstermiştir ve bunun etkisi, karmaşık balık ticareti alanı gibi uluslararası ticarete özellikle belirgindir.

Uluslararası balık ticareti, sürdürülebilirlik, izlenebilirlik ve gıda güvenliğini sağlamaya yönelik çok sayıda düzenleme ve sertifikaya tabidir [11]. Büyük veriler, ilgili verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini sağlayarak mevzuat uyumluluğunu kolaylaştırmada çok önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, balıkçı gemilerinden, limanlardan ve düzenleyici kurumlardan gelen verileri entegre ederek balığın kökenini izlemek, avlama yöntemlerini doğrulamak ve sürdürülebilirlik standartlarına uyumunu izlemek mümkün hale geliyor [12]. Bu veriye dayalı yaklaşım şeffaflığı artırır, yasa dışı balıkçılık uygulamalarını azaltır ve sektördeki tüketici güvenini güçlendirir.

Sürdürülebilir balıkçılık uygulamaları, balık ticareti endüstrisinin uzun vadeli başarısı için çok önemlidir. Büyük veri analitiği, balıkçılık faaliyetlerinin çevresel etkilerinin azaltılmasına katkıda bulunabilir. Uydulardan, sensörlerden ve balıkçı gemilerinden alınan verilerden yararlanarak deniz yüzeyi sıcaklıkları, balık göç modelleri ve balıkçı tekneleri hareketleri gibi faktörleri izlemek ve analiz etmek mümkün hale gelmektedir [13]. Bu bilgi, aşırı avlanma alanlarının belirlenmesine, balıkçılık kotalarının uygulanmasına ve ekosisteme dayalı yönetim stratejilerinin uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Böylece sürdürülebilir uygulamalar teşvik edilmekte ve deniz ekosistemlerinin korunmasını sağlanmaktadır.

İşletmeler ve politika yapımcılar, büyük veri analitiğinin potansiyelinden yararlanarak bilgiye dayalı kararlar alabilir, pazar analizini iyileştirebilir, tedarik zinciri yönetimini optimize edebilir, yasal uyumluluğu kolaylaştırabilir ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik edebilirler. Büyük miktarda verinin mevcudiyeti ve analitik teknolojilerindeki ilerlemeler, işletmelerde karar alma süreçlerini geliştirmek için benzeri görülmemiş fırsatlar sunuyor. Büyük veri gelişmeye devam ettikçe, uluslararası ticaret üzerindeki etkisinin artması, daha veri odaklı ve verimli bir küresel pazarın şekillenmesi muhtemeldir.

KÜRESEL TİCARET PAZARINI GENİŞLETMEK İÇİN BÜYÜK VERİDEN YARARLANMAK

Günümüzün dijital çağında, dünya çapında üretilen veri miktarı katlanarak artıyor. Büyük veri olarak bilinen bu devasa bilgi hacmi, işletmelerin değerli içgörülerini ortaya çıkarması ve büyümeyi yönlendirmesi için muazzam bir potansiyele sahiptir. Pazarı genişletmek için büyük

veriden yararlanma kavramı, yeni fırsatları belirlemek ve küresel ölçekte kullanılmayan potansiyelin kilidini açmak için büyük ölçekli veri analitiğinin stratejik kullanımını ifade eder.

Büyük verinin en önemli avantajlarından biri, tüketici davranışı, tercihleri ve eğilimleri hakkında derin ve kapsamlı içgörüler sağlamasıdır. İşletmeler, büyük veri kümelerini analiz ederek müşteri ihtiyaçlarını ayrıntılı bir şekilde anlayabilir ve ürünlerini, hizmetlerini ve pazarlama stratejilerini buna göre uyarlayabilmektedirler [14]. Bu, şirketlerin yeni pazarlara girmelerini, müşteri tabanlarını genişletmelerini ve tekliflerini maksimum etki için optimize etmelerini sağlamaktadır.

Ayrıca, büyük veri analitiği, daha önce bilinmeyen değerli kalıpları ve korelasyonları ortaya çıkarabilir. Bu içgörüler, gelişmekte olan pazar trendlerini belirlemek, talep değişimlerinin erken sinyallerini tespit etmek ve gelecekteki tüketici davranışını tahmin etmek için kullanılabilir [15]. Bu bilgiyle donanan işletmeler, stratejilerini proaktif olarak uyarlayabilir, yenilikçi çözümler geliştirebilir ve giderek daha dinamik hale gelen küresel pazarda rekabet üstünlüğünü elde edebilirler.

Büyük veri, pazar genişlemesine ek olarak gelişmiş operasyonel verimliliği ve maliyet optimizasyonunu da kolaylaştırabilmektedir [16]. Şirketler, büyük veri kümelerini analiz ederek verimsizlikleri belirleyerek süreçleri kolaylaştırabilir ve israfı azaltmak ve kaynak tahsisini optimize etmek için veriye dayalı kararlar alabilmektedirler [17]. Bu da pazar genişletme çabalarına ve yeniliğe yönlendirilebilecek kaynakları serbest bırakmaktadır.

Ancak, büyük verilerin gücünden yararlanmak, kuruluşların çeşitli zorlukların üstesinden gelmesini gerektirmektedir. Bunlar, veri kalitesi ve güvenlik endişelerini, sağlam veri altyapısına olan ihtiyacı ve yetenekli veri bilimcileri ve analistlerine olan gereksinimi içermektedir [18], [19]. Kuruluşlar, büyük verilerin tüm potansiyelini ortaya çıkarmak için gelişmiş analitik araçlarına yatırım yapmalı, veri yönetim çerçeveleri oluşturmalı ve veri koruma düzenlemelerine uyum sağlamalıdır.

Sonuç olarak, pazarı genişletmek için büyük veriden yararlanmak, işletmelerin küresel rekabette üstünlüğü sağlayabilmeleri için önemli bir fırsat sunmaktadır. İşletmeler, gelişmiş analitiğin ve veriye dayalı içgörülerin gücünden yararlanarak rekabet avantajı elde edebilir, yeni pazarlara girebilir, tekliflerini müşteri ihtiyaçlarına göre uyarlayabilir ve inovasyonu yönlendirebilirler. Büyük verilerin stratejik kullanımı, endüstrilerde devrim yaratma, iş modellerini yeniden şekillendirme ve küresel pazarda kullanılmayan fırsatları ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir.

BÜYÜK VERİ ULUSLARARASI İŞLETMECİLİKTE TEDARİK ZİNCİRLERİNİ YENİDEN NASIL ŞEKİLLENDİRİYOR?

Küreselleşen dünyada, uluslararası işletmeler sürekli küresel pazar taleplerini karşılamak için tedarik zincirlerini optimize etmenin farklı yollarını aramaktadırlar. Büyük veri kavramının ortaya çıkışı, işletmelerin çalışma biçiminde devrim yaratarak onlara tedarik zinciri yönetimini geliştirmek için kullanılabilecekleri çok miktarda bilgi ve içgörü sağladı.

Büyük veri analitiği, kuruluşları tedarik zinciri operasyonlarında veri odaklı kararlar alma konusunda güçlendirdi. İşletmeler tedarikçiler, müşteriler ve lojistik gibi çeşitli kaynaklardan büyük miktarda veri toplayıp analiz ederek talep modelleri, stok seviyeleri, üretim verimliliği ve teslimat performansı hakkında değerli bilgiler edinebilmektedirler [20], [21]. Bu sayede işletmeler, operasyonlarını optimize etmekte, maliyetleri düşürmekte ve müşteri memnuniyetini artırmaktadırlar.

Doğru talep tahmini, verimli bir tedarik zincirini sürdürmek için çok önemlidir. Büyük veri analitiği, şirketlerin talep modellerini daha doğru tahmin etmek için geçmiş satış verilerini, pazar eğilimlerini ve dış faktörleri analiz etmelerini sağlar [22]. İşletmeler bu bilgilerle envanter seviyelerini optimize edebilir, stokların tükenmesi veya fazla envanter riskini azaltarak maliyetlerini en aza indirebilmektedirler.

Uluslararası tedarik zincirleri çok sayıda tedarikçiyi içermektedir. Bu nedenle işletmelerdeki ilişkilerin etkili bir şekilde yönetilmesi zordur. Büyük veri, şirketlerin tedarikçi performansını değerlendirmesine, kalite ölçütlerini takip etmesine ve potansiyel riskleri belirlemesine imkan sağlamaktadır [23]. İşletmeler teslimat süreleri, ürün kalitesi ve uyumluluk kayıtları gibi tedarikçi verilerini izleyerek riskleri proaktif olarak azaltabilir ve güvenilir bir tedarik zinciri sağlayabilmektedirler.

Büyük veri teknolojileri, tedarik zinciri operasyonlarına gerçek zamanlı görünürlük sağlamaktadır. Şirketler, Nesnelerin İnterneti (IoT) cihazları, sensörler ve RFID (Radio Frequency Identification) etiketlerinin kullanımıyla gönderileri izleyebilir, envanter seviyelerini izleyebilir ve lojistiği gerçek zamanlı olarak optimize edebilmektedir [24].

Büyük veri analitiği, uluslararası tedarik zincirlerinde sürdürülebilirliği ve etik kaynak bulma çabalarını da destekleyebilir. İşletmeler, tedarikçilerin sosyal ve çevresel performansı ile ilgili verileri analiz ederek kaynak bulma uygulamaları hakkında bilinçli kararlar alabilirler [25]. Bu, şeffaflığın desteklenmesine, çevresel etkinin azaltılmasına ve etik standartlarla uyum sağlanmasına yardımcı olarak marka itibarını artırmaktadır.

Büyük veri, uluslararası ticarete tedarik zincirlerinin yeniden şekillendirilmesinde dönüştürücü bir rol oynamaktadır. Şirketler, veri analitiğinin gücünden yararlanarak karar vermeyi geliştirebilmekte, envanter yönetimini optimize edebilmekte, riskleri azaltabilmekte ve görünürlüğü iyileştirerek sürdürülebilirliği sağlayabilmektedir. Büyük veri teknolojilerini benimsemek, işletmelerin küresel pazarın karmaşıklığına uyum sağlamalarına ve günümüzün dinamik iş ortamında rekabet avantajı kazanmalarını sağlamaktadır.

ULUSLARARASI PAZARLAMA VE MÜŞTERİ ETKİLEŞİMİNDE BÜYÜK VERİNİN ROLÜ

Son yıllarda, büyük verilerin ortaya çıkışı, şirketlere tüketici davranışları, tercihleri ve satın alma kalıpları hakkında benzeri görülmemiş içgörüler sağlayarak uluslararası pazarlama ve müşteri etkileşiminde devrim yarattı. Bu, işletmelerin stratejilerini iyileştirmelerine ve hedef kitleleriyle kişisel düzeyde etkili bir şekilde etkileşim kurmalarına olanak sağlamıştır.

Şirketler, gelişmiş analiz araçları aracılığıyla büyük veriden değerli içgörüler çıkarabilir ve müşterilerini daha iyi anlayarak ihtiyaçlarını tahmin edebilmektedirler [26], [27]. İşletmeler, kalıpları ve eğilimleri analiz ederek müşterileri farklı gruplara ayırabilir ve her bir grubun tercihlerine, ilgi alanlarına ve satın alma alışkanlıklarına göre hazırlanmış, hedefi yüksek düzeyde pazarlama kampanyaları geliştirebilmektedir.

Büyük veri uluslararası pazarlama için sayısız avantaj sunmaktadır. Birincisi, şirketlerin yeni pazar fırsatlarını belirlemelerine ve dış pazarlarda erişimlerini genişletmelerini sağlamaktadır. İşletmeler, farklı bölgelerden tüketici verilerini analiz ederek yerel tercihleri ve kültürel nüansları anlayarak tekliflerini buna göre özelleştirebilmektedirler [28], [29]. Bu yerelleştirilmiş yaklaşım, pazarlama mesajlarının ilgi düzeyi ile müşteri katılımını artırarak genel dönüşüm oranlarını iyileştirmektedir. İkincisi, hassas hedefleme, birden çok kanalda kişiselleştirilmiş müşteri etkileşimi sağlar. İşletmeler, büyük verilerden yararlanarak, müşteri geçmişlerine göz atma, önceki satın alma işlemlerine ve çevrimiçi davranışlarına dayalı olarak ilişkili içerik ve ürün önerileri sunarak kişiselleştirilmiş deneyimler sunabilmektedir. Bu kişiselleştirilmiş yaklaşım, müşteri sadakatini teşvik eder, müşteri memnuniyetini artırır ve işlerin tekrarlanmasını sağlamaktadır.

Ayrıca, işletmeler, kaynakları en umut verici müşteri segmentlerine odaklayarak bütçelerini daha etkin bir şekilde tahsis edebilmekte, maliyetleri azaltarak pazarlama yatırım getirisini artırabilmektedirler. Ayrıca, büyük veri analitiği, pazarlama kampanyalarının gerçek zamanlı olarak izlenmesini ve ölçülmesini sağlayarak işletmelerin anında veriye dayalı ayarlamalar yapmasına ve stratejilerini daha iyi sonuçlar için optimize etmesini sağlamaktadır [30], [31]. Ancak, uluslararası pazarlamada büyük verinin kullanımını çevreleyen etik hususları vurgulamak çok önemlidir. Şirketler, tüketici bilgilerini korumak ve güveni sürdürmek için veri gizliliğine öncelik vermeli ve ilgili düzenlemelere uyumu sağlamalıdır.

Sonuç olarak, işletmeler, veri analitiğinin gücünden yararlanarak tüketici davranışlarına ilişkin derinlemesine içgörüler elde edebilir, kişiselleştirilmiş deneyimler sunabilir ve pazarlama stratejilerini optimize edebilmektedirler. Teknoloji ilerledikçe ve veri toplama yöntemleri geliştikçe, hassas hedefleme, küresel ölçekte müşteri katılımını ve iş büyümesini sağlamada hayati bir rol oynamaya devam edecektir.

BÜYÜK VERİNİN ULUSLARARASI İŞ STRATEJİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Büyük verilerin artan kullanılabilirliği ve erişilebilirliği, işletmelerin faaliyet gösterme ve karar alma şekillerinde devrim yarattı. Uluslararası iş stratejileri bağlamında, büyük veri birkaç önemli etki sunmaktadır. Birincisi, şirketlerin küresel pazarlar, müşteri tercihleri ve endüstri eğilimleri hakkında çok miktarda bilgi toplamasını sağlar. İşletmeler, gelişmiş analitik ve veri işleme tekniklerinden yararlanarak tüketici davranışı, pazar dinamikleri ve ortaya çıkan fırsatlar hakkında değerli bilgiler edinebilir [32], [34]. Bu öngörüler, işletmelerin daha bilinçli stratejik kararlar almasına, ürünlerini veya hizmetlerini belirli pazar taleplerine uyarlamasına ve genişleme için yeni pazar segmentleri belirlemesini sağlamaktadır.

Ayrıca, büyük veri, yenilikçi iş modellerinin geliştirilmesini kolaylaştırmakta ve operasyonel verimliliği arttırmaktadır. Şirketler, büyük veri kümelerini analiz ederek tedarik zincirlerindeki verimsizlikleri belirleyerek, kaynak tahsisini optimize edebilmekte ve genel performansı iyileştirebilmektedir [35], [36]. Bu da maliyetlerin düşmesine, müşteri memnuniyetinin ve karlılığın artmasına sebep olmaktadır.

Büyük veri inovasyonun sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. İşletmelerin daha önce görülmemiş kalıpları, korelasyonları ve eğilimleri belirlemesini sağlayarak yeni fikirlerin ve fırsatların keşfedilmesini teşvik etmektedir. Veri odaklı inovasyon sayesinde işletmeler, çığır açan ürünler veya hizmetler geliştirebilmekte, mevcut teklifleri iyileştirebilmekte ve pazara yıkıcı teknolojiler sunabilmektedirler [37], [38]. Veri analitiğinin gücünden yararlanan işletmeler, pazar değişikliklerine hızla yanıt verebilir, kişiselleştirilmiş pazarlama stratejileri geliştirebilir ve özel müşteri deneyimleri sunabilmektedir.

Sonuç olarak, büyük verinin uluslararası iş stratejileri üzerindeki etkisi geniş kapsamlıdır. İşletmeleri veriye dayalı kararlar alma konusunda güçlendirir, yeniliği teşvik eder ve rekabet avantajı sağlar. Büyük verilerin potansiyelinden tam olarak yararlanmak için kuruluşların gerekli altyapıya yatırım yapması, yetenekli veri uzmanları istihdam etmesi ve veri güvenliği ile gizliliğine öncelik vermesi gerekir. Büyük veriden etkin bir şekilde yararlananlar, dinamik ve rekabetçi küresel iş ortamında gelişmek için iyi bir konuma sahiptir.

SONUÇ

Büyük veri çeşitli sektörler ve işlevler genelinde uluslararası işletmelerde devrim yaratmaktadır. Büyük verinin gücü, uluslararası ticarete karar alma süreçlerini dönüştürerek işletmelerin veriye dayalı içgörülere dayalı bilinçli seçimler yapmalarını sağlamaktadır. Büyük miktarda bilgiye erişim sayesinde işletmeler, yeni fırsatları belirlemek ve küresel operasyonlarını optimize etmek için pazar eğilimlerini, tüketici davranışlarını ve rekabet ortamını analiz edebilmektedir.

Küresel fırsatları değerlendirebilmek için uluslararası işletmelerde büyük verinin kullanımı oldukça önemli bir yere sahiptir. İşletmeler, büyük veriden yararlanarak pazar erişimlerini genişletebilir ve farklı bölgelerde kullanılmayan müşteri segmentlerini belirleyebilir. İşletmeler, gelişmiş analitik ve tahmine dayalı modelleme sayesinde pazar taleplerini tahmin edebilir ve stratejilerini buna göre uyarlayarak uluslararası pazarlarda paylarını güçlendirebilirler.

Büyük veri ayrıca uluslararası ticarete tedarik zincirlerini yeniden şekillendirerek daha fazla verimlilik, şeffaflık ve çeviklik sağlamaktadır. İşletmeler, tedarik zinciri boyunca çeşitli kaynaklardan veri toplayıp analiz ederek lojistik, envanter yönetimi ve dağıtım süreçlerini optimize edebilmektedir. Gerçek zamanlı içgörüler, işletmelerin talepteki değişikliklere anında yanıt vermesini, kesintileri en aza indirmesini ve genel tedarik zinciri performansını iyileştirmesini sağlamaktadır.

Ayrıca, büyük veri uluslararası pazarlama ve müşteri etkileşiminde çok önemli bir role sahiptir. İşletmeler, büyük veriyi kullanarak pazarlama kampanyalarını ve iletişim stratejilerini kişiselleştirerek, ilgili mesajları belirli müşteri segmentlerine iletebilmektedirler. Şirketler, müşteri tercihlerini, davranış kalıplarını ve duygularını anlayarak müşteri katılımını artırabilir, daha güçlü ilişkiler kurabilir ve daha yüksek dönüşüm oranları sağlayabilmektedir.

Büyük verilerin etkisi, uluslararası iş stratejilerine, inovasyonu ve rekabet avantajını sürdürmeye kadar uzanıyor. İşletmeler, veriye dayalı öngörülerden yararlanarak ortaya çıkan trendleri belirleyebilir, gelecekteki pazar değişikliklerini tahmin edebilir ve yenilikçi ürün ve hizmetler geliştirebilir. Bu, işletmelere rakipleri karşısında önemli bir avantaj sağlar ve hızla gelişen küreselleşen ortamda önde olmalarını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, büyük veri, karar vermeyi güçlendirerek, küresel fırsatları ortaya çıkararak, tedarik zincirlerini yeniden şekillendirerek, pazarlama ve müşteri etkileşimlerini geliştirerek yenilikçiliği ve rekabet avantajını sürdürerek uluslararası işletmelerde devrim yaratmaktadır. Teknoloji gelişmeye ve daha fazla veri üretmeye devam ettikçe, büyük verinin gücünden yararlanmak uluslararası iş dünyasında başarı için kritik bir faktör olacaktır. Büyük veriyi etkin bir şekilde kullanan işletmeler, giderek birbirine bağlı ve veri odaklı bir küresel ekonomide başarılı olmak için iyi bir konuma sahip olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] N. Gürsakal and S. Çelik, *Büyük Veri ve Pazarlama*, Birinci Baskı. Bursa: Dora Yayınevi, 2021.
- [2] S. Akter and S. F. Wamba, "Big data analytics in E-commerce: a systematic review and agenda for future research," *Electronic Markets*, vol. 26, no. 2, pp. 173–194, May 2016, doi: 10.1007/s12525-016-0219-0.
- [3] F. Kache and S. Seuring, "Challenges and opportunities of digital information at the intersection of Big Data Analytics and supply chain management," *International Journal of Operations & Production Management*, vol. 37, no. 1, pp. 10–36, Jan. 2017, doi: 10.1108/IJOPM-02-2015-0078.
- [4] T. Sirisha Madhuri, E. Ramesh Babu, B. Uma, and B. Muni Lakshmi, "Big-data driven approaches in materials science for real-time detection and prevention of fraud," *Mater Today Proc*, vol. 81, pp. 969–976, Jan. 2023, doi: 10.1016/J.MATPR.2021.04.323.
- [5] J. K.U and J. M.David, "Issues, Challenges and Solutions : Big Data Mining," in *Computer Science & Information Technology (CS & IT)*, Academy & Industry Research Collaboration Center (AIRCC), Dec. 2014, pp. 131–140. doi: 10.5121/csit.2014.41311.
- [6] S. Çelik, *Büyük Veri*, Birinci Baskı. Ankara: Gece Kitaplığı, 2018.
- [7] I. Lee, "Big data: Dimensions, evolution, impacts, and challenges," *Bus Horiz*, vol. 60, no. 3, pp. 293–303, May 2017, doi: 10.1016/J.BUSHOR.2017.01.004.

- [8] R. Subasinghe, D. Soto, and J. Jia, "Global aquaculture and its role in sustainable development," *Rev Aquac*, vol. 1, no. 1, pp. 2–9, Mar. 2009, doi: 10.1111/j.1753-5131.2008.01002.x.
- [9] J. Astill *et al.*, "Transparency in food supply chains: A review of enabling technology solutions," *Trends Food Sci Technol*, vol. 91, pp. 240–247, Sep. 2019, doi: 10.1016/J.TIFS.2019.07.024.
- [10] O. Urbano *et al.*, "Cost-Effective Implementation of a Temperature Traceability System Based on Smart RFID Tags and IoT Services," *Sensors*, vol. 20, no. 4, p. 1163, Feb. 2020, doi: 10.3390/s20041163.
- [11] D. E. Duggan and M. Kochen, "Small in scale but big in potential: Opportunities and challenges for fisheries certification of Indonesian small-scale tuna fisheries," *Mar Policy*, vol. 67, pp. 30–39, May 2016, doi: 10.1016/J.MARPOL.2016.01.008.
- [12] N. Tsolakis, D. Niedenzu, M. Simonetto, M. Dora, and M. Kumar, "Supply network design to address United Nations Sustainable Development Goals: A case study of blockchain implementation in Thai fish industry," *J Bus Res*, vol. 131, pp. 495–519, Jul. 2021, doi: 10.1016/J.JBUSRES.2020.08.003.
- [13] D. Yang, L. Wu, S. Wang, H. Jia, and K. X. Li, "How big data enriches maritime research – a critical review of Automatic Identification System (AIS) data applications," *Transp Rev*, vol. 39, no. 6, pp. 755–773, Nov. 2019, doi: 10.1080/01441647.2019.1649315.
- [14] I. J. Chen and K. Popovich, "Understanding customer relationship management (CRM)," *Business Process Management Journal*, vol. 9, no. 5, pp. 672–688, Oct. 2003, doi: 10.1108/14637150310496758.
- [15] M. G. Kibria, K. Nguyen, G. P. Villardi, O. Zhao, K. Ishizu, and F. Kojima, "Big Data Analytics, Machine Learning, and Artificial Intelligence in Next-Generation Wireless Networks," *IEEE Access*, vol. 6, pp. 32328–32338, 2018, doi: 10.1109/ACCESS.2018.2837692.
- [16] J. Ram and Z. Zhang, "Examining the needs to adopt big data analytics in B2B organizations: development of propositions and model of needs," *Journal of Business & Industrial Marketing*, vol. 37, no. 4, pp. 790–809, Feb. 2022, doi: 10.1108/JBIM-10-2020-0464.
- [17] O. Troisi, G. Maione, M. Grimaldi, and F. Loia, "Growth hacking: Insights on data-driven decision-making from three firms," *Industrial Marketing Management*, vol. 90, pp. 538–557, Oct. 2020, doi: 10.1016/J.INDMARMAN.2019.08.005.
- [18] S. Coleman, R. Göb, G. Manco, A. Pievatolo, X. Tort-Martorell, and M. S. Reis, "How Can SMEs Benefit from Big Data? Challenges and a Path Forward," *Qual Reliab Eng Int*, vol. 32, no. 6, pp. 2151–2164, Oct. 2016, doi: 10.1002/qre.2008.
- [19] B. K. Daniel, "Big Data and data science: A critical review of issues for educational research," *British Journal of Educational Technology*, vol. 50, no. 1, pp. 101–113, Jan. 2019, doi: 10.1111/bjet.12595.

- [20] C. K. M. Lee, W. Ho, G. T. S. Ho, and H. C. W. Lau, "Design and development of logistics workflow systems for demand management with RFID," *Expert Syst Appl*, vol. 38, no. 5, pp. 5428–5437, May 2011, doi: 10.1016/J.ESWA.2010.10.012.
- [21] G. Wang, A. Gunasekaran, E. W. T. Ngai, and T. Papadopoulos, "Big data analytics in logistics and supply chain management: Certain investigations for research and applications," *Int J Prod Econ*, vol. 176, pp. 98–110, Jun. 2016, doi: 10.1016/J.IJPE.2016.03.014.
- [22] Y. Wang, L. A. Kung, and T. A. Byrd, "Big data analytics: Understanding its capabilities and potential benefits for healthcare organizations," *Technol Forecast Soc Change*, vol. 126, pp. 3–13, Jan. 2018, doi: 10.1016/J.TECHFORE.2015.12.019.
- [23] N. R. Sanders, "How to Use Big Data to Drive Your Supply Chain," *Calif Manage Rev*, vol. 58, no. 3, pp. 26–48, May 2016, doi: 10.1525/cmr.2016.58.3.26.
- [24] W. C. Tan and M. S. Sidhu, "Review of RFID and IoT integration in supply chain management," *Operations Research Perspectives*, vol. 9, p. 100229, Jan. 2022, doi: 10.1016/J.ERP.2022.100229.
- [25] C. J. Chiappetta Jabbour, P. D. C. Fiorini, N. O. Ndubisi, M. M. Queiroz, and É. L. Piato, "Digitally-enabled sustainable supply chains in the 21st century: A review and a research agenda," *Science of The Total Environment*, vol. 725, p. 138177, Jul. 2020, doi: 10.1016/J.SCITOTENV.2020.138177.
- [26] S. Jeble, R. Dubey, S. J. Childe, T. Papadopoulos, D. Roubaud, and A. Prakash, "Impact of big data and predictive analytics capability on supply chain sustainability," *The International Journal of Logistics Management*, vol. 29, no. 2, pp. 513–538, May 2018, doi: 10.1108/IJLM-05-2017-0134.
- [27] A. Aliahmadi, H. Nozari, and J. Ghahremani-Nahr, "AIoT-based Sustainable Smart Supply Chain Framework," *International Journal of Innovation in Management, Economics and Social Sciences*, vol. 2, no. 2, pp. 28–38, Apr. 2022, doi: 10.52547/ijimes.2.2.28.
- [28] R. R. Liu and P. McClure, "Recognizing cross-cultural differences in consumer complaint behavior and intentions: an empirical examination," *Journal of Consumer Marketing*, vol. 18, no. 1, pp. 54–75, Feb. 2001, doi: 10.1108/07363760110365813.
- [29] V. Kumar, B. Rajan, R. Venkatesan, and J. Lecinski, "Understanding the Role of Artificial Intelligence in Personalized Engagement Marketing," *Calif Manage Rev*, vol. 61, no. 4, pp. 135–155, Aug. 2019, doi: 10.1177/0008125619859317.
- [30] F. Tao, Q. Qi, A. Liu, and A. Kusiak, "Data-driven smart manufacturing," *J Manuf Syst*, vol. 48, pp. 157–169, Jul. 2018, doi: 10.1016/J.JMSY.2018.01.006.
- [31] P. Akhtar, J. G. Frynas, K. Mellahi, and S. Ullah, "Big Data-Savvy Teams' Skills, Big Data-Driven Actions and Business Performance," *British Journal of Management*, vol. 30, no. 2, pp. 252–271, Apr. 2019, doi: 10.1111/1467-8551.12333.

- [32] N. Elgendy and A. Elragal, "Big Data Analytics: A Literature Review Paper," 2014, pp. 214–227. doi: 10.1007/978-3-319-08976-8_16.
- [33] W. He, F.-K. Wang, and V. Akula, "Managing extracted knowledge from big social media data for business decision making," *Journal of Knowledge Management*, vol. 21, no. 2, pp. 275–294, Apr. 2017, doi: 10.1108/JKM-07-2015-0296.
- [34] P. Del Vecchio, A. Di Minin, A. M. Petruzzelli, U. Panniello, and S. Pirri, "Big data for open innovation in SMEs and large corporations: Trends, opportunities, and challenges," *Creativity and Innovation Management*, vol. 27, no. 1, pp. 6–22, Mar. 2018, doi: 10.1111/caim.12224.
- [35] R. Sharma, S. S. Kamble, A. Gunasekaran, V. Kumar, and A. Kumar, "A systematic literature review on machine learning applications for sustainable agriculture supply chain performance," *Comput Oper Res*, vol. 119, p. 104926, Jul. 2020, doi: 10.1016/J.COR.2020.104926.
- [36] W. Peng Wong and K. Yew Wong, "Supply chain performance measurement system using DEA modeling," *Industrial Management & Data Systems*, vol. 107, no. 3, pp. 361–381, Apr. 2007, doi: 10.1108/02635570710734271.
- [37] V. Morabito, "Managing Change for Big Data Driven Innovation," in *Big Data and Analytics*, Cham: Springer International Publishing, 2015, pp. 125–153. doi: 10.1007/978-3-319-10665-6_7.
- [38] R. Mishra, R. Kr. Singh, and T. Papadopoulos, "Linking Digital Orientation and Data-Driven Innovations: A SAP–LAP Linkage Framework and Research Propositions," *IEEE Trans Eng Manag*, pp. 1–13, 2022, doi: 10.1109/TEM.2022.3153588.

İŞLETMELER İÇİN AÇIK KAYNAK YAZILIMIN ÖNEMİ

Doç. Dr. Sadullah ÇELİK

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, - 0000-00015468-475X

Doç. Dr. Funda ÇONDUR

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, - 0000-0003-0570-4333

ÖZET

Günümüzün hızla gelişen iş ortamında, Açık Kaynak Yazılımları (Open Source Software (OSS))'n benimsenmesi, yenilik, maliyet tasarrufu ve esneklik arayan işletmeler için giderek daha önemli hale geldi. Açık kaynak yazılım, işletmelere ücretsiz olarak kullanılabilen, özelleştirilebilir ve sürekli gelişen çözümlere erişim sağlayarak inovasyon ve maliyet tasarruflarını sağlamaktadır. İşletmeler, açık kaynaktan yararlanarak işi hızlandırabilmekte ve uyarlanabilirliğini arttırmaktadırlar. Açık kaynağın işbirlikçi doğası, küresel bir geliştiriciler ve kullanıcılar ağının kolektif zekasından yararlanarak topluluk odaklı geliştirmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca, açık kaynak yazılımı benimsemek, satıcıya bağlı kalma riskini azaltarak işletmelerin tek bir sağlayıcıya bağlı kalmadan farklı çözümler arasında seçim yapmasını ve bunlar arasında geçişi kolaylaştırmaktadır. Açık kaynağın şeffaf ve açık doğası, güvenliği artırmakta ve işletmelerin yazılım kodunu bağımsız değerlendirmesini sağlayarak iş süreçlerinin korunmasına yardımcı olmaktadır. Açık kaynaklı yazılım, dijital dönüşüm için bir katalizör görevi görerek işletmelerin geleceği planlamalarını ve hızla değişen dijital ortamda rekabet düzeylerini arttırmaktadır. Kuruluşlar, açık kaynak çözümlerini benimseyerek, dijital dönüşüm çabalarını ileriye taşımak için inovasyonun, maliyet tasarruflarının, iş birliğinin, açık kaynak yazılım geliştirme topluluğunun, esnekliğin ve güvenliğin gücünden yararlanabilirler. Bu çalışmada işletmeler için açık kaynak yazılımların önemi araştırılarak, temel faydaları ve stratejik avantajları vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Açık Kaynak Yazılım, İşletmeler, İnovasyon,

THE IMPORTANCE OF OPEN SOURCE SOFTWARE FOR BUSINESSES

ABSTRACT

In today's rapidly evolving business environment, the adoption of Open Source Software (OSS) has become increasingly important for businesses seeking innovation, cost savings, and flexibility. Open source software provides businesses with innovation and cost savings by providing access to freely available, customizable, and ever-evolving solutions. Businesses are able to accelerate business and increase adaptability by leveraging open source. By leveraging open source, they are accelerating business and increasing adaptability. Also by fostering

community-driven developers and users, the collaborative nature of open source software, a global community-oriented intelligence, k reduces the risk of vendor lock-in, making it easier for businesses to choose between and switch between different solutions without being tied to a single vendor. The transparent and open nature of open source increases security and helps protect business processes by enabling businesses to independently evaluate software code. Open source software acts as a catalyst for digital transformation, increasing businesses' future planning and competitiveness in a rapidly changing digital environment. By adopting open source solutions, organizations can leverage the power of innovation, cost savings, collaboration, open source software development community, flexibility and security to drive their digital transformation efforts forward. In this study, the importance of open source software for businesses is investigated and its main benefits and strategic advantages are emphasized.

Keywords: Open Source Software, Businesses, Innovation

GİRİŞ

Günümüzün giderek dijitalleşen dünyasında, yazılım iş operasyonlarında çok önemli hale geldi. İşletmeler, süreçleri kolaylaştırmaktan müşteri deneyimlerini geliştirmeye kadar, rekabet avantajı elde etmek için büyük ölçüde yazılım çözümlerine başvurumaktadırlar. Bu bağlamda, açık kaynaklı yazılımın ortaya çıkışı ve hızla benimsenmesi, işletmelerin yazılım geliştirme ve kullanma yaklaşımını değiştirmektedir.

Büyük veri şirketleri, kuantum hesaplama yoğunlaştıkça, uzmanlıkları ve kaynakları, bu devrim niteliğindeki alandaki ilerlemeleri hızlandırma potansiyeline sahiptir. Kuantum yazılımı için açık kaynağı benimsemek, işbirliğini ve sektör genelinde yeniliği teşvik ederek daha sağlam ve erişilebilir kuantum çözümlerine yol açmaktadır [1]. Kuantum bilgisayarların gücü arttıkça, bu şirketlerin büyük veriyi stratejik kullanımı, küresel teknoloji liderleri olarak konumlarını daha da sağlamlaştıracaktır. Bu durum bilgi işlemin ve veri odaklı içgörülerin geleceğini şekillendirecektir.

Açık kaynak yazılımı, kullanıcıların kaynak kodunu görüntülemesine, değiştirmesine ve dağıtmasına izin veren ücretsiz olarak sunulan yazılımları ifade eder [2], [3]. Tipik olarak tek bir varlık tarafından kontrol edilen tescilli yazılımın aksine açık kaynak yazılım, yazılım topluluğu içinde işbirliği, yenilik ve şeffaflık sağlamaktadır. Geçmiş, paylaşım ve kolektif iyileştirme değerleri tarafından yönlendirilen, tabandan gelen geliştiricilerin dünyasında olsa da açık kaynaklı yazılım, iş dünyasında giderek daha büyük bir güç haline gelmektedir.

Açık kaynak yazılımın maliyet tasarrufu ve azaltılmış satıcı bağıllığı gibi ekonomik faydaları vardır. Açık kaynak çözümleri, pahalı lisans ücretlerini ortadan kaldırdıkları ve yazılımı özel ihtiyaçlara göre özelleştirme ve uyarlama özgürlüğü sağladıkları için işletmelerin kaynakları verimli bir şekilde tahsis etmelerini sağlar. Ayrıca, açık kaynaklı yazılım güvenlik ve güvenilirlik avantajlarını da arttırmaktadır. Açık kaynak yazılımının topluluk güdümlü doğası sayesinde güvenlik açıkları hızlı bir şekilde belirlenir ve çözülür. Bu da sağlam ve esnek bir

yazılımla kullanılarak yapılır. Açık kaynak projelerinin şeffaflığı, kapsamlı denetimlere izin vererek güveni artırmakta ve gizli arka plandaki veya kötü amaçlı kodla ilişkili riskleri azaltmaktadır.

Açık kaynaklı yazılım işletmelere yazılım çözümlerini sınırlama olmadan esneklik ve ölçeklendirme konusunda kolaylıklar sağlamaktadır. Açık kaynak yazılım, birlikte çalışabilirliği ve mevcut sistemlerle sorunsuz entegrasyonu sağlayarak inovasyonu ve hızlı geliştirme döngülerini teşvik etmektedir. Bu çalışmada, açık kaynaklı yazılımın modern iş ortamlarındaki önemli rolü vurgulanmaktadır. İşletmeler, iş birliğinin, maliyet tasarruflarının, gelişmiş güvenliğin ve ölçeklenebilirliğin gücünden yararlanarak büyümeyi, verimliliği ve yeniliği desteklemek için açık kaynak yazılımdan yararlanabilirler.

AÇIK KAYNAK YAZILIMI

1980'lerin sonları ve 1990'ların başında, teknoloji alanında bir devrim gerçekleşmiştir. Bu dönemde, yazılımın tüm hakları özel yöneticileri ve kaynak kodları, yalnızca lisans sahipleri tarafından erişilebilmekteydi [4, p. 1125]. Ancak her şey, Richard Stallman'ın alternatif bir vizyonunun ortaya çıkmasıyla değişmiştir. Dünyanın en önemli teknoloji araçlarına ücretsiz ve açık erişim 1983 yılında, Özgür Yazılım Vakfı tarafından GNU Projesi ile, açık kaynak profili başlangıcı oluşturuldu [5, p. 27]. Bu girişim, kurguyu oluşturma, geliştirme ve paylaşma biçimini kökten yönetmektedir. Artık yazılım kaynak kodları, herkesin erişimine açık ve bu da büyük bir girişimin başlangıcı olmuştur.

1990'lı yıllarda yükselen internet çağı, açık kaynak yazılımların gelişimine mükemmel bir zemin hazırladı [6, p. 20]. Dünyanın dört bir yanından yazılım geliştiriciler, fiziksel olarak bir arada olmadan işbirliği yaparak açık kaynaklı yazılımların geliştirilmesine kolayca katkı sağlamaya başladılar. İnternet, bu yazılımcıların bir araya gelmelerini ve projelere uzaktan bağlanmalarını sağlayarak, yazılım dünyasında devrim niteliğinde bir değişim olmuştur. Herkesin bilgi paylaşımına erişimi artık sınırsız hale geldi. Bu da yenilikçi fikirlerin serbestçe oluşmasını sağladı. Açık kaynak yazılımların başarısı, internetin dünyayı nasıl değiştirdiğine ve global işbirliğinin gücüne mükemmel bir örnek teşkil etmektedir.

Açık kaynak yazılım toplulukları, geliştiricilerin bir araya gelerek bilgi ve deneyimlerini paylaştığı dinamik bir ortam sunar. Bu sayede, farklı perspektiflerin birleşimiyle daha güvenli, verimli ve yenilikçi çözümler ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, açık kaynak proje katkıları, kolektif zeka ile bir ürünün sürekli gelişimine olanak sağlayarak uzun vadeli sürdürülebilirliği desteklemektedir [7]. Açık kaynak yaklaşımı, katılımcıların karşılıklı işbirliğiyle bilgi birikimini artırarak teknolojinin ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, telefonlar, arabalar, uçaklar ve hatta birçok ileri teknoloji yapay zeka programı, Linux çekirdek işletim sistemi, dünyadaki web sitelerinin %60'ından fazlasını çalıştıran Apache ve Nginx web sunucuları ve buluta bilgi işleme güç sağlayan Kubernetes gibi açık kaynaklı yazılımları kullanmaktadırlar [8].

Telefonlar: Birçok Android telefon, Linux tabanlı açık kaynaklı bir işletim sistemi olan Android'i kullanır. Android, Google tarafından geliştirilmiş (Goggin, 2012) ve açık kaynaklı bir projedir.

Arabalar: Birçok otomobil üreticisi, açık kaynaklı Linux tabanlı işletim sistemleri kullanmaktadır. Örneğin, Tesla'nın araçları, otomotiv endüstrisinde yaygın olarak kullanılan bir Linux dağıtımını olan Ubuntu'yu temel almaktadır [10], [11].

Uçaklar: Bazı ticari uçaklar, açık kaynaklı yazılımları uçuş sistemlerinde kullanmaktadırlar. Örneğin, Boeing'in 787 Dreamliner modeli, uçuş kontrol sistemlerinde Linux tabanlı açık kaynaklı yazılımı kullanmaktadır [12].

Yapay Zeka Programları: Yapay zeka alanında birçok açık kaynaklı yazılım bulunmaktadır. Örneğin, TensorFlow ve PyTorch gibi popüler derin öğrenme kütüphaneleri açık kaynaklıdır [13] ve birçok yapay zeka projesinde kullanılmaktadır.

Web Sunucuları: Apache ve Nginx, dünya genelindeki web sitelerinin büyük bir bölümünde kullanılan açık kaynaklı web sunucu yazılımlarıdır [14], [15]. Bu sunucular, web sayfalarını kullanıcılara sunmak için HTTP (Hyper Text Transfer Protocol) protokolünü kullanır.

Kubernetes: Bulut tabanlı bilgi işlemde popüler olan Kubernetes, açık kaynaklı bir konteyner orkestrasyon sistemi olarak bilinir [16], [17]. Kubernetes, karmaşık uygulamaları ve hizmetleri daha kolay yönetmek ve ölçeklendirmek için kullanılır.

Yukarıdaki örnekler, açık kaynaklı yazılımların çeşitli alanlarda yaygın olarak kullanıldığını ve teknolojinin ilerlemesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Açık kaynaklı yazılımlar, kullanıcıların özgürce yazılımlara erişmesini, bunları değiştirmesini ve geliştirmesini sağlar [18]. Bu da yenilikçi çözümlerin ortaya çıkmasına ve toplulukların kollektif çalışarak daha iyi ürünler geliştirmelerini sağlamaktadır.

ACIK KAYNAK YAZILIM ÇÖZÜMLERİNİ BENİMSEMENİN STRATEJİK AVANTAJLARI

Açık kaynak yazılım çözümlerini benimsemek, işletmeler ve kuruluşlar için çok sayıda stratejik avantaj sunmaktadır. Tablo 1 de açık kaynak yazılım çözümlerinin benimsemesinin bazı faydaları verilmiştir.

Tablo 1: Açık Kaynak Yazılım Çözümlerinin Faydaları

Maliyet Etkinliği	Açık kaynak yazılımın kullanımı genellikle ücretsizdir. Bu da lisanslama ücretleriyle ilişkili maliyetleri önemli ölçüde azaltabilir [19]. Kuruluşlar bunun yerine bütçelerini özelleştirme, entegrasyon ve destek hizmetlerine ayırabilir.
Esneklik ve Özelleştirme	Açık kaynaklı yazılım, belirli gereksinimleri karşılamak için kodu değiştirme ve özelleştirme esnekliği sağlar [20]. Bu, kuruluşların yazılımı benzersiz ihtiyaçlarına göre uyarlamasına olanak tanıyarak gelişmiş işlevsellik ve verimliliğe yol açar.

Topluluk Odaklı İnovasyon	Açık kaynak projeleri genellikle yazılımı iyileştirmek ve geliştirmek için ortak çalışan büyük ve aktif geliştirici topluluklar tarafından desteklenir [21]. Kuruluşlar, açık kaynağı benimseyerek bu kolektif zekadan yararlanarak sürekli yenilik ve güncellemelerden yararlanabilirler.
Sürdürülebilirlik	Açık kaynaklı yazılım çözümleri, paylaşılan değerler ve işbirliği temeli üzerine kuruludur [22], [23]. Tek bir tedarikçinin kaderine bağlı değililer ve uzun vadeli sürdürülebilirlik ve kullanılabilirlik sağlamaktadır.
Satıcı Bağımsızlığı	Açık kaynaklı yazılım, kuruluşları satıcı bağımlılığından kurtarır. Tek bir yazılım sağlayıcısına bağlı değildir [24]. Bu satıcılara, belirli bir şirkete herhangi bir bağımlılık olmaksızın, satıcıları değiştirme veya gerektiğinde yazılımı değiştirme özgürlüğü sağlar.
Güvenlik ve Güvenilirlik	Açık kaynaklı yazılımı kullanan kuruluşlar, güvenlik açıklarını hızlı bir şekilde belirleyebilir [25]. Açık kaynak geliştirmenin işbirlikçi doğası, daha güvenli ve güvenilir bir yazılıma yol açan sağlam bir rakip tarafından değerlendirmesini teşvik eder.

İşletmeler ve kuruluşlar, açık kaynak yazılım çözümlerini benimseyerek, güvenlik, güvenilirlik ve uzun vadeli sürdürülebilirliği geliştirirken maliyet tasarruflarından, özelleştirme fırsatlarından ve topluluk odaklı inovasyondan yararlanmaktadır. Açık kaynak, günümüzün teknoloji ortamında stratejik bir avantaj sağlayarak inovasyonu teşvik ederek kuruluşların giderek dijitalleşen dünyada başarılı olmalarını sağlamaktadır.

İŞLETMELER İÇİN AÇIK KAYNAK YAZILIMIN GÜCÜ

İş ortamında rekabetin artması nedeniyle kuruluşlar sürekli olarak önde olmak için yenilikçi yaklaşımlar aramaktadırlar. Bu ortaya çıkan sıradışı güçlü yaklaşımlar, açık kaynak topluluklarının kolektif zekasından yararlanmaktadır. Açık kaynaklı yazılım işletmeler için birçok önemli avantaj sunarak inovasyonu gerçekleştirerek maliyet tasarrufu sağlamaktadır [26]. İşletmeler, açık kaynak projelerine katkıda bulunan ve bunları geliştiren küresel bir geliştiriciler topluluğundan yararlanabilir. Bu işbirlikçi ortam, fikir alışverişini ve yenilikçi çözümlerin hızla geliştirilmesini teşvik etmektedir. İşletmeler, açık kaynaklı yazılımdan yararlanarak topluluğun toplu uzmanlığından yararlanabilir ve işletme içinde geliştirilmesi pahalı veya zaman alıcı olabilecek en son teknolojilere erişebilmektedir.

Açık kaynaklı yazılım esnekliği ve satıcı bağımsızlığını desteklemektedir. Kaynak kodu erişilebilir olduğundan, işletmeler kullandıkları yazılım üzerinde daha fazla kontrole sahiptirler [24]. Yazılımı ihtiyaçlarına uyacak şekilde değiştirebilir ve uyarlayabilir, mevcut sistemler ve iş akışlarıyla uyumluluk sağlarlar. Bu özgürlük aynı zamanda belirli sağlayıcılara bağımlılığı azaltır, satıcıya bağlı kalma riskini azaltır ve işletmelere gerektiğinde sağlayıcıları veya platformları değiştirme esnekliği sağlamaktadır. İşletmeler, açık kaynak çözümlerini benimseyerek küreselleşme süreci içerisinde inovasyonu teşvik ederek ihtiyaçlarını karşılamak için yazılımları özelleştirebilirler. Açık kaynaklı yazılım, modern iş ortamının kritik bir bileşeni

haline gelmiştir. Ayrıca dijitalleşen dünyada rekabet gücünü arttırarak daha başarılı olacaklardır.

AÇIK KAYNAK YAZILIMLARI İŞ ÇEVİKLİĞİNİ VE ESNEKLİĞİNİ NASIL SAĞLIYOR?

Hızlı ve sürekli gelişen iş ortamında, kuruluşların rekabet gücünü korumak için hızla uyum sağlaması gerekmektedir. Açık kaynaklı yazılımlar hedeflere ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır. Açık kaynak kodlu yazılımlar, yazılım topluluğu içinde ortaklığı ve yeniliği teşvik ederek işletmelerin geniş bir kaynak ve uzmanlıktan yararlanmalarını sağlamaktadırlar.

Kuruluşlar, açık kaynaklı yazılımları benimseyerek çevikliklerini ve esnekliklerini artıran çeşitli avantajlar elde eder. Açık kaynaklı çözümler özelleştirme seçenekleri sunarak işletmelerin yazılımı kendi özel ihtiyaçlarına ve iş akışlarına göre uyarlanmasını sağlamaktadır [27]. Bu esneklik, işletmelerin yazılımı benzersiz süreçlerini destekleyecek şekilde uyarlayabilmelerini sağlayarak daha fazla verimlilik ve üretkenlik sağlar. Ayrıca açık kaynaklı yazılımlar birlikte çalışabilirliği ve entegrasyonu teşvik etmektedir. Açık kaynak projeleri genellikle uyumluluğa ve açık standartlara öncelik verdiğinden, kuruluşlar farklı yazılım bileşenlerini ve sistemlerini sorunsuz bir şekilde entegre edebilmektedir (Schrape, 2019). Bu sayede işletmeler birlikte çalışabilmekte, değişen pazar taleplerine hızlı yanıt verebilmekte ve esnek bilişim teknolojileri ekosistemlerinin oluşturmasını sağlamaktadırlar.

Açık kaynak toplulukları, işbirliği, şeffaflık ve paylaşılan öğrenme ilkeleri tarafından yönlendirilir [29]. İşletmeler, bu topluluklara katılım yoluyla çeşitli alanlarda zengin bir uzmanlık ve bilgi birikimine erişim elde ederler. Mevcut açık kaynak çözümlerinden yararlanabilir, devam eden projelere katkıda bulunabilir ve hatta belirli iş zorluklarını çözmek için kendi açık kaynak projelerini başlatabilirler.

Kuruluşlar, açık kaynakla etkileşim kurarak bir ortak iş kültürünü geliştirerek dünya çapındaki yetenekli geliştiricilerle ilişkiler kurabilirler. Bu, onların en iyi yetenekleri çekmelerine, itibarlarını artırmalarına ve sektörlerinde kendilerini lider haline getirmelerine imkan sağlar [30]. Ayrıca işletmeler, benzersiz gereksinimleriyle uyumlu olacak şekilde açık kaynak teknolojileri oluşturup özelleştirebilir ve bu da onların özel ihtiyaçlarını karşılayan uyarlanmış çözümlerle sonuçlanabilir.

Açık kaynaklı yazılım, yazılımı sürekli olarak geliştiren ve iyileştiren aktif bir geliştiriciler ve katkıda bulunanlar topluluğundan yararlanır [31]. Bu topluluk odaklı geliştirme modeli, sorunların hızlı bir şekilde tanımlanmasını ve ele alınmasını sağlayarak güvenilir ve güvenli bir yazılım sağlamaktadır.

AÇIK KAYNAK YAZILIMLA TİCARİ OPERASYONLARI KORUMA

Bugün ki dijital iş ortamında işletmeler, operasyonları düzene sokmak ve büyümeyi desteklemek için teknolojiye giderek daha fazla güveniyor. Bununla birlikte, siber tehditler ve veri ihlallerindeki artışla birlikte, işin güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamak en önemli öncelik haline geldi. Açık kaynak yazılımı, şeffaflığı ve işbirliğini geliştirirken bu endişeleri gidermek için ikna edici bir çözüm sunmaktadır [32].

Açık kaynak yazılım, açıklık, güvenlik açıkları için kodu inceleyen ve geliştirilmesine aktif olarak katkıda bulunan çeşitli geliştiricilerden oluşan bir grupla, yazılım geliştirmeye topluluk odaklı bir yaklaşım sağlar. Güvenlik söz konusu olduğunda, açık kaynaklı yazılımlar çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Öncelikle, kodun şeffaf doğası, kapsamlı denetimlere izin vererek gizli güvenlik açıkları riskini azaltmaktadır [33], [34]. Topluluğun yazılımı gözden geçirme ve test etme konusundaki toplu çabası, genel güvenlik duruşunu geliştirmektedir. Ek olarak, açık kaynak projeleri genellikle güvenlik açıklarına karşı hızlı yanıt sürelerine sahiptir ve hızla yayınlanan tamirler ve güncellemeler vardır.

Ayrıca, açık kaynaklı yazılımın kullanılması bir kuruluş içinde şeffaflığı teşvik eder. İşletmeler, açık kaynak yazılımı kullanarak, güvendikleri yazılım hakkında daha derin bir anlayışa sahip olabilir ve güvenlik veya gizliliği tehlikeye atabilecek hiçbir gizli işlevsellik olmadığından emin olabilirler [35]. Bu şeffaflık aynı zamanda kuruluşların yazılım yığınları üzerinde daha fazla kontrole sahip olmalarını sağlayarak tescilli satıcılara olan bağımlılığı azaltır ve olası satıcı bağımlılığından kaçınır.

Açık kaynak yazılımı benimsemek, iş operasyonlarının güvenliğini ve şeffaflığını önemli ölçüde artırabilir. Kuruluşlar, açık kaynak topluluğunun kolektif zekasından ve uzmanlığından yararlanarak riskleri azaltabilir, siber tehditlere karşı güçlü savunmalar oluşturabilir ve teknoloji altyapıları üzerinde daha yüksek düzeyde kontrol sağlayabilirler.

GELECEĞİ KUCAKLAMAK: İŞLETMELERDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM İÇİN AÇIK KAYNAK YAZILIM

Günümüz dijital ortamında, işletmelerin rekabetçi ve birbiriyle bağımlı olması bir zorunluluk haline gelmiştir. Dijital dönüşümü benimsemek, bu dinamik ortamda gelişmek isteyen kuruluşlar için gerekli hale geldi [36]. Açık kaynaklı yazılım, bu dönüşümü sağlamak ve hızlandırmak için güçlü bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Açık kaynak projelerinin işbirlikçi doğası, dünya çapındaki geliştiricilerin uzmanlık ve içgörülerıyla katkıda bulunduğu canlı bir ekosistem yaratmıştır. Bu açıklık, dijital dönüşümü keşfeden işletmelere sayısız fayda sağlar.

Açık kaynaklı yazılım esneklik ve özelleştirme sunar [37]. Bu esneklik, çeviklik ve inovasyona izin vererek işletmelerin pazar değişikliklerine ve gelişen müşteri taleplerine hızla yanıt vermesini sağlamaktadır. Ayrıca, açık kaynaklı yazılım ortaklığı ve bilgi paylaşımını teşvik etmektedir. İşletmeler, açık kaynak topluluğunun kolektif bilgeliğinden yararlanarak geniş bir yetenek ve uzmanlık havuzuna erişebilmektedir [38].

Açık kaynaklı yazılımlar genellikle sağlam ve güvenli çözümler sunar. Kaynak kodunun şeffaflığı, küresel bir geliştirici topluluğunun güvenlik ve güvenilirliğini incelemesine ve katkıda bulunmasına olanak tanır [39]. Bu topluluk odaklı yaklaşım, güvenlik açıklarının hızlı bir şekilde tanımlanmasını ve ele alınmasını sağlayarak güvenlik ihlali riskini azaltır ve iş operasyonlarının bütünlüğünü sağlar.

Açık kaynak yazılım, iş dijital dönüşümü için bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Esnekliği, işbirliği fırsatları ve gelişmiş güvenliği, onu dijital çağın zirvesine uyum sağlamaya çalışan

kuruluşlar için çekici bir seçenek haline getiriyor. Açık kaynak çözümlerini benimsemek, işletmeleri yenilik yapma, rekabet etme ve geleceği güvenle kucaklama konusunda güçlendirir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzün hızla gelişen iş ortamında, açık kaynaklı yazılımların önemi göz ardı edilemez. Bu çalışma, açık kaynak yazılımın çeşitli yönlerini araştırmış ve farklı alanlardaki işletmeler için önemini vurgulamaktadır. Açık kaynak yazılım, yenilikçiliğin önünü açarak ve maliyet tasarrufu sağlayarak hızlilik, esneklik ve güvenlik sağlamaya kadar, iş başarısını artırabilecek stratejik avantajlar sunmaktadır.

Açık kaynaklı yazılımların en güçlü yönlerinden biri, işbirlikçi doğasıdır. İşletmeler, küresel bir topluluğun kolektif zekasından yararlanarak, hızlandırılmış yenilik ve sorun çözmeye yol açan geniş bir bilgi ve uzmanlık havuzundan yararlanabilir. Ayrıca, açık kaynaklı projelerin doğasında bulunan şeffaflık, kuruluşların kullandıkları yazılım üzerinde daha fazla kontrole ve görünürlüğe sahip olmasını sağlayarak güveni artırır ve güvenlik risklerini azaltmaktadır.

Bu çalışmada tartışılan bir diğer önemli husus, açık kaynaklı yazılımın dijital dönüşümdeki rolüdür. Teknolojideki hızlı gelişmelerle birlikte, işletmelerin rekabetçi kalabilmek için hızla uyum sağlamaları gerekiyor. Açık kaynak yazılımı, geleceği kucaklamak için gerekli araçları ve çerçeveleri sağlayarak kuruluşların operasyonlarını modernleşirmesine, gelişen teknolojileri benimsemesine ve dijital inovasyonu yönlendirmesine imkan sağlamaktadır.

Ayrıca, açık kaynak yazılımın maliyet etkinliğini de göz ardı etmemek gerekir. İşletmeler, pahalı lisans ücretlerini ortadan kaldırarak kaynaklarını araştırma ve geliştirme veya müşteri deneyimlerini iyileştirme gibi diğer stratejik girişimlere ayırabilirler. Açık kaynak çözümlerinin sunduğu esneklik ve ölçeklenebilirlik ile birleşen bu maliyet tasarrufu özelliği, kuruluşların pazar taleplerine hızla yanıt vermelerini ve operasyonlarını etkili bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamaktadır.

Sonuç olarak, açık kaynaklı yazılım, günümüzün hızlı tempolu ve teknoloji odaklı dünyasında işletmeler için hayati bir kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. İşbirliğini teşvik etme, yeniliği yönlendirme, güvenliği sağlama ve dijital dönüşümü hızlandırma yeteneği, onu rekabet avantajı arayan kuruluşlar için vazgeçilmez bir araç haline getirmektedir. İşletmeler, açık kaynak yazılımı benimseyerek, güçlü bir temel oluşturmak, yeni fırsatların yakalamak ve kendilerini uzun vadeli başarıda konumlandırmak için açık kaynak yazılımlarının gücünden yararlanabilirler.

KAYNAKLAR

- [1] N. Gürsakal, S. Gürsakal, and S. Çelik, “Big data companies and open source movement,” *European Journal of Science and Technology*, no. 21, pp. 680–689, 2021, doi: 10.31590/ejosat.822219.
- [2] K. Nakakoji, Y. Yamamoto, Y. Nishinaka, K. Kishida, and Y. Ye, “Evolution patterns of open-source software systems and communities,” in *Proceedings of the International Workshop on Principles of Software Evolution*, New York, NY, USA: ACM, May 2002, pp. 76–85. doi: 10.1145/512035.512055.
- [3] D. L. Olson, B. Johansson, and R. A. De Carvalho, “Open source ERP business model framework,” *Robot Comput Integr Manuf*, vol. 50, pp. 30–36, Apr. 2018, doi: 10.1016/J.RCIM.2015.09.007.
- [4] G. Pisano, “Profiting from innovation and the intellectual property revolution,” *Res Policy*, vol. 35, no. 8, pp. 1122–1130, Oct. 2006, doi: 10.1016/J.RESPOL.2006.09.008.
- [5] A. Hars and S. Ou, “Working for Free? Motivations for Participating in Open-Source Projects,” *International Journal of Electronic Commerce*, vol. 6, no. 3, pp. 25–39, Apr. 2002, doi: 10.1080/10864415.2002.11044241.
- [6] H. coates, R. james, and G. baldwin, “A Critical Examination Of The Effects Of Learning Management Systems On University Teaching And Learning,” *Tertiary Education and Management*, vol. 11, no. 1, pp. 19–36, Mar. 2005, doi: 10.1007/s11233-004-3567-9.
- [7] A. Nduta, “A Brief History of Open Source,” *Freecodecamp*, Apr. 03, 2023.
- [8] H. Lifshitz-Assaf and F. Nagle, “The Digital Economy Runs on Open Source. Here’s How to Protect It.,” *Harvard Business Review*, Sep. 02, 2021.
- [9] G. Goggin, “Google phone rising: The Android and the politics of open source,” *Continuum (N Y)*, vol. 26, no. 5, pp. 741–752, Oct. 2012, doi: 10.1080/10304312.2012.706462.
- [10] B. Roberts, K. Akkaya, E. Bulut, and M. Kisacikoglu, “An Authentication Framework for Electric Vehicle-to-Electric Vehicle Charging Applications,” in *2017 IEEE 14th International Conference on Mobile Ad Hoc and Sensor Systems (MASS)*, IEEE, Oct. 2017, pp. 565–569. doi: 10.1109/MASS.2017.93.
- [11] B. Vaidya and H. T. Mouftah, “IoT Applications and Services for Connected and Autonomous Electric Vehicles,” *Arab J Sci Eng*, vol. 45, no. 4, pp. 2559–2569, Apr. 2020, doi: 10.1007/s13369-019-04216-8.
- [12] J. Munoz-Castaner, R. Asorey-Cacheda, F. J. Gil-Castineira, F. J. Gonzalez-Castano, and P. S. Rodriguez-Hernandez, “A Review of Aeronautical Electronics and Its Parallelism With Automotive Electronics,” *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, vol. 58, no. 7, pp. 3090–3100, Jul. 2011, doi: 10.1109/TIE.2010.2077614.

- [13] J. Han, S. Deng, D. Lo, C. Zhi, J. Yin, and X. Xia, “An Empirical Study of the Dependency Networks of Deep Learning Libraries,” in *2020 IEEE International Conference on Software Maintenance and Evolution (ICSME)*, IEEE, Sep. 2020, pp. 868–878. doi: 10.1109/ICSME46990.2020.00116.
- [14] Prakash P, Biju R, and M. Kamath, “Performance analysis of process driven and event driven web servers,” in *2015 IEEE 9th International Conference on Intelligent Systems and Control (ISCO)*, IEEE, Jan. 2015, pp. 1–7. doi: 10.1109/ISCO.2015.7282230.
- [15] G. Liu, J. Xu, C. Wang, and J. Zhang, “A Performance Comparison of HTTP Servers in a 10G/40G Network,” in *Proceedings of the 2018 International Conference on Big Data and Computing*, New York, NY, USA: ACM, Apr. 2018, pp. 115–118. doi: 10.1145/3220199.3220216.
- [16] T.-T. Nguyen, Y.-J. Yeom, T. Kim, D.-H. Park, and S. Kim, “Horizontal Pod Autoscaling in Kubernetes for Elastic Container Orchestration,” *Sensors*, vol. 20, no. 16, p. 4621, Aug. 2020, doi: 10.3390/s20164621.
- [17] Y. Pan, I. Chen, F. Brasileiro, G. Jayaputera, and R. Sinnott, “A Performance Comparison of Cloud-Based Container Orchestration Tools,” in *2019 IEEE International Conference on Big Knowledge (ICBK)*, IEEE, Nov. 2019, pp. 191–198. doi: 10.1109/ICBK.2019.00033.
- [18] S. Steiniger and A. J. S. Hunter, “The 2012 free and open source GIS software map – A guide to facilitate research, development, and adoption,” *Comput Environ Urban Syst*, vol. 39, pp. 136–150, May 2013, doi: 10.1016/J.COMPENVURBSYS.2012.10.003.
- [19] K. R. Lakhani and E. von Hippel, “How Open Source Software Works: ‘Free’ User-to-User Assistance,” in *Produktentwicklung mit virtuellen Communities*, Wiesbaden: Gabler Verlag, 2004, pp. 303–339. doi: 10.1007/978-3-322-84540-5_13.
- [20] M. Liu, H. J. Wang, and J. Leon Zhao, “Technology flexibility as enabler of robust application development in community source: The case of Kuali and Sakai,” *Journal of Systems and Software*, vol. 85, no. 12, pp. 2921–2928, Dec. 2012, doi: 10.1016/J.JSS.2012.06.026.
- [21] P. A. David and J. S. Shapiro, “Community-based production of open-source software: What do we know about the developers who participate?,” *Information Economics and Policy*, vol. 20, no. 4, pp. 364–398, Dec. 2008, doi: 10.1016/J.INFOECOPOL.2008.10.001.
- [22] G. Elia, A. Margherita, and C. Petti, “Building responses to sustainable development challenges: A multistakeholder collaboration framework and application to climate change,” *Bus Strategy Environ*, vol. 29, no. 6, pp. 2465–2478, Sep. 2020, doi: 10.1002/bse.2514.

- [23] J. Hamari, M. Sjöklint, and A. Ukkonen, “The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption,” *J Assoc Inf Sci Technol*, vol. 67, no. 9, pp. 2047–2059, Sep. 2016, doi: 10.1002/asi.23552.
- [24] W. L. DeLano, “The case for open-source software in drug discovery,” *Drug Discov Today*, vol. 10, no. 3, pp. 213–217, Feb. 2005, doi: 10.1016/S1359-6446(04)03363-X.
- [25] C. Payne, “On the security of open source software,” *Information Systems Journal*, vol. 12, no. 1, pp. 61–78, Jan. 2002, doi: 10.1046/j.1365-2575.2002.00118.x.
- [26] M. du Plessis, “The role of knowledge management in innovation,” *Journal of Knowledge Management*, vol. 11, no. 4, pp. 20–29, Jul. 2007, doi: 10.1108/13673270710762684.
- [27] R. Kumar and R. Goyal, “Modeling continuous security: A conceptual model for automated DevSecOps using open-source software over cloud (ADOC),” *Comput Secur*, vol. 97, p. 101967, Oct. 2020, doi: 10.1016/J.COSE.2020.101967.
- [28] J.-F. Schrape, “Open-source projects as incubators of innovation: From niche phenomenon to integral part of the industry,” *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, vol. 25, no. 3, pp. 409–427, Jun. 2019, doi: 10.1177/1354856517735795.
- [29] E. Kalliamvakou, D. Damian, K. Blincoe, L. Singer, and D. M. German, “Open Source-Style Collaborative Development Practices in Commercial Projects Using GitHub,” in *2015 IEEE/ACM 37th IEEE International Conference on Software Engineering*, IEEE, May 2015, pp. 574–585. doi: 10.1109/ICSE.2015.74.
- [30] J. Lerner and J. Tirole, “Some Simple Economics of Open Source,” *J Ind Econ*, vol. 50, no. 2, pp. 197–234, Mar. 2003, doi: 10.1111/1467-6451.00174.
- [31] P. Setia, B. Rajagopalan, V. Sambamurthy, and R. Calantone, “How Peripheral Developers Contribute to Open-Source Software Development,” *Information Systems Research*, vol. 23, no. 1, pp. 144–163, Mar. 2012, doi: 10.1287/isre.1100.0311.
- [32] A. Phansalkar, “Open-Source Software Challenges and Opportunities,” 2021, pp. 33–42. doi: 10.1007/978-981-15-5616-6_3.
- [33] A. E. Omolara *et al.*, “The internet of things security: A survey encompassing unexplored areas and new insights,” *Comput Secur*, vol. 112, p. 102494, Jan. 2022, doi: 10.1016/J.COSE.2021.102494.
- [34] A. Singh and K. Chatterjee, “Cloud security issues and challenges: A survey,” *Journal of Network and Computer Applications*, vol. 79, pp. 88–115, Feb. 2017, doi: 10.1016/J.JNCA.2016.11.027.
- [35] C. Modi, D. Patel, B. Borisaniya, A. Patel, and M. Rajarajan, “A survey on security issues and solutions at different layers of Cloud computing,” *J Supercomput*, vol. 63, no. 2, pp. 561–592, Feb. 2013, doi: 10.1007/s11227-012-0831-5.

- [36] S. Albukhitan, “Developing Digital Transformation Strategy for Manufacturing,” *Procedia Comput Sci*, vol. 170, pp. 664–671, Jan. 2020, doi: 10.1016/J.PROCS.2020.03.173.
- [37] O. Jokonya, “Investigating Open Source Software Benefits in Public Sector,” in *2015 48th Hawaii International Conference on System Sciences*, IEEE, Jan. 2015, pp. 2242–2251. doi: 10.1109/HICSS.2015.268.
- [38] J. P. Li, R. Chen, J. Lee, and H. R. Rao, “A case study of private–public collaboration for humanitarian free and open source disaster management software deployment,” *Decis Support Syst*, vol. 55, no. 1, pp. 1–11, Apr. 2013, doi: 10.1016/J.DSS.2012.10.030.
- [39] G. Von Krogh, S. Spaeth, and K. R. Lakhani, “Community, joining, and specialization in open source software innovation: a case study,” *Res Policy*, vol. 32, no. 7, pp. 1217–1241, Jul. 2003, doi: 10.1016/S0048-7333(03)00050-7.

GÖRSEL ANALİZ KARAR DESTEK METODU İLE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI (RÜZGÂR-GÜNEŞ) ÜRETİMİ VE KULLANIM POTANSİYELİNİN KÜRESEL VE TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Haktan BİRSEL

Onbeş Kasım Kıbrıs Üniversitesi, Rektör Yrd.,

ORCID NO: 0000-0002-5130-3322

Erol YÜCEL

HAVELSAN Strateji Grup Lideri,

ORCID NO: 0000-0001-9276-3221

ÖZET

Günümüzde hidrokarbon enerji kaynaklarının kullanılmasının çok fazla artması nedeniyle devletler alternatif kaynaklara yönelmektedir. Bu kaynaklar yenilenebilir enerji kaynakları olarak isimlendirilmiş ve çoğu ülkede rüzgâr, güneş, deniz dalgaları, yeraltı suları gibi birçok yenilenebilir kaynak, yenilenebilir enerji elde etmek için kullanılmaktadır. Ancak buradaki en önemli sorun, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki büyüyen enerji ihtiyacının bu kaynaklarla ihtiyaç oranında karşılanıp karşılanamayacağıdır.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve daha özelde ülkenin ana enerji kaynaklarının (hidrokarbon) yerine geçecek kadar artırılması konusuna yönelik çalışmalar Türkiye için de geçerlidir. Güneş ve rüzgâr açısından oldukça zengin olan Türkiye’de de yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmaktadır. Ancak küresel boyutta ne ölçüde kullanıldığı ve gelecekte nasıl bir ivme kazanacağını tespit edebilmek için “yenilenebilir enerji hafızası”nın yaratılması ve elde edilen verilere göre enerji politikası düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda çalışmada visual analytic karar destek metodu kullanılarak küresel yenilenebilir enerji üretimi ve kullanılma miktarı ortaya konulacak ve sonrasında Türkiye’nin üretim potansiyeli değerlendirilerek “yenilenebilir enerji hafızası” oluşturularak daha güçlü ve etkili bir yenilenebilir enerji kaynağı politikasının oluşturulmasına yönelik karar destek modeli oluşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Rüzgar, Güneş, Yenilenebilir enerji, Türkiye

ASSESSMENT OF THE PRODUCTION AND USAGE POTENTIAL OF RENEWABLE ENERGY SOURCES (WIND-SOLAR) WITH VISUAL ANALYSIS DECISION SUPPORT METHOD ON A GLOBAL AND TURKEY SCALE

ABSTRACT

Due to the significant increase in the usage of hydrocarbon energy resources nowadays, many countries are turning towards alternative sources. These sources are referred to as renewable energy sources, and in most countries, various renewable resources such as wind, solar, ocean waves, and underground waters are utilized to obtain renewable energy. However, the main issue here is whether the growing energy demand in developed and developing countries can be met proportionally with these resources.

Efforts to develop renewable energy sources and, more specifically, to increase them enough to replace the country's main energy sources (hydrocarbons) are also applicable to Turkey. Turkey, which is rich in solar and wind energy, also utilizes renewable energy sources. However, to determine the extent of their global usage and how much momentum they will gain in the future, the creation of a "renewable energy memory" and the regulation of energy policies based on the obtained data are required.

In this context, the study will use the visual analytic decision support method to reveal global renewable energy production and consumption levels, and subsequently, by evaluating Turkey's production potential, a decision support model will be established to create a "renewable energy memory" and form a stronger and more effective renewable energy policy.

Keywords: Energy, Wind, Solar, Renewable Energy, Turkey.

GÖRSEL ANALİZ KARAR DESTEK METODU İLE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI (RÜZGÂR-GÜNEŞ) ÜRETİMİ VE KULLANIM POTANSİYELİNİN KÜRESEL VE TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ

Günümüzde güvenli gıda üretimi ve her insana yeterli enerji ihtiyacının karşılanması küresel sorunsalların en önemli iki konusu haline gelmiştir. Özellikle büyüyen dünya nüfusu dikkate alındığında enerji kaynaklarının çoğaltılması insanların hem yaşamsal hem de yaşamlarını etkileyen destekleyici her türlü faaliyetlerin en yüksek potansiyelde yürütülmesi için birincil öneme çıkmıştır.

Bu bağlamda günümüzde enerji kaynaklarını dört ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar hidro elektrik enerji, yani sınır içi ya da sınır aşan suların barajlar vasıtasıyla kontrol edilerek elektrik üretilmesidir ve bu enerji kaynağı sürdürülebilirlik ve doğallık açısından da ilk yenilenebilir enerji kaynağıdır. Hidrokarbon (fosil yakıtlar) enerji kaynakları, yani petrol, doğalgaz, kaya gazı ve kömür türleri. Nükleer enerji ve yenilenebilir enerji, yani başta su, rüzgâr ve güneş olmak üzere diğer doğanın kesintisiz sunduğu güçlerin kullanılmasıdır.

Ancak bu kaynaklar büyüyen enerji ihtiyacı dikkate alındığında hem yetersiz hale gelmiştir ve hem de kullanım aşamalarında ciddi problem sahaları yaratmamış ve yaratmaya devam etmektedir. Bu problem sahalarına kısaca göz atmak, yenilenebilir enerji kaynaklarının ne kadar önemli olduğunu anlamak açısından çok önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Hidro elektrik enerji olarak akarsulardan barajlar vasıtasıyla enerji elde edilmesi geçmişte, dünya nüfusu daha az olduğunda ve küresel teknolojinin büyük bir hızla yayılıp dünyanın her yerindeki insanların enerji ihtiyaçlarını arttırmadığı dönemlerde bir ülkenin enerji ihtiyacına cevap verebilen birincil kaynak olarak kabul edilebilirdi. Ancak günümüzde her geçen gün katlanarak artan enerji ihtiyacı karşısında yetersiz kaldığı gözlenerek devlet yönetimleri diğer enerji üretim alanlarına kaymış durumdadır. Burada hidro enerjinin üç önemli sorun alanı da etkili olmuştur.

Bunlardan birincisi kontrol edilemeyen iklim değişimlerinin kuraklık yaratması ya da aşırı yağışlar nedeniyle artan suyun rezerv edilememesidir. Bu da elde edilen enerjinin miktarının sürekli azalan oranlarda değişken olmasına sebep olmaktadır.

İkincisi, özellikle sınır aşan sular ile ilgilidir. Bir ülkenin elektrik elde etmek için yaptığı barajlar suyun kontrol edilmesi ve akış miktarının belli anlaşmalara göre azaltılması anlamına gelmektedir ki bu durum günümüz ölçeğinde her ülkenin tarım alanında üretim ve insani kullanım ihtiyaçlarının artması nedeniyle komşu ülkeler arasında sorun alanına dönüşmüştür. Örneğin Fırat ve Dicle nehirlerine Türkiye'nin yapmış olduğu barajlar, Türkiye tarafından anlaşmalarda belirtilen su akışının fazlası verilmesine rağmen Orta Doğu coğrafyasındaki komşu ülkelerde sorun yaratmıştır ve devam etmektedir. Aynı husus Orta Asya'da Mevaraünnehir coğrafyasını besleyen Amuderya ve Siriderya nehirlerini elektrik üretimi için kısıtlayan Kırgızistan ve bu suların tarım üretimi için faydalanan Özbekistan ve Türkmenistan için de geçerlidir.

Üçüncüsü ise barajlardan elde edilen enerjinin artık bir ülkenin enerji ihtiyacını karşılama konusunda çok yetersiz kalması hususudur. Bu da ülkelerin yeni enerji üretimi arayışlarına gitmelerine neden olmaktadır. Genel çerçevede bakıldığında Birleşmiş Milletler araştırmalarına göre halen 800 milyon kişi enerjiden yoksun, 2.6 milyar insan ise yemek yapmak, temizlenmek ve ısınmak için her zaman yeterli enerjiye ulaşamamaktadır (<https://www.un.org/en/climatechange/damilola-ogunbiyi-ending-energy-poverty>)

İkincil önemli enerji kaynağı Hidrokarbonlardır (fosil yakıtlar). Petrol ve doğalgaz belli coğrafyalarda toplanmış olması bu kaynakların kullanılmasında en önemli sorun alanını oluşturmaktadır. Çünkü kaynakların çıkarılması maliyetlidir ve bu konuda devreye ülkeler ile beraber büyük petrol ve gaz şirketleri girmektedir. Ayrıca sadece bu kaynakların toprağın altından çıkarılması yeterli değildir. Çıkarılan kaynakların süratle dünya piyasalarına aktarılması öncelikli gerekliliktir. Bu da "en kısa, en istikrarlı ve en az maliyetli" güzergâh mantığı içinde plan yapılmasını gerektirmektedir. Çok detaylı planlanarak ve büyük maliyetlerle inşa edilen boru hatları en kısa ve en az maliyet düşüncesini sağlasa da istikra konusu her zaman göreceli kalmaktadır. Örneğin Orta Doğu petrolünün Pers körfezinden tankerlerle taşınması, her zaman için ABD ve İran arasında geçmişten bu yana süregelen çekişme de etkili bir tehdit özelliğindedir. Aynı şekilde Hazar kaynaklarının Rus Gazprom

şirketi tarafından Ukrayna üzerinden Avrupa'ya aktarımında da yakın geçmiş deneyimleri ışığında günümüzdeki Rus-Ukrayna savaşı nedeniyle her an askıya alınabilecek bir tehdit meselesidir. Dolayısı ile enerji kullanımında birincil kaynaklarımız olan ve elektrik üretiminden her türlü araç (araba, kamyon, tren, uçak vb.) Hidrokarbon enerji grubu da günümüz ölçeğinde piyasa fiyatlarının sürekli oynak olması ve ulaşım sorunları gibi nedenlerle ciddi anlamda sorun alanı halindedir. Hidrokarbon enerji kaynaklarından en yaygın olanı kömür ve türevleridir. Dünyanın her yerinde büyük rezervlere sahiptir ve bu nedenle birçok ülke tarafından elektrik üretiminde kullanılmaktadır. Ancak yarattığı çevre kirliliği, teknolojisinin eski olması ve bu nedenle elektrik üretiminin az olması gibi sebepler yüzünden ülkeler kömür kullanımı yerine alternatif arayışlar içine girmişlerdir.

Nükleer enerji İkinci Dünya Savaşının ardından ABD, SSCB, Çin ve Avrupa ülkeleri gibi sanayisi gelişmiş ve büyük miktarlarda enerjiye ihtiyaç duyan ülkeler için etkili bir çözüm gibi görünse de zaman içinde nükleer artıkların tehdit haline gelmesi, kendi kamuoylarının bilinçlenerek karşı çıkmaları ve gerçekten de çevresel tehditlerinin fark edilmesi gibi sebeplerle günümüzde aynı ya da daha fazla enerji miktarı elde edebilmenin imkânı elde edildiği takdirde vaz geçilebilecek bir enerji kaynağıdır. Çünkü yakın geçmişte yaşanan deneyimler ışığında her bir nükleer santral ne kadar güvenli olursa olsun her zaman için potansiyel bir çevre tehdididir.

Dolayısı ile geçmişten bu yana kurulu düzen içinde kullanılan enerji kaynakları vasıtasıyla elde edilen enerjinin yeterli gelmediği ve ortaya çıkan açığın her geçen gün büyüdüğü düşüncesi ile yeni arayışlar hızla başlamıştır. Bu arayışlar da ülkelerin yönetimlerini yenilenebilir enerji kaynakları olarak isimlendirdiğimiz doğanın salınım olarak bize sunduğu enerjinin kullanılabilirliğine yönlendirmiştir (<https://www.un.org/en/climatechange/business-action>).

Doğanın sunduğu imkânlar ile elde edilen enerjinin üç önemli özelliği vardır. Yenilenebilir enerji kaynakları güvenlidir, temizdir ve sürekli elde edilebilir özelliktedir. Bu kaynaklar çok çeşitli olsa da elde edilen enerjinin büyüklüğü ve sürekliliği bakımından iki tanesi öne çıkmaktadır. Bunlar rüzgâr ve güneş kaynaklarıdır. Günümüzdeki çalışmaların yönüne bakıldığında küresel boyutta her ülkenin değişen oranlarda bu iki kaynaktan faydalandığı görülmektedir. Bunun da ana sebebi yenilenebilir kaynakların uygun şartlar sağladığı tespit edilen her coğrafyada kullanılabilirliğidir (<https://www.un.org/en/climatechange/thought-leaders-elizabeth-mrema>).

Bu husus çok önemlidir. Çünkü dünyanın her yerinde rüzgâr vardır ve güneş dünyanın her yerini ısıtmaktadır. Dolayısı ile sadece rüzgâr ve güneş enerjisi teknolojilerinin planlanan yerlerde çalıştırılması yeterlidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının diğer özelliği sürekliliğidir. Doğa bu imkânı dünyanın her coğrafyasına sunmuştur. İnsanlara ise sadece bunu faydalı hale getirmek kalmıştır. Diğer bir özelliği de devletler arasında hiçbir zaman husumete sebep olmayacak niteliğidir. Hatta ülkelerin birbirleri arasında yenilenebilir enerji kaynakları üretimi ve inşası anlaşmaları yaparak dostluk bağlarını güçlendirmeleri açısından da büyük bir güce sahiptir. Örneğin Çin tarafından “Bir kuşak, bir yol” projesi kapsamında güneş ve rüzgâr enerji teknolojilerinden Hindistan'ı ve Pakistan'ı faydalandırması, hem bu iki ülke arasındaki yıllık husumeti azaltmış, hem de bölgesel istikrarı bozan Taliban ve El Kaide tehditlerine karşı beraber hareket etmelerine imkân vermiştir.

Günümüzde bilinçlenen kamuoyları açık bir şekilde ülke yönetimlerinin enerji politikalarına yön verebilmektedir. Bu da bütün ülkelerin temiz, güvenilir ve sürekli enerji elde etme ve kullanma imkânı sunan doğal yenilenebilir enerji kaynakları politikaları geliştirmelerine neden olmaktadır (<https://www.un.org/en/climatechange/thought-leaders-hindou-ibrahim>).

Bu nedenle çalışma yenilenebilir enerji kaynaklarının küresel gelişimi içinde Türkiye'nin yenilenebilir enerji potansiyelinin incelenmesine ve karşılaştırmasına odaklanmıştır. Çalışmada karşılaştırma imkânı sunan “Visual Analytic” karar destek modeli metodu kullanılarak geleneksel enerji kaynakları ile yenilenebilir enerji kaynaklarının grafiksel modelleri üzerinden değerlendirme yapılacak ve Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarının daha verimli hale getirilmesi için karar destek modelleri sunulacak ve bu modellerin fayda ve mahzurları incelenerek en uygun hangi modelin olduğu ortaya konularak “Türkiye için Yenilenebilir Enerji Kaynağı Hafızası” oluşturulmaya çalışılacaktır.

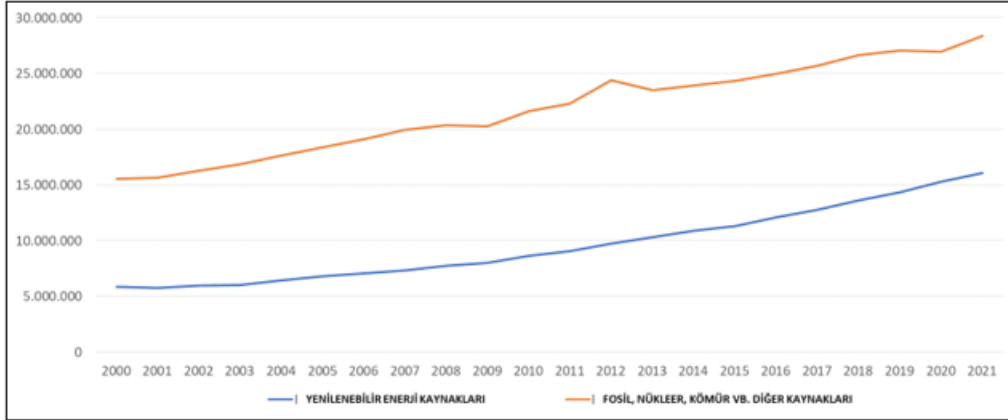
Bu bağlamda söz konusu metod için ülkelerin enerji kullanımı verileri incelenerek kıtasal enerji potansiyeli oluşturulmuş ve elde edilen veriler grafik haline dönüştürülmüştür. Çalışmanın birinci bölümünde küresel geleneksel ve yenilenebilir enerji performans grafikleri ortaya konularak analiz edilecek, ikinci bölümde Türkiye'nin enerji potansiyeli grafik ve sayısal verilerle değerlendirilecek ve son bölümde de karar destek modelleri incelenecektir.

DÜNYA GENELİNDE GELENEKSEL VE YENİLENEBİLİR ENERJİ ÜRETİMİNİN ANALİZ EDİLMESİ

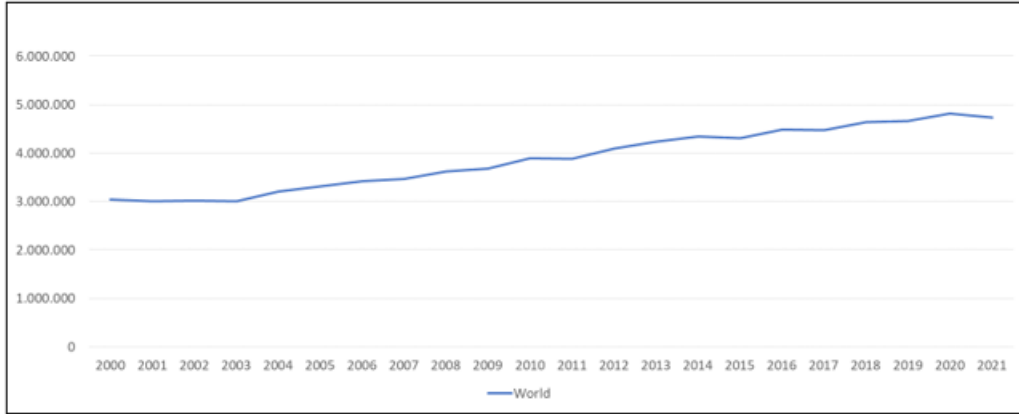
Başta su, rüzgâr ve güneş olmak üzere halen teknolojileri geliştirilen birçok kaynaklar ile sıralanan yenilenebilir enerji kaynakları, günümüzde fosil yakıtların sınırlı olması, çevresel kirliliği arttırması ve ülkeleri fiyat, miktar, bağımlı hale getirmesi ve taşınması açısından dengesiz bir yapıya sahip olması nedeniyle çok önemli enerji kaynağı haline getirmiştir (<https://www.un.org/en/climatechange/raising-ambition/renewable-energy>). Bunların içinde uzun bir dönemden bu yana kullanılan yüksek debili nehirlerin üzerine kurulan Hidro elektrik santralleri vasıtasıyla elektrik üretilmesi de sayılsa da, günümüzde kuraklık, suyun değişik alanlarda daha fazla kullanılır hale gelmesi ((tarım, tüketim vb.), ülkeler arasında politik gerilimlere yol açabilmesi gibi sebeplerle, hidroelektrik santralleri, rüzgâr ve güneş enerjisi santralleri ile yukarıda da açıklanan sebeplerden dolayı, günümüzde geliştirilen ve yaygınlaştırılmaya çalışılan yenilenebilir enerji kaynaklarına alternatif oluşturmamaktadır.

Yaşamsal değerler bakımından bakıldığında, sürekli artan enerji ihtiyacı, insanlar için vazgeçilemez ihtiyaç haline gelmiştir. Bu çerçevede halen ülkelerin ana dayanağı fosil yakıtlar, hidro elektrik santralleri ve nükleer santrallerdir ve hem sınırlı kullanıma sahip olmaları, hem çevreye verdikleri zararlar ve hem de istikrarsız olmaları nedeniyle yakın gelecekte bu kaynaklar açık şekilde yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla bu kaynakların yerini alabilecek tek bir alternatif yenilenebilir enerji kaynaklarıdır. Bu kaynakların içinde de günümüzde en çok öne çıkan iki türü rüzgâr, güneş ve ya ikisinin bir arada kullanımı teknolojileridir. Dolayısı ile küresel boyutta enerji üretimi ile ilgili oluşturulan grafikleri incelemek uygun olacaktır.

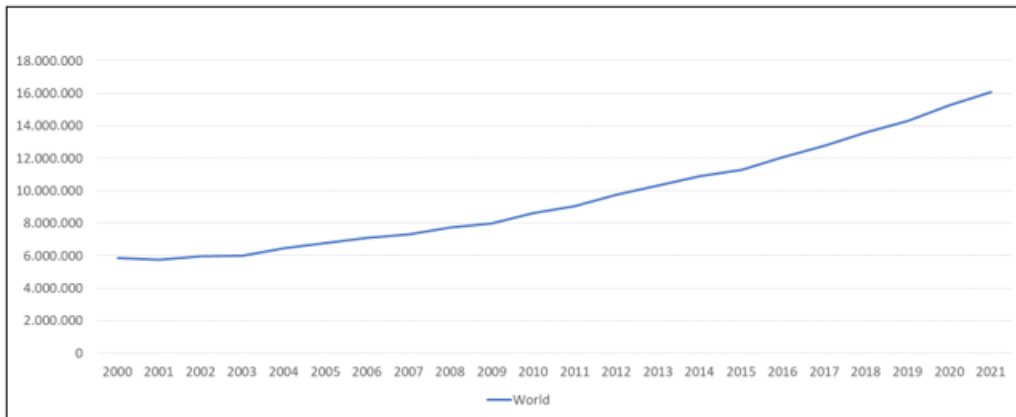
Tablo 1: Geleneksel ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elde Edilen Elektrik Üretimi Karşılaştırması (GWh)

Tablo 2: Yenilenebilir Elektrik Enerjisi Teknolojisi Gelişimi (GWh)¹

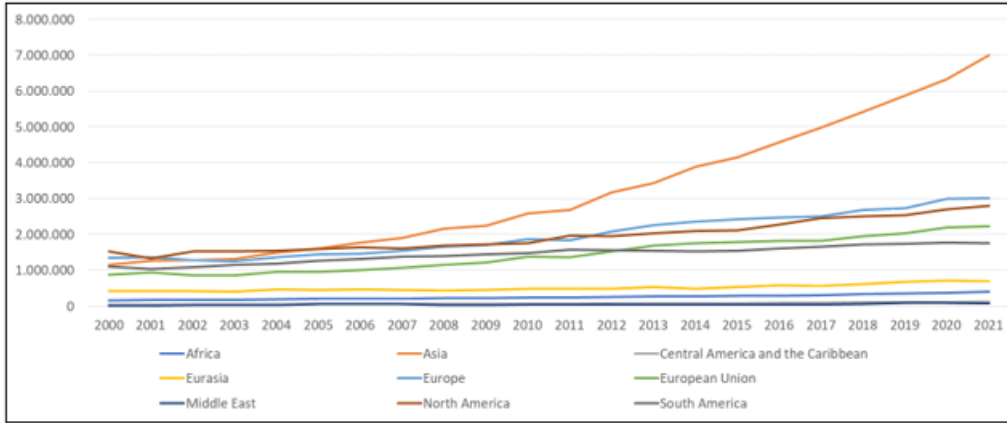

Tablo 3: Yenilenebilir Elektrik Enerjisi Teknolojisinin Kıtalar Bazındaki Gelişimi (GWh)

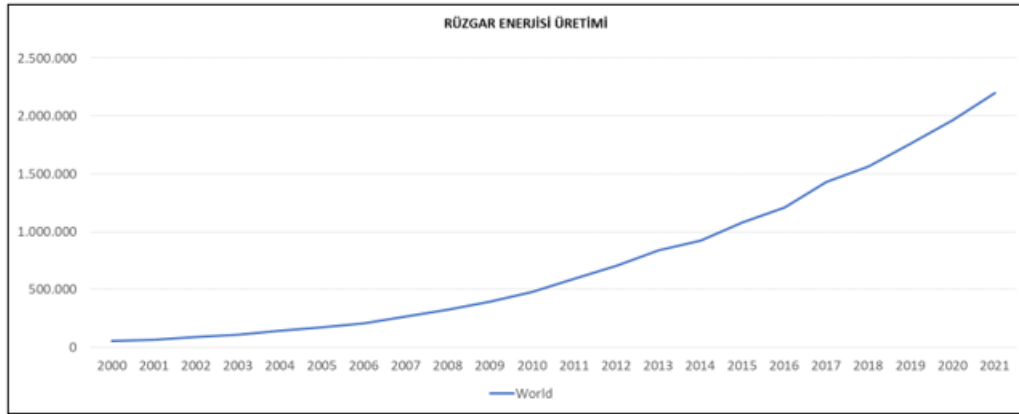

¹ Bütün grafik ve sayısal tablolar, International Renewable Energy Agency (IRENA) resmi sitesindeki verilerin analiz edilmesi suretiyle hazırlanmıştır. <https://www.irena.org/Events/2019/Sep/Opportunities-for-Accelerating-Renewable-Energy-Investment-in-the-Arab-Region>

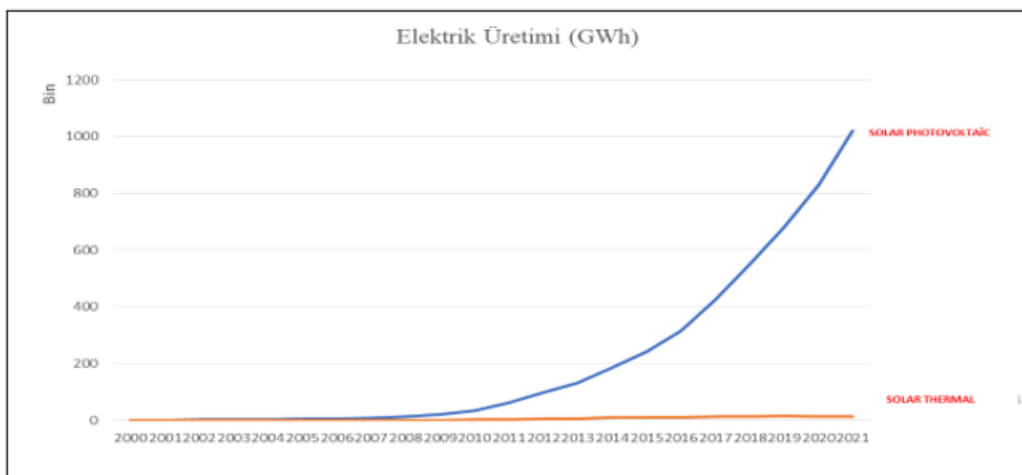
Tablo 4: Hidro Elektrik Santrallerden Elde Edilen Enerji (GWh)

Tablo 5: Rüzgâr Enerjisinden Elde Edilen Enerji (GWh)

Tablo 6: Güneş Enerjisinden Elde Edilen Enerji (GWh)

Yukarıdaki grafikleri sırasıyla incelediğimizde geleneksel olarak ifade edebileceğimiz fosil ve non-renewable olarak sınıflandırılan enerji üretiminin halen yenilenebilir enerji üretimine göre küresel boyutta iki misli civarında olduğu görülmektedir (Tablo 1). Ancak Tablo 2’de sunulan

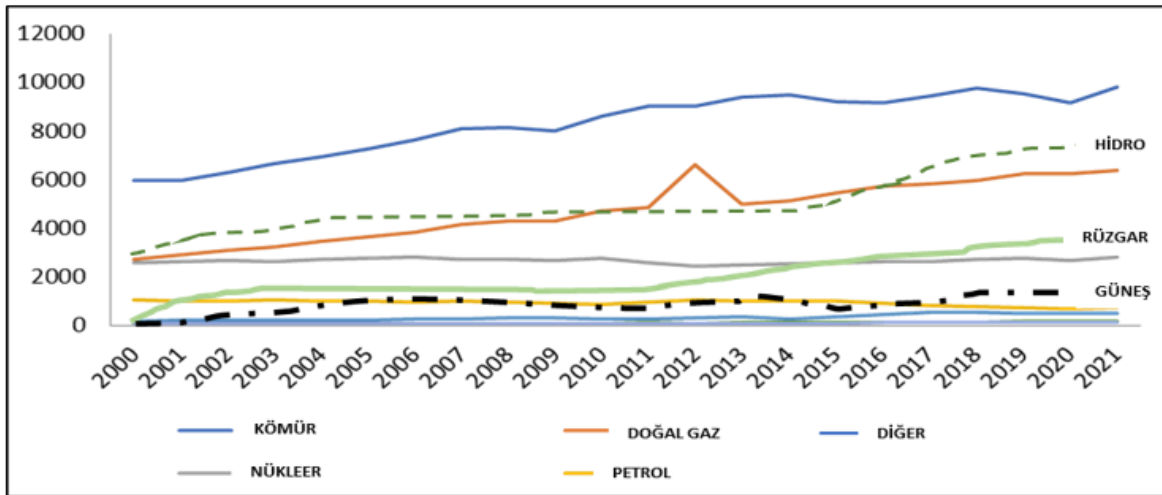
grafikte 2000-2021 yılları arasında yenilenebilir enerji üretiminin yaklaşık olarak 2,5 kat arttığını ve dolayısı ile dünyanın bu konuda ciddi anlamda bilinç kazandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3, kıtalar kapsamında yenilenebilir enerji performansını göstermektedir ve Asya kıtasının diğer kıtalara göre oldukça büyük bir ilerleme kaydettiği anlaşılmaktadır. Aynı tablo incelendiğinde ikinci bölümde ayrıntıları sunulacağı üzere “Eurasia” grubunun içinde Güney Kafkas ülkeleri, Türkiye ve Rusya Federasyonu (RF) vardır ve üretim seviyesi oldukça düşüktür. Tabii ki bunda gruba dâhil edilen ülke sayısının az olması da önemli bir etkidir. Ancak halen geçerli olan bu seviye, doğanın insanlığa sonsuz şekilde sunduğu bu güçlerden artan oranlarda faydalanmak için gereken teknolojik yatırımların yapılmasının da gerekli olduğunu ifade etmektedir.

Yenilenebilir olmayan enerji kaynaklarından enerji üretilmesi teknolojilerinin gelişmesinden daha önceki zamanlara dayana Hidra elektrik santralleri de önemli bir üretim potansiyeline sahiptir. Ancak Tablo 4’te görüldüğü üzere gerek akarsuların kontrol edilememesinden ve gerekse de iklimsel koşulların sürekli değişkenlik göstererek zaman zaman kuraklık gibi sebeplerle enerji üretiminin azalmasından dolayı küresel hidra elektrik üretimi 5 milyon GWh civarında kalmaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynakları sınırlı olmayan ve doğanın güçlerinin sürekli etkili olduğu kaynaklardır ve bu alanda teknolojiler geliştikçe rüzgârdan, güneşe, deniz dalgalarından termal su kaynaklarına kadar geniş bir yelpazede çeşitlilik artmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda bu çeşitlilik ve üretim miktarları görülmektedir.

Tablo 7: Hidrokarbon ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları karşılaştırması (GWh)

Tablo grafik incelendiğinde en yüksek enerji üretiminin kömür santralleri ile yapıldığı görülmektedir. Onu doğal gaz, hidra santraller ve nükleer reaktörden elde edilen enerji ve petrol (dizel elektrik santralleri) izlemektedir. En aşağıda kalan yeşil renkli grup ise rüzgâr, güneş, termal, deniz dalgası ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına aittir. Bu da halen yenilenebilir enerji kaynaklarının, dünya için son derece tehlikeli çevre kirliliğine neden olan ve bir süre sonra tükenen kaynaklardan elde edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 7’de sunulan grafikler açık şekilde hidrokarbon ve nükleer enerji kaynaklarının hala birincil kaynaklar olduğu ancak 20 yıllık bir süre içinde başta rüzgar ve güneş olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimin çok fazla arttığı görülmektedir.

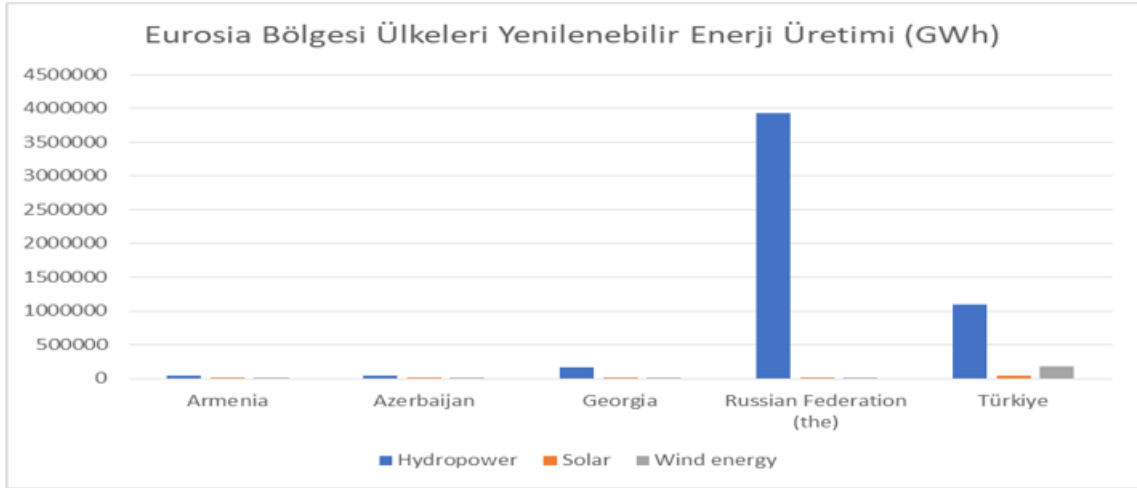
Dolayısı ile tablolar incelendiğinde iki sonuç ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretilmesinin öneminde küresel uzlaşma sağlanmıştır ve son 20 yılda yenilenebilir enerji üretimi 2,5 kat artmıştır. İkincisi ise her ne kadar bu konuda uzlaşma sağlanmış olsa da istatistiki verilere göre yenilenebilir enerji üretim potansiyeli, sınırlı kaynaklarla üretim denilen geleneksel enerji üretim teknolojisinin yerine geçmekten uzaktır. Ancak yakın bir gelecekte kaynakları sınırlı olan fosil yakıtlardan enerji elde edilmesi düşüncesinden vaz geçileceği açık şekilde görülmektedir. Bunun en önemli, sebebi kaynakların elde edilmesi hususudur. Fosil yakıtlar dünyanın belli coğrafyalarında toplanmıştır. Dolayısı ile bu kaynakların önce çıkarılması ve ardından da dünya piyasalarına ulaştırılarak satılması ve ardından da alıcı ülkeler tarafından işlenerek enerji üretiminde kullanılması gerekmektedir. Dolayısı ile kaynaklara sahip olan ülkeler, kaynakları çıkaran uluslararası şirketler ve onların bağlı oldukları ülkeler, dünya piyasalarına ulaştırılması için kullanılan enerji terminali ülkeler ve alıcılar olmak üzere çok taraflı bir sistem mevcuttur. Ancak hem kurulan sistem hem de sürekli artan enerji ihtiyacı karşısındaki talebin karşılanmasındaki kaynakların ne ölçüde yeterli olduğu tam anlamı ile dengesizdir. Ancak yenilenebilir enerji kaynakları bu hususların dışındadır. Sınırsızdır. Dünyanın her coğrafyasında enerji elde etmek mümkündür. Sadece teknolojinin götürülmesi ve sistemin kurulması yeterlidir. Bu sistemlerin taşınmasında kısıtlama yoktur. Karadan, denizden ve havadan kolaylıkla götürmek ve kurmak mümkündür. Sayısal inşaa sorunu yoktur. Uygun şartlar sağlandıktan sonra sayısız yenilenebilir enerji santrali kurmak ve enerji üretebilmek mümkündür. Bunların başında da Güneş ve Rüzgâr enerji santralleri gelmektedir. Bu iki enerji santrali türü dünyadaki en yaygın olanlardır. Aynı ayrı ya da beraber kurmak ve işletmek mümkündür. Dolayısı ile küresel ölçekte en çok kullanılan yenilenebilir enerji türü olmaktadır.

TÜRKİYE’DEKİ ENERJİ ÜRETİMİ VE YENİLENEBİLİR ENERJİ ÜRETİMİ KAPASİTESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

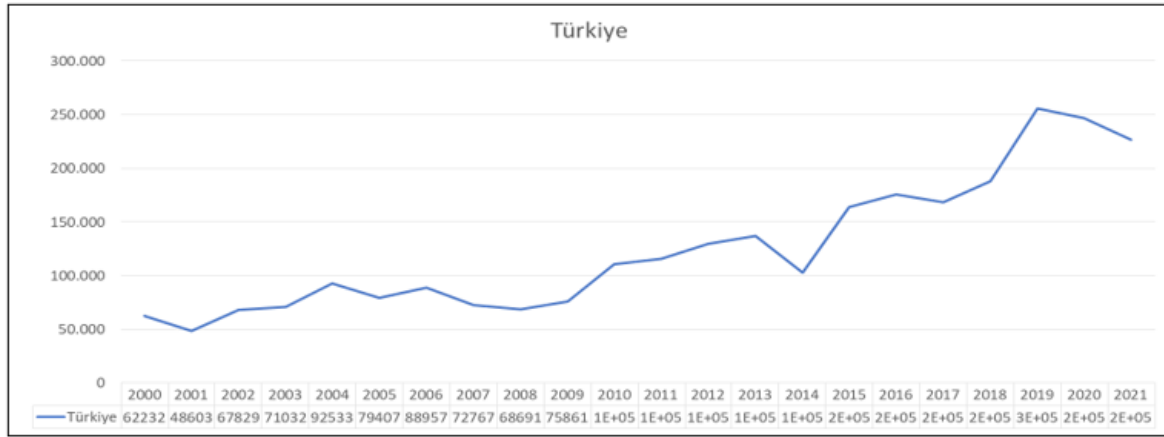
Tablo:1 Eurasia Hidra, Güneş ve Rüzgar Enerji Üretimi Tablosu (Gwh)

EURASIA	RÜZGÂR	GÜNEŞ	HİDRA	TOPLAM
ERMENİSTAN	21.4	526.3	21.876	22.424
AZERBAYCAN	.795.4	445.8	14.852	18.859
GÜRCİSTAN	861.988	69.6	93.043	93.975
RUSYA. RF	9.064	8.965	3.825.023	3.980.294
TÜRKİYE	231.697	89.679	1.096.001	1.385.334

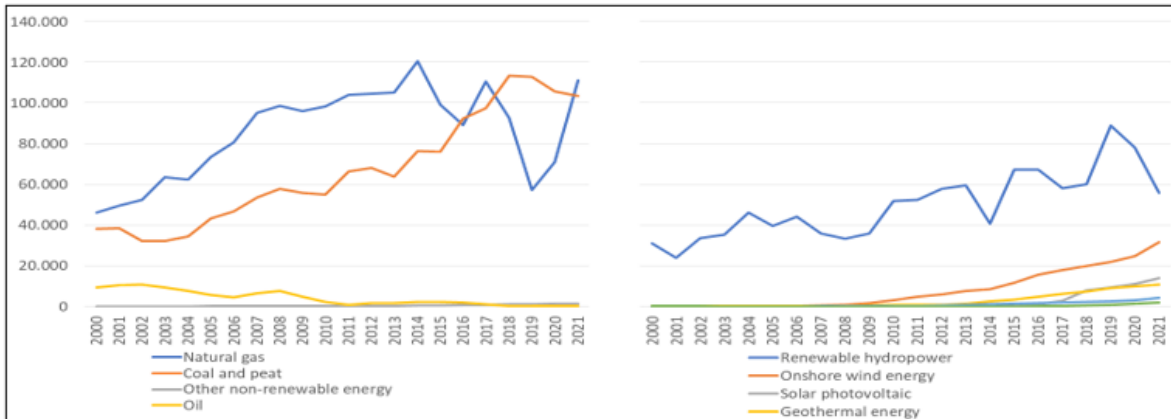
Grafik 1: Eurasia Hidra, Güneş ve Rüzgar Enerji Üretimi Grafiği

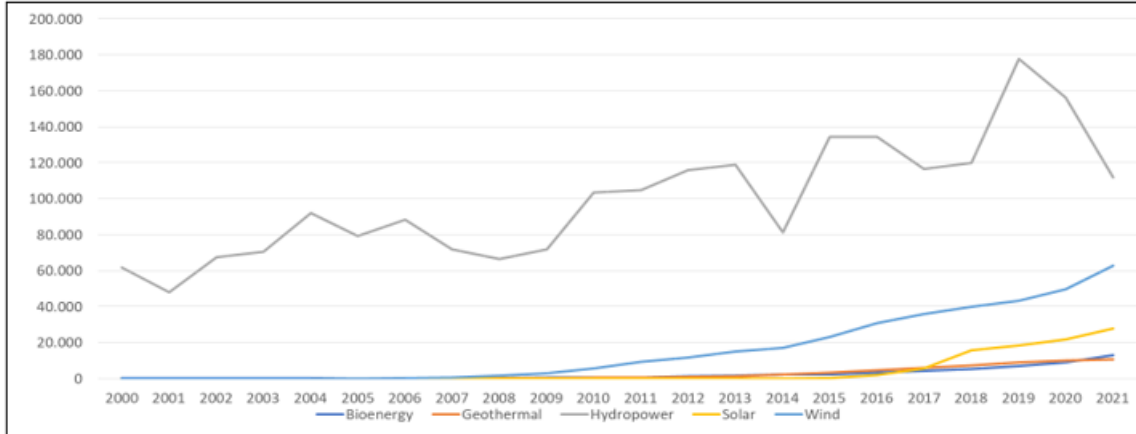
Grafik 2: Türkiye Yenilenebilir Enerji Çeşitlerinin Üretim Durumu (Gwh)

Grafik 3: Türkiye'nin Toplam Yenilenebilir Enerji Üretim Grafiği

Grafik 4: Türkiye'nin Geleneksel (Kömür-Fosil) ve Yenilenebilir Enerji Üretimi Kıyaslaması Grafiği (GWh)

Türkiye de diğer ülkeler gibi enerji üretim teknolojisini non-renewable (yenilenebilir olmayan) türlere dayandırmıştır. Ancak tablolarda da görüldüğü üzere 20 yıllık bir süreçte önemli bir ilerleme kaydetmiştir. İçinde bulunduğu Eurasia grubunda RF, Türkiye'ye göre iki misli bir üretim kapasitesine sahiptir. Ancak RF enerji üretiminin önemli bir kısmını Hidra elektrik gücüne dayandırdığı, Türkiye'deki Rüzgâr ve Güneş enerjisi üretimine göre çok geride kaldığı görülmektedir. Bir genelleme yapıldığında Türkiye'nin Avrupa ve Asya ülkelerinin büyük çoğunluğunun da üzerinde yenilenebilir enerji teknolojisini kullandığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda yenilenebilir enerji üretimi konusunda en ileri çıkan ülkeler ile Türkiye'nin üretim durumu kıyaslanmıştır.

Tablo 2: Yenilenebilir enerji Üretimi Kıyaslaması GWh (Tablonun son sütununda yer alan toplam ülkenin yenilenebilir enerji kaynakları üretiminin bütün çeşitlerini kapsamaktadır)

ÜLKE	RÜZGAR	GÜNEŞ	HİDRO	TOPLAM
TÜRKİYE	231.697	89.679	682.001	1.085.334
FRANSA	329.244	124.064	638.906	1.190.026
ALMANYA	1.176.574	452.158	251.874	2.510.426
YUNANİSTAN	77.793	43.816	46.504	168.113
İTALYA	190.698	241.526	467.310	175.073
HOLLANDA	131.815	62.750	682.992	877.557
İSPANYA	548.350	150.018	303.290	1.118.902

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Türkiye'nin son yirmi yıl içinde neredeyse sıfır GWh yenilenebilir enerji üretimini dünyada en öne çıkan ülkelere yetiştirecek seviyelere ulaştırdığı görülmektedir. Yenilenebilir enerji üretiminde en öne çıkan kıta Asya olsa da buradaki üretim miktarının yarısından fazlası Çin tarafından gerçekleştirilmektedir. Orta Doğu ve Balkanlar üretim konusunda çok yetersiz durumdadır. Orta Doğu ülkeleri ve İran enerji ihtiyacının önemli bir kısmını ürettiği petrolden karşılarken, Balkanlardaki enerji ihtiyacı Avrupa'dan karşılanmaktadır. Ancak Türkiye'nin enerji üretimi yeterli değildir ve bir kısmı Bulgaristan'dan satın alınmaktadır. Ayrıca fosil yakıtlar ile çalıştırılan enerji santralleri, önemli miktarda enerji

üretimi sağlamaktadır. Bu da Türkiye için aslında enerji bağımlılığı oluşturmaktadır. Dolayısı ile yenilenebilir enerji kaynakları içinde Rüzgâr ve Güneş, Türkiye'nin coğrafi özellikleri nedeniyle yakın gelecekte birincil kaynak haline gelecektir.

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI KONUSUNDA TÜRKİYE İÇİN KARAR DESTEK MODELLERİNİN İNCELENMESİ VE SONUÇ

Yukarıdaki tablo ve grafikler incelendiğinde küresel boyutta ve Türkiye özelinde yenilenebilir enerji kaynaklarının son yirmi yılda aldığı mesafe görülmektedir. Fosil yakıtların başını çektiği geleneksel enerji santrallerinin kısıtlılığı, çevre kirliliği yaratması, enerji bağımlılığı oluşturması gibi nedenlerden dolayı günümüzde bütün ülkeler yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik elde etme çabası içine girmiştir. Bu küresel boyutta bir hedeftir ve söz konusu hedefe ulaşma konusunda Birleşmiş Milletler Enerji Ajansı tarafından beş adım oluşturulmuştur (<https://www.un.org/en/climatechange/business-action>). Bunlar;

-Yenilenebilir enerji teknolojisindeki gelişmelerin açık kaynak haline getirilmesi ve bütün bilim insanlarının incelemesine imkan verilmesi

-Kullanılan materyal ve malzemelerin yaygınlaştırılması

-Yenilenebilir enerji santrallerinin kurulması ve kullanılması ile ilgili hukuki düzenlemelerin kolaylaştırılması

-Finansal kolaylıklar ve yüksek mali destekler sağlanması

-Uluslararası mali destek ve ortak faaliyetlerde bulunulmasının önünün açılması

Görüldüğü üzere yenilenebilir enerji kaynakları günümüzde, gelecekte artan enerji ihtiyacı dikkate alındığında çok önem kazanmıştır. Tanım olarak “doğanın kendi evrimi içinde bir sonraki gün aynen mevcut olabilen bir enerji kaynağı” şeklinde ifade edildiği üzere, sonsuz kullanım imkânı sağlamaktadır (<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-yenilenebilir-enerji-kaynaklari>). Bu alandaki çalışmalar Türkiye içinde çok önemlidir. Bu nedenle Türkiye'nin yenilenebilir enerji politikası için üç karar destek modellemesi ortaya konulmuştur.

Birinci Model: Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları alanında kendi inisiyatifinde faaliyetlerini sürdürmesi.

Bu model bağımlılığı önleyen, Türk bilim insanlarına araştırma imkanı sunması ve Türkiye tarafından üretilen santrallerde istihdam sağlaması bakımından faydalıdır. Ancak küresel ölçekte sürekli teknoloji gelişimi ile ilerleyen bu alanda faaliyetleri müstakil olarak yürütmek enerji üretimi için istenilen hedeflere ulaşmayı yavaşlatacaktır.

İkinci Model: Türkiye'nin fosil yakıt merkezlerine yakın olması ve aynı zamanda dünya piyasalarına ulaşım konusunda enerji transferi ülke konumu nedeniyle non-renewable (fosil yakıtlar) ile enerji üretimine devam etmesi.

Bu model dünya tarafından artık terk edilmek istenilen modeldir. Ayrıca fosil yakıtların tedarik edilmesi gibi nedenlerle bağımlılık yaratmaya devam edilerek enerji üretmek anlamındadır. Ayrıca bu yakıtlara ihtiyaç her geçen gün katlanarak artmaktadır ve bu kaynaklar kısıtlıdır.

Dolayısı ile bağımlılık üzerine inşa edilen alternatiflerden yoksun olan bir enerji politikası hatalıdır.

Üçüncü Model: Yenilenebilir enerji üretimi teknolojisi ve ortak üretim konusunda çevre ülkelerle işbirliği geliştirerek, yenilenebilir enerji kaynaklarını orta vadede birincil enerji üretim kaynağı haline getirmek.

Bu modelin en önemli avantajı Türkiye'nin çevre ülkelerle birlikte çalışması ve ortak enerji üretimine geçilerek, üretim potansiyelini arttırmasıdır. Özellikle yenilenebilir enerji kaynakları konusunda oluşturulan Eurasia, Türkiye için çok iyi fırsatların oluşmasına imkan vermektedir. Çünkü Eurasia bölgesi Kafkasları kapsayan, hem deniz, hem rüzgar ve hem de güneş enerjisini kullanabilmek için çok uygun bir coğrafyadır. Türkiye bu konuda Eurasia Yenilenebilir Enerji Ajansı oluşumunu hayata geçirerek teknoloji, finans, enerji üretimi ve ortak istihdamlar yaratmak suretiyle kıtasal yenilenebilir enerji aktörü haline gelebilecektir.

Dolayısı ile önerilen modellerin içinde üçüncü model, çevre ülkeler ile barış ve işbirliğini arttıracak, yenilenebilir enerji üretimini arttıracak ve teknolojilerin geliştirilmesinde ortak bilimsel çalışmalar yapılmasına imkan verecek bir modeldir. Bu nedenle Türkiye'nin kolektif bir yenilenebilir enerji politikası geliştirmesi, büyüyen enerji ihtiyacını karşılamasına ve çevresel bir yenilenebilir enerji üretimi atmosferi oluşturmasına çok fayda sağlayacaktır.

Bu arada her türlü üretim tesis ve fabrikalarının güneş ve rüzgar enerjisini kullanabilmeleri için gerekli finansman desteğinin sağlanması, binek ve yük taşıtlarının elektrikli hale getirilmesi ve özellikle elektrik ihtiyaçlarının belli merkezlerde yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması için tedbirler alınması, müstakil ve site yapılarında yenilenebilir enerjinin kullanılması, tren taşımacılığında yenilenebilir enerji kullanılacak tedbirler alınması, tarım alanlarında güneş, rüzgar ve biyoyakıt dahil diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması için tarım ve enerji politikalarının geliştirilmesi, müstakil yapılarda kişilere özel yenilenebilir enerji kullanımı için teşvik edici mali sistemler uygulamaya geçirilmesi ve ayrıca yenilenebilir enerji teknolojilerini işleyen ve geliştiren firmaların çoğaltılması, bu firmaların uluslararası yabancı firmalarla ortak faaliyetlerde bulunması gibi ticari kapsamlı çalışmalar Türkiye'nin yenilenebilir enerji üretimini ve kullanımını arttıracığı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-yenilenebilir-enerji-kaynaklari>

<https://www.un.org/en/climatechange/business-action>

<https://www.un.org/en/climatechange/raising-ambition/renewable-energy>

<https://www.un.org/en/climatechange/thought-leaders-hindou-ibrahim>

<https://www.un.org/en/climatechange/thought-leaders-elizabeth-mrema>

<https://www.un.org/en/climatechange/business-action>

<https://www.un.org/en/climatechange/damilola-ogunbiyi-ending-energy-poverty>

GÖRSEL ANALİZ KARAR DESTEK METODU İLE DÜNYA HİDRAKARBON ENERJİ KAYNAKLARININ ÜÇ BOYUTLU (ÜRETİM, İHRACAT, İTHALAT) İNCELENMESİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erol YÜCEL

HAVELSAN Strateji Grup Lideri, ORCID NO: 0000-0001-9276-3221

Doç. Dr. Haktan BİRSEL

Onbeş Kasım Kıbrıs Üniversitesi, Rektör Yrd., ORCID NO: 0000-0002-5130-3322

ÖZET

Enerji insanlığın yeryüzünde varoluşundan bu yana en önemli mücadele konularından birisi olmuş ve günümüzde bütün dünya ülkeleri için yaşamsal bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu arada zaman içinde enerji kazanımı kaynak ve çeşitlilik olarak da önemli değişim geçirmiştir. Ancak kömür ve buhar enerjisinin yerini içten patlamalı motorun keşfi ile petrolün alması sonrasında, o döneme kadar kullanılan bütün kaynak çeşitleri önemini kaybetmiştir. 19. Yüzyılın ilk yarısına denk gelen bu süreç sonrasında devletler için petrol kaynaklarına ev sahipliği yapan coğrafyalar birincil hedef haline gelmiştir. Günümüze kadar gelen süreçte çok fazla mücadele verilmiş ve verilmeye devam etmektedir.

Ancak birkaç yüzyıl içinde bu kaynakların çıkarılması, işlenmesi ve diğer talep eden ülkelere ulaştırılmasına yönelik pek çok şey değişmiştir. Petrol ve doğalgaz ve ardından kaya gazı gibi yeraltından çıkarılan ve işlenerek değişik şekillerde dünya piyasalarına sunulan hidrokarbon enerji kaynaklarına günümüzde sadece sahip olmak yeterli değildir. Çünkü bir süre sonra küresel talebin artmasına bağlı olarak kaynakların çıkarılmasında ve dünya piyasalarına ulaştırılmasında diğer ülkelere ve büyük enerji şirketlerine ihtiyaç fazlasıyla artmıştır. Bu dönemde dünya piyasalarına kaynakların ulaştırılmasında en güvenli, en kısa ve dolayısıyla en az maliyetli güzergâhlar, kaynaklar kadar önemli hale gelmiştir. Böylece enerji mücadelesi çok boyutlu ve çok oyunculu bir hale dönüşmüştür. Bu bağlamda Türkiye, ulaşım yolları bakımından dünyanın en önemli enerji kaynaklarının tam merkezinde yer aldığı için vazgeçilemez bir konuma gelmiştir.

Çalışmada görsel analitik karar destek metodu kullanılarak ilk önce hidrokarbon enerji kaynaklarının küresel boyutta üretimini ortaya konulacak ve sonra da konuyu üç boyutlu incelemek amacıyla ithalat ve ihracat verileri gösterilerek Türkiye'nin bu mücadeledeki pozisyonu incelenecektir. Bu incelemeler neticesinde Türkiye'nin küresel enerji kaynaklarının aktarımında çok önemli bir coğrafya olduğu anlaşılacaktır. Verilerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonrasında Türkiye'nin daha iyi bir enerji politikasına nasıl sahip olabileceğine yönelik karar destek modelleri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Petrol, Doğalgaz, Türkiye, Boru hatları,

THREE-DIMENSIONAL ANALYSIS OF WORLD HYDROCARBON ENERGY RESOURCES (PRODUCTION, EXPORT, IMPORT) WITH VISUAL ANALYSIS DECISION SUPPORT METHOD AND ITS EVALUATION FROM THE PERSPECTIVE OF TURKEY

ABSTRACT

Energy has been one of the most crucial issues in humanity's existence on Earth, and today, it has become a vital necessity for all countries worldwide. Throughout time, energy acquisition has undergone significant changes in terms of resources and diversification. However, with the discovery of the internal combustion engine and the subsequent replacement of coal and steam power by petroleum, all previously used energy sources lost their importance. During the first half of the 19th century, regions hosting oil reserves became primary targets for nations. Since then, there has been a constant struggle over these resources, which continues to this day.

Within a few centuries, the extraction, processing, and transportation of these resources have undergone substantial transformations. In the present day, merely possessing hydrocarbon energy resources such as oil, natural gas, and later shale gas, extracted from underground and presented in various forms to the global markets, is not sufficient. Due to the increasing global demand, the need for other countries and major energy companies to be involved in the extraction and transportation of these resources has significantly risen. Consequently, the most secure, shortest, and therefore, the least costly routes to reach global markets have become as crucial as the resources themselves. Thus, the energy struggle has become multidimensional and multilateral. In this context, Turkey, due to its strategic location at the crossroads of major energy sources with crucial transportation routes, has become an indispensable player.

In this study, the visual analytics decision support method will be employed to first present the global production of hydrocarbon energy resources and then, to examine Turkey's position in this struggle through import and export data in a three-dimensional approach. As a result of these analyses, Turkey's vital role in the transfer of global energy resources will be evident. After evaluating the data, decision support models will be developed to guide Turkey in formulating a more effective energy policy.

Keywords: Energy, Petroleum, Natural Gas, Turkey, Pipelines.

GÖRSEL ANALİZ KARAR DESTEK METODU İLE DÜNYA HİDROKARBON ENERJİ KAYNAKLARININ ÜÇ BOYUTLU (ÜRETİM, İHRACAT, İTHALAT) İNCELENMESİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ

Petrol ve doğal gaz, üretimi, dünya piyasalarına ulaştırması, ulaşım güzergahlarının ve yöntemlerinin hazırlanması, finansal ihtiyacın karşılanması için şirketlerin işbirliği oluşturması ve bu süreçlerin istikrarlı şekilde aksamaksızın sürmesi açısından bir çok aşılması gereken sorunu içinde barındıran ve dünyadaki bütün ülkelerin birincil enerji kaynağı olarak kullandığı

iki ana fosil kaynak türüdür. 2021 verilerine göre dünyada kullanılan bütün enerji türleri tarafından üretilen enerjinin %84'ü bu iki kaynak vasıtasıyla karşılanmaktadır. Dolayısı ile bu iki fosil kaynak enerjiye dönüştürülerek büyük oranlarda kullanılması ile dünyadaki teknolojik, sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel gücünü oluşturmaktadır.

Her ne kadar kömür santralleri, hidro elektrik santralleri, nükleer santraller ve sürekli geliştirilen ve yaygınlaştırılan yenilenebilir enerji kaynakları vasıtasıyla enerji üretimine önem verilse de diğer iki fosil kaynağın yerini tutamamaktadırlar.

Fosil yakıtların kullanılması iki türdür. Birincisi her türlü araçlardır ve her geçen gün araçların sayısı sürekli artış içindedir. İkincisi ise elektrik üretimi için inşa edilen santraller vasıtasıyla sanayilerin üretim faaliyetleridir. Dolayısı ile her iki kullanım türünün sürekli büyüme trendinde olması nedeniyle fosil yakıtlara olan ihtiyaç her yıl artmaktadır. Öyle ki 1999 yılında 89.5 TWh olan hidrokarbon enerji kullanımı 2019 yılına gelindiğinde 138.5 TWh seviyesine çıkmıştır. Yani yirmi yıllık süreçte %54'lük bir artış gerçekleşmiştir.

Dolayısı ile artan dünya nüfusu aynı zamanda daha fazla enerji ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Özellikle bu nüfusun her alanda ihtiyacının karşılanması için hızla büyüyen sanayi sektörleri enerji ihtiyacının devamlı yükselmesine neden olmaktadır. Ayrıca insanların sürekli hareket halinde olması, başta turizm olmak üzere değişik amaçlarla farklı ülkelere gitmeleri gibi sebepler de fosil yakıtlara olan gereksinimi sürekli arttırmaktadır. Bu nedenle de fosil yakıtlara sahip olan ya da olmayan her ülke petrol ve doğalgaz kaynaklarını limitsiz ve kesintisiz şekilde kullanmayı talep etmektedir.

Ancak bu kaynaklar dünyanın sahip olduğu rezervler kadar vardır yani diğer bir deyişle sınırlıdır ve bu şekilde artan bir kullanım talebinin ne kadar süre daha karşılanabileceği ancak tahminlerle sınırlıdır. Diğer taraftan kaynakların çıkarılmasından dünya piyasalarına sunulmasına ve insanların kullanımına sunulmasına kadar oldukça hassas bir denge vardır ve devletler arası ilişkilerdeki sarsıntılar nedeniyle bu denge her an bozulabilecek bir özelliğe sahiptir.

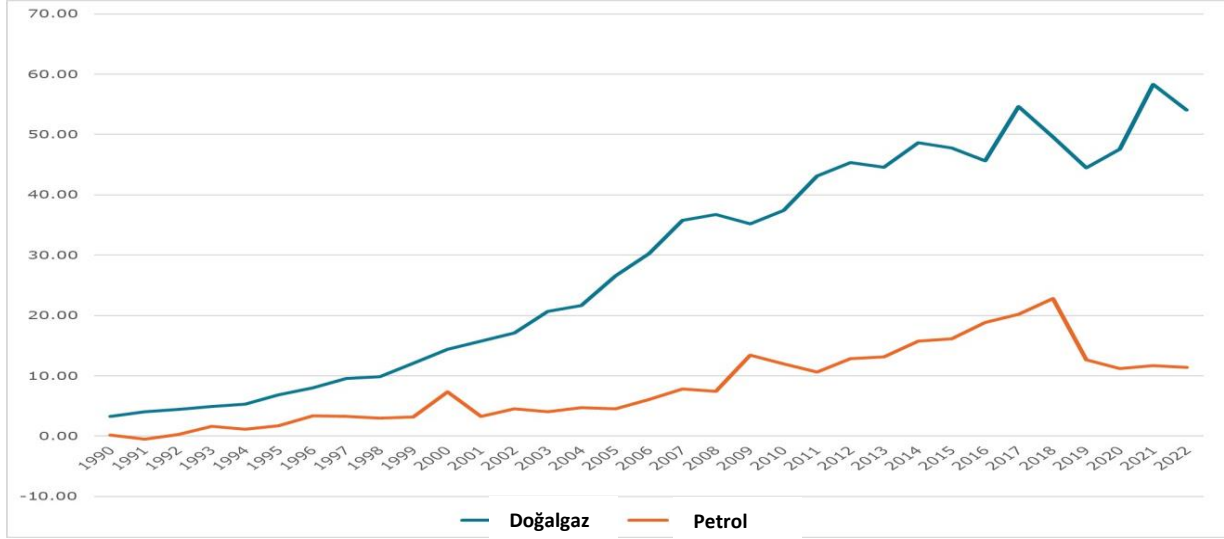
Bu çerçevede çalışma hidrokarbon ((fosil yakıtlar) üretimi, kullanımı ihracı ve ithalatı konularının visual analitik karar destek metodu ile incelenmesi ile hazırlanmıştır. Küresel petrol ve doğalgaz üretimi ve kullanımı verileri incelenerek ve kıtalar bazında birleştirilerek grafik ve tablo halinde sunulması ve Türkiye açısından karşılaştırılması çalışmanın ana hedefidir. Bu karşılaştırma sonucunda karar destek modelleri oluşturulması ve bu modellerin fayda ve mahzurlar açısından analiz edilmesine dayanan çalışmanın sonunda Türkiye için en uygun hidrokarbon enerji modeli oluşturulması ve Türkiye'nin enerji politikasına fayda sağlaması amaçlanmıştır. Bu bağlamda birinci bölümde küresel hidrokarbon üretimi, ikinci bölümde Türkiye'nin fosil yakıtlardan elde ettiği enerji kullanımı incelenecek ve son bölümde de karar destek modelleri oluşturularak değerlendirme yapılacaktır.

KÜRESEL HİDROKARBON ENERJİ KAYNAKLARININ İNCELENMESİ

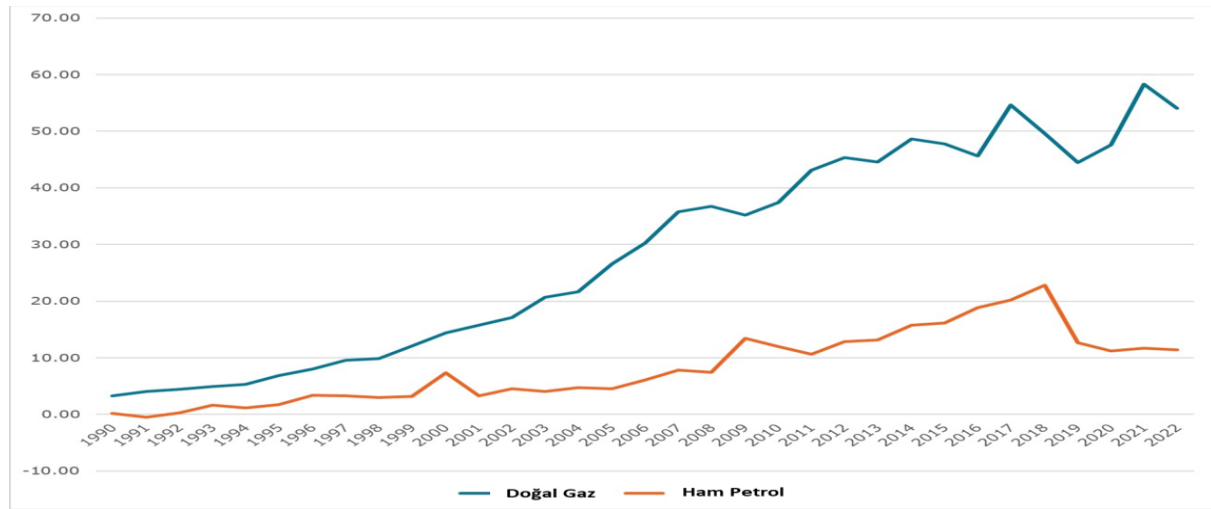
Çalışmanın ana sorunsalı olan petrol ve doğalgaz üretimi ve tüketiminin nasıl bir artış gösterdiği ve dünya genelinde artan enerji ihtiyacının hangi seviyelerde olduğunu görmek ve geleceğe

dönük küresel fosil yakıt üretimindeki muhtemel kısıtlamaları anlayabilmek için aşağıdaki üretim, tüketim, ithalat ve ihracat grafikleri faydalı olacaktır.¹

Grafik 1: Dünya Petrol ve Doğalgaz Üretimi Grafiği (Milyon ton/metre küp)

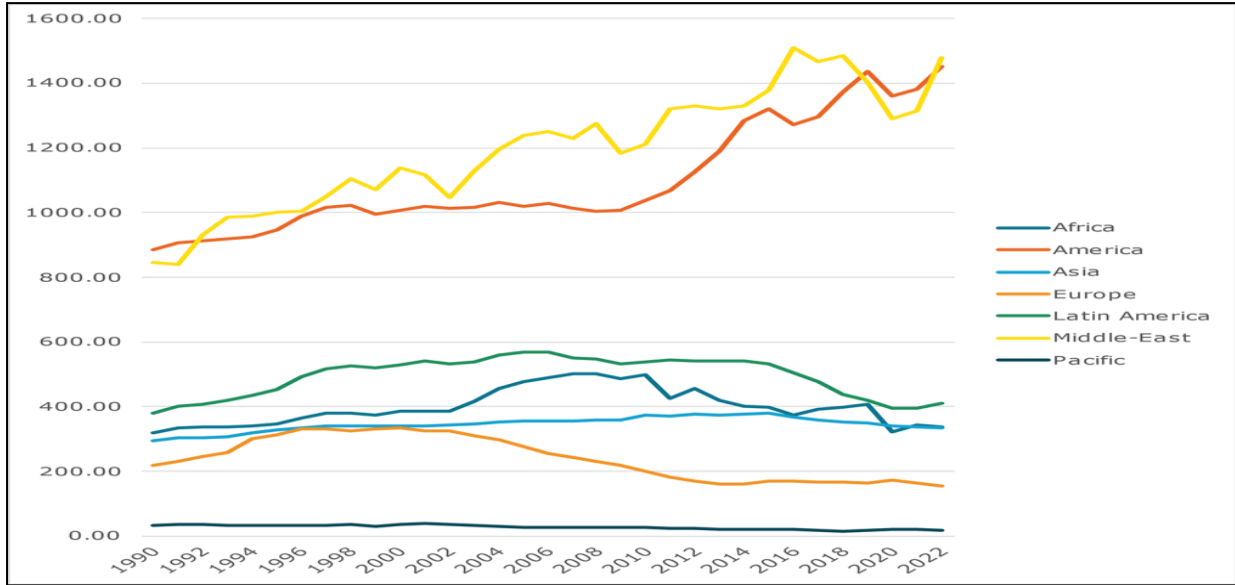

Grafik 2: Dünya Petrol ve Doğalgaz Tüketimi Grafiği (Milyon ton/metre küp)

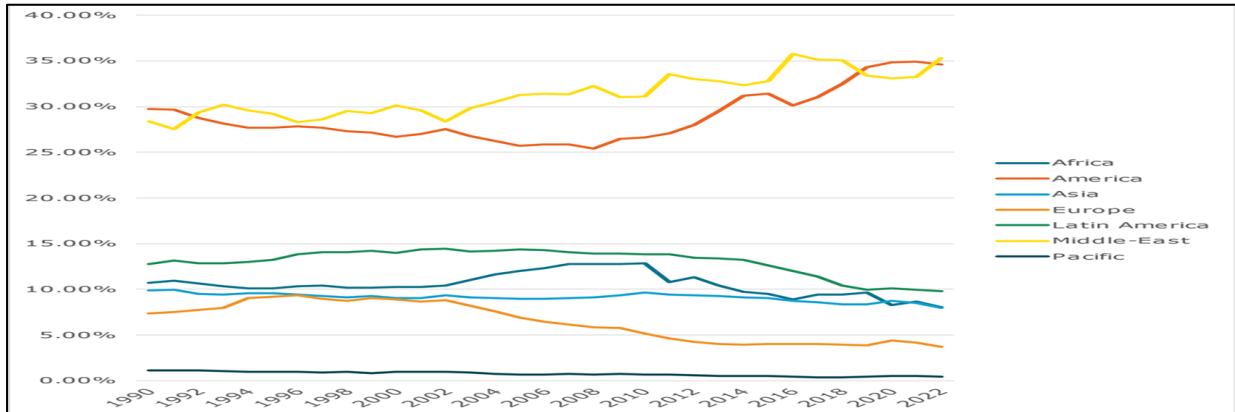

¹ Visual Analitik Metodunda kullanılan veriler <https://yearbook.enerdata.net/> sitesindeki ülkeler/yıllar veri setlerinden alınarak grafikleştirilmiştir.

Grafik 3: Kıtalardaki Petrol Üretimi Grafiği (Milyon metre küp)

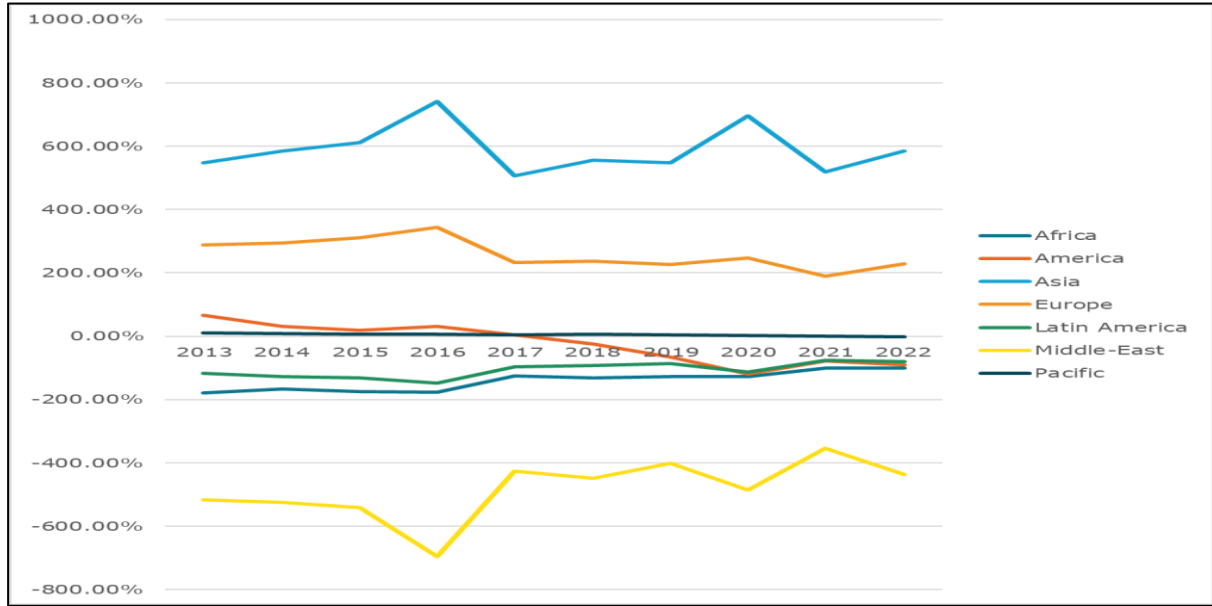

Grafik 4: Kıtalardaki Petrol Üretimi Export ve İmport Grafiği (Milyon varil ton)

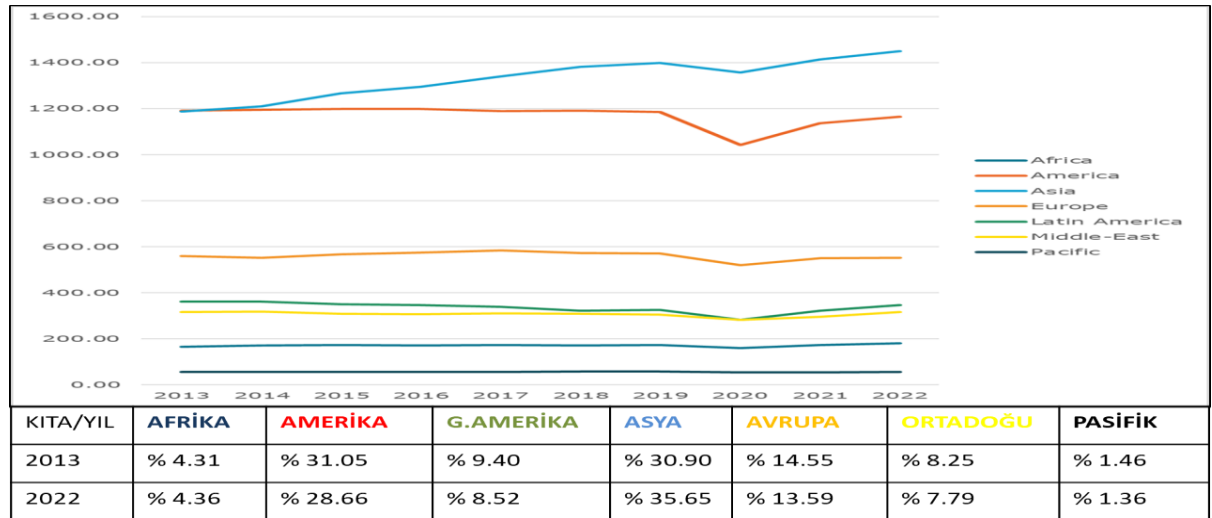

ÜLKE/YIL	AFRİKA	AMERİKA	G. AMERİKA	ASYA	AVRUPA	ORTA DOĞU	PASİFİK
2013	297 (EXPORT)	110 (EXPORT)	116 (EXPORT)	912 (İMPORT)	478 (İMPORT)	858 (EXPORT)	16 (İMPORT)
2022	210 (EXPORT)	187 (İMPORT)	80 (EXPORT)	1208 (İMPORT)	47 (İMPORT)	903 (EXPORT)	4 (İMPORT)

Grafik 5: Kıtalardaki Petrol Tüketimi (Kullanım-Export ve İmport) Grafiği (Milyon varil ton)

Grafik 6: Kıtaların Petrol Harcama Yüzdeleri Grafiği (milyon metre küp)

Petrol ve doğalgaz halen günümüzün en önemli enerji kaynağı olmaya devam etmektedir. Tablo 1 ve 2’de görüldüğü üzere son 30 yıl içinde petrolün üretimi ve tüketimi altı kat, doğalgaz ise iki kat civarında artmıştır. Petrolün artış hızının yüksek olmasının ana nedeni birincil kullanım alanının kişisel, toplu ve yük taşıyan araçlar, her türlü deniz vasıtaları ve uçaklardır. Yani birincil amaç ulaşım’dır. Avrupa Birliği enerji ajansı tarafından yapılan incelemeler de bu sonucu vermektedir. Söz konusu kaynağa göre; toplam petrolün %62,9’si kara, hava ve deniz ulaşımı (sadece %48.72’si kara ulaşımı), elektrik üretimi için %4,87, Endüstri alanında %20.1 hem enerji hem de petrol ürünleri üretimi için kullanılmaktadır (www.ec.europa.eu).

Doğal gaz üretim ve harcama grafikleri incelendiğinde de son on yılda önemli bir artış gözlenmektedir. Doğalgazın tamamı enerji ihtiyaçlarının karşılanmasına giderken, önemli bir miktar da insanların kişisel kullanımına ayrılmaktadır. Ancak doğalgaz kullanımı her geçen gün katlanarak yaygınlaşmakta ve buna bağlı olarak tüketim hızı da yükselmektedir. Kanıtlanmış rezervlere göre dünyanın doğalgaz rezervi 6.923 trilyon metre küptür. Ancak yıllık verilere göre küresel tüketim 132 milyon metre küp kadardır. Bu duruma göre her yıl %12,3 civarındaki artış hesaba katıldığında doğalgaz rezervleri en iyimser düşünceyle 52 yıl sonra tükenecektir (<https://www.worldometers.info/gas/>).

Petrol ve doğalgaz üretimi ve dünya piyasalarına sunularak tüketicilere ulaştırılması konusunda da hassas bir denge vardır. En önemli sorun alanı ülkelerin bağımlılığı ile ilgilidir. İster petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olsun isterse de ithal etsin her ülke, başta ulaştırma olmak üzere yan ürün üretiminden elektrik enerjisine dönüştürülmesine kadar geniş bir yelpazede bu kaynaklara bağımlıdır. Çünkü bütün ülkeler her türlü toplumsal faaliyetlerini ve enerji elde etme teknolojilerini bu kaynaklara dayandırmıştır. Ama bu kaynaklar sınırlı değildir. Özellikle günümüzde bütün ülkelerin teknolojik gelişmeleri kullandığını ve dünyadaki her insanın artık bir şekilde enerjiye ihtiyacı olduğu bir ortamda tüketim sürekli katlanarak artmaktadır.

Diğer taraftan bu kaynakların yer altından çıkarılmasından tüketim safhasına kadar hem maliyet hem de politik açılardan hassas dengeler mevcuttur. Petrol ve doğalgaz kaynaklarının yoğunlaştığı Ortadoğu, Hazar havzası, Güney Amerika, Meksika Körfezi gibi coğrafyalar, İkinci Dünya Savaşının sonundan günümüze kadar dengesiz bir süreç izlemiş ve izlemeye devam etmektedir. Dolayısı ile dengeli fiyat prensibine dayandırılan üretim ve tüketim sistemi her zaman için bozulmaya hazırdır. Bu da bölgesel ve ya kıtasal çatışmalar anlamına gelmektedir.

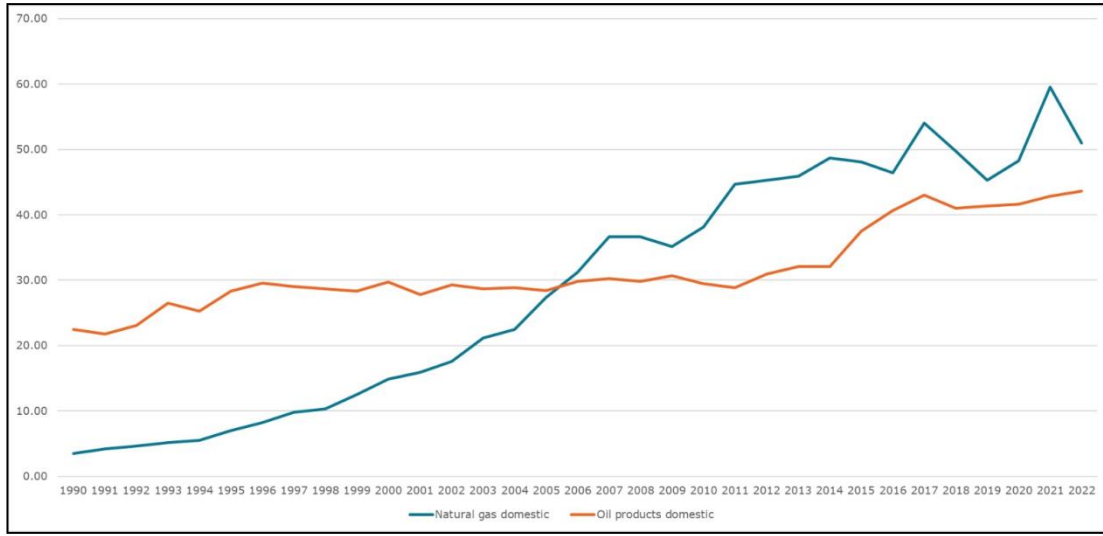
Grafik 4-5 ve 6'da kıtasal boyutta ve yıllık bazda üretim, tüketim ile ithalat/ihracat durumları incelendiğinde aslında bu bağımlılığın çok ciddi bir tehlike olduğu görülecektir. Bu nedenle de sonuç bölümünde de bahsedileceği üzere fosil yakıtların kullanılmasını geriye bırakacak yeni, temiz ve bütün ülkelerin kolaylıkla ulaşabileceği enerji türlerine ihtiyaç vardır.

TÜRKİYE'NİN PETROL VE DOĞALGAZ KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

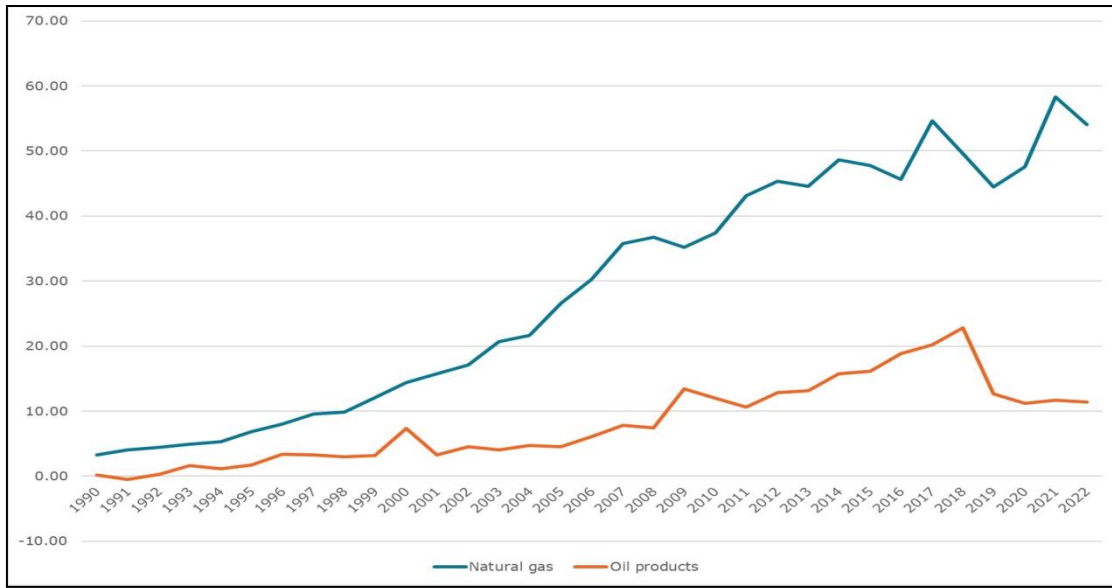
Türkiye aşağıdaki grafiklerden de anlaşılacağı üzere enerji konusunda hidrokarbon kaynaklara bağımlılığı süren bir ülke konumundadır. Her ne kadar dünyanın en büyük enerji kaynaklarına komşu olması, Hazar enerji havzasından elde edilen kaynakların dünya piyasalarına aktarımında enerji terminali pozisyonuna sahip olması gibi önemli avantajlara sahip olsa da, her türlü olumsuz politik gelişmelerde dalgalanan üretim fiyatlarından olumsuz etkilenmektedir.

Türkiye'nin visual analitik metodu ile hazırlanan fosil enerji kaynakları kullanım grafikleri aşağıda sunulmuştur. Bu grafikler incelendiğinde bağımlılık boyutu kolayca görülecek ve alternatif karar destek modellerinin oluşturulabilmesi mümkün olacaktır.

Grafik 1: Türkiye tarafından İthal Edilen Petrol ve Doğalgaz

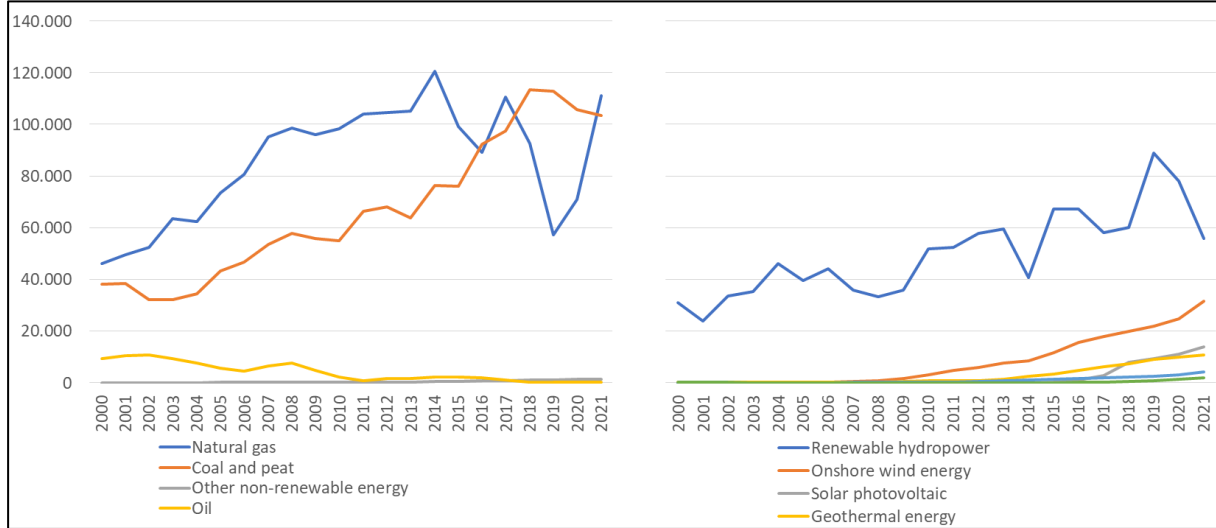
Grafik 2: Türkiye’de Yıllık Bazda Petrol ve Doğalgaz Kullanımı

Grafikler incelendiğinde petrol ithalatı ile kullanımının oldukça yakın olduğu görülmektedir. Bunun sebebi dünya genelinde petrol üretimine getirilen limit miktarlarla ilgilidir. Bu nedenle diğer ülkeler gibi Türkiye’de terminal özelliğine sahip olsa da ihtiyacının daha fazlasını tedarik edememektedir. Dünya genelinde olduğu gibi ithal edilen petrolün %60’ından fazlasını, en yüksek oran kara taşımacılığı olmak üzere hava ve deniz taşımacılığında kullanmaktadır. Taşımacılık sisteminin petrole bağlı olması nedeniyle de fiyat dalgalanmaları, yurt içinde üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Ancak Türkiye’de halen etkili olan yüksek enflasyon nedeniyle rafine petrol litre fiyatlarına getirilen vergiler de çok ciddi olumsuz etkiye bulunmaktadır. Kırmızı ile gösterilen doğalgaz ise daha çok endüstri ve insanların kişisel

ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Bu nedenle petrol ithalatının neredeyse yarısı kadar daha azdır. Yukarıda da belirtildiği üzere aradaki fark ulaştırma için ayrılan enerji kaynağı miktarından dolayı oluşmaktadır.

Grafik 3: Türkiye'nin Fosil Yakıtlardan Elde Ettiği Enerjinin Yenilenebilir Enerji Kapasitesi İle Kıyaslanması

Grafik 3 Türkiye'nin geleceğe dönük enerji politikalarını düzenlemesi açısından faydalı bilgiler içermektedir. Sol tarafta fosil yakıtlardan elde edilen enerjinin ana elemanları kömür ve petroldür. Doğalgaz ise enerji üretiminde çok az kullanılmaktadır. Sağ tarafta ise yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerji kaynakları görülmektedir. Burada da Hidro elektrik santrallerinden elde edilen enerji birinci sıradadır. Ancak fosil yakıtlardan elde edilen enerji için alternatif oluşturması zor görünmektedir. Çünkü iklimsel koşullar suyun seviyesinin ve debisinin azalmasına neden olması gibi birçok faktör elde edilen enerjinin dengesiz olmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan yenilenebilir enerji kaynakları içinde ilk sıralarda yer alan Rüzgâr ve güneş santralleri üzerine de Türkiye'de son yirmi yıl içinde önemli adımlar atılmış olsa da grafiklerden hala yetersiz olduğu görülmektedir.

TÜRKİYE'NİN DENGELİ VE GÜVENİLİR ENERJİ KAYNAKLARINA SAHİP OLABİLMESİ İÇİN GEREKEN ENERJİ POLİTİKALARI MODELLERİ VE SONUÇ

Görüldüğü üzere Türkiye, enerji kaynakları konusunda dünyanın geri kalanı gibi bağımlı bir ülkedir. Ancak bağımlılık bir ülke için kader değildir. Doğru bir durum analizi yapılarak enerji bağımlılığı kaldırılamasa da oldukça azaltılabilmektedir. Bu çerçevede yukarıda 3. Grafikte belirtilen yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretim potansiyelinin artırılması iyi bir çözümdür.

Bu bağlamda Türkiye için üç modelleme söz konusudur.

Birinci Model: Türkiye'nin hem ulaştırma hem de üretim ve yaşamsal enerji ihtiyaçlarının yapılan anlaşmalar çerçevesinde fosil yakıtlardan karşılanmaya devam etmesi.

Bu model bağımlılığa devam edilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca artan nüfusun ihtiyacının karşılanması için daha fazla ham petrol ve doğalgaz talebinin karşılanması, diğerlerinin de ihtiyaçlarının sürekli artması nedeniyle karşılanması mümkün olamayacaktır. Dolayısı ile bu modelin uygulanması/uygulanmaya devam edilmesi, yakın gelecekte Türkiye'nin artan enerji ihtiyacını karşılayamayacağı anlamına gelmektedir.

İkinci Model ise; Türkiye'nin başta rüzgar ve güneş olmak üzere yenilenebilir enerji kaynakları miktarlarını arttırmalı, teknolojilerini geliştirmeli ve fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltmalı.

Bu model geleceğe dönük en iyi modeldir. Yukarıda da ifade edildiği üzere rafine petrol üretiminin yarısından fazlası taşımacılığa gitmekte, geriye kalan ve doğalgaz ile beraber büyük bir miktar toplumun ihtiyaçlarına ve endüstri alanında kullanılmakta ve elektrik elde edilmektedir. Dolayısı ile hem taşımacılık ve hem de sanayi üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilecek elektrik enerjisi miktarının artırılması, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltabilecektir.

Sonuç olarak yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin artırılması gereklidir. Ancak bu arada taşımacılık alanında da araçlarda da yakıt kullanımının fosil yakıtlardan elektrik enerjisine dönüştürülmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda deniz ve hava taşımacılığı olmasa da kara taşımacılığında demiryollarına ağırlık verilmesi ve elektrik enerjisinin kullanılması, elektrikli kişisel araçların kullanılması için satış fiyatlarından, diğer hizmetlere kadar kolaylıklar sağlanarak insanların taleplerinin elektrikli araç kullanımına yöneltilmesi için tedbirler alınması faydalı olacaktır. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi fosil yakıt ithalatının %60 civarındaki oranı kara taşımacılığına harcanmaktadır. Denildiği gibi “*Şimdiden harekete geçmenin bedeli fala gibi dursa da, sonradan harekete geçmek hem geç hem de çok daha fazla maliyetli olacaktır*” (<https://www.un.org/en/climatechange/thought-leaders-simon-stiell>).

KAYNAKÇA

<https://www.worldometers.info/gas/>

www.ec.europa.eu

<https://yearbook.enerdata.net/>

<https://www.un.org/en/climatechange/business-action>

<https://www.un.org/en/climatechange/thought-leaders-simon-stiell>

YEŞİL İNOVASYONA DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Öğr. Gör., Hatice BATMANTAŞ

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, -0000-0002-4293-5504

Doktora Öğrencisi, Fatma ZEYBEK

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, -0000-0003-3525-0520

ÖZET

İnovasyon, genellikle örgütsel değişimin belirli bir derecesini oluşturan yeni ürün, hizmet veya süreçlerin tanıtılmasını ifade etmektedir. Literatürde çevresel inovasyon, eko-inovasyon gibi ifadelerle kullanılan yeşil inovasyon kavramı ise yeni fikirlerin geliştirilmesine ve sunulmasına; sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uygun davranışlar göstererek ve çevreye en az zarar verecek şekilde ürünlerin üretim ve süreçlerinin gerçekleştirilmesine denilmektedir. Yeşil inovasyon, bir ürünün yaşam döngüsü boyunca tüm süreçlerinde çevre dostu davranışın benimsenmesi, mevcut bir ürün tasarımının değiştirilmesi, yeşil ürün ve süreçlerin geliştirilmesini temel almaktadır. Yeşil inovasyon; ürün, süreç ve organizasyonel inovasyon olarak üç boyutta incelenmektedir. Yeşil ürün inovasyonu, çevreye zarar vermeden ya da minimum zararı olacak şekilde yeni ürün veya hizmetlerin üretilmesini ele almaktadır. Yeşil süreç inovasyonu, ürünlerin üretim süreçlerinde çevre dostu davranış sergileyerek, ürün ve hizmetlerin üretilmesini temel alır. Yeşil organizasyonel inovasyon ise işletmelerin ya da firmaların üretim süreçlerinde çevreye verdikleri zararların üstesinden gelebilmek için yeni organizasyonel yöntemlerin geliştirilmesi ve bu yöntemlerin uygulamaya koyulması şeklinde açıklanabilir. Bu çalışmada, yeşil inovasyona dair detaylı literatür taraması yapılarak, kavramsal çerçeve ortaya konacak ve böylece ilgili literatüre niteliksel katkı sunulacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda ilgili ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, bu konuyu ele alan yeterli sayıda çalışma olmadığı belirlenmiştir ve bu değerlendirme çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler : İnovasyon, Yeşil İnovasyon, Ürün İnovasyonu, Süreç İnovasyonu.

CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR GREEN INNOVATION

ABSTRACT

Innovation generally refers to the introduction of new products, services or processes that constitute a certain degree of organizational change. The concept of green innovation, which is used with expressions such as environmental innovation and eco-innovation in the literature, is used to develop and present new ideas; It is called the realization of the production and processes of the products by showing behaviors in accordance with the sustainable development goals and giving the least damage to the environment. Green innovation is based on adopting environmentally friendly behavior in all processes of a product throughout its life cycle, changing an existing product design and developing green products and processes. Green innovation; it is examined in three dimensions as product, process and organizational

innovation. Green product innovation deals with the production of new products or services with little or no harm to the environment. Green process innovation is based on the production of products and services by exhibiting environmentally friendly behavior in the production processes of products. Green organizational innovation, on the other hand, can be explained as the development of new organizational methods and the implementation of these methods in order to overcome the damage they cause to the environment in the production processes of enterprises or companies. In this study, it is thought that a detailed literature review on green innovation will be made and the conceptual framework will be revealed and thus a qualitative contribution to the relevant literature will be made. In this context, when the relevant national and international literature is examined, it has been determined that there are not enough studies dealing with this issue and this evaluation emphasizes the importance of the study.

Keywords: Innovation, Green Innovation, Product Innovation, Process Innovation.

1. GİRİŞ

Günümüzde ürünlerin üretiminden tüketim sonrası hizmetine kadarki süreçlerinin çevre üzerindeki etkilerinin azaltılması ve doğanın korunması önem kazanarak, toplumdaki bireylerin nezdinde farkındalık oluşmaya başlamıştır. Doğal kaynakların aşırı kullanımı ve çevreye verilen tehlikeli maddelerin artan kullanımından kaynaklanan çevre sorunları, ekonominin ve toplumun sürdürülebilir kalkınması için kilit faktörler haline gelmiştir (Song ve diğerleri, 2013; Cai ve diğerleri, 2017). Bu kavramsal çalışmada, yeşil inovasyona dair detaylı literatür taraması gerçekleştirilerek yeşil inovasyonun türleri olan ürün, süreç ve organizasyonel inovasyon açıklanacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnovasyon, yeni fikirlerin işletmelere ve firmalara katkı sunması anlamına gelmektedir. İnovasyon kavramının öncüsü olan Schumpeter inovasyon kavramını, “yeni ürünlerin yaratılması ve organizasyonlarda yenilik yapılmasıyla işletmelerin fayda elde etmesi” şeklinde açıklamıştır (Schumpeter,1939: 85). Yeşil inovasyon kavramı ise 1987’de Montreal Konvansiyonu’nda kloro florokarbonlarının kısıtlanması, 1987’de Kyoto Protokolü’nden CO₂ emisyonlarının kısıtlanması, Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde yeşil inovasyon kavramının duyurulması gibi çevreyi korumaya yönelik düzenlemelerin ortaya çıkmasıyla ön plana çıkmıştır. 2002’de Johannesburg’daki Dünya Zirvesi, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’nin tanımı ve 2015’te COP21 sırasında kabul edilen Paris Anlaşması da dünya çapındaki şirketlere önemli ölçüde farkındalık oluşturmuş ve onları çevreyle daha ilgili yeni yönetim uygulamalarını benimsemeye yönlendirmiştir (Dangelico ve Pujari, 2010). Bu bağlamda yeşil inovasyon kavramı Chen ve diğerleri (2006) tarafından, “enerji tasarrufu sağlama, kirliliği önleme, atıkların geri dönüştürülmesi ve çevreyi korumaya odaklanan teknolojilerinin kullanıldığı ürün ve süreçlerin inovasyonu” olarak tanımlanmıştır. Bu inovasyon, yeşil büyümeyi teşvik etmek ve çevreyi koruma gereksinimlerini karşılamak için verimli bir şekilde kullanılarak; şirketlerin çevresel, sosyal ve finansal sonuçlarını eş zamanlı olarak iyileştirmek için kilit faktörlerden biri haline gelmiştir (Dangelico ve Pujari, 2010). Oltra

ve Saint Jean (2009) yeşil inovasyonu, “çevreye fayda sağlayan ve böylece çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunan yeni veya dönüştürülmüş süreçler, uygulamalar, sistemler ve ürünlerden oluşan yenilikler” şeklinde tanımlamıştır. Driessen ve Hillebrand (2002) ise yeşil inovasyonu “çevresel yükün azaltılması amacıyla geliştirilmesinin yanında önemli çevresel faydalar sağlayan yenilik” olarak açıklamıştır.

Yeşil inovasyon ürün, süreç ve organizasyonel inovasyon olmak üzere üç farklı boyutta ele alınmıştır (Zhang ve diğerleri, 2020). Yeşil ürün inovasyonu, bir ürünün yaşam döngüsünün üretim süreci ve ürünün kullanımı sonrasında doğal çevreye olan etkilerine odaklanarak, üç çevresel türün (malzeme, enerji ve kirlilik) ön planda olduğu çok yönlü bir süreci ifade etmektedir (Dangelico ve Pujari, 2010). Yeşil ürün inovasyonu, çevreye minimum zararı olan ya da çevreye zarar vermemeye özen göstererek çevre dostu malzemelerin kullanıldığı, çevreci ambalajların kullanıldığı, ürünlerin geri dönüştürülerek, yeniden kullanımının sağlandığı ve eko-etiketlerin kullanıldığı ürünlerin inovasyonunu incelemektedir (Chen ve diğerleri, 2006). Sonuç olarak yeşil ürün inovasyonu, yeni ürünlerin bileşenlerinde iyileştirmeler yapılarak piyasaya sürülmesini, bir ürünün yaşam döngüsü boyunca çevresel etkilerini azaltmayı ve yeni ürünler yaratarak pazar ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır (Xie ve diğerleri, 2019).

Yeşil süreç inovasyonu, ürünlerin üretim aşamasında çevre dostu ürünler üretilmesi ve hizmetler sunulması sürecini oluşturmaktadır (Rehman ve diğerleri, 2021). Bu inovasyon, bir işletmenin mevcut üretim süreçlerinin iyileştirilmesi, tasarruf elde edilmesi ve kirliliğin azaltılması için yeni süreçlerin oluşturulmasını ele almaktadır (Chen ve diğerleri, 2006). Literatürde yeşil süreç inovasyonu, genellikle temiz teknolojiler ve boru sonu teknolojiler olmak üzere ikiye ayrılır (Rennings ve diğerleri, 2006). Temiz teknolojiler; sınırlı kaynakların verimli bir şekilde kullanılması, ürünlerin üretim sürecinde çevre kirliliğinin önlenmesi, çevreye zarar vermeyen ya da en az zararı olan malzemelerin kullanılması, üretim için gerekli olan malzemelerin geri dönüştürülerek yeniden kullanıma sunulması yoluyla atıkların azaltılması ve çevreye yayılan emisyonların azaltılması için tasarlanmıştır. Ayrıca temiz teknolojiler üretim sürecinde sürekli iyileştirme ve maliyet minimizasyonu sağlayarak, inovasyon sürecinin çevre dostu ilerlemesini sağlamaktadır (Chiou ve diğerleri, 2011). Boru sonu teknolojileri ise atık kontrol ekipmanı kullanılarak, üretim sürecinin sonunda atıkların yakalanması, arıtılması ve imha edilmesini temel almaktadır. Bununla birlikte bu teknolojiler, çevre düzenlemeleri ile birlikte su kaynaklarının korunması ve hava kalitesini kontrol eden teknolojiler için tasarlanmıştır (Berrone ve Gomez-Mejia, 2009). Yeşil organizasyonel inovasyon ise işletmelerin ya da firmaların çevreye verdikleri zararları minimuma düşürmek için organizasyonel yöntemlerin ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesini kapsamaktadır (Arundel ve Kemp, 2009). Bu inovasyon, üretim devam ederken çevreye verilen zararı en aza indirmek için işletmelerin yönetimi tarafından alınan tedbirlere göre belirlenen projelerin uygulanmasını ele almaktadır (Bal, 2019).

Firmaların yeşil organizasyonel inovasyonda başarılı olabilmesi için firmaların üretim esnasında çevre ile ilişkisinin dikkate alınması, çevre inovasyonu ile ilgili çalışmalarını desteklemesi, üretim süreçlerinde çevreye verilen zararın minimum seviyeye düşürülmesi, firmaların almış oldukları tedbirlerin sürekli geliştirilmesi, bütün birimlerin uyumlu ve düzenli

bir şekilde çalışması için süreçlerin sürekli takip edilmesi ve gerekli denetimlerin yapılması gerekmektedir. Bu organizasyonel çalışmalar, sistemli bir şekilde takip edilerek uzun vadede verimliliği artırmakta ve çevrenin korunmasını desteklemektedir (Khanna ve Anton, 2002).

Yeşil inovasyon kapsamında uygulanacak yeniliklerin ve teknolojilerin aşağıdaki önerileri dikkate alması öngörülmektedir (Shrivastava, 1995: 188).

- Sera gazı emisyonlarının azaltılması.
- Su ve hammadde kaynaklarının daha etkin kullanılması.
- Geri dönüştürülebilir malzemelerin kullanımının artması.
- Çevreye daha az zararı olan kaliteli ürünlerin üretiminin artırılması.
- Çevre dost üretimlerin, süreç ve hizmetlerin geliştirilmesi.

Geniş yelpazeden ele alındığında yeşil inovasyon; sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sunmakta, dar açıdan ele alındığında ise işletmelerin ekonomik hedeflerine katkı sunmaktadır. İşletmelerin maliyet tasarrufu sağlamasında, rekabet gücü elde etmesinde, yeni pazarlara girmesinde, işletmelerin çevre dostu ürünlerin üretimini teşvik etmesinde ve üretim süreçlerini geliştirmesinde yeşil inovasyon önem kazanmıştır.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde küresel ısınma, çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi toplumdaki bireylerin sağlığını tehdit eden çeşitli çevresel sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Bu tür sorunların oluşmasını önlemek için yenilenemeyen enerji kaynaklarının yerine enerjinin etkin ve verimli kullanımını sağlayacak yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, yeşil inovasyona dair detaylı literatür taraması yapılarak, kavramsal çerçeve ortaya konulmuştur. Bu kapsamda firmalara, yeşil inovasyonu etkin bir şekilde kullanabilmeleri için aşağıda öneriler sunulmuştur.

- Fosil enerji yerine yenilenebilir enerji kullanımı teşvik edilmelidir.
- Çevreye minimum zarar veren ve yüksek verimliliğe sahip enerji kaynaklarının kullanımı ile ilgili çalışmalar desteklenmelidir.
- Yeşil teknolojilere dayalı Ar-Ge harcamaları desteklenmelidir ve daha fazla inovasyon yapılması için maddi destekler verilmelidir.
- Yeşil inovasyon için hem kamu hem de özel sektör yatırımlarının uyum içerisinde yerine getirilmesi gerekmektedir.
- Verimlilik artışını sağlayan inovatif faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile insanların karbon ayak izi üzerindeki etkisi azaltılabilir ve bu alanda kamu ile özel sektörün iş birliği içerisinde olduğu çevre dostu politikalar geliştirmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Arundel, A. ve Kemp, R. Measuring Eco-Innovation. UNU-MERIT Working Paper Series-017. United Nations University-Maastricht Economic And Social Research And Training Centre On Innovation And Technology, Maastricht, 2009. <http://collections.unu.edu/view/unu:324> (Erişim tarihi: 08/06/2023)

Bal, E. *Çevresel İnovasyon Faaliyetlerinin İşletmelerin Uluslararası Rekabetçiliğine Etkisi: Marmara Bölgesi Kimya Sektörü Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Berrone, P. ve Gomez-Mejia, L.R. Environmental Performance and Executive Compensation: An Integrated Agency-Institutional Perspective, *Academy of Management Journal*, 52(1): 103-126, 2009. <https://doi.org/10.5465/amj.2009.36461950> (Erişim tarihi: 19/05/2023)

Cai, W., Zhou, X-L. On The Drivers Of Eco-Innovation: Empirical Evidence From China, *Journal of Cleaner Production*, 79 (15): 239-248, 2017. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.05.035> (Erişim tarihi: 10/07/2023)

Chiou, T-Y., Chan, H.K., Lettice, F., Chung, S.H. The Influence of Greening The Suppliers and Green Innovation on Environmental Performance and Competitive Advantage In Taiwan, *Transportation Research Part, Logistics and Transportation Review*, 47(6): 822-836, 2011. <https://doi.org/10.1016/j.tre.2011.05.016> (Erişim tarihi: 17/05/2023)

Chen, Y.S., Lai, S.B ve Wen, C.-T. The Influence Of Green Innovation Performance On Corporate Advantage in Taiwan, *Journal of Business Ethics*, 67(4), 331-339, 2006. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-006-9025-5> (Erişim tarihi: 10/07/2023)

Dangelico, R.M. ve Pujari, D. Mainstreaming Green Product Innovation: Why and How Companies Integrate Environmental Sustainability, *Journal of Business Ethics* Volume, 95: 471-486, 2010. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-010-0434-0> (Erişim tarihi: 12/07/2023).

Driessen, P., Hillebrand, B. *Adoption And Diffusion Of Green Innovations*, Ed.: In W. Nelissen, G. Bartels, G., *Marketing For Sustainability: Towards Transactional Policy-Making*. Amsterdam: Ios Press Inc. 343-356, 2002. <https://ssrn.com/abstract=2363527> (Erişim tarihi: 16/07/2023)

Khanna, M. ve Anton, W. R. Q. (2002). Corporate Environmental Management: Regulatory And Market-Based Incentives, *Land Economics*, 78(4), 539-558, 2002. <https://doi.org/10.2307/3146852> (Erişim tarihi: 02/06/2023).

Oltra, V., Saint Jean, M. Sectoral Systems Of Environmental Innovation: An Application To The French Automotive Industry, *Technological Forecasting and Social Change*, 76, 567-583, 2009. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2008.03.025> (Erişim tarihi: 22/07/2023)

Rehman, S. U., Kraus, S., Shah, S. A., Khanin, D., Mahto, R. V. Analyzing The Relationship Between Green Innovation And Environmental Performance in Large Manufacturing Firms, Technological Forecasting And Social Change, 163, 2021. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120481> (Erişim tarihi: 23/07/2023)

Rennings, K., Ziegler, A., Ankele, K., Hoffmann, E. The Influence of Different Characteristics of the EU Environmental Management and 189 Auditing Scheme on Technicalenvironmental Innovations and Economic Performance, Ecological Economics, 57(1): 45-59, 2006. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.03.013> (Erişim tarihi: 19/05/2023)

Schumpeter, J. A. *Business Cycle*. Philadelphia: Porcupine Press, 1939.

Shrivastava, P. Environmental Technologies And Competitive Advantage, Strategic Management Journal, 16(1), 183-200, 1995. <https://doi.org/10.1002/smj.4250160923> (Erişim tarihi: 25/07/2023)

Song, M., Zhang, L., An, O., Wang, Z., Li, Z. Statistical Analysis And Combination Forecasting Of Environmental Efficiency And Its Influential Factors Since China Entered The WTO: 2002–2010–2012, Journal of Cleaner Production, 42: 42-51, 2013.

Xie, X., Jiage, H. ve Hailiang, Z. Green Process Innovation, Green Product Innovation and Corporate Financial Performance: A Content Analysis Method, Journal of Business Research, 101: 697-706, 2019. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.01.010> (Erişim tarihi: 24/05/2023)

Zhang, Y., Sun, J., Yang, Z., Wang, Y. Critical Success Factors Of Green İnnovation: Technology, Organization And Environment Readiness, Journal of Cleaner Production, 264, 2020. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121701> (Erişim tarihi: 05/06/2023)

FOREIGN TRADE IN FREE ZONES: A COMPARATIVE EVALUATION UNDER THE CUSTOMS REGİME

YÖK 100/2000 PhD Candidate Bahar OĞUL

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, 0000-0002-4335-9086

Assoc. Prof. Dr. Sefa ÖZBEK

Tarsus University, 0000-0002-1043-2056

ABSTRACT

In this study, it was investigated whether the dependence of exports on imports is high in the Turkish economy. With the deepening of economic integration and the globalization process, the importance of customs procedures has increased. In this context, the inward processing regime has been evaluated within the scope of customs regimes. The ratio of exports to imports in Turkey has been compared on the basis of the inward processing regime since the transition to the inflation targeting regime to the present day. The results support the view that the degree of dependency of imports on exports is not high in the Turkish economy. It is thought that this result will play an important role in the selection of economic policy in Turkey. It is emphasized that this result should be examined in depth, especially today, where expectation management has gained great importance.

Keywords: Customs Regimes, Inward Processing Regime, Foreign Trade.

1. INTRODUCTION

International efforts aimed at exploring the advantages of unrestricted international trade, reducing trade barriers and promoting specialization have served as a supportive catalyst in enhancing nations' well-being and growing global trade volumes. Such progress of free international trade was made possible only by the creation of favorable conditions for international trade in countries with different stages of development. In this context, the creation of free zones has been adopted as a policy tool to promote exports, thus enabling countries to take a larger share of the benefits from free international trade by designing appropriate economic and commercial reforms [1].

In the next part of the research, an overview of the course of foreign trade in the free zone of the Turkish economy is presented. In the third part, customs regimes are examined, focusing especially on the inward processing regime, and discussions on the ratio of exports

to imports are included. Finally, the study concludes by providing comprehensive assessments and policy recommendations.

2. FREE ZONES AND FOREIGN TRADE IN TURKEY

In the 1970s, some changes were experienced in the economic systems of the countries due to the increase in oil prices by the Union of Petroleum Exporting Countries (OPEC). One of these changes was the emergence of decentralized development policies based on internal dynamics rather than a national development approach [2]. The OPEC crisis led to stagflation and highlighted energy supply security issues that predominantly affect industrialized countries. The transformation of the energy crisis into a supply crisis has prompted policy makers to seek alternative energy sources. As a result, a transformation has started in the energy sector, which is the most important input of the industrial sector. One of the main goals of this transformation has been the reduction of fossil fuel consumption. As part of this transformation, a number of innovations have taken place, including changes in the economic systems of various countries.

The 1980s marked an important period in which Turkey and many other countries in the world made significant initiatives. In this period, Turkey decided to establish free zones in order to encourage export-oriented development. The Free Zones Law was first enacted in 1985 and then the first steps were taken with the establishment of Mersin and Antalya free zones in 1987 [3]. Among the main targets set for free zones are encouraging export-oriented investment and production, facilitating foreign direct investments and technological integration, directing enterprises to export activities and developing international trade [4]. In the international economic literature, free zones are discussed in the context of special customs regimes. These regions represent unique exceptions that fall outside the general scope of international trade agreements. In particular, free zones can be characterized as zones operating beyond the customs line regarding foreign trade, taxation and customs regulations within the borders of a country [5]. In essence, free zones exist as separate entities within a country's political borders, but they operate outside the scope of customs and tax regulations and are intended to facilitate commercial, manufacturing and service activities. More precisely, they can be defined as regions where the state's intervention in the economy is kept to a minimum [6]. Free zones have important effects in promoting foreign trade and lead to potential increases in both exports and imports. Regarding the import-enhancing effect, imports from free zones offer companies advantages in terms of ease of time and flexibility. This flexibility is due to the reduction of shipping risks and transit time, as well as the avoidance of bureaucratic barriers and tie-up of foreign exchange resources due to letter of credit requirements [7]. Free zones also exert other effects, such as attracting foreign capital, creating employment opportunities, facilitating

technology transfer, hosting offshore banking and transit trade, and utilizing port and transportation services.

Since the Mersin Free Zone was established in 1987, Turkey has witnessed remarkable progress in free zone development. Following this milestone, the establishment of other free zones, including those in Antalya, Adana-Yumurtalık, Aegean and Denizli, also contributed to this progress. It is important to recognize that although free zones are located within certain zones, they do not operate fully independently. However, the laws, customs legislation and foreign exchange regulations valid in the country may be partially or fully valid within the borders of the free zone [8]. These designated regions are established to provide support. Most of these regions focus primarily on export-oriented specialization and engage in numerous activities such as bonded warehousing, export assembly, border trade, shipping and financial services. Also, free zones are strategically established to facilitate technology transfer and encourage research and development, as seen in high-tech development zones and science parks [9].

Despite the increasing prevalence of free zones around the world, many are struggling to achieve their goals such as employment growth and export diversification. However, when successful examples are examined, it is seen that these regions have succeeded in increasing their competitiveness by giving priority to service quality rather than relying only on financial incentives. On the other hand, Africa stands out as a negative example on a global scale in terms of free zone practices [10]. In general, the unsuccessful implementation of free zones is due to heavy expenditure and high operating costs, often attributed to inadequate and faulty site layout planning. As a result, investing in free zones in regions where environmental challenges are severe can lead to a misappropriation of resources in the context of trade. Therefore, it is crucial to approach free zone development with a strategic focus on quality of service and cost-effective site planning in order to achieve successful results and avoid wasting resources.

There is a limited number of studies evaluating free zones in Turkey. Ateş et al. conducted a study aiming to investigate the extent to which companies benefiting from tax advantages in free zones in Turkey contribute to the country's foreign trade and employment in 2023. The study also sought to understand the relationship between these variables. To achieve this, data spanning from January 2013 to May 2022 were collected and analyzed. Fourier ADL latent cointegration tests were performed and seven different models were established with the determined variables. The findings of the study indicate that the contribution of free zones operating with tax advantages to Turkey's import-export activities and employment mechanisms is relatively weak. As a result, the research provides policy recommendations on

taxation, foreign trade and employment. The aim is to promote a more collaborative, innovative and qualified structure, thus facilitating the integration of free zones with international trade and eliminating regional inequalities in the local economy. These recommendations aim to make the best use of the potential of free zones to increase foreign trade and employment, as well as to promote overall economic development.

3. INWARD PROCESSING REGIME UNDER CUSTOMS REGIMES

Before moving on to the concept of Inward Processing Regime (IR), it is considered necessary to clarify the concept of "customs regime". The customs regime regulates the mode of movement of the goods entering the Turkish Customs Zone (TGB) according to the Customs Law No. 4458. IR represents one of these movements. IR is a method that allows the export of processed products by securing the customs duties of the imported goods that are not in free circulation or by subjecting them to one or more processes within the TDZ for this purpose, without prejudice to the special provisions [11].

The Inward Processing Regime (DIR) covers the importation of goods that are not in free circulation for re-export after being processed in the Turkish customs territory. In this process, the goods are exempt from customs duties and trade policy measures, provided that the taxes are secured according to the customs law. Essentially, the Inward Processing regime serves as an important export incentive aimed at increasing exports, diversifying export products, and improving competitiveness in international markets [12]. In case the condition of exporting the processed product is fulfilled, the collected taxes are refunded and the guarantees provided are resolved [13]. Companies located in the TDZ (Turkish Customs Territory) can benefit from DIR by obtaining an Inward Processing Permit (DIIB) or an Inward Processing Permit (DII) depending on the special regulations to be published in connection with this decision [14]. It is important to note that free zones are excluded from this provision..

The aim of this study is to evaluate the Inward Processing Regime (IR) as a complementary measure to the Customs Union, which aims to promote growth in foreign trade for Turkey. In this context, Figure 1 provides an overview of the transactions carried out within the scope of DIR in Turkey's total exports and imports.

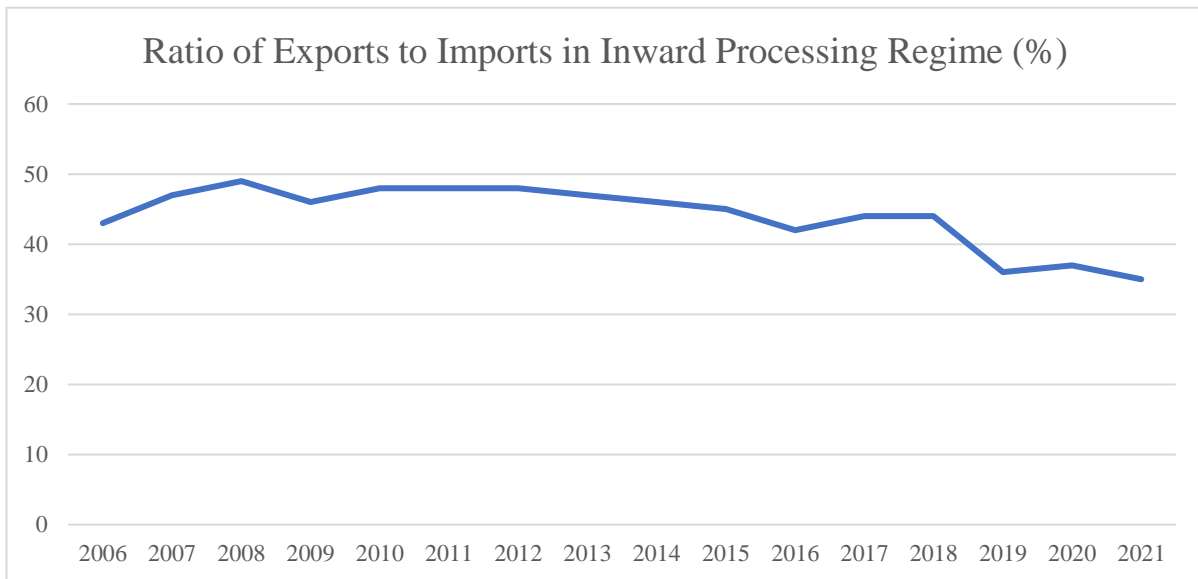

Figure 1. Ratio of Exports to Imports in Inward Processing Regime (%)

When the share of imports in unit exports is analyzed, it is seen that Turkey's dependence on imports in exports is approximately 40%. This ratio does not support the claim that the Inward Processing Regime (IR) increases dependency on imports. In addition, when the percentage of Value Added Share of Imports in Exports reported by OECD is analyzed, it is seen that this ratio is lower. This observation is illustrated in Figure 2.

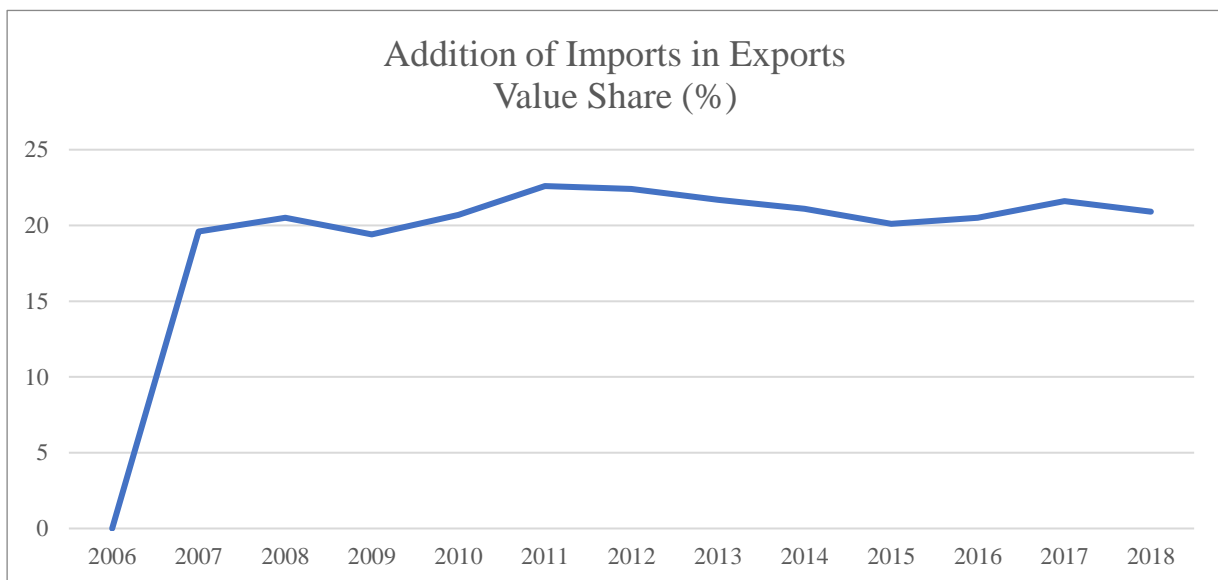

Figure 2. Value Added Foreign Trade in Turkey

When Figure 2 is examined, it is seen that the calculation made by the OECD is taken into account. According to this calculation, the difference between Figure 2 and the findings of this study is attributed to the probability that companies with higher import rates prefer the

Inward Processing Regime [15]. [16] He calculates Turkey's imported input rate as 25% and attributes the difference with OECD figures to the fact that intermediate goods generally pass through more than one country in the global supply chain.

Outside the scope of the DIR, these rates can potentially reach up to 70%. As a result, it is thought that DIR did not contribute to the increase in this rate. These tables underline the importance of the relevant customs regimes, emphasizing that the problems related to customs regimes and the search for solutions are of vital importance for the Turkish economy both in the relevant field and in terms of foreign trade.

4. GENERAL ASSESSMENT AND POLICY RECOMMENDATIONS

Expectation management is considered to be extremely important in terms of the effectiveness of economic policies. For this reason, macroeconomic indicators, especially inflation, interest rates and exchange rates, should be given great attention and these indicators should be carefully guided by the monetary authorities. The correct determination of the dependence of exports on imports in foreign trade is of great importance. When the course of foreign trade is analyzed, the prediction that increasing export trends will lead to an increase in imports may have significant effects on various economic variables, especially exchange rates. This situation may have negative consequences in economic activities. In the descriptive analysis results of the study, contrary to popular belief, it was seen that free zone exports are not highly dependent on imports. Examination of this result empirically is considered important in terms of both confirming the reliability of the finding and contributing to the relevant literature.

REFERENCES

- [1] Ateş, M. S., Ateş, G., Toktaş, D. and Gökçe Canpolat, E. (2023). Serbest Bölgelerdeki İthalat-İhracat ile Türkiye'nin Dış Ticaret ve İstihdam İlişkisi: Fourier ADL Saklı Eşbütünleşme Testi. *İstanbul İktisat Dergisi*, 73(1), 385-418.
- [2] Kudubeş, İ. E. and Egeli, H. A. (2021). Seçilmiş Ülkeler Üzerinden Dünyada Özelleştirme Uygulamaları: 1980-2015. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 73-88.
- [3] Karaduman, N. and Yıldız, Z. (2002). Serbest Bölge Uygulamalarının Dış Ticarete ve Yabancı Sermayeye Katkıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 7(1), 133-152.
- [4] Bakan, S. and Gökmen, S. (2014). Serbest Bölgeler ve Dış Ticaret İlişkisi: Gaziantep Serbest Bölgesi Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 34-51.
- [5] Erdoğan, E. and Ener, M. (2005). *Küresel Pazarların Ekonomik Üsleri: Serbest Bölgeler*. Ankara. Nobel Yayınları.

- [6] Bağrıaçık, A. (1999). Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler. İstanbul. Bilim Teknik Yayınevi.
- [7] Akal, M. (2002). Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkileri. Ekev Akademik Dergisi, 6(12), 51-67.
- [8] Hava, T. H. (1999). Serbest Bölgeler ve Ege Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, 14(1), 113-124.
- [9] Paksoy, S. and Güllü, M. (2011). Serbest Bölgeler Üzerine Bir Araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(35), 113-133.
- [10] Acar, S. and Gültekin Karakaş, D. (2017). Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler. Marmara İktisat Dergisi, 1(1), 21-35.
- [11] Başkol, M. O. (2016). Türkiye İhracatının İthalata Bağımlılığının Dahilde İşleme Rejimi Açısından Analizi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2), 1-19.
- [12] Takım, A. and Ersungur, Ş. M. (2010). Dahilde İşleme Rejimi: İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(2), 289-305.
- [13] Selen, U. (2005). Dış Ticaret Yardım Unsuru Olarak Dahilde İşleme Rejimi: Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 10, 182-205.
- [14] Yılmaz, B. N. and Adıgüzel, M. (2022). Türkiye’nin Gümrük Rejimi ile İlgili Sorunların İncelenmesi. Working Paper Series Dergisi, 3(1), 25-42.
- [15] Ergen, E. (2022). Türkiye’de Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen Ticaretin İthalata Bağımlılığa Etkisi. Gümrük ve Ticaret Dergisi, 9(29), 30-41.
- [16] Akat, A. S. (2019). İhracatta İthalat. İktisat ve Toplum, 101, 7-13.

CLIMATE CHANGE FROM THE GATT PROCESS TO THE PRESENT: AN ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF CUSTOMS REGIMES

YÖK 100/2000 PhD Candidate Bahar OĞUL

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, 0000-0002-4335-9086

Assoc. Prof. Dr. Sefa ÖZBEK

Tarsus University, 0000-0002-1043-2056

ABSTRACT

This study evaluates the development of the customs system since the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) and the global climate crisis. In this context, Customs in the Treaty of Lausanne, the reflection of the 1929 World Economic Depression on Turkish Customs, the Customs Union process and its reflections on the Turkish economy and the globalization process are evaluated. The study aims to provide policy recommendations by evaluating the global warming and climate change process from the relevant periods to the present day.

Keywords: Turkish Customs System, Customs Union, Customs Regimes, Climate Change.

1. INTRODUCTION

Many developments have taken place in the world in line with sustainable economic growth and development goals. One of these developments is economic integration. One of the most important steps in economic integrations in Turkey is the Customs Union agreement. This agreement has brought many advantages for Turkey in trade activities with European countries, which are Turkey's most important foreign trade partners. On the other hand, the globalized climate crisis, which has recently become the most important problem, is one of the most important problems to be solved [1]. In this context, taking some measures in foreign trade has become an important issue. In this context, it is considered that making improvements especially in terms of customs regimes will provide efficiency. Especially from the point of solving the climate crisis, it is seen that issues such as green customs digitalization, e-customs, green logistics come to the fore.

In the following section, the GATT process and the issue of climate change will be analyzed. The evolution of the GATT process to the WTO and the developments will be analyzed and the issue of climate change will be discussed. In the third section, the recent

history of the Turkish Customs System will be given under subheadings and customs regimes will be evaluated. In this context, developments related to climate change will be presented. On the other hand, the existing problems in customs organization and solution proposals will be put forward. In the last section, general evaluations will be made and policy recommendations will be presented.

2. GATT PROCESS AND THE GLOBAL CLIMATE CRISIS

The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), signed in 1947, was an important outcome of the Bretton Woods meetings held to recover from the negative effects of the Second World War. The GATT, which was signed with the aim of "reducing tariffs and other barriers to international trade", has become one of the three important organizations of the global economic system together with the International Monetary Fund (IMF) and the World Bank [2].

The global trading system established under the GATT was developed through a series of trade negotiations and rounds. The negotiations started with tariff reductions, and other areas such as anti-dumping and non-tariff measures were added as the process progressed. Although the World Trade Organization (WTO), which was established on January 1, 1995 as a result of the Uruguay Round held between 1986 and 1994, is one of the youngest international organizations, the multilateral trading system established under the GATT is over 70 years old, as it is the successor to the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) established after the Second World War. Over the last 70 years, global trade has experienced phenomenal growth, with merchandise exports growing at an average rate of 6% per year [3]. In the 1980s, world agricultural trade was shaped by the crisis. In this context, the European Community and the United States were engaged in fierce competition. This competition led to a collapse of prices on the world market. While the agricultural production of the European Community and the United States continued to grow, in the developing countries, demand capacity shrank in the context of the debt crisis; purchasing power declined; export prices fell, so that the subsidy budget remained under pressure. Within this general situation, many divergent positions were represented in the Uruguay Round [4]. In the early 1980s, falling oil prices meant that the food deficit was continually becoming more difficult to cover, and this led to a new direction in policy with the aim of food self-sufficiency. The ban on wheat imports certainly played a role in realizing this objective. On the other hand, the promotion of domestic producers of staple foods, poor planning of programs to increase domestic wheat production, destruction of the ecology by these programs, and poor climatic conditions also played a role [5]. With the

transition from the GATT process to the WTO and the subsequent growth, environmental degradation has occurred. Among the problems, climate change stands out. The main cause of this problem is greenhouse gases released into the atmosphere by human activities. These are carbon dioxide (CO₂), methane (CH₄), diazot monoxide (N₂O) and other gases emitted into the atmosphere by activities such as fossil fuel combustion, industrial production and deforestation. These greenhouse gases accumulate in the atmosphere and trap heat in the atmosphere, preventing some of the sun's rays that heat the earth from radiating back into space. This is known as the "greenhouse effect" [6]. At the start of the GATT, environmental issues were typically a low public policy priority. Therefore, although the Agreement included some environmental exceptions to trade obligations, it did not explicitly address the question of how trade affects the natural environment [7]. According to the WTO Environmental Database 2020 (EDB) Report [8], the proportion of environmental notifications to the WTO increased from around 8% in 1997 to around 10% in the early 2000s. By 2020, 827 or 16.7% of the 4,955 notifications submitted by members are environment-related. The Intergovernmental Panel on Climate Change points out that the planet will warm by at least 1.5°C by the 2030s under all scenarios, and that the best estimate for climate commitments is the scenario where global warming reaches 2.7°C by 2100. Data from the International Energy Agency also clearly show that emissions are increasing. Today, in order to achieve the long-term temperature target of the Paris Climate Agreement, to which 193 states are parties, countries need to reach a carbon neutral world by the middle of the century [9]. Otherwise, it is assessed that climate change will lead to an increase in temperatures, sea level rise, decrease in biodiversity, damage to agricultural areas and increase in health problems.

3. DEVELOPMENT OF CUSTOMS SYSTEM AND CUSTOMS REGIMES IN TURKEY

Human beings have always been engaged in trade throughout history. Commercial activities were carried out with the primitive barter method. With the establishment of nation states, political borders were drawn and trade evolved to different dimensions. So much so that states have determined economic borders and started to collect customs tax on the activities occurring at the borders. There have been multifaceted developments in the world regarding customs. In this section, the evolution of the Turkish customs system from the Treaty of Lausanne to the present day is discussed.

3.1. Customs under the Treaty of Lausanne

Despite the victory of the National Struggle, the Lausanne negotiations caused important debates. The fact that some states did not want to give up their privileges over the

Ottoman Empire is among the most important reasons for this situation. Therefore, these states made significant efforts to revise the demands of the Turkish delegation [10]. Especially in the field of customs, the arrangements made by the new Turkish State were much debated. One of the most important issues was the customs revenues allocated for the foreign debts of the Ottoman Empire. With the Treaty of Lausanne, customs revenues of some regions were excluded from the payment of foreign debts [11]. According to the information obtained from the records of the Turkish Historical Society, it was decided in 1907 that the additional customs tax revenues would be equal to the revenues of the remaining territories after the territories and islands were divided. Turkish customs tariffs were updated in 1890. During this update, an international union was established and new tariffs were developed for the states that did not sign a trade treaty under the Treaty of Lausanne. According to the regulation, the customs tax was increased to 8% from 5% in the law dated July 28, 1920 [12].

3.2. The Great Depression and Customs

The Great Depression, which emerged in the US and affected the whole world, is an important turning point in world economic history. The depression, which spread over a significant area and had a deep impact, seriously affected the socio-economic conditions of countries. In economic terms, high unemployment and economic contractions occurred [13]. Turkey was also significantly affected by the Great Depression. The contraction in demand that emerged all over the world in the relevant period negatively affected the Turkish economy. In particular, significant contractions in foreign trade emerged [14]. This situation became a major obstacle to industrialization. Foreign exchange problems emerged. In order to overcome the depression period with the least damage, the principle of statism was adopted. The main reason for this transition was the inability to protect the national industry against foreign competition until the introduction of the new customs regime in 1929 [15]. Unlike its general economic effects, the Great Depression had two important effects in Turkey. The first of these was the date when Turkey would start to pay its share of debts from the Ottoman Empire according to the Treaty of Lausanne. The other is the date when the Trade Agreement signed in addition to the Treaty of Lausanne began to be implemented.

3.3. Customs in the Customs Union Process

Foreign trade has an important place in line with sustainable economic growth and development goals. Therefore, international competition is of great importance. Economic policy makers attach importance to economic integration and technological development as a requirement of the theory of comparative advantage. This situation leads countries to various agreements. In this context, many countries take steps by making the optimum decision in order

to get a higher share from world trade. In this sense, the Customs Union agreement stands out for Turkey. This agreement was realized with the member countries of the European Union. The characteristic of this agreement can be expressed as the abolition of tariffs and quotas and the adoption of common trade policies by starting to apply a common tariff rate against outsiders. Finally, customs duties applied against third countries are equalized [16]. The Customs Union, which is considered important for Turkey's Customs Territory, has led to significant gains in foreign trade. However, the fact that the EU membership process, which started in 1959, has not yet been realized despite the signing of the Customs Union is considered to have reduced customs and commercial efficiency in general [17].

3.4. Customs Regimes and Problems in the Globalization Process

In the period from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey, a number of developments occurred in terms of customs. Especially in the 1980s, this process accelerated with the liberalization steps. The Customs Union signed with the European Union countries is one of the most important stages. The period since this agreement can be called the new globalization period. In this process, the importance of information-communication technology has increased and new developments have started to be integrated with old customs practices. In this period, especially the emergence of climate change as an important problem has made it essential to take steps in the customs and logistics sector. The most important step in preventing climate change was taken with the Paris Agreement. With this agreement, countries are expected to take steps to reduce greenhouse gas emissions [18]. On the other hand, green practices come to the fore. This includes ecological design of products, green production/material management, green purchasing of raw materials and components, green transportation and green distribution/marketing and reverse logistics activities [19]. On the other hand, E-customs practices are also considered important. The intensive bureaucratic processes of customs clearance processes constitute a major obstacle to e-export. In this context, the "Electric Trade Customs Declaration (ETGB) system stands out on behalf of its users through the Computerized Customs Activities System (BİLGE) [20]. With this practice, both bureaucratic obstacles are reduced and efficiency is ensured. On the other hand, green customs and green logistics practices stand out. In order for green customs and green logistics practices, which have an important role in preventing climate change, to be effective, some updates are required in customs regimes. The development of the Turkish customs system and the qualification of human resources are seen as the most important steps. In Turkey, there are eight customs regimes in the customs law. These are;

- Customs Warehouse Regime,

- Inward Processing Regime,
- Customs Controlled Processing Regime,
- External Processing Regime,
- Temporary Import Regime,
- Free Movement Regime,
- Transit Regime,
- Export Regimedir [21].

There are few studies on the problems of the Turkish customs system. Among these studies, [22] explained the customs regimes in depth and revealed the problems encountered in practice. According to the results of the study, the problems of the sector are shown in Figure 1.

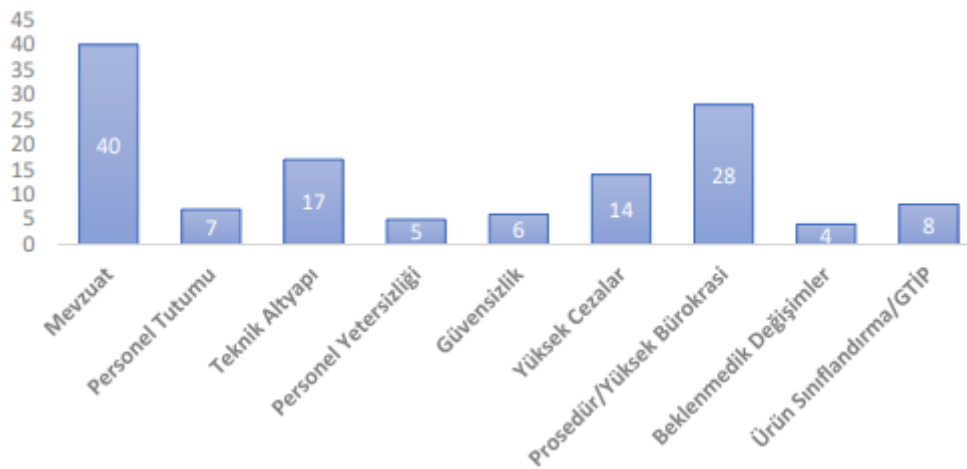

Figure 1. Problems in the Customs System

According to Figure 1, the most important problems are legislation, bureaucracy and technical infrastructure. It is considered that the efficiency of the customs system will increase with the solution of these problems. In this context, it is thought that improvements will occur in foreign trade, economic growth and development will be supported and green practices will be put into practice. Thus, both effective practices will be realized and measures will be taken against climate change with environmentally friendly green practices.

4. CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Global warming and climate crisis are among the most important problems today. It is important that all segments of society are involved in the solution of this problem. In this study, the international trade dimension is prioritized and the climate crisis is evaluated. In this context, the processes developing from the GATT process to the World Trade Organization have been discussed and the developments until today have been examined. At the same time, the stages of the development of the customs system in Turkey in this process have been

examined and new steps have been put forward. Climate change has been an important subject of the World Trade Organization. In this context, activities encouraging the efficient use of resources of countries aim to realize emission-reducing targets. From GATT to WTO and beyond, green practices are of great importance. In this sense, the improvement of customs systems is included in Turkey's development plans. Improvement of customs systems is considered to contribute both in foreign trade and in preventing climate change. In the follow-up studies to this study, the issues of customs system, logistics sector and climate change can be empirically tested in a group of countries including Turkey. Thus, it is considered that this study will contribute to the related literature in terms of empirical results.

REFERENCES

- [1]Tuncer, B. B. (2022). Halkla İlişkilerin Toplumsal Dönüştürücü Rolü Bağlamında Sürdürülebilirlik ve İklim Krizi Üzerine Bir Deneme. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(3), 836-851.
- [2]Arıkan, Y. and Tozkoparan, İ. B. (2022). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gıda Güvenliği. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 4(9), 458-480.
- [3]Yalaman, M. D. (2023). Kuruluşundan Günümüze Dünya Ticaret Örgütü’nün Küresel Ticaretteki Rol ve İşlevi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi, 1(1), 32-41.
- [4]Akman, M. S. and Aran, B. (2015). DTÖ Nairobi Bakanlar Konferansı ve Dünya Ticaretinin Geleceği. Bulletin, No 1.
- [5]Kartal, Z. (2015). GATT ve Uruguay-Raunt: Gelişmekte Olan Ülkelerin Dünya Ticaretindeki Yapısal Bağımlılıklarının Artması. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 25(2), 177-206.
- [6] Kurnaz, M. L. (2023). İklim Değişikliği ve Uyum Süreçlerinde Türkiye. Resilience, 7(1), 199-208.
- [7] World Trade Organisation and United Nations Environment Programme. (2018). Making trade work for the environment, prosperity and resilience. 30 Temmuz 2023 tarihinde https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/unereport2018_e.pdf adresinden erişildi.
- [8] Committee on Trade and Environment. (2022). Environmental database for 2020 (WT/CTE/EDB/20). 30 Temmuz 2023 tarihinde <https://web.wtocenter.org.tw/DownFile.aspx?pid=366762&fileNo=0> adresinden erişildi.
- [9] Topçu, F. H. (2022). İklim Değişikliği Önlemleri Bağlamında Dünya Ticaret Örgütü Kural ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış. İdealkent, 13(37), 1614-1639.

- [10] Keçe, M. and Gül, O. K. (2023). Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Gümrük Sisteminin Evrimi Üzerine Bir Değerlendirme. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (43), 564-602.
- [11] Düstur, (1931). Başvekâlet Matbaası, Ankara.
- [12] TCMB Zabıt Ceridesi (1920). 30 Temmuz 2023 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/1677> adresinden erişildi.
- [13] Yeşilyurt, Ş. (2021). Büyük Buhran'ın Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Bir Neticesi: Buhran Vergisi. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 37(104), 221-260.
- [14] Bakırtaş, İ. and Tekinşen, A. (2004). Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12), 83-100.
- [15] Bulut, M. (2003). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'de Devletçiliğe Geçiş. Bilig, (26), 77-101.
- [16] Nart, E. Ç. (2010). Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 5(17), 2874-2885.
- [17] Çakmaklı, B. M. (2023). Ekonomik Entegrasyon Anlaşmalarından Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Yüksek Teknolojili Ürünleri İhracatına Etkisi. JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy, 8(1), 297-315.
- [18] Karakaya, E. (2016). Paris İklim Anlaşması: İçeriği ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 1-12.
- [19] Samut, P. K. (2023). OECD Ülkelerinin Yeşil Lojistik Performansı ile Enerji, Sağlık Ekonomisi ve Çevre İlişkisinin Analizi. Verimlilik Dergisi, 67-82.
- [20] Acer, A. and Yüğünt, C. (2021). Küresel E-Ticaret Sisteminde Kullanılan Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesinin Posta ve Hızlı Kargo Taşımacılığına Etkileri. OPUS International Journal of Society Researches, 18(Yönetim ve Organizasyon Özel Sayısı), 1573-1595.
- [21] Tekin, Ü. E. (2018). Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri'nin Türkiye'deki Kullanımı ve Dış Ticaret Dengesine Etkileri. International Journal of Social Humanities Sciences Research, 5(19), 555-565.
- [22] Yılmaz, B. N. and Adıgüzel, M. (2022). Türkiye'nin Gümrük Rejimi ile İlgili Sorunların İncelenmesi. Working Paper Series Dergisi, 3(1), 25-42.

MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNİN ÖRGÜTSEL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Arş. Gör. Ebru ERDOĞAN

İnönü Üniversitesi, - 0000-0001-6981-8335

ÖZET

Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), günümüz çalışma hayatında, şirket ile mevcut ve gelecekteki müşterileri arasındaki etkileşimi yönetmek için kullanılan, hızla büyüyen çok önemli bir iş uygulamasıdır. Müşteri ile olan ilişkiyi iyi bir şekilde yönetmede önemli fırsatlar yaratan bu yaklaşımın temelinde, yeni ve gelişen bir iş ortamı yaratma ihtiyacı yer almaktadır. 21. yy. da internetin toplum hayatında önemli oranda yer edinmesiyle, teknoloji insan hayatının vazgeçilmez ve etkili unsuru olarak görünmeye başladığından beri, şirketlerde, fiyatları, iletişimleri, hizmetleri, ürünleri özelleştirmeye ve online platformlarda yeni müşteriler kazanma olanağına erişmişlerdir. Ancak, böylesi bir platformda, bilgi, ürün, hizmetin etkili bir şekilde sunulabilmesi ancak müşteri profillerinin ve müşteri ihtiyaçlarının doğru bir şekilde anlaşılması ile mümkün olmaktadır. Araştırmalar, üretim odaklılıktan müşteri odaklı ilişki ve iletişimlerin gelişmeye başlamasıyla, müşteri firma ilişkilerinin, hizmet sağlayıcılar ve müşteriler arasında kurulan ilişkiden olumlu etkilendiğini göstermektedir. CRM yaklaşımının görevi, müşterilerin şirketle olan geçmişi hakkındaki verileri analiz ederek, müşterileri elde tutmak ve onları sürdürülebilir kılmaya odaklanmaktır. Böyle bir tutumun, satış hacmindeki artışla, karlı ve sürdürülebilir gelir büyümesine katkı sağlamakla birlikte, şirketin müşterilerle ticari ilişkisinin gelişmesine yol açtığı algılanmaktadır.

CRM'ye büyük yatırımlar yapmış ve bunu temel ilke olarak benimsemiş işletmeler, müşterilerin ima ve ifade edilen ihtiyaçlarını daha iyi anlamaktadır. Bu açıdan, tatmin olmuş ve sadık hale gelmiş müşteri profilinin, uzun dönemde işletme performansının artmasında olumlu yönde katkı sağladığı ifade edilebilir. Mevcut çalışmanın amacı, bir organizasyonun performansının, başarılı CRM politikalarından nasıl etkilendiğini değerlendirmektir. Bu amaçla, teknoloji, kurumsal yetenek, müşteri odaklılık ve müşteri bilgi yönetiminin bileşenlerinin örgütsel performans üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), Örgütsel Performans, Kurumsal Yetenek, Müşteri Odaklılık.

1. GİRİŞ

Müşteri ilişkileri yönetimi (CRM), küresel çapta çeşitli sektörler ve endüstrilerde her geçen gün daha fazla önem kazanan bir uygulama haline gelmektedir. Bu açıdan, artık çağdaş iş ortamında, müşteriler, tüm pazarlama eylemlerinin merkezi unsuru olarak kabul edilir. Bu durum, artık işletmelerin, müşterilerin dikkatini çekmek için kişisel muamele, kişiselleştirme ve bire bir pazarlama gibi faktörlere odaklanmasını gerektirmektedir ve bu işlevlerin yerine

getirilmesinde CRM, işletmeler için bir öncelik haline gelmiştir. CRM yaklaşımının temel stratejisi, müşteriler ile birebir etkileşim yoluyla ihtiyaç tespit edilmesi, ilişki kurulması ve sürdürülmesidir. Bahsedilen etkileşim yönelimi ise, bir firmanın bireysel müşterileriyle etkileşime girme ve kârlı müşteri ilişkileri elde etmek için birbirini izleyen etkileşimler yoluyla onlardan elde edilen bilgilerden yararlanma yeteneğini yansıtır.

CRM, öncelikli olarak, müşterileri kuruluşlarına bağlı ve sadık kalmaya teşvik etmek için, müşterilerle stratejik ve uzun vadeli ilişkilerin belirlenmesi ve geliştirilmesi ile ilişkilidir. İlişkinin devamlılığını hedefleyen bu süreç, kârlı müşterileri çekmek, onlarla kalıcı ilişki kurmak ve sürdürmeyi içermektedir. Rekabetin ön plana çıktığı mevcut rekabet ortamında müşteri ilişkilerini güçlendirme yeteneği, rekabet avantajının olası bir kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle şirketler, son birkaç yılda müşteri ilişkileri yönetiminin (CRM) uygulanmasına önemli ölçüde yatırım yapmaktadır (Pozza vd.,2018, s.391).

Örgütsel performans ise, bir organizasyonun pazar odaklı ve finansal hedeflerine ne kadar iyi ulaştığını ifade eder. Aynı zamanda kurumsal performans, bir organizasyonun, finansal ve finansal olmayan amaçlarına ulaşma becerisine dayanan değerlendirme olarak kavramsallaştırılabilir. Örgütsel performans ölçütlerinin de CRM faaliyetleri ile önemli oranda bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Doğrudan maliyet ve gelirden, müşteri bilgisi ve müşteri memnuniyetindeki gelişmelere kadar pek çok faktörü ile CRM'nin örgütsel performansı etkilediği söylenebilir. Bu çalışmanın ana hedefi, literatürdeki çalışmalara dayanarak, müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) uygulamaları ve organizasyonel performans arasındaki bağlantıları incelemek ve konunun stratejik önemini ortaya koymaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM) Teknolojisi

Günümüz iş dünyasında, uzun vadeli kârlılık ve rekabet avantajı elde edebilmek için, işletmelerin hem müşteri çekiciliğini dikkate almaları hem de müşterilerinin inancı olan sebat etme gerekliliğini kazanmaları ve eski müşterilerini elde tutmaları gerekmektedir (Soltani, 2018: 2). Müşterileri korumak ve elde tutmak için en temel ve kârlı strateji CRM'dir. Bu nedenle CRM, son yıllarda bilgi teknolojileri ve pazarlama gibi farklı alanlarda büyük ilgi görmektedir. Müşterilerle iletişim kurmak, kuruluşlar için karlı bir ticaret olarak görülmekte ve müşteriler kuruluşların gözünde önemli bir yere sahip olmaktadır.

CRM, kuruluşların müşterilerinin ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini geçmişleri ve tercihleri aracılığıyla net bir şekilde anlamalarını sağlayan ve kuruluşların uzun vadeli planlamalarına yardımcı olmada anahtar olarak kullanılacak bir iş felsefesi olarak kabul edilebilir (Rafiki ve Hidayat, 2017, s.187). CRM, kurumsal verimliliği artırmak ve tüketicilerin özel ihtiyaçlarına ilişkin ayrıntılı bir içgörü sağlamak için müşteriyi elde tutma ve bağlantıları artırmayı amaçlar. Güçlü bir müşteri ilişkisini sürdüren bir şirket, şirketini rakiplerinden farklılaştırabilir, tüketici ilgisini koruyabilir ve hatta tüketicilere sunulan değerleri geliştirebilir (Banerjee ve Mishra, 2017, s.1).

Shang and Chen (2007), CRM'yi literatürde çoğunlukla ihmal edilen ilişki pazarlamasının felsefi olarak ilişkili bir ürün olarak ifade etmektedir. Adam vd. (2010) ise bu stratejiyi kurumsal bir yaklaşım olarak ele almıştır ve CRM'yi "müşteri kazanımını, müşteriye elde tutmayı, müşteri taahhüdünü ve müşteri kârlılığını iyileştirmek için etkili iletişim kullanarak müşteri davranışını anlamak" olarak ifade etmiştir. Ramani ve Kumar (2008) ise uygulamaya daha geniş bir perspektiften bakarak CRM'nin bireysel müşterilerin alternatif pazarlama programlarına olası tepkilerine dayalı olarak farklı ve özel muamele yoluyla müşterilerle sürekli bir ilişki kurmak, inşa etmek ve sürdürmek için gereken tüm süreçleri içerdiğini ifade etmişlerdir. Böyle bir yaklaşım her müşterinin genel kârlılığa etkisinin firma maksimizasyonuna katkı sağladığı temel yaklaşımına dayanır.

2.2. Örgütsel Performans

Saunila (2016) performansı, ölçüm nesnesinin önceden belirlenmiş hedeflere göre önceden belirlenmiş özelliklerle ölçülebilen çıktılar üretme yeteneği olarak tanımlar. Lönnqvist'e (2004) göre performans, ölçüm nesnesinin amaçlarla ilgili sonuçlara ulaşma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Performans, belirli faaliyetlerin fiili sonuçlarına/çıktılarına, bir faaliyetin nasıl yürütüldüğüne veya sonuçlara ulaşma becerisine atıfta bulunabilir. Ayrıca Hudson vd. (2001) ve De Toni and Tonchia (2001) göre performans, performansın ölçülebileceği boyutlar aracılığıyla da tanımlanabilir. Bu boyutlar, (örneğin finansal etkinlik, verimlilik, karlılık, üretkenlik, kalite, zaman, esneklik), çalışma yaşamının kalitesi/insan müşteri memnuniyeti ve yenilikçiliği içermektedir.

Örgütsel performans (OP), yaklaşımların etkinliğinin ortaya çıkarılabilmesi ve gelecekteki performans ve fırsatların belirlenebilmesi ve değerlendirilebilmesi için net bir anlayışın oluşturulmasına yardımcı olmaktadır (Das ve Hassan, 2020: 2143). Mathur and Kumar (2019) göre performansın değerlendirilmesi, üretim sisteminin kalitesinin ve etkinliğinin nicelleştirme aşamasıdır. Örgütsel performans, genellikle her şirket için müşteri sadakatini, itibar etkisini ve kuruluşun uzmanlığını veya yeteneğini artırarak çeşitli faydalar sağlayabilen temel bir faktör olarak kabul edilir (Daengs vd., 2019: 1156).

2.3. Örgütsel Performans Ölçümleri

Günümüzün başarılı ve kârlı pazar ortamında şirketler, işlerini geliştirmek için dinamik, öngörülemez ortamlardaki değişikliklerle mücadele etmek için çalışma gayreti içerisinde (Abdallah ve Al-Ghwayeen, 2020: 490). Büyüyen pazara yanıt olarak, pazarda büyüyüp gelişen bir işletme olabilmek ise örgütsel performansın ölçülmesi ile mümkün olmaktadır.. Örgütsel performans ölçümü, kuruluş içinde meydana gelen her şeyin işin sonuçlarını etkilemesini sağlayan sistematik bir yöntem olarak bilinir (Saunila, 2016, s.166). Mevcut çerçeve analizinin etkinliğinin ve kullanılabilirliğinin iyileştirilmesi veya önerilen planların planlanması, inşa edilmesi, uygulanması ve izlenmesi için alternatif çözümlerin karşılaştırılması için kullanılır. Ayrıca, kuruluşun hedeflerini, amacını ve değerlerini nasıl gerçekleştirdiğini ve bu tür ölçütlerin bir işletme bünyesinde geleneksel çıktı göstergelerini nasıl sağladığını belirlemeye

yardımcı olur (Gandhi, Shaikh ve Sheorey, 2017, s.372). Bu ölçümler, bir iş birimi için geleneksel performans ölçümlerini içermektedir. Şirket içindeki her bir kuruluş veya departman, kendi kritik işlevini ve çevresini temsil eden performans izleme çerçevesi ile ayırt edici olabilir (Das ve Hassan, 2020, s.2143).

Örgütsel performans (OP), çoğunlukla şirketin rekabetçi konumu, toplam varlık getirileri ve yıllık satış büyümesi açısından elde edilebilecek finansal ve stratejik performansı ile ölçülmektedir (Sharma ve Modgil, 2019, s.338). Gandhi vd. (2017) tarafından yürütülen literatür taraması sonucunda kullanıldığı tespit edilen en yaygın fiziksel performans ölçütleri; aktif kârlılık, Pazar payı, yatırım kârlılığı, net kâr, net kârdaki büyüme, verimlilik oranı, toplam çevrim süresi, toplam nakit akış süresi, maliyet tasarrufu, stok dönüşleri, vergi öncesi net kâr, brüt kâr marjı, kalite performansı, stok yönetimi performansı ve finansal likidite olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca genel rekabet pozisyonu, firmanın bugünkü değeri, inovasyon performansı, pazar payı, performans ve kalite iyileştirme gibi finansal olmayan ölçütler de vardır.

Ramani ve Kumar örgütsel performans başarısının müşteri etkileşim yöneliminin sonuçları olarak ele almıştır ve iki grup müşteri merkezli performans ölçümü üzerinde durmuşlardır. Bunlardan ilki “müşteri bazlı ilişkisel performans”, diğeri ise, “müşteri bazlı kâr performansı”dır. Müşteri temelli ilişkisel performans ölçüsünü müşteri memnuniyeti, müşteri sahipliği ve olumlu ağızdan ağıza iletişim olarak belirlenmektedir. Müşteri bazlı kâr performansının belirleyicileri ise, “kârlı müşterilerin belirlenmesi”, “kârlı müşterilerin kazanılması ve elde tutulması” ve “karsız müşterilerin kârlı müşterilere dönüştürülmesi” şeklinde belirtilmektedir.

3. Müşteri İlişkileri Yönetiminin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi

CRM faaliyetleri, işletme faaliyetlerinden maksimum fayda elde etmeyi, müşteri memnuniyetini artırmaya çalışmayı, farklı hizmet ve ürünler sunmayı, müşteri ihtiyaçlarını karşılamayı ve müşteri sadakatini sürdürmeyi amaçlar. Alan yazında pek çok yazar tarafından belirtilen ortak görüş, CRM uygulamasının, müşterinin bağlılığını ve memnuniyetini artırabildiği şeklindedir. Yine bilindiği gibi bir kuruluşun iş performansı müşteri sadakati ve memnuniyeti ile birlikte artmaktadır. Bu açıdan, CRM'nin örgüt performansı üzerinde doğrudan, olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir (Soltani vd., 2018, s.5).

Konunun öneminin ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olacak şekilde, CRM ve örgütsel performans arasındaki bağlantıyı ele alan yazarlar ve araştırma bulgularına ait görüşler Tablo 1de detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 1. CRM'yi Firma Performansına Bağlayan Çalışmaların Özeti

Yazar/Tarih	CRM Bileşenleri	Mediatörler	Bulgular
Lüneborg ve Nielsen (2003)	<ul style="list-style-type: none"> Bilgi Teknolojileri (IT) Firma içi işbirliği 	<ul style="list-style-type: none"> Müşteri odaklı teknoloji kullanımı Kuruluş boyutu 	<ul style="list-style-type: none"> BT bilgisi, müşteri odaklı teknolojinin kullanımını etkiler. Müşteri odaklı teknolojinin kullanımı, ilişkisel pazarlama performansını etkiler, ancak satış performansı ile ilişkili değildir. Organizasyonel büyüklük, “müşteri odaklı teknoloji kullanımı” ile “müşteri ilişkileri performansı” arasındaki ilişki ile negatif ilişkilidir. Büyük bankalarda, firmalar arası işbirliğinin performans üzerindeki etkisi, küçük bankalara göre daha güçlüdür.
Eng (2004)		<ul style="list-style-type: none"> Endüstri çekiciliği Müşteri portföyünün kaynak avantajı Müşteri portföyünün uzun vadeli değeri 	<ul style="list-style-type: none"> Müşteri portföyünün endüstri çekiciliği ve kaynak avantajı, müşteri performansı ile önemli ölçüde ve olumlu bir şekilde ilişkilidir. Müşteri portföyünün uzun vadeli değeri, müşteri performansı ile zayıf ve pozitif bir korelasyona sahiptir.
Reinartz vd. (2004)	<p>Müşteriye dönük CRM süreci:</p> <ul style="list-style-type: none"> İlişki başlatma İlişkiyi koruma İlişkiyi sonlandırma 	<ul style="list-style-type: none"> CRM teknolojisi Organizasyonel uyum 	<ul style="list-style-type: none"> CRM süreçlerinin uygulanması, ilişkiyi başlatma ve sürdürme için daha iyi şirket performansı ile ilişkilidir, ancak fesih için değildir. CRM uyumlu bir kurumsal yapı, CRM süreçlerinin kurumsal performans üzerindeki etkisini hafifletir.
Wang vd. (2004)		<ul style="list-style-type: none"> Müşteri değeri (Müşterinin algısı) Müşteri tatmini Marka sadakati 	<ul style="list-style-type: none"> Müşteri değeri müşteri tatminini etkiler. Müşteri tatmini müşteri sadakatini etkiler. Tüketici davranışı temelli CRM performansı müşteri tatmini ve müşteri sadakatini etkiler.
Greve ve Albers (2006)	<ul style="list-style-type: none"> Cazibe faaliyetleri Sadakat ve etkileşim programları Müşteri heterojenliği 	<ul style="list-style-type: none"> Pazar pozisyonu Müşterinin algısı Müşterinin sadakati 	<ul style="list-style-type: none"> Cazibe faaliyetlerinin pazar konumu üzerinde önemli olmayan olumlu bir etkisi vardır. Cazibe faaliyetlerinin, müşterilerin firma hakkındaki

Izquierdo ve Cilla'n (2005)			<p>algıları üzerinde olumlu bir etkisi vardır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sadakat ve etkileşim programlarının müşterilerin firma hakkındaki algıları üzerindeki etkisi anlamlıdır. • Sadakat ve etkileşim programları, müşterilerin sadakati üzerinde anlamlı olmayan olumlu bir etkiye sahiptir.
Mithas vd. (2005)	<ul style="list-style-type: none"> • CRM uygulamaları 	<ul style="list-style-type: none"> • Müşteri bilgisi • Bütünleşik tedarik zinciri 	<ul style="list-style-type: none"> • Pazar konumu, doğrudan müşterilerin algısı ve müşteri sadakati ile ve dolaylı olarak cazibe faaliyetleri ile geliştirilir. • CRM uygulamaları, müşteri bilgisindeki gelişme ile olumlu bir şekilde ilişkilidir. • Tedarik zinciri entegrasyonu, CRM uygulamalarının müşteri bilgisi üzerindeki etkisini kolaylaştırır.
Roh vd. (2005)	<ul style="list-style-type: none"> • Proses uyumu • Müşteri bilgi kalitesi • Sistem desteği 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterlik • Müşteri Tatmini 	<ul style="list-style-type: none"> • Müşteri tatmini ve CRM uygulamaları arasında pozitif bir ilişki vardır. • Müşteri bilgisi, CRM uygulamalarının müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisine aracılık eder. • Süreç uyumu, performansı doğrudan etkileyen tek CRM girişimidir. • CRM bileşenleri verimliliği etkiler. • Verimlilik müşteri memnuniyetini etkiler. • Müşteri tatmini performansı etkiler.
Sin vd. (2005)	<ul style="list-style-type: none"> • Anahtar müşterilere odaklanma • CRM Organizasyonu • Bilgi yönetimi • Teknoloji temelli CRM 		<ul style="list-style-type: none"> • Tüm değişkenler pazarlama performansını etkiler (müşteri memnuniyeti ve güveninin sağlanması gibi). • Tüm değişkenler finansal performansı etkiler (yatırım getirisi ve satış getirisi gibi).
Greve ve Albers (2006)	<ul style="list-style-type: none"> • CRM teknolojisi • CRM teknoloji kullanımı • CRM oryantasyonu • Üst yönetim taahhüdü • Organizasyonel uyum • Müşteri değerlendirme yetkinliği • CRM aktiviteleri 		<ul style="list-style-type: none"> • CRM teknolojisi, CRM teknolojisi kullanımı yoluyla performans üzerinde dolaylı bir etkiye sahiptir. • Yalnızca elde tutma performansı üzerinde önemli bir etkiye sahip olan üst yönetim taahhüdü ve müşteri odaklılık dışında tüm değişkenlerin başlatma,

			sürdürme ve elde tutma performansları üzerinde doğrudan etkisi vardır.
Coltman (2007)	<ul style="list-style-type: none"> • Üstün CRM yeteneği 	<ul style="list-style-type: none"> • Reaktif pazar yönelimi • Proaktif pazar yönelimi • Dönüşüm fizibilitesi 	<ul style="list-style-type: none"> • CRM yeteneği, reaktif ve proaktif pazar yönelimini etkiler. • Dönüşüm fizibilitesi, reaktif ve proaktif pazar yönelimini etkiler. • Dönüşüm fizibilitesi, CRM yeteneği ile pazar yönelimi arasındaki ilişkiyi önemli ölçüde değiştirmez. • CRM yeteneği firma performansını etkiler. • Proaktif pazar yönlülük, CRM yeteneği ile firma performansı arasındaki ilişkiye kısmen aracılık eder ve reaktif pazar yönlülüğün aracılık etkisi hiç de önemli değildir.
Richards ve Jones (2008)	<p>CRM değeri sürücülere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kârlı müşterileri hedefleme konusunda gelişmiş yetenek • Kanallar arasında entegre teklifler • Geliştirilmiş satış gücü verimliliği ve etkinliği • Kişiselleştirilmiş pazarlama mesajları • Özelleştirilmiş ürün ve hizmetler • Geliştirilmiş müşteri hizmetleri verimliliği ve etkinliği • İyileştirilmiş fiyatlandırma müşteri öz sermayesi: <ul style="list-style-type: none"> - Değer eşitliği - Marka eşitliği - İlişki eşitliği 		<ul style="list-style-type: none"> • Ampirik test yapılmamıştır.

Kaynakça: Keramati, A., Mehrabi, H., & Mojir, N. (2010). A process-oriented perspective on customer relationship management and organizational performance: An empirical investigation. *Industrial Marketing Management*, 39(7), 1170-1185.

CRM'yi bir firmanın yönetilmesini sağlayan organizasyonel bir yetenek olarak ifade edecek olursak, müşteriler ile uzun vadeli kârlı ilişki kurma yoluyla ve rekabetçi konumun geliştirilmesiyle ortaya çıkan örgütsel performans üzerindeki CRM yeteneği, dört bileşenin entegrasyonuna dayanmaktadır. Bu bileşenler sırasıyla; (1) Performans Çıktıları, (2) CRM Teknolojisi (3) CRM Başarısı ve (4) Müşteri Odaklılıktır.

3.1. Performans çıktıları

CRM etkisi, CRM'nin başarılı bir şekilde uygulanması yoluyla kuruluşların elde ettiği faydalar olarak tanımlanır. CRM, yöneticilere müşterinin beklentilerini aşan ürün performansı sunma olanağı sağlayarak, yöneticilerin daha yüksek müşteri memnuniyeti seviyeleri oluşturmaları için iyi bir araç görevi görür. Ayrıca CRM, müşteri değiştirme maliyetini artırabilen ve rakipler için giriş engelleri oluşturabilen özelleştirilmiş sadakat programlarının geliştirilmesi yoluyla müşteriye elde tutma oranlarını da artırarak örgütsel performansın gelişmesine olumlu yönde katkı sağlayabilir (EIKordy, 2014, s.131).

3.2. Teknoloji Temelli CRM

Bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte, kuruluşlar, iç maliyetleri azaltma, çevre ile daha iyi etkileşim kurma ve uzun vadede ekonomik kâr artırma gibi amaçlarla gücünü artırıp, örgütsel performansını iyileştirebilmesi ve pazardaki konumu güçlendirebilmesi için modern sistemlerden faydalanmaktadır (Mohammad vd., 2013, s.233). CRM teknolojisi, ön ofis işlevlerini (satış, müşteri hizmetleri ve pazarlama) ve verilerle ilgilenen arka ofis uygulamalarını desteklemek ve analiz etmek için kullanılan tüm bilgi sistemlerinin entegrasyonunu içermektedir (EIKordy, 2014, s.132).

CRM uygulamaları, teknolojik yenilikleri, bireysel müşterilere hizmet ve ürün değeri sunma, etkili ve zamanında özelleştirilmiş iletişimlerle yanıt verme, müşteri davranışını yorumlama, müşteri modellerini analiz etme, veri toplama ve tahmine dayalı modeller geliştirme becerilerine bağlıdır (Soltani vd., 2018, s.4). CRM teknolojisinin etkin kullanımı, sorunsuz ve verimli firma-müşteri etkileşimleri, müşteri verilerinin uygun analizi ve yanıtın özelleştirilmesini etkileyen bilgi entegrasyonu ve bilginin paylaşımı ile şirketlerin, kârlı müşteri ilişkilerini sürdürme yeteneğini geliştirmesi beklenmektedir (Mukerjee ve Singh, 2009, s.73).

3.3. CRM Başarısı

Şirketler, hedeflerine dayalı olarak, CRM'in ölçülerini ve tanımlarını benimseme eğilimindedir. Başka bir deyişle, CRM'in başarısı veya başarısızlığı, genellikle şirkete özgüdür ve CRM'in başarısızlık ve başarısı faktörleri, firmalar arasında genellemenin zorlaştığı bir durumdur (Soltani vd., 2018, s.5). Örneğin, bir şirketin amacı müşteriye tatmin etmekse, kuruluşun müşterileri elde tutma yeteneği, CRM'in başarısının değerlendirme noktasıdır. Alternatif olarak, amaç belirli bir düzeyde kâr elde etmek ise, o zaman kâr elde etme yeteneği, CRM'in başarısının değerlendirme noktasıdır.

3.4. Müşteri Odaklılık

Pazarlamanın ana konsepti olan müşteri ilişkilerinin geliştirilmesi, müşterilerin beklenti ve ihtiyaçlarının anlaşılması ve müşteri odaklılıktır. Müşteri odaklılık davranışsal bir olgu ve kültürel bir kavramdır (Gountas vd., 2014, s.109). Kuruluşların, uzun süreli ilişkiler kurmak için müşterilerin ihtiyaçlarını karşılama ve anlama derecesini ifade eder (Soltani vd., 2018, s.3). Müşteri odaklılık, kabul edilen davranış normlarının dayandığı örtük değerler ve inançlar sağlayan örgüt kültürünün bir parçasıdır. EIKordy (2014) göre müşteri odaklılık, CRM hazırlığı

için ilk gerekliliktir. İşlem yöneliminden farklı olarak, bir ilişki yönelimi organizasyonun zihniyetine, değerlerine ve normlarına hakimdir ve bu nedenle müşterilerle olan tüm etkileşimleri etkiler.

Müşteri odaklılık, çalışanın müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yatkınlığını ifade eder ve çalışanların performansı ve müşteri memnuniyeti üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ayrıca, müşteri odaklı davranışlar, hizmet sağlayıcı ile müşteriler arasında sürdürülebilir iyi bir ilişkinin kurulmasını sağlayarak kuruluş performansında iyileşmeye yol açabileceği söylenebilir (Mohammad vd., 2013, s.230). Bu açıdan müşteri odaklı faaliyetlerin kuruluş faaliyeti üzerinde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir. Son derece önemli bir etkiye sahip olduğu düşünüldüğünden, tepe yönetimden, alt kademedeki çalışana kadar tüm işletme birimleri tarafından ortak bir kültürün benimsenmesi ve tüm işletme çabalarının müşteri için değer anlayışından hareketle şekillendirilmesi son derece önemli bir konudur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde, modern iş ortamlarında ve zorlu senaryolarda, müşterileri elde tutma vurgusu tüm pazarlamayı şekillendiren anahtar strateji olarak görülmektedir. Buna bağlı olarak, müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) iş hedeflerine ulaşmak için çok önemli bir pazarlama stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. Firmanın kaynak temelli teori görüşüne göre, CRM'in başarısı, organizasyonların CRM başarısı sayesinde performanslarını arttırabilecekleri en önemli kaynaklar arasında kabul edilmektedir. Ayrıca, pek çok araştırmacı tarafından ulaşılan ortak bulgu, başarılı müşteri ilişkileri kurmanın, bir kuruluşun iş portföyünü geliştirmesine ve yerel ve uluslararası kaynaklı yoğun rekabetle yüzleşmesine katkı sağladığı yönündedir.

Bu çalışmanın amacı, CRM başarısının organizasyon performansı üzerindeki etkisini, literatüre dayanarak ele alıp incelemek ve konunun tüm işletme sektörleri açısından önemini ortaya koymaktır. Ayrıca, konunun stratejik önemi ortaya konularak ve CRM'in başarılı uygulama anlayışını geliştirerek hem akademi uygulayıcılarına hem de iş dünyasına katkıda bulunması umulmaktadır. Bu amaçla, CRM teknolojisinin kurumsal performansa yol açtığı bütünsel süreç incelenerek, özellikle yönetimin, CRM performansını gerçekleştirmek için ne yapması gerektiğinin bilmesine yardımcı olmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, yapılan araştırmalar incelendiğinde, CRM teknolojisinin iş sonuçlarına dönüştürülmesinde pazarlama yeteneğinin çok önemli bir rol oynadığı açıktır. Bu nedenle, CRM teknolojilerinden etkin bir şekilde yararlanarak örgütsel performansın artmasına katkı sağlanması, ancak, üst yönetimin müşteri odaklı bir organizasyon kültürü oluşturmaya ve yönetim anlayışına sahip olmasıyla gerçekleşeceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abdallah, A. B., & Al-Ghwayeen, W. S. (2020). Green supply chain management and business performance: The mediating roles of environmental and operational performances. *Business Process Management Journal*, 26(2), 489-512.
- Adam, A.S., Stalcup, L.D. and Lee, A. (2010), "Customer relationship management in Hong Kong". *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22((2), 139-159.
- Alem Mohammad, A., bin Rashid, B., & bin Tahir, S. (2013). Assessing the influence of customer relationship management (CRM) dimensions on organization performance: An emperical study in the hotel industry. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 4(3), 228-247.
- Banerjee, M., & Mishra, M. (2017). Retail supply chain management practices in India: A business intelligence perspective. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 34, 248-259.
- Dalla Pozza, I., Goetz, O., & Sahut, J. M. (2018). Implementation effects in the relationship between CRM and its performance. *Journal of Business Research*, 89, 391-403.
- Das, S., & Hassan, H. K. (2022). Impact of sustainable supply chain management and customer relationship management on organizational performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 71(6), 2140-2160.
- De Toni, A., & Tonchia, S. (2001). Performance measurement systems-models, characteristics and measures. *International Journal of Operations & Production Management*, 21(1/2), 46-71.
- Gandhi, A. V., Shaikh, A., & Sheorey, P. A. (2017). Impact of supply chain management practices on firm performance: Empirical evidence from a developing country. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 45(4), 366-384.
- Gountas, S., Gountas, J., & Mavondo, F. T. (2014). Exploring the associations between standards for service delivery (organisational culture), co-worker support, self-efficacy, job satisfaction and customer orientation in the real estate industry. *Australian Journal of Management*, 39(1), 107-126.
- GS, A., Kurniasih, N., Reni, A., Istanti, E., Zuhroh, D., & Qomariah, N. (2019). The effect of business sphere on competitive advantage and business performance of SMEs. *Management Science Letters*, 9(8), 1153-1160.
- Hudson, M., Smart, A., & Bourne, M. (2001). Theory and practice in SME performance measurement systems. *International Journal of Operations & Production Management*, 21(8), 1096-1115.
- Keramati, A., Mehrabi, H., & Mojir, N. (2010). A process-oriented perspective on customer relationship management and organizational performance: An empirical investigation. *Industrial Marketing Management*, 39(7), 1170-1185.

- Mukerjee, K., & Singh, K. (2009). CRM: A strategic approach. *Journal of Management Research*, 8(2), 65-82.
- Rafiki, A., Hidayat, S. E., & Al Abdul Razzaq, D. (2019). CRM and organizational performance: A survey on telecommunication companies in Kuwait. *International Journal of Organizational Analysis*, 27(1), 187-205.
- Ramani, G., & Kumar, V. (2008). Interaction orientation and firm performance. *Journal of Marketing*, 72(1), 27-45.
- Saunila, M. (2016). Performance measurement approach for innovation capability in SMEs. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 65(2), 162-176.
- Shang, S. S., & Chen, C. H. (2007). Human processes in customer relationship management.
- Soltani, Z., Zareie, B., Milani, F. S., & Navimipour, N. J. (2018). The impact of the customer relationship management on the organization performance. *The Journal of High Technology Management Research*, 29(2), 237-246.

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA İLİŞKİSEL PAZARLAMA VE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ UYGULAMARI

Arş. Gör. Ebru ERDOĞAN

İnönü Üniversitesi, - 0000-0001-6981-8335

ÖZET

Modern dünya ekonomik, ticari, örgütsel, teknolojik ve bilişsel düzeyde hızlı değişimlerle karşı karşıyadır. Bu değişimlerden biri de küreselleşme, artan rekabet ve ülkelerin politik değişiklikleriyle birlikte, global çapta pek çok ülkede yüksek öğretim kurumlarının yönetimi ve işleyişinde pazarlama modellerinin uygulanmasının kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmesidir. Hizmet pazarlaması alanındaki araştırmalar, sürdürülebilir rekabet avantajı ile müşteri ve hizmet sağlayıcılar arasındaki sosyal ve ekonomik bağın güçlendirilmesinin anahtar bileşeninin, ilişkisel pazarlama ve etkili müşteri ilişkileri yönetimi uygulamalarının benimsenmesine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Öyle ki, CRM'nin dayandığı temel öncül de, müşteriyi elde tutma, şirket büyümesi ve kârlılığın anahtarının ancak müşteri ihtiyaçlarını anlama ve müşteri deneyimini geliştirme ile mümkün olduğu gerçeğine dayanmaktadır. İşletmenin sürdürülebilirliği için, mevcut ve potansiyel müşteriler önemli olmakla birlikte, mevcut müşteriyi elde tutmak, yeni müşteri çekmekten 5 ile 6 kat daha uygun maliyetlidir. Bu yaklaşım, memnun ve kendinden emin müşterilerin kuruluştan edindikleri olumlu muamele ile tekrar satın alma, olumlu ağızdan ağıza iletişim yoluyla karşılık verecekleri sosyal mübadele teorisi varsayımına dayanmaktadır.

Türkiye'de de, diğer pek çok ülkede olduğu gibi hali hazırda gelişmekte olan bir yükseköğretim pazarı mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, yükseköğretim kurumlarında, elektronik müşteri ilişkileri yönetimi uygulayarak elde edilebilecek faydaları ve bu uygulamanın kritik başarı faktörlerini değerlendirmektir. Düşen kamu finansmanı da dahil olmak üzere, uluslararası hareketlilik ve öğrenci kaydı, şiddetli rekabet koşulları gibi sektörün karşı karşıya olduğu pek çok zorluk dikkate alındığında, öğrenci bağlılığını artırmak, öğrencilerin akademik kurumlardan olumlu deneyim elde etmelerini sağlamak, memnuniyet ve güvenin sağlanması için eğitim hizmetlerinin sunumunda ilişkisel pazarlama uygulamaları ve etkili müşteri ilişkileri yönetimi anlayışının benimsenmesinin yükseköğretim kurumlarında sağlayacağı yararlar ifade edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim Kurumu, Müşteri İlişkileri Yönetimi, Elektronik Müşteri İlişkileri Yönetimi, İlişkisel Pazarlama

1. GİRİŞ

Günümüzde pazarlama yaklaşımlarının vurgusu “alıcı” elde etmek ve müşterilerle sadece katı bir şekilde tek taraflı, ticari ve kişisel olmayan bir ilişki kurmaktan ziyade, müşteri

ihtiyaçlarını karşılayarak, müşteri memnuniyeti sağlamaktır. Bu nedenle, özel sektörden, kamu sektörüne kadar, her geçen gün daha fazla sayıda kuruluş, yüksek düzeyde müşteri memnuniyeti ile sadakati sağlama ve müşteriyi elde tutma çabası ile arayış içerisine girmektedir. Müşteri bakış açısı ile değerlendirildiğinde, müşteri olarak kabul edilebilecek öğrencilerle uzun dönemli iyi ilişkilerin geliştirilebilmesi ve sürdürülebilmesi için yükseköğretim kurumları da, memnuniyet ve bağlılığın önemini fark ettiği günden beri, müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) ve ilişkisel pazarlama (RM) yaklaşıklarını benimsemeye başlamışlardır.

Yükseköğretim sektörü gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde giderek daha fazla şekilde yükseköğretim sağlayıcılarının rekabetiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, öğrenci tabanının çekilmesi, korunması ve elde tutulması açısından giderek daha karmaşık hale gelen bir dizi zorluğa yol açmıştır (Moore vd., 2012, s.65). Öğrencilerle anlamlı ve uzun vadeli ilişkilerin kurulması yoluyla elde tutma oranlarının iyileştirilmesi açısından büyük önem taşıması nedeniyle, yükseköğretim hizmetlerine ilişkin olumlu algılara katkıda bulunan uygulama faktörlerini ve bunların öğrenci deneyimini nasıl etkilediğini anlamaya yönelik önemli bir ihtiyaç vardır.

Hizmet pazarlaması alanındaki araştırmalar, özellikle sürdürülebilir rekabet avantajı için müşteriler ve hizmet sağlayıcılar arasındaki ekonomik ve sosyal bağları güçlendirmeyi amaçlayan ilişki pazarlamasının (RM) ortaya çıkmasıyla uzun bir yol kat etmiştir (Gummesson ve Gronroos, 2012, s.484). Günümüzde müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) ise, artık sadece pazarlama aracı olarak düşünülmekten ziyade iş stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. Strateji, organizasyondaki mevcut bilgileri kullanırken, yönetimin karar vermesini kolaylaştırmakta ve daha da önemlisi, organizasyonun tanıtım ve pazarlama programları için bilgi teknolojisinin kullanımını desteklemekte ve geliştirmektedir (Abu-Amuna vd., 2017, s.10).

Dünyada pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de Yükseköğretim kurumları, CRM stratejilerini benimsemekte ve uygulamaktadır. Tıpkı, diğer endüstri iş alanlarındaki gibi, Yükseköğretimin yöneticileri de CRM girişimlerini benimseyerek, daha iyi ve gelişmekte olan yönetimi ve iyi yönetim uygulamalarını teşvik etmeyi, organizasyon yapısını desteklemeyi, performansı artırmayı ve yükseköğretimin mevcut ve potansiyel öğrencilerle olan ilişkilerini ilerletmeyi hedeflemektedir (Badwan vd., 2017, s.20).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. İlişkisel Pazarlama

İşletmelerin stratejik yönelimlerini işlem odaklı olmaktan ziyade müşterilerle kurulan ilişkilerin niteliğine kaydırmalarıyla birlikte ilişkisel pazarlama yaygın olarak kabul gören bir iş yaklaşımı olarak uygulanmaya başlanmıştır. İlişki pazarlamasının ilk olarak belirgin şekilde, 1980’lerde, etkileşim, ilişkiler, ağlar ve hizmet pazarlaması ile ilgili endüstriyel pazarlama çalışmalarında ortaya çıktığı bilinilmekle birlikte, ilişki terimi esas olarak, Berry (1983)’ün ilişkinin önemine ilişkin makalesinde, ilişki teriminin, müşteri ilgisini çekmek, sürdürmek ve

geliştirmek olarak tanımlanması ile başlamıştır (Payne, 2006, s.137). Pek çok araştırmacı tarafından yürütülen çalışmada ortaya konduğu üzere, o tarihten bu yana ilişkisel pazarlama (RM), özellikle bankacılık ve perakende sektöründe orantılı bir araştırma uygulama payına sahip olmuştur.

İlişkisel pazarlama genel olarak, kuruluşların, müşteriler ve diğer ortaklarla kâr amaçlı ilişkiler kurması, sürdürmesi ve geliştirmesi ve böylece ilgili tarafların hedeflerine ulaşmasını sağlayan karşılıklı alışveriş ve vaatlerin yerine getirilme süreci olarak tanımlanmaktadır (Moore ve Everson, 2012, s.67). Abubakar (2015) ise RM'yi başarılı pazarlama stratejilerinin oluşturulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesine yönelik ilişkisel değişimleri içeren tüm pazarlama faaliyetleri olarak geniş kabul gören bir şekilde tanımlamıştır.

2.2. Yükseköğretim Kurumlarında İlişkisel Pazarlama ve Önemi

Binsardi ve Ekwulugo (2003), Hemsley-Brown ve Oplatka (2006) ve Carvalho ve Oliveira Mota (2010) tarafından yürütülen araştırma sonucunda, ilişkisel pazarlama yaklaşımının yükseköğretim kurumlarında uygulanması konusunda uygun olduğu görülmüştür. Das (2009) tarafından yürütülen araştırma sonucunda ortaya konduğu üzere, 2009 yılı itibariyle eğitim sektörü, RM çalışmalarının 0,8'ini oluşturan marjinal bir araştırma ilgisi görmektedir. Yükseköğretim sektörünün ulusların kalkınma gündemindeki kritik rolü göz önüne alındığında, oranın bu denli düşük olması hayret verici olmakla birlikte, o tarihten itibaren artan oranda gelişim trendi içerisinde.

Yükseköğretim kurumlarında uygulanan ilişkisel pazarlama, ilişki ağları içindeki etkileşime dayalı pazarlamadır. Eğitim bağlamında RM, öğrenciler, veliler, referans grupları ve ilgili devlet kurumları gibi paydaşları cezbetmek, onlarla ilişki kurmak ve pekiştirmek için tasarlanmış stratejileri kapsamakla birlikte, mevcut öğrencileri elde tutmaya ve yeni öğrenciler kazanmaya vurgu yapmaktadır (Abubakar ve Mokhtar, 2015, s.467). Güçlü ve bağlı ilişki kavramı yükseköğretim sektörü için büyük bir önem taşımaktadır. Nitekim Paswan ve Ganesh (2009) tarafından yürütülen araştırma sonuçları, güçlü bir öğrenci üniversite ilişkisinin, öğrencinin okulu bırakma potansiyelini azalma, öğrenimlerini tamamlama, WOOM yoluyla markanın bilinirliğini sağlayarak, kurumsal marka bağlılığın gelişmesine katkı sağladığı bulgularını içermektedir.

2.3. Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM)

Geçmişte, “müşteri bakış açısından görülen iş” olarak tanımlanan pazarlama kavramı zamanla daha da rafine edilmiştir ve günümüzde pazarlama konsepti, müşteriyi bir firmanın strateji ve operasyonlar hakkındaki düşüncesinin merkezine koyan, temel bir ortak inanç değerler dizisi tarafından temsil edilen ayrı bir organizasyon kültürü haline gelmiştir (Kumar, 2018, s.4). Böylesi bir yaklaşım, bireysel müşterileri ayırt etmenin zor olduğu anlaşılmaya başlandığında, esas olarak pazarlama yaklaşımlarının ağırlıklı olarak müşteri segmentlerinin ihtiyaçlarına hitap etmekle ilgili olduğu fark edilmeye başlandığında ortaya çıkmıştır. Günümüz CRM'ini geçmiş CRM yaklaşımından ayıran şey, kuruluşların artık teknolojiyi kullanma ve

hızlı pazar dönüşümü bağlamında potansiyel olarak çok sayıda müşteriyle birebir ilişki yönetme potansiyeline sahip olmasıdır (Payne ve Frow, 2006, s.136). CRM farklı insanlar için farklı şeyler ifade eder. Bazıları için CRM doğrudan e-postalar anlamına gelir. Diğerleri içinse kitlesel özelleştirme veya bireysel müşterilerin ihtiyaçlarına uygun ürünler geliştirmektir

CRM, 1990'lardan itibaren, bir organizasyonun büyüklüğünden bağımsız olarak, işletmeler tarafından, müşterilerle daha etkin bir ilişki oluşturma ve yönetme motivasyonu ile benimsenmeye başlanmıştır. Ngai (2005) göre CRM, "Müşterinin şirketle olan pazarlama, satış, hizmetler ve destek ilişkisini tüm yaşam döngüsü boyunca yönetmek için bilgi, süreç, teknoloji ve insanların stratejik kullanımı" şeklinde ifade edilmektedir. Bu tanıma göre CRM'nin amacı, kârlı müşterilerle uygun ilişkileri başlatmak, kurmak ve bu ilişkiyi sürdürerek kârlı müşterilerin kazanılma ve elde tutulma oranlarını etkili bir şekilde artırarak müşteri sadakatinin gelişmesine katkı sağlamaktır. Bu amaçla şirketler, bir dizi veritabanı, data mart, veri ambarı teknolojilerinin yanı sıra artan sayıda sahip oldukları CRM uygulaması ile büyük miktarda müşteri verisini toplama, analiz etme, yorumlama ve yapıcı bir şekilde kullanma imkanına sahip olmaktadır.

Ayrıca, giderek daha güçlü hale gelen bilgisayar donanımı, yazılımı ve e-hizmetlerin sunduğu avantajlar ve bunların işletim maliyetinin düşmesiyle, şirketler çok çeşitli CRM araçlarını kullanma potansiyeline erişmeleriyle birlikte, potansiyel olarak en umut verici müşteri fırsatlarını daha etkin bir şekilde hedefleyebilme imkânına erişmektedirler. Parvatiyar ve Sheth (2001) ise değer yaratma düşüncesinden hareketle CRM'yi "şirket ve müşteri için değer yaratmak üzere seçti müşterileri elde etme, elde tutma ve onlarla ortaklık kurma düşüncesini içeren kapsamlı bir strateji ve iş süreci" olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşıma göre, müşteri değerini sağlamada daha fazla verimlilik ve etkinlik elde etmek, pazarlama, satış, müşteri hizmetleri ve organizasyonun tedarik zinciri fonksiyonlarının entegrasyonunu içermektedir.

Kuruluşların CRM stratejisine yatırım yapmaları, müşteri değeri ile satış ve yatırım getirisi gibi performansının artırılmasına önemli oranda katkı sağlayarak rekabet avantajı elde edebilmelerinde önemli bir araç görevi görür. Bununla birlikte, literatürde önerildiği gibi, CRM'in benimsenmesi için dikkate alınması gereken Kritik Başarı Faktörleri (CSF) vardır. Tablo 1'de CRM başarısının temelini oluşturan faktörleri oluşturan ve çalışmalarında bu faktörlere yer veren yazarlar yer almaktadır.

Tablo 1. CRM Başarısının Temelini Oluşturan Faktörler

Kritik başarı faktörleri	Tanım	Yazarlar
1. Üst yönetim bağlılığı	Üst düzey yöneticilerinin CRM çözümlerinin uygulanmasına güçlü bir şekilde dahil olması gerekir.	Xu et al. (2002); Chen and Popovich (2003); Sin, Tse, and Yim (2005); Mendoza et al. (2007); Rahimi and Berman (2009)
2. Etkin CRM stratejisi iletişimi	Kuruluşların değerlerini ve hedeflerini çalışanlarıyla paylaşması önemlidir. Bu açıdan, CRM stratejilerinin tüm	Chen and Popovich (2003); Sin et al. (2005); Mendoza et al. (2007); Rahimi and Berman (2009);

	kuruluş geneline açık bir şekilde iletilmesi gerekir.	Brito(2011).
3. Müşteri hizmetleri çalışanların kişisel özelliklerinden faydalanmalıdır.	Kuruluşlar, müşteri hizmetleri personelinden en iyi şekilde yararlanarak müşteri ilişkilerine değer katabilirler.	Sin et al. (2005); Mendoza et al. (2007); Bull (2010); Lin, Chen, and Chiu (2010); Shang and Lin (2010); Garrido et al. (2010).
4. Müşteri odaklı kurum kültürünün benimsenmesi	CRM stratejisi kuruluşlara yukarıdan aşağıya doğru müşteri merkezli bakış açısı sağlar.	Adebanjo (2003); Chen and Popovich (2003); Sin et al. (2005); Mendoza et al. (2007); Lin et al. (2010); Rahimi and Berman (2009); Chang, Park, and Chaik (2010); Shang and Lin (2010); Rapp, Trainor, and Agnihotri (2010); Beldi et al. (2010).
5. CRM uygulamasının tüm süreci boyunca son kullanıcıların ihtiyaçlarının dikkate alınması gerekir.	Bir CRM projesinin başlangıcından itibaren kullanıcıların gereksinimleri ve beklentileri dikkate alınmalıdır.	Chen and Popovich (2003); Mendoza et al. (2007); Rahimi and Berman (2009); Chang et al. (2010); Shang and Lin (2010); Sindakis, Depeige, and Anoyrkati (2015).
6. Paydaşların beklentilerini yönetme, CRM sistem kabulü için anahtar bir faktördür.	Tüm paydaşların beklentilerini yönetmek, CRM projesinin paydaşlarının motivasyonunu artırır ve CRM yazılımlarına karşı dirençlerini en aza indirir.	Xu et al. (2002); Light (2003); Mendoza et al. (2007); Rahimi and Berman (2009); Shang and Lin (2010).
7. Tüm deprtmanları bütünleşik bir şekilde CRM'ye dahil etmek	Çok departmanlı ve çok disiplinli bir proje ekibi, kurumsal departmanlar arasındaki iletişimi ve bilgi paylaşımını geliştirir.	Chen and Popovich (2003); Mendoza et al. (2007); Pedron & Saccol (2009); Rahimi and Berman (2009); Shang and Lin (2010).
8. Tüm kurumun ortak bir amaç için çalışması gerekmektedir.	CRM projesi, müşteri ilişkilerine odaklanan bir dizi hedefi tanımlamak için önemli bir adımdır.	Chen and Popovich (2003); Sin et al. (2005); Mendoza et al. (2007); Chang et al. (2010); Shang and Lin (2010); Rapp et al. (2010).
9. İnsanları eğitmek	Çalışanların CRM yazılımını kullanma konusunda eğitilmesi, iyi sonuçların alınmasının yanı sıra değişime karşı direncin azaltılması için önemlidir.	Chen and Popovich (2003); Mendoza et al. (2007); Garrido et al. (2010).

Kaynakça: Rigo, G. E., Pedron, C. D., Caldeira, M., & Araújo, C. C. S. D. (2016). CRM adoption in a higher education institution. *JISTEM-Journal of Information Systems and Technology Management*, 13, 45-60.

2.4. Elektronik Müşteri İlişkileri Yönetimi

Son yıllarda kuruluşlar, ilişki kalitesini geliştirerek ve daha iyi ilişki faydaları sağlayarak müşteri ilişkilerinin değerini artırmak için tamamlayıcı ve etkili ilişki faaliyetleri arayışına girmişlerdir. Keşfedilen ve pek çok kuruluşta uygulanma olanağı bulunan bu uygulamalardan biri de elektronik müşteri ilişkileri yönetimidir. E-CRM teknolojisi, bir kuruluş ile müşteri ilişkilerinin performansı üzerinde önemli bir etki yaratan, bilgi sistemlerinin en etkili uygulamalarından biridir.

Safari (2016), Rigo vd. (2016) göre, müşterilerin beklentilerini karşılayabilmek ve hatta aşabilmek, müşteriye 360 derece bakmayı gerektirir. Bu durum, kurumsal çapta müşteri odaklı, teknolojiye entegre, çapraz fonksiyonel bir organizasyon bağlamında insan, iş süreci ve teknolojinin temel boyutlarını entegre eden elektronik müşteri ilişkileri yönetimi uygulama modelini gerektirmektedir. Her bir bileşen önemli zorluklar içerir, ancak bir müşteri ilişkileri yönetim sistemini oluşturan veya bozan üçünü de entegre edebilme becerisidir.

Çok sayıda uygulayıcı ve araştırmacı tarafından onaylandığı üzere, Elektronik Müşteri İlişkileri Yönetimi, uzun vadeli müşteri ilişkilerini ve müşteri sadakatini şekillendirmek için bir şirketin işinin tüm özelliklerini birbirine bağlamada teknoloji gücünden yararlanan bir iş stratejisidir (Abu Amuna, 2017: 11). Daha açık olarak ifade edilecek olursa, elektronik müşteri ilişkileri yönetimi, bilgi teknolojilerinden yararlanarak müşterilerle olan ilişkilerin yönetilmesine ilişkin tüm düzenlemeleri içermektedir. Kuruluşlar elektronik müşteri ilişkileri yönetiminden artan müşteri memnuniyeti ve sadakati, çevrimiçi alışveriş ve web sitesi desteği yoluyla fayda sağlamaktadırlar (Navimipour ve Soltani, 2015: 1053).

Elektronik Müşteri İlişkileri Yönetimi yaklaşımının amacı, potansiyel olarak kârlı olan müşterilerin belirlenerek kuruluşa çekilmesini sağlamak, müşteri hizmetlerini geliştirmek, değerli müşterileri korumak ve onlarla ticari ve kalıcı ilişki geliştirmektir (Safari, 2015: 1; Usman, 2012: 501). Müşterilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılarken de hem müşteriler hem de firmalar için değeri artırmayı hedefler. Müşteri değeri sunmada daha fazla verimlilik ve etkinlik elde etmek için ise kuruluşun pazarlama, satış, müşteri hizmetleri ve tedarik zinciri işlevlerinin entegrasyonunu içermektedir (Giannakis-Bompolis ve Boutsouki, 2014: 68).

2.5. Yüksek Öğretim Kurumlarında Elektronik Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Önemi

Günümüzün pazarlama odağı, "alıcı" elde etmekten çok müşteri isteklerini doğru tespit edebilme ve isteklerini değer temelli bakış açısıyla gerçekleştirerek memnuniyeti sağlama ve uzun dönemli sürdürülebilir ilişkilerin temelini oluşturmaktır. Müşteri ilişkileri yönetiminin eğitim kurumları tarafından benimsenmesi, eğitim açısından öğrencilerin ihtiyaçları hakkında daha fazla bilgi edinmek, özelliklerine ve gereksinimlerine uygun hizmetlerin düzenlenmesine yardımcı olmak, eğitim sürecini iyileştirmek ve okulu bırakma sayısını azaltan daha iyi sonuçlar

almak için uygun araçların kullanılmasını beraberinde getirmektedir (Badwan, 2017; Rigo vd., 2016).

Yükseköğretim Kurumları, sürekli bir dönüşüm içinde olup, piyasa yönelim ve davranış eğilimlerini takip etmeye ve bunlara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Buna bağlı olarak da, yönetim tarzları Müşteri İlişkileri Yönetimi stratejisi gibi yeni yönetim uygulamalarının benimsenmesi yoluyla değişmektedir (Daradoumis ve Rodriguez-Ardura, 2010, s.108). Yükseköğretim kurumlarında benimsenen yaklaşımdan biri de CRM uygulamalarının teknoloji ile birlikte entegre olmasıyla ortaya çıkan E-CRM yaklaşımıdır. Diğer iş sektörlerindeki yöneticiler gibi, yükseköğretim kurumu yöneticileri de CRM girişimlerini benimseyerek performansı artırmayı, daha iyi yönetim uygulamalarını teşvik etmeyi ve yükseköğretim kurumunun özellikle yönetici eğitiminde mevcut ve potansiyel öğrencilerle ilişkisini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Rigo, Pedron ve Araújo, 2016, s.46).

Yükseköğretim kurumlarının (HEI), CRM stratejisini benimsemeleri “müşteri olarak öğrenci” bakış açısını geliştirmektedir. Bir eğitim CRM sistemi, öğrenci etkileşiminin kabul, kayıt, ücret ödeme, kurs bitirme vb. gibi her aşamasında toplanan müşteri bilgilerini bir araya getirdiğinden, yükseköğretim kurumlarının öğrencilerin ihtiyaçlarını bütünsel olarak anlamalarına yardımcı olmaktadır (Seeman ve O’Hara, 2006, s.26).

Yükseköğretim kurumlarının E-CRM yaklaşımı ve uygulamasını benimsenmesinin, mevcut ve potansiyel öğrencilerle olumlu ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacağı, performansın artırılması, yönetici eğitiminde kullanılmasıyla ve daha iyi yönetim uygulamalarını teşvik etmesiyle performansın artmasına büyük ölçüde katkı sağladığı söylenebilir.

3. SONUÇ, TARTIŞMA ve Öneriler

Eğitim platformu dinamik bir yapıya sahip olmakla birlikte, her geçen gün rekabetin daha da arttığı bir ortamdır. Akademik literatürde, yükseköğretimdeki mevcut koşulların öğrencileri müşteri olarak nasıl çerçevelediğine ilişkin çok sayıda tartışma mevcuttur. Bu açıdan, öğrenci memnuniyeti ve sadakatinin sağlanması konuları, yükseköğretim kurumları stratejisinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Son yıllarda yükseköğretim kurumlarının bu hedefleri gerçekleştirebilmesi ise ilişkisel pazarlama ve E-CRM uygulamaları ile mümkün olmaktadır.

Günümüzde çoğu kuruluş çabalarını müşteri için değer yaratma anlayışı çerçevesinde gerçekleştirmektedir. İlişkisel pazarlama ve E-CRM stratejileri, kuruluşların yatırımlarından maksimum değer elde etmelerini sağlayan, CRM uygulamasının başarısının tanımlanması haline gelmiştir. Son yıllarda, kurumsal hedeflerini gerçekleştirme ve öğrencilerle memnun ve kalıcı ilişkiler oluşturmayı hedefleyen yükseköğretim kurumları da bu amaçları gerçekleştirmek için değer temelli ilişkisel pazarlama ve E-CRM uygulamalarını benimsemeye başlamışlardır. Bu amaçla, yükseköğretim ortamlarında CRM değerlerinin nasıl geliştirileceği ve inşa edileceği, bu uygulamalar temelinde organizasyonel kültürün nasıl etkili bir şekilde değiştirilebileceği, bu uygulamaların uygulanması konusunda kurumun personel bağlılığını nasıl teşvik edeceği, uygulamaların etki düzeyinin öğrenci nezdinde nasıl bir memnuniyet yarattığı gibi yükseköğretim kurumlarının CRM’yi benimsemesi ile ilgili vurgulanması ve sürekli revize bir şekilde gözden geçirmesi gerekli sorular mevcuttur.

Yükseköğretim deneyimi doğası gereği kişilerarasıdır. Öğrencilerin sadece kurumu başkalarına tavsiye etme isteklerini değil, aynı zamanda kurumda kayıtlı kalma niyetlerini de önemli ölçüde etkileyen faktör, genellikle maddi olmayan ilişkisel alışverişlerdir. Pek çok araştırmacı tarafından yürütülen araştırmalar sonucunda elde edilen ortak bulgular, öğrencilerin kurumla olan ilişkilerine dair algılarının, bu segmentte kalıcılığın belirleyicilerinin anlaşılmasını sağlaması ve öğrenci sadakatının merkezi bir kolaylaştırıcısı olduğu şeklindedir. İlişkisel pazarlama programları ve etkili müşteri ilişkileri politikaları, öğrencilerin çalışma hayatını kolaylaştırarak memnuniyet ve sadakat davranışının gelişmesine katkı sağlayacak elektronik müşteri ilişkileri yönetimi uygulamaları sayesinde, öğrencilerin kurumla olumlu ilişkiler geliştirmesi konusunda motive olma olasılıklarının yüksek olabileceği söylenebilir. Bu nedenle, yükseköğretim kurumlarının sağladığı fayda ve sunduğu gelişmiş ilişkisel hizmetleri tanıtmaları ve sürekli olarak geliştirmeleri öğrenci tabanını çekme ve elde tutmada son derece önemlidir.

Bu araştırmada, yükseköğretim kurumlarında uygulandığında, ciddi oranda performans gelişmesine katkı sağlayan ilişkisel pazarlama ve E-CRM uygulamaları irdelenerek ve konunun teorik önemi ortaya konularak literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır. İleriki araştırmalarda yükseköğretim kurumlarında, müşteri bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken öğrencilerin, bu uygulamaların etki düzeylerine ve üniversitelerin değer temelli çalışmalarına yönelik bakış açılarını değerlendirmek amacıyla uygulamalı bir çalışma yapılmasının, konunun pekişmesi açısından son derece önemli olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abubakar, M. M., & Mohd Mokhtar, S. S. (2015). Relationship marketing, long term orientation and customer loyalty in higher education. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(4), 466-474.
- Abu Amuna, Y. M., Al Shobaki, M. J., Abu-Naser, S. S., & Badwan, J. J. (2017). Understanding critical variables for customer relationship management in higher education institution from employees perspective. *International Journal of Information Technology and Electrical Engineering*, 6(1), 10-16.
- Badwan, J. J., Al Shobaki, M. J., Abu-Naser, S. S., & Abu Amuna, Y. M. (2017). Adopting technology for customer relationship management in higher educational institutions. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 1(1), 20-28.
- Berry, Leonard L. (1983), "Relationship Marketing". In: *Emerging Perspectives on Services Marketing*. 25-28.
- Binsardi, A., & Ekwulugo, F. (2003). International marketing of British education: research on the students' perception and the UK market penetration. *Marketing Intelligence & Planning*, 21(5), 318-327.

- Carvalho, S. W., & de Oliveira Mota, M. (2010). The role of trust in creating value and student loyalty in relational exchanges between higher education institutions and their students. *Journal of marketing for higher education*, 20(1), 145-165.
- Daradoumis, T., Rodriguez-Ardura, I., Faulin, J., Juan, A. A., Xhafa, F., & Martinez-Lopez, F. (2010). Customer Relationship Management applied to higher education: developing an e-monitoring system to improve relationships in electronic learning environments. *International Journal of Services Technology and Management*, 14(1), 103-125.
- Das, K. (2009). Relationship marketing research (1994-2006) An academic literature review and classification. *Marketing Intelligence & Planning*, 27(3), 326-363.
- Giannakis-Bompolis, C., & Boutsouki, C. (2014). Customer relationship management in the era of social web and social customer: an investigation of customer engagement in the Greek retail banking sector. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 148, 67-78.
- Gummesson, E., & Grönroos, C. (2012). The emergence of the new service marketing: Nordic School perspectives. *Journal of Service Management*, 23(4), 479-497.
- Kumar, V., & Reinartz, W. (2018). *Customer relationship management*. Springer-Verlag GmbH Germany, part of Springer Nature.
- Navimipour, N. J., & Soltani, Z. (2016). The impact of cost, technology acceptance and employees' satisfaction on the effectiveness of the electronic customer relationship management systems. *Computers in Human Behavior*, 55, 1052-1066.
- Ngai, E. W. (2005). Customer relationship management research (1992-2002) An academic literature review and classification. *Marketing intelligence & planning*, 23(6), 582-605.
- Parvatiyar, A., & Sheth, J. N. (2001). Customer relationship management: Emerging practice, process, and discipline. *Journal of Economic & Social Research*, 3(2), 1-34.
- Payne, A., & Frow, P. (2016). Customer relationship management: Strategy and implementation. *Journal of Marketing Management*, 22, 135-168.
- Paswan, A. K., & Ganesh, G. (2009). Higher education institutions: Satisfaction and loyalty among international students. *Journal of Marketing for Higher Education*, 19(1), 65-84.
- Rigo, G. E., Pedron, C. D., Caldeira, M., & Araújo, C. C. S. D. (2016). CRM adoption in a higher education institution. *JISTEM-Journal of Information Systems and Technology Management*, 13, 45-60.
- Safari, N., Safari, F., Olesen, K., & Shahmehr, F. (2016). Evaluating Electronic Customer Relationship Management Performance: Case Studies from Persian Automotive and Computer Industry. *Australasian Conference on Information Systems*. Australia.

- Seeman, E. D., & O'Hara, M. (2006). Customer relationship management in higher education: using information systems to improve the student-school relationship. *Campus-wide information systems*, 23(1), 24-34.
- Usman, U. M. Z., Jalal, A. N., & Musa, M. A. (2012). The impact of electronic customer relationship management on consumer's behavior. *International Journal of Advances in Engineering & Technology*, 3(1), 500-504.

SANATSAL YARATIM PSİKOLOJİSİ VE SİGMUND FREUD'UN PSİKANALİZ YAKLAŞIMI

Yüksek Lisans, Ahmet Göktuğ KILIÇ

İnönü Üniversitesi, - 0000-0002-2831-789X

ÖZET

Sanatsal yaratımların yaratıcı bir ifade ile gelişmesi bir çok alt nedenin birlikte kullanımını sağlamıştır. Özellikle sanatçıların yaşamış olduğu dönem ve sosyolojik nedenler bunun gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Sanatçının yaşamış olduğu psikolojik iç tepkiler ve ruhsal duygu durumları bunun birer yansımasıdır. Bu anlamda psikolojik bulguların sanatsal yaratım sürecinde incelenmesi gerekli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda psikolojinin bir kimliği olan bilim adamı Sigmund Freud ve geliştirmiş olduğu kişilik ve psikanalist çalışmaları sanatsal ifadelerin yorumlanmasında önemli bir teori ve yere sahiptir. Her şey önce sanatçı bir insandır ve belirli donanımlarla dünyaya gelir. Bu donanımlar sosyolojik ve felsefi boyutlarla anlamlı hale gelir ve şekillenir. Sanatçılarda bu donanımsal şekillenmeler yoluyla ve yaşam alanları ile sanatlarına yön veririler. Dikkat çekici olanda budur. Yani sanatçının psikolojik ruhsal yanının sanatında yansımadır. Bu Freud'a göre beklenen durumdur. Çünkü Freud insanın dünyaya belirli dürtülerle geldiğini ve bu dürtüler yolu ile yaşam alanını şekillendirdiğini savunur. Sanatsal yaratımlarda bu aşamada sanatçı ile somut bir nesne de hayat bulur. Bu sanatçının kendisidir. Bu anlamda sanatçının sanatsal yaratım psikolojisinden yola çıkarak Sigmund Freud'un psikanaliz yaklaşımı üzerine bir tavır sergilenerek, ortaya çıkan sanatsal yaratımlardaki psikolojik etkiler üzerinde durulmak amaç edinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sigmund Freud, Psikanaliz.

ARTİSTİC CREATION PSYCHOLOGY AND SİGMUND FREUD'S APPROACH TO PSYCHOANALYSIS

ABSTRACT

The development of artistic creations with a creative expression has provided the use of many sub-reasons. Especially the period in which the artists lived and the sociological reasons have an important place in its development. The psychological inner reactions and emotional states experienced by the artist are reflections of this. In this sense, the examination of psychological findings in the artistic creation process emerges as a necessary phenomenon. In this sense, the scientist Sigmund Freud, who is an identity of psychology, and his personality and psychoanalyst studies have an important theory and place in the interpretation of artistic expressions. First of all, an artist is a human being and is born with certain equipment. These

equipments become meaningful and shaped with sociological and philosophical dimensions. Artists direct their art through these hardware formations and their living spaces. That's what's remarkable. In other words, it is the reflection of the artist's psychological spiritual side in his art. This is the expected situation according to Freud. Because Freud argues that people come to the world with certain impulses and shape their living space through these impulses. In artistic creations, at this stage, a concrete object comes to life with the artist. This is the artist himself. In this sense, it is aimed to focus on the psychological effects in the emerging artistic creations by displaying an attitude on Sigmund Freud's psychoanalytical approach based on the artist's artistic creation psychology.

Keywords: Art, Sigmund Freud, Psychoanalysis.

GİRİŞ

Sanatsal yaratım psikolojisinin yaratıcı ifade ile büyümesi birçok ikincil bahanenin gelişmesini sağlamıştır. Yaratıcı psikolojinin gelişiminde özellikle sanatçıların yaşadığı dönem ve sosyolojik sebepler önemli yer tutmuştur. Sanatçının içsel psikolojik reaksiyonu ve duygusal durumu bunu yansıtır niteliktedir. Bu anlamda sanatsal yaratım sürecinde psikolojik keşiflerin incelenmesi gerekli bir olgu olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu anlamda öznel psikolojisini tanımlayan, kişilik ve psikanaliz çalışmaları sanatsal ifadelerin yorumlanmasında teorik ve önemli bir konuma sahip olan bilim adamı Sigmund Freud dikkat çekicidir. Her şeyden önce sanatçı bir insandır ve belli bir düzene sahip olarak doğar. Bu düzenler id, ego ve süperegodan oluşur ve temellendirilir. Bu temeller sosyolojik ve felsefi boyutlarıyla biçim ve anlam kazanır. Sanatçılar yaşadıkları mekanlarla ve bu öğeler aracılığıyla sanatlarına yön verirler. Bu dikkate değer bir ifade ortaya çıkarır. Diğer bir deyişle, sanatçının psikolojik ve ruhsal yönlerinin sanatına yansması ruhsal durumlarında ortaya koyar. Freud'a göre beklenen durum da budur. Çünkü Freud, insanların belli dürtülerle dünyaya geldiklerini ve yaşam alanlarını bu dürtüler üzerinden şekillendirdiklerini savunmuştur. Sanatsal yaratımlarda, bu aşamada sanatçı için belirli bir nesne canlanır. Bu sanatçının kendisidir. Bu anlamda sanatçının sanatsal yaratım psikolojisinden yola çıkarak Sigmund Freud'un psikanalitik yaklaşımına yönelik bir tavır ifade ederek ortaya çıkan sanatsal yaratımlardaki psikolojik etkilere odaklanmak amaçlanmaktadır.

1. Kişilik ve Sigmund Freud

Kişilik; bir kişiyi diğerlerinden ayıran, doğuştan gelen, daha sonra kazanılan ve sürekli olarak ortaya çıkan özellikler kümesidir. Kişilik, kişinin zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel özelliklerinin süreklilik gösteren yönlerini içerir. Bu anlamda kişiliğin, bireyin nispeten istikrarlı eğilimlerini, davranışlarını ve ilişki kalıplarını belirleyen en temel unsur olduğu söylenebilir. Başka bir tanımda kişilik; bireyin kendine özgü düşünce ve davranışlarını belirleyen sistemlerin bütünü olduğu vurgulanmıştır. Bazı kişilik teorisyenleri, kişiliğin varsayımsal bir kavram olduğunu, özelliğin hepsinin dışarıdan gözlemlenebilir olmadığını ve bireyin iç dünyasıyla ilgili olduğunu, bunların insanların gerçekleştirdiği ilişkiler olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, kişilik ancak birey bir veya daha fazla kişiyle ilişki içinde olduğunda ortaya çıkar (Özdemir, Özdemir, vd. 2012, 567). Buradan yola çıkarak, sağlıklı bir ortamda gelişimini sürdüren bir bireyin bireysel gelişimi ne olursa olsun, bazı olumlu kişilik özelliklerini edinme olasılığının daha yüksek olabileceği söylenebilir. Ancak bunu yaparken

rol oynayan faktörleri değerlendirmek doğru bir adım olacaktır. Bu kişiliğinin bir bütün olarak gelişmesinde rol oynar. Freud, yapısal kişilik teorisinde tüm bu faktörleri üç ana şemsiye altında özetlemektedir. Freud'a göre id, gerçekçi olmayan istek ve arzuları olan kişiliğin temel dürtülerini ve ilkel yönünü, ego beklenti içinde gerçekçi, kontrollü ve sınırlayıcı id katmanını, süperego ise kişiliğin olumsuzlukların etkileriyle ilgilenen ahlaki yönünü temsil etmektedir. Bu yaklaşıma ek olarak, gelişimin yönünü belirlemek için hem nesnel kriterlere hem de kişiliğe yapısal bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu için kişilik özelliklerini ölçmek için birçok ölçek geliştirilmiştir (Cengizler, 2016, 1). Freud'un psikolojik gerçekliği, nesnelere dünyasıyla başlar. Burada çok özel bir öğe vardır. Kurulum. Organizma, hareket etmesi ve hayatta kalmaya ve üremeye yönelik olması bakımından benzersizdir. Açlık, susuzluk, ağrıdan kaçınma ve cinsellik. Vücudun bir kısmı en önemli özelliklerinden biri olan sinir sistemidir. Vücudun ihtiyaçlarına duyarlılık vardır. Doğumda, bu sinir sistemi diğer tüm hayvanlardan biraz daha büyüktür. Sinir sistemi, id, vücudun ihtiyaçlarını motor kuvvetlere çevirir. Bu arzuyu tercüme etme ihtiyacı birincil süreç olarak adlandırılmaktadır. Id, ilgi talebi olarak anlaşılabilir haz ilkesine göre çalışır. Freud'un görüşüne göre birey, saf veya safa yakın bir kimliktir. Ve id, biyolojinin psikik bir temsilcisinden başka bir şey değildir. Organizmanın şansına, zihnin daha önce bahsettiğimiz o küçük parçası, vicdan vardır. Duyular aracılığıyla dünyaya bağlanır. O küçük bilinç çemberinde, bireyin hayatında, on'un bir kısmı ben, bir kısmı da egoyu kapsamaktadır. Ego organizmayı gerçekliğe bağlar. Bilinç yoluyla id tarafından yaratılan arzuları tatmin edecek nesnelere arar. İd'in aksine ego, ihtiyacı hemen giderir ve gerçeklik ilkesine göre çalışır. Çünkü ego gerçeği ve büyük ölçüde mantığı da temsil eder. Ancak ego, id'i ve nihayetinde organizmayı mutlu etmeye çalışırken engellerle karşılaşabilir, ancak zaman zaman hedeflerine ulaşmasına gerçekten yardımcı olan öğelerle karşılaşır. Ayrıca bu engelleri kaydeder ve özellikle iki kişinin ödül ve cezalarının izlenmesine yardımcı olur. Kaçınılması gereken şeylerin ve benimsenmesi gereken stratejilerin bu listesi süperego haline gelir. Bazı insanlar için asla tamamlanmaz. Süperego'nun iki yönü vardır: birincisi, cezaların içselleştirilmesini temsil eden vicdan ve uyarılar; ikincisi, ego ideali olarak adlandırılır. Bu, sunulan ödüller ve olumlu rol modellerinden kaynaklanmaktadır. Bilinç ve ego ideali, ihtiyaçlarını gurur gibi duygular aracılığıyla egoya iletir. Süperego toplumu temsil eder ve bu yönde değerler geliştirir (Boeree, 2006, 5-6).

İnsanlar belirli kişilik özellikleriyle doğarlar. Ancak bu genetik yapıya ek olarak onu diğer bireylerden ayıran bazı psikolojik ve bilişsel özellikler varoluşsal olarak bireyin kişiliğini oluşturmaktadır. Kişiliğin varoluşsal yapısının yanı sıra çevre, aile ve diğer dış kaynakların etkisi altında da gelişebilir. Bu durum, kişilik yapısının esnekliğini ve bireyin yaşamı boyunca geliştirdiği karakterle ilişkisini göstermektedir. Araştırmasını kişiliğin psikofizyolojik çalışmasına dayandıran Fransız deneysel psikoloji teorisini Theodule Armand Ribot, "kişiliğin iki temel faktörün, vücut yapısı ve hafızanın ve her türlü eğilim ve duygunun ürünü olduğunu" dile getirerek psikolojiki kişilik yapısına değinmiştir (İba, 2020, 218). Freud'un dinamiklerini gözlemlediğimizde, bazı teorilerin genel olarak daha duragan olan teori yerine işlev ve değişimi vurguladığını söyleyebiliriz. Bu varyasyonlar arasında herhangi bir şey varsa, bu belki de tanımlandığı şekliyle bir bireyin kişiliğinin, her ikisinde de ortak olan biyolojik olarak doğuştan gelen bileşenlerle başladığı varsayımdır. Bu bileşenler bu anlamda kişiliğin tanımını oluşturur (Kloninger, 2009, 5).

2.Sigmund Freud ve Psikanaliz

Sigmund Freud, 1856'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki küçük bir kasabada doğdu. Yahudi'den oluşan ailesi, yoksulluklarına rağmen sosyoekonomik gelişme potansiyeline sahipti. Birden fazla ilgi olanı olsa dahi sonunda tıp okumaktan yana bir eğilim gösterdi. Bilimin ün ve prestij kazanma aracı olarak cazibesi ve bilgiye giden nihai yol olduğuna dair iyimserlik, bu seçimde belirleyici faktörün bir parçasıydı. Freud'un psikanaliz teorisi ve pratiğinin gelişimi; 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa çevrelerine hakim olan birçok kültürel, entelektüel ve bilimsel hareketten etkilenmiştir. Freud'un daha soyut kuramsal fikirlerinin önemli temeli tıp eğitimi aldığı sırada Alman nörolojisinde hüküm süren gelenekte bulunabilir. Bu gelenek, tüm psikolojik fenomenlerin mekanik ve nörofizyolojik kavramlar açısından anlaşılabilirliği inancına dayanmaktadır. Nörofizyolojideki son temel psikolojinin önemine yapılan vurgu, hayatı boyunca Freud'un düşüncesinde önemli bir etkiye sahiptir (Safran, 2014, 43).

Freud ilk önce Viyana'da okudu, eğitimini nispeten geç olsa da tamamladı, ve ardından beynin anatomisi ve fizyolojisi ile ilgili bilimsel araştırma işleriyle uğraştı. Eğitiminin ardından Viyana Üniversitesine Profesör olarak atandı. 1885'te nöropatoloji araştırmaları sonucunda beyin üzerinde ne kadar yoğun çalışsa da bunun kendisine bir faydası olmayacağı sonucuna vardı. Nevrozu anlamak ve asıl ilgi alanı tam olarak zihnin görünüşte anlaşılabilir yaşamını anlamaktır. Böylece işini gıdadan zihne, kelimenin tam anlamıyla tıptan psikolojiye kaydırды. Bu sadece soyut teori içinde değil, gerçek vakaların kanıtlarına dayanarak bu adımı atması gerçeğini üretti. Bunun üzerine bir çok vaka inceledi. Freud, başlangıçta hipnozu törepatik bir araç olarak kullandı ama sonra bu davranıştan uzaklaştı. Viyanalı Doktor Josef Breuer ile birlikte buna uygun olarak psikanalizi daha da geliştirmeye başladı. Tüm devasa psikanalitik sistemin inşası Sigmund Freud ve öğrencileri tarafından geliştirilmiştir. Bilinçdışı Freud'dan önce gelir ama Freud, bilinçdışının yasal dinamiklerinin incelenmesini gerçekleştirmiştir. Psikanaliz gibi devrimci bir hareket söz konusu olduğunda, gücün istisnai derecede yüksek psişik dinamikler geliştirdiği için, yeterince şiddetli krizleri atlatması beklenemez. Sonuç olarak, çok yetenekli öğrenciler birkaç kez okuldan ayrıldı ve yeni düşünce okullarını kurmuşlardır. Bunlardan en önemlisi kesinlikle Carl Gustav Jung'dur. Analitik psikolojinin kurucusu Jung katkıda bulunmuştur. Diğer karmaşık şeylerden oluşan ortodoks Freud'un okulunun orijinal gelişimine çok iyi katkıda bulundu. Ayrıca Herbert Silberer, Wilhelm Stekel, "Bireysel Psikoloji"nin kurucusu Alfred Adler ve daha yakın zamanda Otto Rank'tan da söz edebiliriz. Jung ve Rank psikanalizin sapmalarını takip ettiler (Daim, 1972, 6-8).

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud, yaratıcılığı Platon kadar çılgınca ilan etmese de 1908 tarihli "Creative Writers and Day Dreaming" adlı makalesinde yaratıcılığın, zihni serbest bırakma arzusuyla farklı bir yöne ittiğini belirtir. Bu gerçeklikten uzaklaşır ve bu arzu büyüdükçe gerçeklikten koparak deliliğe yaklaşır. Freud'un çizgisi patolojinin sınırında kalmakta ve Freud'a göre sanatçılar yaratıcı değil, tatminsiz kişilerdir. Freud, yaratıcı çalışmanın insanların zihinlerindeki çatışmalardan doğduğunu belirtirken, yaratıcı çalışmayı kişiyi bu çatışmalardan çıkararak ve yaratıcılığın özünden çok yaratıcılığın motivasyonunu arayan faaliyetler olarak görmektedir. Jung, yaratıcı sürecin psikolojik ve görsel olmak üzere iki biçimde olduğunu savunmaktadır. Jung, teorisini kolektif bilinçdışına ve arketiplere dayandırır. Bu arketiplerin en önemlileri anima, animus ve gölgedir. Sanatla ilgili bir diğer

nokta ise; Jung'cu psikanalistler, sanatçıların imgelerini arketipleri kullanarak yorumlar ve eserlerdeki semboller aracılığıyla bilinçaltı ve bilinç arasındaki ilişkiyi okurlar (Kireç, 2019, 259-260).

Psikanaliz, şüphesiz 20. yüzyılın en önemli teorilerinden birisidir. Sigmund Freud'un geliştirdiği teori, bilinçdışı ve onun analize katkılarıyla ilgilidir. Bireyin iç dünyası sadece sıradan insanı etkilememiştir. Freud'un mantık ve aklın hayatımızı yönlendiren en önemli faktörler olmadığı iddiası, hayatımızın rasyonel yöneticileri olmadığını, bilinçsiz niceliksel olarak farkında olmadığımız güçler tarafından kontrol edildiğimiz iddiası, yaşamın ilk adımı olarak kabul edilir. Çok önemli bir başlangıç olan 19. yüzyıla kadar uzanan bir kavram olarak psikanalizin, günümüzde neredeyse gündelik hayatımızın içine girmiş, günlük davranışlarımızı ve dilimizi belirlemiş, sanatla son derece yakın bir ilişki kurmuş olduğu açıktır. Freud'un bireyin iç dünyasıyla ilgili geliştirdiği teorilerin genelleştirilmesiyle, sanatçıların kendi sanatsal yaratımlarını geliştirdiklerini, tabii ki motivasyon çerçevesinde bu teorileri okuduklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu kuramların etkisiyle sanatçıların kendi iç dünyalarına girdikleri, kendilerini çözümledikleri ve eserlerine aktardıkları belli düşünsel süreçlerin buradan çıktığı açıkça ifade edilebilir. Ancak unutmamak gerekir ki, Freud'un psikanalitik teorilerinin genelleştirilmesinden önce bile bilinçdışının, rüyaların ve hayali fantezilerin, mitlerin, dinin ve günlük hayatın araçsallaştırılmasıyla aktarıldığının bilinmesi gerekir. Hieronymus Bosch'tan Grünewald'a, Bruegel'den Goya'ya, Gustave Dore'den Füseli'ye sanat tarihi rüyalara, büyüliye ve bilinçdışına bir yaklaşım sunar.

Freud'un en büyük katkısı psikanalizin kendisiydi. Düşünme, devamında var olma biçimimizin yansımaysdı. Analitik sürece aralıksız dikkati, sorgulama yoluyla ilerleme taahhüdü ve herhangi bir söylemin dışında kalan şeyler, hatta Freud'un psikanalizi bile gerçekten zamanında değerlendirilmiştir. Bu; perspektivizm, yapısöküm ve cinsiyet teorisi gibi postmodern kavramlara mükemmel bir şekilde uyum sağlamaktadır (Reisner, 1999, 1038).

Psikanaliz bir zamanlar kendi yapısıyla tanımlanmış tek bir kuramdı. Sigmund Freud ve onun öznel fikirleri, dolayısıyla ilkesinin temelini özetleyen teoriler eskiden daha az zahmetliydi. Bugün durum biraz daha farklı, bırakın düşünürlerin görüşlerini, ana akım psikanaliz dergilerine bile tek bir teori hakim değildir. Bu anlamda Freud'un kendisi daha geniş anlamda psikodinamiktir. Bununla birlikte, tüm psikodinamik teorisyenler genellikle beş önermenin hepsine bağlıdır. Bunlardan birincisi, ve en önemlisi, zihinsel yaşamın çoğu düşünceler, duygular ve dürtüler dahil bilinçsizdir, yani insanlar farklı şekillerde hareket edebilir veya semptomlar geliştirebilir. İkincisi, zihinsel, duygusal ve motivasyonel süreçler birlikte çalışır, böylece aynı birey veya durumda, kendilerini çelişen motivasyonlarla ve genellikle tatmin edici çözümlerle bulurlar. Üçüncüsü, istikrarlı kişilik kalıpları başlar. Bu durum çocuklukta oluşur ve çocukluk yaşantıları kişilik gelişiminde, özellikle oluşumunda önemli rol oynar. Dördüncüsü, benliğin, diğerlerinin ve ilişkilerin zihinsel temsilleri, insanların başkalarıyla olan etkileşimlerine rehberlik eder ve bunların nasıl psikolojik semptomlara dönüştüğünü etkiler. Ne de olsa, kişilik gelişimi sadece agresif ve cinsel duyguları düzenlemekle ilgili değil, aynı zamanda sosyal olgunlaşmamışlıkla da ilgilidir. Olgun ve birbirine bağlı bağımlılık, insanlar daha sonra nasıl sosyal ilişkiler kuracaklarını ve bunu yaşama alanlarında nasıl değerlendirecekleri üzerine düşünce aktivitesi gerçekleştirirler. Bu iddiaların her biri için ampirik kanıtları incelemeyen önce, bir olası uyarı dikkate alınmalıdır.

Birincisi neden, bu beş ifadenin çağdaş psikodinamik düşünceyi yeterince yansıtmayabileceğidir. Psikanalitik teorisyenler aynı fikirde olmayabilir ve çoğu zaman birbiriyle yarışan çok çeşitli teorik formülasyonlardan ortak bir zemin çıkarmak kolay bir iş değildir. Ancak bunu gerçekleştirmek için çaba gösterirler. Bu beş ilkenin belirlenmesi, şüphesiz aynı zamanda aktif bir araştırmacı olan yazarın sistemleştirme çabalarını da yansıtmaktadır. Ancak burada özetlenen ifadelerin ve bunları destekleyen verilerin ne ölçüde doğru olduğu ile ilgili bir karşı tepki vardır. Örneğin, pek çok evrimci, bireyin deneyimlerinin kişilik oluşumunda önemli bir rol oynadığı konusunda hemfikirdir ve çoğu bilişsel deneyci artık örtük deneyimlerin önemini kabul etmektedir. Ayrıca, bu iddiaları destekleyen araştırmaların çoğu, onunla pek ilgilenmeyen araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Belki de ampirik destek bulan iddialar basitçe benzerdir. Psikodinamik fikirlere izomorfik olmasa da ve çok az psikodinamik teoriye ikinci bir bakışla derlenebilir (Westen, 1998, 334-335).

3.Sanatsal Yaratım Psikolojisi

Yüzyılın başında psikanalitik okulun ortaya çıkmasıyla sanatçı, gizemlerini insanların tümevarımsal analizine bırakmak istemiştir. Davranış; ancak ortodoks analist teoriyi o kadar orijinal olarak daha önemli bir yoruma ulaşmak için eleştirmeden kabul etmiştir. Daha sonra sanatçının soyağacı ve yaratıcı yöntemi ile baş başa kalınmıştır. Deneysel psikologlar, sanatçının ilham verici anlarına şüpheyle yaklaşıyor ve küçümseyici pasajlarla zor alımlanan doğası nedeniyle laboratuvar için uygun bir proje olmadığını kanıtlıyordu. Bu anlamda sanatçıların günlüklerini, mektuplarını ve biyografilerini mi inceliyoruz? Bu farazidir. Böylelikle söylediklerinin çoğunu şüpheli hale getirebiliyor. Ancak sanatçı yaratıcı süreci ifade etmiştir. Bu anlamda sanatçının yaratılışının gizemini çözmeye yardımcı olacak bir sanatsal yaratım teorisi sunulmuştur. Bu şekilde sanatsal yaratımların etkili psikolojiden geçtiğini belirtebiliriz. Gerçek dünyayı inanılır bir dünyaya, gerçeği fanteziye dönüştüren güçlü bir hayal gücü sanatçının yaratım gücü ile gelişebilir. Freud'un belirttiği gibi, o diğerlerinden farklıdır. Çünkü yerine getirilmemiş umutları ve arzuları nasıl geliştireceğini bilmektedir. Bu anlamda geniş analitik bir ön görüye sahiptir. Kendilerini gece gündüz sıradan insanların kişisel rüyalarında kaybeden adamı, bastırılmış arzularını yüceltme ve böylece duygularını sanat yoluyla ifade etme konusunda güçlü bir yeteneğe sahiptir. Sanatsal kişilik, tarih boyunca özünde aynı kalmıştır. (Portnoy, 1950, 23-24).

Farklı sanat çağlarında yaşamış pek çok sanatçı resimlerinde psikolojik yaratımlarını temasında işlemiştir: Caspar David Friedrich'in manzaraları, Picasso'nun mavi dönem resimleri, Giorgio de Chirico gibi sanatçılar tarafından etkileri hala sürmektedir. Ayrıca sanatçıların psikolojik etkisinden dolayı görüntüler de mevcuttur. Bu tür resimlere örnek olarak El Greco'nun resimleri verilebilir. El Greco, 1541-1614 tarihli resimlerinde psikolojik etkiler tam olarak hissedilmese dahi sanatçı hem ışık hem de renk kullanımında tüm resimsel yapıya yayılan dramatik bir etki ile yaratmaktadır (Kılınç, 2006, 58). Örneğin, sanatçı El Greco'nun 1585 yılında resmetmiş olduğu "Aziz Francis Dua Ediyor" adlı resmi (Görsel 1) kullanmış olduğu renk skalası ve hissettirmiş olduğu psikolojik duyum bunun en iyi örneklerindedir.

Görsel 1: El Greco, Aziz Francis Dua Ediyor, 1585

Rembrandt 1606-1669 ve Delacroix'in 1798-1863 yıllarında yapmış oldukları resimlerinde de bu etkiyi bulabiliyoruz. Rembrandt çeşitli yapıtlarında ışık ve gölge sorununu figürlerin hem maddi hem de ruhsal anlatımına hizmet ederek kullanarak resimlerinde dramatik etki yaratmıştır. Bu etkiler, sanatçının iç dünyasını başarılı bir şekilde yansıttığı portrelerinde açıkça görülmektedir. Sanatçı bu resimlerinde hüznünü, acısını, yalnızlığını diğerlerine yansıtmaya çalışmaktadır. Özellikle sanatçının tablolarında kullanmış olduğu renk armonileri ve en önemlisi de ışık yansımaları önemli yer tutmaktadır. Rembrandt'ın "St. Poul Hapishanede" adlı resmi (Görsel 2) bu etkinin görüldüğü nadir resimlerden birisidir.

Görsel 2: Rembrandt, St. Poul Hapishanede, 1627

Bunların yanında sanatta psikolojik yaratımlarda en derin sarsıcı yaklaşım ve resimlerin Rönesans dönemine ait izler olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle yaşanan dönem gereğince sanatçıların manik depresif (Bipolar Bozukluk) psikolojik yansımaları tablolarında dikkat çekicidir. Bu anlamda Rönesans döneminin önemli sanatçılarından biri olan Leonardo Da Vinci tipik psikolojik yansımalar gösterebilmiştir. Özellikle sanatçının 1503-1519 yılları arasında ele almış olduğu "Mona Lisa" adlı tablosu (Görsel 3) bu etkinin hissedildiği resimlerden birisidir. Resme baktığımızda "Mona Lisa"nın gizemli gülümsemesinin ardındaki psikolojik ruh halinin yansıdığını görebilmekteyiz. Resim dikdörtgen bir çerçeve içine sığdırılmış olmasına karşın ifadesi çerçevenin dışına sığıyor ve bu aşamada izleyici resmin derinliklerindeki ruhsallığı hissedebiliyor. Resmedilmiş olan portrede tüm ayrıntılar apaçık ortada olmasına karşın soyut izlenimlerde resmin tamamlayıcısı durumunda gözüküyor. Rönesans döneminin benimsemiş

olduğu mükemellik görüşü sanatçının resimlerinde de gözler önüne seriliyor. Ancak psikolojik ruh tüm gerçekliği ile diğerleriyle buluşabiliyor.

Görsel 3: Leonardo Da Vinci, Mona Lisa, 1503-1519

Freud'a göre insanları bastıran etkili iki güç id ve süperegodur; yani doğa ve toplum sürekli çatışma halindedir. Bu çatışmalar bilinç düzeyine ulaşmadığında nevroza neden olur; doğal tarafımızdan gelen dürtüler, bilinç, ama bir tür savunma mekanizması; yüceltme savunma mekanizması aracılığıyla ortaya çıkarlar. Bu savunmanın çeşitlemelerini sanatın, ahlakın ve dinin yapısında görürüz. Daha sonra bu fikirden vazgeçse de, Bozkurt, ‘Sanat ve Estetik Kuramları’ adlı kitabında Freud'un bu konudaki temel yaklaşımını şöyle anlatır: “kültür ve uygarlığın bütün çabaları libido'muzu kurumlara ve toplumsal kurallara boyun eğdirmek ve onları beslemek içindir.” Bugün bile, Freud'un titiz psikanalizini takip eden teorisyenler bu görüşe sahiptir. Haldun Soygür, “Sanat ve Delilik” başlıklı makalesinde, bu konuda Freud'un şu sözüne yer verir: “Sanatsal etkinliğin ilk tezahürlerini çocuklarda aramalıyız.” oyununu oynayan tüm çocuklar kendi tezahürlerini yaratırlar. Diğer bir deyişle, içinde yaşadığı dünyanın nesnelere kendi iradesiyle kurduğu yeni bir düzen içinde düzenleyerek adeta bir sanatçı gibi hareket etmektedir. Buna bakıp çocuğun yaşadığı dünyayı ciddiye almadığını söylemek haksızlık olur; aksine çocuk oynadığı oyunu çok ciddiye alır; Oyunda verilen gerilim şişirilmiş meblağlara ulaşıyor. Eğlencenin zıttı gerçektir, ciddiyet değil. Duygusal armağanların olmamasına rağmen, çocuk şüphesiz oyun dünyasını gerçek dünyadan ayırır; hayal gücünde yarattığı nesne ve durumlardan gerçek dünyanın somut, elle tutulur nesnelere görünür kılar. Gerçek dünyaya olan bu eğilim dışında çocuk oyunlarını fanteziden ayıran başka bir kriter yoktur. Sanatçı oynayan bir çocuk gibi davranmaktadır; o da bir hayal dünyası yaratır, bu dünyayı ciddiye alır, onu kısa bir süreliğine zengin bir duygu hazinesiyle donatır ve net sınırlarla gerçeklikten ayırır. Diğer bir deyişle Freud'a göre sanatçının eseri bu iki yapı yani id ve süperegö arasındaki hapsolmanın aynasıdır. Sanatçı yarattığı yapıtlarda bilinçaltındaki tüm çelişkileri dile getirir. Sanatçı bu sayede içsel çatışmalardan kaynaklanan gerilimlerden kurtulur. Freud'a göre yaratılan her eser, sanatçının bilinç dışından izler taşır. Ve bu izler hayat boyunca sanatçısı ile yaşar (Kurt, 2009, 74-75).

Sanata psikolojik olarak bakmak, bir bakıma sanatın anlamını sorgulamak ve bu anlamı haklı çıkarmak demektir. Bu sorun, sanatın anlamı ile ilgili felsefi veya psikolojik bir sorun

olarak anlaşılırsa, antik çağlardan beri böyle bir sorun varlığını sürdürmektedir. Örneğin Platon ve Aristoteles. Platon'un "Devlet"inde, sanatı "taşan taraftan", yani bireyin mimesis kapasitesinin uyandırdığı "duygular ve heyecanlar"dan empoze ederek açıklamak ister. Felaket patlak verdiğinde güç kullanarak neyi engellemeye çalışıyorduk? Gözyaşı dökmek, inlemek ve acı içinde bağırarak isteyen yanımız bu değil mi? Burada şairler, doğamızın bu arzularıyla çevrili olan yanımızı tatmin etmek istiyor. Fakat Platon'a göre insan duygu ve hisleri, ne bilgi olarak inanılır, ne de bir güç, asıl olan devlete yararlı akla ve erdeme dayalı bir idealdir (Tunalı, 1975, 11).

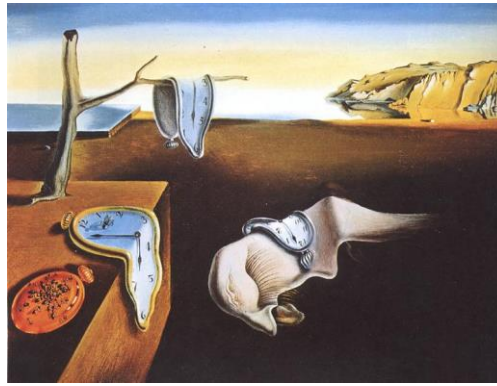
Sanata psikolojik bir tavırla yaklaşılacak ve bununla birlikte ortaya çıkan eserde psikanalitik ruhsal durumlarının yansıdığı sanatçılardan biri olan simbolist sanatçı Odilon Redon, ruhsal durumunu ve karanlık düş dünyasını yapıtlarında hissettirmiştir. Sanatçı küçük yaşlardan itibaren resim eğitimi almış ve birçok matbaa da eser üretmiştir. Redon'un iç dünyasının yansıtıldığı yapıtları, izleyiciyi bilinçaltında bir yolculuğa çıkarmakta ve hayal gücünün yapıtları, onun iç dünyasının bir yansıması olarak görülmektedir. Redon, "Kalbin duyarlılığının gizli ve gizemli yasalarına, onlara güvenmeden itaatkar bir şekilde itaat edenlere, kötü açıklamalara başvuruyorum" diyerek çalışmasının hayal gücünün bir ürünü olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Redon'un çalışmaları, hayali ve düşsel dünyanın karanlık ve sıra dışı silüetlerini betimledikleri için bilinçaltının sentezi olarak kendilerini sunarlar. İç dünyası sanatçı ruhunu temsil eder. Hüzünlü ve karanlık manzaralar ve puslu gökyüzü eserlerinin temaları arasındadır (Görsel 4). Olağanüstü eserlere sahip olan sanatçı; "Bilinçdışı zihni temsil eden, ayrı hayali unsurlarla gerçeküstü düşünce yaratan rüya benzeri görüntüler çiziyor." Hayatının sonlarına doğru Redon'un karamsarlığı yerini renge bırakmıştır (Dağdeviren, Gögebakan, 2022, 109).

Görsel 4: Odilon Redon, Ağlayan Örümcek, 1881

Kişinin yeni ve tatmin edici bir iş görme arzusunun ortaya çıktığı durumlarda, bilinçdışı ve bilinçaltı süreçler bir tür ön seçim ve yeniden düzenleme içine girer. Bu yoğun sürecin sonunda bilinçaltında biriken duygular orada gelişmeye devam eder ve çözüm yaratıcı süreçte aktarılabilir. Bir düş, bir mit ya da bir masal gibi bilinçaltının kıvrımlarında gizlenen görüntüler, bu bastırılmış karışıklık tepkisini simgesel olarak ifade eder. Sanatçı çalışırken bir anıyı

canlandırdığında, uyandırılan görüntü sadece depoya atılan görüntünün yeniden canlandırılması değildir. Aynı zamanda hafızanın derinliklerinden çağrılan hafızanın, yenilenen duygusuyla bugüne getirilmesidir. İmgenin bilinçte yeniden ortaya çıkması için bedende yer alması gerekir. Bırakmakla ortaya çıkan içsel akım bilinçaltı, bilinç ile sentezlenir ve tüm benlik ve sanatsal eylemleri içerir. Bu trans, zihinsel, istemli ve duygusal işlevin aynı anda devreye girmesine izin verir. Bu anlamda sanatçı ürettiğinde de kutsal bir şey olur (Kapar, 2009, 44). Freud'cu psikanalizcilerin yakın olarak görüldüğü sürrealist sanatçılar bir rüya yorumlaması gibi ruhsal ve psikolojik içtepilerin etkisinin görüldüğü temalar resmedilmesinde sanatçılar dikkat çekmiştir. Bu sanatçılardan biri olan sürrealist ressam Salvador Dali ve yapmış olduğu ruhsal geçişli resimleri dikkat çekicidir. Sanatçının 1931'de yapmış olduğu "Hafızanın Kalıcılığı" (Görsel 5) adlı tablosu psikolojik yansımaların bir görüntüsü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 5: Salvador Dali, Hafızanın Kalıcılığı, 1931

Yaratıcı süreçte, bir sanatçı genellikle sanatsal faaliyetlerle ilgilenmez, ancak ruh hallerinin değişen bir aşkınlığını yaşar. Kısacası nesiller, ıstıraplar veya estetik yansımalarla doludur. Ortaya çıkan yaratımın başkalarında uyandırdığı duygusal durum, estetik zevkle ilişkilendirilir. Bu bağlamda sanat, sanatçı ve estetik üçgeni için ortak bir bağlam bulmak gerekli hale gelmektedir. Ve bu merkeze alıp olguları ve olayları birbirine bağlayacak ve kavramsal bütünlüklerini sağlayacak şekilde olmalıdır. Sanatçı, sanatçının eseri ile estetik haz arayışındaki insanlığın ortak paydasıdır. Ortak noktaları psikolojik nesnenin esere yansıma ve algılanma biçimidir (Yapıcı, Nalinci, 2014, 1623).

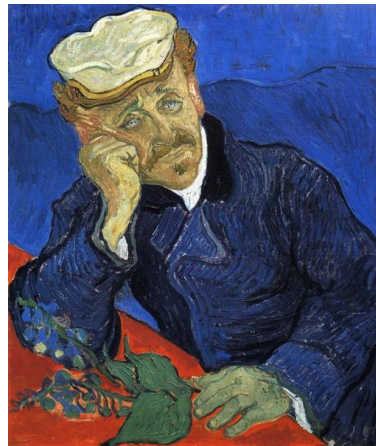
19. yüzyılın en önemli ressamlarından biri Vincent Van Gogh'tur. Sanatçı resimlerinde yalnızlık, hüznün ve melankoli gibi temaları işlemiştir. Bütün büyük ressamalarda olduğu gibi Van Gogh'un da hayatı ile resimleri arasında bir bütünlük vardır. Ancak Van Gogh'un asıl çıkış noktası sanatsal bir tavır yakalamaktan çok varoluşsal bir ihtiyacı karşılamaktır. Van Gogh için resim, insanlara ve nesnelere duyduğu derin sevgiyi ifade etmenin tek yolu olarak görülmekteydi. Van Gogh'un ilk dönüşümlü çalışmalarında, çiftçilerin ve madencilerin yaşamlarından sahneleri resmettiği "Patates Yiyenler" adlı tablosu (Görsel 6), onun kasvetli ve iç karartıcı renkler kullandığı dönemi betimler. "Patates Yiyenler" başlıklı resim, evdeki günlük yaşamı konu almış yoksul aile yaşamının portrelerini ruhsal betimlemelerle resmetmeye çalışmıştır. Bu resimde soğuk ve iç karartıcı renkler kullanan Van Gogh, bu insanların

yoksulluğunu ve umutsuzluğunu resmin genel havasına dönüştürmeyi başarmıştır (Kılınc, 2006, 80).

Görsel 6: Vincent Van Gogh, Patates Yiyenler, 1885

Van Gogh'un hayatı, kendi kendini yok etme ile başlayan sonunda yaşamını intiharıyla sonuçlanan bir trajedidir. Yüz elliden fazla doktor, manik depresif hastalığında erken bir limbik lezyonun varlığında bipolar bozukluk, şizofreni, nörosifiliz, interiktal disfori, hipotermi, akut aralıklı porfiriden absinthe kaynaklı temporal epilepsiye kadar şaşırtıcı çeşitlilikte teşhis koymaya çalıştılar. Van Gogh'un nihai teşhisi ne olursa olsun, doktoru Dr. Paul Ferdinand Gachet 1889'da Van Gogh'un hastalığını reçete etti, bu nedenle tıp tarihi bunu güçlü bir şekilde desteklemektedir (Gruener, 2013, 370). Vincent Van Gogh hastalığının teşhisi konması için yatmış olduğu Arles'te doktoru Gachet'in resmini büyük bir incelikle yapar. Sanatçı resmetmiş olduğu Dr. Gachet'in portresinde ruhsal durumların yansımaları hissettirmeye çalışmıştır. Sanatçı döneminde yaşamış olduğu manik depresif psikolojik ruhundan dolayı temalarında bu hissiyatı verebilmiştir. Sanatçı çoğunlukla yoksul insanların ruh durumlarına yer verirken aslında psikolojik iç tepilerin yalnızca yoksul insanlara özgü olmadığı her insan da psikolojik yansımaların olduğuna inanmıştır. "Doktor Gachet'nin Portresi" (Görsel 7) bu betimlemenin en önemli simgesidir.

Görsel 7: Vincent Van Gogh, Doktor Gachet'nin Portresi, 1890

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Psikoloji sanatsal yaratımdaki yaratıcı ifadeyle birlikte gelişmesi birçok alan çalışmasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaratıcılık psikolojisinin gelişmesinde sanatçının yaşamı ve sosyolojik mülhazalar önemli rol oynamıştır. Bu mülhazalar sanatçının içsel psikolojik tepkisini ve duygusal durumunu yansıtır nitelikte dikkat çekmektedir. Bu anlamda sanatsal yaratım sürecindeki psikolojik keşiflerin araştırılması gerekli bir olgu gibi görünmekte ve bunun üzerine bir çok dünya psikoloji bilim adamları olgular ortaya koymaktadır. Bu anlamda, kendi öznel psikolojisini tanımlayan, kişilik ve psikanaliz çalışmaları ile psikoloji biliminde önemli bir yeri olan sanatsal ifadenin yorumlanmasında teorik ve önemli bir yer tutan bilim adamı Sigmund Freud dikkat çekici teoriler öne sürmüştür. Bunlardan birincisi, sanatçı insandır ve belli bir düzen ile doğar. Bu düzen; id, ego ve süperegodan oluşur ve bazı temellere dayanır. Bu temeller, sosyolojik ve felsefi boyutuyla anlam kazanır ve şekillenir. Sanatçılar sanatlarını yaşadıkları mekanlarla ve mekanlar aracılığıyla yönlendirirler. Bu inanılmaz bir ifade yolunun önünü açar. Aynı zamanda sanatçı ruhsal kimliğinde ortaya kayabilir. Yani sanatçının psikolojik ve ruhsal yönlerinin sanatına yansması onun ruh hallerini de ortaya çıkarmaktadır. Freud'a göre bu beklenen bir durumdur. Çünkü Freud, insanların belirli dürtülerle doğduğunu ve bu dürtüler aracılığıyla yaşam alanlarını şekillendirdiğini savunmuştur. Bu anlamda sanatsal yaratımın bu aşamasında sanatçı için bir nesne hayat bulur. Bu sanatçının tüm ruhsal benliği ve yaratıcılığı ile kendisidir.

KAYNAKÇA

- Boeree, C. G., Sigmund Freud. *Kişilik Teorileri*. 2006.
- Cengizler, Ç., Bilimsel Disiplin ve Kişilik Gelişimi. *Gelişim ve Öğrenme*, 1-3. 2016.
- Daim, W., Sigmund Freud. *Psikoloji Çalışmaları*, 10, 5-10. 1972.
- Dağdeviren, B., & Gögebakan, Y., Resimsel Anlatım Bakımından Psikanaliz Ve Gestalt Görsel Algı Kuramının Düşsel Mekân Oluşumuna Etkisi ve Resim Sanatına Yansımaları. *Sanat ve İnsan*. 2022.
- Gruener, A., Vincent Van Gogh'un Sarı Vizyonu. *İngiliz Genel Uygulama Dergisi*, 63(612), 370-371. 2013.
- Kloninger, S., Kişilik Teorisinde Kavramsal Konular. *Cambridge Kişilik Psikolojisi El Kitabı*, 3-26. 2009.
- Kapar, S., Resimde Sembolik İmgelemi Oluşturan Psikolojik Etkenler. *Sanat Dergisi*, (15), 43-46. 2009.
- Kılınç, N., Melankoli Kavramı Üzerine Resimsel Çözümler (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). 2006.
- Kireç, D., Psikanalitik Kuram Çerçevesinde Psikolojik Rahatsızlıkların Yaratıcılığa ve Sanat Eserlerine Yansıma Biçimleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 5(18), 258,271. 2019.
- Kurt, A., *Sanat Ve Psikoloji Etkileşiminde İfade Kavramının Sanat Eğitime Etkileri*. (master's thesis, sosyal bilimler enstitüsü). 2009.

Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S., Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589. 2012.

Portnoy, J., Sanatsal Yaratımın Psikolojik Bir Teorisi. *Üniversite Sanat Dergisi*, 10(1), 23-29. doi: <https://doi.org/10.1080/15436322.1950.11466022>. 1950.

Reisner, S., Freud ve Psikanaliz: 21. Yüzyıla Doğru Amerikan Psikanaliz Derneği *Dergisi*, 47(4), 1037-1060. doi: <https://doi.org/10.1177/000306519904700403>. 1999.

Safran, D. J., *Psikanaliz ve Psikanalitik Terapiler*. Okuyan Us Yayınları. 2014.

Tunalı, İ., Sanatın Psikolojik Anlamı ve Worringer'in Üslup Analizi. *Felsefe Arkivi*, (19). 1975.

İba, Ş. M., Sanatsal Yaratım Sürecinin Sanatçı Psikolojisine Etkileri. *Sanat Dergisi*, (36), 217-226. 2020.

Westen, D., Sigmund Freud'un Bilimsel Mirası: Psikodinamik Olarak Bilgilendirilmiş Bir Psikoloji Bilimine Doğru. *Psikoloji Bülteni*, 124(3), 333. doi:10.1037/0033-2909.124.3.333. 1993.

Yapıcı, M., & Nalinci, G. Z., Sanat Yapıtında Psikolojik Obje. *Electronic Turkish Studies*, 9(2). 2014.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1: <https://www.wikiart.org/en/el-greco/st-francis-praying>

Görsel 2: <https://www.wikiart.org/en/rembrandt/st-paul-in-prison-1627>

Görsel 3: <https://www.wikiart.org/en/leonardo-da-vinci/mona-lisa>

Görsel 4: <https://www.wikiart.org/en/odilon-redon/the-crying-spider-1881>

Görsel 5: <https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/the-persistence-of-memory-1931>

Görsel 6: <https://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh/the-potato-eaters-1885-1>

Görsel 7: <https://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh/portrait-of-doctor-gachet-1890>

KÜLTÜREL VE MEDYATİK VARYASYONLARIN SANAT EĞİTİMİ DİNAMİKLERİNE YANSIMASI

Dr. Öğr. Üyesi, Adnan YALIM

İnönü Üniversitesi, - <https://orcid.org/0000-0002-9503-796X>

Yüksek Lisans, Ahmet Göktuğ KILIÇ

İnönü Üniversitesi, - <https://orcid.org/0000-0002-2831-789X>

ÖZET

Kültür ve medya çeşitliliğinin her katmanında meydana gelen değişim ve yenilikler birçok alanı etkileyebildiği gibi sanat alanlarını da etkileyebilmektedir. Kültür ve medya unsurlarının felsefi ve sosyolojik boyutları göz önüne alındığında, bu bilgi okyanusu birçok değişkeni beraberinde getirmiştir. Sanatın kültürel bir yönü olması, bilim çağının gelişmesi ve medya gerçekliğinin hayatın merkezinde yer alması yeni araştırmaları doğurmuştur. Sanat eğitiminde de bu araştırma, sanatsal ifadenin gelişimi ve kültürel altyapısının dinamizmi açısından önemlidir. Günümüz sanat yapıları ve gelişen sanat toplulukları, üretim ve anlatım teknikleri açısından okunması ve anlaşılması güç bir alan haline gelmiştir. Bu kabul sanat eğitimi alanında da hissedilir durumdadır. Küreselleşme ile farklı bir noktaya ulaşan sanat, postmodern bir topluma doğru ilerlemekte ve sanat eğitiminin dinamiklerini etkileyebilmektedir. Bu anlamda bu çalışma, kültür ve medya farklılıklarının şekillendirdiği olguların sanat eğitimine yansımalarına odaklanmakta ve sanat eğitimi sürecinin dinamiklerine değinmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Kültür, Medya, Sanat Eğitimi.

REFLECTION OF CULTURAL AND MEDIAATIC VARIATIONS ON ART EDUCATION DYNAMICS

ABSTRACT

Changes and innovations that occur in every layer of culture and media diversity can affect many fields as well as the fields of art. Considering the philosophical and sociological dimensions of culture and media elements, this ocean of information has brought many variables. The fact that his art has a cultural aspect, the development of the age of science and the media reality taking place in the center of life have led to new researches. In art education, this research is important in terms of the development of artistic expression and the dynamism of its cultural infrastructure. Contemporary art structures and developing art communities have become an area that is difficult to read and understand in terms of production and expression techniques. This acceptance is also felt in the field of art education. Art, which has reached a different point with globalization, is moving towards a postmodern society and can affect the dynamics of art education. In this sense, this study focuses on the reflection of the phenomena

shaped by cultural and media differences on art education and aims to touch on the dynamics of the art education process.

Keywords: Culture, Media, Art Education.

GİRİŞ

İnsanlık var olduğundan bu yana hiç kimse değişime karşı koyamamış ve herhangi bir tıkanıklığa sapsanamamıştır. İnsanlığın değişime ve yeniliğe karşı direnci etkisiz kalmıştır. Toplumsal değişimin evreni, süresi, nedenleri, hızları, sonuçları ve yönleri farklı varyasyonlara sahip olabilir. Bunlar iç ve dış faktörler olarak adlandırılabilir ve değişimin ana hatlarını oluşturur. Sosyolojik ve felsefi değişimlere, demografik değişimlere, bilimsel, teknolojik ve eğitimsel gelişmelere, ekonomik faktörlere, toplumdaki dünya görüşlerine, sosyal hareketlere ve dini değişimlere etki eden fiziki ve coğrafi faktör sayılabilir. Günümüzün bilgi çağında, toplumsal değişim genellikle teknolojinin gelişmesiyle eş güdümlü gider. Gelişme ve teknolojik değişim, yaşam koşullarını ve buna bağlı gelenekleri olduğu kadar tüm sosyal ve kültürel hayatı da etkilemektedir. Bilgi çağı veya dijital çağ olarak da adlandırılan bu çağda, tarım ve endüstri çağlarının birçok özelliğinden farklı olarak, kritik operasyonları kontrol eden elektronikler, yeni fırsatlar sayesinde siber çağa girmiştir. Yaklaşık 250 yıl süren mevcut toplumsal yapının etkisi kısmen sanayi çağına bırakılmış ve bunu yeni bir dönem olan bilgi çağı izlemiştir. Günümüz bilgi çağında, toplumsal değişimler temelde teknolojik gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Yenilenen modernitenin etkisi altındaki değişikliklerle karakterizedir. Teknolojik değişim ve gelişmeler, yaşam koşulları ve buna bağlı alışkanlıklar tüm bu gelişmeleri beraberinde getirmektedir. Bilgi çağı olarak da adlandırılan bu çağ, tarım ve endüstri çağlarının birçok özelliğinden ayrılarak yeni olanaklar geliştirerek yenilerini yaratmıştır. Postmodernizm olarak da adlandırılan bu dönem, insanın toplumsal dönüşümünü, insan zihnini ve karşılıklı siber iletişimi ele almakta ve esasen insan faktörünü temel almaktadır. Bu anlamda toplumun sosyolojik ve felsefi bağlamında ortaya çıkan bu farklılıklar, gelişmeye bağlı olarak toplumsal bir dönüşüm olarak yapılanmaktadır (Azılıoğlu, Yılmaz, s.444, 2021).

Bilgi ve teknoloji çağının diğer alanlarla temas halinde olmasına ve temelleri sağlam olmasına rağmen toplumun kültürü ve bu zincirdeki kültürel-sosyolojik değişimler ve medya yenilikleri dolaylı fırsatlar sunmaktadır. Özellikle insanın toplumun bir parçası olması ve toplumdaki yeniliklere ve gelişmelere açık olması bu değişimlere karşı yeni bir tepki geliştirdiğini gösterebilmektedir. Özellikle insanın toplumun bir parçası olması ve sosyal sınıftaki konumu ve sıralaması, yerini yenilenen modernitede günümüz modern bilgi çağında değer verilen insana bırakmıştır. Bilginin subjektif bir kaynağa dayanması ve insanların bu anlamda biricik olması toplumda yeniliklerin ortaya çıkmasının şartlarını oluşturmuştur.

Bununla birlikte toplum ve insanlar yeni postmodernizme kültürel ve medya değişkenleriyle uyum sağlamak zorunda kaldı. Bu yeni toplumsal düzende medya ve kültür ilişkisine dayalı yeni bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle bilgi ve teknolojiye bağlı değişim, insanların teknolojik ve medya yeniliklerinden faydalanmasını gerekli kılmaktadır. Bugüne kadar, yalnızca toplumu belirli kalıplara oturtan insanlar, medya değişkeniyle en yakından ilişkilendirilmiştir. Bu kültür ve medya farklılıkları sadece toplumu ve insanları

şekillendirmekle kalmayıp sanatı da etkileyerek birçok alanda ve dolaylı olarak toplumun değişmez bir parçası olan eğitimde de kendini göstermektedir. Bu anlamda en çok dikkat çeken medya ve kültürü ele almak önemli olgulardan biridir. Çünkü içinde doğduğu toplumun bir yansıması olan insan, sanat ve sanat eğitimi sayesinde kendini ifade edebilmekte ve değişimlere ayak uydurabilmektedir. Çünkü sanat, insanlara toplum, kültür ve dolaylı olarak medya alanından daha fazlasını ifade edebileceği başka bir pencere açar. Bu anlamda insanların sanat eğitimi yoluyla sanatı yorumlaması ve inşa etmesi olağandır.

1.Kültür ve Medya

Kültür, etimolojik kökeninde, Latince' de tarım anlamına gelir. Batı dillerinde ise "Culture of" kelimesinden geldiğini söyleyebiliriz. Kültür olarak kullanılan bu kelime günümüze kadar Osmanlı Türkçesindeki hars kelimesinden gelmektedir. Öte yandan, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa'da ki İngiliz antropologlar, etnografya tarafından incelenen toplumlara özgü tüm düşünce, eylem, inanç, değer sistemleri, semboller ve teknikleri tanımlamak için kültür terimini kullanmıştır. Sosyolojide etkileşimleri kontrol eden kültür kavramı, senaryoların ve rollerin nasıl çalıştığını daha iyi anlamaya yardımcı olan bir olgu olarak kullanılmaktadır. Kültür terimini bu anlamda ilk kullanan İngiliz antropolog E.B. Taylor, kültürün meşhur olduğunu ve günümüze kadar sürdüğünü söylemiştir. Etnografyanın en geniş anlamıyla kültür: bilgi, sanat, hukuk, ahlak ve diğer tüm beceri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür (Kocadaş, s.2, 2005).

Kültür geçmişten günümüze kadar devam etmiş ve içinde bulunulan zamana ve topluma göre değişen anlamlar taşımıştır. Kültürün farklı anlamlara sahip pek çok tanımı vardır. Bunlara başvurularak kültürel yapı hakkında bilgi edinilebilir. Kültür; İnsanlar arasındaki iletişim ve etkileşimin zemini, aynı zamanda bir tahakküm kaynağıdır. Aynı zamanda evrensel hafızamızı temsil eden kültürü, toplumun ortak kaygıları, kaygıları ve inançları bütünü olarak kolektif bir anlayışla tanımlamak daha sağlıklı bir yaklaşımdır. Bireylerin sosyal veya kültürel değişiminin olası koşulları, en azından kısmen, içinde yaşadıkları veya vatandaşı oldukları ulus veya ulusların idari sistemi tarafından belirlenir (Sengir, s.265, 2015).

Malinowski'ye göre kültür, araçlardan ve tüketim mallarından, çeşitli sosyal gruplar için yazılmış anayasal belgelerden, insan düşünce ve becerilerinden, inanç ve geleneklerden oluşur. Bu noktada kültürün, kişinin sosyal yaşamının her alanında sahip olduğu ve sahip olduğu özelliklerin ifadesi olduğu söylenebilir. Çünkü kültürü, insanların geçmişten edindikleri deneyim ve bilgilerle kendi yaşamlarını nasıl şekillendirdiklerini anlatır. Kültür, insanlar tarafından paylaşılan öğrenilmiş ve sosyal olarak aktarılan davranışlar, değerler, kurallar, gelenekler ve alışkanlıklar bütünüdür. Bu açıdan bakıldığında, bireylerin etkileşimlerinde doğru ve önemli olduğuna inandıklarının bir yansıması olan kültür, insanların kendi yaşam deneyimleriyle şekillenmekte ve yaşam tarzlarının bütünlüğünü temsil etmektedir (Malinowski, 1999'dan akt. Gündüz, s.281, 2015).

1920'li yıllardan itibaren kullanılan "medya" terimi ise, sosyal ve kültürel değişimle dolaylı olarak kapsam ve çerçevesi değişmiş, sözlü, yazılı ve basılı metin, resim ve her türlü medyayı kapsamına almıştır. Çeşitli iletişim araçlarını kapsayan bir kavram, görsel öğeler dahil. Medya unsurları gazete, dergi, kitap ve broşür gibi yazılı medyayı, televizyon ve film gibi görsel-işitsel medyayı ve radyo gibi görsel-işitsel medyayı içerir. Bu kavram, internet olarak

adlandırılan popüler kültürünü çerçevesine dahil ederek günümüzün modern kültürel çağında yeni varyasyonlar almıştır. Bu anlamda medya, her türlü sosyal demokrat izleyici kitlesi için kendi yayın ilkelerine ve medya özelliklerine göre yapılandırılmış kitle iletişim araçlarıdır (Mora, s.5, 2008). Kültür gibi medyanın da etki alanlarını genişlettiği, insan yaşamının her anında insanlarda değişim ve yenilikler yaşadığı gerçeği, medyanın hem kullanımını hem de fiili önemi açısından önemini vurgulamaktadır. Çünkü günümüzün modern çağında, geleneksel öğrenme ve hedefleme biçimlerinin yerini modern yenilikler almış, kitlelere ve öğrenme alanına ulaşmayı kolaylaştırmıştır.

Bu toplumsal değişimler nedeniyle medya yeni bir kültür haline gelmiştir. Medya kültürden etkilenirken, o da etkiler. Bu nedenle medya, ister ulusal kültür, ister kitle iletişim araçları olsun, kültürün oluşumunda, halk kültürü ve tüm bunlar ister popüler kültür biçiminde olsun aktif biçimde şekillendirir. Kültür ve medyanın ortak değişim ve gelişmelere tabi olması ve aynı zamanda bu yolla yeni değerler kazanması özellikle içinde bulunduğumuz çağda birçok alanda etkili olmuş ve toplumsal değişkenleri etkileyebilmiştir. Bu bağlamda toplumun bir parçası olan insan, kültürel ve medya değişimlerinin yanı sıra sosyolojik ve felsefi mülahazaların da etkisiyle kendi yaşamını şekillendirmektedir.

2. Kültür, Medya Varyasyonları ve Sanat Eğitimi

Sanatı anlamak, sanat etkinliklerine katılmak ve sanatı sevmek her insan için önemli gereksinimlerdir. Sanat, gerçek dünyayı anlama, yaratma ve yorumlama aracıdır. Belki de keşfedilecek sanal bir dünya yaratmanın bir yoludur. Bu anlamda sanat eğitimi bir düşünce okuludur. Gören, ilişkilendirebilen, analiz edebilen, sentez yapabilen, farkı görebilen, düşünsel olarak ayrıştırıp yeniden düzenleyerek düşünceler oluşturan ve kendi aklıyla düşünen rasyonel insanlar yetiştirmektir (Artut, s.119-120, 2020). Sanat, insan doğasının bir gerçeğidir. Toplumsal kültürün ve ulaşılabilir kitle iletişim araçlarının en önemli unsurlarından biridir. İnsan olmak, var olmanın bir ifadesidir. Dolayısıyla insan yaşamında formel bir sanat eğitiminin varlığı toplumun ve parçası olduğu medyanın bir gerçeği gibi görünmektedir. Sanat eğitimi bilimde ve toplumda yeni bir tanım olarak kabul edilmiş gibi görünse de; tanım, kavram ve kapsam tam olarak tanımlanamayabilir. Ancak bu şekilde kabul edilir. Toplumunu, medyayı ve kültürü modernize etme yönünde görev edinir. Sanat eğitimi kavramı bu tür değişkenlerle yeni, çağdaş bir görünüm kazanmıştır. Her toplumun ekonomik, politik, kültürel ve medya faktörleri sanat eğitiminin farklı bir şekilde değişmesine ortam yaratmıştır. Ancak bazı Batı ülkelerinde hızlı sanayileşme, bilimsel ilerlemenin hızı ve medyanın oluşumu kültürler arası etkileşimi mümkün kılarken, sanat ortamının gelişimini de olumlu yönde etkilemiştir (Kırıçoğlu, s.21, 2019).

Sanat eğitimi; sanatı ve sanat eserini dinamik dönüşümü içinde anlar, yaşamsal değerini belirler, sanat ve düşünce alanında yaratıcılık üretir. Güzel sanatların tüm alanlarını konu alan teorik ve uygulamalı çalışmaları bir arada içeren genel bir Sanat Eğitimi geliştirmeyi amaçlayan eğitim programları bütünüdür. Sanat eğitiminin amaçlarından biri de çocuklara ve gençlere sanatı anlayacak kişilik kazandırmak ve estetik duyarlılıklarını geliştirmektir. Sanat eğitimi, ilk ve orta öğretimde estetik duyarlılıkların kazandırılmasında en önemli araçlardan biridir. Sanat eğitimi ile birey bakmayı değil görmeyi öğrenir. Düşünen, eleştiren, soru soran ve hepsinden önemlisi olaylara çok yönlü bakarak çözümler üreten bir kişiliktir. Sanat eğitimi doğası gereği

insandır, insanı harekete geçirir, motive eder ve güven duygusu geliştirir. Sanat eğitimi, duygusal ve estetik eğitim olarak yaratıcılığı öngördüğü, merak uyandırdığı ve insanı özgürleştirdiği için özgün, esnek ve çağdaş bir düşünce yaratma sürecidir. Bireyin kapasitesini ve yaratıcı potansiyelini oluşturmak, düşüncesini ve estetik duygusunu düzenlemek gerekir. Sanat eğitiminin amacı, gözlemsel düşünme oluşturmaktır; çocuğu doğa, yaşam ve sanat bütünlüğü içinde yetiştirmektir. Sanat eğitimi, bireyin, toplumun ve insanlığın eğitimine yaptığı önemli katkı ve fayda olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda sanat eğitimi, bireyi gözleme, sorgulamaya ve ampirik araştırmaya yönlendirir. Postmodernizm, çağdaş kültürel tartışmalarda özellikle öne çıkan bir düşünce akışıdır. Etkisi toplumsal hayatın hemen her alanında hissedilen postmodernizm o kadar yaygındır ki işlemediği alan bulmak zordur. Post-modern söylem önce sanat alanında hissedilmiş, daha sonra diğer alanları da etkileyerek kendini kabullenme düşüncesi haline gelmiştir. Kültürün bir endüstri haline geldiği günümüzde kültürün gelişmesi ve yayılmasında önemli araçlardan biri olan sanatın bu endüstrinin odak noktası olması gerektiği söylenmektedir. Sanat eğitiminin en önemli sorularından biri de yerel, ulusal ve küresel arasında gelişecek olan direnme ve uyum süreçlerindeki etkinliği olacaktır. Popüler kültürün yayılması, post-modern paradigma ile elit sanat ile popüler sanat arasındaki sınırları ortadan kaldıran çoklu ortam ve küreselleşme süreçleri, aslında sanatsal kültür kavramını da değiştirmiştir. Görsel kültürün yaygınlaşması seçkin sanatların yaşam üzerindeki etkisini zayıflatmakta, bazen seçkin sanatlar, halk sanatları ve alt kültür ürünleri arasındaki çizgileri bulanıklaştırmaktadır (Çıldır, s.19-22, 2015).

21. yüzyılın küresel kültürü, yazılı iletişimden görsel tatmine hızla dönüşmekte, kültürel normları mevcut sistemle birleştirmekte, toplumda etkisini daha da göstermekte ve tüm alanlara yayılmaktadır. Mevcut sistemin araçları sezgiseldir, bu nedenle çeşitli görüntüleme teknolojisi yöntemleriyle sanat sanal, yaşam alanı sanat veya günlük yaşam deneyimi haline getirilebilir. İnternet, televizyon ve cep telefonları gibi kitle iletişim araçları, her türlü bilgiyi görsel dünyanın küresel ağlarına evrensel bir temelde kolayca erişilebilir kılmaktadır. Mevcut sistemin görsel kültürü etkilerini televizyonlarda, müzelerde, dergilerde, tiyatrolarda, billboardlarda, bilgisayarlarda ve alışveriş merkezlerinde göstermektedir. Mevcut sistem simgelerinin kullanım ömürleri kısa olsa da etkisinin küçümsenemeyeceğini söyleyebiliriz. Belki de bu yüzden arzularımızı tatmin eden ve yeni ihtiyaçlar yaratan kolay bir hayat yaşadığımızı hissediyoruz. Sonuç olarak görsel kültürün karmaşıklığı, gerekli değişimlerin yaşandığı sanat ve eğitim kavramlarını daha da önemli hale getirmektedir. Bu anlamda bakıldığında sanat eğitimi dinamiklerinde değişimlerin yaşanması beklenen bir içtepdir (Aykut, s.707, 2013). Bu içtepi ile birlikte sanatın toplum kültürü ve medya değişimleri dahilinde ele alınmasıyla birlikte eğitimsel yönünün dinamiklerini incelemek gerekir.

Çizelge 1. Sanatın Eğitimsel Yönü

Eğitim	Beceri	Kazanım
Görsel Eğitim	Görme Becerisi	Tasarlama Yetisi
Plastik Eğitim	Dokunma-Algılama	Dizayn Etme
Duyuşsal Eğitim	Sesleri Tanımlama	Kulak Eğitimi
Ritmik Eğitim	Dans-Drama	Ritmik Beceriler
Bilişsel Eğitim	Konuşma-Düşünme	Kelime Dağarcığı
İş Eğitimi	Üç Boyut Kavramı	El Becerisi

Kaynak: Artut, K. (2020). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. 8. Baskı. Anı Yayıncılık.

Sanatın en basit ve en arzu edilen tanımı çekici formlar yaratma çabasıdır. Şekil, insanların güzellik anlayışına dokunur ve şekil bütünlüğündeki uyum, güzellik duygusunu oluşturan bir bağlantı meydana getirir. Bu anlamda sanat, insanın kendini ifade etme imkânı bulduğu bir ifade aracıdır. Kendini bu şekilde ifade etme arzusu birçok aktivitenin yaratılmasını içerir (Buyurgan, Buyurgan, s.2-4, 2020). Ana sanatsal etkinlik, kişi ve ait olduğu toplum hakkında bir şeyler aktarır. Sanat pedagojisi çerçevesinde, sanatçı, izleyici, toplum, kültür, medya ve eğitim bağlamında tüm sanatları ve aralarındaki ilişkileri entelektüel boyutta inceleyen kuramsal araştırmalara girişmek mümkündür. Bu demektir ki sanat eğitiminin varlığının ve öneminin kavranması açısından, çağın gelişen ve değişen sosyal, kültürel ve medya değişimlerine göre kendini yenileyebilen bir eğitimle nitelendirilmekte ve bu değişimler eğitimi çeşitli değişkenler aracılığıyla mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda sanat eğitimi insanların genel eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır. Yaygın olarak kabul edilen bu anlamdan dolayı sanat eğitimi, sadece üstün zekalıların değil, herkesin öğrenebileceği bir eğitim olarak görülmektedir. Bu değişim sosyal ve kültürel değişimler kadar yeni medya kültüründeki değişimlere de bağlıdır. Çünkü geleneksel toplumlarda verilen bilgiye erişim olanağı, modern toplumlarda ve medya ve kitle iletişim araçlarının etkisi altında erişimi kolaylaştırmaktadır.

Günümüzün hızla sanayileşen toplumunda, insan iletişiminin, düşüncesinin, değer yargılarının ve ideolojisinin, koşulların, yaşamlarının ve mahsullerinin değişmesiyle birlikte büyük değişimlere uğradığı bilinen bir gerçektir. Bu varyasyonlar, kuşkusuz, insan zevklerinin yanı sıra yenilik ve farklılaşmanın gelişmesine de yol açmıştır. İnsani gelişme sürecindeki tüm bu değişimler, toplumun bir parçası olan öğrenme ve öğretme ortamında da önemli görülmektedir. Özellikle sosyolojik ve felsefi ideolojiler de bu anlamda dikkat çekicidir. Çünkü kültür ve medya, sosyolojik bağlamda insan yaşamının merkezinde yer alan kaçınılmaz iki değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişim ve dönüşüm sürecinde bir takım düşünürler farklı görüşler ileri sürmüş ve birçok alana etki etme olasılığını tartışmışlardır. Özellikle sanatta eğitim ve öğretimin temelini oluşturan düşünürler, insanlığın varoluşundan bu yana eğitim ve kültürel değişkenler arasındaki ilişkiyi hep göz önünde bulundurmuşlar ve toplumun kültürüne

değınmişlerdir. Eğıtımın her zaman insanla var olması da bu incelemenin sebebidir ve modern toplum, kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle bu durum daha mümkün hale gelmektedir.

3.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanlığın var oluşundan bu yana hiç kimse değişime direnemedi ve bir tür abluka altında kalmadı. Değişime ve yeniliğe karşı insan direncinin etkisiz olduğu kanıtlanmıştır. Toplumsal değişimin evreni, süresi, nedeni, hızı, sonucu ve yönü farklı varyasyonlara sahip olabilir. Bunlar iç ve dış faktörler olarak tanımlanabilir ve değişimin temel yönlerini temsil eder. Bunlar, fiziksel ve coğrafi faktörler, sosyolojik ve felsefi değişimler, demografik değişimler, bilimsel, teknolojik ve eğitimsel gelişmeler, ekonomik faktörler, toplumdaki dünya görüşleri, hareket ve sosyal etkidir. Günümüzün bilgi çağında, sosyal değişim genellikle teknolojinin ilerlemesiyle el ele gider. Teknolojinin gelişmesi ve değişmesi, tüm sosyal ve kültürel hayatı, yaşam koşullarını ve ilgili gelenekleri etkilemektedir. Bilgi ve teknoloji çağı diğer alanlara da dokunsa ve temelleri çok sağlam olsa da bu zincirin sosyokültürel değişimleri ve medyanın getirdiği yenilikler dolaylı olarak fırsatlar yaratmaktadır. Özellikle insanın toplumun bir parçası olması ve toplumdaki yeniliklere ve değişimlere açık olması, bu değişimlere karşı yeni bir tepki geliştirdiğinin göstergesi olabilir. 21. yüzyılın küresel kültürü, hızla yazılı iletişimden görsel doyuma geçmekte, kültürel normları mevcut sistemlerle uyumlu hale getirmekte, toplum üzerinde etkisini göstermekte ve her alana yayılmaktadır.

Mevcut sistemdeki araçlar sezilere dayalıdır bu nedenle sanat, çeşitli görüntüleme teknolojisi yöntemleri kullanılarak sanal, ev sanatı veya günlük yaşam haline getirilebilir. İnternet, televizyon ve cep telefonu gibi kitle iletişim araçları, görsel dünyanın küresel ağlarında her türlü bilgiyi evrensel anlamda ulaşılabilir kılmaktadır. Mevcut sistemin görsel kültürü etkilerini televizyonda, müzelerde, dergilerde, tiyatrolarda, billboardlarda, bilgisayarlarda ve alışveriş merkezlerinde göstermektedir. Bu anlamda kültürel eğitim insanı harekete geçiren, motive eden ve özgüveni geliştiren bir eğitimidir. Sanat eğitimi, yaratıcılığı duygusal ve estetik eğitim, merak uyandırma ve insanları özgürleştirme olarak anladığı için özgün, esnek ve çağdaş düşüncenin yaratıcı bir sürecidir. Bir kişinin yaratıcı yeteneklerini ve potansiyelini şekillendirmek, düşüncesini ve estetik duygusunu düzenlemek gerekir. Sanat eğitiminin amacı, gözlemsel düşünmeyi oluşturmaktır; Doğayla, yaşamla ve sanatla barışık bir çocuk yetiştirmektir. Sanat eğitimi, bireylerin, toplumun ve insanlığın eğitimine önemli bir katkı ve fayda olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda sanat eğitimi, bireyi gözleme, sorgulamaya ve ampirik araştırmaya yönlendirir.

KAYNAKÇA

Artut, K., *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. 8. Baskı. Anı Yayıncılık. 2020.

Aykut, A., Güncel Sistemden Estetik Eğitimine Bir Öneri: Görsel Kültür Kuramı. *Electronic Turkish Studies*, 8(9). 2013.

Azılıoğlu, K., & Yılmaz, M., Toplumsal ve Kültürel Değişimlerin Sanat Eğitimine Yansımaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 443-461. 2021.

Buyurgan, S., Buyurgan, U., *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. 7. Baskı. Pegem Akademi Yayınları. 2020.

Çıldır, Z., *Müzelerde Görsel Kültür Çalışmalarının Postmodern Sanat Eğitimi Bağlamında Yapılandırılmasına İlişkin Hazırlanan Eğitim Paketinin Eğitimevlerinde Görevli Uzmanların Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2015.

Gündüz, Y., Popüler Kültürün Görsel Sanatlar Dersine Olası Yansımaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(4), 278-293. 2015.

Kırıçoğlu, O. T., *Sanatta Eğitim*. 4. Baskı. Ütopya Yayınevi. 2019.

Kocadaş, B., *Kültür ve Medya*. Bilig, (34), 1-13. 2005.

Mora, N., *Medya Ve Kültürel Kimlik*. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14. 2008.

Sengir, S., *Kültürel Değişkenler Örüntüsünde Sanat Eğitiminin Görsel Kültür Eğitimine Dönüşüm Gerekçeleri*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54). 2015.

SOSYAL BİR SORUN OLARAK KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Dr. Elvan YAVUZ

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Mezun),

ORCID ID: 0000-0002-9004-4060

ÖZET

Kadına yönelik şiddet hemen hemen her alanda veya koşulda yaşanabilen ve mücadele edilmesi gereken önemli bir sosyal sorundur. Özellikle son yıllarda kadına yönelik şiddette artış gözlenmektedir. Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde birçok kadın fiziksel, psikolojik, sözel, cinsel ya da ekonomik şiddet mağduru olabilmektedir. Dolayısıyla bir insan hakları ihlali olan kadına yönelik şiddet coğrafya ve sosyoekonomik düzey fark etmeksizin değişik boyutlarda ve çeşitlerde ortaya çıkabilmektedir. Birleşmiş Milletler, 1993 yılında yayımladığı “Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi”nde kadına yönelik şiddeti şu şekilde tanımlamıştır: “Kamusal ya da özel yaşamda meydana gelen, kadınlara cinsel, psikolojik veya fiziksel acı ve ıstırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem uygulamaya ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakmadır.” Kadına yönelik şiddet, kadınlarda engelliliğe, fiziksel sağlık problemlerine, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, depresyon, öğrenilmiş çaresizlik gibi psişik problemlere sebep olabilen ve intihar, ölüm, kendini koruma güdüsüyle işlenen cinayetler gibi sonuçlar meydana getirebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, kadınların şiddete en fazla maruz kalan grup olduğunu belirtmiştir. Ülkemizde, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2019 yılı verilerine göre, kadınların toplum içinde yaşadığı en büyük sorun şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Derleme olan bu çalışmanın amacı sosyal hizmet bağlamında kadına yönelik şiddeti değerlendirmek ve tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Şiddet türleri, Kadına yönelik şiddet.

TARİH OKURYAZARLIĞINDA FEMİNİST METODOLOJİ: NEDEN KADIN?

Melisa KESKİN KANDEMİR

Ege Üniversitesi, melisa.keskin@ege.edu.tr - ORCID 0000-0002-4515-6215

ÖZET

Tarih yazımının erkekler tarafından gerçekleştirilmiş bir eylem olması, sınırlı ve kısmi söylemleri ile cinsiyetçi örüntülerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yazımda erkek yanlı bir ideolojinin benimsenmesi ile oluşmuş normatif değerler zaman içerisinde pratiğe dönüştürülmüştür. Bu pratikler ise, temelini cinsiyet yanlılığından alan kalıp yargılar şeklindeki bir klasik mirasa evrilerek gelecek nesillere aktarılmıştır. Eril dil kullanımı ile salt erkek etkinliğinin yansıtıldığı ve erkek kimliğinin çıkarları doğrultusunda şekillenen tarih yazımında, kadının tarihteki yeri ve temsilleri üzerinden alegoriler kurabilmek ne yazık ki güçleşmiştir. Kadının tarihin iç dinamiğindeki konumunun, değerlerinin ve kültürünün, tarih yazımında benimsenecek herhangi bir olası veya eril/trafı bir yönelim doğrultusunda, kayda değer dahi bulunmaması ve ikincillğe mahkûm edilmesi kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Oysaki ilk çağlarda dahi kadın kimliği, doğurganlık ve bereket temsili ile saygınlık kazanmış ve tanrıça gibi bir ilahla özdeşleştirilmiştir. Kadın kavramının kültürdeki tezahürü ise, kadının kültürü oluşturan parametrelerin gelecek nesillere aktarımını sağlamadaki taşıyıcı rolünün yadsınamayacak derecedeki öneminden ileri gelmektedir. Kadının tarihteki sosyalizasyona dair anlatımlardaki dışlanan temsili, çağlar boyunca politikleştirilen bir olgu olarak görülmekle birlikte, yeniden sorgulamayı ve tanımlanmayı da gerektirmektedir. Tarih yazımındaki olası kadının görünmezliğinin ya da ötekileştirilmesinin sorunsallaştırılmasını gidermek adına, kadın ve erkeğin dikotomik birer kavram oldukları bilinciyle hareket edilmelidir. Bu çalışmada, cinsiyetlerin güç ilişkisine girmesine sebebiyet vermeksizin, bir bütünün parçalarını ifade ettikleri yönündeki dikotomik yönelim benimsenerek, tarih okuryazarlığında kadın perspektifinin gerekliliği temel alınmıştır. Bu kapsamda çalışma; tarihteki kadın etkinliklerini ve görünürlüğü arttırmaya yönelik, sosyolojik ve antropolojik düşünme biçimine ek olarak, feminist perspektif metodolojisini de dahil eden sorgulayıcı bir okuryazarlık yaklaşımı edinme amacına yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Tarih yazımı, Feminizm, Kadın, Tarih Okuryazarlığı, Feminist Perspektif

1. TARİH OKURYAZARLIĞI

Tarih okuryazarlığı (*historical literacy*), bireyin düşünme ve irdeleme gibi yeterliliklerini geliştirerek bireyin tarihsel farkındalığını (*historical awareness*), tarihsel bilincini (*historical consciousness*) ve tarihsel duyarlılığını (*historical sensibility*) arttırmayı hedeflemektedir. Bireye, tarih öğreniminin salt yöntemi olarak alışıl gelmiş ezber tekniğinden uzak olmak kaydı ile, eleştiri yapma, sorgulama, karşılaştırma, dönemsel çağdaşı ve/veya günümüz arasında

ilişkilendirme yaptırarak kıyaslama/yorumlama yapabilme yetkinliği kazandırmayı amaçlamaktadır (Parkes ve Donnelly, 2014 akt. Keçe, 2015: 95). Geçmiş tarihsel süreci anlamlandırabilmek, tarih okuryazarlığının bahsi geçen bu hedefleri doğrultusunda olmak üzere, geçmişin ancak farklı parametreler ışığında irdelenmesi ve günümüz ile ilişkilendirilmesi ile mümkün olabilir. Geçmişin; ancak tarihsel duyarlılık ve farkındalığa sahip bir bakış açısı ile eleştirildiği ve sorgulandığı takdirde oluşacak olan tarihsel bilinç ve bilgi, günümüz ile ilişkilendirilerek anlamlandırıldığında, geleceğe dair öngörülerin rasyonelliğinin de artması kuvvetle muhtemel görünmektedir (Tekdal, D., ve Aydın, M., 2021). Herodot'un tarih tanımında geçtiği üzere, “*tanık olunan ve haber alınan şeylerin anlatılması*” ifadesi (Temir, 2015: 6-7), bilginin geleceğe yönelik aktarıma esas kayıt altına alınma aşamalarında, anlatıdan anlatıya, anlatandan anlatana değişime uğrayabilme ihtimalini de göz önüne sermektedir. Bu olası duruma karşın, tarihi süreçlerdeki esas bilgi rasyonelliğine ancak eleştiren ve sorgulayan bir perspektiften bakıldığı takdirde ulaşılabilecektir.

Lee, tarihsel olayların geçmişte yaşanmış ve bitmiş olmasından ötürü, günümüz modern okuyucusunun herhangi bir tanık olma durumunun söz konusu dahi olmadığı için, tarih okuyucusunun salt rasyonel bilgiye erişim yolunda tarihsel düşünme becerisi edinmiş olması gerekliliğinden bahsetmektedir (Lee, 2011 akt. Ata ve Keçe, 2014: 2). “*Türkiye’de tarih okuryazarlığı kavramını ilk defa kullanan tarih eğitimcisi Ata (2002) ise, tarihsel düşünme becerisinin ardışık halde bulunan üç aşamasını tarihsel bilgiyi edinme, tarihsel bilgiyi kullanma ve tarihsel bilgiyi sunma şeklinde sıralamaktadır ve tarih okuryazarlığını, tarihsel bilgiyi kullanma basamağıyla özdeşleştirmiştir. Kavrama yönelik en kapsamlı yaklaşım Taylor ve Young’a (2003) aittir. Onlara göre tarih okuryazarlığı, tarihsel olayların araştırmacı ve eleştirel bir tutumla ele alınması, ulaşılan farklı kaynaklar arasındaki çelişkili ifadelerin tespit edilmesi, teknolojinin insanlığa sunduğu imkânların tarihsel olayların öğrenilmesinde kullanılması, kronolojik düşünme becerisi, tarihsel olayların sebep-sonuç ilişkisi içinde ele alınması, tarihsel olayın meydana geldiği çağın koşullarına göre değerlendirilerek tarihsel düşünme ve tarihsel empati yapılması ile geçmiş ve günümüz olaylarının karşılaştırılması gibi süreçleri içermektedir*” (Taylor ve Young, 2003; akt. Ata ve Keçe, 2014: 3).

Tarih okuryazarlığında uygulanması gereken alt boyutlar; tarihsel düşünme becerisi, tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme becerisi, neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi, tarihsel araştırma becerisi, tarihsel empati becerisi, geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi, çelişkili yorumları ayırt edebilme becerisi, ahlaki muhakeme becerisi, anlatımsal ifade becerisi olarak ifade edilebilmektedir (Taylor ve Young: 2003; akt. Keçe, 2015: 96). Tarihsel olaylar bilgisi; Tarih okuryazarlığının temel adımı olan tarihsel süreç hakkında bilgi sahibi olmak, okuyucuya tarihsel bakış açısı kazandırma, önemli tarihi figürleri, tarihsel olayların mekânını, zamanını, nedenlerini ve sonuçlarını anlama ve genel bir kavrayış geliştirme konusunda katkı sağlamaktadır. Ayrıca, tarihsel olayların bellekte tutulması ve anımsanması, geçmişle ilgili bağlantıları anlama ve tarihî süreçler hakkında temel bir anlayışın geliştirilmesine yönelik önemli bir adımdır (Cooper, 2000; akt. Keçe, 2015:96). Tarih okuryazarlığının ilk adımı, tarih hakkında bir anlayış geliştirme sürecidir ve tarih disiplininin yöntemlerine odaklanmaktadır.

Bu süreç, tarihsel düşünme becerilerini içermekte olup tarihle ilgili temel kavramların, tarihin öneminin ve işleyişinin anlaşılmasını hedeflemektedir. Tarih okuryazarı bireyler, tarihsel olayların geçmiş, vaka olay, sebep, sonuç gibi kavramlarla nasıl organize edildiğini kavramaktadır. Tarih okuryazarlığı, tarihsel bilgilerin eleştirel bir şekilde değerlendirilmesini ve tarihsel anlatıların üretilmesini içermektedir. Okuyucuların, mevcut tarih bilgilerini doğru ve yanlışları ayırt edebilecekleri becerilerle analiz ederek, tarihsel metinlerin anlamını çözmek ve yorumlamak için gelişim göstermeleri amaçlanmaktadır. Bu süreç, okuyucuların tarihle ilgili bilgileri sorgulama ve anlamlandırma yeteneklerini güçlendirerek, tarih konusunda bilinçli ve nitelikli bir şekilde düşünebilme kapasitelerini arttırmaktadır. (Lee, 2005: 3; akt. Ata ve Keçe, 2014: 2).

Özünde, “Tarihsel düşünme”, “tarih okuryazarlığı” kavramının daha net bir meali olarak da tanımlanabilmektedir. Tarih okuryazarlığına ilişkin bu düşünme becerisi kavramı, tarihi olayları ve süreçleri yalnızca kronolojik sıralama ile değil, aynı zamanda olayların temelini anlayarak ve özümseyerek analiz etme yeteneğini de içermektedir (Deniz ve Kübeli, 2015). Tarihçiler, geçmişi araştırırken yazılı ve yazılı olmayan kaynakları eleştirel bir bakış açısıyla incelemek ve güvenilirliklerini test etmek suretiyle geçmişi analiz etmektedirler. Ve bunun sonucunda da analizi yapılan geçmişin tarihsel süreçlerini yorumlama imkanı bulmaktadırlar (Demircioğlu, 2009). Günümüzde ise, bu durumu "tarih okuryazarlığı" kavramıyla ifade etmek daha uygun olmaktadır. “*Tarih okuryazarlığı, çeşitli tarihi metinleri, sanat yapılarını ve kaynakları okuma, yorumlama ve üretme bilgi ve becerisini içermektedir. Bu süreç, bir kültür ve topluma tam anlamıyla katılabilme kapasitesini ve entelektüel becerileri kazanmayı hedeflemektedir*” (Kıncal ve Kartal, 2009). Tarihsel süreçler içerisinde gerçekleşen herhangi bir vaka ya da olgunun, salt kendi özünde olmamak kaydıyla, süreç içerisindeki diğer yakın bulgularla ilişkilendirilerek ve belirli alegoriler kurarak anlamlandırılmasını mümkün kılan tarih okuryazarlığı, tarihsel olayları sadece sonuç veya neden ilişkisine göre değil, geniş bir perspektif içinde ele alarak değerlendiren bir okuryazarlık türüdür. (Keçe, 2009).

Kronolojik düşünme becerisi, tarihsel olaylar arasındaki ilişkileri anlama ve neden-sonuç ilişkilerini belirleme yeteneğini içermektedir. Bu önemli beceri, tarih biliminin temel direğidir ve olayların zaman içindeki sıralamasını anlamlandırmada büyük öneme sahiptir. Neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi ise, olayların nedenlerini anlama ve tarihsel olayların arkasındaki etkenleri çözümlenme sürecini ifade etmekte olup bu bağlamda oldukça etken bir rol oynamaktadır. Tarih okuyucusu, neden-sonuç ilişkilerini dikkatli bir şekilde analiz ederek, tarihsel olayların karmaşıklığını ve bağlantılarını anlamak için bu beceriyi kullanmalıdır. Bu beceriyi aynı zamanda, Carr’ın (2011) “*determinizm*” kavramı doğrultusunda açıklamak gerekirse; Bu kavram, olmuş olan her olayın bir nedeni veya nedenleri olduğuna inanmayı ve bu nedenlerin değişmediği sürece farklı sonuçlar elde edilemeyeceğini ifade eder. determinizmin yalnızca tarihin değil, tüm insanlığın bir sorunu olduğunu vurgulayarak, her olayın bir nedenden dolayı değişime uğradığını belirtir (Keçe, 2015:96). Tarihsel araştırma becerisi, tarihî olayları anlamak ve analiz etmek için temel bir adım olarak kabul edilmektedir. Bu beceri, okuyucuya tarihî olayların derinlemesine incelenmesi ve objektif bir bakış açısıyla

değerlendirilmesi için gerekli olan bilgi ve yöntemleri kazandırmaktadır. Araştırma sürecinde sorgulayıcı bir yaklaşım benimsenerek doğru kaynakları bulma ve bilgileri eleştirel bir şekilde değerlendirme yetkinliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Böylece tarih okuyazarları, tarihsel süreçleri ve olayları daha kapsamlı ve gerçekçi bir şekilde anlama ve yorumlama becerisine sahip olmaktadır. Bu beceri Keçe'ye (Keçe, 2015: 96-97). göre, tarihî bir olayın incelenmesinde kullanılan önemli bir yöntem olan Walsh'ın (1971: 28) "KWL" kuralına dayandırılabilir. Bu kural, tarihsel süreç ile ilgili kaynaklandırma araştırmasına başlamadan önce "*Ne biliyoruz, Ne bilmeyi istiyoruz*" sorularına yanıt aranmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Araştırma süreci tamamlandığında ise, sürecin değerlendirilmesi açısından son derece kritik olan "*Ne öğrendik*" sorusunun cevaplanmasının elzem olduğu belirtilmektedir (Walsh, 1971: 28; akt. Keçe, 2015: 96-97).

Tarih okuryazarlığının diğer alt boyutlarından olan tarihsel empati becerisi, geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi ve çelişkili yorumları ayırt edebilme becerileri ise birbirleriyle bağlantılı ve kompleks bir yapının alt ağlarını oluşturmaktadır. Tarihsel empati adı altında nitelendirilen kavram, geçmiş toplumların; inançlarının, yaşam felsefelerinin, sahip oldukları değer ve düşüncelerinin, hedeflerinin ve yöntemlerinin, dönemin koşulları nezdinde incelenmesi sürecidir. (Lee ve Ashby, 2001 akt; Keçe, 2015: 97). Geçmiş ile günümüzü ilişkilendirme becerisi ise, tarih okuyucusu tarafından, geçmiş tarihsel süreçler ile günümüz dünyasının ilişkilendirilerek, bahsi geçen bu iki kavram arasında alegoriler kurmak, olayların tarihsel süreç içerisindeki neden-sonuç ilişkilerinin kavranması hedefinde önemli bir yetkinliktir. (Taylor ve Young, 2003 akt; Keçe, 2015: 97). Çelişkili yorumları ayırt edebilme becerisi olarak isimlendirilen diğer süreçte, tarih okuyazarı, çeşitli kaynaklardan elde ettiği bilgileri aklın muhakeme süzgecinden geçirirken her bilgiyi ayrı ayrı sorgulamalı ve değerlendirme noktasında kesin yargıları kabul etmekten kaçınan bir yaklaşım benimsemelidir. Aynı tarihsel olaya dair kaynaklarda sunulan bilgilerin farklı perspektiflerde sunulabileceğinin farkında olmalı ve bu bilgiler arasındaki benzerlikleri ve farkları sezebilmelidir. Başka bir deyişle, farklı kaynaklarda aynı tarihsel olaya dair sunulan bilgilerin benzer ve farklı noktalarını ayırt edebilme yetkinliği, tarih okuyazarının çelişkili yorumları ayırt edebilme becerisini kullanırken başvurması gereken çok önemli bir özelliktir (Keçe, M. (2015: 97).

Geçmiş toplumların yaşantısına dair izleri gerek bir konu gerekse bir sahne nezdinde farklı işleyiş şekilleriyle yansıtan ve tarihsel süreçleri günümüz modern dünyasından izleme imkanı sunan sanat yapıtlarına aşina olmak, anlatımsal ifade becerisinin geliştirilmesinde oldukça mühim bir rol oynamaktadır. Sanat yapıtları, tarihî olayları işlerken sanatçıların duygusal ve estetik perspektiflerini yansıtır ve bu da tarih okuyucusuna olayları zenginleştirilmiş bir biçimde deneyimleme ve anlama fırsatı sunar. Sanatın bu şekilde tarihle iç içe geçmesi, tarihsel olayların sadece soğuk bir veri yığını olarak değil, insanî ve kültürel boyutlarıyla birlikte ele alınmasını sağlar. Günümüzden bağımsız olan, yaşanmış ve bitmiş tarihsel süreçlere dönemin sanat anlayışı ve sanatçısı perspektifinden bakmak ve böylece farklı bakış açıları geliştirebilmek, tarih okuyazarlığının bahsi geçen diğer boyutlarına ek olarak tarih

okuyucusuna olayları zenginleştirilmiş bir biçimde deneyimleme ve anlama fırsatı sunan önemli bir alt boyut olarak karşımıza çıkmaktadır (Keçe, M. (2015: 97).

Tarih okuryazarlığının tüm bu bahsi geçen alt boyutlarının tepe noktası olarak nitelendirilebilecek yetkinliği ise ahlaki muhakeme becerisidir. Bu yetkinlik, tarihsel süreç içerisinde geçmiş toplumlara ait olgu ve olayların, bakış açısı ve yöntemlerin, sahip oldukları değer ve düşüncelerinin veya geçmiş toplumlara ilişkin herhangi bir parametrenin öznel bir yaklaşım üzerinden değerlendirilmemesi gerekliliği anlamı taşımaktadır. Başka bir ifadeyle, tarihsel süreçlerin tüm dinamiği ile, güzel-çirkin, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi herhangi bir öznel yaklaşıma ya da toplumun bahsettiği ahlaki değerlere işaret eden perspektiften uzak tartışılması sürecidir. Tarihsel olaylara ahlaki bir bakış açısıyla yaklaşmak, geçmiş toplumların eylemlerini ve kararlarını eleştirel bir şekilde değerlendirme olanağı sunarken, eleştiri; duygusal tepkiler veya önyargılar üzerine ahlaki değerlendirmeler şeklinde yapılmaktan ziyade, nesnel bir perspektife, sağlam gerekçelere ve objektif kanıtlara dayandırılmalıdır (Wertz, 1996: 349 akt. Keçe, 2015: 98). Başka bir ifadeyle bu süreç, tarihi olayları yargılamak kişisel önyargılardan kaçınmayı ve tarihsel olayları nesnel bir bakış açısıyla ele almaya önem vermek anlamına gelmektedir. Tarih okuyucusu, bilgi sahibi olmak için çeşitli kaynakları incelemeli, farklı perspektifleri anlamaya çalışmalı ve olayların tarihî bağlamını göz önünde bulundurarak adil ve mantıklı bir değerlendirme yapmalıdır demek yanlış olmayacaktır. Sonuç olarak, ahlaki muhakeme becerisini geliştirmek, tarih okuyazarının geçmişi daha zengin bir şekilde kavramasına ve tarihî olaylara daha derinlemesine bir anlam yüklemesine yardımcı olmaktadır. Bu beceriler, tarih okuyucusunun tarihi sadece bir bilgi dağarcığı olarak değil, insanlık deneyimine dair derinlemesine bir öğrenme ve anlama süreci olarak görmesini sağlamaktadır.

2. TARİHE FEMİNİST METODOLOJİ İLE BAKMAK

Toplumlarda tıpkı insanda olduğu gibi canlı ve dinamik bir zihin/bellek yapısı bulunmamaktadır. Fakat her toplumun kendisine özgü olmak koşulu ile gelecek nesillere aktarıma esas bir kayıt altına alma ideolojisi benimsediği aşikârdır. Bu aktarıma esas kayıt altına alınma, gerek tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen olayların yazımı gerekse toplumun kültür belleğini yansıtan diğer alanlardaki göstergesel öğeler aracılığı ile yapılmaktadır. Ancak, bahsi geçen bu tarihsel süreç içerisinde yaşanan olaylar ve kültürü izleme imkânı sunan diğer göstergesel öğelerin kaydının tutulması işleminin, kayıt altına alan kişi tarafından zihin süzgecinden geçen bir ayıklanmaya ve yorumlanmaya da uğrayabileceği kaçınılmaz gözükmektedir. Dolayısıyla bu durum, toplumların yazılı veya görsel tarihi içerisinde -yeniden kurgulanma- kavramını da içerisinde barındırmaktadır. Bu durumun aynı zamanda, toplumsal normlar ve alışılmış cinsiyetçi örüntülerin oluşmasına sebebiyet verebilecek ideolojik bir güce dönüşebilme ihtimali de kuvvetle muhtemeldir. Toplumsal belleğin oluşmasına katkıda bulunan ve bunun kaydını tutan kişinin, ister tarihi süreçleri ve olayları yazan biri olsun, ister toplum kültürünü ve iç dinamiklerini görsel öğelerle izleme imkânı sunan sanat eserlerini yapan bir sanatçı olsun, dönemin aktarımını yaparken yeniden kurgulayabilmesi hatta baştan

yaratabilmesi olası gözükmetedir. Postmodernist teori, dil ve dilsel çözümleme alanında dil ve gerçeklik ilişkisini dilin saydamlığı üzerinden sorgulayarak, dilin masum bir araç olmadığını ve gerçekliğin yeniden kurgulanmasında ve inşasında etkin olarak rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu durum da bilgi üretimi amacı doğrultusunda ilerlerken aynı zamanda da olası bir iktidar/güç yaratma durumuna zemin hazırlamaktadır. Eski Mezopotamya'da yazının icat edilmesinden itibaren, tarih yazma işlevi genellikle erkeklerin tekelinde olmuştur. Genellikle erkeklerin deneyimleri ve yaşantılarının kayda değer ve "tarihsel öneme" sahip olarak kabul edilmesi, kadınların deneyimlerinin uç ve aykırı olarak lanse edilmesine sebebiyet vermiştir. Bu yaklaşım, kadınların toplumun varlığının sürdürülmesindeki merkezi önemini görmezden gelerek, tarih yazımının bir iktidar ve egemenlik alanı olduğunu açıkça göstermektedir. Kadınlar ve erkeklerin tarih boyunca, aidiyetleri, sınıf, ırk, dinsel topluluk vb. nedenlerle ayrıştırılmaları oldukça sık rastlanan bir durum olsa dahi, erkekler tarihte sırf cinsiyetleri yüzünden dışlanmamışlardır. Oysa kadınlar, toplumun içerisinde ve tarihin varoluşunda etkin bir şekilde yer almalarına rağmen, sırf cinsiyetçi bir yaklaşımın sonucu olarak ayrımcılığa tabi tutulmuş ve ötekileştirilmeye mahkum bırakılmış, cinsiyetleri nedeniyle kendi tarihlerini yazmaktan, yorumlamaktan ve dolayısıyla da bilmekten mahrum bırakılmışlardır (Berktaş,2003:20-21).

Tarih, içinde bulunduğu toplumun kültürünü, sosyal ve siyasal durumlarını, iç dinamiklerini, cinsiyetler arası ilişkinin var olan tezahürlerini yansıtan bir yapı olduğu için, patriarkal sistemin tekelinde bulunan bir toplumun tarihi de doğal olarak eril ideoloji üzerinden kurulan ve üretilen bir tarih yazımını karşımıza çıkaracaktır. Başka bir ifadeyle, geçmişten gelen ve gelecek nesillere aktarıma esas bir kayıt altına alınma süreci içeren, toplumsal farkındalık ve bilincin oluşturulup geliştirilmesi hedefiyle ilerleyen bir bilim dalı olan tarih, aynı zamanda ideolojinin biçimlenmesine de doğrudan etki etmektedir. Eril ideoloji üzerinden kurulan ve üretilen tarihe, feminist perspektifin yönelttiği kadın temalı sorular belirleyici rol oynayarak, var olan bu ataerkil sistemi mercek altına almıştır. Feminizm tarafından, gerçeğin anlaşılabilmesi ve anlamlandırılabilmesi açısından sorgulamalara ve eleştirilere tabi tutulan eril ideoloji tekelindeki bu patriarkal tarih, kadın hareketlerinin¹ katkısı ile gelişmiştir (Çakır, 2021: 97).

Feminizmin kökeni 18. yüzyıla kadar uzanmakla birlikte, gerçek anlamdaki gelişimi 1960'larda yaşanmıştır. Özellikle ikinci kuşak feminist hareket, feminizme daha ideolojik bir düşünce tarzı kazandırmış ve kadın cinsi üzerinden yaşanan sosyal eşitsizlikleri sorgulamanın ötesine geçerek daha kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Feminizm bu kapsam özelinde olmak üzere, kadınları kaçınılmaz olarak oldukça dezavantajlı bir konuma yerleştiren toplumsal yapının sahip olduğu ideolojik eğilimleri eleştirmektedir. (Süzgün, Şahin, F. 2014: 475). Neredeyse tüm disiplinlerde karşılaşılan, erkek cinsinin merkezde tutulduğu ve erkek önyargısının hakim olduğu bir bakış açısının benimsendiği ideolojiler, kadın çalışmalarının başlıca sorunlarından. Tarihin genellikle erkekler tarafından yazılan bir eylem olmasından dolayı ve erkeklerin kendi pratiklerinden kaynaklanan olayları konu edinmeleri, kadınların tarih içindeki deneyimlerini

¹ "Kadınlar kendi deneyimlerini kolektifleştirmeye başlamadıkça, kendi tarihlerine sahip çıkamazlar" (Mies, 1995, 48-64) ; akt. Güçlü, S. 2012, s.116).

görünmez kılmaktadır. (Çakır, 1996: 309; akt. Güçlü, S. 2012: 112) Başka bir ifadeyle, kadınların tarih içindeki katkıları ve deneyimleri, geleneksel olarak erkekler tarafından yazılan tarih metinlerinde yeterince temsil edilmemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için çaba sarf eden ve kadınların haklarını savunan bir ideoloji olarak ortaya çıkan feminizm, kadınların tarih boyunca ikincil ve marjinal bir rolde yer alan bu dezavantajlı konumunu sorgulamış, toplumun genelinde yaygın olan erkek merkezli düşünce kalıplarının kırılması ve kadınların da eşit haklara sahip olması için mücadele etmiştir. Kadınların tarih içindeki deneyimlerini, katkılarını ve başarılarını görünür kılmak, takdir etmek ve bilimsel araştırmalara cinsiyet perspektifini entegre etmek, daha kapsayıcı ve adil bir bilgi üretimi sağlamak, feminist düşünce akımının başlıca hedeflerini oluşturmaktadır. Tarihteki cinsiyet rollerinin ve ataerkil kalıpların sorgulanması gerektiğini vurgulayan feminizm, kadınların yaşadığı sosyal, siyasal ve ekonomik eşitsizlikleri sorgulayan bir düşünce akımı olarak, toplumsal dönüşüm için önemli bir katalizör olmuştur. Kadınların tarihsel katkılarının görünürlüğünü artırmaya yönelik çabalarıyla, cinsiyet eşitliği ve kadınların tarih içindeki rolünün daha iyi anlaşılması için önemli bir düşünsel çerçeve sunmaktadır. Bu düşünsel yapı, erkek merkezci ideolojileri sorgulayarak daha adil ve kapsayıcı bir toplumun inşasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Toplumun her alanına nüfuz eden erkek önyargısı ve erkek merkezliliğine karşı eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşan bu düşünsel harekette, daha adil ve eşitlikçi bir geleceğin temellerinin atılması ve böylelikle, toplumun cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığının artırılması hedeflenmektedir.

Toplum ile kültürün, eril dil ve söylemler ile tamamen erkek merkezli perspektifin benimsendiği ataerkil bir ideolojinin çıkarları ve evrensel boyutta sürdürülebilirliği amacıyla inşa edildiğini keşfeden Feminizm; kadının, cinsiyetler arasında güç savaşı temelinde olmak üzere erkek cinsine karşı ikincillığe mahkum edilmiş ve ötekileştirilmiş olarak tanımlandığı bu ideoloji ile mücadele ederek, toplumsal dokuyu yeniden inşa etme mücadelesi içine girmiştir (Cevizci, A. 1999: 340 akt. Süzgül, Şahin, F. 2014: 475). Feminist araştırma, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin temellerini ortadan kaldırmak, toplumsal yapıda çoklu hiyerarşilerin yok edilmesi, cinsiyet rollerinin ve stereotiplerinin aşılması ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmek amacının benimsendiği, geleneksel araştırma yaklaşımlarına meydan okuyan, toplumsal dokunun yeniden inşası için oldukça önemli düşünsel bir harekettir. Bu hareket, geleneksel araştırma yöntemlerinin ve anlayışın aksine, ideolojik bağımsızlığı varsayılan yaklaşımların yerine stratejik bir bilgi edinme biçimini benimsenmektedir. Feminist metodoloji, gerçekliğe ulaşma iddiasını sorgulayarak ve gerçek ile onun bilgisinin arasındaki ilişkinin çarpıtılmadan açıkça ortaya konulabileceği bir perspektif sunmakta olup, sosyal bilimlerin "uyumlulaştırma", "ehlileştiren", "kategorize eden" ve "tanımlayan" niteliklerine direnir ve önyargısız bir şekilde araştırma yapmayı amaçlamaktadır. Özünde, toplumdaki cinsiyet temelli eşitsizlikleri ve tarih boyunca kadınların maruz kaldığı ikincillığı, görünmezliği ve ötekileştirilmeyi anlamak ve açıklamak ile yetinmeyip, kadınların yaşamlarını dönüştürme amacı güderek toplum içindeki cinsiyete dayalı hiyerarşiyi ortadan kaldırmayı hedefleyen bir yöntemdir (Tüzel, 2009: 527-551) ; akt. Güçlü, S. 2012:119). Aslolan, "Cinsiyet araştırmalarının temel amacı, analitik yöntemler kullanılarak toplulukların iç dinamiklerinin nasıl işlediğini anlamaktır" (Uzdurum, Yelözer, 2016:11).

3. NEDEN KADIN?

*“Sadece kadın konusunda konuşmak
gerekliliğini duymak bile bir kadın problemi
olduğunu göstermeye yeter...”*
(Darga, 2013: 11)

Tarih araştırmalarının birçoğu, geçmişte önemli figürler olarak kabul edilen erkeklerin dünyasını aydınlatmayı amaçlamıştır. Bu tür çalışmalarda, ana karakter erkekler zaman zaman, anneleri, sevgilileri, kızları, kız kardeşleri veya eşleri gibi kadın figürler ile görünür. Ancak bu yaklaşım, kadını yine erkeğe bağımlı, onu şekillendiren ya da tamamlayan bir yan karakter olarak tarihsel sahneye yansıtılmaktadır. Darga'nın (2013) bu konu hakkındaki görüşü, çalışmanın ana sorunsallığını yansıtması açısından büyük önem arz etmektedir: *“Nefertiti, Semiramis, Kleopatra, Theodora ve Hürrem Sultan hakkında pek çok popöler eser yazılmıştır. Fakat geçmişte isim yaparak iz bırakmış ünlü kadınları konu alan ilmi araştırmaların çok olduğunu söyleyemiyoruz. Her aydın, adı geçen bu hanımların kim olduğunu bilir de, MÖ XV. yüzyılda hüküm sürmüş Mısır kraliçesi Haepsut'u, Palmira Kraliçesi (Tedmur) Zenobia'yı, Ölümsüz Barış Antlaşması'na (Kadeş antlaşması) eşi Hitit kralı III. Hattuşili ile mührünü basan Puduhepa'yı neden tanımaz? Niçin tarihi çerçevesi içinde, kadının toplumdaki yeri bütün olarak ele alınmaz?”* (Darga, 2013: 11)

Tarih boyunca toplumlar, cinsiyetlere dayalı güç ilişkileri ve temsili cinsi roller etrafında bir sosyal organizasyon ve buna tabii olarak da bir iç dinamik geliştirmişlerdir. Bahsi geçen bu temsili cinsi roller içerisinde kadın, genellikle erkeğe kıyasla daha düşük statüde ve güçsüz bir biçimde konumlandırılmıştır. Bu eşişsizliğin temelinde ön yargılar, fizyolojik farklılıklar ve toplumsal düzen içindeki statik statüler olmak üzere çeşitli faktörler bulunmaktadır. Eril dil kullanılarak gerçekleştirilen söylemlerin ve toplumun benimsediği yaygın ataerkil ön yargıların nesilden nesile aktarılmak suretiyle iletimi sağlanmışır. Böylelikle toplumun sosyal organizasyon ve cinsi rollere dayanan iç dinamik algısı, kadınların erkeklerden zayıf, duygusal ve güçsüz oldukları şeklindeki inançlar etrafında şekillenmiş ve cinsi eşişsizliğin güçlenmesine sebep olmuştur. Buna ek olarak, bahsi geçen eril önyargı ve toplumsal normlar, biyolojik cinsiyet farklarını da es geçmemiş, kadının toplum sosyalizasyonu içerisindeki görev tanımının genellikle ev işleri ve ocuk bakımı gibi alanlar ile sınırlandırılmasını sağlamıştır. Bu durum, var olan toplumsal düzen içerisinde bir takım cinsiyete dayalı statik statülerin oluşmasına, kadına ithafen belirli temsili rollerin tanımlanmasına, kadının bu rollerin dışına çıkamadan bu rollerde sınırlı kalmasına ve sonuç olarak da gitgide güçsüzleştirilmesine yol açmıştır. Özetle, toplumsal organizasyon içerisinde dışlanan bir cins olarak kadınlar, tarihsel süreçlerden bu zamana dek erkek egemen dil ve söylemlerin oluşturduğu ataerkil kültürel yapı tarafından eşiş bir şekilde temsil edilmemiştir. Toplumdaki patriarkal bu sistem, cinslere statüsel rol dağılımı yaparken, erkeklerin avantajına çalışmış ve kadınların toplumsal katılımının sınırlandırılmasına

sebebiyet vermiştir (Gezgin, 2013:68-77). Örneğin, “*Klasik Antikçağ Hellen dünyasında kadının toplumsal hayatı ev ile sınırlandırılmış, yaşamı kocası, babası ya da erkek bir akrabanın koruması altında sürmüştür. Toplumsal statü olarak köleler ve çocuklarla aynı sınıfta ele alınmış, özgür yurttaş statüsüne sahip olamamıştır. Bu durumun yansıması olarak kamusal hayata katılma hakkı olmayan kadın, kamusal yaşamın dışına itilmiş, kamusal konuşmalardan, eğitimden yoksun bırakılmıştır*” (Kaya, A. 2021). Cinslere atfedilen sınırlı roller etrafında patriarkal sistemin kendince şekillendirdiği kadının dışlanan konumu ile, cinsiyetler arasındaki güç ilişkisinin temeli oluşturulmuş ve tarih boyunca nesilden nesile aktararak süregelmiştir. Feminist metodolojinin tarihte süregelen tüm bu sorunsallıkları eleştirmek üzerine olan itici gücü; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tarihsel perspektiften incelenmesi, kadının toplumsal organizasyon içindeki dışlanmış ve erkek cinsine kıyasla ikincilliğe mahkum edilen konumu, güç ilişkilerinin cinsiyetlere dayalı olarak şekillenmesi, cinslere atfedilen temsillerin dengeli ya da doğal olmadığı ve tüm bunların nesilden nesile aktararak süregelen halidir. Bu düşünce, kadınların güçsüzleştirilmesine ve eril hakimiyetin sürdürülmesine yönelik mevcut toplumsal düzene eleştirel bir bakış sunmaktadır.

Tarihsel süreçler içerisinde kadının bahsi geçen bu ikincil konumunun izleri ile Antikçağ Felsefesinde de karşılaşılmaktadır. Dönemin felsefi düşüncesinin, cinsiyet normları üzerinden kalıplaşan önyargılı eril söylemler etrafında şekillendiği görülmektedir. Şüphesizdir ki, toplumun sosyal organizasyon içerisinde cinsiyetlere dayalı iç dinamiklerini yansıtan ve yine toplumun kendi söylemlerinden oluşan kutsal metinler, toplumda var olan normatif yapının ilk izlerini görmenin mümkün olduğu en erken örneklerdir. Örneğin, “*Theogonia, Yunan toplumunun kutsal kitabıydı ve ona itibar eden halkın nasıl bir sosyal yapıda örgütlendiğini gösteren birinci elden ilk kaynaktı*” (Gezgin, 2013:68-77). Özellikle, dinsel, felsefi ve günlük rutinlerin anlatıldığı metinler, dönemin toplumsal organizasyonunun işleyişine, cinslere atfedilen sınırlı rollere ve yine cinsler üzerinden yapılan önyargılı söylemlere ilişkin en erken ve önemli kayıtları oluşturmaktadır. Ayrıca, tarihin bu denli erken bir evresinde toplum tarafından değeri kuşkusuz olan, bireyin benlik algısını ve yaşamı algılayışını yansıtan -inanç sistemi-, ona bağlı olan –sembolizm- ve -mana dünyası-dır. Bu dönemde, inanç sistemi ve sembolizm üzerinden mana dünyasına sınırlandırılan kalıp yargılardan, kadın ve erkek bedeni de payını almıştır. Erkek cinsinin temsili olarak atfedilen akla karşılık, kadına doğa üzerinden bir özdeşleşme ile beden temsili uygun görülmüştür (Gezgin, 2013:68-77). Tarihsel süreçler içerisinde gelen bahsi geçen bu normatif yapının, gelecek nesillere sağlanan aktarımı neticesinde şekillenen mevcut toplumsal düzeni olumsuz yönde nasıl etkilediği, tarih yazımının ana karakterleri olarak tayin edilebilecek olan Antikçağ filozofları nezdinde şu şekilde de örneklendirilebilir; “*Filozoflar tarafından biyolojik olarak eksiklikler yumağı olarak görülen kadın, erkeğin şeklinin bozulmuş bir sureti olarak kabul edilmiştir. Bundan dolayı da kadının erkek tarafından yönetilmesi gerektiği düşünülmüştür; çünkü doğası gereği akıl bedenden üstündür ve kurallar koyarak onu yönetmelidir. Klasik Dönem düşünürleri eril olanın yani erkeğin doğası gereği üstün olduğunu ve aklı (logos) temsil ettiğini; kadının da doğası gereği daha aşağıda olup bedensel olanı, duyguları (pathos) temsil ettiğini ve bir kadının benlik saygısının, adalet duygusunun ve cesaretinin de erkekle aynı olmadığını iddia etmişlerdir. Biri yöneticinin cesaretiyken diğeri hizmet edenin cesaretidir. Kadının erdemi de erkeğe itaat etmek*

olarak tasarlanmış; çünkü kadına tanrı tarafından büyük bir korku, erkeğe de o oranda cesaret verilmiş olduğuna inanılmıştır. Bu durumda korkuyla dolu olan, karakter ve yetenek bakımından kamusal görevler için uygun ve yeterli olmadığı düşünülen kadının varlığını devam ettirmesi ve güven içinde yaşaması için bir erkeğin korumasına ihtiyaç duyduğu kabul edilmiştir. Bu şekilde kadını aciz, erkeğin korumasına ihtiyaç duyan bir varlık olarak gören anlayış, kadını erkeğe tâbi kılmıştır. Bu düşünce yapısı günümüzde dahi kadın ve erkeğe biçilen görev ve sorumlulukların tanımlanmasında, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde toplum üzerindeki etkisini hissettirmektedir” (Kaya, A. 2021). Bu ifadeye örnek olarak, Antikçağ Yunan Toplumunun Felsefi yazarlarından Hesiodos’un oğluna verdiği nasihatlerden oluşan “İşler ve Günler” adlı eserinde, kadının erkek cinsine nazaran sosyal organizasyon dinamiği içerisindeki aşağılanan konumuna dair şu söylemleri de verilebilir; “Aklını çelmesin kadının biri, gözü ambarındadır, diller dökerken sana, ha kadına güvenmişsin, ha bir hırsıza...” , “Bir kadının yıkandığı suda bir erkek yıkanmamalı hiçbir zaman. Bundan da kötülük gelir, bir zaman için de olsa...” , “Bir evin olsun, bir karın, bir de öküzün. Karını parayla satın al ki gereğinde yürüsün öküzün ardından...” (Hesiodos, İşler ve Günler, 370-375, 405-408, 753-755 akt; Gezgin, 2013:68-77).

İktidarda olan eril ideolojik güçlerin toplumsal dil yoluyla cinsiyetlere yüklediği anlam ve buna tabii olarak da cinsi sosyal rollerin belirlendiği düşüncesinden hareketle, özellikle Sokrates ve Platon gibi düşünürlerin felsefi yaklaşımlarının da toplumsal düzene etkisi dönemin koşullarında kuşkusuzdur. Sokrates ve Platon gibi düşünürlerin, doğanın akıl tarafından yönlendirilen bir düzen olduğuna, dünyayı anlayabilmek ve kavrayabilmek için aklın rehberliğine ihtiyaç duyulduğuna ve bu nedenle de aklın önündeki engelleri aşmanın gerekliliğine dair inançları dönemin toplumsal cinsiyet algısında felsefi bir temel oluşturmaktaydı. Doğal olarak, akılcı düşüncenin yüceltilmesi, toplumsal dilde de yer buluyor ve aktarıma esas kayıt altına alınan yazımda da eril aklın değerine ilişkin söylemlerin vurgulanmasıyla sonuçlanmaktaydı. Dünyevi hazları ve kadın bedenini erkek aklının uzak durması gereken unsurlar olarak görmekte olan bu düşünceler, kadının toplumda daha düşük statüde olmasına, toplumun kamusal alanında daha az yer almasına ve karar süreçlerine katılamamasına yol açmıştır. Aynı zamanda kadınlara, erkeklerin egemen olduğu alanlarda sınırlı roller atfedilmiştir. Toplum, kadınların daha duygusal ve beden temsilli, erkeklerin ise daha akılcı ve yönetici olduğu stereotipleriyle biçimlenmiştir. Sokrates ve Platon gibi düşünürlerin toplumsal düzeni en az dinsel metinler kadar etkileyen bahse konu bu felsefi yaklaşımları, akıl merkezli düşünce biçimi, eril aklın yüceltilmesi ve kadının akıl süreçlerine katkı sağlayamayacak bir varlık olarak görülmesi toplumdaki cinsiyet rollerini derinlemesine etkilemiştir (Gezgin, 2013:68-77). Örneğin, “Avcı erkek, karşımıza eril önyargılar ile üretilmiş başka evrensel ve tek yönlü modellerde de çıkar. Günümüzde erkeklige atfedilen toplumsal rollerde güç ve kamusal temsiliyetin ön planda oluşu, avcı-toplayıcılarda avcılığın evrensel bir erkek faaliyeti olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Bu durumun devamında, arkeolojik veri olarak karşımıza çıkan, ok uçları gibi av faaliyetleri ile ilişkili buluntular, alet üretimi ile ilişkili mekanlar doğrudan erkeklerin faaliyet alanları olarak tanımlanır. Bunun karşısında sepetçilik, çömlekçilik, yiyecek hazırlama, pişirme gibi faaliyetler ise kadınlar ile özdeşleştirilmektedir” (Yelözer, 2017:83-96). Bahsi geçtiği üzere kadınlar, toplumda erkeğe nazaran ikincil ve sınırlı

rollerle normatif kalıplara maruz kalırken, erkekler akıl ve yönetim alanında öncül rollerde egemen olmuşlardır. Bu durum, tarihten günümüz modern dünyasına kadar dahi pek çok olumsuz sonuç doğurarak, kadınların toplum içindeki potansiyellerinin engellenmesine yol açmıştır (Gezgin, 2013:68-77) Çalışmanın başlığı itibarıyla “Neden Kadın?” sorusu özetle şu ifadeyle de vurgulanabilir; Kadın konusunun başlı başına, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı temel bir soruna işaret ettiği açıktır. Kadın üzerine konuşmak, kadın sorunları üzerinde çalışmak gerekliliği görmek dahi toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin varlığına işaret etmektedir. Ayrıca, bu eşitsizliğin, tarih boyunca varlığını sürdüren bir olgu olduğu ve sürekli bir hal aldığı da aşıkardır (Darga, 2013:11).

SONUÇ

Tarih okuryazarlığı; tarihsel süreçlerin, geçmiş toplumların yaşantılarının ve insanlığın deneyimlerinin eleştirel bir perspektifle irdelenmesi, anlaşılması ve anlamlandırılması için kritik öneme sahiptir. Tarih okuryazarlığı, bireylerin tarihsel bilgi birikimini zenginleştirmesine ve daha bilinçli, düşünceli ve entelektüel bir şekilde tarihsel olaylara yaklaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, tarih okuryazarlığı kavramının anlamı ve alt boyutlarının önemi, tarihin anlaşılmasında ve geleceğe yönelik öngörülerin rasyonelliğinde temel bir rol oynamaktadır. “İnsanın varoluşuyla birlikte başlayan tarih yazıcılığı, insanlığın geçmişini, deneyimini ve her türlü öğretisini bugüne aktarmıştır. Bu aktarımda hükmetme yetkisini elinde bulunduran egemen kültür, çoğunlukla erile ait olmuştur. Bugüne kadar yazılmış tarihte, kadınlar; savaş çıkartan, ağlatan, entrikalarla yönlendiren ya da benzer olumsuz nitelikler taşıyan varlıklar olarak tanımlanmışlardır. Onlar hakkında gündelik ve önemsiz bilgiler verilmiş, anekdotlarda erkek dünyasının şekillendirdiği, gölge karakterler olarak yer almışlardır” (Özçelik, 2018:153). Toplumlar, tarihsel süreç boyunca ideolojik güçler tarafından şekillendirilen karmaşık yapılar halinde var olmuştur. Dil ise, insanların geçmişten günümüze yaşadıklarını ve düşündüklerini aktardığı, kültürel ve toplumsal bir iletişim aracıdır. Toplumların anlamlandırılmasında, kültürel öğelerin ve değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynayan bu iletişim aracının ve ona yüklenen anlamların zaman içerisinde farklı parametrelere bağlı olarak değişip dönüşüme uğraması kuvvetle muhtemeldir. Başka bir ifadeyle, zamanla değişen toplumsal koşullar ve kültürel dönüşümler, dilin ve sembollerin anlamlarını da etkileyerek değiştirebilmektedir. Amacına yönelik değişim ve dönüşüme uğrayabilen dil ve ona ilişkin olan söylem, var olan hakim ideolojik gücün çıkarları doğrultusunda baştan kurgulanabilir, yaratılabilir ve aktarılabilir.

Bu ideolojik güçler, toplumsal dil yoluyla bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendirirken aynı zamanda da bireylerin kimlikleri, rolleri ve değerleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmuşlardır. Eril ideolojik güçler, kadınların toplumda ikincil bir konuma itilmesine ve erkeklerin hakim olduğu cinsiyet rollerinin pekiştirilmesine, toplumsal dil aracılığıyla cinsiyet rollerinin belirlenmesine ve sürdürülmesine yol açmıştır. Bu nedenle, tarih boyunca hakim olan bu eril ideolojik yapının zemininde pekişen tüm düşünce tasarımlarını irdeleyen ve sorgulamalara tabi tutan yeni okuma/araştırma yaklaşımlarının edinilmesi elzem görünmektedir. Cinsiyet araştırmalarındaki bu eril yönelimleri kırabilmek adına, toplanan tüm veriler rasyonalist,

objektif ve eleştirel bakış açıları ile tekrar değerlendirilmelidir. Değerlendirmelerden sonra, tüm bu normatif kalıplardan uzaklaşıp, cinsiyet fark etmeksizin bireyin özü ve toplum içerisindeki yerine odaklanılmalıdır. Tarih okuryazarlığı kavramının gerektirdiği alt becerilerin süzgecinden geçen bilgilere, Feminist Metodolojinin sağladığı eleştirel perspektif doğrultusunda bir bütün olarak dışarıdan bakıldığı takdirde daha rasyonel sonuçlar alınabileceği anlaşılmıştır. Çalışmanın vurgusu, kadın ve erkek cinsinin dikotomik bir olguyu işaret ettikleri ve birbirlerinden alt ya da üst konumda olmaktan ziyade birbirlerini tamamladıklarına ilişkin düşünce tasarısına dikkat çekmektir. Salt bir cinsin öne çıkarılması halinden uzak olmak kaydı ile, toplum refahı ve medeniyeti için eşitlikçi, eleştirel, bilinçli ve farkındalığı yüksek bir tarih okuryazarlığı profili edinilmesi gerekliliği savunulmaktadır. *“Tarihin insanlar, gruplar ve toplumlar için en önemli fonksiyonlarından birisi de, dünyayı anlamlandırma çabalarına ve geleceği inşa etme projelerine temel alınmasıdır. Bütün fikirler, ideolojiler dünya görüşleri, onları inşa edenler, geliştirenler tarafından tarihî temellere dayandırılır. Milletimizin kimliğini ve değerlerini tanımak, onların gelişme seyrini tahlil etmek ve geleceğe sağlam ve emin bakabilmek tarihi iyi araştırmak ve analiz etmekle mümkündür. Tarih, kimliğin ve şahsiyetin oluşmasında başlıca etkidir. Sağlıklı bir tarih şuuruна sahip olmak için tarihi mümkün olduğu ölçüde gerçeklere sadık bir biçimde tahlil edip yorumlamak gerekir”* (Öz, 2008). Bu bağlamlardan yola çıkarak, toplumların cinsiyet rollerini kavramsallaştırma ve dilin cinsiyet algılarına etkisi hakkındaki araştırmaları Feminist metodoloji ile irdelemenin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağı açıktır. Temel sav, insanın geçmişini öğrenmek koşulu ile geleceğini şekillendirdiği ve böylelikle yaşadığı toplumu daha anlamlı kılabilirdiği düşüncesinden hareketle; geçmişin ataerkil izlerinin yer yer de olsa şiddetle görülmeye devam edildiği modern dünyanın, daha eşitlikçi ve adil bir toplum haline gelmesi için, cinsiyet eşitliğini destekleyen, toplumsal dildeki kalıplaşmış cinsiyet normlarına karşı mücadele eden Feminist düşüncenin, tarih okuryazarlığında odak nokta olarak benimsenmesi gerekliliğidir.

KAYNAKÇA

- Ata, B. (2002) Tarih Derslerinde "Dokümanlarla Öğretim" Yaklaşımı. Türk Yurdu, 175, 80-86.
- Ata, B. & Keçe, M. (2014) Öğrencilerin Tarih Okuryazarlığı Düzeylerini Etkileyen Faktörler: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. Turkish History Education Journal, 3 (2), 1-23.
- Berktaş, F. (2003) *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayınları. 1. Basım. İstanbul. 2003.
- Carr, E. H. (2011). *Tarih Nedir?* Gizem Gürtürk (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cevizci, A. (1999) *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Çakır, S. (1996) *“Kadın Araştırmaları Bilimde Neleri, Nasıl sorguluyor, Neleri Değiştirmek İstiyor?”*. Ed. Kuvvet L. İnsan, Toplum, Bilim. 305-317. Kavram Yayınları. İstanbul.
- Çakır, S. (2001) Tarih Yazımında Kadın Deneyimlerine Ulaşma Yolları. Toplumsal Tarih, vol.1, 38-45.
- Çakır, S. (2021) Kadın Tarihi Araştırmaları Türkiye Bibliyografyası. İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies.

- Darga, M. (2013) *Anadolu'da Kadın On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Demir, Z. (1997) *Modern ve Postmodern Feminizm*. İz yayıncılık. İstanbul.
- Demircioğlu, İ. H. (2009) Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Düşünme Becerilerine Yönelik Görüşleri. *Millî Eğitim*, (184), 228-234.
- Deniz, K. ve Kübeli, E. (2015) “Albert Einstein’ın İsmet İnönü’ye Yazdığı Mektubun Tarih Okuryazarlığı Çerçevesinde Türkçe Eğitiminde Kullanılması”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turk*, Cilt 7 Sayı 1, s.189-204.
- Gezgin, İ. (2012) *Fallusun Arkeolojisi*. İstanbul. Sel Yayıncılık.
- Gezgin, İ. (2013) Antik Çağın Ötekisi Kadın. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*. s. 68-77.
- Güçlü, S. (2012) Feminist Metodoloji Tartışmaları. *Mediterranean Journal of Humanities* 1(2) s.107-120.
- Kaya, A, E. (2021) *Kadın ve Felsefe: Antikçağ Yunan Entelektüellerinin Kadına Bakışı*. I. Uluslararası Akdeniz Kadın Çalışmaları Kongresi. Antalya.
- Keçe, M. (2009) *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Tarih Okuryazarlığı Durumlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde..
- Keçe, M. (2015) Türkiye’de Tarih Öğretim Programlarında Tarih Okuryazarlığı Becerileri, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* , 5 (13) s. 94-121.
- Kıncal, R. ve Kartal, O. Y. (2009). Medya Okuryazarlığı Eğitimi. *Millî Eğitim*, (181), 318-333.
- Lee, P. J. (2005) Historical Literacy: Theory and Research. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 5(1), 1-12.
- Lee, P. J. (2011) *History Education and Historical Literacy*. I. Davis. (Ed.). *Debates in History Teaching*. New York, NY: Routledge.
- Mies, M. (1995) “*Feminist Araştırmalar için Bir Metodolojiye Doğru*”. (Çev. Ayşe Durakbaşa), Ed. Aynur İlyasoğlu, Serpil Çakır, & Necla Akgökçe. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*, 48-67. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Öz, M. (2008) “Tarih Perspektifinden Türk Kimliği Üzerine Bazı Düşünceler”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, S.8, s.219-226.
- Özçelik, Ş. (2018) Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihçiliğinin Madun Bırakılmış Yüzü Kadın Tarihi. V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu. İstanbul.
- Parkes, R. ve Donnelly, D. (2014) *Changing Conceptions of Historical Thinking in History Education: an Australian Case Study*. *Tempo & Argumento*, 6(11).
- Sancar, S. (2003) “Üniversitede Feminizm? Bağlam, Gündem ve Olanaklar”. *Toplum ve Bilim* 97, 164-182. 2003.
- Süzcü, Ş, F. (2017) Feminist Hukuk Teorisinde Metodoloji, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 30(133), 473-496.
- Taylor, T. ve Young, C. (2003) *Making History: a Guide For The Teaching and Learning of History in Australian School*. Carlton South: Curriculum Corporation.
- Temir, M. (2015) *Yaşayan Tarih Yetişkinlerimiz*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Tekdal, D., & Aydın, M. (2021) *Eğitimde Tarih Okuryazarlığı. Eğitimde Okuryazarlık Becerileri* (1-34), Ankara: Pegem Akademi.

- Tüzel, G. B. (2009) “*Feminist Bir Doktora Tezi Yazmak*”. Ed. Dilek Hattatoğlu, & Gökçen Ertuğrul. Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından, 527-551. Anahtar Kitaplar. İstanbul.
- Uluçay, C. (2019) Öğretmen Adaylarının Tarih Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans Tezi. Erzincan.
- Uzdurum, M., Yelözer, S. (2016) Sosyal Karmaşıklık Kavramına Dair. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 4, s. 1-16.
- Yelözer, S. (2017) Şey-Özne-Arkeolog: Geçmişin Cinsiyetlendirilmesi ve Eril Önyargılar. Teorik Arkeoloji Grubu (Theoretical Archaeology Group) , TAG 2, s. 83–96.
- Walsh, H. W. (1971) *An Introduction to The Philosophy of History*. London: Hutchinson.
- Antik Kaynak:
Hesiodos. *Theogonia İşler ve Günler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE YENİLENEBİLİR ENERJİ

Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK

Çukurova Üniversitesi, , 0000-0001-6318-698X

Doç.Dr.Nermin BAHŞİ

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, , 0000-0003-1630-7720

ÖZET

Enerji, insanların temel ihtiyaçları arasındadır ve bu nedenle, uzun yıllardır enerji ihtiyacını karşılamak için kömür, petrol gibi yenilenemeyen fosil yakıtlar kullanılmaktadır. Ancak, bu yakıtların yanması atmosfere büyük miktarda karbondioksit ve diğer sera gazlarının salınmasına neden olmakta, bu da sıcaklığının yükselmesine yol açmaktadır. Bu durum, küresel ısınmaya, aşırı hava olaylarına, yükselen deniz seviyelerine ve ekosistemlerde bozulmalara neden olarak insan hayatını ve geçim kaynaklarını tehdit etmektedir. Bu zararlardan dolayı son yıllarda alternatif olarak yenilenebilir enerji kaynakları üzerinde durulmakta ve bu kaynaklardan üretilen enerji ile insanların ihtiyaçları kısmen de olsa karşılanmaya çalışılmaktadır. Güneş, rüzgar, hidroelektrik, jeotermal ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynakları, fosil yakıtlara temiz ve sürdürülebilir bir alternatif sunar. Yenilenemeyen kaynakların aksine, bu enerjiler işletme sırasında neredeyse hiç sera gazı salınımı üretmez, bu da onları karbon ayak izlerinin azaltılmasında ve iklim değişikliğinin önlenmesinde etkili kılar. Yenilenebilir enerjinin uzun vadeli faydaları önemli olmasına rağmen, başlangıç kurulum maliyetleri geleneksel enerji kaynaklarından daha yüksek olabilir ve bu da bazı bölgeler için finansal zorluklar doğurabilir. Ancak sağlanan destekler ile bu zorluk kısmen azaltılabilir. Bu çalışmada, yenilenebilir enerjinin iklim değişikliği ile mücadeledeki kritik rolünü incelemekte ve faydalarını, karşılaştıkları zorlukları ve ihtiyaç duyulan önem vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim, enerji, yenilenebilir kaynaklar

GİRİŞ

Hızla artan nüfus ve modern hayat, enerjiye olan talebi artırmıştır. İnsanların temel ihtiyaçları arasında yer alan enerji, uzun yıllardır kömür, petrol gibi yenilenemeyen fosil yakıtlar aracılığıyla karşılanmaktadır. Ancak, bu enerji üretimi için fosil yakıtların yakılması, karbondioksit ve sera gazlarının salınımına önemli ölçüde katkıda bulunmakta ve çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açarak küresel ısınmayı tetiklemektedir. Bu durum, küresel ısınmaya, aşırı hava olaylarına, yükselen deniz seviyelerine ve ekosistemlerde bozulmalara neden olduğundan insanların hayatını ve geçim kaynaklarını tehdit etmektedir. Bununla birlikte doğada serbest halde bulunan bu kaynaklar sınırlı miktarlarda bulunmaktadır.

İklim değişikliği, geçim kaynakları, gıda güvenliği ve sosyal dinamikler de dahil olmak üzere insan yaşamının çeşitli yönlerini etkileyen küresel bir olgudur (Akinbami ve ark., 2019). İklim

değişikliğinden en fazla etkilenen sektörler tarım ve turizmdir. Doğa koşullarına bağlı olan tarımsal faaliyetler, aşırı sıcaklık, kuraklık, sel, don gibi ekstrem hava olayları verimi etkilemektedir. Sadece bitkisel üretim değil aynı zamanda canlı hayvan ağırlığı, süt verimi gibi konularda da hayvansal üretimi etkilemektedir. Turizm faaliyetleri her mevsim yapılabilmektedir. Gerek kış gerekse yaz turizmi iklim değişikliğinden etkilenmekte, turist sayılarında önemli değişimlere neden olmaktadır. Sektörlere etkisinin yanında dolaylı olarak istihdama da etki etmektedir.

Dünya genelinde, iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel sorunları azaltabilmek için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik bir geçiş yaşanmaktadır (Menyah ve Wolde-Rufael, 2010; Bölük ve Mert, 2014). Fosil yakıtların çıkarılması ve kullanımı iklim değişikliğinin ana nedenlerinden birisidir. Yenilenebilir enerji kaynakları çok ciddi çevresel etkilere neden olan fosil yakıtlardan kurtulmanın en ekonomik yolu olarak bakılmakta ve son yıllarda alternatif olarak üzerinde sıkça durulmakta ve bu kaynaklardan üretilen enerji ile insanların ihtiyaçları kısmen de olsa karşılanmaya çalışılmaktadır. Güneş, rüzgar, hidroelektrik, jeotermal ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynakları, fosil yakıtlara temiz ve sürdürülebilir bir alternatif sunar. Yenilenemeyen kaynakların aksine, bu enerjiler işletme sırasında neredeyse hiç sera gazı salınımı üretmez, bu da onları karbon ayak izlerinin azaltılmasında ve iklim değişikliğinin önlenmesinde etkili kılar.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı fosil yakıtlara ve dışa bağımlılığı azaltarak sürdürülebilirliğin sağlanmasına yardımcı olur. Gerekli hukuki düzenlemeler, işbirlikleri ve eğitim-yayım faaliyetleri ile iklim değişikliğinin etkilerini azaltma yoluna gidilebilir. Bu çalışmada, yenilenebilir enerjinin iklim değişikliği ile mücadeledeki kritik rolü incelenmekte ve faydalarını, karşılaştıkları zorlukları ve ihtiyaç duyulan önemi vurgulanmaktadır.

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI

Yenilenebilir enerji, doğal kaynaklardan elde edilen ve sürekli kendini yenileyebilen enerji türüdür (Şen, 2002). Yenilenebilen, kullanılmaya hazır bir şekilde bulunan alternatif enerji kaynaklarına güneş, rüzgar, jeotermal, biyokütle, hidro elektrik ve gel-git enerji sayılabilir. Güneşten, yer altı sularından, atmosferin hareketinden, nehirlerden, denizlerden ve atıklardan faydalanılarak enerji üretebilme şansı vermektedir.

Sınırsız bir enerji kaynağı olan güneş enerjisinden yararlanmak için güneş kolektörleri, güneş santralleri ve güneş pilleri gibi teknolojiler geliştirilmiş ve bu teknolojiler aracılığıyla güneş enerjisinden elektrik enerjisine dönüştürülebilmektedir. Rüzgar enerjisinden faydalanmak amacıyla rüzgar enerji santralleri (RES) kurulmaktadır. Rüzgar enerjisi, güneş radasyonunun yer yüzeylerini farklı ısıtmasından kaynaklanmaktadır. Hidrolik enerji, genellikle nehirler üzerine barajlar inşa edilerek suyu biriktirmek ve biriken suyun enerjisinden yararlanarak elektrik enerjisi üretilmektedir. Bu amaçla hidroelektrik santralleri (HES) kurulmaktadır. Jeotermal enerji, yer kürenin doğal ısısı olup, yer kabuğunun derinliklerinde birikmiş olan basınç altındaki sıcak akışkan (su buharı, gaz) ve sıcak kuru kayaların içerdiği termal enerji olarak tanımlanmaktadır (Koç ve Kaya, 2015). Biyokütle; doğal kaynaklardan, endüstriyel atıklardan ve belediye atıklarından elde edilmektedir (FAO, 2008). Biyokütle enerji kaynakları kullanılarak, biyoetanol, biyodizel ve biyogaz gibi yakıtlar elde edilmektedir (Gizlenci ve ark.,

2012). Jeotermal enerji, yerim derinliklerinden sondajlar sayesinde çıkarılarak doğrudan veya dolaylı olarak kullanılabilir (TÇV, 2006).

YENİLENEBİLİR ENERJİNİN AVANTAJLARI

Yenilenebilir enerji kaynakları bir kez kullanıldıktan sonra doğal yollarla eski hallerine dönerek tekrar yararlanılabilirliği, dolayısıyla bu özelliği nedeniyle neredeyse sınırsız olarak faydalanma imkanı sunar. Temiz enerji olarak tanımlanan yenilenebilir enerji kaynakları bol miktarda bulunmaktadır. Güneş enerjisini, rüzgar gücünü, su akışını ve jeotermal ısıyı kullanarak neredeyse tükenmez bir şekilde enerji sağlama şansı sunar.

Güneş enerjisi, enerji üretimi için en bol miktarda yararlanılabilirliği olan, her yerde olan ve doğrudan yararlanılabilir bir kaynak özelliğindedir. Hava kirliliğine neden olmadan, binaların üzerine kurularak enerji elde edilebilir. Rüzgar ise hava akım gücü sayesinde elde edilen bir enerjidir. Verimliliği oldukça yüksek olan bu enerji kaynağında, rüzgarın kuvvetli ve devamlı olması durumunda önemlidir. Jeotermal enerjide de çevreye zarar vermeden ve doğrudan kullanım uygulamaları ile ısınma, pişirme, yiyecek kurutma gibi faaliyetler gerçekleştirilebilir.

Biyokütle enerjinin avantajları, tehlikeli emisyonları azaltır; bozulmuş ve kirlenmiş araziler kullanılabilir; kırsal alanlarda yeni iş imkanları sunar; zararlı elementler doğaya çok düşük miktarda yayılır; enerji kaynaklarını çeşitlendirir (Bacovsky ve ark., 2010). Biyokütle enerjisi, atık yönetimindeki rolü ile yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde önemli bir yer tutar.

Hidroelektrik santrallerinin işletme bakım giderleri düşük ve teknik ömrü uzundur. Yerli ürünlerle inşası gerçekleştirilebileceğinden dışa bağımlılık gerektirmez. Özellikle kırsal alanda ekonomik ve sosyal canlanmaya yardımcı olur. Diğer yenilenebilir enerjiler gibi sera gazı emisyonuna neden olmaz (EIA, 2017).

Yenilenebilir enerjiye geçiş sera gazlarının atmosferdeki azaltılmasına yardımcı olacağından dolayı çevre kirliliğinin azalmasında etkili olacaktır. Bu durum ayrıca, insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinde azalmasına neden olacaktır.

Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi yoluyla fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak ve fiyat dalgalanmalarıyla ilişkili riskleri hafifleterek enerji güvenliğini artırır. Ayrıca, ülkelerin yerli kaynakları olduğu için dışa bağımlılığını azaltır ve enerji fiyatlarında istikrar sağlayabilir.

Yenilenebilir enerjiye geçiş, temiz enerji endüstrilerinde istihdam oluşturur ve ekonomik büyümeyi destekler, özellikle yerel topluluklar için sürdürülebilir istihdam olanakları sunar. (Pravin, 2021). İlk yatırım maliyetleri yüksek olsa da, daha sonra bakım ve işletme maliyetleri çok yüksek değildir.

YENİLENEBİLİR ENERJİNİN DEZAVANTAJLARI

Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımında birçok politik, teknik ve ekonomik engellerle karşı karşıya kalınmaktadır. Yenilenebilir enerjiye geçiş, alt yapının güncellenmesini ve yeni enerji kaynaklarının mevcut şebekelere entegre edilmesini gerektirmektedir. Devlet desteklerinin

yeterli olmaması, tüketicilerin bazı kaynaklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması da önemli engeller arasındadır. Ayrıca her yenilenebilir enerji kaynağının kendine özgü özelliğinden dolayı farklı engellerle karşılaşabilmektedir.

Yenilenebilir enerji maliyetinin, özellikle işletme maliyetleri veya rüzgar tribünleri ve güneş çiftliklerinin inşası ve işletme maliyetleri, kullanımlarına ilişkin en belirgin ve yaygın olarak tartışılan engellerdir. Ancak son yıllarda teknolojilerdeki gelişmeler sonucunda maliyetler kısmen düşmeye başlamıştır (Pravin, 2021). Yenilenebilir enerjinin uzun vadeli faydaları önemli olmasına rağmen, başlangıç kurulum maliyetleri geleneksel enerji kaynaklarından daha yüksek olabilir ve bu da bazı bölgeler için finansal zorluklar doğurabilir.

Güneş ve rüzgar enerjisi gibi bazı yenilenebilir kaynaklar dönemsel enerji sağlar ve sürekli ve güvenilir bir güç kaynağını sağlamak için enerji depolama çözümlerine ihtiyaç duyar. Güneş ve rüzgar enerji kaynaklarında süreklilik olmadığı için depolama sorunu ile karşı karşıyadır. Depolama işlemi için de ekstra maliyet söz konusudur (Chiras, 2006).

Biyoyakıtların dezavantajları, bölgesel ve mevsimlik kullanılabilmesi; yüksek yatırım maliyeti; su, gübre ve böcek ilacının fazla kullanımı; yenilenebilir biyokütle (gıda, yem) ve biyomateryal ile rekabet; doğal ekosistemin zarar görmesi (ormansızlaştırma, yanlış arazi kullanımı) (Bacovsky ve ark., 2010). Biyoyakıtlar oldukça fazla miktarda kullanılmasına rağmen, kayıt altına almada ve hesaplamada belirsizlikler vardır (Şen, 2002).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yenilenebilir enerji kaynakları, karbon ayak izini azaltarak iklim koşullarının zarar görmesini engelleyebilir (Kumar ve Majid, 2020). Yenilenebilir enerji, iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir çözümü temsil eder. Temiz ve sürdürülebilir enerji kaynaklarını kullanarak sera gazı salınımını azaltabilir, küresel ısınmayı hafifletebilir ve iklim değişikliğinin çevreye, ekonomiye, sosyal ve kültürel alanlara vermiş olduğu zarar azaltılabilir.

Yeterli bilgiye sahip olmamak, bireylerin iklim değişikliğine karşı tutumlarını etkileyip, eyleme geçme isteklerini engelleyebilir (Tobler ve ark., 2012). Eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının yapılması, bireylerin gerek iklim değişikliği ile mücadelede gerekse yenilenebilir enerji üretiminde ve kullanımında aktif rol almalarını sağlar. Özellikle, yazılı ve görsel medyadan etkin bir şekilde yararlanılarak farkındalık artırılabilir. Eğitim kurumlarında, yenilenebilir enerji ile ilgili dersler müfredatlara konulabilir ve nitelikli işgücü yetişmesine olanak sağlanabilir.

Yetkili organlar, işletmeler ve bireyler yenilenebilir enerjiyi benimsemek için işbirliği içerisinde olmalı, böylece gelecek nesillere daha temiz, daha yeşil ve daha sürdürülebilir bir dünya bırakılabilir. Bu işbirliği, aynı zamanda yenilenebilir enerjiye geçişi hızlandırmaya yardımcı olur.

Yenilenebilir enerji teknolojilerinin verimliliğini ve uygun maliyetli olmasını sağlamak için sürekli araştırma ve geliştirme önemlidir. Araştırma geliştirme (ARGE) çalışmalarının desteklenmesi ve artırılması gerekmektedir. Özellikle ilk maliyet yatırımlarını azaltacak ve verimliliği artıracak çalışmalar büyük önem arz etmektedir.

Devletler, yenilenebilir enerji hedefleri ve temiz enerji yatırımlarını teşvik edici düzenlemeler ve politikalar geliştirmelidirler: vergi indirimleri, sabit fiyat uygulaması, altyapı hizmetleri, depolama bunlara örnek verilebilir. Hibrid veya elektrikli araçların kullanımı son yıllarda artmaya başlamıştır. Bu araçlara sahip olmak isteyen bireylere kolaylıklar sağlanabilir. Ayrıca, iklim değişikliği tüm dünya ülkelerini ilgilendirdiği için, uluslararası işbirliğinin yapılması ve artırılması gerekmektedir. Ülkeler, bilgi ve kaynak paylaşımını artırarak daha hızlı çözümler üretebilirler.

KAYNAKÇA

Akinbami, C.A.O., Olawoye, J., Adesina, F.A. 2019. Exploring potential climate-related entrepreneurship opportunities and challenges for rural Nigerian women. *J Glob Entrepr Res.*

Bacovsky, D., Dallos, M., Wörgetter, M., & Task, I. B. (2010). Status of 2nd generation biofuels demonstration facilities in June 2010. *IEA Bioenergy Task 39: Commercializing 1st and 2nd generation liquid biofuels from biomass*, 39, 1-126.

Bölük, G., Mert, M. 2014. Fossil & renewable energy consumption, GHGs (greenhouse gases) and economic growth: evidence from a panel of EU (European Union) countries. *Energy*. 74.

Chiras, D. 2011. *The Homeowner's Guide To Renewable Energy – Revised and Updated Edition: Achieving Energy Independence through Solar, Wind, Biomass and Hydropower.* New Society Publishers, Canada.

EIA. 2017. *International Energy Outlook.* Administration, U.S. Energy Information.

Food and Agriculture Organization (FAO). 2008. *The State of Food and Agriculture: Biofuels: prospects, risks and opportunities*, Food & Agriculture Org., Vol. 38.

Gizlenci, Ş., Acar, M., Şahin, M. 2012. Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının (Biyodizel, Biyoetanol ve Biyokütle) Projeksiyonu. *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, sayı 8 (3).

Koç, E., Kaya, K. 2015. Enerji kaynakları-yenilenebilir enerji durumu. *Mühendis ve Makine*, 56 (668).

Kumar, J.C.R., Majid M.A. 2020. Renewable energy for sustainable development in India: current status, future prospects, challenges, employment, and investment opportunities. *Energy Sustain Soc.*, 10.

Menyah K, Wolde-Rufael Y. 2010. CO₂ emissions, nuclear energy, renewable energy and economic growth in the US. *Energy Policy*. 38 (6).

Pravin, K. 2014. Operational collection strategy for monitoring smart waste management system using shortest path algorithm. Journal of Environmental Protection and Ecology. 22 (2).

Şen, Z. 2002. Temiz enerji ve kaynakları. İstanbul: Su Vakfı Yayınları

TÇV. 2006. Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları. Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

Tobler, C., Visschers, V. H., Siegrist, M. 2012. Consumers' knowledge about climate change. Climatic Change, 114 (2).

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KADIN

Doç.Dr.Nermin BAHŞI,

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, 0000-0003-1630-7720

Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK

Çukurova Üniversitesi, 0000-0001-6318-698X

ÖZET

İklim değişikliğinin etkileri çevreden ekonomiye, sosyal ve kültürel alanlara kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkar. İklim değişikliği herkesi etkiler, ancak herkesi eşit şekilde etkilemez. Yapılan araştırmalar, gelişmekte olan ülkelerin kırsal bölgelerinde yaşayan kadınların geçim kaynakları iklim değişikliğinin etkilerine erkeklerden daha fazla maruz kaldığı göstermektedir. Kadınlar geleneksel olarak doğal kaynak yönetimi, sürdürülebilir tarım ve koruma konularında önemli roller üstlenmişlerdir. Dünya genelindeki gıda ve tarımsal üretimin büyük bir kısmından sorumlu olan kadınlar, tarım sektöründe iklim değişikliği uyum ve azaltma süreçlerinde kilit bir rol oynayacaklardır. Kırsal kadınların gıda sisteminde, agro çeşitliliğin korunmasında, doğal kaynak yönetiminde, gıda üretiminde, ve pazarlamada oynadıkları temel rollerine rağmen, kırsal kadınlar, iklim değişikliğinin etkilerinden özellikle kaynaklara sınırlı erişim ve katılım eksikliği nedeniyle daha fazla etkilenmektedir. Benzer şekilde, tarımsal geçim için gereken üretken kaynaklara eşit erişimleri olmadığı gibi, gıda kıtlığı durumunda genellikle en son beslenen grup olmaktadır. İklim değişikliği uyum ve azaltma çabaları, kadınlar için ekonomik fırsatlar yaratabilir. Temiz enerji, sürdürülebilir tarım ve ekoturizm gibi sektörlerle yatırım yapmak, istihdam ve gelir oluşturarak cinsiyet eşitliğini ve yoksulluğun azaltılmasını teşvik eder. Kadınlar, iklim değişikliğiyle mücadelede liderlik pozisyonları üstlenme konusunda artan bir rol oynamaktadırlar. Bu çalışmada, iklim değişikliğine karşı mücadelede kadınların güçlendirilmesi, katılımı, karşılaştıkları zorluklar ve fırsatlar ele alınarak öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, kadın, cinsiyet eşitsizliği

Giriş

İklim değişikliği, “küresel atmosferin bileşimini değiştiren ve benzer zaman dilimleri boyunca gözlenen doğal iklim değişkenliğine ek olarak, doğrudan ve dolaylı olarak insan faaliyetlerine atfedilen iklim değişikliği” olarak tanımlanmaktadır (UNFCCC, 2011). İklim değişikliği, aşırı hava koşullarına ve tehlikelere yol açar. Bu tehlikeler arasında aşırı yağış ve fırtınalar nedeniyle meydana gelen sel, azalan yağışlar nedeniyle meydana gelen kuraklık, deniz seviyesi yükselmesi ve küresel ısınma nedeniyle artan sıcaklık yer alır (Karl ve Trenberth, 2003).

İklim değişikliği, geçim kaynakları, gıda güvenliği ve sosyal dinamikler de dahil olmak üzere insan yaşamının çeşitli yönlerini etkileyen küresel bir olgudur (Akinbami ve ark., 2019).

İklim değişikliğinin etkileri çevreden ekonomiye, sosyal ve kültürel alanlara kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkar. İklim değişikliği herkesi etkiler, ancak herkesi eşit şekilde etkilemez.

Son zamanlarda, gelişmekte olan ülkelerin kırsal bölgelerinde yaşayan kadınların geçim kaynakları iklim değişikliğinin etkilerine erkeklerden daha fazla maruz kaldığı görölmektedir, bunun başlıca nedeni kadınların yoksul nüfusun daha büyük bir oranını oluşturması ve geçimlerini sağlamak için mevcut doğal kaynaklara daha fazla bağımlı olmalarıdır (Armah ve ark., 2010; Patterson ve ark., 2015). Dahası, kırsal kadınlar su, yiyecek ve pişirme için yakıt temin etme sorumluluğuna sahiptirler ve doğal kaynaklara erişimle engellenmektedir (Chigbu, 2013), bu da onların hareketliliğini sınırlamış ve iklim değişikliğinin tehlikelerinden daha fazla etkilenmelerine neden olmuştur (Ifabiyi ve Adedeji, 2014).

Oxfam tarafından yapılan araştırmalar, özellikle ekonomik olarak daha az gelişmiş ülkelerde yaşayan ve genellikle yoksulluk içinde yaşayan kadınların çok savunmasız bir grup olduğunu göstermektedir. Bu kadınlar, evlendikten sonra mütevazı bir geçim elde etmeye başlarlar ve bunun büyük bir kısmını yiyecek, ilaç ve aile üyelerinin eğitimi için harcarlar (Oxfam, 2015). Doğal afetlerin gıda güvensizliği üzerindeki etkileri aynı zamanda göçü de tetikleyebilir. Kadınlar genellikle erkeklerden daha sonra göç ederler ve göçün psikososyal etkilerinden daha fazla etkilenirler. Ayrıca, doğal afetler sonrası artan iş yükü nedeniyle genellikle kız çocukları ev işlerine yardımcı olmak ve tarımda destek olmak amacıyla okullarını bırakmaktadır.

Kırsal Kadınların İklim Değişikliğine Karşı Savunmasızlığı

Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal kadınların yaşam koşulları iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini zaten algılamakta ve deneyimlemektedir (Akinbami ve ark., 2019). Kuraklık, sıcak dalgalar, sel, su kıtlığı ve doğal kaynakların tükenmesi gibi iklim değişikliği etkileri, onları orantısız şekilde etkilemektedir (Nyahunda ve ark., 2020). Bu etkiler, kaynaklara, eğitime ve bilgiye sınırlı erişim gibi mevcut kırılğanlıklarını daha da kötüleştirmektedir (Parvin ve Ahsan, 2013). Ayrıca ataerkil normlar ve uygulamalar, hareketliliklerini ve etki alanlarını kısıtladığında, iklim değişikliğine uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır (Choithani, 2019). Kırılğanlık, önceden var olan cinsiyet eğitsizlikleri, toplumsal dışlanma, eğitime ve kaynaklara sınırlı erişim, güvencesiz arazi hakları, tarıma yoğun bağımlılık ve hareketlilik eksikliğiyile ilişkilidir (Senja, 2021).

Kırsal Kadınların Güçlendirilmesi ve Katılımları

Kırsal kadınların güçlendirilmesi, iklim değişikliğinin etkileriyle etkin bir şekilde mücadele etmek ve uyum çabalarını teşvik etmek için hayati öneme sahiptir. Kırsal kadınlar, toplulukları içinde iklim değişikliğinin azaltılması ve uyum sağlanmasına katkıda bulunabilecek benzersiz bilgiye, bakış açısına ve önceliklere sahiptir (Senja, 2021). Ormanlandırma, bitki ıslahı, toprak ve su koruma gibi faaliyetlere aktif olarak katılmaktadırlar (Abebe, 2022). Kadınlar, tohumların korunması, kullanılmayan türlerin yetiştirilmesi ve korunması gibi koruma çalışmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu türler, ticari olarak karlı çeşitlerin çökmesi durumunda potansiyel gen kaynakları olarak da değer taşıır ve iklim şoklarına karşı kırılğanlıklarını azaltmaya ve gıda güvenliğini iyileştirmeye yardımcı olur. Kadın çiftçiler, farklı bitki çeşitleri hakkında bilgi sahibi olma ve hangi ürünleri ekeceklerine karar

verme konusunda önemli roller oynarlar, özellikle birçok erkeğin tarladan uzaklaşması durumunda (FAO, 2018). Bu nedenle, kırsal kadınları güçlendirmek ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak için politika yapım süreçlerine dahil etmek son derece önemlidir. Bu nedenle, iklim değişikliğiyle ilgili karar alma süreçlerine ve politika oluşturmaya onları dahil etmek önemlidir (Nyahunda ve ark., 2020). Bu katılım, onların yeteneklerini artırabilir, kaynaklara ve bilgiye erişimlerini sağlayabilir ve uyum stratejilerinin bağlamsal olarak uygun ve etkili olmasını sağlayabilir (Senja, 2021).

Zorluklar ve Fırsatlar

Kırsal kadınların iklim değişikliği tartışmalarında güçlendirilmesi ve katılımının önemi ne kadar büyük olsa da, katılımlarını engelleyen birçok zorluk bulunmaktadır. Kırsal bölgelerde yaygın olan ataerkil egemenlik ve cinsiyet eşitsizlikleri genellikle kadınlara karşı ayrımcılık yapar, kadınların arazi, mülkiyet hakları ve iklim değişikliği uyum ve azaltma konusundaki bilgilere erişimini sınırlar (Nyahunda ve ark., 2020). Bu zorlukların üstesinden gelmek, cinsiyet eşitsizliklerini ele almayı, cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi ve kadınlara iklim değişikliği girişimlerine fırsatlar sağlamayı gerektirir (Carr ve Thompson, 2014). İklim değişikliği, mevcut cinsiyet eşitsizliklerini artırarak kadınları ve kızları orantısız bir şekilde etkiler. Ekonomik eşitsizlikler, kaynaklara sınırlı erişim ve toplumsal normlar gibi faktörler nedeniyle genellikle sonuçların en ağırını taşırlar. Gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar, önceden var olan kırılganlıkları ve sınırlı kaynaklara erişimleri nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak konusunda önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Bununla birlikte, kırsal kadınlar aynı zamanda iklim değişikliği azaltma ve uyum çabalarına katkıda bulunabilecek benzersiz güçlere ve bilgiye sahiptir. Kadınların iklim değişikliği karşısındaki deneyimleri ve katkıları, bu çok yönlü zorlukları anlamak ve etkili bir şekilde ele almak için temel niteliktedir.

Kadınlar, zorluklar karşısında genellikle dayanıklılık gösterirler ve iklimle ilgili zorluklara yenilikçi çözümler bulmada kaynakçı olmuşlardır. Yerel bilgi ve sosyal ağları kullanarak toplum tabanlı uyum projelerine aktif olarak katılırlar ve dayanıklı toplumlar inşa etmek için çaba sarf ederler.

Azalan doğal kaynaklar, kadınların sağlığı üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahiptir ve iklim değişikliği özellikle tropikal bölgelerde insan sağlığı koşullarını daha da kötüleştirecektir. Yoğun iş yükü, erken doğum yapma, yüksek doğurganlık, iklimle ilişkili hastalık salgınlarının artması ve sağlık ve aile planlama imkanlarının olmaması, kadınları zayıf ve son derece savunmasız hale getirmektedir (WHO, 2010). İklim değişikliğinin kadın sağlığı üzerindeki dolaylı etkileri, doğal sistemlerin bozulmasıyla ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar, yetersiz beslenme, gıda ve su kaynaklı hastalıklar ile ilgili olabilir (Nwoke ve Ibe, 2014). Kadınların sağlığı, iklimle ilgili faktörler nedeniyle risk altındadır: bunlar arasında sıcak dalgalar, doğal afetler ve vektör kaynaklı hastalıkların yayılması yer alır. Ek olarak, kadınların üreme sağlığı etkilenebilir, bu da aile planlaması ve anne sağlığı konularında zorluklara yol açabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İklim değişikliğine karşı hassasiyet, cinsiyet, etnisite, düşük gelir ve diğer sosyal ve ekonomik faktörlere bağlı olarak eşitsizlik daha da kötüleşebilir. Kadınlar geleneksel olarak

doğal kaynak yönetimi, sürdürülebilir tarım ve koruma konularında önemli roller üstlenmişlerdir. Bilgi ve uygulamaları, iklim değişikliği karşısında sürdürülebilir çözümlere ve uyum stratejilerine katkı sağlayabilir. Kadınlar, iklim değişikliğiyle mücadelede liderlik pozisyonları üstlenme konusunda artan bir rol oynamaktadır. Politika değişikliklerine öncülük etmekte ve cinsiyet duyarlı yaklaşımların savunuculuğunu yapmaktadırlar. Bakış açıları ve deneyimleri, karar verme süreçlerini zenginleştirir ve daha kapsayıcı ve adil sonuçları teşvik eder.

Dünya genelindeki gıda ve tarımsal üretimin büyük bir kısmından sorumlu olan kadınlar, tarım sektöründe iklim değişikliği uyum ve azaltma süreçlerinde kilit bir rol oynayacaklardır. Kırsal kadınların gıda sisteminde, agro çeşitliliğin korunmasında, doğal kaynak yönetiminde, gıda üretiminde, hazırlıkta ve pazarlamada oynadıkları temel rollerine rağmen, kırsal kadınlar, iklim değişikliğinin etkilerinden özellikle sınırlı erişim ve denetim nedeniyle adaptasyon için temel olan kaynaklara sınırlı erişim ve katılım eksikliği nedeniyle daha fazla etkilenmektedir. Benzer şekilde, tarımsal geçim için gereken üretken kaynaklara eşit erişimleri olmadığı gibi, gıda kıtlığı durumunda genellikle en son beslenen grup olmaktadır. İklim eylemi ve yönetiminde karar alma süreçleri ve liderlik de erkek egemenliği altındadır ve kararlar kadınların ihtiyaçlarına ve isteklerine daha az yanıt verme eğilimindedir. Bu nedenle, gıda sistemlerinin ve toplumların direncini güçlendirme ve daha iyi bir şekilde yeniden inşa etme için politika ve program yanıtlarının, çeşitli sosyal, kültürel, etnik ve dini geçmişe sahip kadınların ve erkeklerin çıkarlarını ve kısıtlamalarını dikkate alan şekilde sağlanması acil bir gerekliliktir. Bunun gerçekleşmesi için, iklim eylemi ve yönetiminin her düzeyinde kadın liderliğini ve katılımını güçlendirmek önemlidir. İklim değişikliği uyum ve azaltma çabaları, kadınlar için ekonomik fırsatlar yaratabilir. Temiz enerji, sürdürülebilir tarım ve ekoturizm gibi sektörlerle yatırım yapmak, istihdam ve gelir oluşturarak cinsiyet eşitliğini ve yoksulluğun azaltılmasını teşvik eder.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal kadınlar, düşük uyum yetenekleri nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerine özellikle savunmasızdır (Akinbami ve ark., 2019). Ancak alınabilecek bir takım önlemlerle veya yapılacak faaliyetlerle kadınlar bu olumsuz etkileri minimuma indirebilirler.

- Kadınların karar alma mekanizmasında yer almaları,
- İklim değişikliğine karşı güçlendirebilmek için üretimi çeşitlendirme,
- Yenilikleri teşvik etmek ve kabul edebilmeleri için geleneksel yapının değişmesine destek sağlamak ve kırsal kadınların üretimdeki algılarını değiştirmek,
- İklim bilgisine, eğitime, yayım faaliyetlerine ulaşmalarını sağlamak, Kaynaklara ulaşabilmesine yardımcı olmak, (mülk araziye sahip olmayan, krediye erişimde teminat gösteremeyen)
- Cinsiyet odaklı politikaların oluşturulması,
- Bakanlıklar arası işbirliğinin artırılması
- Aşağıdan yukarıya yaklaşım modeli ile tarımsal yayım faaliyetleri düzenlenmeli. Kadınların tarımsal yayım hizmetlerine, iklim değişikliğine uyum araçlarına ve teknolojilerine, ve kaynaklara sınırlı ulaşımı kadınların kapasitelerini dolayısıyla üretimi geliştirmelerini kısıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

Abebe, T. 2022. Impacts of Climate Change on Rural Women households and their adaptation strategies: Halaba District, Ethiopia. IJESNR.

Akinbami, C.A.O., Olawoye, J., Adesina, F.A. 2019. Exploring potential climate-related entrepreneurship opportunities and challenges for rural Nigerian women. J Glob Entrepr Res.

Armah F, Yawson D, Yengoh G, Odoi J, Afrifa E (2010) Impact of Floods on Livelihoods and Vulnerability of Natural Resource Dependent Communities in Northern Ghana. *Research gate*, [online] 2(2), Available

at: https://www.researchgate.net/publication/43336432_Impact_of_Floods_on_Livelihoods_and_Vulnerability_of_Natural_Resource_Dependent_Communities_in_Northern_Ghana

Carr, E.G., Thompson, M.E. 2014. Gender and Climate Change Adaption in Agrarian Settings: Current thinking, new directions and research frontiers. *Geography Compass*.

Chigbu U (2013) Rurality as a choice: towards ruralising rural areas in sub-Saharan African countries. *Dev South Afr* 30(6):812–825

Choithani, C. 2019. Gendered livelihoods: migrating men, left-behind women and household food security in India. *Gender, Place & Culture*.

Ifabiyi I, Adedeji A (2014) Analysis of water poverty for irepodun local government area (Kwara state, Nigeria). *Geogr Environ Sustain* 7(4):81–94

Oxfam, 2015. Why The Majority Of The World'S Poor Are Women Oxfam International. [online] Oxfam International. Available at: <https://www.oxfam.org/en/why-majority-worlds-poor-are-women>

Nwoke, E.A., Ibe, S.N.O. 2014. Climate change impact on the health of African women and adaptation strategies. *Int.J.Glob.Warming Climate Change*, 1 (1).

Karl, T.R., Trenberth, K.E. 2003. Modern Global Climate Change. *Science*, 302(5651).

Nyahunda, L., Matlakala, F.K., Makhubele, J.C. 2020. Factors Impeding the Participation of Rural Women in the Climate Change Discourse: A Requirement for Social Work Intervention. SAJSWSD.

Parvin, G.A., Ahsan, S.M.R. 2013. Impacts of climate change on food security of rural poor women in Bangladesh.

Senja, Oc T. 2021. Gender and Climate Change: Challenges and Opportunities. HAPScPBS

Patterson K, Bremner J, Lamere C, Yavinsky R. 2015. The impact of population, health, and environment projects: a synthesis of the evidence. *Research gate*, [online] pp.14–19. Available at: https://www.researchgate.net/publication/304527514_The_Impact_of_Population_Health_and_Environment_Projects_A_Synthesis_of_the_Evidence

UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change). 2011. Reducing Vulnerability to Climate Change, Climate Variability and Extremes, Land Degradation and Loss of Biodiversity: Environmental and Developmental Challenges and Opportunities.

http://unfccc.int/resource/docs/publications/ldc_reducingvulnerability.pdf

WHO. (World Health Organization) 2010. Gender, Climate Change and Health.
<http://www.who.int/globalchange/GenderClimateChangeHealthfinal.pdf>

FRANK STELLA: DÜZEN VE DÜZENSİZLİK

Frank Stella: Order and Disorder

Doç. Dr. Göksun YENER

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü

ÖZET

Sanatçıları kategorize ederken bir takım başlıklar kullanılır; “genç”, “yetişkin”, “usta”, “yaşayan” bunlardan yalnızca bazıları. Ayrıca, diğer dillerde yaygın olan sözcükleri de kendi dilimize çevirerek yeni sözcükler türetiyoruz, her konuda olduğu gibi. Örneğin; İngilizcede “*mid-career*”, “*under-recognized*”, “*mature*” ve Frank Stella’nın kendisi için bugünlerde söylediğini esprili bir dille anlattığı “*still-living artist*”. Bu bildiride, Stella’nın “New York Okulu” çevresindeki sanatsal gelişimi ile, dikkate değer ve akım olmuş özgün tavırlarından kesitler verilecek, New York’ta 1960lardan 2000lere uzanan sanat kariyerinin kısa bir özeti de yapılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Soyut dışavurumculuk, minimalizm, New York Okulu.

ABSTRACT

A number of titles are used when categorizing artists; “young”, “adult”, “master”, “living” are just some of them. In addition, we derive new words by translating common words in other languages into our own language, as in every subject. For example; “*mid-career*”, “*under-recognized*”, “*mature*” in English and the “*still-living artist*” that Frank Stella humorously tells about him these days. In this paper, sections of Stella's artistic development and long career around the “New York School” will be given, and a brief summary of the period that the author of these lines witnessed in his art career in New York from the 1980s to the 2000s will be given.

Key words: Abstract expressionism, minimalism, New York School.

GİRİŞ

Frank Stella, 1936 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde *Massachusetts* eyaletinde doğmuştur. *Princeton* Üniversitesi’ndeki eğitiminden sonra 2015 yılına dek *Manhattan*’da *Greenwich Village*’da yaşamış; hafta sonlarını ise *Rock Tavern*’daki atölyesinde geçirmiştir. Minimalist sanat hareketinin önde gelen isimlerinden biri olarak başlayan kariyerinde daha sonra “düzensiz” şekilli çalışmaları ve büyük ölçekli, üç boyutlu, multi-medya eserleriyle tanınan bir sanatçıdır. Stella, *Massachusetts*, *Andover*’daki *Phillips* Akademisi’nde resim, *Princeton* Üniversitesi’nde tarih okudu ve sanat kariyerinin ilk yıllarında soyut dışavurumcu tarzda resimler yapmıştır. Ancak 1950’lerin sonlarında *New York*’a taşındıktan sonra, sade ve anıtsal bir tasarım niteliği taşıyan bir dizi yenilikçi resim üzerinde çalışmaya başladı. Tanınmasını sağlayan bu minimalist “siyah resimler”, siyah arka planlar ve simetrik ince beyaz şeritlerden oluşan bir seri çalışma, bazı sanat eleştirmenlerince *op-art*’a da yakın bulunmuştur.

Bu eserler - örneğin, “*The Marriage of Reason and Squalor, II*” (1959) - 1960'ta *New York Modern Sanat Müzesi'nde (MOMA)* dönüm noktası niteliğindeki "On altı Amerikalı" sergisine dahil edildi. İlk kişisel sergisini 1960 yılında yine *New York City'deki Leo Castelli Gallery'de* açtı. Bu sergideki çalışmaları, soyut dışavurumculuğun sonunu ve “nesne resmi”nin başlangıcını yansıtmıştır. 1960'ların ortalarında *Stella*, tuval resimlerinin ardından daha karmaşık bir dizi çeşitleme gerçekleştirdi ve bu amaçla hem metalik renkli boyalar hem de düzensiz şekilli tuvaler kullandı. 1967–1971 arasında, renkler, kesişen geometrik ve eğri şekiller ile canlı ve uyumlu renk oyunları ile dikkat çeken etkili bir resim anlayışı geliştirdi. 1970 yılında, 34 yaşındayken, *New York Modern Sanat Müzesi'nde* bu kez tam kapsamlı bir retrospektif sergi gerçekleştiren en genç sanatçı oldu ve 1987'de aynı kurumda ikinci bir retrospektif sergi daveti daha aldı. Bu, müzenin tarihinde bir ilkti. Renk ve form ilişkisine odaklanan sanatçı, resmin geleneksel biçiminden koparak, her zaman seri üretimler gerçekleştirdi. Çalışmalarındaki değişiklikler 1975'ten itibaren değişti: Sanatçı, kesik şekilleri iç içe geçirdiği rölyefli, işlemeli kompozisyonlar yarattı. 1980'lerden beri, parlatılmış veya yanmış çelikten anıtsal heykeller yaratmıştır. O zamandan bu yana, yenilikçi resimler, baskılar, heykeller ve mimari enstalasyonlarla, form, renk, anlatı ve soyutlamaya yönelik yeni yaklaşımlara öncülük ederek tutarlı bir şekilde seri işler üretmiştir. Bu özgün yaratıcı sanatçı, seri işlerini ardı ardına üreterek, sanatın gelişimine benzersiz katkılar sağladı, sağlıyor. Yarım asrı aşkın bir kariyere sahip olan *Stella*, hem Amerikan sanat dünyasında önemli bir yere sahiptir, hem de çalışmaları genç nesil sanatçıları etkilemeye devam ederek çağdaş ilgi düzeyini korumaktadır. Resim ve soyutlamayı araştıran birçok deneme ve makalenin de yazarı olan *Stella*, 1983'te *Harvard Üniversitesi'nde* bir dizi konferans verdi. *Princeton Üniversitesi*, *Kudüs'teki Bezalel Akademisi* ve *Dartmouth Koleji'nden* fahri dereceler aldı. *Stella* ayrıca uluslararası alanda pek çok ödülün de sahibi olmuştur. 2000 yılında Londra Kraliyet Akademisi'nde kişisel sergi açan tek Amerikalı sanatçı olmuştur. *Stella'nın* çalışmaları *New York, Whitney Museum of American Art'ta* (<https://whitney.org/search?q=STELLA>, 2023) Ekim 2015'ten Şubat 2016'ya kadar bir retrospektif sergi ile sergilendi. Daha sonra, “*Frank Stella: Abstract Narrative*” *Tuttlingen*, Almanya'daki *Galerie der Stadt Tuttlingen'de* açıldı (Ekim–Kasım, 2018); *Princeton, New Jersey'deki Princeton Üniversitesi Sanat Müzesi*, “*Frank Stella Unbound: Literature and Printmaking*” (Mayıs-Eylül, 2018) sergisi düzenlendi. *Sprüth Magers*, *Stella'nın* resim ve heykellerini *Los Angeles'ta* 1995'ten bu yana gerçekleştirdiği ilk kişisel sergisi olan “*Son İşler*” sergisiyle taçlandırdı (Eylül–Ekim, 2018). Amerikalı ressam *Joseph Albers* ile birlikte *Op Art*'ın başlıca temsilcilerinden biri olan ve günümüzde, çağdaş minimalizmin habercisi kabul edilen *Frank Stella*, karmaşık ve grift çalışmalarından sonra günümüzde yine minimal işler üretmeye dönmüş gibi görünüyor. İsminden yola çıkarak gerçekleştirdiği “yıldız” serisi çalışmalar, sanatçının yeni bir seri işin üretiminde olduğunu gösteriyor. Bir minimalizm ustası olan *Carl Andre*, *Frank Stella'yı* ve eserini şu şekilde tanımlamıştır: “*Sanat gereksiz olanı dışlar. Frank Stella için sadece çizgileri boyamak gerekliydi. O, tüm kariyeri boyunca ifadeyle ya da duyarlılıkla ilgilenmiyordu; Resim yapmanın gereklilikleriyle ilgileniyordu... Çizgileri, fırçanın tuval üzerinde izlediği yollardır ve bu yollar ancak resme götürür*”.

1. KARIYERİNİN İLK YILLARI

Frank Stella'nın sanata ilgisi erken yaşlarda başladı. Henüz lise çağında sanata duyarlı bir çevrede yetişti. Okuduğu lise, *Phillips Academy Andover, Massachusetts'da* Devlet başkanları Baba ve Oğul *George Bush'un* da eğitim gördüğü Amerika Birleşik Devletleri'nin eski ve özel bir lisesiydi. Ardından, *Princeton* gibi yine Amerika'nın en saygın üniversitelerinin başında gelen bir kurumda tarih okuması, şanslı bir genç olduğunu gösteriyor. Sanata ilgili bir genç

adam olarak, *New Jersey*'de olan üniversitesinin *New York*'a yakın olması nedeniyle sık sık *Manhattan*'a giden ve *New York* Okulu tarzında desenler ve soyut resimler yapan *Stella*'nın sanata bakışı *Jasper Johns* sergisini gördükten sonra değişti. Bu noktadan sonra minimalizme doğru giden bir anlayışla, geometrik formlar üzerinde çalışmaya başladı. Bu dönem yaptığı “Siyah Resimler” (*Black Paintings*)¹ astarsız tuval üzerine kurşun kalemle çizdiği ve çizgilerin arasını sanatsal olmayan bir siyah boyayla boyadığı iki resimdi. *Princeton*'dan mezun oldu ve uzun yıllar kariyerini sürdüreceği *Manhattan*'a taşındı.

2. 1960-1990 ARASI

Seriler halinde çalışan *Stella*, sürekli deneysel çalışmalar yapmış; farklı malzeme, teknik, form ve doku çalışmalarını neredeyse onar yıllık periyodlarla sürekli geliştirerek üretmiş ve sergilemiştir. Bu yıllarda kolaj ve assemblajları üçüncü boyuta doğru uzanan, duvardan size doğru hamle yapan çalışmaları. Alüminyum renkte boya kullanmaya da bu yıllarda başladı; daha sonraki yıllarda bu metalin kendisini de kullandığını görüyoruz. Bu dönem çalışmalarından “*Newstead Abbey*” (1960)² tuval üzerine alüminyum boya ve yukardan aşağıya çizilmiş özgün

kırık çizgilerden oluşan 3x1m. boyutlarındaki bu resim sanatçının minimalist döneminin önemli bir başyapıtıdır. *Frank Stella*, minimalist ve geometrik formlar ile 1960lı yılların sonuna dek seri işler üretti ancak bu kez tuvallerine renk ögesini katmış oldu. Hala iki boyutlu çalışmaya devam ediyordu ancak tuvallerinin şekilleri ve boyutları değişiklikler göstermeye başlamıştı. Bu seriden *Harran*³ resimleri dikkate değerdir. Bu yıllarda birçok galeri ve müze eserlerini sergilemeye başlamıştı. İlk büyük başarısı, 1970'te *New York Museum of Modern Art*'ta (<https://www.moma.org/collection/works/80316>, 2023)retrospektif bir sergi açan en genç sanatçı unvanını almış olmasıdır. Bu yıllarda ünlü dansçı ve koreograf *Merce Cunningham*⁴ için set ve kostüm tasarımları yapmış; 1976-1979 yılları arasındada ise *BMW Art Car*⁵ projesi için de tuvaler gerçekleştirmiştir. 1978-1979 yıllarında “*Indian and Exotic Bird*” Serisi üzerinde çalışan sanatçının artık tuvalin ve iki boyutun dışına çıktığını görürüz. Minimalizmden tamamen uzaklaşıp artık tuval resmi sonrası soyutlama dönemine geçmiştir bu. 1977'deki Hindistan gezisi sırasında gördüğü kuşları betimlediği bir seri iş gerçekleştirir bu dönemde. *Shoubeegi*⁶, *Pachanak*⁷ ve *Jungli Kowwa*⁸ bu seriden işlerdir. Bu yıllardan sonra *Stella*'nın form, renk ve doku olarak tamamen özgür ve özgün devasa büyüklükte üç boyutlu iç mekan ve dış mekan için yaptığı çalışmalar artık yerleştirme ve heykel kategorisini de zorlamaktadır.

3. 1990-2000 YILLARI ARASI

Stella'nın 1980li yılların sonunda başladığı ve 1997 yılına kadar üzerinde çalıştığı işler, *Herman Melville*'in *Moby Dick* kitabından etkilenecek oluşturduğu çalışmalardır. *Whitney Museum of American Art* koleksiyonunda bulunan *The Fountain*⁹ isimli çalışma ve daha birçok baskı içeren işleri o dönem yakın arkadaşları olan *Ken Tyler*'in atölyesinden çıkmadığı.

¹ “*Black Paintings*” bkz. Resim 1.

² “*Newstead Abbey*” bkz. Resim 2.

³ “*Harran II*”, bkz. Resim 3.

⁴ *Merce Cunningham* (1919-2009) Amerikalı ünlü bir dansçı ve koreograf.

⁵ *BMW Art Car Project* 1976'da Fransız oto yarışçı *Herve Poulin* tarafından başlatılan bir projedir; yarış arabaları üzerine tuval resimleri yapmaları için sanatçılara davet gönderilmiştir. *Stella*, bu proje kapsamında 1979'da da *Peter Gregg*'in arabası için resim yapmıştır.

⁶ *Shoubeegi*, bkz. Resim 4.

⁷ *Pachanak*, bkz. Resim 5.

⁸ *Jungli Kowwa*, bkz. Resim 6.

⁹ *The Fountain*, bkz. Resim 7.

4. 2000LER

Stella, devasa büyüklükte ve üç boyutlu dış mekan heykellerini geliştirmeye ve üretmeye devam etmektedir. *Prinz Friedrich von Homburg, Ein Schauspiel, 3X¹⁰*, çelik, alüminyum ve fiberglas kullanarak gerçekleştirdiği ve bugün *Washington D.C.*'deki *National Gallery of Art*'ın doğu binasının giriş katı terasında yer almakta çalışma belki mono kromatiktir ama form olarak çeşitliliği çok olan bir çalışmadır. Günümüzde bir internet sanatı olan *NFT* ile de ilgilenen sanatçının *web* temelli birçok eserine de ulaşılabilir.

5. SONUÇ

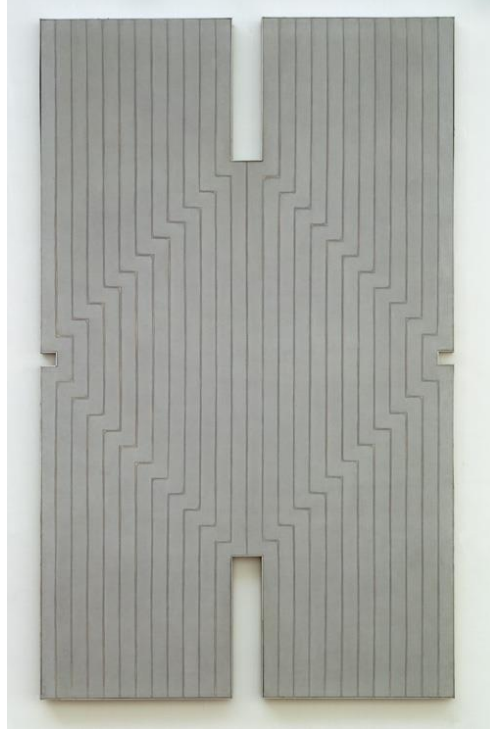
Günümüzün yaşayan en büyük sanatçılarından biri olan *Frank Stella*, kendini hiçbir zaman minimalist olarak nitelense de, *Clement Greenberg*'ün yazılarında *Carl Andre*, *Donald Judd* ve *Michael Freid* gibi minimalist sanatçıları etkilemiş olduğu belirtilir. Yalınlıktan karmaşaya, düzenlilikten düzensizliğe, mono-kromatik'ten poli-kromatikliğe uzanan bu çağdaş sanatçı, Minimalist, Baskı Resim, Serigrafi, Geometrik Soyutlama, Renk Alanı Resmi, Tuval Resmi Sonrası Soyutlama, Yerleştirme, Heykel, Kolaj, Asamblaj... tekniği ve janrı ne olursa olsun, her mecradaki çalışmalarıyla dönemine damga vurmuş çağının en önemli soyut sanatçılarından biridir.

RESİMLER

Resim 1. *The Marriage of Reason and Squalor, II*. 1959.
Tuval Üzerine Emaye Boya. 230.5 x 337.2 cm.

¹⁰ *Prinz Friedrich von Homburg, Ein Schauspiel, 3X*, bkz. Resim 8.

Resim 2. *Newstead Abbey*, 1960.
Tuval üzerine Alüminyum Boya. 301x183x8cm.

Resim 3. *Harran II*. 1967.
Tuval Üzerine Akriik Boya. 416x251 cm.

Resim 4. *Shoubeegi*. 1978.
Karışık Malzeme ve Teknik. Yaklaşık 2x3x1m.

Resim 5. *Pachanak*. 1979.
Karışık Malzeme ve Teknik. Yaklaşık 2x3x1m.

Resim 6. *Jungli Kowwa*. 1978.
Karışık Malzeme ve Teknik. Yaklaşık 2x3x1m.

Resim 7. *The Fountain*. 1992. Baskı ve Karışık Malzeme ve Teknik.
231.1 × 739.1 cm. Printed and published by Tyler Graphics Ltd.

Resim 8. *Prinz Friedrich von Homburg, Ein Schauspiel, 3X*, 1998-2001.
Dış Mekan, Heykel. Çelik, alüminyum ve fiberglas. Yaklaşık 10x10x11m.

KAYNAKÇA

<https://www.moma.org/collection/works/80316>

<https://blogs.uoregon.edu/kendallwagnerarh410/2015/01/29/indian-and-exotic-bird-series/>

<https://www.sfmoma.org/artwork/2002.13/>

<https://whitney.org/exhibitions/frank-stella>

https://www.google.com/search?q=frank+stella+minimalist+art&rlz=1C1CHZN_trTR961TR961&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwilmY_N3MeAAxWZQvEDHadVAp4Q_AUoAXoECAMQAw&biw=632&bih=637&dpr=0.9#imgre=S5QwBoqOcBGADM

https://www.wikiwand.com/en/Frank_Stella#Media/File:Frank_Stella's_'Harran_II',_1967.jpg

[https://www.wikiwand.com/en/Frank_Stella#Media/File:Frank_Stella_BMW_M1_ProCar_Art_Car.fL_\(1979\).jpg](https://www.wikiwand.com/en/Frank_Stella#Media/File:Frank_Stella_BMW_M1_ProCar_Art_Car.fL_(1979).jpg)

<https://www.amazon.com/gp/product/1861713169?tag=tharst-20>

<https://www.masterworksfineart.com/artists/frank-stella/biography>

<https://nga.gov.au/art-artists/the-kenneth-e-tyler-collection/history-of-kenneth-tyler/tyler-biography/>

İnternet erişimi 06.08.2023 15.26

POSTMODERN SANAT ÜRETİMİNDE “UYUMSUZLUKTAN YARARLANMAK” STRATEJİSİNİN ROBERT SMIT’İN “ANLAMSIZ” ADLI YAPITI ÜZERİNDEN ANALİZİ

Doç. Dr. Gökçen ŞAHMARAN CAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

ORCID NO: 0000-0001-9435-6697

ÖZET

Tarihsel perspektif içinde her dönem farklı özelliklerle biçimlenen sanat, çağın anlayışına paralel olarak üslup ve işlevinde belirgin farklılıklar göstermiştir. Günümüz sanatı da yaşadığımız çağın anlayışına paralel, modern dönem kültür ve düşüncesine ait temel kavramları sorunsallaştırarak yadsımış, yeni bir sanat anlayışı geliştirmiştir. Bu bağlamda, Aydınlanma felsefesiyle beslenen, ayrıştıran, hiyerarşik özelliğe sahip modernizm ve modern dönem sanatı, postmodern dönemle birlikte reddedilmiştir. Sanatın biçim ve içerik bakımından kendini yeniden keşfetmesi olarak adlandırılan bu süreçte sanatçılar, modern sanatın baskıcı, ayırıcı ve hiyerarşik yapılanmasına karşı, modern sanatın dışladığı tüm özellikleri bünyesinde toplayarak, yeni tutum ve stratejiler geliştirmişlerdir. Modern ve postmodern sanat arasındaki farkı belirleyici özelliklerle ortaya koyan “Uyumsuzluktan Yararlanmak” stratejisi, postmodern sanatçıların biçim üzerine kurulu modern sanat yapılanmasını reddettiklerini gösteren yöntemlerden biri olmuştur. Bu bağlamda, modernizmin sorgulanması ve aşılması arayışı noktasında, postmodern sanatçıların uyumsuz, anlamsız imgeler üzerine kurulu üretimleri, dönemin belirli estetik kaygılarını yansıtan, modern sanat ilkelerine meydan okuyan bir tavır sergilemektedir. Araştırmanın içeriğini oluşturan “Uyumsuzluktan Yararlanmak” stratejisi, postmodern sanatçı Robert Smit’in “Anlamsız” adlı yapıtı üzerinden, modern ve postmodern sanatın tarihsel süreci içerisinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş, araştırma, kitap, metin ve makale gibi farklı kaynakçalar üzerinden ele alınmıştır. Elde edilen bulgular Robert Smit’in resimleri üzerinden desteklenmiş, konunun genel bir değerlendirmesi sonuç bölümünde ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Modern Sanat, Postmodern Sanat, Uyumsuzluktan Yararlanmak Stratejisi, Robert Smit

ANALYSIS OF THE STRATEGY OF "USE OF DEFINITION" IN POSTMODERN ART PRODUCTION THROUGH ROBERT SMIT'S "MEANINGLESS"

ABSTRACT

Art, which has been shaped with different features in each period within the historical perspective, has shown significant differences in style and function in parallel with the understanding of the age. Contemporary art, in parallel with the understanding of the age we live in, has problematized and denied the basic concepts of modern culture and thought, and

developed a new understanding of art. In this context, modernism and the art of the modern period, which were nourished by the Enlightenment philosophy, separated and hierarchical, were rejected together with the postmodern period. In this period, which is called the reinvention of art in terms of content and form, artists developed new attitudes and strategies against the oppressive and discriminatory hierarchical structure of modern art, by incorporating all the features that modern art excludes. The strategy of "Utilizing Incongruity", which reveals the difference between modern and postmodern art with its defining features, has been one of the methods showing that postmodern artists reject the modern art structuring based on form. In this context, at the point of questioning and overcoming modernism, the productions of postmodern artists based on incompatible, meaningless images display an attitude that challenges the principles of modern art, reflecting the specific aesthetic concerns of the period. The strategy of "Utilizing Incompatibility", which constitutes the content of the research, has been analyzed comparatively in the historical process of modern and postmodern art through the work of postmodern artist Robert Smit called "Meaningless", and the research has been discussed through different bibliographies such as books, texts and articles. The findings were supported by Robert Smit's paintings, and a general evaluation of the subject was presented in the conclusion section.

Keywords: Modern Art, Postmodern Art, Leveraging Incongruity Strategy, Robert Smit

GİRİŞ

17. yüzyıl Aydınlanma felsefesinden etkilenecek ortaya çıkan Modern sanat, 19. yüzyılın sonlarında dönemin sosyo-kültürel, ekonomik, politik gelişmelerinin etkisiyle filizlenip, 20. yüzyılın başlarında olgunlaşmış, II. Dünya Savaşı sonrası etkisini yitirmeye başlamıştır. Kendinden önceki değerlere köktenci bir tepkiyle doğan modernizm, Avrupa'da gelenekten uzak, bireyciliği ve akılçılığı vurgulayan entelektüel bir hareket olarak, Aydınlanmayla başlayıp Fransız Devrimi ile sonuçlanan toplumsal ayaklanmaların temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda, modernistler batıl inançların, cehaletin, kilise ve devlet otoritesinin sorgusuz sualsiz baskısını ortadan kaldırmak için bilimi, mantığı, akli ve demokrasiyi savunmuşlar, özgürlük ve bireyselliğin bayraktarlığını yapmışlardır. 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında yaşanan toplumsal ve kültürel hareketler, felsefeden bilime bilimden sanata her türden değişim ve gelişimin yaşanmasına neden olmuş, dünyayı iyi yönde değiştirmek isteyen modernizmin politik projesi modern sanata da yansıyor, değişimden etkilenen modern sanatçıların üretimlerine yeni bir yön vermelerine yol açmıştır (Lynton, 2015). Bu bağlamda, dönemin düşünürleri bu değişimin en önemli belirleyicisi olmuştur. 18. yüzyıl sonu modern düşüncenin önemli isimlerinden biri olan Immanuel Kant, bilimden sanata, her disiplinin kendi sınırlarını belirlemesi gerekliliğini savunmuş, modernizm ve modern sanat bağlamında kayda değer fikirler öne sürmüştür (Altuğ, 1989). Kant'ın estetik üzerine yaptığı tanımlamalar veya düşünceler sonradan modern sanatın kuramsal görüşünün temeli olacak, özellikle sanatçılara dünyayı eleştirmek için güç verecektir. İlk modern devrim olan 1789 Fransız Devrimi, modern düşüncenin dönüşümünde bir başka güç olacaktır. İngiltere'de ortaya çıkan Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi'nden sonra bu sürece maddi bir biçim vermiştir. Ruhani düşünceler yerini bilimsel akla bırakmış, modern sanat da bu bilinçle gelişmiştir. Karl Marx'ın estetik kuramını (İsabelle, 2019) sosyal bir tasarıya dönüştürmesi ise modern sanatçıların bağımsız ve özgür davranmalarına yol açmıştır. 1900'lü yıllarda Aydınlanma Projesi'nin vaat ettiklerinin gerçeğe dönüşmemesiyle birlikte pek çok teorisyen, Aydınlanma Projesi'nden beslenen modernizmin düşünsel yönünü veya ideolojisini sorgulayarak reddetmiştir. Sosyal, kültürel veya toplumsal sistemin tümünden gözden geçirilip irdelenmesi ve sorgulanması sanatta yeni açılımlara neden

olmuştur. Şöyle ki; kendilerini Avangard/Öncü olarak adlandıran modern sanatçılar, dönemin “sanat için sanat” sloganıyla daima özgün, kişisel sanat üretimleri gerçekleştirmiş, ne kiliseye ne de aristokralara bağlı kalmadan özgürce çalışmışlardır. Ancak, sanatçılar bu süreçte, yaratıcı/dahi sanatçı kültü baskısıyla, özgün/biricik sanat eseri üretmek ilkesine bağlı kalarak üretimlerini gerçekleştirmek zorunda kalıyorlardı. Bu baskı, sanat üretimlerinde birçok yeni üslup arayışına neden oluyor, biçimsel anlamda farklı sanat akımlarının doğmasına yol açıyordu. Kilisenin ve devlet otoritesinin baskısından uzak, biraz da fotoğrafın icadı gibi teknolojik gelişmelerin etkisiyle de sanatsal ifadeler çeşitlenmiş, farklı ifade biçimleri modern sanat akımları olarak tarihte yerini almıştır. Modern sanatın öne çıkan akımları arasında şunlar bulunmaktadır:

- *Empresyonizm*
- *Post-Empresyonizm*
- *Sembolizm*
- *Fovizm*
- *Kübizm*
- *Ekspresyonizm*
- *Dadaizm*
- *Bauhaus*
- *Sürrealizm*
- *Soyut Ekspresyonizm*
- *Pop Art*
- *Op Art*
- *Konstrüktivizm*
- *Miminalizm*
- *Fotorealizm*

Bu akımların öncü sanatçıları ve bu akımlara bağlı kalarak sanatsal pratiklerini gerçekleştiren birçok sanatçı sanat tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Modern sanatçılardan kübistler, resim sanatında gerçekçi temsilleri bırakarak içeriği sanatın ana ögesi olmaktan çıkarmış, nesnellikten uzaklaşmışlardır. İki boyutlu/2D yüzeylerde üç boyutlu/3D formlar yaratma çabasına son vermişlerdir. Kavramsal sanatçılar, sanat nesnesini de ortadan kaldırmış yerine kavramı koymuşlardır (Barret, 2022: 316). Pop-art sanatçıları gündelik eşyaları veya popüler kültür imgelerini sanat nesnesi konumuna getirmiş, düşük ve yüksek sanat anlayışına son vermişlerdir. Bu bağlamda, pop-art birçok modernist tarafından onaylanmamış, dışlanmıştı.

Modern sanatın kuramsal temel özellikleri ise şu başlıklar altında toplanacaktır:

- *Yenilik, İlerleme*
- *Dünyevilik*
- *Deha ve Yüce Sanat*
- *Öncü (Avangard)*
- *Duygu, Sezgi, Coşku*
- *Öznellik, Bireysellik*
- *Sanat İçin Sanat*
- *Özerklik (Bağımsızlık)*
- *Biçim Bozma (Deformasyon)*
- *Soyut, Soyutlama*
- *Saflık*
- *Kolaj, Montaj (Yılmaz, 2013, s:24-27).*

Modern sanat bu bağlamda katı kuralları olan, ayrıştıran, hiyerarşik bir özelliğe sahiptir. Bu özelliklerin dışında kalan sanatsal yapılanmalar modern sanat için geçerli değildir. Sanattaki bu özellikler postmodern dönemle birlikte değişecektir.

I.ve II. Dünya Savaşları sonrası gelişen postmodern dönemle (1950'ler) birlikte postmodernist düşünürler, modern ideolojilerin, inançların toplumu yoksulluktan, zorbalıktan ve cehaletten kurtaramadığını ileri sürerek, Aydınlanma felsefesinden beslenen modernizmi ve ideolojilerini reddederler. Bireyin özgürlüğüyle ilgili şüphe duyarlar, sadece akıl ve mantıkla toplumsal sorunların çözülebileceği inancına şüpheyle bakarlar. *“Postmodern toplum eleştirmenleri, modernlerin herkes için adil bir toplum sağlanacağına dair verdikleri sözü tutmadıklarını söyler. Ayrıca modernizmin işçileri kapitalist sanayileşme içinde ezdiğini, kadınları ve azınlıkları kamusal alandan dışladıklarını, ülkeleri ve insanları ekonomik ve dini gerekçelerle sömürgeleştirdiklerini ortaya koyar... Pek çok postmodern, büyük çaplı toplumsal problemler karşısında iyimserliğini korur. Mücadeleye, modernlerin başarmak üzere yola çıktığı şeyi gerçekleştirme uğraşına sanatın desteğiyle devam etmek arzusundadırlar”* (Barret, 2022: 313-314). Bu bağlamda, postmodern sanatçılar, modern sanatın baskıcı, ayırıcı, ötekileştiren hiyerarşik yapılanmasına karşı çıkmış, modern sanatın dışladığı pop-art ve minimalizm vb. gibi akımları da bünyesinde toplayarak üretimlerinde yeni tutum ve stratejiler geliştirmişlerdir.

Postmodern Sanat Tutum ve Stratejileri

Postmodernizmin kendine özgü karakteristik sanatsal yapılanmasındaki yaklaşımların yanı sıra sanata yönelik bazı tutum ve stratejiler geliştirilmiştir. Bu tutum ve stratejiler, modern sanat ve postmodern sanat arasındaki farkı gösteren ve birbirinden ayıran belirleyici özelliklerdir.

Postmodern tutumlar arasında yer alan özellikler şunlardır:

- *Sanat dünyasına meydan okumak*
- *Müzelerin ve diğer geleneksel kurumsal mekanların kısılcısından kurtulmak*
- *Yüksek ve avam arasındaki duvarları yıkmak*
- *Metinler ve yapıtlar*
- *Özgünlüğü reddetmek*
- *İğrenç olanı kabul etmek*
- *Jouissance (Zevk, Haz, Keyif)*

Postmodern sanat üretimindeki stratejiler ise şöyledir:

- *İşbirliği yapmak*
- *Kendine mal etmek*
- *Gerçek olanı simüle etmek*
- *Kültürel etkilerin melezlenmesi*
- *Teknikleri harmanlamak*
- *İmgeleri katmanlamak*
- *Kodları harmanlamak*
- *Tanıdık olanı yeniden bağlamlandırmak*
- *İşaretleri metinlerarası hale getirmek*
- *Bakışla yüzleşmek*

- *Yeni kimlikler inşa etmek*
- *Edebi araçları görsel sanatlara uyarlamak*
- *Metaforlar yaratmak*
- *İroni ve parodiden yararlanmak*
- *Uyumsuzluktan yararlanmak* (Barret, 2022: 317-351).

“Uyumsuzluktan Yararlanmak” Stratejisi

Postmodern dönem sanatında, sanatçıların modern dönem sanat ilkelerini reddettiklerini göstermek adına, yapıtlarında sıklıkla başvurdukları “Uyumsuzluktan Yararlanmak” stratejisi, bir yapıtın öğeleri arasında meydana getirilen uyum eksikliği veya uyumsuzluk olarak nitelendirilir. Yapıtta dikkat çeken bir gerilime yol açan bu uyumsuzluk, çoğunlukla çatışan renkler, biçimler veya içerikle elde edilmektedir. Sanatçı Cecilia Cortes-Earle’ün 2007 yılında, Print dergisi için gerçekleştirdiği poster çalışması (Görsel 1.), kız çocukları için üretilmiş bir kağıt bebek kitabından elde edilen görsel ile uluslararası seks pazarında oyuncak olan kız çocuklarının pazarlanması arasındaki uyumsuzluktan faydalanılarak gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Posterde stilize edilmiş bir kız çocuğu, iç çamaşırlarıyla elleri önünde, emre amade bir şekilde ayakta durmaktadır. Yanında ise, kağıt bebek kitabından alınmış, giydirilmeye hazır, kağıttan bir elbise vardır. Posterin üst kısmında büyük harflerle “OYNAMAK İÇİN DEĞİLDİR. SATILIK DEĞİLDİR.” yazısı bulunmaktadır. Posterin sağ alt köşesindeki “Kızlar, 1 yetişkin oyuncu veya takımlar için, 5 ila 17 yaş arasındadır.” yazısı ile yetişkinlere, satışa çıkarılan kız çocuklarının yaşları hakkında bilgi verilmektedir.

Görsel 1. Cecilia Cortes-Earle, “NOT FOR PLAY. NOT FOR SALE.”, Poster, 2007
Kaynakça: <https://www.behance.net/gallery/1944293/Not-for-Play-Not-for-Sale-award-winning-poster> - Erişim Tarihi: 19.07.2023

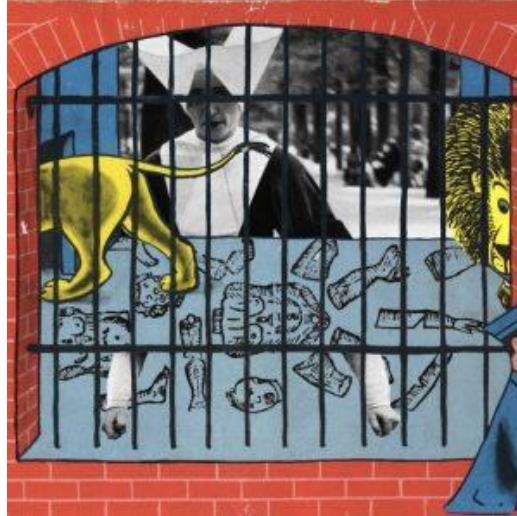
Posterin en altındaki “Her yıl 5 ile 15 yaşlarındaki iki milyon kız çocuğu ticari seks pazarına girmektedir” yazısı ile de uluslararası seks pazarındaki kız çocuklarının payına ilişkin istatistiksel bir bilgi verilmektedir (Barret, 2022: 343). Sanatçı, yetişkinlerle küçük kız çocuklarını aynı görsel içinde gösteren, uyumsuz kabul edilebilecek poster çalışmasıyla uluslararası arenada ödül almıştır. Yapıtlarında uyumsuzluk stratejisinden faydalanan bir diğer önemli sanatçı Robert Smit’tir.

Robert Smit, “ANLAMSIZ”, Diptiklerden Oluşan Karelaj, 1998 Yılından Günümüze

1941 Hollanda doğumlu postmodern sanatçı Robert Smit, kariyerine kuyumculukla başlamış sonrasında resim eğitimi alarak eğilimlere, abartıya ve dogmalara karşı olan sanat üretimleriyle dikkat çekmiştir. Çalışmaları, uyumsuzlukların bir arada kullanıldığı anlamsız imgeler üzerinedir. Sanatçının 1998 yılından günümüze gerçekleştirdiği, her resim karesi 240x240 cm diptiklerden oluşan “ANLAMSIZ” adını verdiği karelaj* resim serisi, stok fotoğraflar ve illüstratif imgelerle dijital baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır. Tamamlandığında tüm karelaj 16,33 metreyi bulmuştur. Smit, yapıtını 2 metreye 2 metrelik 64 karede 32 çift görselden oluşan bir karelaj şeklinde, tek ve devasa büyüklükte bir çalışma olarak, duvarda sergilenmek üzere hazırlamıştır. Robert Smit, “ANLAMSIZ” adını verdiği resimler dizisinin ilki olan “Yolculuğun İlk Seferi”nde (Maiden Voyage) uyumsuz imgeleri bir araya getirerek yeni anlamlara kapı aralamaktadır. Sanatçı, Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel’in (1770-1831) kuramlarından etkilendiğini şu sözlerle dile getirir: “*Yaptığım şey zıt, çelişen, farklı imgeleri yeni bir seviyeye ulaşan yeni anlamlar inşa etmek amacıyla bir araya getirmektir.*” (Barret, 2022: 343).

‘ANLAMSIZ’ adlı karelaj resim serisinden bir detay olan “Aslan Kafesi” resminde (Görsel 2.) sanatçının uyumsuz imgeleri bir araya getirdiği görülmektedir. Smit’in, 100x100 cm tuval üzerine karışık teknikte gerçekleştirdiği çalışmasında, uyumsuz imgelerle birlikte, bedeni ve kafası kafesin farklı yerlerinde olan illüstratif bir aslan resmi görülmektedir. Tuvalin merkezinde yer alan kafes içindeki mavi zemin üzerine yine anlamsızca insan bedeni uzuvları gelişigüzel

*Karelaj: 1. Kareleme 2. Harita ve benzeri gösterim biçimlerine yönelik kavram ve üretimle ilgili bilimsel, teknolojik ve sanatsal işlemlerin tümüdür (Terimler Sözlüğü, 2023).

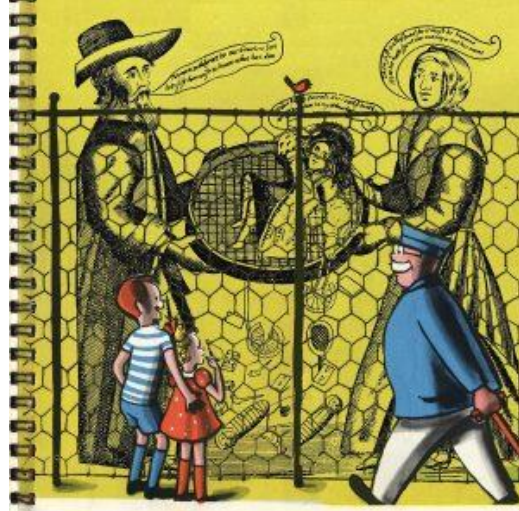

Görsel 2. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Aslan Kafesi” (Lions Cage), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 14.07.2023

yerleştirilmiştir. Bu imgelerin arkasında siyah beyaz bir rahibe fotoğrafı görülmektedir. Rahibenin kolları kendisinden bağımsız, mavi zemin arasından geçirilmiş bir biçimde yer almaktadır. Aslan kafesinin önündeki sağ alt köşede ise animasyon bir figürün yarısı görülmektedir.

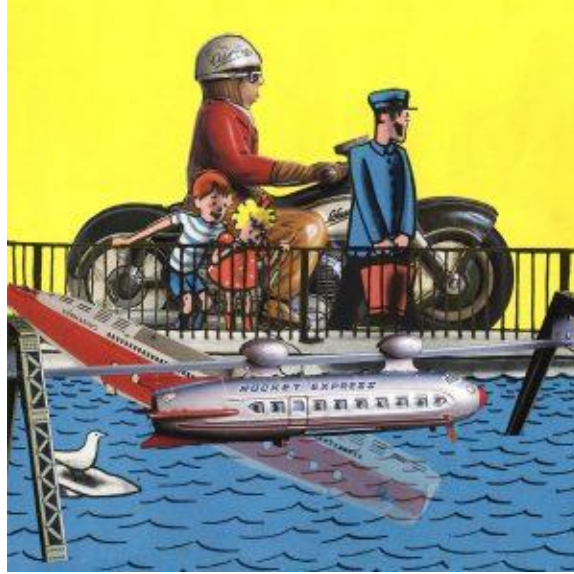
Smit’in yapıtları, genellikle birbirine zıt, kolay eşleşmeyen bir dizi karakteristik özelliği birleştirmektedir. Ancak, çaba harcamadan, herhangi bir çatışmaya yol açmadan ve zıtlıklarını ön plana çıkarmadan oluşturduğu grafiksel, figüratif veya soyut düzenlemeleri birleştirme konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahip olan sanatçı, bunları son derece bağımsız orijinal bir eylemle birbirine bağlamaktadır. Robert Smit’in mütevazı ve oldukça sessiz doğasına rağmen

eserleri, karmaşıklık, tutarlılık ve özgünlük açısından öğreticidir. Smit'in çalışmalarına yakından bakıldığında, şaşırtıcı bir şekilde, aynı anda hem tanıdık hem de yabancı gelebilmektedir. Çalışmaları özgün/biricik olmasına rağmen, yine de döneminin belirli estetik kaygılarını yansıtan, genel olarak mücevherlerin doğasında var olan mesajın, anavatanının karakterinin, atmosferinin ve estetik tercihlerinin birer göstergesi gibidir. Smit'in hikayeler anlatan şiirsel yapıtları, figüratif-açıklayıcı anlatımı ile jestsel-gayri resmi eylem arasında bir yerde bulunur (Zilioli, 2023).

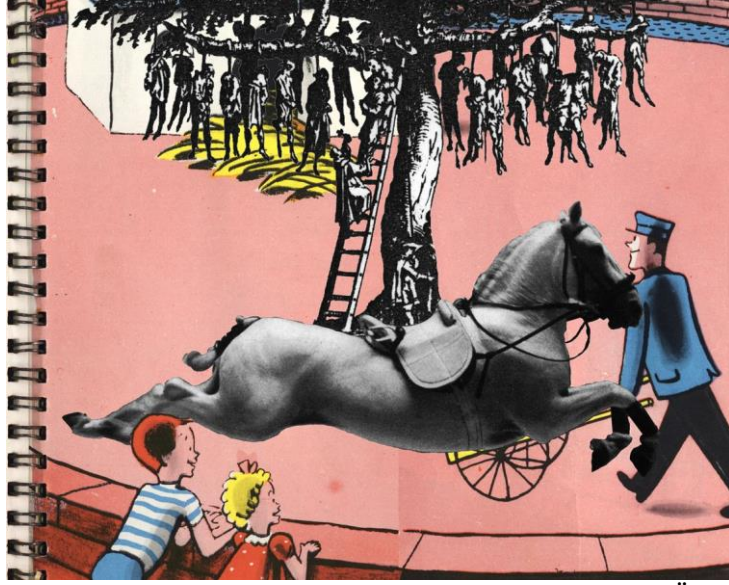
Görsel 3. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Çit” (The Fence), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998
Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 14.07.2023

Yine “ANLAMSIZ” adlı yapıtıdan bir detay olan “Çit” isimli çalışmasında sanatçı, birbiriyle bağdaşmayan, izleyicisine anlamsız gelebilecek figürleri aynı karelaj üzerinde göstermektedir. Smit, 100x100 cm bir tuval üzerine dijital baskı yöntemiyle spiralli bir not defteri fotoğrafını alıntılamış, bu zemin üzerine photoshop, akrilik, yağlıboya ve füzen gibi malzemelerle kolaj tekniğini kullandığı görseli oluşturmuştur. “Çit” adını verdiği yapıtında, bir çitin arkasında farklı bir döneme ait siyah-beyaz insan figürleri, çitin ön kısmında ise yine izleyiciye anlamsız gelebilecek renkli animasyon insan figürleri bulunmaktadır. Çit’in önündeki ve arkasındaki bu insan figürlerinin boyutları perspektif kurallarına uymayacak şekilde birbirlerinden farklıdır. Çit’in arkasında yer alan figürler devasa boyutlarda, çitin önünde yer alan figürler ise arkadakilere göre daha küçük görünmektedirler. Bu yönüyle bile anlamsız/uyumsuz olan yapıt, aslında izleyicinin de tespit edebileceği kişisel olaylara veya toplumsal konulara atıfta bulunmaktadır. Smit bu bağlamda, biçimsel anlamda perspektife, estetik kurallara ters kompozisyonuyla ve sanatçının ve sanat eserinin biricikliğine, özgünlüğüne meydan okuyan tarzıyla postmodern bir tavır sergilemektedir.

Görsel 4. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Banyo” (Bath), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998
Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 19.07.2023

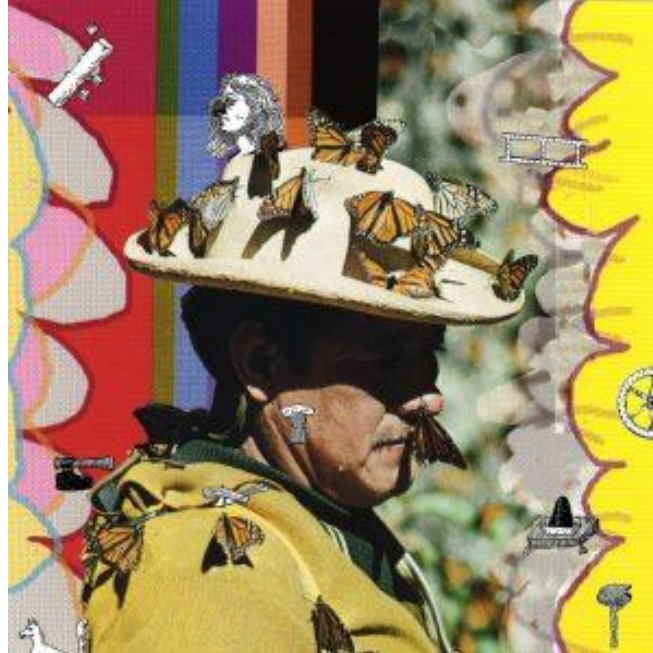
Smit'in “ANLAMSIZ” adlı yapıtından bir başka detay olan “Banyo” adını verdiği resmin, yine o güne kadar süregelen estetik kurallara ters ve uyumsuz bir anlayışla gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Kompozisyon, siyah demir korkuluklarla, üst kısmı sarı alt kısmı mavi renkle ikiye bölünmüştür. Perspektif kurallarına göre, geri planda olan figürler normalde öndekine göre daha küçük konumlandırılır. Fakat, bu çalışmasında sanatçı yine perspektif kurallarına ters bir biçimde ön plandaki figürleri küçük, arka plandaki figürleri daha büyük çalışmıştır. Yine, geleneksel estetiğin olağan akışına ters bir şekilde, animasyon figürler ve gerçekçi figürler aynı görsel içinde yer almaktadır. Animasyon tekniği ile resmedilen deniz veya havuz suyu üzerine kolaj kullanılarak uçak fotoğrafı yerleştirilmiştir. Her haliyle anlamsız ve uyumsuz olan kompozisyondaki figür veya nesnelere birbirleriyle bağdaşmayan anlamsız/uyumsuz imgelerdir. Sanatçının çalışmalarına verdiği isimlerin de resimle bağdaşmayan anlamsız sözcüklerden oluştuğu görülmektedir. Smit, postmodern stratejilerinden biri olan “Uyumsuzluktan Yararlanmak” yöntemini kullandığı bu çalışmasıyla, o güne kadar süregelen estetik kuralları reddettiğini anlatmaktadır. Yapıtıyla protest bir tavır sergileyen sanatçı, modernizm ideolojisine ve modernizm ideolojisinden beslenen modern sanata meydan okumaktadır.

Görsel 5. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Eğitim” (Schooling), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998

Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 19.07.2023

Robert Smit, yine resimle ilişkisi olmayan anlamsız bir sözcükle isimlendirdiği çalışması “Eğitim”de, birbiriyle uyumsuz figür ve teknikleri aynı kare içinde yan yana kullanmıştır. Animasyon karakterlerle gerçekçi kolaj figürler aynı kompozisyon içinde birlikte yer almaktadır. Resmin merkezinde, siyah beyaz bir ağaç deseni ve o ağaçta asılarak infaz edilmiş insanlar sallanmaktadır. Bir grup insan merdivenle ağaca tırmanmaktadır. Ağacın önünde, atlıkarıncanın atını anımsatan gerçek bir at fotoğrafı bulunmaktadır. Animasyon tekniği ile gerçekleştirilmiş iki çocuk figürü, bu anlamsız ve korkunç sahneyi gülümseyerek izlemektedirler. Birbirinden uzak içerik ve üslupla gerçekleştirilen bu çalışma, her yönüyle anlamsız ve uyumsuzdur. Smit’in bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiği anlamsızlıklar üzerine kurulu bu resmi, yine modern estetik kurallara ve modern ideolojiye karşı protest bir tavır sergilemektedir.

Görsel 6. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Aile Sorunları” (Family Affairs), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 - Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 19.07.2023

Smit'in Görsel 6'daki çalışması ile çalışmaya verdiği "Aile Sorunları" isminin yine uyuşmadığı görülmektedir. Anlamsız ve uyumsuz imgelerden oluşturulmuş bu çalışmanın merkezinde izci kıyafetleri içinde şapkalı yaşlı bir adam ve adamın şapkasının ve bedeninin üzerine kondurulmuş onlarca kelebek fotoğrafı bulunmaktadır. Kompozisyonun sağında ve solunda animasyon figürler yer almaktadır. Kompozisyon, geleneksel kapalı kompozisyon yerine nesnelere tamının görünmediği açık kompozisyon şeklinde kurgulanmıştır. Sanatçının bağlantısız imgelerden oluşan bu yapının konuyla nasıl bir ilişki içinde olduğu anlaşılmamaktadır. Çünkü, çalışma tamamen anlamsız, aile sorunlarına göndermede bulunmayan bir yapı üzerine kurulmuştur. Smit, yine popüler kültür imgelerini dijital baskıyla tuvaline yansıtarken, kendi çektiği özgün fotoğrafları ve çizimleri uyumsuzluktan faydalanmak için aynı karelaj içerisinde kullanmıştır. Uyumsuz malzemelerle dijital teknolojiyi sanatsal bir araç olarak kullanan Smit, bu yöntemle o güne kadar süregelen estetik değerleri yok saymış, modern sanata ve ideolojisine meydan okumuştur.

SONUÇ

17. yüzyıl Aydınlanma felsefesinden etkilenecek 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında yaşanan toplumsal ve kültürel hareketlerle ortaya çıkan, bilimden felsefeye felsefeden sanata her türlü değişim ve gelişimin yaşandığı modernizmin politik projesi modern sanata da yansımış, değişimden etkilenen modern sanatçılar sanatsal ifadelerine yeni bir yön vermeye başlamışlardır. Ancak, modernizmin dünyayı iyi yönde geliştirmek isteyen düşünsel yapısı, yaşanan savaşlar, açlık, yoksulluk ve hastalık gibi nedenlerle ve insanları ayırıştırıcı yapıyla hayal kırıklığına yol açmış, II. Dünya Savaşı sonrası modernizm ve modernizmden beslenen modern sanat ideolojisi reddedilmiştir. Postmodern düşünürler bu bağlamda, modern ideolojilerin, inançların toplumu yoksulluktan, zorbalıktan ve cehaletten kurtulmasını sağlamadığını ileri sürerek, Aydınlanma felsefesinden beslenen modernizmi ve ideolojilerini reddederler. Postmodern sanatçılar da çağın anlayışına paralel, modern dönem kültür ve düşüncesine ait temel kavramları sorunsallaştırarak yadsımış, yeni bir sanatsal mantalite geliştirmişlerdir. Sanatın biçim ve içerik bakımından kendini yeniden keşfetmesi olarak görülen bu süreçte sanatçılar, modern sanatın baskıcı, ayırıcı, hiyerarşik ve biçimci yapılanmasına karşı, modern sanatın dışladığı tüm özellikleri bünyesinde toplayarak, yeni tutum ve stratejiler geliştirmişlerdir. Modern ve postmodern sanat arasındaki farkı belirleyici özelliklerle ortaya koyan bu tutum ve stratejilerden biri olan "Uyumsuzluktan Yararlanmak" stratejisi, postmodern sanatçıların biçim üzerine kurulu modern sanat yapılanmasını reddettiklerini gösteren yöntemlerden biri olmuştur. Modernizmin sorgulanması ve aşılması arayışı noktasında, postmodern sanatçıların uyumsuz, anlamsız imgeler üzerine kurulu üretimleri, dönemin belirli estetik kaygılarını yansıtan, modern sanat ilkelerine meydan okuyan bir tavır sergilemektedir. Bu tavrı sergileyen sanatçılardan biri olan Robert Smit üretimlerinde modern dönem sanat ilkelerini reddettiğini göstermek adına, bir yapının öğeleri arasında meydana getirilen uyum eksikliği veya uyumsuzluk olarak nitelendirilen "Uyumsuzluktan Yararlanmak" stratejisine sıklıkla başvurur. Sanatçı, üretimlerinde birbiriyle bağdaşmayan, izleyicisine anlamsız gelebilecek figürleri aynı karelaj üzerinde gösterir. Smit'in uyumsuzlukların bir arada kullanıldığı, anlamsız imgeler üzerine kurulu "ANLAMSIZ" adlı yapıtında çatışan renkler, biçimler, imgeler veya içerik görsel bir uyumsuzluğa yol açmaktadır. O güne kadar süregelen estetik kurallara ters ve uyumsuz bir anlayışla gerçekleştirmiş olduğu yapıtlarında sanatçı, gerilime yol açan bu yöntemle, yeni anlamlara kapı aralayarak modern sanatın katı kurallara sahip ayırıştırıcı, hiyerarşik, biçimci özelliğine meydan okur.

KAYNAKÇA

- Altuğ, Taylan. (1989). Kant Estetiği, Payel Yayınları, İstanbul.
- Barret, Terry. (2022). Sanat Üretimi: Form ve Anlam, Çev: Ebru Berrin Alpay, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Garo, Isabelle. (2019). Bir Sanat Kuramcısı Olarak Marx?, Çev: Uraz Aydın, <https://www.e-skop.com/skopbulten/bir-sanat-kuramcisi-olarak-marx/4609> Erişim Tarihi: 25.07.2023
- (2023). Karelaç Nedir?, <https://www.egitimler.info/terimler-sozlugu/haritacilik-kartografya-terimleri-sozlugu/haritacilik-kartografya-terimi-olarak-karelaç-nedir/> Erişim Tarihi: 14.07.2023
- Lynton, Norbert. (2015). Modern Sanatın Öyküsü, Çev: Sadi Öziş, Cevat Çapan, Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Mehmet. (2013). Modernden Postmoderne Sanat, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Zilioli, Maurer Ellen, (2023). Cheerfully Transcending Boundaries By Ellen Maurer Zilioli, <https://www.robertsmit.works/art-aurea/> Erişim Tarihi: 14.07.2023

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1. Cecilia Cortes-Earle, “NOT FOR PLAY. NOT FOR SALE.”, Poster, 2007 Kaynakça: <https://www.behance.net/gallery/1944293/Not-for-Play-Not-for-Sale-award-winning-poster> - Erişim Tarihi: 19.07.2023
- Görsel 2. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Aslan Kafesi” (Lions Cage), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 14.07.2023
- Görsel 3. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Çit” (The Fence), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 14.07.2023
- Görsel 4. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Banyo” (Bath), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 19.07.2023
- Görsel 5. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Eğitim” (Schooling), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 19.07.2023
- Görsel 6. Robert Smit, “ANLAMSIZ” Detay: “Aile Sorunları” (Family Affairs), Tuval Üzerine Karışık Teknik, 1998 - Kaynakça: <https://robertsmit.eu/maiden-voyage/> Erişim Tarihi: 19.07.2023

TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ DEFTER EMİNİ SERVER EFENDİ SERGİ SALONUNDA BULUNAN KUR'AN-I KERİM'İN TEZİYİNATI

THE ORNAMENTATION OF THE HOLY QUR'AN IN THE EXHIBITION HALL OF THE GENERAL DIRECTORATE OF LAND REGISTRY AND CADASTRE'S BOOKKEEPER SERVER EFENDI

Doç. Dr., Pınar TOKTAŞ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 0000-0003-1546-6578

Arş. Gör., Burcu ER

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 0000-0002-2847-0245

ÖZET

Kitap sanatlarımızda önemli bir yer tutan tezhip sanatının en önemli uygulama alanı Kur'an-ı Kerimler olmuştur. Zahriye, serlevha, surebaşları, hatime sayfası, güller ve duraklar Kur'an-ı Kerimlerin bezendiği müzehhep alanlardır. Ait olduğu dönemin bezeme üslubu doğrultusunda tezhiplenen Kur'anların en güzel örneklerine yurtiçi ve yurtdışında yer alan çeşitli müze ve kütüphaneler ile özel koleksiyonlarda rastlamak mümkündür. Araştırmada, Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi Sergi Salonunda teşhirde yer alan Kur'an-ı Kerimin tezhip özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Kur'anın müzehhep sayfalarının teknik, motif, renk ve kompozisyon özellikleri belirlenmiş ve dönem tezhip özellikleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. İncelenen Kur'an H.1242/M.1826 tarihinde Defterhane-i Hakani Camii'ne vakfedilmiştir Kur'an-ı Kerimin serlevha, hatime sayfası, durak ve gülleri müzehhep olup zahriye sayfası bulunmamaktadır. Sure başlarında bezeme yapılmamıştır. Siyah (is), kırmızı, beyaz (üstübeç) ve limonküfü renginde mürekkeple reyhani, sülüs, kûfi ve icaze hatla yazılmıştır. İncelenen Kur'an-ı Kerimde zemini boyalı klasik tezhip, çift tahrir ve halkari tekniği uygulanmıştır. Pafta ayrımları ayırma rumi, dilimli yaprak ya da rumi kapalı form ile yapılmıştır. Desenler çoğunlukla sürgit ya da "S" hatlı ters simetrik biçimde düzenlenmiş olup kompozisyonlar ½ ya da ¼ simetrik planlıdır. Zemini boyalı klasik tezhip tekniğinde motif çeşitliliğinin azalarak sadeleştiği, penç motiflerinin desende tekrar ettiği görülmüştür. Kur'anın cilt bezemesinin XVI. yüzyıl klasik dönem özelliklerini yansıtmasına karşın serlevha ve hatime sayfasında uygulanan tezyinat değerlendirildiğinde XIX. yüzyıl bezeme üslubuna tarihlendiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Mushaf-ı Şerif, Tezhip, Tapu ve Kadastro, Kuyud-ı Kadime Arşivi.

ABSTRACT

The most important application area of illumination art, which has an important place in our book arts, has been the Holy Qur'ans. Zahriye, serlevha, surebaşı, hatime page, roses and duraklar are the areas where the Holy Qurans are decorated. The most beautiful examples of Qur'ans illuminated in line with the decoration style of the period to which they belong can be found in various museums, libraries and private collections in Turkey and abroad. In this study, it was aimed to examine the illumination characteristics of the Qur'an on display in the exhibition hall of the Ankara General Directorate of Land Registry and Cadastre's bookkeeper Server Efendi. In this direction, the technical, motif, color and composition features of the pages of the Qur'an's müzehhep pages were identified and evaluated in line with the illumination features of the period. The analyzed Qur'an was endowed to the Defterhane-i Hakani Mosque on H.1242/M.1826. The Qur'an's serlevha, hatime page, durak and roses are müzehhep and there is no zahriye page. There is no decoration at the beginning of the suras. It is written in reyhani, sülüs, kûfi and icaze calligraphy with black (soot), red, white (Üstübeç) and limonküfü colored ink. Classical illumination with painted ground, double tahrir and halkari techniques were applied on the Qur'an. Separation of the sheets is made with separating rumi, sliced leaf or rumi closed form. The patterns are mostly arranged in an inverted symmetrical form with a continuous or "S" line, and the compositions are ½ or ¼ symmetrically planned. In the classical illumination technique with painted ground, it was observed that the variety of motifs decreased and simplified, and the claw motifs were repeated in the pattern. Although the binding decoration of the Qur'an reflects the characteristics of the classical period of the 16th century, it is possible to say that it dates back to the decoration style of the 19th century when the ornamentation applied on the serlevha and the hatime page is evaluated.

Key Words: The Holy Quran, Mushaf-i Sharif, Illumination, Regisrty and Cadastre, Kuyud-ı Kadime Archieve

1. GİRİŞ

İslâm'ı kabulle birlikte İslâm dünyasında, kutsal kitap "Mushaf-ı Şerife" duyulan saygı, Onu en güzel ve en özel şekilde yazma ve bezeme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İlk zamanlar gaye, ilahi tebliğin eksiksiz ve tam olarak yazılması ve çoğaltılması olsa da sayfaların tam olarak toplanarak bir kitap haline dönüşmesiyle (Anonim, 1: 239) yerini Mushaf-ı Şerife'nin en güzel şekilde yazılması ve bezemesine bırakmıştır. Bunun sonucunda sanatkâlar kutsal kitabın yazısından, cild ve sayfaların bezemesine kadar birçok müstesna eser ortaya koymuşlardır.

Mushaf-ı Şerife'nin bezemesinde özellikle altınlamak, altınla süslemek anlamına gelen, yapımında altın ve çeşitli boyaların kullanıldığı "tezhip sanatı" yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Geç Emevi Erken Abbasi Dönemi'nde VIII.-X. yüzyıllar arasında istinsah edilen Kur'an nüshalarından anlaşıldığı gibi, sayfaları tezhiple bezeme geleneğinin kutsal kitabın sayfalarında başladığı da söylenebilir (Tanındı, 2015:243). Bu durum zamanla Türk kitap sanatları içinde önemli bir yere sahip olan tezhip sanatının icrasında ve gelişmesinde de önemli bir faktör olmuştur. Türk tezhip sanatının geçmişi; Orta Asya Türklerine dayanmaktadır. Selçuklular döneminden Osmanlı Türklerine geçerek XV. ve XVI. yüzyıllarda zirve dönemini yaşamıştır (Binark, 1969:223). Türkler, Orta Asya'dan başlayarak kültürlerini Anadolu'ya taşımışlar,

kendilerine has motif tarzları olduğu gibi başka uluslardan da etkilenererek kendi zevklerinde değiştirip kullanmışlardır (Ersoy, 1988:9).

Farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda Mushaf'ların genellikle zahriye sayfaları, serlevhaları, unvan sayfası, sure başları, hatime sayfaları, durak ve gülleri tezhiplenmiştir. Aynı çağda fakat farklı coğrafyalarda yapılan bezemeler birbirine paralel bir şekilde gitse de her toplumun kendi zevk ve ruhunu yansıttığı bir üslup görülmektedir. Bu durum kağıt üzerindeki bezemelerin sadece estetik bir değer taşımadığını, tarihi bir belge niteliği de taşıdığını göstermektedir.

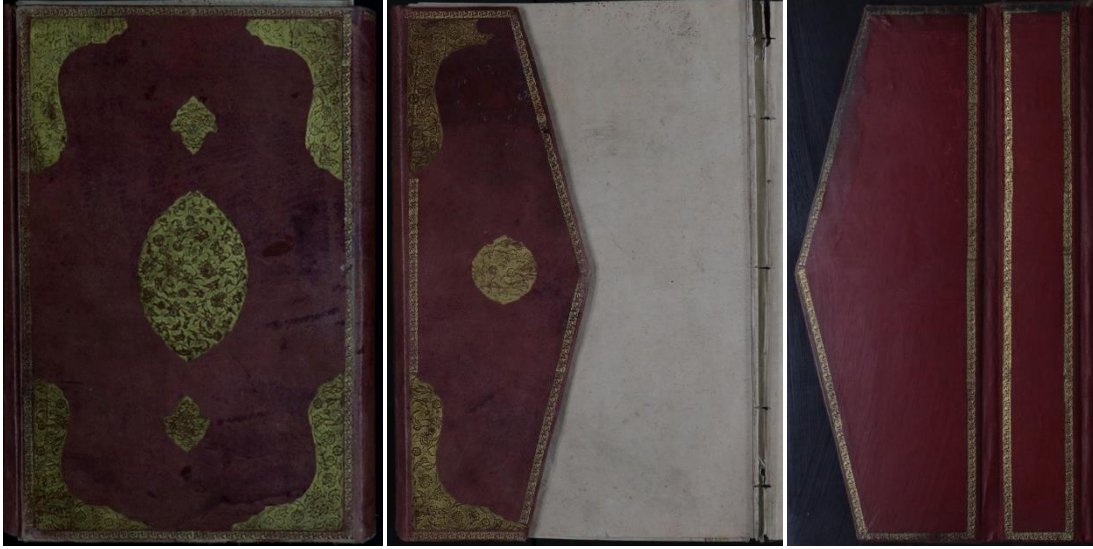
Kuyûd-ı Kadime, Osmanlı Devleti zamanından intikal edip Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı'nda muhafaza edilen her türlü defter, belge ve dokümanın bulunduğu arşiv için kullanılan isimdir. Kuyûd-ı Kadime Arşivi'nin içeriğini Osmanlı Devleti'nde arazi ile ilgili tasarruf muamelelerinin yapılıp, bu muamelelere ait her türlü defter ve belgenin muhafaza edildiği, Defterhâne-i Hakanî'den günümüze ulaşan arşiv malzemeleri oluşturmaktadır (Işık, Kadıoğlu ve Yıldırım, 2012: 3).

Araştırmada Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi Sergi Salonunda teşhirde yer alan Kur'anı Kerimin tezhipli sayfalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda müzehhep sayfaların teknik, motif, renk ve kompozisyon özellikleri ile bugünkü durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgular dönem tezhip özellikleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırmaya konu olan Kur'an-ı Kerim, Arşivde yer alan tek Kur'an olması ve daha önceden incelenmemiş olması sebebiyle araştırmaya değer bulunmuştur. Araştırma için gerekli izinler alınmış olup veriler Arşiv kayıtları ve birebir görüşmelerden elde edilen bilgiler ile sınırlıdır. Eserin dijital kayıtları ile birlikte fotoğrafları çekilerek, birebir eser üzerinden gerekli incelemeler yapılmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

Tapu ve Kadastro Genel Defter Emini Server Efendi Sergi Salonunda teşhirde bulunan Kur'anı Kerim H.1242/M.1826 tarihinde Defterhane-i Hakani Camii'ne vakfedilmiştir. 33.5x 24.3 cm ölçülerinde olup hattat ve müzehhip kaydı bulunmamaktadır. Kur'an-ı Kerim' cildinin alt kap, üst kap, sırt, sertab ve miklebi mevcuttur. Kur'an nohudi renk aharlı kâğıt üzerine siyah (is) mürekkeple, 11 satır reyhani hatla yazılmıştır. Durak hareketleri kırmızı mürekkeplidir. Kur'an-ı Kerim'de güllerin bir kısmı kûfî hatla, bir kısmı icaze hattıyla, cüz başları da derkenara kırmızı mürekkeple icaze hattıyla yazılmıştır. Kur'anın serlevhası, hatime sayfası, gülleri ve durakları müzehheptir, diğer sayfalarda tezyinat uygulanmamıştır. Kâğıt yüzeyinde lekelenme, yıpranma yer yer yırtılmalar mevcuttur. Kur'anın çeşitli sayfaları geçmişte onarım amacıyla kâğıt ile yapıştirilerek tamir görmüştür.

2.1. Cilt Bezemesi

Görsel 1.2.3. Cildin üst kap, miklep ve miklep kap içi bezemesi (TKGM, 2023)¹.

Kur'an-ı Kerim'in cildi vişneçürüğü renginde deri, iç kabı ise kırmızı bez cilttir. Dış kapta yer alan vişneçürüğü deri renginin solduğu görülmüştür. Cildin mor renkli deri yan kâğıdının sonradan eklendiği düşünülmektedir. Kur'an-ı Kerim'in alt kap, üst kap ve miklebi mülevven cilttir. Ortada yer alan dendanlı salbekli şemse formunda salbekler şemseye bitişik biçimde düzenlenmemiştir. Şemse içi alttan ayırma şemse olup altın zemin üzerinde kabartma olarak hatai, penç, goncagül ve hançer yapraklardan oluşan serbest desen uygulanmıştır. Salbeklerde, altın zemin üzerine ortabağdan sırt sirta çıkan iki hançer yaprak arasında yer alan hatai motifi yer almaktadır. Köşebentler altın zemin üzerine hatai, penç, goncagül, ıtır yaprağı ve hançer yapraklarla sürgit tarzında desenle bezelidir. Miklepte yer alan dendanlı şemse formunun içerisi ise benzer biçimde tezyin edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in cild bezemesinde görülen motifler ve kompozisyon özellikleri değerlendirildiğinde XVI. yüzyıl bezeme üslubunu yansıttığını söylemek mümkündür. Cildin tamamında (alt kap, üst kap, sırt, sertap, miklep ve kap içinde) altınla sencede rumiye benzer motifle sürgit tarzında arasu uygulanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in cildinde uygulanan bezeme net biçimde seçilemediğinden çizimi yapılamamıştır.

2.2. Serlevha Tezhibi

¹ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

Görsel 4. Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi (TKGM, 2023).

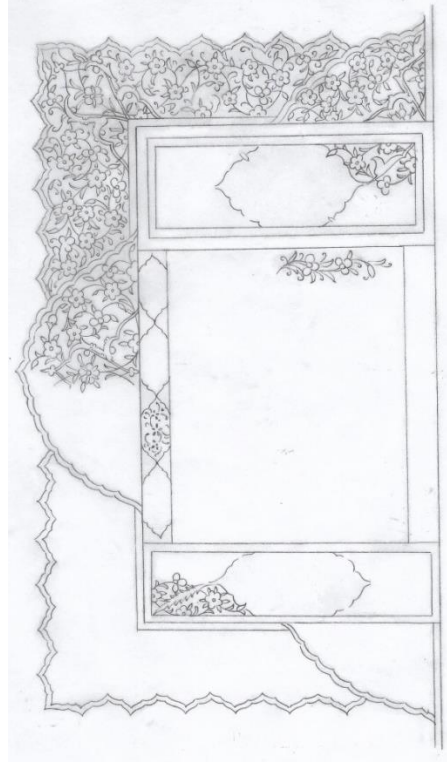
Serlevha sayfası karşılıklı olarak çift sayfa mürekkep formda düzenlenmiştir. Fatıha ve Bakara sureleri 6 satır reyhani hatla siyah (is) mürekkeple yazılmıştır. Satır araları şeyhane ve helezoni duraklıdır. Durakların zeminleri altınla doldurularak siyahla tahrirlenmiş, kırmızı ve mavi noktalarla tamamlanmıştır. Satır aralarındaki boşluklarda beynessütur uygulanmıştır. Siyahla tahrirli dendanların içerisi sıvama altınla doldurulmuş, zeminde bezeme uygulanmamıştır. Oklu bismelenin üzerinde tek dal üzerine goncagül ve yaprak motiflerinden oluşan sade desen yer almaktadır. Açık mavi ile renklendirilen goncagül ve yaprak motifleri koyu mavi ile detaylandırılmıştır. Yazı alanının her iki tarafında bulunan koltuk tezhibi benzer biçimde kitabe açılarak oluşturulmuştur. Dendanlı kitabelerin dışında kalan alanın zemini sıvama altın olup bezeme uygulanmamıştır. Kitabelerin zemini münavebeli biçimde sulu açık renkte kırmızı ve açık mavi ile renklendirilmiş, kırmızı ve koyu mavi ile çift tahrir tekniğinde "S" hatlı ters simetrik planda penç, goncagül ve yaprak motiflerinden oluşan sade desenle bezenmiştir. Motifler arasında oluşan boşluk nokta ve tirfillerle doldurulmuş olup kitabeler siyah tahrirle tamamlanmıştır. Yazı alanı ve koltukların etrafı altın iplikle çevrilidir.

Yazı alanının üzerinde yer alan dikdörtgen tezhip alanı $\frac{1}{4}$ simetrik planda düzenlenmiştir. Dendanlı kitabe alanının zemini sıvama altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Kitabeye bitişik biçimde altın ipliğe dayalı altın ayırma rumilerle pafta ayrımı yapılmıştır. Altın rumiler siyahla tahrirlidir. Pafta zemini kırmızı renk ile doldurulmuştur. Pafta dışında kalan alanda zemin lacivert ile renklendirilmiştir. Zeminde kullanılan lacivert ve kırmızı renkte yer yer dökülmeler görülmüştür. Pafta içinde ve dışında zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Hatayı grubu motifler pembe, açık mavi ve sarı ile renklendirilip yer yer kırmızı ve mavi ile detaylandırılmıştır. Yaprakların bir kısmı sülyen ile renklendirilmiştir.

Dikdörtgen tezhip alanını sırasıyla altın iplik, açık mavi üzerine siyah dendanlarla arasu, altın iplik, sarı zemin üzerine kırmızı beyzi dendanlarla arasu ve altın iplik ile çevrelenmiştir.

Yazı alanının altında yer alan dikdörtgen tezhip alanı $\frac{1}{4}$ simetrik planda düzenlenmiştir. Dendanlı kitabe alanının sıvama altınla doldurulup boş bırakılmıştır. Kitabeye bitişik biçimde altın ipliğe dayalı dilimli yaprak motifleriyle pafta ayrımı yapılmıştır. Pafta zemini sıvama kırmızı renk ile doldurulmuştur. Altın dilimli yaprak motifleri siyahla tahrirlidir. Paftanın dışında kalan alanının zemini lacivert ile renklendirilmiştir. Kitabenin dışında kalan alanda $\frac{1}{2}$ simetrik planlı desenle zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Penç ve goncagül motifleri açık mavi, pembe ve sarı ile renklendirilip koyu mavi ve kırmızı ile detaylandırılmıştır. Yaprakların bir kısmı sülyen ile renklendirilmiştir. Dikdörtgen tezhip alanını altın iplik, açık mavi üzerine siyah dendanlarla arasu ve altın iplik çevrelemektedir.

Dış pervazın ortasında yer alan dendanlı kubbeli alan $\frac{1}{2}$ simetrik planda düzenlenmiştir. Rumi kapalı form ile pafta ayrımı yapılmış, zemin sıvama kırmızı ile doldurulmuştur. Altın rumiler siyahla tahrirlidir. Rumi kapalı formun dışında zemin lacivert ile doldurulmuştur. Zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmış olup penç ve goncagül motifleri pembe, açık mavi, beyaz ve sarı ile renklendirilmiş, kırmızı ile detaylandırılmıştır. Yaprak motiflerinin bir kısmı sülyen ile renklendirilmiştir. Altın cedvel ve siyahla tahrir çekilerek tamamlanmıştır. Dendanlı kubbeli alan $\frac{1}{2}$ planla serlevhanın alt ve üst kısmında da benzer biçimde yer almıştır. Dış pervazın köşelerinde $\frac{1}{2}$ simetrik planlı altın rumi kapalı form ile pafta ayrımı yapılmıştır. Siyahla tahrirli altın rumiler kırmızı ile detaylandırılmıştır. Pafta zeminleri sıvama lacivert ile renklendirilmiştir. Rumi kapalı formun dışında zemin altın olup zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Sürgit tarzında düzenlenen desende penç ve goncagül motifleri, serlevhanın diğer bölümlerinde olduğu gibi pembe, açık mavi, beyaz ve sarı ile renklendirilerek kırmızı ile detaylandırılmıştır. Yaprak motiflerinin bir kısmı sülyen ile renklendirilmiştir. Dendanlı altın cedveller siyahla tahrirlidir. Serlevha kırmızı ve lacivert sade tığlar ile nihayetlendirilmiştir.

Çizim 1. Kur'an-ı Kerim serlevha çizimi.

2.3. Hatime Sayfası Tezhibi

Görsel 5. Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfası tezhibi (TKGM, 2023).

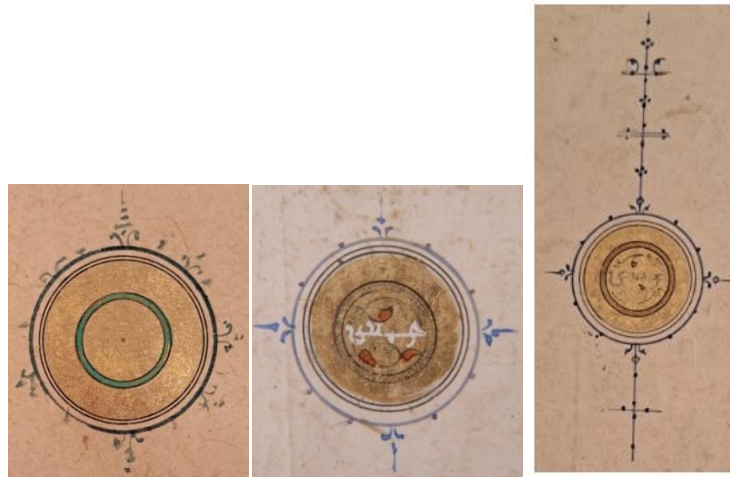
Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfasının ortasında yer alan hilal biçimindeki dairenin içerisi kâğıt zemini ile aynı bırakılmıştır. Siyah (is) mürekkeple 5 satır icaze hattıyla yazılıdır. Satır aralarındaki boşluklar altınla doldurulmuş ancak dandan ya da tahrir uygulanmamıştır. Hilal biçimindeki altın cedvele siyahla tahrir ve kuzu çekilmiştir. Cedvelin üzerinde yer alan mührün etrafı, altınla kalın biçimde kuzu çekilerek sınırlandırılmıştır. Dairenin dışında kalan alanda, ½

simetrik planla sulu halkâri tekniğinde hatayı grubu motiflerden oluşan özensiz desen yer almaktadır. Hatime sayfasının üzerine dikdörtgen planda kitabe açılmış olup kâğıt zemini üzerine siyah (is) mürekkeple reyhani hattıyla Nas suresinin sonu “ve’nnas” yazılıdır. Kitabenin her iki yanındaki koltuklar sıvama altın ile doldurulmuş, bezeme uygulanmamıştır. Hatime sayfası sırasıyla bir sıra altın iplik ile turuncu, somon rengi, küf yeşili ve kırmızı iplikler ile çevrelenmiş, lacivert kuzu ile nihayetlendirilmiştir.

Çizim 2. Kur'an-1 Kerim'in hatime sayfası çizimi.

2.4. Güller

Görsel 6.7.8. Kur'an-1 Kerimde yer alan gül örnekleri (TKGM, 2023).

Kur'an-1 Kerimde güller iki farklı şekilde tezyin edilmiştir. Daire formunda düzenlenen güllerin içerisi sıvama altınla doldurulmuş, sırasıyla siyahla tahrirli yeşil iplik veya kahverengi iplik uygulanmıştır. Siyahla tahrirli altın iplik ya da siyah kuzu çekildikten sonra kalın biçimde lacivert kuzu ve tığlar ile tamamlanmıştır. Resim 7'de yer alan hamse gülünde olduğu gibi bazı güllerde metnin altında helezon biçiminde siyahla tahrirli kahverengi yalın rumilerden oluşan sade desen uygulanmıştır. Renklerin dökülmesi sebebiyle desen net biçimde seçilememektedir. Güllerin içerisinde metinler, beyaz (üstübeç) mürekkebiyle kûfi hat üzeredir.

2.5. Surebaşları

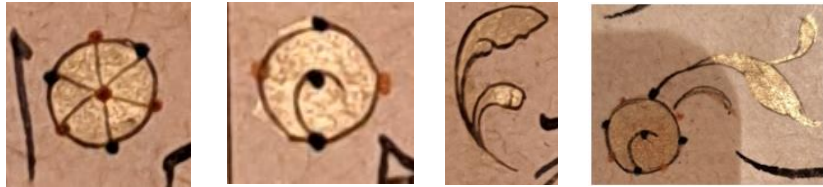
Görsel 9. Kur'an-ı Kerim surebaşı örneği (TKGM, 2023).

Kur'an-ı Kerimde surebaşları altın zemin üzerine sülüs hatla limonküfü renginde mürekkeple yazılmıştır. İlk bakışta beyaz (üstübeç) mürekkeple yazılmış izlenimi verse de dikkatli biçimde incelendiğinde limonküfü mürekkebin kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Surebaşları altın iplik, siyah cedvel ve altın iplikle çevrili koltuk içerisindedir. Bezeme uygulanmamıştır. Kur'anda surebaşları iki farklı şekilde düzenlenmiştir (Resim 9). Surebaşlarında önceki surenin sonu kâğıt zemini üzerine yer yer ortada yer alan koltuk içerisine yer yer de her iki kenardaki koltuklar içerisine siyah (is) mürekkebiyle yazılmıştır. Sıvama altın zemin üzerine uygulanan surebaşlarında mürekkebin yoğun biçimde döküldüğü görülmektedir.

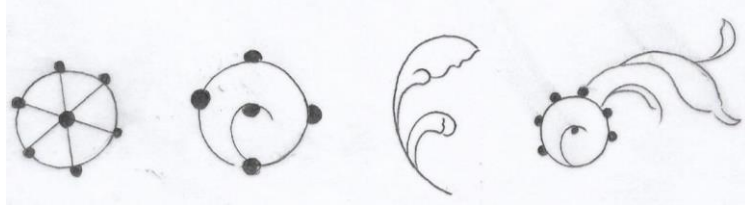
Görsel 10. Koltuklarda kâğıt zemini üzerine önceki surenin sonunun yazılı olduğu surebaşı örneği (TKGM, 2023).

2.6. Duraklar

Görsel 11. Kur'an-ı Kerim'de uygulanan durak çeşitleri (TKGM, 2023).

Kur'an-ı Kerim şeşhane ve helezoni duraklıdır. Durakların zeminleri altınla renklendirilerek siyahla tahrir çekilmiş, kırmızı ve mavi noktalar ile tamamlanmıştır. Kur'anın tümünde duraklar benzer biçimde tezyin edilmiştir. Ayrıca helezoni durağın üzerine siyahla tahrirli altın yapraklar ve tek dal üzerine siyahla tahrirli altın iki yaprak motifinin yer aldığı durak çeşitleri de uygulanmıştır.

Çizim 3. Kur'an-ı Kerim'de uygulanan durak çeşitlerinin çizimi.

2. SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'e duyulan saygı neticesinde hattatlar en güzel biçimde yazmak, müzehhipler ise en güzel biçimde bezemek gayesiyle kıymetli eserler ortaya koymuşlar ve tezhip, hat ve cilt sanatı gibi gelenekli sanatlarımızın gelişmesine de katkı sağlamışlardır. Araştırmada incelenen eser Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defter Emimi Server Efendi Sergi Salonunda yer alan tek Kur'an-ı Kerim olması ve daha önceden incelenmemiş olması sebebiyle araştırmaya değer bulunmuştur. Araştırma sonucunda incelenen Kur'anda serlevha reyhani, hatime sayfası icaze (hilal içi), güllerin içerisi kûfi ve icaze, surebaşları sülüs hatlıdır. Siyah (is), kırmızı, beyaz (üstübeç) ve limonküfü renk mürekkeple yazılmıştır. Tezyinatında zemini boyalı klasik tezhip, halkâri (sulu), çift tahrir tekniğinin uygulandığı anlaşılmıştır. Zemini boyalı klasik tezhip tekniğinde sırasıyla çoğunlukla penç ve goncagül motiflerinin kullanıldığı görülmüştür. Penç motifleri desende tekrar etmektedir. Dallar kalın olup işçilik kabadır. Bu açıdan XIX. yüzyıl tezhip özelliklerini yansıtmaktadır. Hatipoğlu (2014: 155) tarafından yapılan "Ankara Milli Kütüphane'de Bulunan 19.Yüzyıla Ait Kur'an-ı Kerimlerde Serlevha Bezeme Örnekleri" başlıklı makalede de bu dönem tezhiplerinde motiflerin sadeleşerek kabalaştığı, motif çeşitliliğinin azaldığı ve işçiliğin kötü olduğu belirtilmiştir. Bu durum araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. İncelenen Kur'an-ı Kerimde çift tahrir tekniği, serlevhada koltuklarda yer alan kitabelerin içerisinde uygulanmıştır. Pafta ayrımları ayırma rumi, dilimli yaprak ya da rumi kapalı form ile yapılmıştır. Pafta zeminlerinde desenler çoğunlukla sürgit, "S" hatlı ters simetrik biçimde düzenlemiş olup kompozisyonlar $\frac{1}{2}$ ya da $\frac{1}{4}$ simetrik planlıdır. Halkâri tekniği sadece hatime tezhibinde uygulanmıştır. Desen ve işçilik özensizdir. Kur'anın zahriye sayfası olmayıp, surebaşları bezemesizdir.

Kur'an-ı Kerim'in içerisindeki bezeme zayıf olmasına karşın cilt bezemesi XVI. yüzyıl bezeme üslubunu yansıtmaktadır. Hançer yapraklar, hatâi grubu motiflerin çeşitliliği, ıtır yapraklar klasik dönem özelliklerini içermektedir. Kur'anın ketebe kaydında H.1242/M.1826 tarihinde Defterhane-i Hakani Camii'ne vakfedildiği belirtilmektedir. Cilt ile serlevha ve hatime sayfası bezemelerindeki farklılık Kur'anın farklı dönemlerde tezyin edildiğini düşündürmektedir. Ayrıca Kur'anın 675 varağı ile 680 varağı arasının farklı bir hattat tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir. Kâğıt renginin farklılığı, önceki sayfada yer alan harflerin şivelerinin farklı oluşu ve satırların hizalı biçimde yazılmamış olması farklı bir hattat elinden çıkmış olduğu düşüncesi uyandırmaktadır. Buna karşın güller benzer biçimde tezyin edilmiştir.

Osmanlı'nın arşive ve arşivciliğe verdiği önem doğrultusunda ülkemiz ile birlikte yurt dışındaki milletler için de oldukça kıymetli eserler günümüze ulaşmıştır. Bu eserler hem içerdikleri bilgiler hem de hat, tezhip, cilt ve ebru gibi gelenekli sanatlarımızın da günümüze ışık tutmasına olanak sağlamıştır. Arşivlerde yer alan eserlerin incelenerek kayıt altına alınması ve yarınlara ulaştırılması bu doğrultuda önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Anonim. (2015). Hat Ve Tezhip Sanatı. A. Rıza Özcan (Ed.), Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Binark, İ. (1969). *Tezhib Sanatı ve Kitapçılık Tarihimizde Fatih Devri Tezhipleri*. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 75(VII), 220-233.

Ersoy, A. *Türk Tezhip Sanatı*. Akbank Yayınları, İstanbul, 1988.

Hatipoğlu, O. (2014). Ankara Milli Kütüphane’de Bulunan 19.Yüzyıla Ait Kur’an-ı Kerimlerde Serlevha Bezeme Örnekleri. *Akdeniz Sanat Dergisi*. 7(13), 148-160.

Işık, S., Kadioğlu, S. ve Yıldırım, M. (2012). *Kuyûd-ı Kadîme Arşiv Kataloğu*. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayını.

Tanırdı, Z. (2015). *Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı*. Hat Ve Tezhip Sanatı. A.R. Özcan (Ed.), 243-282, Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Görsel Kaynaklar

TKGM, Ankara, 2023.

MEŞRULUK VE DİN, GELENEK, RASYONALİZM/AKILCILIK, MODERNLİK/MODERNİZM ÜZERİNE¹

Öğretim Görevlisi FEVZİ YAHŞI,

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu, 0000-0001-6105-7332

ÖZET

Gelenek, nesilden nesile aktarılagelen beşeri bir uygulama, inanç ya da kurum olarak tanımlanabilir. Gelenegın meşrulukla bağlantısı onun temel kaynağı, gücün ve otoritenin esaslı bir kaynağı olmasındandır. Meşruluk, Weber'in meşruluk/otorite tipolojisinde de değindiğı kavramlardan biridir. Örf, adet, töre ve bir şeyi sürdürme manasına da gelebilen gelenek, L.Bonald, J.Maisstre, R.Guenon, T.S.Elliot, Nasr ve M.Lings gibi yazarlarca aydınlanma değerlerine karşı ciddi bir biçimde savunulmuştur. Bazıları din ile gelenegi de eş tutarak her dini aynı zamanda bir gelenek olarak düşünür. Bazılarına göre ise din ile gelenek aynı şeyler olmayıp, yakın ilişkili şeylerdir. Geleneksel toplumlar, organik bir bütünlük arz ederler ve bu toplumlarda hiyerarşik bir düzen hâkimdir. Geleneksel toplumlar meşruiyetini kutsal/ilahi bir kaynaktan alırlar. Gelenek ve modernlik/modernizm zıt/karşıt kavramlardır. Gelenek modernizme batıl ve yanlış ilkeleri nedeniyle, hakikati değil, beşeri egoyu esas alması sebebiyle karşıdır. Gelenegın/gelenekçi öğretinin karşı çıktığı şey, değışimin oluşturacağı istikrarsızlıktır. Değişim ve ilerleme gelenegın yapısına uyarlanabildiğı ölçüde kabul edilir. Batı tarihinde rasyonalizasyon/akılcılık hareketi Weber tarafından en önemli olaylardan biri olarak görülmekle birlikte modern devletlerin yönetiminde iç içe geçen bir süreci ifade eder. 18. Yüzyılda en üst noktasına ulaşan akılcılık hareketi, din ve geleneksel inanca karşı bir meydan okuma gerçekleştirir. Rasyonalizme göre bilgi deneyimden değil akıldan çıkar. Rasyonalist bu mantık liberalizme ve sosyalizme temel oluşturmuştur. Muhafazakârlar, gelenegın ve tarihin akıldan daha güvenilir olduğunu söylerken, akılcılık hareketi tarih, gelenek ve adetlerden insanı kurtarma inancı ile hareket eder. Zamanla gelenegın yerini sosyal ve siyasal alanda çeşitli ideolojiler, izm'ler almıştır. Modern toplumlarda ortaya çıkan bu farklı ideolojiler çoğulculuğu artırmış ve çatışmaları da beraberinde getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meşruluk, Din, Gelenek, Modernizm ve Rasyonalizm.

1. GİRİŞ

Batı siyasal tarihi sürecinde bilhassa ilk ve ortaçağ sürecinde geleneksel meşruiyet anlayışından bahsedilebilir. Reform, rönesans ve aydınlanma süreci ile birlikte geleneksel/dini meşruiyet inancı yerini rasyonalist/akılcı/yasal meşruiyet düşüncesine bıraktığı bir süreçte geçmiştir. Özellikle Fransız devrimi ile birlikte siyasal meşruluk/otorite bir değışim dönüşüm sürecine girmiştir. Bu noktada Fransız devrimi tüm siyasal ve toplumsal yapıda gelenegın yerine birey aklını esas aldığı için eleştirilmektedir. Başta Burke vb. muhafazakârlar, Alman romantikleri ve Fransız gelenekçileri, Aydınlanmanın tarih dışı söylemine, soyut

¹ Bu bildiri Fevzi Yahşi'ye ait Doktora Tez çalışmasından üretilmiştir.

kategorilerine, aklın kutsanmasına, Tanrı'nın hukuku yerine, insan haklarının konulmasına karşı çıkmışlardır.

Modernizm ve gelenek birlikte ele alınırken “Karşıtlık” mefhumu, bu ikisi arasındaki ilişki çeşidini belirlemek için kullanılan kavramlardan biridir. Bu bağlamda modernizm ortaya çıkmaya başladığı andan itibaren geleneğe savaş açmış gelenek ise bu savaşa karşı direnmiştir (Kılıç ve Ağçoban, 2013: 227). Modernleşme ve modernizme göre geçmiş daima modernleşmeye engel olur. 17. yüzyılda Batı’da, bilim ve teknolojinin gelişmesi ile Weber’in deyiimiyle modern bürokrasinin ortaya çıkması ile dini ve seküler iktidarlar birbirinden ayrıldı. Postmodernler’e göre ise modern söylemde Aquina’lı Thomas’ın yerini Descartes veya Hegel, Dante’nin yerini ise Balzac almıştır.

2. MEŞRULUK VE DİN, GELENEK, RASYONALİZM/AKILCILIK, MODERNLİK/MODERNİZM ÜZERİNE

Sosyal bilimlerde ve sosyolojide gelenek; bir nesilden diğerine aktarılan herhangi bir beşeri uygulama, inanç, kurum veya zanaat için kullanılan bir kavramdır. Geleneklerin içerdiği şeyler çok farklı olmakla beraber, tipik olarak toplumsal bir grubun ortak mirasının parçası olarak görülen bazı kültür unsurlarına işaret etmektedir. Dolayısıyla gelenek sık sık toplumsal kararlılığın ve meşruluğun kaynağı olarak görülür. Ancak mevcut değişime temel sağlayabilmek için de geleneğe başvurulur. Gelenek kavramı sosyolojide otoritenin niteliğiyle ilgili tartışmalarda önemli bir yer tutmaktadır (aktaran Armağan, 1992: 13-14).

Modern siyasal düşünce literatüründe geçmişteki otorite biçimleri incelenirken bir meşruiyet kaynağı olarak değerlendirilen “gelenek”, otorite türlerinden bazılarında temel oluşturduğu savunulmaktadır (Armağan, 1992: 25). Örneğin Weber’e göre geleneksel otorite, geçmişten gelen kural ve güçlerin kutsallığı ileri sürülerek meşruluk tezinde bulunur. Burada otoriteyi icra eden kişi veya kişilerin geleneksel kurallar tarafından belirlendiğini söyler. Burada kişiye olan bağlılığın şahsi bir bağlılık olduğunu ve gücü elinde bulunduran kişinin bir üst amir değil, kişisel anlamda bir “efendi” olduğunu belirtir (Weber, 2017: 63)

Gelenek, belli bir yolu izleme, belli bir çerçevede hareket etme veya daha önceden birisinin ortaya koyarak gelenekselleştirdiği şeyi sürdürme veyahut örf, adet ve töre anlamlarına gelebilir. Gelenekçi ise bu anlayışı benimseyip, toplumun değişim süreçlerinde aynı anlayışı devam ettirmeye çalışan kişidir. Gelenek Batı düşüncesinde *sophia perennis*, Hindulardaki *sanatana darma* ve Müslümanlardaki *hikmet-i halide*, yani ebedi bilgelik kavramlarıyla sıkı bir ilişki içindedir. Geleneğin din ile bağlantısı bakımından ortaya çıkan anlamı ise 19. Yüzyılda Bonald, J.Maisstre gibi Fransız Katolik yazarlarda, 20. Yüzyılda T.S. Elliot gibi İngiliz yazarlarda görülmekle birlikte esas ifadesini ve teorisini Rene Guenon’da bulur. Guenon ve onu’u izleyen Nasr ve Martin Lings gibi yazarlar Aydınlanma çağının değerlerine karşı çıkıp, hakikatin bilimle ve felsefe ile değil, gelenekle ve geleneğin otoritesiyle bilinebileceğini ifade ederler. Bu yazarlar için her din veya batını hareket bir gelenektir veya gelenekten kaynaklanmaktadır (Armağan, 1992: 12-13).

Bununla birlikte Din ile gelenek aynı şeyler olmayabilir. Din insanı kaynağına, yani Allah’a bağlayan asli ve sahii bir bağ olup, gelenek hakikatin dışa dönük, maddi ve parçalı yüzünü oluşturur. Din ve geleneğin yakın ilişki içinde ele alan gelenekselci öğretiyeye göre ise

geleneğin ilk insanla birlikte, Hz. Âdem'e öğretilen bilgiyle başladığını söylemektedir. Bu bağlamda din, geleneğe, ilahi düzenin dünyaya yolunu bulması için indirdiği zahiri ve batını sırlar ve uygulamalar bütünü olarak bakmaktadır (Armağan, 2012: 74-75).

Rene Guenon, gelenek kavramını açıklarken, Batıda din kelimesinin karşılığının *religion* değil, *tradition* olabileceğini ifade eder. Bu bakımdan batıda geleneği yani batılı anlamda dini en iyi temsil ve muhafaza eden tek kurumun Katolik Kilisesi olduğunu söyler. Zira geleneğin niteliklerinden hiyerarşi, otorite, sefeye saygı gibi kavramları sadece Katolik kilisesinde yaşayabilmişlerdir. Dolayısıyla batıda din ve gelenek kavramları arasında gelenek lehine bozulan dengenin neticesinde din bütünüyle gelenekselleşmiş ve sadece geleneğin içerisinde oluşmuş bir dinden bahsetmek olanaklı duruma gelmiştir (Armağan, 1992: 31-32).

Geleneksel bir toplum hiyerarşik bir toplum görüntüsüne sahip olmakla birlikte, toplumdaki kararları bu hiyerarşinin en üstünde yer alan yöneticiler alır. Bu toplumlarda yöneticiler ise meşruiyetini kutsal yani ilahi bir kaynaktan aldıkları için toplumun alt katmanları, yöneticilerin dikey kararlarına uyarlar ve bağlıdırlar. Yöneticiler Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi, halifesi veya vekilidirler. Bu bağlamda geleneksel toplumun açık bir örneğini Devlet isimli kitabında sunan Platon, hiyerarşik bir toplum örneği ileri sürmüştür. Geleneksel toplum ayrıca değişimi reddeder, değişimden hoşlanmayan bir toplum modelidir. Geleneksel toplum modern toplum gibi mozaik bir yapıya sahip değildir ve onun her parçası veya kısmı organik bir birliktelik içindedir (Armağan, 1992: 64-65).

Gelenek, hiçbir alanı boş bırakmadığı gibi, yaşamın tamamına hâkim durumdadır ve her tür meşruiyetinde kaynağını teşkil etmektedir. İstikrar, süreklilik ve aktarma onun temel nitelikleridir. Kutsallık, hiyerarşi, otorite, ortodoksi gibi kavramlarla öğretinin iç tutarlılığı sağlanmaktadır. Geleneğin modernlik veya modernizm ile taban tabana ters düştüğü açık bir gerçektir. Fakat geleneğin karşı çıktığı şey, modern dünya değil modernizmdir. Modernizmde batıl ve yanlış öncüllere dayanması ve insan-üstü hakikati değil de beşeri benliği temel alması nedeniyle gelenek tarafından reddedilir (Armağan, 1992: 51-53).

Bu bağlamda sosyolojik, folklorik veya dini boyutlarıyla gelenek, bir sürekliliğe işaret etmektedir. Gelenek bir süreklilik zinciriyle geçmişten bugüne, oradan da yarına bağlamak ister. Sürekliliğin halkalarındaki kopma geleneğin otantikliğine zarar verir ve zaman içerisinde yozlaşmasına, başkalaşmasına neden olur. Süreklilik geleneğin ilk belirgin niteliği ise, geçmişe saygı düşüncesi ikinci niteliğidir. Gelenek bu manada geçmişle bir hesaplaşmayı, geçmişin tartışılmasını veya sorgulanmasını istemez. Gelenek yeni ortaya çıkan unsurlardan da hoşnut olmaz. Gelenek oluşturduğu yapıya, bu yapının gereklerine, kurallarına kayıtsız şartsız itaat ister. Bu itaat olmadan gelenek var olamaz varlığını da sürdüremez. Gelenek ayrıca süreklilik özelliğinin yanın da istikrar özelliğine de sahiptir. Sürekliliğin yanı sıra değişimler karşısında istikrarlı bir biçimde bu sürekliliği devam ettirmesi de gereklidir. Dolayısıyla geleneğin ruhunu en çok zedeleyen şey, değişimin doğuracağı istikrarsızlıktır. İlerleme, gelişme, kalkınma gibi modern zamana ait kavramlar, gelenek için istikrarsızlığı işaret eden ve geleneğin varlığına tehdit oluşturan kavramlardan ibarettir. Değişme ve ilerleme gibi kavramlar gelenek tarafından ancak geleneğin bünyesine uyarlanabildiği ölçüde ve varlığına tehdit oluşturmadığı zaman kabul görebilir (Armağan, 1992: 19-23).

Gelenekçilik, siyasal düzeyde bir toplum ve devletin bütünüyle akli temeller üzerinde yeniden kurulmasına karşı bir tepki bağlamında meydana gelen bir yapıdır. Fransız devriminin bütün siyasal ve sosyal kurumları, kolektif duran ve oturan gelenekler yerine bireyin aklına tabi

kılındığı ve bu devriminde güçlü ve sağlıklı bir sosyal ve siyasal düzeni sağlayamayacağı savunulmaktadır. Bu duruma Edmund Burke vb. muhafazakârlardan tepkiler gelmiştir. Burke'ten sonra Alman romantikleri ve Fransız gelenekçileri, Aydınlanmanın tarih dışı söylemine, soyut kategorilerine, aklın kutsanmasına, Tanrı'nın hukuku yerine, insan haklarının konulmasına karşı çıkıp, geleneksel toplum ve siyaset yapısının insan aklının kaprislerine teslim edilmesini endişe ile karşılamışlardır (Armağan, 1992: 72-73).

Toplumun geleneksel kurumları olan, aile, yerel topluluklar, cemaatler, din ve mülkiyetin, modernliğin erozyon oluşturan nedenlerine karşı bireyi koruma fonksiyonu olduğu aşikârdır. Bu bağlamda muhafazakârlık toplumun geçmiş başarılarına derin bir saygı duyar. Ayrıca muhafazakârlık toplumsal duyguları, hisleri, ülküleri, gelenek ve ulusal topluluğu mühim bir yere koyar. Reformist muhafazakâr düşünce ise kapalı kimliğe sahip grup ve hareketlerin isteklerinin önünde toplumun demokratik kolektif kimliğini sağlama girişimlerinin oluşturduğu tehlikeye karşı tepki göstermektedir. Reformist muhafazakârlık, farklılıklara hoşgörü ve saygı gösteren tarihsel bakımdan gelişmiş toplumsal kimliğin bir savunusudur (Berting, 2017: 209-210).

Bir tanıma göre gelenek, nesiller arası devamlılığı belirtir. Gelenek bir nesilden diğerine devredilen şeylerdir. Muhafazakârlığın temel tanımlayıcı öğelerinden sayılan gelenek, doğal düzen fikrini savunur. Muhafazakârlıkta günümüzde de süren davasının iki esas gerekçesi bulunmaktadır. Birincisi, gelenek kurumlar ve pratikler olarak geçmişin birikmiş erdemini yansıtmaması, bunların yaşamakta olduğu ve gelecek nesiller için korunması gereği üzerine durmasıdır. İkincisi ise, toplumsal birliği güçlendiren tarihe kök salmış ve toplum içinde ahlaki ve kültürel sarsılmaz bir temel olan geleneğin insana bir aidiyet ve kimlik duygusu sağlamasıdır. Buna karşın modern toplumdaki gelişmeler ise geleneğe saygıyı erozyona uğratmıştır. Dolayısıyla bu süreçte geleneğin karşısında olan ve neyin değerli olduğuna karar vermede üstün rolü oynayan “akılcılık” yayılmıştır (Heywood, 2015: 177-178).

Birtakım toplumsal ve siyasal koşulların bir araya gelmesiyle beraber ortaya çıkan “akılcılık” (rasyonalizasyon) hareketi, Batı tarihinde Weber tarafından en önemli olaylardan biri olarak görülür. Akılcılık (rasyonalizasyon) hareketi, sistematik karşılıklı ilişkilerin artması ve standartlaştırılması sürecidir. 17. Yüzyıldan sonra bilimsel ve teknolojik gelişmeler bu rasyonelleşme süreci ile modern devletlerin yönetiminde ve büyük ölçekli üretim örgütlerinde git gide iç içe geçen bir süreci anlatır (Berting, 2017: 64).

18. yüzyılda zirve noktasına ulaşan “Akılcılık” hareketi, din, siyaset ve öğrenme hakkında geleneksel inançla, akıl adına meydan okuyan Aydınlanmanın temel niteliklerinden biridir. Akılcılık, dünyanın rasyonel bir yapısının olduğuna, insan aklının ve eleştirel sorgulamayı kullanarak bu yapının ortaya çıkacağı hakkındaki inancın ismidir. Felsefi akılcılığa göre bilgi tecrübeden değil, akıldan çıkar. Dolayısıyla deneyimciliğin tersi olarak görülür. Bir diğer ifadeyle rasyonalizm, gelenek veya alışkanlıklara, rasyonel olmayan dürtü ve güdülere güvenmek yerine, ilke ve aklın hükmünde olan davranışa önem verir. Bu aydınlanmacı rasyonalizm mantığı, bu bağlamda liberalizm ve sosyalizme temel sağlamıştır. Rasyonalizm, insanı tarihin esaretinden, adetler ve geleneğin yükünden kurtarma inancı üzerine hareket eder. Fakat siyasal alanda anlayışlara bakıldığı zaman rasyonalist yaklaşımlar hiçbir zaman evrensel anlamda bir kabul görmemiştir. Filozoflar insan aklının sınırları hakkında düşündükçe ve daha güçlü diğer dürtü ve güdülere ilgi çektikçe anti-rasyonalizmin bir biçimi 19. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Friedrich Nietzsche bu konuda insan varlığının derinlerde yatan

duyguların, rasyonel akıldan ziyade “istenç”leriyle ve bilhassa güç istenci ile güdülendiğini savunur. Geleneksel muhafazakârlıkta ise insan davranışını anlamada geleneğin ve tarihin, akla ve ilkelere göre daha güvenilir bir rehber olduğu hakkındaki inanç yaygındır. Zira bu anlayışta dünya insanın tam olarak anlayamayacağı kadar karışıktır. Akılsalcılığa duyulan inancın bilhassa 20. Yüzyılın son on yılında azaldığı gözlemlenmekle birlikte, sebepleri belli birey, grup ve toplumların kendilerine has değerlere sahip olduğuna ve bunların rasyonel bir sıralamaya sokulabilir olmadığına dair artan kabul ve akılsalcılığın Batı’nın değerleri ile ilgili olduğu, bununla birlikte bir parçası olduğu Aydınlanma projesinin gerçekte kültürel emperyalizmin bir türü olduğuna dair gerçeklerdir. Bu durum post-modern kuramcılar ve cemaatçi kuramcılar tarafından sıklıkla ifade edilmektedir (Heywood, 2015: 123-125).

Toplumsal düzeyde geleneğin zaman içerisinde yerini ideoloji, siyasal düzeyde ise politika alır. Geleneğin diri gövdesini boşalttığı alanda bir takım *izm*’ler yani ideolojiler ortaya çıkmakta, toplum ise üniter bir dünya görüşünden parçalanmış, türlü gruplara ayrılmış, parça parça bir ideolojiler mozaikine dönüşmektedir. Modern toplumların bu ayırt edici özelliği olan bu çoğulculuk toplumdaki siyasal iç çatışmaları artırmakta ve farklı kutuplara ayrılmış bir toplum meydana gelmektedir (Armağan, 1992: 24).

Gelenekselliğin ana değerleri şu şekilde belirtilir: Tanrı’ya ve kişilerin üzerinde yer alan mevki, kişi veya kurumlara itaat, toplumun tarihsel olarak gelişmiş kurumlarının bulunması, itaat edenler ve geleneksel lideri takip edenler için güvenlik, aile, mülk, kabile, din gibi toplumsal kimliğe dayanan saygı, dayanışma, aidiyet, birliktelik gibi kurumlar ve olguların bulunması. Modernleşme savunucularına göre modernleşmenin önündeki en büyük engel gelenektir. Bu geleneğin, modernlik savunucularına göre fakirlik, cehalet, sağlıksızlık, modası geçmiş bir toplumsal yapı, bireysel özgürlüğün ve birikimli insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yaşama katkı yapma durumunun verilmemesi gibi toplumsal yaşamın temel sorunları nedeniyle bir biçimde aşılması gerekmektedir. Modernliğin ana değerleri ise şu şekildedir: Bilginin temel kaynağı olarak akıl, özgür, rasyonel vatandaşlar arasında sözleşmeye dayalı toplum, kanun önünde eşitlik, evrenselcilik, bireycilik, bireysel sorumluluk, bireysel özerklik, bireysel özgürlük, ilerleme kavramı ile bağlantılı materyalizm, vatandaşlığa dayalı dayanışma gibi. Modernleşmeye göre geçmiş daima modernleşmeye sekte vurur. (Berting, 2017: 258-259).

Gelenek kavramının moda olmasının esas nedeni, modern dönemin geleneğe karşı olan tutumundan meydana gelmektedir. Modernleşme mutlaka, geleneğe, onun kurumlarına veya zihniyetine karşı işlemekte olan bir süreçtir. Yerel ve ulusal değerlerden yararlanılarak ne kadar modernleşilirse modernleşilsin, gelenek asli anlamından çok uzaklaşmaktadır. Geleneğin modern savunucuları, üçüncü Dünya ülkelerinde gerçekleşen tecrübelerle paralel olarak gitgide artmakta ve entelektüel alanda gelenek giderek tartışmalarda daha da önem kazanmaktadır (Armağan, 1992: 17).

Weber’in ifade ettiği biçimiyle modern bürokrasinin ortaya çıkması ile dini ve seküler iktidarlar birbirinden resmi olarak ayrıldı ve yine Weber’in deyimiyle netice itibarıyla mistik dünyanın yerini rasyonel ve bireyci anlayış almıştır. Protestanlığın belirmesi ile birlikte dini savaşlar, Roma Katolik Kilisesi’nin dini tekeli yok etmiştir. Diğer bir ifadeyle, *civitas terrana* (dünyevi iktidar), ile *civitas coelasta* (uhrevi iktidar) arasındaki mücadele ile modern devletin doğuşu hızlandı. Neticede 17. Yüzyıl itibarıyla bilim ve teknolojinin gelişimi, Kilisenin otoritesini sarstı. Modern kapitalizminin doğuşu da yine bu olaylarla doğrudan ilgilidir. Ayrıca

Hristiyan düşüncenin birliğini ortadan kaldıran Protestanlıkla ve sonraki süreçlerde dindarlığın zayıflaması ile birlikte Aydınlanma süreci bilimsel gerçekliği ararken dönemin ideolojik düşüncesinin temellerini de kurmuştur (Berting, 2017: 61-63).

Modernliğin felsefi söylemi esasında dini muhatap alan ve dinin yerine geçmesinin mücadelesini veren bir bakış açısının ürünüdür. Bu bağlamda modern düşünürlere, post modernlerin yönelttiği eleştirilerin en sivri ve kendilerince haklı olanı da, modernistlerin geleneksel dönemin malı olan monist ve monolitik söylemi devam ettirmelerine yönelmektedir. Postmodernlere göre modern söylemde Aquina'lı Thomas'ın yerini Descartes veya Hegel, Dante'nin yerini ise Balzac almıştır. Balzac kendisini İnsanlık Komedyasında Tanrının yerine koymuş, Hegel ise Tanrı'yı içine alan bir meta-anlatı geliştirmiştir. Zira modern düşünüşte de monist ve mutlak düşünüş tarzı aynen sürdürülmektedir. Ayrıca modern düşünüş biçimi, dini düşünüş biçiminden içerik olarak kopmuş olsa da düşünme biçimi olarak onun devam ettiricisi olmuştur. Öznenin mutlak referans noktası olarak alınması, kendi dışındaki dünyayı kendisinden itibaren anlamlandırması, kurması bunun kanıtıdır (Armağan, 2012: 43).

Modernlik, öznel olanın dünyanın merkezine yerleştirilmesi olarak tarif edilebilir. Öznel olanın, dünyayı, çevreyi ve hatta insanüstü âlemi kendi iç ilkelerinden hareketle yeniden kurmasıdır bir nevi modernlik. Sekülerizasyon denilen kavramda bir anlamda süjenin, öznenin kendi düzenine başkalarını karıştırmama yolundaki bu tutumundan meydana gelmektedir. Öznenin, Heidegger'in ironik söylemiyle Descartes'tan beri kendisini içerisine kilitlediği akıl, yaşamın tüm alanlarına nüfuz etmeli ve orada akıl öncesi ya da ötesi hangi düzenlemeler bulunuyor ise onları saf dışı bırakıp, yerini kendisi almalıdır. İşte bu modernliğin esasıdır. Bu bağlamda dini otoritelere, geleneklerin bağlayıcılığına, teokratik rejime, ortaçağın ahlaki bir toplum örgütlenmesinin hareket noktası olan loncalara modern toplumlarda karşı çıkılmasının sebebi modernliğin bu temel niteliğinde yatmaktadır (Armağan, 2012: 42-43).

Modernleşme ve Modernliğe özgü üç temel sorun bulunmaktadır. İlki, rasyonellik/rasyonelleşme ve bireysel özerklik arasında bir gerilimin olmasıdır. Aydınlanmanın vaadi bireyi geleneksel ve dini hâkimiyetten çıkarıp özgürleştirmek ve sonucunda rasyonel bir insan ortaya çıkarmaktır. Akıl, kişinin kaderini kendi ellerine vermek yoluyla özgürlüğe neden olur. Ayrıca Batıda modernleşme, yalnızca insanın değil, aynı zamanda devlet örgütlenmesinin de rasyonelleşmesini esas alır. Rasyonel örgütlerin ve azaltılmak durumunda kalınan bireysel özgürlüğün determinist kuralları arasında bu bağlamda bir gerilim bulunmaktadır. İkinci olarak, rasyonellik/evrenselcilik ve tarihselcilik arasında da bir gerilim bulunmaktadır. Evrenselcilik, bireysellik ve rasyonellik modernleşmenin ana değerlerindedir. Evrenselcilik bilimsel gerçekliğin evrensel olduğu düşüncesiyle ilgilidir. Modern toplum ise bilimsel yöntemlerin doğayı denetlemek için uygulanması sırasında, sözleşmeye dayalı, insan mutluluğun peşinde koşan bir kurumdur. Ancak, sözleşmeye dayalı olarak özgür bireylerin kurumu olarak bu toplum vurgusu, özel değerler setine dayalı, uzun tarihsel süreçler ürünü olarak toplumu anlayanlar tarafından reddedilmektedir. Bu bağlamda Vico, Herder ve Burke'ün düşüncelerine değinecek olunursa, toplumlar, değerlerin özel konfigürasyon (yapılandırma)'larıdır. Dolayısıyla evrenselcilik ve tarihselcilik arasında zıtlık bulunmaktadır. Evrenselcilik ve tarihselcilik arasındaki bu zıtlık ve çelişki tarih içinde sürekli açığa çıkar ve kesinlikle bitmez. Üçüncü olarak, akıl veya rasyonellik ve duygu veya his arasında devam eden bir gerilim daha mevcuttur. Bu konu rasyonelleşme sürecinin bir neticesi olarak, Weber'in kullandığı dünyanın "büyü bozumuna" uğraması durumudur. Konu, iç duyguların ifadesine yer açan, kiliselerin

resmi yapı ve kuralları vurgulayan bu eğilimi zayıflatan ve duyguların ifadesini önemsemeyen değişkenlerle yakından alakalıdır. Birçok insan bu soğuk ve resmi dünyadan tatmin olmuş değildir. Aksine bu insanlar modern bürokrasilerin zorla, baskıya dayattığı resmi kurallara isyan ederler, sanal dünyaya kaçmayı yeğlerler (Berting, 2017: 262-264).

Postmodern düşünürler, geleneğin ve geleneksel düşüncenin ciddi bir eleştirisini yapmakla birlikte geleneğin modernliğe sızmış hayaletini de önemli bir farkla tenkit etmektedirler. Bu farka göre modernlik muhatap ve rakip olarak dini ve geleneği alırken, postmodernlik modernliği muhatap almaktadır. Modernlik bir nevi gelenekten içerik yönünden kopuşu temsil ederken, postmodernlik buna ilaveten biçim yönünden de bir kopuşu amaçlar. Dolayısıyla modernlik içinde örtük kalmış olan geleneksel ve dini veya monist ve bütüncül düşünce biçimleri, postmodernlerce toptan reddediliyor ve biçimi bozuluyor. Bu anlamda modernlik birinci sekülerizasyonsa, postmodernlik ikinci sekülerizasyon noktası oluyor (Armağan, 2012: 44-45).

3. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Tarihsel süreçte bakıldığında gelenek çoğu toplumlarda, devletlerde temel referans noktalarından birisi olmuştur. Geleneksel toplumlarda siyasal otoriteni/meşruluğun kaynağı bu bağlamda gelenek içerisinde değerlendirilen din, aile, şehir, kurumlar, örf ve adetler olmuştur. Nesilden nesile aktarılan bu geleneksel yapılar Weber'in meşruiyet/otorite tipolojisinde geleneksel otorite/meşruiyete misal verilmiştir. Maistre, Bonald, Guenon, Nasr ve Lings gibi yazarlar ve düşünürlerce savunulan geleneksel düşünce tarzı, aydınlanmaya ve onun ürettiklerine karşı çıkmışlardır. Ayrıca hakikatin bilimle veya felsefe ile değil, gelenek ile bilinebileceğini savunmuşlardır. Bununla birlikte geleneği din ile birlikte ele alan yazarlar olduğu gibi farklı olduğunu söyleyen yazarlarda bulunmaktadır.

Geleneksel toplum kökten, radikal bir değişimi reddeder. Geleneksel toplum organik bir bütündür. Modern toplumlarda ise bu anlayış yerine heterojen/bireyci bir yapı vardır. Geleneksel toplumlarda meşruluk kaynağı din ve gelenekler iken, modern toplumlarda akıl, birey ve rasyonalizmin diğer unsurları meşruluk kaynakları olarak gözüktür. Gelenek ve modernizm birbirine karşıt kavramlar olarak gözüktüğü de, geleneğin karşı çıktığı şey modern dünya değil modernizm ve onun getirdikleridir. Gelenekçilik/muhafazakârlık modernizmin getirdiği akılcı düşüncenin kutsanmasına, Tanrı hukuku yerine insan haklarını yerleştirmesine karşıdır. Akılcılık ya da diğer ismiyle rasyonalizm din, siyaset ve geleneksel inanca karşı akli önceleyen bir anlayışa sahiptir. Bilginin gelenekten değil akıldan çıkacağını savunur. Modernizmin bu bireyci yapısı çeşitli ideolojilerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve toplumlarda farklı insan tiplerinin oluşmasına neden olmuştur. Buda toplumsal kargaşaya yol açmıştır.

Aydınlanma projesinin bir uzantısı olan modernizmin bir kültürel emperyalizm olduğunu savunanlar olmuştur. Bu bağlamda da post-modern kuramcılar ve cemaatçi kuramcılar tarafından modernizmin eleştirisi yapılmıştır. Netice itibarıyla sadece toplumsal yapılar değil aynı zamanda devletlerde bu süreçten etkilenmiş ve geleneksel meşruluk zemininden rasyonel meşruluk zeminine geçişte bu proje sonucunda oluşmuştur.

KAYNAKÇA

Armağan, M. (2012). *Gelenek ve Modernlik Arasında*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Armağan, M. (1992). *Gelenek*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Weber, M. (2017). *Bürokrasi ve Otorite*. (Çev: H.B. Akın). Ankara: Adres Yayınları.

Perkins, A. (2013). *Siyaset*. Ankara: Liman Kitapları.

Berting, J. (2017). *Avrupa, Miras, Meydan Okuma, Vaat*. (Çev:Hüsamettin İnaç). Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, A. (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*. (Çev: H. Özler). Ankara: Adres Yayınları.

Kılıç, A.F. ve Ağçoban, S. *Gelenek ve Modernizm Bağlamında İslam*. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 15/28 (2013): 223-242

EDMUND BURKE’TE TOPLUM, DİN VE DEVLET¹

Öğretim Görevlisi Fevzi YAHŞI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu, 0000-0001-6105-7332

ÖZET

Muhafazakâr düşüncenin kurucusu Edmund Burke, 18. yüzyılda yaşamış, İngiltere’de uzun yıllar politik bir yaşam sürdürmüştür. Yazdıklarıyla döneme damgasını vurmuş filozoflardandır. Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler kitabında ciddi bir Fransız devrimi eleştirisi sunmuştur. Dolayısıyla muhalifleri tarafından saldırıya uğramıştır. İşte bu çalışmada muhafazakâr düşüncenin kurucu olan ve Fransız devrimi eleştirisi ile ünlenen Edmund Burke’ün Toplum, Din ve Devlet ilişkisi üzerine düşüncelerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Burke’e göre din, sivil toplumun temeli, iyinin huzurun kaynağıdır. Dinin insanlardaki bencil iradeleri kırarak, halk üzerinde gücü, adı ve liyakatsiz kimselere bırakmayacağını düşünür. Edmund Burke, mevcut siyaset felsefesini kurulu bir kilise, kurulu bir monarşi, kurulu bir aristokrasi ve kurulu bir demokrasi üzerine kurgular. Teolojik açıdan Dante, Shakespeare ve Hooker gibi yazarlarla benzer yönleri bulunmaktadır. Onları besleyen gelenekler ve Hristiyan teolojisi onu da etkilemiştir. Onun dünya görüşü İncil’e dayanmaktadır. Onun felsefesi, seküler tarihin hükümlerine karşıdır. Burke, Kilise ve devleti bir şeyin iki tarafı olarak görür. Burke, dinin, toplumsal hayatın tamamına katılması görüşündedir. Modern aydınlanma inançlarına karşı çıkan Burke, aklın karanlık tutkuları karşısında gelenek, görenek ve dinin önemine vurgu yapmıştır. Toplumu mekanik değil, organik bir bütün olarak görür. Toplumsal dokuyu yıkmamanın zararlarına da değinen Burke, yoğun değişimlerin ve bireyselliğin toplumu yok edeceğini düşünür. Burke, toplum sözleşmesini yaşayanlar, ölümler ve daha doğmamışlar arasındaki bir ortaklık olarak görür. Devlet ona göre geçici, fani, hayvani varoluşa hizmet etmez. Devlet, devletin kurumları, şehir ve aile insanoğlunun fiziki ve ahlaki varlığı için oluşturulmuş ilahi düzenin birer parçası olduğuna inanmaktadır. Burke, korku ile karışık bir hayranlık duygusu uyandırma gerekliliği açısından devlet dini bir kurumla kutsanması gerektiğini savunur.

Anahtar Kelimeler : Edmund Burke, Toplum, Din, Devlet

1. GİRİŞ

İrlanda asıllı İngiliz politikacı ve filozof Edmund Burke’ün siyaset felsefesinde yer alan, din ve devlet üzerinden temel düşünceleri bu çalışmada irdelenecektir. Din onun temel aldığı referans noktalardan biridir. 1792 yılında Edmund Burke yaptığı bir konuşmada şu sözlerle Fransız devrimi sonrası ortaya çıkan durumu ifade etmiştir; “ilk galeyanın/heyecanın sıcağında, tüm Kuruluşları, tüm disiplinleri, tüm dinselliği ve aslında tüm Sivil düzeni reddeden İnsan Hakları’nın yeni fanatik Din’idir. Bu yeni fanatik din muzaffer olacak ve kilisenizi yere sererek,

¹ Bu bildiri Fevzi Yahşi’ye ait Doktora Tez çalışmasından üretilmiştir.

tüm saygınlıklarımızı/ayrımlarımızı yok edecek ve tüm mülkiyetinizi müzayedeye çıkaracak ve sizi yeryüzüne dağıtacaktır” (aktaran Bourke, 2000: 647) dolayısıyla onu bu denli meşhur eden Fransız devrimine yaptığı eleştirilerdir.

Burke, Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler kitabında Fransız reformcuların düşüncelerde dinsizliğe ilham verdiklerini ve dini ortadan kaldırma konusunda başarı gösterdiklerini de belirtir. Ancak bu başarılarının, “ateizmin yayılması” onların ortadan kaldırılmasına da neden olacağını söylemiştir. Burke, insanın şahsi akıl ve şahsi deneyimleri ile yola çıkmalarının akıl karı olmadığını ve toplum gibi karmaşık bir yapıda bu nedenle radikal değişiklikler yapması hususunda endişeli bir tutum sergilemiştir.

Bir ilke adamı olarak Burke, dinin, hukukun, monarşinin ve özgürlüğün savunucusudur. Demokrasinin erken şafağında, meridyeninde tutuşmak üzere olan genel yangının yıkıcı ilkesini gören Burke’ün kavrayışı, dünyayı alarma geçirdi ve uyarı sesi duyulmuştu (Prior, 1854: 318) Bu bağlamda Burke’te din, monarşi (devlet), gelenekler elzem değerler olup, buna karşı olan aydınlanma dönemi zihniyetine ve felsefesine fikri olarak savaş açmıştır. Dolayısıyla din ve devlet onun siyaset felsefenin ayrılmaz iki parçası konumundadır.

2. EDMUND BURKE’TE TOPLUM, DİN VE DEVLET İLİŞKİSİ

Din, iyinin, huzurun kaynağı ve sivil toplumun esasını oluşturmaktadır. Burke, İngiltere’nin yıllar boyunca insan aklının kabuk tuttuğu saçmalıkların birikintisi ile batıl inançlarının hiç değişmediğinden büyük bir çoğunlukla emindir ki İngiltere insanının dinsizliği tercih etmeyeceğini düşünmektedir. Ona göre dini öğretiler daha iyi bir açıklama istemez ise onları ateizmi açıklamak için çağırmayacaklardır. İbadethanelerini kutsal ateşle yakmayacaklarını ifade eder. Burke, halkın faydasına veya kendi faydasına para hırsı yahut açgözlülük olmaksızın dini kurumlarının kendilerinden bir düzeltme isterse, tahsil edilen gelirin kullanımı, makbuzu veya denetimi için çalışacaklarını da belirtir. Rumlar ve Ermeniler Katolik sistemini şiddetle suçlarken, yalnızca daha az Hristiyan olduğu için onu suçlamamalarının farklı sebepleri de bulunmaktadır. Burke, Protestanlığı bunun için değil, kendi istekleri neticesinde seçtiklerini açıklamaktadır (Burke, 2017: 47-48).

Burke’e göre din, sivil toplumun temeli olup, bütün iyi şeylerin ve ferahlıkların esasıdır. İngiltere’de batıl inancın olmadığını ifade eden Burke’ün, insan zihninin biriken anlamsızlıklarının bu yüzyılı aşkın süredir eskiyebildiğine, yüzde doksan dokuz İngiliz halkının Tanrı’ya karşı saygısızlığı gerçekleştirmeyeceğine inancı tamdır. Dini öğretilerin, ileriye dönük bir açıklama gerektirdiğinde, onu açıklamak için ateizme başvurmayacaklarını söyler. Tapınaklarını kutsanmamış bir ateşle aydınlatmayacaklarını da ekler. Kiliseye ait kuruluşlarının değişiklik talep ederlerse, bu yardım kazanç veya kutsal gelirin kullanımı için çalıştırılan para hırsı veya açgözlülük kamusal veya özel olmayacaktır. Yunanlıları, Ermenileri veya dinin Roman sistemini şiddetle kınayıp, Protestanları tercih edeceklerini ilave eder. Burke, bu tercihlerinin içinde daha az Hristiyanlık olduğu için değil aksine, içinde daha fazla olduğu için tercih ettiklerini söyler ve ekler: “Biz Protestanlar, tarafsız değiliz ancak hevesliyizdir.” (Burke, 2018: 50-51).

Halk, kendini, din olmadan yapamayacağı, bencil iradelerinin tüm o şehvetinden kendisini arındırdığında, meşru sayılabilmesi için irade ve aklın aynı kabul edildiği yetkilendirme düzeninin yüce bağı içinde kullandıkları gücün, o ebedi ve değişmez kanuna uygun olduğuna kani olduğunda, gücü adi ve liyakatsiz ellere bırakma hususunda daha titiz

davranacaktır. Birilerini belli bir göreve tayin ederken, bu tayini, mevcut yetkinin yürütülmesine yönelik olarak, acınası bir şekilde değil, kutsal bir görev şeklinde yapacaklardır. Aşağılık ve bencil menfaatlerine ya da kontrolsüz kaprislerine veyahut keyfi iradelerine göre yapmayacaklardır (Burke, 2016: 138).

Dini, insanın bir değer olarak tanıdığı kurumlarından çıkarmadan önce, bunu yapan, yapmaya devam ettikçe, acı çekmeyi hak eden, ya da hak edecek cezalara uğramadan önce, diğerlerinin onun yerine sunulabileceğini umut ederek, düşüncelerini şekillendireceğini belirten Burke, bu düşüncelerle, bu çeşit kuruluşlara karşı düşmanlıklarının bir felsefesini ve dinini gerçekleştirenlerin yaptığı gibi kurumlar ile tartışmak yerine, onlara bütünüyle sadık olacaklarını da ekler. Burke, her birinde bir rütbenin olduğu, daha büyüğünün olmadığını söylediği bir kilise, mevcut bir monarşi, mevcut bir aristokrasi ve mevcut bir demokrasiyi sürdürme hususunda aynı düşüncede olduklarını söylemektedir (Burke, 2018: 52).

Burke dinin, sivil toplumun ve iyi ve güzel olan her şeyin temeli olduğunu savunmaktadır. İngiliz halkının bu düşünce yapısında olduğunu, onlarda insan zihninin biriktirdiği saçmalıkların çağlar boyunca kabuklaştığı batıl inanç lekesinin olmadığını ve halkın büyük çoğunluğunun dinsizliği tercih etmeyeceğini düşünmektedir. Asla ateizme olur vermeyeceklerini de ifade eder. Ateizmi akla ve içgüdülere aykırı olduğu gerekçesiyle reddedip, ateizmin uzun süre ayakta kalamayacağını söyler (Burke, 2016: 133-134). Teolojik bakımdan Burke, Dante, Shakespeare ve Hooker ile benzer yönlere sahiptir. Onun en etkili görüşleri Hooker'ı, Shakespeare'i besleyen nesillerin geleneklerinden gelmektedir. Bu gelenek Hristiyan teolojisi idi. Özellikle Augustine ve Aquinas'ın, fakat ilk ve orijinal olarak İncil'de ifade edilen görüşlerdi. Dolayısıyla Burke'ün dünya görüşünün temeli de İncil'e dayanmaktadır (Cameron, 2000: 102).

Burke'ün dünyası, şüphe ya da ahmakçasına bir eskiye bağlılık olmayıp, seküler (laik) tarihin hükümlerine karşı, alçakgönüllü, ancak kendinden emin bir biçimde inanışının temelinde yatan bir dünyadır. Ayrıca İngiliz devletine esasında Kiliseye ait olan kutsal karakteri atfetmekte, Kilise ve Devleti bir şeyin iki tarafı olarak görmektedir (Cameron, 2000: 98). Burke, kurulu bir kiliseyi, kurulu bir monarşiyi, kurulu bir aristokrasiyi ve kurulu bir demokrasiyi muhafaza edeceklerine dair kararlı bir inanca sahip olduklarını dile getirir. Kurulu sistemlerle kavgaya kalkışan, hâlihazırdaki kurumlara karşı düşmanlık eden ve bu düşüncüyü kendilerine felsefe ve din olarak gören kimselerin aksine bu kurumlara sıkı sıkıya bağlandıklarını net bir şekilde açıklar (Burke, 2016: 134-135).

Burke, devrim sürecinde oluşturulan yeni ruhban kurumunun geçici nitelikte olduğunu, papazları tamamen aşağılanmış ve önemsiz görme planının bir parçası olduğunu ifade eder. Bu planın başarıya ulaşmasıyla birlikte, insanların algılarında Hristiyanlığa karşı ve bu dini ortadan kaldırmaya yönelik bir takım hazırlıklar yapıldığını açıkça belirtir. Bunun arkasındaki felsefi fanatiklerin olduğunu ve buna inanmayanları bu felsefi fanatiklerin nitelikleri ve yaptıkları faaliyetlerden habersiz olduklarının altını çizer. Bu felsefi fanatikler, devletin varlığını din olmadan daha iyi bir biçimde devam ettirebileceğine inanmaktadırlar. Ayrıca dine ait iyi şeyleri kendi uydurmaları olan bir projeye, bir anlamda açık fikirli bir menfaatçiliğe giden insanın fiziksel isteklerinin bilindiği bir eğitim çeşidi ile karşılayacaklarına inanmaktadırlar. Bu eğitime "Yurttaşlık Eğitimi" adını vermişlerdir (Burke, 2016: 207).

İngiltere'de mevcut bulunan dinsel bir kurumu kanun dışı saymak imkânsız olduğu gibi İngiliz halkının çoğunluğu dinsel bu kurumun olmadan, kanunun olamayacağına

savunmaktadır. Burke bu düşüncenin İngiliz halkının bütün idari sistemlerinde bulunduğunu ifade eder. Ayrıca Burke, bu konuda Fransızların hatalı davrandıklarını düşünmektedir. Ona göre İngilizler için Kilise Kurumu, devletleri için olmazsa olmaz bir kurumdur. Kilise ve devlet İngiliz halkının zihninde ayrılmaz iki parçadır. Burke dinin kutsal yüzünü mahkemelerde, parlamentolarda, yüceltip, dini yaşamın tamamına katıp, toplumun bütün sınıflarıyla harmanlanması gereğine dikkat çeker (Burke, 2016: 144-148).

Burke, insanın toplum gibi karmaşık bir yapıda radikal değişiklikler yapabileceğinden dolayı endişeliydi. Bu konudaki düşüncesi şöyle idi: “insanın şahsi akıl ve deneyim birikimiyle yaşaması ve bu sınırlı sermaye ile pazara çıkması akıl karı değildir. Çünkü insanın şahsi birikimi oldukça küçüktür. Eğer fertler umumbanktan kredi kullanır ve çağlar boyu milletlerin biriktirdiği kapitalden istifade ederlerse, bu onlar için daha emin bir yol olur.” (Perkins, 2013: 31).

Modern Aydınlanma inançlarının bir ilkesine karşı çıkan Reflections, insan aklının zayıf ve karanlık tutkularının güçlü olduğunu savundu. Gelenek, görenek ve din, her insan hayvanının içinde kabaran doğal ve ahlaksız güçlere karşı koyan siperlerdi ve onlar olmadan hayatın hiçbir anlamı veya amacı yoktu. Hamilton gibi, Burke’de devlet işlerine yalnızca ulusun seçkinlerinin dâhil olması gerektiğine inanıyordu; bu, onun zihninde yalnızca zenginler ve toprak sahipleri değil, aynı zamanda şövalyeler, soylular ve açıkça sıradan olmayan tüccarlar anlamına geliyordu. (Nelson, 2007: 196).

Burke toplumu üyelerinin keyfi düzenlemelerine imkân tanıyan mekanik birimler bütünü olarak anlamayı hata olarak görmektedir. Toplum ona göre geçmişi ve geleceği olan, kümülatif gelişimi ve değişim temposu olan bir organizmaya benzetilebilir. Bu bağlamda toplumsal dokuyu yıkmak, bu yapıyla deney yapmak toplumsal hayatın tüm enerjisini bitirir. Bireyin hayatını zenginleştiren ve medeniyetin büyük mücadelelerle kurulmasına katkı yapan alışkanlık, eğitsel ilkeler ve kalıcı değerlerin oluşturulmasına engel olur. Şiddetli kesintilerin ve yoğun değişimlerin bireyi toplumsal hayattan koparacağına ve bireyi geriye kalıcı bir şey bırakamayan, paylaşamayan, aktaramayan duruma sokacağını belirtir. Bu boşlukta insanın yitip gideceğini ve adeta yaz sineklerine döneceği benzetmesini yapar. Toplumun bireyselliğin tozu toprağı içerisinde yok olacağını düşünür (Thomson, 2000: 146-147).

Dolayısıyla bu anlamda Burke’e göre toplum gerçekten de bir sözleşmedir. İkincil bir öneme sahip olan bu sözleşmeler, sadece geçici çıkarlar uğruna, talep edildiği her an fesih edilebilir. Fakat devlet, geçici ve küçük bir çıkar uğruna faydalanılabilecek ve tarafların zevki uğruna yok edilebilecek önemsiz bir alışveriş gibi bir çeşit ortaklık anlaşması gibi görülmez. Devlet geçici, fani, hayvani varoluşa hizmet eden bir ortaklık değildir. Dolayısıyla devlete saygıyla yaklaşmak elzemdir. Ona göre devlet, bilimde, sanatta, her erdemde, bütünüyle mükemmeliyette görülen bir ortaklıktır. Yaşayanlarla, ölümler ve daha doğmamışlar arasındaki bir ortaklıktır (Burke, 2016: 140-141).

Burke’e göre devlet, devletin kurumları, şehir ve aile insanoğlunun fiziki ve ahlaki varlığı için oluşturulmuş ilahi düzenin birer parçalarıdır. Burke, devlet, tabiatın dünyası ve Tanrı arasında bir ilişki olduğunu şu dizelerle belirtmektedir (Cameron, 2000: 97):

“O, yani devlet bütün ilimlerde bir ortaklık, bütün sanatlarda bir ortaklık; bütün faziletlerde ve bütün mükemmelliklerde bir ortaklıktır. Böyle bir ortaklığın hedeflerine birçok nesil boyunca da varılamayacağından, devlet sadece yaşayanlar arasında bir ortaklık değil, ölenlerle henüz doğmamışlar arasında da bir ortaklıktır. Her devletin her mukavelesi,

dokunulamaz yeminin onaylandığı belirli bir mukaveleye göre bütün fiziki ve ahlaki tabiatları önceden belirtilmiş yerlerinde tutan, tabiatın aşağı kademelerini yüksek kademelerine bağlayan, görünen ve görünmeyen dünyayı birbiri ile birleştiren ezeli cemiyetin büyük ilksel mukavelesinde bir maddedir.”

Ona göre özgür vatandaşlar üzerinde korku ile karışık bir hayranlık duygusu uyandırma gerekliliği açısından devlet dini bir kurumla kutsanmalıdır. Çünkü özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi için uyrukların sınırlı bir güce sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda uyruklar için devletle ve devlete karşı yerine getirmek zorunda oldukları ödevleri ile ilgili bir dinin bulunması, emir altına girmeleri nedeniyle bir gereklilik halini alır. Bu güçten pay alan tüm insanların, himaye altında hareket ettikleri ve bu himayeden kaynaklanan nedenlerle, davranışlarından dolayı o büyük Efendiye, Yaratıcıya ve toplumun kurucusuna karşı hesap vermek durumunda olduğu fikrini güçlü ve ciddi bir biçimde hissetmesi, duyması elzemdir. Bu düşünce hükümdarların zihinlerinden ziyade, toplumsal egemenliği meydana getirenlerin zihinlerinde daha güçlü bir etkiye muktedirdir (Burke, 2016: 136).

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Yaşamının önemli bir çoğunluğunu siyaset ve devlet adamı olarak geçirmiş olan ve İngiliz siyasi tarihinde ciddi izleri olan Edmund Burke, klasik muhafazakârlığın kurucusudur. Liberal Whig partisinde başladığı siyasi kariyerinde dönemin gelişmeleri onun düşünce ve zihin dünyasında karşı bir tavır sergilemesinde etkili olmuştur. Bilhassa Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler (*Reflections*) eserinde devrimin eleştirisini yaparak, bir radikal değişim karşıtlığı sunmuştur.

Edmund Burke bir din adamı değildir, ancak onun temel felsefi alt yapısına bakıldığında çıkarılacak en genel sonuç din olgusunun siyaset ve toplum felsefesinde en temel yer teşkil ettiğidir. Onun düşüncesinde geleneklerin yanı sıra din iyinin, güzelin kaynağı ve sivil toplumun oluşumunda referans noktasıdır. Hristiyan teolojisi ve İncil, onun devlet, siyaset ve toplum gibi düşüncelerini şekillendiren temel etkidir.

Ateizme, deizme ve dinsizliğe karşı, dinin gerekliliğine yaptığı vurgu ile ön plana çıkar. Kendinden sonraki muhafazakârları ve düşünürleri bu noktada etkilediği aşikârdır. Aydınlanma düşüncesinin getirdiklerine, Fransız devrimine ve rasyonalist siyasete dair eleştirileri bu noktalarda toplanmaktadır.

Devleti, onun kurumlarını, aileyi, genel olarak toplumu ilahi bir düzenin parçaları olarak görür. Bu parçaları bir arada tutan gelenekler ve dinin önemine vurgu yapar. Burke'ün toplum, din ve devlet ilişkisi bu bağlamda birbiri ile eklemelenmiş vaziyettedir. Burke, devletin dini bir kurumla kutsanması gerekliliği anlayışı da burada gelmektedir.

KAYNAKÇA

Bourke, R., *Edmund Burke'ün İmparatorluk İdeasında Özgürlük, Otorite ve Güven*, (Çev. Akif Kemal Koç), *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 24, Sayı: 95, Yaz 2019, ss. 193-212.

Burke, E., *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler*, (Çev. Okan Arslan), Kadim Yayınları, Ankara, 2016.

- Burke, E., *Devrimin Şeytanları*, (Çev. Özlem Koyuncu), Tefrika Yayınları, İstanbul, 2017.
- Burke, E., *Devrimin Kötülükleri*, (Çev. Orhan Basat), İkinci Adam Yayınları, İstanbul, 2018.
- Cranston, M., *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, (Çev: Nejat Muallimoğlu), İçinde J.M.
- Cameron, *Edmund Burke*, (ss.93-104), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Nelson, C., *Thomas Paine: Enlightenment, Revolution, and the Birth of Modern Nations*, Profiles Book, London, 2007.
- Perkins, A., *Siyaset*, Liman Kitapları, Ankara, 2013.
- Prior, J., *Life of the Right Honourable Edmund Burke*, Harvard College Library, London, 1854.
- Thomson, D., *Siyasi Düşünce Tarihi*, Şule Yayınları, İstanbul, 2000.

TOPLUMSAL HAFIZA AKTARIMINDA EKSLİBRİS SANATININ ROLÜ

Öğr. Gör. Nevin ENGİN

Erciyes Üniversitesi, - ORCID ID: 0000-0002-4143-1902

ÖZET

Bu araştırmada ekslibris, bir kitap etiketinden ziyade, gerek konuları, kullanılan teknik ve sanatçının yorumu, gerekse de sahibi ile ilgili bilgileri aktaran, belli bir dönemin özelliklerini yansıtan, kültürel miras ve toplumsal hafızayı taşıma, saklama ve aktarma aracı olarak konu edilmiştir. Araştırma literatür tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Ekslibris, ortaya ilk çıktığında, kitapların aidiyetini gösterme rolünderken, zaman içinde sanatsal bir etkinliğe ve koleksiyon objesine dönüşmüştür. Başlangıçta kitapların iç kapaklarında ya da deri ciltlerin üzerinde yer alan ekslibris, önemli ailelerin veya manastırların kütüphanelerinden ödünç verilen kıymetli yazılı belgelerin geri dönmelerini garantilemek veya kimin tarafından bağışlandığını belgelemek amacıyla kullanılmıştır. Ekslibrislerde kitap sahibi kurumun ya da kişinin ismi, bazen de mesleği, görevi ya da hobilerine gönderme yapan görsel imgeler gibi işaretler bulunmaktadır. Bunların sayesinde, kitapların hareket serüveni takip edilmekte, tarihin ilgili dönemi hakkında sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel yapısı gibi bilgilere ulaşma olanağı elde edilebilmektedir. Önde gelen sanatçıların çalışmaları, ekslibrisi bir sanat alanı olarak gelişmesine de önemli bir katkı olmuştur. Günümüzde kitapla fiziksel bağları azalan ekslibris, araştırmalara konu olmaya, bir grafik tasarımı objesi olarak değerlendirilmeye, sergi ve yarışmalarda yer almaya, koleksiyonlarda biriktirilmeye devam edilmektedir.

Bellek tarihe birincil kaynakların arasındadır, sosyal etkinlik ve tarihin modellenmesinin de temelindedir. Kişi ve kurumlara ait koleksiyonlarda yer ekslibrisler, kişisel belleğe dair birer belge oluşturmakta, yazılı kültürün içindeki toplumsal belleğinin aktarımı sürecinde görsel bir yorum olarak, toplumun zevklerine, hatta politik ve sosyal problemlerine bir nevi ayna görevi görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal hafıza, Kültürel miras, Ekslibris, Ekslibris sanatı

THE ROLE OF EXLIBRIS ART IN SOCIAL MEMORY TRANSFER

ABSTRACT

In this research, it has been discussed that the exlibris with its own subjects, techniques and artist's interpretation of information about its owner, can be seen as a means of carrying, preserving and transferring cultural heritage and social memory, reflecting the characteristics

of a certain period, rather than a book label. The research was carried out by literature review method.

In the beginning ex-libris was in the role of showing the belonging of books, but over time it turned into an artistic activity and a collection object. Originally located on the inside covers of books or on leather bindings, the ex-libris was used to guarantee the return of books loaned from the libraries of important families or monasteries, or to document who donated them. There are signs such as the name of the institution or person that owns the book, and visual images that refer to their profession, duty or hobbies. Thanks to these, the movement adventure of the books is followed, and it is possible to reach information about the socio-economic, political and cultural structure of relevant period of history. The works of leading artists have also important for the development of ex-libris as an art field. Ex-libris, whose physical ties with the book have diminished, continues to be the subject of research, to be evaluated as a graphic design object, to take part in exhibitions and competitions, and to be collected.

Memory is among the primary sources for history and it is also the basis of social activity and the modeling of history. Ex-libris in the collections of individuals and institutions constitute a document about personal memory, serve as a kind of mirror to the tastes, political and social problems of the society, as a visual interpretation in the process of transferring the social memory in written culture.

Keywords: Social memory, Cultural heritage, Ex-libris, Ex-libris art

KÜRESELLEŞME VE NEOLİBERAL HEGEMONYA KARŞISINDA DÜNYA SOSYAL FORUMU

Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Orcid No: 0000-0002-1401-3131

Y. Lisans Öğrencisi. Eylem ŞENER

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Orcid No:0009-0008-5567-4025

ÖZET

Küreselleşme; sosyal yaşamdan ekonomiye, kültürden siyasete yaşamın her alanını etkilemektedir. Neoliberalizm, devlet müdahalesini azaltmayı, serbest piyasa ekonomisini teşvik etmeyi, özelleştirmeler, deregülasyonlar ve serbest ticaret anlaşmaları gibi politikaları benimsemeyi amaçlayan bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Neoliberal politikalar ideolojik planda, serbest piyasa anlayışını temel alarak kâr odaklı ekonomik sistemi güçlendirirken toplumsal eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri artıran bir ortam yaratmıştır. Toplumsal yaşamda gelir eşitsizliği artarken zenginler, daha çok zengin olmakta ve yoksulluk artarak sosyal adaletsizlik derinleşmektedir. Sosyal hareketler bu bağlamda neoliberal politikalara karşı önemli bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.

1990'ların ikinci yarısından itibaren sosyal hareketler uluslararası alanda önemli gelişmeler göstermiş ve neoliberal hegemonyaya karşı alternatif stratejiler üretmiştir. Bu yönelimin sonucu olarak, 1999'da Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) toplantılarını engelleyen geniş bir kitlenin eylemiyle alternatif küreselleşme hareketleri ivme kazanmıştır. Bu hareketin bir parçası olarak, 2001 yılında Dünya Sosyal Forumu (DSF) ortaya çıkmıştır. DSF, 2001-2010 yılları arasında hızla gelişim göstermiş ve "Başka Bir Dünya Mümkün" sloganıyla milyonları bir araya getirmiştir. Yoksulluk, gelir eşitsizliği ve emek sömürsü gibi küreselleşmenin derinleştirdiği sorunlara karşı mücadelede çeşitli sivil toplum kuruluşları, gruplar ve topluluklarla işbirliği yaparak etki alanını genişletmiştir.

Forum, bölgesel ve yerel alternatif küreselleşme arayışlarının ötesine geçerek, daha iyi bir dünya düzeni hedefiyle tüm halklar ve sivil toplum hareketleri için bir buluşma noktası olmuştur. Forum toplantılarında, farklı ülkelerden katılan binlerce aktivist, neoliberal küreselleşmenin sebep olduğu olumsuz sonuçları iyileştirmek amacıyla ekonomiden sağlığa, çevreden kadın haklarına kadar birçok alanda atölyeler düzenleyerek işbirliği yapmıştır.

Bu çalışmada, küreselleşme, neoliberalizm ve neoliberal hegemonya açıklanarak toplumda yarattığı olumsuz etkilerinden bahsedilecektir. Ayrıca alternatif küreselleşme hareketinin önemli bir parçası olan Dünya Sosyal Forumu'nun ortaya çıkışı, yapısı, etkileri ile Forum'a yöneltilen eleştiriler açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Neoliberalizm, Neoliberal Hegemonya, Alternatif Küreselleşme, Dünya Sosyal Forumu.

1. GİRİŞ

Neoliberal ideolojinin yaygınlaşması, küreselleşme sürecini çok boyutlu etkilemiştir. Sosyal yaşamdan ekonomiye, kültürel faaliyetlerden siyasal alana kadar yaşamın her noktasında etki alanına sahip olan küreselleşme, tanım karmaşasının yanı sıra fikir birliğine de sahip olmayan bir kavramdır. Dünyayı etkisi altına alan küreselleşme olgusu gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş olarak adlandırılan tüm ülkeler üzerinde göstermeye devam etmektedir. Savunular kadar karşı çıkan grupların varlığına rağmen günümüz dünyasında küreselleşme karşı konulamaz bir olgudur.

1980'li yıllarda küreselleşme süreciyle birlikte uygulamaya konulan neoliberal politikalar, toplumlarda eşitsizliği yaygınlaştırmıştır. Serbest ticaret politikası ile artan rekabet ortamı, düşük ücretler ve kötü çalışma şartları gibi olumsuz sonuçları doğurmuştur. Aynı zamanda finansal spekülasyonlar, mali krizler ve ekonomik istikrarsızlık gibi sorunlar da küresel ölçekte yaygın hale gelmiştir. Bu olumsuzluklar, sosyal dengesizlikleri derinleştirerek toplumun daha geniş kesimlerini etkilemiştir.

Günümüzde neoliberal politikaların etkisi altında dünya genelinde yaygınlaşan sorunlara odaklanmış birçok çalışma yapılmaktadır. Gelir eşitsizliği, birçok ülkede zenginlik ve kaynakların adil olmayan dağılımına yol açmaktadır. Ekonomik büyüme, zenginleri daha da zenginleştirirken, geriye kalanları ise sosyal ve ekonomik eşitsizlikle ve yoksullukla mücadele etmek zorunda bırakmaktadır. İşsizlik oranları yükselirken, iş güvencesi ve sosyal haklarda da azalma gözlenmektedir.

Neoliberal politikaların bir diğer etkisi, kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi ve kâr odaklı şirketlerin bu hizmetleri sunmaya başlamasıdır. Eğitim, sağlık ve ulaşım gibi temel hizmetlerin özelleştirilmesi, erişilebilirlik, kalite ve maliyet açısından sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca çevresel sorunlar da neoliberal politikaların bir sonucu olarak artmaktadır. Doğal kaynakların hızla tükenmesi, çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi sorunlar, sürdürülebilirlik ve gelecek nesillerin refahı konusunda ciddi tehditler oluşturmaktadır.

Neoliberal politikalara karşı gelişen sosyal hareketler bu noktada önemli bir rol oynamaktadır. Sivil toplum örgütleri, sendikalar, çevre aktivistleri ve diğer toplumsal aktörler, neoliberal politikalara karşı mücadele ederek küreselleşmeye, alternatif politikalar önermekte ve toplumsal dönüşüm için çaba sarf etmektedir. Sosyal hareketler kitlesel protestolar, kampanyalar, bilinçlendirme faaliyetleri gibi politika yapım süreçlerine aktif katılımların, neoliberal politikalara karşı güçlü bir direnişi oluşturduğu söylenebilir.

Küresel adaletsizliğe karşı sivil toplumun güçlenmesine ek olarak küreselleşme ve neoliberal politikalara alternatif çözümler sunma amacıyla Dünya Sosyal Forumu gibi platformlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışma neoliberal politikalara karşı gelişen sosyal hareketlerin ve özellikle Dünya Sosyal Forumu'nun bu süreçte oynadığı rolü incelemeyi amaçlamaktadır. Dünya Sosyal Forumu sosyal adalet, ekonomik eşitlik ve sürdürülebilir kalkınma gibi konuları ele alan bir platform olarak, sosyal hareketlerin bir araya gelerek güçlerini birleştirdiği ve ortak mücadele için işbirliği yaptığı bir oluşumdur. Bu çalışma, Dünya Sosyal Forumu'nun amaçlarını, çalışma prensiplerini ve etkinliklerini açıklayarak neoliberal politikalara karşı mücadelede sosyal hareketlerin rolünü analiz edecektir.

2. NEOLİBERAL HEGEMONİK DÜZENİN YAYGINLAŞMASI

Küreselleşme ve neoliberal hegemonya, günümüz dünyasının önemli ve tartışmalı konuları arasındadır. Süreç olarak küreselleşme, dünya çapında artan ekonomik entegrasyon, iletişim ve kültürel etkileşimleri ifade ederken, neoliberal hegemonya ise küresel ekonomik ve politik güçlerin neoliberal politikaları dayatması ve egemenliklerini tahkim etme eğilimini anlatmaktadır. Günümüzde yaygın kanaate göre yeni teknolojilerin, yeni kurumsal yapıların, yeni kültürlerin ve karşılıklı bağımlılığın arttığı yeni bir dünya ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme, dünya çapında mal ve hizmetlerin, teknolojilerin, fikirlerin, sermayenin, emeğin ve kültürel unsurların akışkanlığını ifade eden bir kavram olmasının yanı sıra, yeni dünya düzeni prensiplerinin benimsenmesi çerçevesinde örtülü bir yönlendiricilik de içermektedir. Dolayısıyla, küreselleşmenin beraberinde getirdiği meydan okumalara ve etkilere karşı başka bir çarenin olmadığı da açık veya üstü kapalı bir şekilde ifade edilmektedir (Sezgül, 2009, s. 505-506).

Küreselleşme, dünya ekonomisinde derin ve karmaşık bağlantılar oluşturarak küresel bir ağın ortaya çıkmasında önemli bir role sahiptir. Bunun sonucunda ülkeler arasında ekonomik bağımlılık artmış, kültürel etkileşimler hızlanmış ve toplumlar arası mesafeler kısalmıştır. Küreselleşme ile beraber serbest ticaret anlaşmaları ve ekonomik bütünleşme projeleri hızla yaygınlaşmıştır. Ancak bilinmesi gerekir ki küreselleşmenin getirdiği fırsatlar yanında bazı zorluklar da kaçınılmaz gerçekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin, küresel ekonomiye entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukları aşmaları oldukça güçtür.

Neoliberal politikalar küresel sermayenin ve uluslararası şirketlerin çıkarlarını ön plana almakta, küresel sermayenin dünya genelinde yayılmasını ve derinleşmesini desteklemekte ve uluslararası ticaretin ve finansal sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi politikalarını teşvik etmektedir. Aynı zamanda devletin sosyal ve ekonomik sorumluluklarının azaltılması, özelleştirmelerin yaygınlaşması ve her alanda düzenlemelerin serbestleştirilmesi gibi adımlar da bu ideolojinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Özçelik Kaya, 2013, s. 419). Neoliberalizmi, liberalizmden farklı kılan en önemli unsur devletin, piyasadaki hakim yönünü bir kenara bırakarak tamamen piyasa oyuncusu şeklinde rekabetçi bir tavırla hareket etmesidir. (Mütevelliöğlu ve Işık, 2009, s. 3). Bir diğer ifadeyle neoliberal ideoloji, küreselleşme sürecini kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadır.

Burada neoliberal küreselleşme, ekonominin küreselleşmesi olup serbest ticaretin, sermaye akımlarının ve piyasa mantığının özgürleştirilmesini ve engellerin kaldırılmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım da kısaca dünya kapitalizmini ifade eder. (Yeldan, 2005). Genel kanya göre Neoliberalizmin temelleri üç büyük tarihi olayın arka arkaya gelmesiyle yaygınlaşmıştır. 1. Dünya Savaşı, 1930'lara hakim olan Büyük Buhran ve 2. Dünya savaşıdır. Bu üç olay dünyada hem toplumsal, hemde ekonomik dengeleri altüst etmiştir. Keynesyen ekonominin artık sürdürülebilir bir durumda olmadığı eleştirileri, 1944'te gerçekleştirilen Bretton Woods Konferansı ile Amerikan hegemonyasının ilk adımları atılmıştır. Konferans sonunda imzalanan anlaşmaya göre Amerikan doları yeni rezerv para birimi olmuştur. Doların, altına çevirilebilen tek para birimi olarak küresel çaptaki hegemonyası başlamıştır.

Konferansta alınan en önemli kararlardan biri de küresel ekonomiyi yönlendirecek ve düzenleyecek kurumlar olmuştur. Bunlar IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası (DB) ve GATT (Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması) daha sonraki adıyla DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)'dür. 1973 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda doların devalüasyona uğraması, Bretton Woods sistemini zayıflatmıştır. Dünyanın yaşadığı bu gelişmeler, neoliberal dönüşüm olup dünya ekonomisi, küresel düzeyde kapitalistlemiştir. 1979 yılında Margaret Thatcher'ın İngiltere başbakanı ve Ronald Reagan'ın Amerikan başkanı seçilmesiyle birlikte neoliberalizm, resmi devlet politikası haline gelmiştir. Bu süreçten sonra Amerika merkezli piyasalar dereğüle edilmiştir. Böylelikle özelleştirmeler hızlanmış ve devlet, elini piyasalar üzerinden tamamen çekmiştir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte neoliberal politikalar, batıdan doğuya tüm dünyaya yayılmıştır (Han, 2020, s. 58-62). Dünyada birçok ülke korumacı politikalardan uzaklaşarak, ulusal ve uluslararası düzeyde neoliberalizme geçmiştir.

3. NEOLİBERAL POLİTİKALARIN TOPLUMSAL VE EKONOMİK YANSIMALARI

Neoliberal politikalar, toplumsal alanda güç dengelerinin yeniden inşasına temel oluşturmuştur. Bu politikalar yalnızca toplumun ekonomik inşası değil aynı zamanda dünya düzeninin tüm alanlarına etkisi olan toplumsal bir olgudur. Neoliberal düzen serbest piyasa sistemiyle birlikte var olan bir oluşumdur. Piyasa toplumu, piyasanın merkezde olduğu bir toplum modeliyle var olurken bu sistemin oluşturulması, bireyi kazanç motivasyonu ile hareket etmeye ve açlık korkusu altında bir "iktisadi birey" (homo economicus) olmaya zorlayan bir insan tipinin yaratılmasına dayanmaktadır (Apaydın, Zenginoğlu, 2022, s. 286-288). Teorik olarak neoliberal devlet; özel mülkiyet haklarını, hukukun üstünlüğünü, serbest piyasayı ve ticareti savunmaktadır.

Neoliberal politikaların sermaye konusunda sunduğu fırsatlar, emperyalist politikaların daha baskın hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF), dünya genelindeki tüm ülkelerin ortak hareket etmesini sağlayacak uygulamalar gerçekleştirerek, düşük kâr oranlarının artırılmasını hedeflemiştir. Böylece kapitalist sistemin krizden kurtuluşu, sermayenin temsilcileri tarafından "başka alternatifi yoktur" şeklinde yüksek sesle topluma sunulmuştur (Gökçe ve Gökçe, 2022, s. 137-141). Kısaca neoliberal politikalar, dünya sermayesini elinde bulunduran ülkelerin talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda uygulanan çok yönlü bir programdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin borç sorununu çözmekten ziyade sorunu derinleştiren ve çıkılmaz bir duruma sürükleyen aynı zamanda toplumsal problemleri de beraberinde getiren bir etkiye sahiptir.

Byung-Chul Han neoliberal kapital düzenin insanları sömürmenin yeni yolu olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu sistem insanlara özgürlüğü yayararak sömüren akıllı bir sistemdir. Neoliberal kapitalizmin insan için ürettiği sorunlara yoğunlaşarak, özgürlüğünün kişinin kendi rızasıyla nasıl elinden alındığını göstermektedir (Han, 2020, s.58-62). Devletin temel kamu hizmetlerini özel sektöre bırakarak toplumda ki eşitsizliğin, yoksulluğun ve adaletsizliğin görünürlüğü artmıştır.

Neoliberalizm, insanların aşırı tüketim ve metalaşma sürecine kapıldıkları ve kölelere dönüşerek robotlaştıkları bir durumu temsil etmektedir. Neoliberalizmde insan rasyonel olarak tanımlanırken, iktisadi akılcılık kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarının üzerine koymayı ve maksimum fayda sağlayarak, maliyetleri minimuma indirmeyi amaçlamaktadır. Bu durumda

bencillik adeta kutsanmıştır. Modern toplumlarda bireyler, toplumdan soyutlanmış ve diğer bireylerle rekabet etmek durumunda kalmışlardır. Rekabetin ötesinde diğer bireylerle çarpışmak, onları yenmek ve bir kenara itmeye çalışmak durumundadır. Bireyler, diğer bireyleri gelecekteki rakipleri olarak gördüklerinden mutluluğu, bugünkü başarıdan ziyade gelecekteki başarıda aramaktadırlar. Dolayısıyla herkes birbirinin gelecekteki rakibi konumundadır ve bu da ruhsal gerilimlere neden olmaktadır (Apaydın, Zenginoğlu, 2022, 290-292). Sonuç olarak toplumda; kontrolsüz zenginleşme, gelir eşitsizliği, çevresel tahribat, yoksul grupların tehdit altında olması, kutuplaşma, sınıf ayrımcılığı, ırkçılık, cinsiyetçilik ve dini nefret gibi birçok sorunlu alan ortaya çıkmaktadır. Neoliberal devlet, rekabetçi bir aktör olma iddiasıyla çalışmaktadır. Rekabet sonucunda ise kazananlar ve kaybedenler olmakta, bu durum ise ulusal gurur ve milli bir ruh arayışını tetiklemektedir.

4. NEOLİBERAL POLİTİKALARIN PANZEHİRİ OLARAK DÜNYA SOSYAL FORUMU

1990'lı yılların sonundan itibaren küresel şirketler, kârlarını artırmak amacıyla sosyal hakları göz ardı ettiler. Yaşanan finansal krizler giderek daha derin ekonomik sarsıntılara dönüşmüş, çalışanlar ve geniş halk kitleleri arasında artan bir rahatsızlık yaratmıştır. Küresel düzeyde gelir eşitsizliği, toplumun adalet duygusunda büyük çatlaklara yol açmaya başlamış ve neoliberalizme karşı 1999'da Seattle'da ortaya çıkan alternatif küreselleşme hareketlerinin doğmasına zemin oluşturmuştur (Erdoğan, 2011, s. 28).

Eski bir girişimci olan Brezilyalı Oded Grajew ve aynı zamanda bir aktivist olan Brezilyalı Piskopos Adalet ve Barış Konseyi Komisyonu sekreteri, Francisco Whitaker bir forum oluşturma fikrini ortaya atan ilk kişidir. İki Brezilyalı daha sonra bu fikirlerini Le Monde Diplomatique'in yayıncısı ve ATTAC'ın kurucularından Bernard Cassen'e bildirdiler. Bu fikri olumlu karşılayan Cassen forumun sembolik olarak bir üçüncü dünya ülkesinde yapılmasının daha doğru olacağını belirtmiş ve foruma Dünya Sosyal Forumu ismini veren kişi olmuştur (Şensever, 2003, s.28-29). Bir forum oluşturma düşüncesi, uluslararası örgütlerin toplantılarını protesto etmek amacıyla bir araya gelen küresel toplumsal hareketlerin ortaya koyduğu ihtiyaçtan kaynaklanmıştır.

Küreselleşme karşıtı hareketler içinde yer alan gruplar, neoliberal politikaların insanlığa ve dünyaya zarar verdiği konusunda fikir birliğine varmışlardır. Dünya Sosyal Forumu, neoliberalizme karşı mücadelede ortaya çıkan sosyal hareketleri ve aktivistleri bir araya getiren politik bir süreçtir. DSF ilke olarak neoliberal politikalara ve emperyalizme karşı net bir duruş sergilemektedir. DSF, ortaya çıkışından bugüne kadar ekonomik ve finansal küreselleşmenin zorlamalarına karşı çıkan önemli bir platform olmuştur. Forumun dikkat çeken farklılığı toplumsal, kültürel ve coğrafi açıdan çeşitlilik gösteren ve çok sayıda aktörün bir araya gelerek kendilerini ve dünyayı dönüştürmeyi amaç edinmiştir. İnsanlığın bir parçası olarak DSF, sıradan insanların toplumları, kültürleri, politikaları ve ekonomileri şekillendiren vatandaşlar olarak kendi temel değerlerinin farkına varmalarını mümkün kılmıştır (Mani, 2019, s.1305-1306). Çok uluslu şirketlerin sermaye odaklı, sosyal olarak dışlayıcı ve çevreyi tahrip eden küreselleşmesine karşı DSF, yaşamın her alanında yeni politikaların uygulanması gerektiği üzerinde durmaktadır.

1990'lı yılların başlarından itibaren, Foruma ilham veren protestolar gerçekleşmiştir. Bu dönemde, birbirinden bağımsız gibi görünen birçok neoliberalizm karşıtı mücadele ortaya çıkmıştır. 1990'lı yılların neoliberalizmine karşı gelişen Sao Paulo Forumu, 1994 Zapatista başkaldırısı, 1995 Fransa'da kamu emekçilerinin neoliberal reformlara karşı milyonlarca kişiyi sokağa çıkararak direnişi, 1997-98 Endonezya, Filipinler ve Güney Kore'de yaygın direnişler ve isyanlar, 1998 MAI karşıtı etkinlikler ve ATTAC'ın kuruluşu, 1999 Seattle direnişi, kapitalist sisteme ve neoliberal politikalara karşı alternatif arayışlar olup Dünya Sosyal Forumu'nun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Şensever, 2003, s.27).

25-30 Ocak 2001 tarihleri arasında Brezilya'nın Porto Alegre kentinde gerçekleştirilen DSF'nin ilk toplantısı, farklı konu başlıkları altında müzakerelerin yapıldığı bir platform olarak düzenlenmiştir. Toplantıda, "zenginliğin üretimi ve toplumsal yeniden üretim", "kaynaklara erişim ve engeller", "sivil toplum ve kamusal alan" ve "siyasal erk ve yeni toplumda etik" gibi başlıklar altında çeşitli konular ele alınmış ve tartışılmıştır (Şensever, 2003, s.47). Yapılan müzakerelerde katılımcıların deneyimlerini paylaşmalarını, farklı bakış açılarından konuları ele almalarını ve ortak bir vizyon oluşturmalarını sağlamıştır. DSF'nin yapısına, işleyişine, vizyonuna ilişkin 14¹ ilke belirlenmiş ve kamuoyuna açıklanmıştır (Pınar ve Dağtaş , 2019, s.107).

DSF'nin ilk toplantısı, uluslararası düzeyde dikkat çeken bir etkinlik olmuş ve küresel toplumsal hareketlerin güçlenmesine, seslerini duyurmalarına ve politikalarını şekillendirmelerine katkıda bulunmuştur. Ayrıca Porto Alegre'nin seçilmesi, katılımcı bütçe uygulaması ve yerel düzeyde neoliberal politikalara karşı verilen mücadelelerle ilişkilendirilerek sembolik bir anlam taşımaktadır. Bundan sonraki DSF'ler, 2001, 2002, 2003 yıllarında Porto Alegre'de (Brezilya); 2004 yılında Mumbai'de (Hindistan); 2005 yılında yeniden Porto Alegre'de; 2006'da çokmerkezli olarak üç farklı şehirde, Karakas (Venezuela), Bamako (Mali) ve Karaçi'de (Pakistan); 2007'de Nairobi'de (Kenya); 2009'da Belem'de (Brezilya) ; 2010' da Porto Alegre'de (Brezilya); 2011'de Dakar' da (Senegal); 2012 Porto Alegre'de (Brezilya); 2013'de Tunis'da (Tunus); 2015 Porto Alegre 'de (Brezilya); 2016 Montreal'da (Kanada);2018' de Salvador (Brezilya);2020'de Belém'de (Brezilya) düzenlenmiştir. Sao Paulo'da (Brezilya) bir ofisi ve farklı örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir sekreteryası olan DSF, görüldüğü gibi, toplantılarını farklı coğrafyalarda düzenleyerek, Batı-dışı alanları da kapsamayı güçlü bir hedef olarak belirlemiştir (Yıldırım, 2011, s. 407).

Forum, demokratik kitle örgütlerinin bir tartışma platformu ve bir harekettir. Forumda geliştirilen öneriler, küreselleşme sürecine karşı olan çok uluslu şirketlerin destekçi oldukları milli devletlerin ve uluslararası kuruluşların emrine karşı bir duruş sergilemektedir. Forum, uluslararası demokratik kurumsallaşmayı destekleyerek insan haklarına saygı, sosyal adalet, eşitlik ve halkların egemenliğini savunmaktadır. Forum'a devlet temsilcileri, siyasi partiler veya askeri yetkililer kabul edilmemektedir. Tartışmalara katılanlar kararlar alabilir, beyannameler imzalayabilir. Ancak hiçbir katılımcı grup, Forum adına belge hazırlama yetkisine sahip değildir. Ayrıca Forum; ekonomi, kalkınma ve tarih konularında totaliter ve indirgemeci görüşlere karşı duruş sergilemektedir. Devletin şiddeti kullanarak toplumu kontrol

¹ DSF ilkelerinin tamamı için bkz: <http://www.kozmopolit.com/Dez03/Dosya/dsfilkeler.html> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).

etmesine tepkili olan Forum, katılımcı demokrasiyi, insan haklarını, barışı, uluslararası, cinsiyetler arası ve halklar arası eşitliği ve dayanışmayı desteklemektedir.

Forum, insanın, insana tahakküm etmesine ve sömürmesine karşı bir duruş sergiler ve sermayenin egemenliğine karşı çıkararak kapitalist küreselleşmenin yol açtığı dışlama, toplumsal eşitsizlik, ırkçılık, cinsiyetçilik ve çevre tahribi gibi sorunlara çözüm önerileri sunmayı amaçlar. Bu bağlamda Forumun katılımcıları genellikle sendikalar, köylü örgütleri, meslek örgütleri, kadın hakları örgütleri, çevreci örgütler, sosyal yardım vakıfları gibi kuruluşlardan oluşmaktadır. Ancak resmi programlanmış çalıştaylar ve diğer toplantıların dışında, düzenlenen yürüyüşler, gösteriler ve açık mekanlarda siyasi partiler de varlık gösterebilir ve propaganda yapabilirler (Somel, Atılgan, 2003, s. 450-451).

5. DÜNYA EKONOMİK FORUMU KARŞISINDA DÜNYA SOSYAL FORUMU

Dünya Ekonomik Forumu (DEF), temelleri 1971 yılına dayanan uluslararası bir organizasyon olup her yıl Ocak ayında İsviçre'nin Davos kentinde toplanmaktadır. DEF, dünya çapında seçkin kuruluşların ve şirketlerin yöneticileri ile seçilmiş yetkililerden oluşan bir forumdur ve tam anlamıyla küresel bir ağ işlevi görmektedir. Bu forum, seçkin politik planlama grubu olarak, dünyanın ekonomik işleyişi ile ilgili kararlar almaktadır (Şenalp, 2012, s. 214 ve Erdoğan, 2011, s. 64). Bu açıda bakıldığında forumu küresel kapitalizmin yaygınlaşması için kararlar alan yukarıdan küreselleşmeciler olarak tanımlamak mümkündür.

Dünya Ekonomik Forumu'nun (DEF) etkinliği, karar alıcılarla doğrudan bağlantı kurması ve toplantı konularının genişliği gibi alanlarda öne çıkmaktadır. DEF, dünya çapında seçkin kuruluşların ve şirketlerin yöneticileriyle, politika yapımcılarla ve diğer etkili figürlerle bir araya gelerek küresel meseleleri tartışmak ve çözümler üretmek amacıyla oluşturulmuş bir platformdur. DEF'n etkinliği nedeniyle özellikle 1999'dan bu yana Dünya Sosyal Forumu (DSF) protestolarının hedefinde olmuştur. Dünya Ekonomik Forumu, küresel ve kurumsal elitlerin yıllık toplantısı olarak bilinirken, DSF ise toplumsal hareket örgütlerini ve aktivistleri "başka bir dünya mümkün" fikri etrafında bir araya getirmektedir. DSF, Davos'un temsil ettiği yukarıdan küreselleşmeye karşı, aşağıdan yükselen bir küreselleşmeyi temsil etmektedir.

DSF, Davos toplantılarına politik ve ekonomik sorunlara "elit etki" ve "etik dışı" müdahalede bulunduğu gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. DEF, dünya kapitalist sistemi için sermayenin yaygınlaşmasını ve karlılığın artması için de her türlü engelin kaldırılmasını amaç edinmektedir. DSF'na göre DEF, dünya kapitalizminin yaygınlaşmasıyla ilgili sınırlı sayıda insanın katılımı ile karar aldığından antidemokratiktir. DEF, küresel kapitalist şirketlerin lobicilik yapmasına ve çıkarlarını korumasına olanak sağlayan bir platformdur. Dolayısıyla DEF, çözüm odaklı bir yaklaşım yerine sömürü sisteminin sürdürülmesine hizmet eden bir yapıdır (Gönül, 2013, s.72). DSF, DEF'in rolü ve etkileri hakkında raporlar hazırlayarak, gösteri ve protestolar düzenleyerek örgütün kararlarını etkilemeye ve dünya kamuoyunda farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır.

Küresel politika ve ekonomik düzen üzerinde etkili olan DEF, demokratik karar süreçlerini göz ardı etmekte, mali güce sahip olmayan toplum kesimlerinin söz hakkı olmadığından tamir edilemeyen toplumsal eşitsizliklere yol açmaktadır. DEF, küresel dünya kapitalizmin yaygınlaşmasına hizmet ettiğinden ve şirketlerin çıkarlarına öncelik verdiğinden dolayı dünya

toplumlarının kalkınmasında sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve çevresel sorunlar gibi önemli konuları da göz ardı etmektedir (Çetin, 2008, s. 97-100).

Özellikle 2008 yılında ABD'de ortaya çıkan krizin, daha önce gelişmekte olan ülkelerde gözlemlendiğimiz tipik borç çevirme krizlerinden veya basit bankacılık veya finans krizlerinden önemli bir farkı vardır. Bu tarihe gelindiğinde neoliberalizmin, krizi ötelemek konusunda etkili olmuş olsa da kâr oranlarının düşmesine bir çözüm getiremediği görülmüştür. Kârların düşme eğilimi, dünya kapitalizminin yeniden bir kriz döneminde olduğunun açık kanıtıdır. Çünkü kârların düşme eğilimi, kapitalist ekonomilerin temel bir unsuru olan yatırımların hızının azalmasına neden olmaktadır. Sistemin aşırı üretim nedeniyle dengesini kaybetmesi, tasarruf fazlası, talep yetersizliği gibi faktörler, klasik iktisat teorisinin, yani neoliberal modelin temel varsayımlarını geçersiz kılan etmenler olmuştur. David Harvey ve Chris Harman gibi Marksist yazarlar tarafından açıklandığı gibi bu eğilim, yatırımların azalmasına, aşırı üretime, yavaş, istikrarsız ve krize eğilimli bir büyümeye neden oldu. 2000'li yılların başından itibaren, finans sektöründeki çığgın büyüme ve özellikle ABD'deki konut kredisi sektöründeki belirgin artış, finansal bir balonun patlamasını beklemeye başlattı. 2008 yılında ABD'de Lehman Brothers'ın iflasıyla birlikte beklenen kriz gerçekleşti ve Keynesyen ekonomist Krugman'ın ifadesiyle "üçüncü depresyon" dönemi başladı (Erdoğan, 2011, s. 29-30).

DSF'nin krize karşı bir eylem planı oluşturamamış olması belirli kesimler tarafından eleştirilmiştir. DSF'nin, geniş katılım kütlesine sahip olan yapısı Forum içinde ortak bir stratejiye göre hareket etmeyi zorlaştırmaktadır. Forum içinde yer alan çeşitli gruplar ve aktivistlerin farklı görüşleri, istekleri ve eylem planları vardır. Bu durum DSF'un yapısı bakımından politik bir stratejide hareket edememesinin başlıca sebebidir. DSF, 2008 ekonomik krizi gibi önemli dönemlerde alternatif bir ses ve mücadele platformu olarak öne çıkmasına karşın krize karşı gelişen muhalefet, istenen etkiye ulaşmakta sınırlı kalmıştır (Erdoğan, 2011, s. 112-116). Forumun daha etkili ve bütünlüklü bir strateji geliştirmek için somut sonuçlar elde etme konusunda daha ileri adımlar atması gerekmektedir.

2008 krizi üzerine yoğunlaşan Dokuzuncu DSF toplantısı 2009 yılında Brezilya'nın Belem'de 27 Ocak – 1 Şubat 2009 tarihlerinde yapılmıştır. Forumu 142 ülkeden 133 bin kişi katılmış ve geçmişten farklı olarak "Belem Expanded" adı altında, internet, televizyon ve radyo üzerinden insanların foruma katılması sağlanmıştır. Belem'deki forumda, birçok toplantı, atölye ve tema arasından öne çıkan iki ana konu; 2008 Küresel finans krizi ve çevre sorunları olmuştur. Katılımcılar dünya ekonomisini etkileyen 2008 küresel finans krizini "neoliberalizmin ölümü" olduğunu ilan ederek, bu tarihe kadar eleştirdikleri argümanların doğruluğunu kanıtlamış oldular. Forumun önde gelen isimlerinden Walden Bello pragmatizmi prensiplerle birleştirmenin anlamlı olduğunu "şimdi alternatiflere ve onları yaratmak için sıkı çalışmaya ihtiyacımız var" şeklinde ifade etmiştir. Neoliberalizmin çökmeye başladığını ve Davos'a karşı bir zafer kazanmanın yakın olduğunu söyleyen Bello alternatif küreselleşme hareketinin ve DSF'nun yeni bir aşamaya girmesi gerektiğine işaret etmiştir (Costello & Smith , 2009). Konsey toplantısında, küresel krizin yarattığı tehlikeler ve fırsatlar üzerine bir rapor sunan Gustave Massiah, "bugüne kadar dominant bir sistemle mücadele ediyorduk. Ancak krizle birlikte durum değişti. Dominant olan sistem, bu son krizle sarsıldı: Küresel ekolojik kriz, neoliberalizmin krizi ve ABD'nin hegemonyasının sona ermesiyle ortaya çıkan jeopolitik kriz" şeklinde ifade etmiştir (Massiah, 2019). Toplantıda, özetle ekolojik kriz, neoliberalizm ve

jeopolitik kriz gibi unsurların, mevcut sistemin zayıf noktalarını ortaya çıkardığı ve DSF'nin işlevselliğinin ortaya çıkması için değişimin şart olduğu vurgulanmıştır (International Trade Union Confederation (ITUC), 2009).

6. PLANLAMA YAPMADA VE EYLEME GEÇMEDE DÜNYA SOSYAL FORUMU'NUN BELİRSİZLİKLERİ

Dünya Sosyal Forumu uluslararası düzeyde sosyal hareketlerin bir araya gelmesine katkıda bulunması ve hareketlerin taleplerine diyalog ve politika zeminini oluşturması, forumun en büyük başarılarından biridir. Örgütlerin çeşitliliği ve farklılıkları nedeniyle eylemleri ve etkinliği zayıfladığından dolayı Forum, hareket içinde ve dışında eleştirilere maruz kalmaktadır. DSF, "bizler farklıyız... Bu farklılıklarımızı ifade etmemiz, bizim birliğimizin ve gücümüzün temelini oluşturuyor" (Şensever,2004, s. 108-110) söylemi, Forumun temel çıktılarında biri olsa da bazı kesimler bu durumu, ortak bir eylem planı oluşturamama ve hedeflere ulaşma konusunda odaklanmanın zorlaşması nedeniyle eleştirilmektedir. Bu durum iç çatışmalara ve bölünmelere neden olmaktadır. Ayrıca gruplar arasında farklı sektörel ve bölgesel çıkarlar bulunabileceği göz önüne alındığında ortak bir politika veya eylem planı üzerinde uzlaşma sağlamak oldukça zordur.

Forumu finanse eden vakıfların forumun ilkeleri ile bağdaşmayan kapitalist düzen ürünleri olduğu yönündeki eleştiriler ve vakıftan alınan hibeler sonucunda, güçlü olan sivil toplum kuruluşlarının forumun gidişatında belirleyici ve organize edici rolü oynaması Forum hakkındaki endişeleri artırmaktadır. Hareketin sahip olduğu heterojen yapı, bu dinamikler bağlamında göz önünde bulundurulduğunda Forum içerisinde ciddi ayrımlara sebep olmaktadır (Bahar, 2011, s. 148).

DSF'nun çoklu yapısı ve dezavantajları eleştirilse de bazı gruplar heterojen yapı içinde diyalog ve işbirliğinin küresel çapta etki için gerekli olduğunu savunmaktadır. Ancak ideoloji olarak birbirinden farklılaşan örgütlenmeler, eylem biçimleri açısından da farklılaşmaktadırlar. Bir örnek vermek gerekirse; sivil itaatsizliği, şiddet içermeyen eylemliliği destekleyen birçok örgütün yanı sıra, anarşist örgütlerin uluslararası markaların mağaza camlarını kırma, binalarını yıkma girişimleri gibi şiddet içeren eylemlerin varlığı eleştirilen durumlar arasındadır. Bu durum her ne kadar amaçları aynı olsa da eylem farklılığı nedeniyle hareketin bölünmesine ve kendi içinde çelişkiler barındırmasına yol açmaktadır.

Forumun küreselleşmenin ekonomik boyutuna ve tahribatlarına yaptığı vurgu konusuna fazla yoğunlaşması da eleştirilen konular arasındadır. Küreselleşme mağduru olan Batı dışı toplumlarla enternasyonal bir dayanışma içine girilmediği ve bu ülkelerin birçok sömürüye maruz kalmasına rağmen dinamik biçimde aynı platforma taşınmadığı iddiası sıklıkla dile getirilmektedir. Örneğin DSF'nin eylemlerinde daha çok uluslararası şirketleri hedeflediği ama Kuzey Afrika ve Suriye gibi ülkelerde yapılan operasyonlara karşı protestolar geliştirmemiştir. Irak Savaşına karşı gerçekleştirdiği protestolar sayesinde savaş, bir yıl gecikmiş olsa da Orta Doğu topluluklarının sosyal forum ve hareket içinde daha yoğun şekilde yer alması gerekliliği, tartışılan konuların başında gelmektedir. Bundan dolayı DSF'nun bazı konularda sınırlı ve çözümsüz kaldığı düşünülmektedir (Bahar, 2011, s.149). Dünyadaki bütün mağdur bırakılan halkların aynı zeminde yürümesi düşüncesi ile yola çıkan DSF; dünyadaki tüm halklarının

egemenlik haklarını savunmalıdır. Böylece küresel kapitalizmden zarar gören bütün sesler bir araya gelmelidir ki sistemdeki arızalar giderilebilsin.

Foruma yapılan eleştirilerden biri de askeri örgütleri ve siyasi partilerin foruma katılmasının yasaklanmış olmasıdır (Bahar, 2011). Forum içerisinde, siyasi partilerle bir zemin oluşturulması gerektiğini savunan bir kesim forumun bağlayıcılığı olmayan yapısını eleştirirken, daha geniş örgütlenmelerin etkisinin yerel ve küçük oluşumlardan daha baskın olduğunu dile getirmektedir. Hiyerarşiyi reddeden forum, bu dengesiz durum ile de çelişki yaşamaktadır. (Şensever,2004, s. 180-182). Farklı görüşlerdeki birçok örgütü ve hareketi içinde barındıran DSF doğal olarak ikilemler ve çıkmazlar yaşamaktadır. Forumun bu ilişkileri, hareketin içeriğinin ve niteliğinin zayıflamasına sebep olmaktadır. Hareketin etkisinin artması ve alternatif seslerin diyalog içinde sürdürülmesi için DSF, zengin çeşitlilik ve farklılıktan ortak planlama ve eylemler geliştirmelidir. Ayrıca mekânsal kısıtlamalar, seyahat masrafları ve kendi geçimlerini sağlayamayacak kadar yoksul olan insanların bir araya getirilmesi gibi sorunlar aşağıdan küreselleşmeyi temsil eden Forumun dezavantajlarını oluşturmaktadır. DSF, farklı sosyal hareketleri bir araya getirerek ortak planlama yapma ve aşağıdan küreselleşme hedefi doğrultusunda eylemlerde bulunmaya devam ettikçe insanlığın ortak vicdanı haline geleceği ve farkındalık yaratarak insanların daha adil bir dünyanın oluşumuna yönelik motivasyonunu artıracığı ifade edilebilir.

7. SONUÇ

2001 yılında "Başka Bir Dünya Mümkün" sloganıyla ortaya çıkan, entelektüel ve farklı hareketlerin katılımcılarını bir araya getiren DSF, neoliberal küreselleşmeye karşı alternatif bir güçtür. Dünyanın farklı bölgelerinden farklı grupları ve insanları bir araya getiren DSF, söylemleriyle belirli etkiler yaratabilmiştir. Siyasal eylem konusunda etkisiz kalması, Forumun ilkeleri ile uyumlu olsa da bazı çevreler tarafından eleştirilmektedir. Bilgi birikimi ve katılımcılar açısından DSF, önemli bir güce sahip olmakla birlikte bu potansiyelini sistemli bir şekilde yönlendirememiştir. Bunun nedenleri arasında Forumun hiyerarşik şekilde yapılanmaması ve heterojen niteliğe sahip olmasıdır.

DSF, küreselleşmenin olumsuz yanları ve bunu destekleyen kurumların uygulamaları konusunda insanların bilinçlenmelerine olumlu katkısı olmuştur. Böylece küresel kapitalizmin olumsuzlukları huşunda toplumlarda farkındalık oluşmuştur. DSF ve alternatif küreselleşme hareketleri sayesinde kadınların karşılaştığı sorunlardan savaşların durdurulmasına, çevresel yıkımın önlenmesine, çalışma koşullarının iyileştirilmesine ve çok uluslu şirketlerin olumsuz etkilerinin giderilmesine kadar pek çok alanda seslerini dünyaya duyurabilmişlerdir. Bugün gelinen noktada, DSF'nun ortaya koyduğu somut alternatif öneriler ve yaklaşımlar, gündemi belirlemede önemli bir etkiye sahiptir.

Kısaca DSF'nun varlığı, alternatif küreselleşmenin oluşturulması ve neoliberal küreselleşmeyle mücadele konusunda sessiz yığınların sesi olmuştur. Ancak Forumun siyasal eylem kapasitesinin sınırlı olması, yatay örgütlenmenin karar almayı güçleştirme gibi unsurlar, forumun potansiyelini tam anlamıyla değerlendirilememesine yol açmıştır. DSF'nun gün yüzüne çıkardığı fikirlerin ve yaklaşımların gelecekte de daha fazla kabul göreceği ve uygulanacağı umut verici bir inanç olarak varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Apaydın, F., ve Zenginoğlu, S. Hiç Kimse Eşit Değildir Ancak Bazıları Daha Eşit Değildir: Byung-Chul Han Ve Neoliberalizmin Gleceğini Yeniden Düşünmek, *The Academic Elegance*, s.283-307, 2022.

Çetin, B. N. Küreselleşme Karşıtlarına Göre Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Nitelikleri, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, s. 94-104, 2008.

Gökçe, G., ve Gökçe, O. (2022). Neoliberalizmin Siyasal ve Toplumsal Olana Etkileri, *Türk İdare Dergisi*, Sayı.494, doi:0000-0003-3095-84662022, <http://search.trdizin.gov.tr>Erişim Tarihi: 22.05.2023

Han, B. C. *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri*. Çev. H. Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 2020.

International Trade Union Confederation (ITUC). (1 Şubat 2009). *Dünya Sosyal Forumu 2009 ITUC Bildirisi* . ITUC: <https://www.ituc-csi.org/world-social-forum-2009-belem-no?lang=en>. Erişim Tarihi:15 Haziran 2023

Mani, S. M. Dünya Sosyal Forumu ve Alternatif Küreselleşme. *Journal Of Social*, 5(21), 1304-1315. doi: <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.225>, 2019.

Massiah, G. (2019). The New Phase of Alter-GlobalizationGreat Transition Initiative: Contribution to GTI Forum Farewell to the World Social Forum? Great Transitions Interactive: <https://greattransition.org/gti-forum/wsf-massiah>. (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023).

Pınar, L., ve Dağtaş, E. Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Tek Bir Yöne Evrilmesi: Dünya Sosyal Forumu Örneği ve Medyayı Kullanım Pratikleri. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi / International Journal of Human Studie*, 2(3), 2019.

Somel, C., ve Atılğan, G. Üçüncü Dünya Sosyal Forumu: İzlenimler, Değerlendirmeler. Düzenlemeden Yeniden Düzenlemeye: Türkiye’de Kapitalizmin Yeniden Yapılanması ve Devletin Değişen Rolü. *Praksis*, (9), 2003.

Şenalp, M. G. Ulusötesi Kapitalist Sınıf Oluşumu: Türkiye ve Koç Holding Örneği. SAV Yayınları, İstanbul, 2012.

Şensever, L. *Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş*. Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Yeldan, E. (2 Şubat 2005). *Küreselleşme Denilen Tılsımlı Sözcük* http://yeldane.bilkent.edu.tr/Yeldan10_2Sub05.pdf. (Erişim Tarihi: 27.05.2023).

Yıldırım, Y. Sosyal Forum Süreci ve Avrupa Sosyal Forumu: Kurumsallaşma Tehlikesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(3), 2011.

Sezgül, İ. Küreselleşme, Neoliberalizm ve Etik. *Tübbav Bilim Dergisi*, 2(4), (2009).

Özçelik Kaya, P. Neoliberal Küreselleşme Süreci ve Yoksulluk. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 2013.

Mütevellioglu, N., ve Işık, S. “*Türkiye Emek Piyasasında Neoliberal Dönüşüm*”. Küreselleşme, Kriz Ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm İçinde. İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul, 2009.

Erdoğan, E. *Neoliberal Hegemonyaya Karşı Gelişen Sosyal Hareketler ve Dünya Sosyal Forumu*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2011.

Kozmopolit (2003, Aralık). *Dünya Sosyal Forumu İlkeleri*, <http://www.kozmopolit.com/Dez03/Dosya/dsfilkeler.html>. (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2023).

Gönül, S. *Toplumsal Hareket Tartışmaları Bağlamında Dünya Sosyal Forumu*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2013.

Şensever, L. (2004, Ocak 17). *Dünya Sosyal Forumu nedir, ne değildir?. Bianet*. <https://m.bianet.org/bianet/toplum/28693-dunya-sosyal-forumu-nedir-ne-degildir>. (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2023).

MEDENİYET İDRAKİ AÇISINDAN DOĞU VE BATI AYRIMI

Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Orcid No: 0000-0002-1401-3131.

ÖZET¹

Medine, medeni ve şehirli (civitas, civic)'den türetilen medeniyet kavramı, insanlığın ortak değerini, bilincini, paydasını ve hafızasını anlatmaktadır. Toplumların farklılıkları, birbirleri ile üstünlüklerini değil medeniyeti oluşturan çoğulculuğu anlatır. Medeniyet, ben yerine biz terimi ile tanımlanabilir. Literatürde Doğu, Batı, Yunan, Hint, Türk, Çin, Hıristiyan ve İslam gibi çeşitli biçimlerde medeniyet tanımları yapılarak, toplumların farklılıkları açıklanmaktadır. Batı literatüründe sıklıkla belirtilen ve gelişmemişliği niteleyen doğu kavramı, batı açısından medeniyet dışı olarak tanımlanmaktadır.

Medeniyet kavramı insanlığın ortak üretimi ise medeniyet, ben ve diğeri değil biz olmalıdır. Çalışma batının medeniyet telakkisinde yer alan ben terimi açısından tasnif ettiği doğu ve batı ikilemini açıklamayı amaç edinmiştir. Batı ve doğu ayrımı batı literatüründe yer almakta ve batının, medeniyet olarak da üstünlüğünü ifade etmektedir. Batı zihniyeti ve insanı açısından Türk olmak, doğulu ve müslüman olmayı ifade etmektedir. Çalışmada batı medeniyeti ile Türk medeniyeti kavramları açıklanacaktır. 21. yüzyılda dünya düzenini reforme etmede ya da yeni bir dünya düzeni tartışmasında Türk medeniyet telakkisinin kurucu unsurlar arasında yer almasının önemi açıklanacaktır.

Anahtar Kelime: Medeniyet, Batı Medeniyeti, Doğu Medeniyeti, Dünya Sistemi

ABSTRACT

The concept of civilization, derived from civitas, civic, medina describes the common value, consciousness, denominator and memory of humanity. The differences of societies do not tell about their superiority with each other but the pluralism that creates civilization. Civilization can be defined by the term we rather than me. In the literature, civilizations in various forms such as Eastern, Western, Greek, Indian, Turkish, Chinese, Christian and Islamic are defined and the differences of societies are explained. The concept of the east, which is frequently mentioned in the western literature and characterizes underdevelopment, is defined as uncivilized in terms of the west.

In the concept of civilization is the common production of humanity, civilization should be us, not me and the other. The aim of the study is to explain the east and west dilemma, which is classified in terms of the term "I", which is included in the western concept of civilization. The distinction between the west and the east takes place in the western literature and expresses the superiority of the west as a civilization. In terms of western mentality and people, being Turkish

¹ Bildiri metninin özet kısmı 5-7 Temmuz 2023 Bışkek'te düzenlenen "Türk Dünyasında Kamu Yönetimi" konulu Kamu Yönetimi Forumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

means being eastern and Muslim. In the study, the concepts of western civilization and Turkish civilization will be explained. The importance of the Turkish civilization concept as one of the founding elements in reforming the world order in the 21 st century.

Key Words: Civilization, Western Civilization, Eastern Civilization, World System

1. GİRİŞ

Medeniyet kavramı insanlığın tarih sürecindeki birikimlerini anlatır. Kültürden ekonomiye ve teknolojiye hukuka ve ahlaka kendilerini medeniyetin temsilcisi olduklarını iddia eden toplumlar; değerler, düşünceler ve yaşam tarzları açısından diğerlerini etkilemeye çalışmaktadırlar. Medeniyet, medenilik, uygarlık ve sivilizasyon kavramları arasında etimolojik farklılıklar bulunmakla birlikte insan hayatının maddi ve manevi unsurlarını içermektedir. Medeniyet kavramının kültürden farkı kapsayıcılığının küresel nitelikte olmasıdır. Bir diğer ifadeyle dünya toplumlarının bir arada yaşamasını sağlayan değerler, medeniyeti anlatan insanlığın ortak üretimidir.

Bu çalışmada medeniyet kavramı literatürdeki biçimiyle batı ve doğu tasnifi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Esasen batı ve doğu sınıflandırması batının ideolojik ve siyasi idraki çerçevesinde yapılmakta batının, doğu ve genel olarak dünya üzerindeki hegemonyasını kurma amacını taşımaktadır. Batının doğu-batı tasnifinde doğu; hiyerarşik, katı, dışlayıcı, statik ve otoriterdir. Batı medeniyeti açısından doğu, öteki olduğundan ehlileştirilmeli, itaate sevk edilmeli ve batının kuralları ile doğrultulmalıdır. Batının ben merkezli (etnocentric/eurocentric) medeniyet tasavvuru, antik dönemden günümüze batının tahayyülü olup, Yunan ve Roma kültürü ile Yahudi ve Hıristiyan geleneğinden oluşmaktadır.

Yunanlılar kendi dışındakileri köle ve barbar, kendilerini ise soylu yöneticiler olarak tanımladılar. Antik dönem felsefesinin ve Roma dönemi hukuki gelişmelerin, insanlığa katkıları şüphesiz medeniyetin ortak değerleri açısından önemlidir. Ancak günümüz dünyasının modern batı medeniyeti Yunan ve Roma kültürü üzerinden kendini yeniden tanımladı. Hümanizm, Rönesans, reformlar ve devrimler ile seküler modern batı medeniyetini oluşturdu ve kadim Yahudi ve Hıristiyan geleneğini revize etti. Luther'dan Aquina'lı Thomas'a, Locke'dan Machiavelli'e ve Rousseau'dan Montesquieu'ya reformcu ve aydınlanmacı düşünürler ile günümüz batı medeniyeti tahkim edildi. Batıda başlayan ve doğuya da ihraç edilen seküler bilim ve yaşam tarzı, hem batı içinde hem de batı dışı toplumlarda kırılmalara yol açtı. Günümüz dünyasında homodeus olarak nitelenen insan biçimli tanrı ya da insanın ilahlaştırılması, hümanizma ile başlayan batı dünyasındaki gelişmeler ile ortaya çıkmıştır.

Bir süreç olarak modernleşme ve küreselleşme toplumlara içkin ve medeniyet toplumların ortak hafızası olması gerekirken batının modernlik, küresellik ve medeniyet tasavvuru aşkın niteliği ile dayatmacı ve evrensel olarak sunuldu. Batı düşüncesinde Tanrı, batılı insanın aklını berrak, kalbini temiz ve bedenini beyaz yaratmıştı. Tanrı, beyaz adama akli melekeleri yeterli olmayan toplulukları (barbarlar/vahşiler) ehlileştirme misyonu (ödevi/sorumluluğu/görevi) vermiştir. Çünkü doğu yönetim olarak despotik, ahlaki olarak yetersiz, bilimsel olarak gelişmemiş ve ekonomik olarak asyatipikti. Doğunun patrimonyal ilişkileri, batılı üst insanın zihniyeti, hayat tarzı ve kurumları ile değişebilir ve doğu, batı tipi rasyonel bürokratik zihniyet ve kurumları ile dönüşebilir.

Modern dünyada batı açısından medeniyet, batı üstünlüğünün kabul edilmesi demektir. Batı dışı toplumlar varlıklarını sürdürebilmeleri için medeni batının ikna ya da itaat ettirici uğraşlarına kulak vermelidir. Aksi halde batı tarafından üretilen ve insanlığın medeniyetini oluşturan batının katı, hiyerarşik ve tahakküm edici değerleri karşısında doğu toplumları varlıklarını sürdüremeyeceklerdir. Kısaca günümüzün medeniyet terkibi batının kadim geleneğine de yabancı bir zihniyet ile mündemiç olduğundan diğerlerini ötekileştirmekte, eritmekte ve asimile ederek sömürgeleştirmektedir. 17-18. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz, 19. yüzyılda İngiltere ve 20. yüzyılda Amerika, beyaz adam misyonu ile hareket ederek dünya sisteminin önemli unsurları olarak yer almışlardır.

Çalışma batılı zihniyet ve yaşam tarzını oluşturan ve oryantalist sınıflandırma ile batı ve doğu ikilemini açıklamayı amaç edinmiştir. Burada batı ve doğu ayrımı batı zihniyetine içkindir. Örneğin batılı insan açısından Türk kavramı, doğulu ve Müslüman olmayı ifade etmektedir. Çalışma kapsamında batı medeniyeti ile doğuyu temsil eden Türk İslam medeniyeti karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. 21. yüzyıl uluslararası sistemin reforme edilmesinde veya yeni bir dünya sisteminde kadim Türk geleneğinin, yeni medeniyetin kurucu unsurları arasında yer almasının öneminden bahsedilecektir.

2. MEDENİYET KAVRAMININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Latince civis (citizen), civitas (city) kelimesinden türetilen medeniyet (İngilizce’de civilization) kavramı, literatürde 18. yüzyılda kullanıldı. Oxford sözlükte civilization terimi medeni olmak, toplumsal gelişme, insanlığın binlerce yıl süren medenileşmesi ve medeni devletler topluluğu anlamlarında kullanılmıştır (Hornby, 1984:150) Redhouse sözlükte civilization kavramı medeniyet ve uygarlık anlamında kullanılmıştır (Avery vd, 1989:171). Milli Eğitim Bakanlığın Türkçe-İngilizce Ansiklopedik sözlükte medeniyet; sosyal kalkınma, medeni toplum ve kültür (social development: civilized society: culture) (Uğurlu, 1996:1228) olarak tercüme edilmiştir.

19. yüzyılda Mustafa Reşit Paşa kavramı insanların eğitilmesi ve hukukun uygulanması anlamında sivilizasyon biçiminde, Sadık Rıfat Paşa 1838’de civilization kavramını, medeniyet olarak kullanmış ve sözlüklerde “ünsiyet (tanışık olma durumu), tehzib-i ahlak (kötü huyları giderme/ahlakı güzelleştirme), tedib-i ahlak (uslandırma/terbiye etme), temeddün (şehirli/medenileşme), te’dip (edeplenme) ve zariflenme (incelik/güzellik) anlamlarında yaygınlaşmıştır (Kalın, 2021:33-34).

Kınalızade Ali Çelebi medeniyeti tarif ederken munis, edebli, medeni anlamını içeren temeddün kelimesini tercih etmiştir (Kınalızade, 2012: 445-453). Müdün’den türeyen temeddün ve medeni kavramları İslami literatürde 8. yüzyıldan itibaren yeryüzünün, yerleşmeye uygun her yeri anlamında kullanılmaktadır. İnsanlığı kapsayan temeddün kavramı insanı, medeni ve toplumsal bir varlık olarak betimlemektedir. Kur’an diliyle insanın fitratı ahseni takvim ve bilen varlık olduğundan medeni olarak yaratılmıştır (Akkaş, 2022:456-459). Toplumsal bir varlık olan insanın kemale ermesi; insanların birbirlerinin farklılıklarını fark etmelerine ve bir arada yaşama erdemine sahip şehirli yaşamları ile (temeddün, medine, medeniye) mümkün olmaktadır.

19. yüzyıla kadar ünsiyet ve temeddün anlamında kullanılan medeniyet kavramı, Tanzimatla birlikte Avrupalılaştırmak olarak ve Cumhuriyet döneminde batılılaşmak anlamında

kullanılmıştır. Kafesoğlu'na göre batılılar, medeniyet kavramı ile yerleşik hayata geçen toplulukları ifade etmişlerdir. Ona göre bu tanım eksiktir. Örneğin tarihte Türkler atlı-göçebe/bozkır medeniyetine sahip olmuşlardır (Kafesoğlu, 1995:13-17). İnsanlık tarihinde yerleşik hayat gibi atlı-göçebe medeniyetinin de kendine özgü yaşayış tarzları, sanatı, harp usulleri ve Tanrı inançları vardı. Günümüzde insanın yaşamakta zorluk çektiği şehir hayatı dikkate alındığında medeniyet terimini, yerleşik hayat ve şehir hayatı ile sınırlandırmak, kavramın anlaşılmasını daraltmaktadır.

Türkçe sözlüklerde uygarlık ile medeniyet eş anlamlı olarak kullanılmışsa da kavramlar, etimoloji bakımından farklılıklar içermektedir. Uygarlık sözcüğünün Uygur Türklerine referans ile türetildiğini belirten Kalın, Çinliler ile karşılaştırıldığında Uygur Türklerinin maddi anlamda şehircilik, matbaa, alfabe, üretim gibi hususlarda Çinlilere karşı üstünlüklerinin olduğunu belirtmektedir (Kalın, 2021:35-38). Uygarlığın bu şekilde tanımında sadece maddi unsurlara referans edilmektedir. Halbuki medeniyetin fazilet, hikmet ve temeddün unsurları, uygarlık terimi ile açıklanamaz. Uygarlık ile insani gelişmenin maddi unsurları açıklanmakta, çağdaş uygarlık düzeyi dendiğinde çağın gerektirdiği teknolojik ilerleme ve maddi gelişmeler anlaşılmaktadır. Medeniyet ise maddi ve manevi insanlığın ortak tasarımı olup herkese, her yerde ve her şeye içkin olan bir kavramdır. Muasır medeniyet kavramı bu çerçevede yorumlandığında her milletin, kültürü ile bir arada yaşayan insanlığın ortak aklının oluşturulmasına katılması olarak ifade edilebilir.

Batının referans aldığı Antik Yunan'da Polis, zarafeti ve şehirli olmayı içermekle birlikte devlet içinde yaşayanların hiyerarşik sınıflandırılmasını da anlatmaktadır. Polisin yurttaş ayrıcalıklı bir konuma sahipti. Atinalı yurttaşın anne-babası da Atinalı olmak zorundaydı. Atinalı olmayanlar (örneğin Aristo), kadınlar ve kölelerin görevi yurttaşlara hizmet etmektir (Göze, 2005:1-5). Kısaca antik dönemde medeniyeti yurttaş temsil etmekte, yurttaş dışındakiler ise hizmetçiler olmaktadır. Platon'dan Farabi'ye ve Haldun'a insan, toplumsal bir varlık olup yaratılış amacı doğrultusunda hareket ettiğinde erdemli bir yaşama (medeni, medine, müdün) sahip olacaktır. Haldun temeddün/medeniye (medine) kavramları yerine umran terimini kullanarak, göçebe yaşamda da düşük düzeyde de olsa medeni yaşamın bulunduğunu ifade etmektedir. Medeni bir yaşamın toplumsal insan ile sürdürülebileceği düşünce, medeniyetin ancak paylaşma üzere kurulabileceğini göstermektedir (Karaçavuş, 106-114). Bir diğer ifadeyle insan doğal olarak medeni olduğundan varlığını ancak medeni bir yaşam (kuvveden fiile) ile devam ettirebilir.

Civilization kavramı 18. yüzyıl batı düşüncesinde Antik dönemdeki Polis teriminin yerine kullanılmıştır. Civilization kavramı yurttaş anlamında civitas, civis kökenlerinden türetilmiştir. Civilization kavramı ile batı, toplumları hiyerarşik gözlüklerle sınıflandırarak batının üstün olduğu anlayış dikte edildi. Batı zihniyetine göre toplumlar barbar (vahşi), göçebe ve medeni olarak sınıflandırıldı. Barbarların hayatı avlanmak göçebeler, hayvan otlatan bedeviler ve medeniler ise bilgi ve sanatla uğraşan yerleşik insanlardı (Karaçavuş, 2015: 92-101). Barbar ve medeni dikatomisi üzerinden insanlık tasnif edilerek eşitsizlikçi toplum düzenleri meşrulaştırılmaktadır.

Kısaca batı düşüncesinde toplumlar; batı/doğu, vahşi/medeni, zengin/yoksul, beyaz/siyah ve kadın/erkek gibi sınıflandırmalara tabi tutulmakta ve toplumsal yapılar, hiyerarşik olarak tasnif

edilmektedir. 18. yüzyıl batı literatüründe yer alan ve tüm dünya toplumlarının belleklerine yerleşen medeniyet (civilization) terimi ile toplumsal bir varlık olarak insanlığın sürekli ilerlemesinden bahsedilmektedir. Ancak kavram batı pratiği açısından analiz edildiğinde karmaşıklaşmakta ve medeniyet şemsiyesi (kılıfı) altında batının, kendi dışındaki toplumları ehlileştirmek ve sömürgeleştirmek için kullandığı görülmektedir.

Türk zihin dünyasında da medeniyet kavramının anlaşılması tartışmalı bir konudur. Medeniyet kavramını olumlu tanımlayanlar arasında yer alan Gökalp medeniyeti, tüm ulusların yaşamları için gerekli olan değerlerin üretimi ve birikimi olarak tanımlamaktadır. Ona göre kültür her toplumun kendine özgü maddi ve manevi değerler toplamıdır (Gökalp, 2004:38-39 ve Özyurt, 2017:326). Gökalp Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak adlı eserde batılılaşmanın ve medeniyeti temsil etmenin bu üç unsur ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Ona göre medeniyet her ulusun kendi kültürü ve çıkarları doğrultusunda hareket etmesiyle başlar ve karşılıklı etkileşim yoluyla farklı kültürlerin bir araya geldiği uluslararası kültür ortaya çıkar. Çağdaş medeniyet düzeyi ise her topluluğun bilimde ve teknolojiye yetkinleşmesi ile gerçekleşmektedir. Gökalp'e göre kültür (hars) milli, medeniyet ise kültür değerlerinin (milletlerin) birleşmesiyle beynelmilel ortaya çıkmaktadır (Gökalp, 1976:25). Kültür kavramı yerine hars terimini tercih eden Gökalp, toplumun geleneğinden davranışlarına yaşamın her alanını içeren harsın, edebiyattan dile estetikten musikiye tezhibine de sahip olduğunu belirtmektedir (Gökalp, 1968:93). Tarihi süreçte Türklerin birikimlerinin, Türk ve İslam kültürü mayası ile mündemiç olduğu belirtilebilir.

Turhan, her kültürün milli olduğunu medeniyetin ise evrensel olduğunu ifade etmektedir. Turhan'a göre kültür her topluma özgü kendiliğinden ve doğal biçimde ortaya çıkarken medeniyet insanların iradesi ve ürünü yapay olarak ortaya çıkmaktadır (Turhan, 1994:38). Güngör, kültür ve medeniyet ayrımına gitmemekte Gökalp ve hocası Turhan'dan farklı tanımlamaktadır. Kültür ve medeniyet kavramlarını sosyal psikoloji açısından değerlendiren Güngör'e göre kültür ve medeniyet bir bütün olup nesilden nesile aktarılmaktadır. Medeniyet insan ilişkilerinde yumuşaklık, karşılıklı saygı, tavır ve hareketlerde zerafettir (Güngör, 1978:33-34). Mustafa Kemal "medeniyetin kuvvetli bir ışık olduğunu ve ona kayıtsız kalını mahvedeceğini" ve Türk modernleşmesinin amacının muasır medeniyete ulaşmak olduğunu belirtmektedir (Komisyon, 1996:1925).

Medeniyeti, maddi ve manevi yaşamın tüm boyutlarını kapsayan hayat tarzı olarak tanımlayan Ağaoğlu'da medeniyetleri karşılaştırmaktadır. Buda-Brahman, Batı, Avrupa medeniyeti ve İslam medeniyetlerinin her birinin maddi ve manevi düşünce biçimi ve yaşam tarzının olduğunu belirtmektedir. Medeniyet bu anlamda ortak zihin, görüş tarzı ve duyguları birleştiren kalp faaliyetidir (Ağaoğlu, 2013: 18-21). Ona göre Avrupalı kavimlerin bilimde ve teknolojiye ilerlemeleri, batı medeniyetini diğerleri karşısında üstün kılmakta ve Türkiye'nin kurtulması için batı medeniyetinin maddi ve manevi tüm unsurlarının benimsemesi (Haklı, 2018:120-124) gerektiğini ifade etmektedir. Medeniyet tartışmalarında muasır medeniyet kavramından ne anlaşılması gerektiği üzerinde de tartışmalar vardır. Mustafa Kemal'in 10. Yıl Nutku (söylevi)'nde belirttiği "milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız" sözü ile medeniyetin sürdürülmesinde Türklerin kadim geleneğine referansla gelecek tahayyülünün anlatıldığı ifade edilebilir.

Bazı düşünürler medeniyet kavramını batılı zihniyetin tezahürü olarak betimlemişlerdir. Mehmet Akif Ersoy kavramı “medeniyet denilen kahpe, hakikat yüzsüz”, “medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar”, Meriç, müphem ve belirsiz bir lafz ve Özel, batının İslam dünyasında hegemonya kurmasının aracı olarak kullandığını dile getirmişlerdir. Batının hümanizmasını, imanını kaybeden çağın dini ve hümanizmin, dinin yerine geçen felsefi bir dünya görüşü olduğunu belirten Meriç medeniyetin ve kültürün, irfan sahibi insanlar ile temsil edilmesi gerektiği uyarısında bulunmaktadır (Karaçavuş, 2015: 126-127 ve 91-92, Kalın, 2022: 458-460). Kısaca medeniyet kavramı literatürde tartışılmakta, insanlığın ürettiği ortak değerlerden batının ben merkezli tanımına farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Medeniyetin batı tanımında yer alan hiyerarşik tasnif, ben merkezli (etnocentric, eurocentric) ve dikte edici niteliği nedeniyle insanların barbar ve medeni olarak sınıflandırması, insanlık açısından izahattan varestedir.

3. BEN MERKEZLİ MEDENİYET İDRAKİ KARŞISINDA PAYLAŞIMCI (BİZ) MEDENİYET SÖYLEMİ

Ben merkezci (egocentric, eurocentric) medeniyet yaklaşımında batı kendini, medeniyetin merkezi olarak tanımlar. Batı anlayışı açısından doğu, despotik ve patrimonyaldır. Ayrıca ben merkezli batı medeniyeti, tarihi süreçte insanlığın ilerlemesini çıkar merkezli (rational/homoeconomicus), düz bir çizgide (linear) ve sürekli ilerleme olarak tanımlamaktadır. Batı açısından doğunun medeni olması ve ilerleyebilmesi için geçmişi ile hesaplaşarak batı normlarına ve değerlerine dönmesi (ihtida) ve batı nizamını kendi nizamı olarak içselleştirmesi gerekmektedir. Ayrıca halk, batı medeniyetine gönüllü olduğunu göstermeli ve batı medeniyeti de doğunun bu tutum ve davranışından memnuniyet duymalıdır. Aksi halde doğu toplumlarının medeniyete ulaşması mümkün değildir (Davutoğlu, 1997:1-3). Batı açısından doğu, batı istediği için değil doğunun gelişebilmesi ve ilerleyebilmesi için doğu kendisini, batı değerleri ile değiştirmelidir.

Medeniyetlerin ben idrakini tartıştığı eserde Davutoğlu, batı ve doğu medeniyetlerini karşılaştırmaktadır. Buna göre batı medeniyetinin kurucu unsurları kendi içinde tutarlı bir felsefeye ve paradigmaya sahiptir. Ancak diğer medeniyet unsurlarını dışladığından kapalı ve tutucudur. Batı zihniyet tarihi açısından ben merkeziliğin izlerini; antik dönem Atina’ında yurttaş ayrıcalığında, batılı düşünürlerin oryantalist açıklamalarında, beyaz adamın batı dışı toplumların ehlileştirilmesi misyonunda ve tarihin sonu tezlerinde görmek mümkündür. Burada batı, kendini medeniyetin temsilcisi (egocentric-eurocentric), diğerlerini ise barbar olarak tanımlamaktadır (Davutoğlu, 1997:15-16 ve 22-33). Batı medeniyetinin benlik mizacı; sürekli ilerleme ve üst insan karakterini yansıtmaktadır. Ayrıca doğaya ve insana hükümran olma özelliği ile demokrasiden küreselleşmeye, değerden sisteme ve düşünceden yaşam tarzlarına günümüzde insanlığın, her halini belirleyen kadiri mutlak bir yapı olarak tezahür etmektedir.

Amerikan kıtasının kaşiflerinden Kristof Kolomb, Amerikan yerlileri ile yaşadıklarını anlattığı günlüğünde Arawakların barışçıl ve yumuşak huylu olduklarını, hiç silah kullanmadıkları için kendilerine verilen kılıcın keskin tarafını tutmaları nedeniyle ellerini yaradıklarını, çalmadıklarını, öldürmediklerini ve sahip olduklarını isteyince de hemen verdiklerini belirterek “o kadar iyi insanlar ki kolayca her istenilene yapacak hizmetkarlar” olduklarını ifade etmiştir (Casas,1999: 6-7). Amerikan yerlileri, misafirlerine topraklarını ve yiyeceklerini paylaştı.

Karşılığında salgın hastalık (çiçek hastalığı, sarıhumma), yağma ve ölüm aldılar. Çünkü beyaz adamın misyonuyla hareket eden batı medeniyeti, kendi dışındakileri ötekileştirici bir zihniyet anlayışına ve yaşam tarzına sahiptir.

Modern batı açısından kendi dışındakiler doğu olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede Abbasi, Endülüs ve Osmanlı, İslam'ı temsil eden doğu medeniyetidir. Bu medeniyet telakkisi kapsamlı ve tutarlı bir dünya görüşüne sahip olması açısından güçlü, diğer kültürlerle de yaşama imkanı tanınması ve hayatı, diğerleri ile paylaşması açısından esnek bir anlayışa sahiptir. Doğu medeniyeti esnek olduğundan diğerlerini öteki olarak tanımlamamakta ve kültürel çoğulculuğu, medeniyetin paydaşları olarak kabul etmekte, hiyerarşik yapılanmayı reddettiğinden bir arada yaşamışlardır. İslam açısından insan, yaratılan içinde en üstün varlık olup, insanın insan karşısında üstünlüğü olmayıp, Allah katında takva ile kemale ererek üstün olabilmektedir. Medeniyet, doğu kültürü açısından irfan ve ihsan sahibi insanların katkılarını içermektedir. Doğu bu anlamda çokluk içinde tekliğe ulaşan karşılıklı güvene ve etkileşime dayalı eklektik bir medeniyettir (Akkaş, 2023:34-35).

9-10. yüzyılda Bağdat, 12-13. yüzyılda Kahire ve Grenada ve 16-17. yüzyılda İstanbul ve Delhi İslam medeniyetinin merkezleri arasında sayılabilir. İslam inancının da etkisiyle Türk İslam medeniyetinin idrakini esnek yapan iki temel unsur vardır. Birincisi medeniyetin kurucu unsurları arasında seçkincilik ve hiyerarşi yoktur. İnsan; inancına, düşüncesine, rengine ve statüsüne bakılmaksızın insan olduğu için eşit haklara sahiptir. İkincisi farklı inanç ve düşünce sahipleri kendi hukukları doğrultusunda hayatlarını sürdürme hakkına ve özgürlüğüne sahiptirler (Davutoğlu, 1997:17-19 ve 34-44). Türkler atlı-göçebe medeniyet telakkilerinde de diğerlerini ötekileştirmemişler aldığı kut bağıışı ile yönetici yer ile gök arasını imar ve ihya etmiştir. Türklerin bu kadim geleneği İslam inancının insanı şerefli kılan unsurları ile mündemiç hale gelerek Türk İslam medeniyeti esnek bir idrakin terkibi olarak vücut bulmuştur. Burada bilen varlık olarak insanın amacı okumak, bilmek, araştırmak ve medeniyeti, insanlığın ortak değeri haline getirmektir (Akkaş, 2022:454-455). Erdemli ve medeni bir hayat, irfan sahibi insan olarak doğaya ve diğer insanlara hizmet etmekle sürdürebilir.

Günümüz dünyasında bilimsel gelişmelerin artması ve iletişim teknolojisinin çeşitlenerek yaygınlaşması karşısında batının katı, dayatmacı, hiyerarşik ve kapalı medeniyet anlayışı, krize girmiştir. Neoliberal küresel kapitalizm gelir dağılımındaki makası açarak yoksulluk artmış, pandemi ile birlikte başta sağlık olmak üzere, eve kapanma, ulaşım ve gıda krizleri derinleşmiş, vekalet savaşları yoluyla ülkeler kaynar kazana dönmüş, savaş koşullarında kurulan uluslararası sistem sorunları çözmek yerine derinleştirmiştir. Batı medeniyetinin kapalı, tutucu ve ben merkezliliği insanlığın, yeni bir medeniyet kurması hususundaki tartışmaları gündeme taşımaktadır (Şentürk, 2013:14-15). 21. yüzyıl dünyasında yeni medeniyet kapalı değil açık, katı değil esnek olmak zorundadır.

Batı liberal kapitalist ekonomik modeli ve neoliberalizm insanlığın umutlarını tüketmiş, pandemi sürecinde yaşanan sorunların çözümünde uluslararası örgütlerin yetersiz kalması ve yeni dünya sistemi arayışı ile ilgili tartışmalar, yeni medeniyetin ipuçlarını vermektedir. Batının katı, tutucu, hiyerarşik ve kapalı medeniyet telakkisi, insanlığın yeni medeniyet arayışında yeri olmayacaktır. İnsanlığın bilimsel gelişme ve iletişim teknolojisindeki kazanımları dikkate alındığında yeni medeniyet açık, çoğulcu, kabul edici ve esnek olmak zorundadır. Türklerin

kadim geleneği incelendiğinde tarihte açık medeniyeti temsil etmişlerdir. Türklerin, sahip olduğu tarihi bilinç ve toplumsal hafıza dikkate alındığında Türk İslam idrakinin, 21. yüzyıl medeniyet oluşumunda önemli katkıları olacağı söylenebilir.

4. TÜRK MEDENİYETİNİN ÖZELLİĞİ

Bağımsızlık, tedbirini alarak tevekkül etmek ve kendi kendine yeten bir hayat anlayışı, Türklerin göçebe yaşam tarzının unsurları arasında sayılabilir. Atın ehlileştirilmesi, üzengi, eğer ve koşum takımı gibi metal işçiliğin gelişmesi ile Türkler, atlı-çoban medeniyeti kurmuşlardır. Türklerin bozkır medeniyet hayatı, açık toplum yaşamı olup ilişkiler ve yaşam, karşılıklı güvene dayalı sürdürülmüştür (Akkaş, 2022: 70). Açık toplum özelliği herkesin herkese ihtiyacını ve herkesin, herkese karşı sorumlu olduğu bir dayanışma ve paylaşma hayatını ortaya çıkarmıştır. Göçebe Türkler maddi anlamda üzengi, eğer, ok ve koşum takımı gibi teçhizatları kullanarak ve atları ehlileştirerek, süvari birliklerine sahip olmuşlar ve medeniyeti temsil etmişlerdir (Turan, 2003: 130-134). Destanlardan yazıtlara düşünceden yaşama cihan hakimiyeti anlayışına sahip olan Türkler, paylaşımcı atlı-göçebe medeniyeti kurmuşlardır.

Türklerin bozkır yaşamı; diğerlerini ötekileştirmeyen ve diğerleri ile hayatı paylaşan bir medeniyettir. Kut, Töre ve Kurultay Türklerde hakimiyetin unsurlarını oluşturmaktadır. Türkler açık toplum hayatını yaşadıklarından dolayı hükümlerinin meşruiyeti, topluma yapılan hizmete bağlıdır. Kut başlığı alan yönetici, göçebe yaşamında karizmatik olmalıdır. Kut başlığı alan yöneticinin yeryüzünün imarından ve ihyasından sorumlu olması, Türklerin devlet, ebed ve müddet anlayışı ile cihan hakimiyeti mefkuresinin temelini oluşturmaktadır. Hükümdar, töre ve kurultay ile sınırlandırılmış, hükümdarlık soya bağlı olsa da soy içinde muteber olanın hakkı olmuştur. (Akkaş, 2022:71). Türk devlet anlayışı ve medeniyet idraki, atalardan aktarılan kadim töre ile oluşmakta ve bu kadim gelenek, tarihi bilinç ile ebedi geleceğe aktarılarak sürdürülmektedir.

Türkler tarihi, dini ve maddi açıdan cihan hakimiyeti düşüncesine sahiptir. Kun hükümdarı “şimdi ölürsek dünya durdukça kahramanlık şanımız yaşayacak, oğullarımız ve torunlarımız başka milletlerin başbuğları olacaktır” diyerek geçmişten geleceğe Türklerin cihan hakimiyetini anlatmaktadır. Göktürlere ait Orhun yazıtlarında “üstte mavi gök, altta yağız yer ve ikisi arasında kişiöğlü yaratılmış, kişiöğülları üzerinde de dedem Bumin ve İstemi kağanlar hükümdar olmuşlar. Dört tarafta bulunan düşmanları yönetimleri altına almışlar” denilerek, Göktürklerin medeniyet kurucu özellikleri anlatılmaktadır (Turan, 2003:105-108).

Türklerin cihan hakimiyetinin ilahi temeli kut anlayışıdır. Bilge Kağan’ın “Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye beni kağanlığa oturttu” ve Tonyukuk’un “Tanrı onları cezalandırdı ve mahkum etti” derken kut başlığının, yöneticinin halka hizmeti karşılığında verildiğini aksi halde hükümlerinin kaybedileceği anlatılmaktadır. Türklerin cihan hakimiyet anlayışı, Türk İslam düşüncesiyle de bütünleşmiş ve yöneticiler; Allah’ın halifesi, yeryüzünde Allah’ın gölgesi, doğunun ve batının hakanı ve Kayzer gibi unvanlara sahip olmuşlardır (Turan, 2003:115-120 ve Niyazi, 1993:178-180). Kısaca Türkler İslam öncesi kurduğu atlı göçebe medeniyeti ve İslam’ı kabul ettikten sonra kurduğu Türk İslam medeniyeti paylaşımcıdır, esnektir ve herkese açıktır.

5. SONUÇ

İnsan zihni ve vücudu gibi toplumlarda çeşitli kaynaklardan beslenerek yaşamını sağlıklı sürdürebilir. Tarih bilinci ve toplumsal hafıza birey ile toplumun mayasıdır. İnsanların tarih bilinci güçlü olduğunda toplumsal hafızası da güçlenir. İnsan beyni deniz, bilgi ise denizin dibindeki inci tanesidir. Teknolojik ilerleme ve bilimsel gelişmeler, tarihi bilinç ile toplumsal bellekte yer edindikçe eğitim yoluyla inci taneleri toplumu geliştirir. Toplamlar geliştikçe birbirleri ile etkileşimleri artar ve medeniyet ortaya çıkar. Hümanizmin, Rönesansın, Reformların ve Devrimlerin eşlik ettiği seküler batı medeniyeti sert, hiyerarşik, çıkarıcı, asimile edici, hegemonyacı, dışlayıcı ve ötekileştiricidir. Seküler batı medeniyetinin hegemonyacı etkileri karşısında medeniyeti oluşturanlar arası bağ koparak çıkarıcı ve güvensiz ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Medeniyeti oluşturan çoğulculuk, batı medeniyetinin çıkarları uğruna heba edilmektedir. Korku (religiofobia, fundamentalizm) üzerinden dinlerin, rasyonalite üzerinden toplumsal hafızanın, bilim üzerinden felsefenin, ilerlemeci tarih anlayışı üzerinden toplumların birbirleriyle idrakleri ve medeniyet ile bağları zayıflamakta veya kopmaktadır. Bilimsellik adı altında siyasal ve toplumsal mühendislik ile toplumların tarihi bilinçleri ve toplumsal hafızaları silinerek, batının çıkarıcı ve hedonist değerleri dikte edilmektedir.

Türkler, İslam öncesinden sonrasına ve günümüze kültürler ile etkileşime girerek (kültürlenme) insanlık tarihinde paylaşımcı medeniyeti temsil etmişlerdir. 2500 yıllık tarih sürecinde Türklerin kurduğu medeniyet, esnek ve göreceli olduğundan dışa açık, diğerleri ile bir arada yaşayan ve çoğulcu bir yapıdadır. Medine Vesikası ile de İslam dünyasında örnek olacak görecelilik (relative) temelinde katılımcı, dayanışmacı, esnek ve paylaşımcı bir medeniyet inşa edilmiştir. Bu göreceliliğin önemli göstergelerinden biri Türklerin, İslam inancını kabullenmeleri sonrasında hakan, kağan ve kayzer gibi unvanlarının müslüman yöneticiler tarafından da kabul edilmiş olmasıdır.

Türklerin paylaşımcı medeniyeti her toplum için, içkin değerlere sahiptir. Esnek bir idrake sahip olduğundan kolayca İslam dinini kabul etmiş, töresini İslam ile yeniden içselleştirmiş ve inancını, kadim geleneğini oluşturan sevgi dili üzerine inşa ederek gönüllerde taht kurmuş ve Türk İslam medeniyetini temsil etmiştir. Anadolu coğrafyasının Türk İslam medeniyetini temsil mihmandarları arasında Hoca Ahmed Yesevi, Mevlana Celaleddin Rumi, Sadreddin Konevi, Yunus Emre ve Hacı Bektaş-i Veli sayılabilir. Türkler dilini bilmedikleri bir inanca gönülden sahip çıkarak gönülleri mayalamış ve Avrupalıların zihin dünyasında Türk deyince akıllarında Müslüman algısını oluşturmuşlardır.

Türk devletinin, dünya sistemini temsil eden uluslararası sistemdeki eşitsizlikleri dile getirerek dünyanın beşten büyük olduğunu hatırlatması, pandemi sürecinde karanlığın ardından gelecek umut ışıklarının yazılı olduğu yardım paketleri ile insanlığın gönlünde yer edinmesi ve ülkelerin takdirini kazanması, devletlerin birbirleriyle savaşlarında barışı tesis edecek tutum ve davranış sergilemesi, doğal afet ve savaş nedeniyle müşkül durumda olanların yanında yer alması, din ve ideoloji tercihiinde bulunmaksızın mazlumların ve yoksulların hamisi olması, Türklerin toplumsal hafızasında yer alan paylaşımcı medeniyetin temel göstergeleri olduğu belirtilebilir.

21. yüzyılda yerelden küresele ve batıdan doğuya medeniyet krizi yaşanmaktadır. Dünyada yaşanan savaşlar ve krizlerde Türkiye'nin sorun çözücü tutumu ve davranışı dikkate alındığında yeni dünya sistemi ya da mevcut nizamın reforme edilmesinde Türkiye'nin önemli bir aktör

olacağı belirtilmelidir. Yer ile gök arası imar ve ihya etme misyonu, cihan hakimiyeti mefkuresi ve Kızılelma Türklerin esnek ve paylaşımcı medeniyet telakkisinin temel unsurlarıdır. Yerli ve milli savunmasını güçlendiren Türkiye'nin, kadim bağları değerlendirildiğinde insanlığın kazanımı olan ortak değerlerin oluşturulmasında önemli katkıları olacaktır. 21. yüzyıl dünyasında Türkler; esnek, paylaşımcı ve çoğulcu değerleri ile medeniyetin inkişafına önemli katkıları olacaktır.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Ahmet., *Üç Medeniyet*, Doğu Kitabevi Üçüncü Baskı, İstanbul, 2013.

Akkaş, H. Hüseyin., *Maturidi ve Locke Düşüncesinde İnsan Hakları*, Edit. Kaya Ağın, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XVIII, Eğitim Yayınevi Konya, 2022.

Akkaş, H. Hüseyin., *Türklerde Hakimiyet Mefhumu ve Alametleri*, Edit. Şaban Halis Çalış, Türklerin Mirası 3. Cilt, Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü Eskişehir, 2022.

Akkaş, H. Hüseyin., *Medeniyetin Temsilinde Ben İdraki Karşısında Biz Kavramı*, Haydar Aliyev Modern Azerbaycan Devletinin Kurucusu Konulu Uluslararası Bilimsel Konferansı, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı Azerbaycan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Azerbaycan Çalışma ve Sosyal İlişkiler Akademisi Bakü, 2023.

Avery, Robert vd., *İngilizce-Türkçe Redhouse*. Komisyon Robert Avery vd. Redhouse Yayınevi 16. Baskı, İstanbul, 1989.

Casas, de Las Bartolome., *Kızılderililer Nasıl Yok edildi?*, Çev. Meryem Ural. Şule Yayınları 2. Baskı, İstanbul, 1999.

Davutoğlu, Ahmet., *Medeniyetlerin Ben İdraki*, Divan 1, 1997.

Gökalp, Ziya., *Türkçülüğün Esasları*. Varlık Yayınları 7. Baskı, İstanbul, 1968.

Gökalp, Ziya., *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*. Eflatun Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Gökalp, Ziya., *Türkçülüğün Esasları*. Haz. Mehmet Kaplan. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.

Göze, Ayferi., *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. Beta Yayınları 10. Baskı, İstanbul, 2005.

Güngör, Erol., *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. Ötüken Yayınları İstanbul, 1978.

Haklı, Salih Zeki., *Ahmet Ağaoğlu'nun Batılılaşma Düşüncesinde Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Kültürel Değişim*. Muhafazakar Düşünce, Yıl.15, Sayı.54, Mayıs-Ağustos 2018.

Hornby A. S., *Oxford Advanced Learner's Dictionary Of Current English*. Oxford University Press 14. Baskı, Oxford, 1984.

Kafesoğlu, İbrahim., *Türkler ve Medeniyet*. Hamle Yayınları İstanbul, 1995.

Kalın, İbrahim., *Barbar Modern Medeni Medeniyet Üzerine Notlar.*, İnsan Yayınları 4. Baskı, İstanbul, 2021.

Karaçavuş, Ahmet., *Temeddüden Medeniyete: Osmanlı'nın İnsan Toplum ve Devlet Anlayışının Değişimi Üzerine Bir Deneme*. OTAM, 37/ Bahar, 2015.

Kınalızade Ali Çelebi., *Ahlak-ı Ala'i*. Haz. Mustafa Koç, Klasik Yayınları İkinci Baskı, İstanbul, 2012.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük 3. Haz. Komisyon, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

Niyazi, Mehmet., *Türk Devlet Felsefesi*. Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993.

Özyurt, Cevat., *Ziya Gökalp: İmparatorluktan Milli Devlete Sosyoloji*". Edit. Selim Eren ve Ali Öztürk. Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni. İnsan Yayınları, İstanbul, 2017.

Şentürk, Recep., *Önsöz*, Edit. Recep Şentürk. Medeniyet ve Değerler Açık Medeniyet-İstanbul Yaklaşımı. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2013.

Turan, Osman., *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. Ötüken Yayınları 26. Baskı, İstanbul, 2003.

Turhan, Mümtaz., *Kültür Değişmeleri*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1994.

Uğurlu, İrfan., *Türkçe-İngilizce Ansiklopedik Sözlük Cilt III*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

TÜZEL KİŞİLİK PERDESİNİN KALDIRILMASI

Dr. Aydın ÇELİK

- ORCID ID: 0000-0003-1809-3519

Anonim ortaklıkta, pay sahiplerinin sadece taahhüt ettikleri sermaye payları ile sınırlı sorumlu olmaları durumu, bazı pay sahipleri tarafından sorumluluktan kurtulmak amacıyla kötüye kullanılarak, alacaklıların mağdur edilmesi mümkündür. Tüzel kişiliğin, sözleşmeden ya da kanundan doğan her türlü yüküm ve borçlardan ve kaynağı ne olursa olsun sorumluluklardan kurtulmak için bir araç olarak kullanılmasını engellemek amacıyla, Anglo-Sakson ve Kara Avrupası hukuk sistemlerinde “perdeyi kaldırma teorisi” olarak anılan hukuk ilkesi geliştirilmiş bulunmaktadır.

Perdeyi kaldırma teorisi ile, tüzel kişiliklerin ayrılığı ilkesinin kötüye kullanıldığı durumlarda, tüzel kişilik dikkate alınmamakta, yani yokmuş gibi hareket edilmekte ve ayrı tüzel kişilik savunmasından yararlanmak isteyenlere izin verilmemektedir. Teoriye bu ismin verilmesinin sebebi, hukuki sorumluluktan kaçınmak amacıyla farklı tüzel kişilik savunması yapan kişilerin “tüzel kişilik” perdesi arkasına saklanmaya çalışmaları; teorinin müdahalesi ile tüzel kişiliğin yok sayılmasıyla veya bu perdenin aralanması suretiyle perdenin arkasındaki gerçek yükümlünün borçtan sorumlu tutulabilmesidir.

Hem tüzel kişilik perdesinin kaldırılması hem de malvarlığının korunması ilkesi, alacaklıların zarara uğratılmasını önlemek amacıyla kullanılan hukuki kurumlardır. Bu bakımdan anonim ortaklığın malvarlığının yetersiz olduğu ya da anonim ortaklık ile pay sahiplerinin kişisel malvarlıklarının birbirinden yeterince ayırt edilemediği, malvarlıklarının birbirine karışmış olduğu hallerde hem tüzel kişilik perdesinin kaldırılması hem de malvarlığının korunması ilkesi birbirine yaklaşmaktadır. Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması, pozitif hukuki düzenlemesi bulunmayan, doktrinde savunulan teoriler paralelinde yargı kararlarıyla gelişim gösteren bir teoridir. Malvarlığının korunması ilkesinin içeriğini teşkil eden önlemler ise, kanunda düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Tüzel kişilik perdesi, perdenin kaldırılması teorisi, malvarlığının korunması ilkesi, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu, tasarrufun iptali, hile.

PLASTİK POŞETLERDEN ALINAN BEDELLERİN NEGATİF DIŞSALLIKLAR YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE PRICES RECEIVED FROM PLASTIC BAGS IN TERMS OF NEGATIVE EXTERNALITY

Ecem Selin Korkut¹

Doç. Dr. Sami BUHUR²

Özet

Plastik poşetler doğaya atıldıklarında, yıllarca çözünmeden kalmakta ve çevreye zarar vermektedirler. Ayrıca üretim ve tüketim faaliyetleri esnasında negatif dışsallık yaymaktadırlar. Devletler, plastik poşet kullanımı ile oluşan çevre kirliliğini önlemek ve negatif dışsallıkları içselleştirmek amacı ile plastik poşet kullanımını azaltmak adına birtakım tedbirler almaktadırlar. Alınan tedbirler genellikle ücretlendirme veya vergilendirme olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı plastik poşetlerin fiyatlandırılmasını negatif dışsallıklar yönünden incelemek ve sonuçlarını değerlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak, plastik poşetlerin fiyatlandırılmasının plastik poşete olan talebi ne yönde etkilediği ve dışsallıkların içselleştirilmesine etkisi ele alınmıştır. Plastik poşet kullanımını kısıtlamaya yönelik vergileme, ücretlendirme, katkı payı alınması şeklinde çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin bireylerin tüketim davranışlarını olumlu yönde değiştirdiği görülmüştür. Plastik poşet kullanımının azaltılması, özellikle sera gazı etkisi yönünden çevreye olumlu yönde katkı sağlamıştır. Diğer taraftan alınan bedeller devlete mali yönden katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dışsallık, İçselleştirme, Plastik Poşet, Çevre Kirliliği

Abstract

When plastic bags are thrown into the nature, they remain undissolved for years and harm the environment. In addition, they make negative externalities during production and consumption activities. States take some measures to reduce the use of plastic bags in order to prevent environmental pollution caused by the use of plastic bags and to internalize negative externalities. The measures taken can usually be pricing or taxation. The aim of this study is to examine the pricing of plastic bags in terms of negative externalities and to evaluate the results. For this purpose, how the pricing of plastic bags affects the demand for plastic bags and its effect on the internalization of externalities are discussed. Various measures have been taken to limit the use of plastic bags, such as taxation, pricing and contribution. It has been observed that these measures have positively changed the consumption behavior of individuals. Reducing the use of plastic bags has contributed positively to the environment, especially in terms of greenhouse gas effects. On the other hand, the fees received contributed financially to the state.

Keywords: Externality, Internalization, Plastic Bag, Environmental Pollution

¹ Balıkesir Üniversitesi SBE, Maliye ABD, ecemkorkut@gmail.com, 0009-0008-2841-9694

² Balıkesir Üniversitesi İİBF, Maliye Teorisi ABD, y.s.buhur@hotmail.com, 0000-0002-3782-2388.

Giriş

Plastik poşetler tüketim toplumunun bir simgesi haline gelmiştir. Hafif ve elastik oldukları için tüketicilere taşıma kolaylığı sağlamaktadırlar. Plastik poşet üretimi için gerekli enerji ve fosil yakıt kaynaklarının kullanımından kaynaklanan çevresel etkiler ve plastik poşetlerin doğada uzun süre yok olmaması çevre için sorun teşkil etmektedir. Plastik poşetlerin çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkileri, özellikle sürdürülebilir tüketim ve genel manada sürdürülebilir kalkınma için önemli bir engel teşkil etmektedir. Plastik poşetlerin üretimi ve tüketimi çevre kirliliğine neden olduğu için negatif dışsallık yaymaktadır. Dışsallıklar, piyasa başarısızlığı sayılmakta ve devlet müdahalesi gerekmektedir. Devlet, çevreyi korumak ve negatif dışsallıkları azaltmak amacı ile tüketimin kısılması veya dışsallıkların içselleştirilmesi için piyasaya müdahale etmektedir.

Bazı ülkeler plastik poşet kullanımını yasaklamakta, fiyatlandırmakta, sınırlamakta ve vergilendirmektedir. Türkiye’de plastik poşet kullanımını azaltmak amacı ile 2019 yılından itibaren tüketim aşamasında bir fiyatlandırma yoluna gidilmiştir. Temel amaç tüketimi azaltmak ve sınırlamaktır. 11.01.2019 tarihinde yayımlanan, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının (ÇŞİDB) “Plastik Poşet Kullanımının Azaltılması” genelgesine göre, uygulama ile kişi başına kullanılan plastik poşet sayısını 440 adetten, 2025 yılına kadar 40 adete düşürmek ve Avrupa Birliği standartlarını yakalamak hedeflenmiştir. Plastik poşetler satış noktalarında 25 kuruş ücret alınarak satılmakta ve bu ücret üzerinden geri kazanım katılım payı tahsil edilmektedir. Kalan kısımdan da Katma Değer Vergisi tahsil edildikten sonra geriye kalan kısım satış noktalarına katkı sağlamaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1.Negatif Dışsallıklar ve Regülasyon Kavramı

Dışsallık, bir mal veya hizmetin, üretiminin ya da tüketiminin, başka üretici veya tüketicileri etkilemesi anlamına gelmektedir (Sezer ve Dökmen, 2018: 165-167). Dışsallıkların olduğu ekonomilerde fiyata yansıtılmayan fayda ve maliyetlerin ortaya çıkması söz konusudur. Dışsallıklardaki temel sorun çevreye yayılan zararın hesaba katılmadan, sadece kendi fayda ve zararını düşünmekten kaynaklanmaktadır (Randall, 1974: 35-54).

Dışsallıklar ile ilgili birçok sınıflandırma yapılmaktadır. Ancak en yaygın şekilde pozitif (olumlu) – negatif (olumsuz) dışsallık ile üretim-tüketim dışsallıkları ayrımı göze çarpmaktadır. Negatif (olumsuz) dışsallığın olduğu durumlarda sadece özel maliyetler dikkate

alındığı ve sosyal maliyetler hesaba katılmadığı için, üretim miktarı optimum veya istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir (Parlakay ve Yavuz, 2016: 211-226).

Negatif dışsallıkların önlenmesi ve piyasa mekanizmasının etkili bir şekilde çalışması için gereken politikaların kontrol edilmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir. Devlet negatif dışsallıkların içselleştirilmesi için yapacağı düzenlemeler ile üreticiye veya tüketiciye mali sorumluluk yükleyebilmektedir. Devlet, birtakım sınırlamalar getirebilir, vergiler koyabilir, mülkiyet haklarını belirleyebilir ve fiyatlandırma yoluna gidebilir (Özbilgi, 2020:75).

Regülasyon, devletin veya yetkili kurumların belirli bir sektör veya faaliyet alanına ilişkin düzenlemeleri yapması ve uygulamasıdır (Çevik ve Demir, 2005: 251). Bu düzenlemeler, devlet tarafından ülkenin ekonomik, sosyal politikalarını yönlendirmek ve değiştirmek amacı ile yapılmaktadır (Stigler 1971: 3-21). Regülasyon, kamu yararını sağlayabilmek için özel sektör faaliyetlerinin de düzenlenmesi anlamına gelmektedir (Avcı, 2014: 125-126).

Devletin regülatif araçlarla piyasaya müdahale etmesinin temel amacı, kamu yararını tesis etmek yönünde olmalıdır. Bunun yanında regülasyonlar, piyasanın düzenli işleyişini sağlayacak düzenleyici önlemlerin alınması amacını taşımaktadır. Regülasyonlar, genellikle anayasal, yasal düzenlemeler veya hükümet düzenlemeleri çerçevesinde uygulanmaktadır (Sarısoy, 2010, 281).

Devletin ekonomideki rolünün değişmesi, piyasalara nasıl müdahale edeceğini de belirlemektedir. Özellikle liberalleşme akımı ile, sosyal, siyasi ve ekonomik değişimler meydana gelmiştir. Devlet dışında, piyasa aktörlerinin piyasada daha aktif rol alması, devlet müdahalesini ve denetimini bir zorunluluk haline getirmiştir (Ormanoğlu, 2022: 1622-1623).

Devlet, ülkede sosyal, ekonomik veya siyasi istikrarsızlıklar olduğunda müdahale edebilmektedir. Ekonomik istikrarın sağlanamaması, devletin ekonomiye doğrudan müdahale gerekçesi olmaktadır. Piyasa başarısızlığı, piyasa mekanizmasının hedefleri gerçekleştirememesi veya istenmeyen sonuçlara yol açması durumudur (Bator 1995: 129-158).

Monopol veya oligopol gibi piyasa yapılarında rekabet eksikliği olması durumunda piyasa başarısızlığı meydana gelebilmektedir. Ayrıca, bazı mal veya hizmetlerin üretiminde çevresel maliyetler veya bireylerin sağlığını tehdit eden durumlar gibi dışsallıklar da piyasa başarısızlığına yol açabilmektedir. Bu gibi durumların yarattığı etkiler, devlet müdahalesini gerektirmektedir (Sarısoy, 2010: 280-285).

Neoklasik iktisadi düşünce, piyasa ekonomisinin tek başına ekonomik etkinliği ve istikrarı sağlayamayacağını öne sürmüştür. Bu nedenle kamu ekonomisinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu görüş literatürde “piyasa başarısızlığı teorisi” olarak adlandırılmıştır (Gordon 2002: 1031-1039). Piyasa başarısızlığı görüşü incelendiğinde, aksak rekabet, dışsallıklar, kamusal mallar ve asimetrik bilgi sorunu gibi sebeplerden dolayı ile devletin ekonomiye müdahale etmesi zorunludur (Söyük, 2012: 3).

1.2. Çevre ve Negatif Dışsallıklar

Çevre, toplumdaki bütün bireylerin ortak malı yanı sıra serbest mal olduğundan, bireyler çevreden fayda sağlarlar. Bu da herkesin çevreye zarar verebileceği ve kirletebileceği anlamına gelmektedir. Bununla birlikte tüm toplumun yararlandığı ve faydasından kimsenin dışlanmadığı bu mallar ekonomik faaliyetlerden etkilenmektedir (Garay, 2015: 45-70). Ekonomik faaliyetler nedeni ile çevresel tahribat oluşması toplumdaki tüm bireyleri olumsuz etkilemektedir (Mutlu, 2006: 57).

Bir mal veya hizmetin üretim ya da tüketim faaliyetleri esnasında çevrede olumsuz etkiler yaratması ve o çevrede yaşayan bireylere bir maliyet olarak yansımaya çevresel dışsallıklar adı verilmektedir. Çevresel dışsallık, çevre kirliliğine neden olduğu için etkisi de negatiftir. Görülmektedir ki çevresel dışsallıklara büyük oranda ekonomik faaliyetler sebep olmaktadır (Çetin, 2005: 145).

Çevresel mal ve hizmetlerin yaydığı negatif dışsallıkların maliyetinin genellikle belirlenmemesi nedeni ile dışsallıklar içselleştirilememektedir. Negatif dışsallıklar topluma çevresel maliyetler yüklemektedir (Toprak, 2006: 53).

Negatif dışsallıkların içselleştirilmesi, maliyetlerin faaliyetleri yürüten kişi veya kurumlar tarafından üstlenilmesi anlamına gelmektedir. Bu faaliyetlerin gerçek maliyetlerinin belirlenmesi ve zararların tazmin edilebilmesi için birtakım çözümler gerekmektedir (Kargı ve Yüksel, 2010. 190-191).

2. Literatür Taraması

Güzel ve Özkan (2019) yaptıkları çalışmada, ülkelerin plastik ürünlere uyguladıkları vergileri incelemişlerdir. Türkiye’de 2019 yılında uygulanmaya başlayan plastik poşet kullanımını azaltmaya yönelik politikaları değerlendirmiştir. Çalışma neticesinde uygulamanın Türkiye’de etkili bir araç olabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca toplumun bilincinin artırılmasına

dikkat çekilmiş ve uygulamanın esas amacının gelir toplamak olmadığı fakat toplanan gelirin geri dönüşüm ve çevre için kullanılması gerektiğinden bahsedilmiştir.

Şahin (2020) çalışmasında Dünyada ve Türkiye’de plastik poşet kullanımının azaltılmasını amaçlayan vergi ve vergi dışı politikaları incelemiştir. Yapılan incelemeler neticesinde Almanya, Danimarka ve İrlanda gibi ülkelerde vergilendirmenin plastik poşet kullanımını azaltması bakımından etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Plastik ürünlere yönelik küresel farkındalığın Türkiye’yi de etkilediği gözlemlenmiştir.

Tabar (2021) çalışmasında, Türkiye’de plastik poşet kullanımını azaltmaya yönelik düzenlemenin sonuçlarını değerlendirmiştir. Uygulamanın ilk sonuçlarına göre başarıya ulaştığı ve plastik poşet kullanımını azalttığı tespit edilmiştir. Uygulamanın toplum tarafından benimsenmesi adına diğer plastik ürünler için de benzer bir uygulamanın yürürlüğe girmesinin çevreyi korumak ve etkin kullanabilmek için gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Özyürek (2023) yaptığı çalışmada plastik poşetleri ücretlendiren veya vergilendiren düzenlemeleri incelemiştir. Çalışmada bireylerin özgür seçimlerine yönelik düzenleyici gelişmelere vurgu yapılmıştır. Plastik poşet ücretlerinin ya da vergilerinin küreselleşmesinin, plastik poşet kullanımını azaltmada iyi bir gelişme yarattığı ifade edilmiştir.

Şahin (2023) çalışmasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile farklı gruplardan elde edilen 36 görüşme analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, plastik poşet kullanımının azaldığı fakat uygulamanın sınırlılıkları ve birtakım aksaklıklar nedeni ile uygulamanın amacından uzaklaştığı sonucuna varılmıştır.

3. Plastik Poşet Kullanımını Azaltmaya Yönelik Uygulamalar

Türk Dil Kurumuna göre plastik: “Isı ve basınç etkisiyle biçim verilen, organik veya sentetik olarak yapılan madde” şeklinde tanımlanmaktadır. Plastik poşet ise genellikle alışverişlerde kullanılan, çok ince ve hafif plastik malzemedan yapılan torba şeklinde bir ambalajdır. Plastik poşetler çeşitli renklerde ve boyutlarda üretilir ve genellikle bir defa kullanılmaktadır. Ancak, çevre kirliliği ve geri dönüşüm sorunları nedeni ile birçok ülke plastik poşet kullanımını sınırlamaya veya yasaklamaya karar vermiştir.

3.1. Yabancı Ülke Uygulamaları

Plastik poşet kullanımının özellikle alış-verişlerde yaygın olarak kullanımı ve bu poşetlerin düzensiz bir şekilde doğa bırakılması, çevre üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkiler

yaratmaktadır. Bu tür negatif dışsallıkların önlenmesine yönelik devletler zaman içerisinde önlem almak zorunda kalmışlardır.

Tablo 1’de çeşitli ülkelerde plastik poşet kullanımı önlemeye yönelik araçlar ve uygulama sonuçları yer almaktadır.

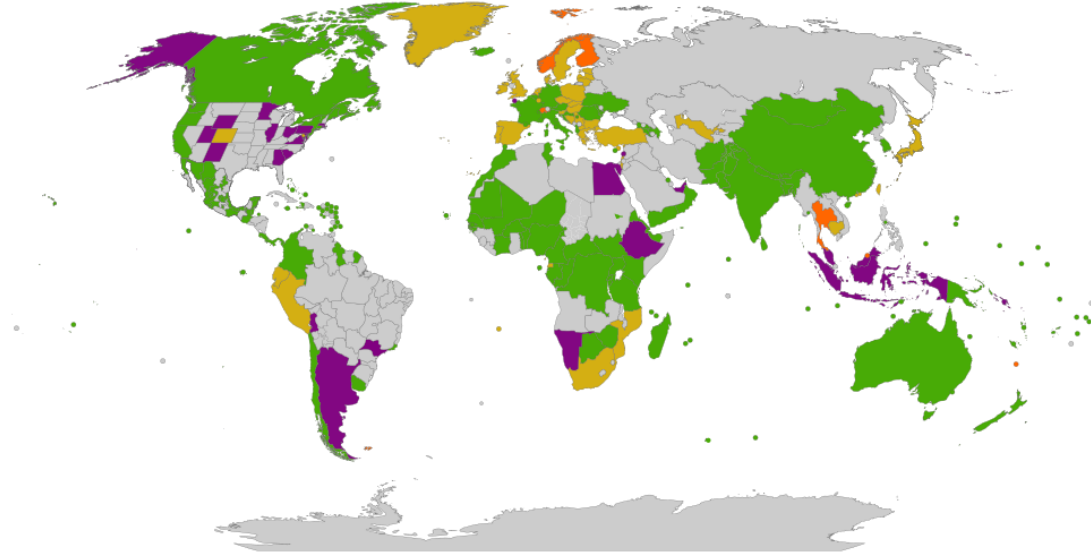
Tablo 1: Bazı Ülkelerde Plastik Poşetler İçin Uygulanan Politika Araçları

Ülke	Politika Aracı	Çıktılar
Danimarka	Vergi	%66 oranında azalma
İsrail	Vergi	%80 oranında azalma
Hong-Kong	Vergi	%90 oranında azalma
İskoçya	Vergi	%80 oranında azalma
Hollanda	Vergi	%71 oranında azalma
Belçika	Gönüllülük Anlaşmalı Vergi	%60-80 azalma
İspanya	Gönüllülük Anlaşmalı Vergi	İlk sene %40 oranında azalma

Kaynak: Güzel ve Özkan (2019) çalışması ve Uçan (2020) çalışmasından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, plastik poşetlerin kullanımının azaltılmasına yönelik vergi yönlü tedbirler etkili olmuş ve ilgili ülkelerde plastik poşet kullanımı önemli ölçüde azalmıştır.

Aşağıda dünyada plastik poşet kullanımını azaltmaya yönelik politikaların haritada gösterimi yer almaktadır.

Şekil 1: Poşet Kullanımını Azaltmaya Yönelik Politikaların Ülke Bazında Gösterimi

- Plastik Poşet Yasakları
- Bazı plastik poşetlerden ücret alınması
- Gönüllü vergilendirme sözleşmesi
- Kısmi ücretlendirme veya yasaklama (belediye veya bölgesel düzeyde)

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Plastic_bag_ban#cite_note-auto2-36 adresinden alınmıştır.

Haritadan da anlaşılacağı üzere Kanada, Fransa, İtalya, Çin, Avustralya ve bazı Afrika ülkelerinde plastik poşet kullanımı yasaklanmıştır. Türkiye, İsveç, İspanya, Romanya, Bulgaristan vs. ülkelerde bazı plastik poşetlerden vergi alınması yoluna gidilmektedir. Norveç, Finlandiya’da gönüllü vergileme sözleşmesi yoluyla plastik poşet kullanımı kısıtlanırken, Arjantin, bazı ABD eyaletleri ve Filipinler ve bazı takım adalarında kısmi ücretlendirme veya yasaklamalara gidilmektedir.

3.2. Türkiye’de Plastik Poşetlerin Kullanımının Azaltılmasına Yönelik Alınan Önlemler

Türkiye’de Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 10.12.2018 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanması ile plastik poşetlerin kullanımının azaltılması uygulaması fiyatlandırma yolu ile hükme bağlanmıştır. 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 8. maddesinde “Kaynakların verimli yönetimi ve plastik poşetlerden kaynaklanan çevre

kirliliğinin önlenmesi amacıyla plastik poşetler satış noktalarında kullanıcıya veya tüketiciye ücret karşılığı verilir. Uygulanacak taban ücret 25 kuruştan az olmamak üzere Bakanlıkça oluşturulacak komisyon aracılığı ile belirlenir ve her yıl için güncellenir.” ifadesi yer almaktadır.

2019 yılı itibariyle plastik poşetlerden 25 kuruş ücret alınmaya başlanmıştır. Alınan ücretin bir kısmı devlete geri kazanım katılım payı olarak ödenmektedir. 2872 sayılı Kanuna ekli (1) sayılı listede plastik poşetler için satış noktalarından tahsil edilmesi gereken geri kazanım katılım payı tutarları belirlenmiştir. 2019 yılında 15 kuruş olan geri kazanım katılım payı, 28.12.2022 tarihinde resmî gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanı kararı ile 2023 yılından itibaren 38,5 kuruş olmuştur. Tüketicilerin ödediği ücret ise 2023 yılında 25 kuruştur.

Plastik poşet fiyatlandırılmasının ana hedefi çevre kirliliğinin azaltılmasıdır. Plastik poşetler çevre için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca, poşetlerin üretimi için kullanılan kaynaklar ve enerji de önemli bir çevresel etkiye sahiptir. Poşetlerin ücretlendirilmesi ile tüketici davranışları değiştirilerek, tekrar kullanılabilir poşetlerin ve alternatif ambalajların kullanımı teşvik edilmektedir. Böylece, plastik poşet kullanımının azaltılması ile çevre üzerindeki olumsuz etkiler de azaltılmaktadır.

Türkiye’de uygulamanın amacı plastik poşet kullanımını kişi bazında düşürmektir. Plastik poşetlerin yaydığı negatif dışsallıkların içselleştirilmesi ve çevreye verilen zararın azaltılması esastır. Fakat ÇŞİDB’nin belirlediği “Plastik Poşet Ücretlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar” içerisinde uygulamanın istisnaları yer almaktadır. Ücrete tabi olmayan poşet kullanımları aşağıda belirtilmiştir.

- a) “Ekmek, sebze, meyve, peynir, zeytin, hayvansal gıda gibi açık satılan gıdaların hijyenini sağlamak için kullanılan, çift kat kalınlığı 15 mikron ve altında olan, 500x350mm (körük kalınlığı ve sap uzunluğu dâhil) ebadından küçük saplı/sapsız poşetler
- b) Plastik içeren malzemelerden, dokumalı veya dokumasız metotla üretilen, tekstil ürünü çok kullanımlık poşetler
- c) Canlı sucul hayvan satışında kullanılan sapsız poşetler
- d) Yumrulu ve/veya benzer tohumlu bitkilerin satışında kullanılan sapsız poşetler
- e) Sadece hizmet verilen fakat ürün satışı gerçekleştirilmeyen yerlerde kullanıcıya veya tüketiciye verilen poşetler (kuru temizleme, lostra vb.)
- f) Kargo poşetleri
- g) Gümrüksüz mağazalardan alınan ürünler için ilgili mevzuatı gereği kullanılması zorunlu olan özel poşetler”

Plastik poşet kullanımının çevreye ciddi zararlar verdiği bilinmesine ve bu zararın maliyetinin içselleştirilmesi sağlanmaya çalışılmasına rağmen istisnanın kapsamının bu kadar geniş tutulması, düzenlemenin etkinliğini sınırlamaktadır. Çevre kirliliği ile mücadele ve tasarruf konusunda istenilen sonuca ulaşmak güç olmaktadır.

4. Plastik Poşetlerin Fiyatlandırılmasının Negatif Dışsallıkları Azaltma Yönünden Değerlendirilmesi

2019 yılından itibaren uygulanmaya başlayan plastik poşet fiyatlandırması, bireylerin tüketim alışkanlıklarını değiştirerek plastik poşet kullanımını azaltmayı ve negatif dışsallıkların içselleştirilmesini amaçlamıştır (Avcı ve Dirican, 2021:136). Devletin yaptığı bu müdahalenin etkinliğinin değerlendirilebilmesi için öncelikle ÇŞİDB'nin açıklamaları kapsamında uygulamanın sonuçlarını görmek gerekmektedir.

ÇŞİDB'nin yaptığı açıklamaya göre Türkiye'de yıl içerisinde yaklaşık 30-35 milyar plastik poşet tüketilmektedir. Plastik poşetlerin denizde 400 yıl, doğada 800 yıl içerisinde yok olduğu ifade edilerek uygulamanın gerekçesi de belirtilmiştir. Uygulamanın ilk 4-5 gününde, poşet kullanımında % 50 oranında bir azalma görülmüştür (ÇŞİDB, 2019a)

2018 yılında beş büyük market zincirinde Ocak ve Şubat aylarında kullanılan poşet miktarı 600 milyon adet iken, 2019 yılında poşetlerin ücretli olması üzerine kullanılan poşet miktarı 150 milyon adete düşmüştür. Uygulamanın ilk iki ayında % 75 oranında bir azalma gözlenmiştir (ÇŞİDB, 2019b)

2019 yılının ilk 11 ayında plastik poşet kullanımı yaklaşık yüzde 77 oranında azalmıştır. Aylık 35 adet olan kişi başı plastik poşet kullanımı yaklaşık 10 adete kadar düşmüştür. Aynı zamanda 2019 yılının Aralık ayından itibaren yaklaşık 200 bin ton plastik kullanımı önlenmiştir. 1 ton plastiğin üretimi ve geri dönüşüme tabi tutulmadan doğaya bırakılması ile 41 kilogram sera gazı salınımı gerçekleştirileceği bilinmektedir. Yaklaşık olarak 200 bin ton plastiğin kullanımının önüne geçilmesi ile 8 milyon kilogram sera gazı salınımının önüne geçildiği belirtilmiştir (ÇŞİDB, 2020).

Uygulamanın başladığı 2019 yılından, Eylül 2020 tarihine kadar plastik poşet kullanımı % 75 oranında azalmıştır. % 75 azalma oranı ile Türkiye'de plastik poşet üretiminde kullanılan plastik hammadde ithalatı azalmış ve yaklaşık 2,44 milyar TL tasarruf edilmiştir. Ayrıca 354 bin ton plastik atığın kullanılmasının önüne geçilmiştir. Bir plastik poşetin ortalama ağırlığının 8 gram olduğu düşünüldüğünde 14 bin 640 ton sera gazı salınımının da engellendiği belirtilmiştir (ÇŞİDB, 2021).

Uygulamanın başladığı 2019 yılından, Ağustos 2022 tarihine kadar plastik poşet kullanımını % 65 oranında azalmıştır. Uygulama ile toplamda yaklaşık olarak 3,8 milyar TL tasarruf edildiği ifade edilmiştir. Toplamda 550 bin ton plastik atığın oluşumunun önüne geçilmiş ve bu sayede yaklaşık olarak 22 bin 146 ton sera gazı salınımı önlenmiştir (ÇŞİDB, 2022).

ÇŞİDB'nin yaptığı açıklamalar değerlendirildiğinde devletin yaptığı düzenlemenin hedefine kısmen de olsa ulaşabildiği söylenebilir. Plastik poşet kullanımında önemli düzeyde azalma olmuştur. Uygulamanın 2019 yılındaki başarısı ile kıyaslandığında 2022 yılına gelindiğinde plastik poşet kullanımını azaltma konusunda etkisinin azaldığını görmekteyiz. 2019 yılında 25 kuruş olan plastik poşetin fiyatının arttırılmaması bu durumun sebepleri arasında gösterilebilir. Ayrıca uygulamanın istisnasının geniş tutulması da etkinliği azaltmaktadır.

Plastik poşetlerin fiyatlandırılmasının amacı çevreyi korumak, negatif dışsallıkların içselleştirilmesidir. Fakat geri kazanım katılım payı olarak genel bütçeye katkı sağlaması dolayısı ile çevresel tahribatın iyileştirilmesi bir gelir kaynağı olarak da görülebilir. Plastik poşet ücretleri üzerinden ve diğer ürünlerden tahsil edilen geri kazanım katılım payı ile bir gelir elde edilmiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı uygulamadan elde edilen gelirler ile ilgili net bir veri paylaşmamaktadır (Şahin, 2023: 68).

Toplanan gelirler, Genel bütçe yönetim gelirleri içerisinde “Çevre Atık Yönetimi Geri Kazanım Katılım Payı Gelirleri” adlı gelir kaleminde gösterilmektedir. 2022 yılında bu başlık altında 3.582.326 TL gelir elde edilmiştir. (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2023). Bu rakamın toplam bütçe içerisindeki payı % 0,02 bile değildir. Aynı zamanda geri kazanım katılım payından elde edilen gelirlerin doğrudan çevresel tahribatın iyileştirilmesi için kullanıldığına dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Plastik poşet ithalat miktarlarının ne düzeyde olduğu hususu da uygulamanın etkinliği açısından önem teşkil etmektedir. Plastik poşetlerin ithalatı gümrükte “3923 GTİP Kodu³” ile gerçekleştirilmektedir. Bu kod içerisinde yalnızca plastik poşet mamul ithalatı bulunmamaktadır.

³ GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

Tablo 2: 3923 GTİP Kodu ile yapılan Plastik Mamul İthalatı (Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül vb.)

Yıl	Bin Ton	Milyon Dolar
2017	63	284
2018*	32	151
2019	60	275
2020	81	377
2021	82	404
2022	86	450

Kaynak: PAGEV'in (Türk Plastik Sanayicileri Araştırma Geliştirme ve Eğitim Vakfı) 6 yıllık Plastik Sektör İzleme Raporları incelenerek tarafımızca oluşturulmuştur.

*2018 yılının ilk 6 ayı

Tablo incelendiğinde GTİP 3923 kodu ile yapılan ithalatın yıllar içinde azalmadığını görmekteyiz. Uygulama sonuçlarına göre plastik poşet kullanımının azalmasına rağmen ithalat hızla artmaktadır.

PAGEV'in 2022 yılı plastik sektör izleme raporuna göre plastik mamul üretimi içerisinde plastik ambalaj malzemelerinin payının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Raporla geçtiğimiz yıl için; "2022 yılında 10,5 milyon tonluk toplam plastik mamul üretimi içinde yaklaşık 4,41 milyon ton ile plastik ambalaj malzemelerinin başı çektiği, plastik inşaat malzemeleri üretiminin ise 2,1 milyon ton ile plastik ambalaj malzemelerini takip ettiği görülmektedir." ifadesi yer almaktadır. Bu nedenle plastik poşet kullanımının sınırlandırılması amaçlayan düzenlemenin etkinliğinin beklenen şekilde olmadığı yorumu yapılabilir.

Sonuç

Sürdürülebilir kalkınmanın en önemli özelliği, kalkınmanın çevreye olan etkilerinin en aza indirgeme çabasıdır. Plastik poşet kullanımı tartışmasız çevre üzerinde negatif yönde bir etki yaratmaktadır. Plastik poşetlerin doğada uzun süre var olması özellikle su kaynaklarını önemli ölçüde tehdit etmektedir.

Danimarka, Hollanda gibi ülkeler plastik poşet kullanımını azaltmaya yönelik vergi koyarken; İspanya, Belçika gibi ülkeler gönüllü vergi anlaşmaları yoluyla plastik poşet

kullanımını azaltmaya çalışmışlardır. Fransa, İtalya, Kanada, Çin gibi ülkelerde ise plastik poşet kullanımını doğrudan yasaklanmıştır.

Türkiye’de yakın tarihte yürürlüğe giren düzenleme ile, plastik poşetlerin kullanımının azaltılması uygulaması fiyatlandırma yolu ile hükme bağlanmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığının belirlediği istisnaların geniş tutulması ve 2019 yılında 25 kuruş olan plastik poşetin fiyatının arttırılmaması bu uygulamanın başarısı şansını azaltmaktadır. Buna rağmen uygulamanın en azından tüketiciler açısından plastik poşet kullanımında önemli ölçüde azalma meydana getirdiği gözlemlenmiştir.

Plastik poşetlerin denizde dört yüz yıl ve doğada sekiz yüz yıl kaldığı düşünüldüğünde, kullanımının kısıtlanması büyük önem arz etmektedir. Günümüzün en önemli sorunu olan küresel ısınma ve sera gazlarının azaltılmasında, plastik poşetlerin kısıtlanması kayda değer etki yaratacağı çalışmada vurgulanmıştır.

Plastik poşetten toplanan gelirler, Genel bütçe yönetim gelirleri içerisinde “Çevre Atık Yönetimi Geri Kazanım Katılım Payı Gelirleri” adlı gelir kaleminde gösterilmektedir. Bütçede Adem-i Tahsis İlkesi gereği toplanan gelirler doğrudan bir hizmet için harcanamamaktadır. Bu yönüyle çevreye olan etkisini ölçmek imkânsız hale gelmektedir. Bunun yerine bir fon oluşturularak, toplanan gelirler çevreyi iyileştirmek ve negatif dışsallıkların azaltılması yönünde kullanıldığında daha etkili olacaktır.

Kaynakça

Avcı, M. (2014). İdarenin Kamu Hizmeti Faaliyetlerinde Daralma ve Dönüşüm: Özelleştirme ve Regülasyon. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 16, 105-139.

Avcı, O. ve Dirican, H. (2021). Seçilmiş OECD ülkeleri bağlamında plastik poşet vergisi üzerine bir değerlendirme. *Mali Çözüm Dergisi*, 31 (165), 121-144.

Bator, F. (1995). The Anatomy of Market Failure. In: Estrin, S., Marin, A. (eds) *Essential Readings in Economics*. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-24002-9_7

Benk, S. (2006). Çevresel Dışsallıkların İçselleştirilmesinde Kullanılan Regülasyon ve Hukuki Sorumluluk Sistemlerinin Değerlendirilmesi. *Çimento İşveren Dergisi*, 20 (5), 25-33.

Çetin, T. (2005). Çevresel Dışsallıklar ve İçselleştirme Yöntemleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (3), 143-166.

Çevik, S. ve Demir, M. (2005). Devletin Düzenleyici Rolü ve Regülasyon Teorileri. *Öneri Dergisi*, 6 (23), 249-257.

Garay J.P. (2015). The Concept of Work in a Common Good Theory of the Firm, *Business & Professional Ethics Journal*, Vol. 34, No. 1, pp. 45-70

Gordon, W J (2002). Market Failure and Intellectual Property: A Response to Professor Lunney *Boston University. School of Law* 82(4):1031-1039.

Güzel, S. ve Özkan, E. (2019). Plastik Poşet Vergisi Uygulaması: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Vergi Dünyası Dergisi*. (38) 455, 43-57.

Kargı, V. ve Yüksel, C. (2010). Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri. *Maliye Dergisi*, 159, 183-202.

Mutlu, A. (2006). Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları. *Maliye Dergisi*, (150), 53-77.

Ormanoğlu, H. D. (2022). Regülasyonun Anayasal Yeri ve Kısıtları. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 1620-1665.

Özbilgi, F. (2020). Piyasa Başarısızlıklarından Dışsallıklar ve Çözüm Yollarına İlişkin Değerlendirmeler. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 2 (1), 70-90.

Özyürek, M. (2023). Globalisation Of Homo Economicus And Plastic Bag Regulations. *Law And Justice Review*, (25), 31-50.

Parlakay, O. ve Yavuz, A. (2016). Negatif Dışsallıkların Çevreye Olumsuz Etkilerinin Önlenmesinde Kullanılan Çözüm Yolları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 210-220.

Randall A. (1974). Coase Externality Theory in a Policy Context, *Natural Resources Journal*, Vol. 14, No. 1, pp. 35-54

Sarısoy. S. (2010). Düzenleyici Devlet ve Regülasyon Uygulamalarının Etkinliği Üzerine Tartışmalar. *Maliye Dergisi*, 159, 278-298.

Sezer, Ö. ve Dökmen, G. (2018). Kirlenen Öder İlkesi Çerçevesinde Türkiye’de Çevre Vergileri ve Negatif Dışsallıklar Sorunu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57). 163-181.

Söyük, M. (2012). *Türkiye’de Akaryakıt Türü Üzerinden Alınan Vergilerin Negatif Dışsallıklar Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Stigler George J. (1971). *The Bell Journal of Economics and Management Science*, Vol. 2, No. 1, pp. 3-21

Şahin, M. (2020). Sürdürülebilir Çevre Dinamikleri İçin Yeni Bir Enstrüman: Plastik Poşet Vergisi. *Vergi Raporu Dergisi*, 246, 107-121.

Şahin, Ö. (2023). *Türkiye’de Plastik Poşet Vergisi Uygulaması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tabar, Ç. (2021). Negatif Dışsallıkların İçselleştirilmesinde Plastik Poşet Vergisi: Türkiye’de Ücretli Poşet Uygulamasının Değerlendirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 31(165), 167-186.

Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, (4), 146-169.

Uçman, B. (2020). Plastik Poşet Ücretlendirmesinin Tüketici Davranışları Üzerine Etkisinin Anket Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Isparta İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

<https://agri.csb.gov.tr/yeni-yilda-plastik-posete-zam-uygulanmayacak-haber-253753> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://csb.gov.tr/bakan-kurum-plastik-poset-fiyati-degismedi-bakanlik-faaliyetleri-37363> (Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://csb.gov.tr/bakan-kurum-plastik-poset-kullanimi-yuzde-50-azaldi-bakanlik-faaliyetleri-25411> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Plastic_bag_ban#cite_note-auto2-36 (Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://erzincan.csb.gov.tr/tuketilen-poset-miktari-600-milyondan-150-milyon-adete-dustu-haber-239396> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2872.pdf> (Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://pagev.org/upload/files/Hammadde%20Yeni%20Tebli%C4%9F%20Bilg.%203/T%C3%BCrkiye%20Plastik%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20C4%B0zleme%20Raporu%202017.pdf> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://pagev.org/upload/files/Plastik%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202022%20-%20Ocak%20-Aral%C4%B1k.pdf> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://pagev.org/upload/files/Plastik%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202021%20%28Ocak%20-Aral%C4%B1k%29.pdf> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://pagev.org/upload/files/Plastik%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202019.pdf>
(Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://pagev.org/upload/files/T%C3%BCrkiye%20Plastik%20Sekt%C3%B6r%20C4%B0zleme%20Raporu%202020%20revize%20%283%29.pdf> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181210-4.htm> (Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/kars/haberler/plast-k-posetler-n-ucretlend-r-lmes-ne-il-sk-n-usul-ve-esaslar-20190108125558.pdf> (Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://muhasebat.hmb.gov.tr/> (Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/haberler/plast-k-poset-kullaniminin-azaltilmasi-genelge-20190114084754.pdf> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://www.csb.gov.tr/plastik-poset-kullanimi-yuzde-75-oraninda-azaldi-bakanlik-faaliyetleri-31995#:~:text=Polietilen%20maddeler%20ise%20at%C4%B1k%20haline> (Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://www.gumruk.com.tr/gtip/listele.aspx?ID=3923> (Erişim Tarihi:27.05.2023)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221228-2.pdf> Erişim Tarihi:20.04.2023)

<https://yalova.csb.gov.tr/plastik-posetten-3-5-yilda-3-8-milyar-tl-tasarruf-edildi-haber-272435>
(Erişim Tarihi:25.05.2023)

<https://muhasebat.hmb.gov.tr/> (Erişim Tarihi:23.06.2023)

KAMULAŞTIRMASIZ EL ATMA DAVALARI VE KAMULAŞTIRMA BEDELİNİN TESPİTİ DAVALARININ MÜLKİYET HAKKI ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

Öğretim Görevlisi, Zeynep Büşra Bilgin

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Teknik Meslek Yüksekokulu

- 0009-0009-3536-4887

ÖZET

Mülkiyet hakkı T.C. Anayasası m.35 ve İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme' ye Ek Protokol m.1 ile koruma altına alınmış temel haklardandır. Kamu yararı söz konusu olduğunda yasal hükümler ve genel hukuk ilkeleri doğrultusunda idare tarafından mülkiyet hakkı kısıtlanabilir. Bu bağlamda “kamulaştırma” kamu yararı adına mülkiyet hakkını kısıtlayan bir idari işlemdir. İdare tarafından uzlaşma yolu ile kamulaştırma yapılamaması halinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu m.10’ da düzenlenen “Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Davası” açılarak mahkeme yoluyla kamulaştırma süreci sonuçlandırılmaktadır. “Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Davası” mülkiyet hakkı ve kamu yararı dengesinin korunabilmesi için özel yargılama usulüne tabidir. Bazı hallerde idare kamulaştırma yapılmaksızın kişilerin mülkiyetine doğrudan yahut irtifak hakkı tesis edilmek suretiyle el konulmaktadır. Bu durum 2942 sayılı kanunun geçici 6. Maddesinde düzenlenmiş olup mülkiyet hakkı ihlal edilen kişiler, bu işlemi gerçekleştiren idareye karşı tazminat davası açabilmektedir. Kamulaştırmaz el atma nedeniyle tazminat davalarında yargılama neticesinde verilen karar taşınmaz değerinin tespiti, idareden tahsili ile taşınmazın mülkiyetinin idareye devridir. Söz konusu davalar netice bakımından kamulaştırma bedelinin tespiti davaları ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmamızın ilk bölümünde kamulaştırma bedel tespiti davaları ve kamulaştırmaz el atma davaları tanımlanmıştır. İkinci bölümünde her iki dava türü de amaç, konu, yargılama usulü ve kararların icrası bakımından karşılaştırılmış, sonuç kısmında ise tespit edilen bulgular mülkiyet hakkının korunması çerçevesinde değerlendirilmiş ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : mülkiyet hakkı, kamulaştırmaz el atma, kamulaştırma bedelinin tespiti

I. GİRİŞ

Devletin kişilere karşı yükümlülükleri arasında yer alan mülkiyet hakkının korunması temel prensibinin istisnası Anayasa m. 35 ile düzenlenmiştir. Bu kapsamda kamu yararı söz konusu olduğunda mülkiyet hakkı sınırlanabilmektedir. Mülkiyet hakkının sınırlandırılması ve idarelerce özel tüzel ve gerçek kişilere ait taşınmazların devir ve tescili kamulaştırma ile mümkündür. Kamulaştırma tamamıyla kanunlara dayanan ve idarenin hukuka uygun yollarla özel kişilerden taşınmaz edinme yöntemidir.

Bununla birlikte kimi zaman idarelerce kamu yararı esas alınarak hukuka aykırı yollarla, kamulaştırma yapılmadan yahut tamamlanmadan da özel kişilerin taşınmazları kullanılabilir. Bu durum hukuk literatürümüzde kamulaştırmaz el atma olarak tanımlanmakta olup haksız fiil olarak değerlendirilmektedir. İdarenin kamulaştırma işlemi ile gerçekleştirebileceği bir kamu hizmetini hukuka ve yasalara aykırı olarak el atma sureti ile gerçekleştirmesi halinde her ne kadar idarenin amacı kamu yararının gözetilmesi olsa da kişiler nezdinde farklı sonuçlar elde edilmekte ve menfaat dengesi zarar görebilmektedir.

Kamulaştırma sürecinin bir bütün olarak yasalarla belirlenmiş olması bu süreçte malikin haklarının daha net ortaya konulmasına imkân tanımıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ise yargılamalar ve yasal değişikliklerde malikin hakları ve yararı mümkün oldukça iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Buna karşın kamulaştırma ile aynı amacı taşıyan kamulaştırmaz el atmanın yasal bir düzenlemeye tabi olmaması ve haksız fiil mahiyetinde olması, malikin haklarının genel hukuk hükümleri kapsamında korunmasına imkân tanımaktadır. Bu durum idarenin aynı amaçla kamu hizmetine tahsis ettiği taşınmazlar bakımından idarenin eyleminin mahiyetine göre malikin haklarının ve korunan menfaatinin farklılaşmasına, adil ve eşit muamele hakkının zedelenmesine sebebiyet vermektedir. Bu mağduriyetin daha net açıklanabilmesi için çalışmamızda öncelikle genel hatları ile her iki müessese de ayrı ayrı ele alınmış, akabinde ise kamulaştırma sürecinde yargılamalara konu olan bedel tespit davaları ile kamulaştırmaz el atma nedeniyle açılan bedel davaları karşılaştırmalı olarak yargılama usulünde yaşanan farklılıklar değerlendirilerek mülkiyet hakkı kapsamında incelenmiştir.

II. TÜRK HUKUK YARGILAMASI KAPSAMINDA KAMULAŞTIRMA VE KAMULAŞTIRMASIZ EL ATMA

1. Kamulaştırma

Kamulaştırma işlemi Anayasa' nın 46. maddesine dayanmaktadır. Buna göre devlet ya da kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde özel tüzel yahut gerçek kişilere ait taşınmaz malların tamamını yahut bir kısmını tek taraflı bir idari işlemle ve bedeli peşin ödenmek suretiyle ilgili kamu kurumunun adına devir yahut tescil edebilmektedir(Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir, 2021 s.479). O halde kamulaştırma işlemi “*kamu yararı amacıyla devlet ve kamu tüzel kişileri tarafından kişilerin taşınmaz mallarının ve kaynaklarının kanunla belirtilen usul ve esaslara göre yetkili organlar tarafından verilen karara göre ve parası peşin ödenerek zorla mülkiyetinin sahiplenilmesi ya da irtifak kurulması*” olarak tanımlanabilir(Yıldırım ve Başsorgun, 2007, s. 43). Dolayısı ile Anayasa m.46 kapsamında idareye verilen mülkiyet hakkını kısıtlama yetkisi belirli şartlara tabidir. Bu şartlar; özel mülkiyete tabi bir taşınmazın kamu yararı için kullanımının zorunluluğu, taşınmazın bedelinin nakden ve peşin olarak malikine ödenmesi ve tüm kamulaştırma sürecinin kanuna dayanması ve yalnızca kanunda öngörülen usullere uyularak gerçekleştirilmesi şeklinde olup idareye belirli yükümlülükler yüklenmiştir(Ayan, 2020, s.268-272).

Yasa koyucu yalnızca kamulaştırma sürecinde uygulanacak usul ve yöntemlerin belirlenmesi için 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununu düzenlemiştir. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında özel mülkiyete konu bir taşınmazın kamulaştırılması için öncelikli olarak uygulanacak yöntem satın alma usulüdür(2942 s. Kanun m.8). Buna göre idare tarafından kamu yararı kararı alınarak kamulaştırılmasına karar verilen taşınmazın tahmini bedeli kurulan kıymet takdiri komisyonunca tespit edilir. Taşınmazın tahmini bedel tespiti yapıldıktan sonra taşınmaz maliki pazarlık yapılmak üzere uzlaşma görüşmelerine davet edilmektedir. Malik ve idare arasında pazarlık görüşmelerinin olumlu sonuçlanması halinde, bu görüşme ve anlaşılan bedel tutanak altına alınarak taraflarca imzalanır. Malikin tapu müdürlüğü huzurunda ferağ vermesi akabinde ise taşınmaz idare adına devir ve tescil edilir(2942 s. Kanun m.8/6).

İdarenin satın alma usulü yoluyla kamulaştırma işlemini tamamlaması her zaman mümkün değildir. Zira satın alma usulünde gerçekleşen pazarlık sürecinde idarenin taşınmaz bedeli için ödeyebileceği üst limit kıymet takdir komisyonunca taşınmaz için belirlenen tahmini bedeldir(2942 s. Kanun m.8/5). Bu durum idarenin pazarlık sürecindeki hareket alanını kısıtlamaktadır. Dolayısıyla pazarlık görüşmelerinde malikin komisyonca belirlenen tahmini bedelden daha üst bir tutarı talep etmesi halinde görüşmelerin olumlu sonuçlanması mümkün değildir. Yine maliklerin uzlaşma görüşmelerine katılmama ihtimali de mümkündür. Bu hallerde idare tarafından 2942 s. Kanun m. 10 kapsamında bedel tespiti ve taşınmazın idare adına tescili için dava açılacaktır.

2. Kamulaştırma Bedelinin Tespiti Davası

24.04.2001 tarihinde 4650/5 sayılı yasa maddesi ile yapılan değişiklik öncesinde satın alma usulü ile kamulaştırma süreci tamamlanamayan taşınmazlar bakımından taşınmazın bedel tespitinin yapılması idarenin yetkisindeydi. İdare tarafından bedel tespit edildikten sonra bu durum taşınmaz malikine Tebliğat Kanunu hükümleri doğrultusunda tebliğ edilmekte ve malikin bu bedele karşı itiraz etme hakkı bulunmamaktaydı. Zira 2942 s. Kanun mülga 8. maddesinde “*Ancak, kamulaştırmaya ve bedeline itiraz davaları açılmaz.*” şeklinde açık hüküm bulunmaktaydı. 24.04.2001 tarihinde 4650/5 sayılı yasa ile kamulaştırma bedelinin tespiti mahkemelere devredilmiştir. Dolayısıyla kamulaştırma bedelinin tespiti ve tesciline ilişkin davalar yargılama sistemimize 2001 yılı itibariyle dâhil edilmiştir. Bu sayede ise kamulaştırma bedelinin tespiti sürecine malikin de dâhil olma ve kamulaştırma için belirlenen bedele itiraz edebilme hakkı tanınmış, ayrıca kamulaştırma bedelinin belirlenmesi idarenin inisiyatifinden çıkarılarak objektif mahkemelere devredilmiştir(Kuru, 2019, s.69).

Hali hazırda yürürlükte olan 2942 s. Kanun m.10 gereği, kamulaştırma kararı verilmiş olmasına karşın satın alma usulü ile kamulaştırılmamış özel mülkiyete tabi taşınmazların idare adına devir ve tescili için, kamulaştırma işlemini gerçekleştiren idare tarafından, taşınmazın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine taşınmazın bedelinin tespiti ve tescil talebiyle başvurulması gerekmektedir(Oğuzman vd., 2021, s.480). Dolayısı ile bu davalar bakımından satın alma usulüne başvurulmuş olması ve satın alma usulüne ilişkin tüm sürecin eksiksiz bir şekilde tamamlanmış olması dava şartıdır(Hayta, 2009, s.78).

Kamulaştırma süreci taşınmazın idare adına tescili ile sona ermektedir. Ancak bedel tespiti ve tescil işleminin mahkeme kararı ile belirlendiği bu hallerde idare için kamulaştırma süreci

uzamaktadır. Bu nedenle yasada hem idarenin kamulaştırma sürecinin zarar görmemesi ve kamu yararının korunması hem de malikin haklarına daha hızlı kavuşabilmesi amacıyla kamulaştırma bedelinin tespiti ve tesciline ilişkin davalarda yargılama sürecine dair özel hükümler getirilmiştir (TBMM 21. Dönem 06.04.2001 tarihli 1/837 sayılı kanun tasarısı).

3. Kamulaştırmaz El Atma

Her ne kadar anayasa kapsamında idarenin özel mülkiyete konu taşınmazları ancak kamu yararını gözeterek ve kanuna dayalı kamulaştırma işlemi ile devralabileceği belirtilmişse de, gün geçtikçe yaygınlaşan bir uygulama olarak idareler, kamulaştırma sürecinin zahmeti ve külfetinden kaçınmak için sahibi tarafından aktif olarak kullanılmayan taşınmazları işgal edebilmekte ve kamu hizmetine açabilmektedir. Kamulaştırmaz el atma dediğimiz bu usul idarenin kanun dışı yöntemlerle haksız olarak özel mülkiyete konu taşınmazları, bedelini ödemeksizin kamu hizmetine açması yahut taşınmazın niteliğini, imar planını değiştirerek taşınmazı hukuken kamuya tahsis etmesine rağmen çok uzun süreler kamulaştırma yapmaktan kaçınarak taşınmazın değeri üzerinde malikin tasarruf hakkını kısıtlaması şeklinde tanımlanabilir(Çetintaş, 2020, s.27.;Şeker, 2012, s.100).

Hukukumuzda kamulaştırmaz el atmanın idarenin haksız bir eylemi olup olmadığı uzunca süre tartışma konusu olmuştur. Yargıtay eski kararlarında idarenin özel mülkiyete konu taşınmazlara doğrudan el atarak fiilen kullanması halini haksız fiil olarak yorumlarken, idarenin sadece imar planlarında yaptığı değişiklikler neticesinde, özel mülkiyete konu taşınmazlara yapılan hukuki müdahalelerin salt idari eylem olması nedeniyle haksız fiil değil, idari işlemin iptali ya da tam yargı davalarına konu olabileceğini değerlendirmemekteydi(Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı E. 1958/17- K. 1959/15, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 04.08.2023) Bu durum ise uzun yıllar boyu kişilerin yalnızca idarenin haksız fiili niteliğindeki fiilen el atma eylemi için tazminat talebinde bulunabileceği, hukuki olarak imar planı değişiklikleri ile kısıtlanan mülkiyet hakkının gerçek bir kısıtlama olarak kabul edilmemesi ve tazminata konu olamaması sonucunu doğurmuştur. Bu durum 2010 yılında Yargıtay İçtihadı Birleştirme 2010/5-662 E. 2010/651 K. S sayılı 15.12.2010 tarihli kararı ile değişmiştir. Zira Yargıtay bu kararında imar planı değiştirilerek özel mülkiyetten çıkarılan ve kamu hizmetine tahsis edilen taşınmazların çok uzun yıllar kamulaştırılmaması neticesinde, fiilen el atılmamış olsa dahi taşınmazın hukuki niteliğinin kısıtlanmış olması nedeniyle malikin taşınmaz üzerindeki haklarının kısıtlandığı bu nedenle de taşınmaza hukuken el atıldığını kabul etmiştir. Bu karar akabinde Kamulaştırma Kanununda da değişikliği gidilerek, 11.06.2013 tarihli 6487 sayılı kanun m.21 ile Kamulaştırma Kanununun fiili el atmayı düzenleyen geçici 6. Maddesine “Uygulama imar planlarında umumi hizmetlere ve resmî kurumlara ayrılmak suretiyle veya ilgili kanunların uygulamasıyla tasarrufu kısıtlanan taşınmazlar hakkında, 03/05/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununda öngörülen idari başvuru ve işlemler tamamlandıktan sonra idari yargıda dava açılabilir.” hükmü eklenmiştir. Söz konusu madde birçok kez revize edilmiştir. Ancak her halükarda 2010 yılından günümüze idarenin özel mülkiyete konu bir taşınmaza, malikin rızası dışında hukuki ve fiili olarak müdahalede bulunması ve kamu hizmetine tahsis etmesi nedeniyle malikin tasarruf yetkisinin kısıtlanması hali kamulaştırmaz el atma olarak kabul edilmiş ve malike haksız el atmaya karşı yasal yollara başvuru imkânı sağlanmıştır(Ülkü, 2022, s.425 vd.).

Kamulaştırmasız el atma eyleminden bahsedilebilmesi için her şeyden önce el atılan taşınmaza, el atan idarenin o taşınmazı kamulaştırma yetkisine sahip olması gerekmektedir(Çetintaş, 2020, s.62). Dolayısıyla el atan kurumun, kendisine yasalarda kamulaştırma yetkisi verilmiş bir kamu idaresi olması gerekmektedir. Aksi halde bu eylem şahıslar tarafından gerçekleştirildiğinde haksız işgal, kamulaştırma yetkisi olmayan idarelerce gerçekleştirildiğinde ise fiili yol olarak değerlendirilecek ve yalnızca zararın tazmini istenecek, taşınmaz idare adına tescil edilmeyecektir(Şeker, 2012, s.109).

Yüne kamulaştırmasız el atmanın söz konusu olabilmesinin ikinci şartı ise el atılan taşınmaza daha önce hiç kamulaştırma işlemi yapılmamış olması yahut kamulaştırma sürecinin tamamlanmamasıdır(Özkaya, 2019, s.994). Kamulaştırma süreci tamamlanmamış olan taşınmazlarda, idare tarafından kamulaştırma sürecine başlanmış olmasına rağmen, bedelde anlaşılabilmesi gibi durumlarda taşınmazın bedelinin tespiti için mahkemelere başvurmak yerine idare tarafından taşınmaza doğrudan el atılabilmektedir(Çetintaş, 2020,s.65) . Yine uygulamada çok sık karşılaşılan bir diğer husus da kamulaştırma sürecini başlatarak taşınmazın tapu kaydına kamulaştırma şerhi koyan idarenin ödenek eksikliği vb. nedenlerle kamulaştırma sürecini askıya alması halidir. Bu durumda taşınmaza fiilen el koyulmasa da hukuken imar planı değişikliği, fiilen ise tapu kaydına kısıtlayıcı şerh koyulması suretiyle el konulmuş olacaktır. Bu hallerde de kamulaştırmasız el atma söz konusudur. İdare tarafından kamulaştırma sürecinde taşınmaz malikine yapılan tebligatların usule aykırı olması halinde de kamulaştırmasız el atma gündeme gelmektedir(Yargıtay 5. H.D. 2015/13928 E.- 2016/ 4850 K. Sayılı kararı-<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, Erişim Tarihi 03.08.2023).

Yine kamulaştırmasız el atmayı düzenleyen geçici m.6' da yer aldığı üzere bir kısım el atma hallerinde dava yoluna başvurmadan önce el atan idareye başvuru yapılması zorunludur(2942 s. Kanun geçici m.6). Bu başvuru yasada uzlaşma başvurusu olarak ifade edilmektedir. İdare tarafından malikin uzlaşma başvurusuna müspet cevap verilmesi halinde kamulaştırma sürecine benzer şekilde kıymet takdiri yapılarak taşınmazın malikten satın alınması sağlanır. Taraflar arasında bedelde uzlaşılabilmesi halinde ise, uzlaşmazlık tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren üç ay içinde malik veya idare tarafından bedel tespiti davası açılabilir(2942 s. Kanun geçici m.6/6). Söz konusu dava kamulaştırma sürecinde anlaşılabilmesi halinde idare tarafından açılan dava ile aynı davadır. Ancak burada yalnızca idare değil malik tarafından da bu dava açılabilmesi gibi söz konusu dava açma süresi 2942 s. Kanun m.10 hükümlerinden farklı olarak 3 aylık bir süre ile sınırlandırılmıştır. Bu sürenin aşılması halinde ise malik tarafından kamulaştırmasız el atma davası açılabilir. Bu örneklerden de görüleceği üzere kamulaştırmasız el atma müessesesi ile kamulaştırma müessesesi bazen iç içe girebilmektedir.

4. Kamulaştırmasız El Atma Halinde Başvurulabilecek Yasal Yollar

Kamulaştırmasız el atmaya ilişkin kamulaştırma işleminin aksine genel bir kanuni düzenleme olmaması nedeniyle, taşınmazına kamulaştırmasız el atılan malikin başvurabileceği hukuki yollar da yasada net bir şekilde ele alınmamıştır(Bakırcı, 2021, 114 vd.). Bununla birlikte kamulaştırmasız el atma hakkındaki ilk temel kararlardan olan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 1956 tarihli E.1-K.7 sayılı kararında, malikin idareye karşı müdahalenin men-i ya da uygun bir bedel karşılığında taşınmazın idareye devri için bedel tahsili davası açabileceği

düzenlenmiştir(<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, Erişim Tarihi 03.08.2023). Bunun yanı sıra malikin genel hükümler çerçevesinde tazminat ya da ecrimisil davası açması da mümkündür(Şeker, 2012, s.124). Konumuz itibariyle kamulaştırmamız el atma halinde açılan bedel ve tazminat talepli davalar ele alınacaktır.

Hukukumuzda mülkiyet hakkının korunması prensibinin bir sonucu olarak mülkiyet hakkından kaynaklanan davalar zamanaşımı ya da hak düşürücü sürelerle tabi değildir(Anayasa Mahkemesi, 10.04.2003 tarihli, E:2002/112, K:2003/33 sayılı ve 17.03.2011 tarihli, E: 2009/58, 2011/52 sayılı kararları- <https://www.anayasa.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 02.08.2023). Bunun bir sonucu olarak kamulaştırmamız el atma davalarına ilişkin talepler de zamanaşımı ya da hak düşürücü sürelerle tabi değildir. Ancak idarelerin kamulaştırma ve kamulaştırmamız el atma nedeniyle üstlendikleri maddi külfetin zamana yayılması ve iş yükünün dağıtılması için 2942 s. Kanun Geçici 6. maddesi söz konusu davaların açılabilmesini bir kısım süre sınırlamaları ve uzlaşma yoluna başvuru gibi çeşitli dava şartlarına bağlamıştır.

2942 s. Kanun Geçici 6. maddesi doğrultusunda 09/10/1956 tarihi ile 04/11/1983 tarihi arasında fiilen el atılan taşınmazlar için mülkiyet hakkından doğan taleplerin mahkeme yoluyla ileri sürülebilmesinin ön koşulu dava açılmadan önce idareye yapılacak olan uzlaşma başvurusudur. Aynı şekilde zaman aralığı olmaksızın tüm hukuki el atmadan kaynaklı davalarda da uzlaşma başvurusu dava şartıdır. Dolayısı ile bu hallerde hak sahiplerinin öncelikli olarak taşınmaza el atan idareye uzlaşma talepli başvurmaları, bu başvurunun olumsuz sonuçlanması halinde ancak dava yoluna gidebilmeleri mümkündür.

2942 s. Kanun ek madde 1 kapsamında ise kamulaştırmamız hukuki el atma kapsamında bir taşınmazın imar planının kamu yararı amacıyla kamu hizmetine tahsis edilmek suretiyle değiştirilmesi halinde idareye uygulama imar planının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıllık süre tanınmıştır. Bu süre dolmadan önce taşınmazın ya kamulaştırılması yahut da mülkiyet hakkının üzerindeki kısıtlamanın kaldırılması için imar planı değişikliği yapılması gerekmektedir. Beş yıllık süre içerisinde malikin idare aleyhine kamulaştırmamız el atma nedeniyle dava açması mümkün değildir.

III. KAMULAŞTIRMASIZ EL ATMA DAVALARI VE KAMULAŞTIRMA BEDELİNİN TESPİTİNE İLİŞKİN DAVALARDA YARGILAMA USULÜ

1. Amaç

2942 s. Kamulaştırma Kanunu'na 4650 sayılı Kanunla gelen 10. maddeye ilişkin kanunun gerekçesinde “... kamulaştırma bedellerinin tespitinin mahkemelere bırakılarak, idarelerce yanlış yapılan tebligat ve ilânların mahkemelerce usulüne uygun şekilde yapılması, kamulaştırma sebebiyle ilgililerce açılması muhtemel olan ve çok uzun zaman alan, idare açısından kamulaştırmaları, yatırımları ve işlemleri sürüncemede bırakan, vatandaşlar açısından şikâyetlere konu edilen ve taşınmaz mallarının bedellerini geç almalarına sebep olan bedel artırımı veya idarece açılacak bedel indirimi, taşınmaz malın idare adına tescilli davalarının ortadan kaldırılarak, kamulaştırmanın tek davayla ve süratle çözümlenmesi amaçlanmıştır...” denilmektedir. Dolayısıyla kamulaştırma sürecinde açılan kamulaştırma

bedelinin tespiti ve tescili davalarında hem idarenin kamulaştırma amacının kamu yararı olması nedeniyle, yargılama sürelerinin kısaltılması ve en hızlı şekilde kamulaştırmanın tamamlanması hem de malikin en kısa sürede kamulaştırma bedelini tahsil etmesinin yanı sıra bedelin belirlenmesi sürecine de dâhil olması amaçlanmıştır(TBMM 21. Dönem 06.04.2001 tarihli 1/837 sayılı kanun tasarısı). Bu haliyle kamulaştırma sürecinde m.10 kapsamında açılan kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescili davaları kamu yararı ile malik menfaatleri arasında dengeyi korumayı amaçlamaktadır(Çetintaş, 2020, s.75). Bu kapsamda kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescili davaları bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunundan(HMK) ayrı olarak özel düzenlemeler getirilmiş, bu davalar genel hükümlere göre görülen diğer dava türlerinden ayrılmıştır.

Kamulaştırmaz el atma nedeniyle açılan bedel davası ise taşınmaz sahibi tarafından, el atılan taşınmazın bedelinin belirlenerek malike teslimi ve taşınmazın idare adına tescili için açılan bir dava çeşididir(Çetintaş, 2020, s.76) Dolayısıyla bu davalarda da temel amaç kamu yararı nedeniyle kamu hizmetine tahsis edilen özel mülkiyete konu taşınmazların her ne kadar idare tarafından hukuka aykırı şekilde kullanımı söz konusu olsa da, hukuka aykırılığın geri planda bırakılması ile idare adına taşınmazın devri ve kamulaştırma bedeline benzer şekilde taşınmaz bedelinin malike devridir. Söz konusu davaların kamulaştırma bedel tespiti davalarıyla amacı yargılama ile elde edilen sonucu aynıdır(Yılmaz, 2019, s.10). Ancak bu davaların yasal bir tanımı bulunmamakta olup yargı içtihatları ile çerçevesi çizilmiştir(Uşen, 2022, s.57). Dolayısıyla kamulaştırma bedel tespiti ile aynı sonucu doğuran ve aynı amacı taşıyan kamulaştırmaz el atma bedelinin tahsiline ilişkin davalar kamulaştırma bedel tespit davalarının aksine genel hükümlere tabidir. Bu durum ise malik bakımından aşağıda detaylı şekilde izah edileceği üzere mülkiyet hakkından doğan haklarına erişmesini geciktirebilmektedir.

2. Görevli ve Yetkili Mahkeme

2942 s. Kanun m.10' da kamulaştırma bedelinin tespiti için açılacak davalarda görevli ve yetkili mahkeme, taşınmazın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesi olarak kabul edilmiştir(2942 s. Kanun m.10/1) . Dolayısıyla kamulaştırmaya ilişkin davalarda görev ve yetki açıkça kanunla belirlenmiş olup kamu düzeni ilkesi gereği kesindir. Bunun bir sonucu olarak ise kamulaştırma bedel tespiti davalarında yetki unsuru Hukuk Muhakemeleri Kanunu(HMK) kapsamında ilk itirazlar arasında yer almamakta, doğrudan dava şartları arasında kabul edilmektedir(Kuru, Arslan ve Yılmaz. 2014, s.119).

Kamulaştırmaz el atma nedeniyle açılan bedel davalarında ise görev ve yetki HMK kapsamında düzenlenmektedir. Buna göre malvarlığına ilişkin davalara bakmakla görevli mahkemeler asliye hukuk mahkemeleridir. Bun durum fiili el atma davaları bakımından tartışmasız kabul edilmekteyken, hukuki el atmadan kaynaklı kamulaştırmaz el atma davaları günümüze kadar idari işlem olarak kabul edilmekte ve 2942 s. Kanun gereği idare mahkemesinin görevli olduğu kabul edilmekteydi(2942 s. Kanun mülga Ek 1 madde). 2018 yılında Anayasa Mahkemesinin 2016/181 E. 2018/111 K. sayılı kararı ile bu madde iptal edilmiş ve akabinde 7421 sayılı kanun m.3 ile 2942 s. Kanunun Ek 1. maddesinde değişikliğe gidilerek hukuki el atmadan kaynaklı davaların da adli yargıda görüleceği şeklinde yasal

düzenleme getirilmiştir(<https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, erişim tarihi, 03.08.2023). Bu sayede ise kamulaştırmasız el atma davaları bakımından yargı birliği sağlanarak asliye hukuk mahkemelerinin bu alanda ihtisaslaşmış tek mahkeme olması sağlanmıştır.

Yetki konusu ise HMK m.12 ile düzenlenmiş olup, taşınmazın aynına ilişkin davalarda taşınmazın bulunduğu yer mahkemeleri kesin yetkilidir. Kesin yetki hükümleri gereği bu davalar bakımından da yetki ilk itiraz değil doğrudan dava şartıdır (Kuru vd., 2014, s.119). Dolayısıyla her iki yargılama bakımından da aynı amacın yanı sıra yargılamayı yürütecek mahkemenin görev ve yetkisi de aynı şekilde düzenlenmiştir.

3. Davanın Tarafları

2942 s. Kanun m.10 kapsamında açılacak bedel tespiti davalarında davacı sıfatı yalnızca kamulaştırma işlemini gerçekleştiren idareye tanınmıştır(Hayta, 2009, s.181). Dolayısıyla bu davalarda malik doğrudan dava açma yetkisine sahip olmayıp davalı sıfatına haizdir. Bu durumun istisnası ise kanunun geçici 6. maddesi kapsamında yapılan uzlaşma görüşmeleri kapsamında bedelde anlaşılama halidir. Kanun geçici m.6' da uzlaşma görüşmeleri gerçekleşmesine rağmen bedelde uzlaşmayan taraflar için doğrudan bedel tespit davası kelimesini kullanarak ve ayrıca m.8, m. 10 ve m.15' e atıf yaparak m.10 kapsamında ele alınan bedel tespit davasının açılabilmesini kabul etmiştir. Ancak burada davacı bakımından bir değişikliğe gidilerek taşınmaz malikinin de tutanak tarihinden itibaren 3 ay içerisinde bedel tespit ve tescil davası açabileceğini ifade etmiştir.

Kamulaştırmasız el atma nedeniyle açılan davalarda davacı taşınmazın maliki davalı ise kamulaştırma yetkisine haiz olmasına rağmen taşınmaza kamulaştırmadan en atan idaredir(Uşen, 2022, s.64). Dolayısı ile söz konusu davalarda davacı birbirinin tersi şeklinde konumlanmıştır.

4. Yargılama Usulü

Kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin davalarda da kamulaştırmasız el atma nedeniyle açılan bedel davalarında da 2942 s. Kanun m.37 gereği basit yargılama usulü kabul edilmiştir. Basit yargılama usulü HMK. m 316 vd. hükümlerinde düzenlemiştir. Kamulaştırmasız el atma davalarında HMK hükümleri istisnasız uygulanırken, kamulaştırma bedelinin tespiti davalarında HMK hükümlerine ek olarak özel yargılama usulü de belirlenmiştir.

Basit yargılamada davaya cevap süresi tebliğden itibaren iki haftayken(HMK m.317/2), kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin davalarda davalıya cevap dilekçesi sunmak için 10 günlük süre tanınmıştır(2942 s. Kanun m.10/3/h). Yine mahkemenin davanın açıldığı tarihten itibaren en geç 30 gün içerisinde davalıya tensip zaptı ve dava dilekçesini tebliğ etmesi ve duruşma gününü belirlemesi gerekmektedir(2942 s. Kanun m.10/2). Basit yargılamada ise böyle bir süre sınırı yoktur. Bunun yanı sıra taraflar talep etmese dahi kamulaştırma bedel tespiti davalarında mahkeme delilleri resen toplayacaktır, basit yargılamada ise delilleri taraflar getirir(HMK m.318). Yine bu davalarda taraflar davayı takip etmeseler ve duruşmalara

katılmasalar dahi yargılama devam etmektedir(2942 s. Kanun m.10/10). HMK hükümleri kapsamında ise tarafların takip etmediği dava düşecektir.

Normal şartlarda özel hukuk yargılamalarında husumetin doğru yöneltmesi tarafların sorumluluğunda olup tarafların dava ya da taraf sıfatı olmaması halinde davanın husumet yokluğundan reddi gerekmektedir(HMK m.114/1/d-e, m.115). Kamulaştırma bedelinin tespiti davalarında ise mahkemenin yargılama sürecinde gerçek malikin farklı kişi olduğunu tespit etmesi halinde bu kişiyi davalı sıfatı ile davaya dahil etme yetkisi bulunmaktadır(2942 s. Kanun m.14/5). Yine HMK kapsamında ölü kişilerin dava ve taraf ehliyeti yoktur. Buna karşılık kamulaştırma bedelinin tespiti davalarında mahkeme davanın ölü kişiye karşı açıldığını tespit etmesi halinde bu kişinin mirasçılarını davaya dahil ederek taraf teşkilini sağlama sorumluluğu söz konusudur.

Kamulaştırma bedelinin tespiti davalarında mahkemelerin daha az ve daha sık duruşmalar vasıtasıyla biran önce karar verebilmesi için, ön inceleme duruşmasında tarafların sulh olmamaları halinde bu duruşma tarihinden itibaren en geç 15 gün içerisinde keşif günü tayin edilmesi, kanununun 15. maddesindeki kriterlere uygun bilirkişi seçilmesi ve bilirkişilerin en geç 15 gün içerisinde bedel tespiti içerir raporu dosyaya ibraz etme yükümlülüğü m.10 kapsamında düzenlenmiştir. Ayrıca mahkemelerin iç işleyişi açısından da bu davalara öncelik verilmesi amacıyla mahkemenin bir sonraki celseyi en geç 30 günlük aralıklarla belirleyebileceği kabul edilmiştir(2942 s. Kanun m.10/6).

Tüm bu özel düzenlemelerin amacı kamulaştırma bedel tespiti davalarının kamu düzenine ilişkin olması ve kamu yararının temel amaç olması nedeniyle yargılama sürecinin sürüncemede kalmaması, en hızlı, en seri ve adil şekilde sonuçlandırılması ile kamulaştırma sürecini tamamlamak ve malikin haklarına bir an önce kavuşmasını sağlamaktır(Ayan, 2020, s.71; Karagöl, s.62). Buna karşılık kamulaştırmaz el atma davalarının HMK hükümleri kapsamında genel yargılama usulü ile yürütülmesi bu davaların aynı amacı taşımasına rağmen malikin hakların mevcut piyasa koşullarında erimesine sebebiyet vermektedir. Zira her iki dava bakımından da taşınmazın değeri dava tarihi esas alınarak belirlenmektedir. Kamulaştırma bedel tespit davalarının daha seri sonuçlanması için özel hükümlere tabi olması ve ilk derece mahkemesince karar verilmeden önce bedelin malikler adına açılan banka hesabına depo edilmesi malikleri alacaklarına ulaşması sürecini kısaltmaktadır. Kamulaştırmaz el atmadan kaynaklı bedel davalarında ise yargılamanın genel hükümlerle yürütülmesi, tarafların takip yetkisi ile sınırlandırılması, kamulaştırmaz el atma bedelinin kesin karara kadar icra edilebilmesinin önündeki yasal engeller ve yargılama sürecinde sürece bağlı olarak yaşanan aksaklıklar bu bedelin dava açıldıktan yıllar sonra tahsil edilmesine rağmen dava tarihindeki değerle sınırlı kalmasına sebebiyet vermektedir. Üstelik bu davalarda idare zaten taşınmazı haksız suretle işgal ettiği için malikin idare adına taşınmaz tescil edilene kadar taşınmazdan faydalanma imkânı da söz konusu değildir. İdare ise her ne kadar kesin kararlar birlikte taşınmazın hukuki mülkiyetini kazansa da, taşınmazı yargılama süreci boyunca da fiilen kullanmaya devam ettiği için kamu yararı nezdinde bir mağduriyet yaşamamaktadır. Bu durum ise taraflar arasındaki adalet dengesinin ciddi anlamda bozulmasına ve kamulaştırmaz el atma davalarında malikin mağduriyetinin yargı yolundaki genel hükümlerin sebebiyet verdiği engeller nedeniyle artmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda fiili ve hukuki el atmanın 2942

s. Kanun kapsamında daha detaylı olarak ele alınması, tıpkı kamulaştırma bedel tespit davaları gibi özel yargılama usulüne tabi olması gerektiği düşüncesindeyiz.

5. Kararların İcrası

Kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin davalarda mahkeme kararının verilmesi, öncelikle mahkeme tarafından belirlenen kamulaştırma bedelinin idarece mahkemenin belirleyeceği bir hesaba depo edilmesine bağlıdır(Kuru, 2019, s. 78) . İdare tarafından süresi içerisinde kamulaştırma bedelinin depo edilmemesi halinde mahkeme bir kereye mahsus ek süre verebilecekse de, bedel depo edilmeden nihai kararının vermeyecektir. İdare tarafından mahkemeye bedelin depo edildiğine dair makbuz ibraz edildikten sonra mahkeme tarafından taşınmazın idare adına tesciline, bedelin ise maliklere ödenmesine ilişkin karar verilecektir. Verilen karar taşınmazın tescili bakımından kesin hüküm mahiyetindedir. Dolayısı ile ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararının yazılmasıyla birlikte kararın bir örneği ilgili tapu müdürlüğüne gönderilerek taşınmazın idare adına tescili gerçekleştirilir. Ancak kamulaştırma işlemini yapmaya yetkili olmayan başka bir idare lehine hüküm kurulması halinde bu durum istisna olup kanun yollarına başvurulabilecektir(Çınar, 2019, s. 149).

Kamulaştırma bedelinin maliklere ödenmesine ilişkin karar bakımından ise kanun yolları açıktır. Taraflarca bedel yönünde istinaf ve temyiz yoluna başvuru mümkündür. Bununla birlikte ilk derece mahkemesi kararı akabinde idare tarafından depo edilen bedelin istinaf kanun yolu başvurusunda teminat olarak saklanması yönünde talepte bulunulursa bedel doğrudan maliklere ödenmeyecek ve kesin karar beklenecektir. İdare tarafından bedel teminat olarak tutulmadığı takdirde ise ilk derece mahkemesi kararı akabinde mahkeme tarafından depo edilen kamulaştırma bedeli maliklere teslim edilecektir. Ancak kanun yolları aşamasında kamulaştırma bedelinin düşürülmesi halinde, bu bedel farkı kesin kararla birlikte idare tarafından maliklerden talep edilecektir(2942 s. Kanun m.10/8). Dolayısıyla idare tarafından ilk derece mahkemesi kararıyla taşınmaz kullanılmaya başlanırken, malikin taşınmaz bedelini dahi tahsil edemediği takdirde taşınmazı boşaltması beklenmektedir. Bu durum özellikle konut olarak kullanılan taşınmazlarda malikin ciddi anlamda mağdur olmasına sebebiyet vermektedir. Bu mağduriyetin giderilmesi için kanaatimizce bedelin tahsili ve taşınmazın tescili aynı hükümlere tabi olmalı ve aynı sürede kesinleşmelidir.

Kamulaştırmaz el atma nedeniyle açılan davalarda idarenin yargılama devam ederken bedeli depo etmek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Mahkemenin nihai kararı akabinde hükmedilen bedelin tahsili için idareye başvuru yapılması ve bu başvuru tarihinden itibaren 30 günlük bekleme süresinin dolması bedel tahsili için icrai işlem yapabilmenin ön koşuludur. Daha önceki düzenlemelerde bedelin tahsili için mahkemenin kesin kararı beklenmekteydi(mülga 2942 s. Kanun geçici m.14). Bu hüküm Anayasa Mahkemesinin 04/02/2021 tarihli ve E: 2019/89 ve K: 2021/10 sayılı kararı ile iptal edilmiş olmasına karşın kanun koyucu iptal edilen maddeyi bu sefer geçici 16. madde olarak yürürlüğe koymuş ve kararların kesinleşmeden icraya konulmasını engellemeye çalışmıştır. Ancak bu hüküm de Anayasa Mahkemesi'nin 30/6/2022 tarihli ve E.: 2021/127, K.: 2022/85 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. Bu iptal kararı akabinde ise kanun koyucu idareye icra işlemlerini kesin karara kadar teminat yatırmaksızın durdurma hakkı tanımış ve idarenin kesin karara kadar bedel ödememesinin farklı bir yöntemini

bulmuştur.(2942 s. Kanun ek m.4).. Ayrıca kamu mallarının haczedilememesi nedeniyle idare aleyhine başlatılan bir icra takibinde haciz yoluna başvuru hakkı da sınırlıdır(İcra ve İflas Kanunu m.82). Bu durum dolaylı olarak bedelin ödenmesini idarenin inisiyatifine bırakmakta, malikin alacaklarına ulaşmasını mümkün olduğu kadar geciktirmektedir. Dolayısıyla özellikle enflasyonist piyasalarda idarenin haksız suretle bir taşınmaza el atması hali, idarenin kamulaştırma sürecinin maddi külfetine katlanmaktan kurtulmasına sebebiyet vermekte ve idareler nezdinde aynı amaca hizmet eden iki eylemden hukuka aykırı olanın maliyetinin ve yaptırımının daha az olması nedeniyle tercihi bu yöne kaydırmakta adeta idareyi hukuka aykırı davranışlara teşvik etmektedir. İdarenin hukuka aykırı eylemlerinin teşviki yerine kısıtlanması anayasal bir zorunluluktur. Bu kapsamda kamulaştırmatsız el atma davalarında özel hükümlerin düzenlenmesi, idarenin hukuka aykırı eylemlerine ise çeşitli yaptırımların getirilmesi bu sorunun önüne geçilmesinde katkı sağlayacaktır.

6. Faiz

Kamulaştırmatsız el atma davaları bakımından faiz dava tarihinden itibaren işlemekte olup yasal faizdir. Bununla birlikte mahkeme kararının idareye tebliği ve bedel tahsili talebinden itibaren 30 günlük yasal süre içerisinde idare tarafından ödeme yapılmaması halinde bu sürenin bitiminden itibaren kamu alacaklarına uygulanan en yüksek faiz işlemektedir.

Kamulaştırma bedel tespiti davalarında ise davanın dört aylık bir sürede bitirilmesi öngörülmüş olup, yargılamanın uzaması halinde kanun koyucunun dava tarihinden itibaren dördüncü ayın bitiminden itibaren yasal faiz işletileceği yönünde hükmü mevcuttu(2942 s. Kanun mülga m.10/9). Anayasa Mahkemesinin 05.04.2023 tarihli ve E: 2022/83, K: 2023/69 sayılı kararı ile bu hükmü kaldırmıştır. Anayasa mahkemesi kararının gerekçesinde Anayasa m. 13' e atıf yapmış ve Anayasa m. 46 kapsamında özel mülkiyete kamu yararı için kamulaştırma yapılacağı hallerde Anayasa m. 46 gereği taşınmazın gerçek değerinin verilmesi gerektiğinin anayasal bir zorunluluk olduğunu ancak yasal faizin esasen ölçülülük ilkesi gereği taşınmazın gerçek değerinin korunmasını sağlaması gerekirken bu değeri sağlamadığını dolayısıyla da özellikle enflasyonist ortamda malikin kamulaştırma nedeniyle ölçülülük oranının çok üzerinde bir değer kaybının olacağını ifade etmiştir. Bu bakımından hem yasal faizin sınırlanmasının hem de faizin dava tarihinden itibaren dört ay sonra başlatılmasının Anayasa m.13 gereği yasanın özü ve sözüne aykırı olduğuna hükmetmiştir. Anayasa mahkemesinin bu kararı kamulaştırma bedel tespiti davası bakımından yapılan bir başvuruya ilişkin olsa da aynı sorun kamulaştırmatsız el atmadan kaynaklı bedel davaları için de söz konusudur. Zira bu davalar hem kamulaştırmaya ilişkin davalara göre çok daha uzun süreler devam etmekte hem de yıllar boyu yalnızca %9 oranındaki yasal faiz işletilmekte olup haksız fiile maruz kalan malik, kamu yararı için ölçülülük ilkesinin çok üzerinde bir zararı kabullenmek zorunda kalmaktadır. Her ne kadar hukukumuzda aşkın zarar müessesesi mevcutsa da Yargıtay, Anayasa Mahkemesinin aksine kamulaştırma ve kamulaştırmatsız el atma davaları bakımından enflasyon karşısında yok olan kamulaştırma bedellerinin idarece süresinde ödenmemesi halini ya da yargılama sürecinden kaynaklanan zararı doğrudan somut bir zarar olarak kabul etmemekte ve bu hususta açılan davaları somut delil olmaması gerekçesi ile reddetmektedir(Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/(18)5-2800 E. 2021/1629 K. Sayılı 09.12.2021 Tarihli kararı, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 01.08.2023).Dolayısı ile kamulaştırmatsız el

atma nedeniyle açılan bedel davaları bakımından malikin taşınmazın gerçek değerini Anayasa m.46 kapsamında tahsil edebileceği yasal bir düzenlemenin mevcut olmaması ve aşkın zarar müessesine de yargı içtihatları ile uygulama alanı verilmemesi kamulaştırmamız şekilde mülkiyetine el atılan malikin taşınmazının gerçek değerini almasının önüne geçmektedir.

IV. MÜLKİYET HAKKININ KORUNMASI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRME

1. Mülkiyet Hakkı ve Kamulaştırma İlişkisi

Mülkiyet hakkı herkese karşı ileri sürülebilir anayasa ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış, eşya üzerindeki en geniş yetkiyi barındıran ayni ve mutlak haklardandır(Eren, 2021, s.4; Oğuzman vd. 2021 s.4.). Medeni Kanun m.683 kapsamında mülkiyet hakkı, hak sahibine o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarruf etme yetkisi vermektedir. Bunun bir sonucu olarak da bu hakların herhangi birinin kullanımının engellenmesi mülkiyet hakkına doğrudan müdahale anlamına gelir(Anayasa Mahkemesinin 02.02.2017 tarihli Recep Tarhan ve Afife Tarhan, B. No: 2014/1546 sayılı kararı, Erişim Tarihi, 04.08.2023) . Mülkiyet hakkının ihlal edilmesi halinde malikin tüm hak ve yetkileri yargı vasıtasıyla koruma altına alınmıştır(Oğuzman vd., 2021, s.315). Bununla birlikte Anayasanın belirlediği sınırlar içerisinde mülkiyet hakkının aynı zamanda sosyal bir hak olması nedeniyle kamu yararı için sınırlandırılması mümkün olup bu tür sınırlandırmalar mülkiyet hakkının hukuken ihlali sayılmamaktadır(Kuru, 2019, s. 107).

Kamulaştırma işlemi kamu yararı amacı gütmesi ve yasalarla sınırlarının belirli olması nedeniyle doğrudan mülkiyet hakkını ihlal eden bir kurum olarak kabul edilmemektedir(Bakırcı, 2021, s.10). Ancak kamu menfaati ile mülkiyet hakkına yapılacak müdahale arasında adil bir denge bulunması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM) kararları ile yerleşmiş temel bir unsurdur(Coşkun, 2019, s.54)

AİHM ve AYM' ye yapılan başvurularda mahkemelerin ağırlıklı olarak değerlendirdiği hususlar kamulaştırma işleminin usulüne uygun yapıp yapılmadığı, kamulaştırılan taşınmazın kamulaştırma amacın uygun kullanılıp kullanılmadığı ve taşınmaz için belirlenen değer gerçek değer olarak kabul edilip edilemeyeceğidir. Örneğin AYM bir kararında, idare tarafından kamulaştırılan alanın tamamının kamu hizmetine ayrılmaması ve kullanılmayan alanların olması nedeniyle fazladan kamulaştırılma yapıldığına hükmederek, başvuranların mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.(Anayasa Mahkemesi 21/04/2016 Tarih, Nusret Külâh Başvurusu, Başvuru No. 2013/6151 sayılı kararı)

Yine Anayasa Mahkemesinin(AYM) 05.04.2023 tarihli ve E: 2022/83, K: 2023/69 sayılı Kararında idarenin taşınmaz için ödediği bedelin, taşınmazın değeri ile orantılı olması gerektiği, orantısız ve gerçek değer altında bir bedelin malike yüklenmesi haline Anayasa m.46 ve m.13' ün ihlal edilmiş sayılacağına hükmetmiştir.

Kamulaştırma bedelinin tespiti davaları bakımından geline nokta da yargılama sürelerinin azaltılması, en hızlı ve en seri şekilde sonuca ulaşılması için belirlenen özel yargılama

hükümleri ve nihayet faiz konusundaki güncellemeler bu davalarda mülkiyet hakkı ihlallerinin en aza indirgenmesi açısından oldukça değerlidir. Bununla birlikte kamulaştırma bedelinin tespitinde dava tarihinin esas alınmasına karşın bu bedele yalnızca yasal faiz işletilmesi ve mahkeme kararı neticesinde taşınmazın idare adına kesin tesciline karşılık malikin hakkı olan kamulaştırma bedelinin kanun yollarına tabi tutulması, bu süreç içerisinde ise kamulaştırma bedelinin malike ödenmemesinin önünü açan hükümler kanaatimizce malikin hakları ile kamu menfaati arasındaki dengeyi malik aleyhine bozmaktadır.

2. Mülkiyet Hakkı ve Kamulaştırmasız El Atma İlişkisi

Kamulaştırmasız el atma idarenin malike karşı haksız bir eylemi olması nedeniyle mülkiyet hakkını doğrudan ihlal eden bir eylemdir. Zira daha önce de ele alındığı üzere mülkiyet hakkına müdahalenin yasal kabul edilebilmesinin önkoşulu bu müdahalenin kanuni bir dayanağı olması ve kamu yararı amacına hizmet etmesidir (Çakır, 2019, s.67). Ayrıca müdahalenin muhakkak taşınmaz bedelinin malike nakden ve peşinen ödenmesi suretiyle gerçekleşmesi gerekmektedir (Anayasa m. 46). Bu kapsamda kamulaştırılmadan el atma eyleminin açıkça hukuka aykırı olarak mülkiyet hakkının ihlali olduğu kabul edilmelidir.

AİHM kamulaştırmasız el atma yönünde yapılan başvuruların birçoğunda mülkiyet hakkının ihlali yönünde karar vererek idare aleyhine maddi ve manevi tazminat kararı vermiştir. Zira AİHM idarenin kamu yararına yönelik olağan yollarla (kamulaştırma, devletleştirme vb.) taşınmazın mülkiyetine devralma yetkisi mevcutken, bu yolları tercih etmeyerek tamamen yasal dayanaktan uzak bir yöntemle taşınmaz kullanımını açıkça mülkiyet hakkının ihlali olarak kabul etmektedir (AİHM 2.Daire, Turgut ve Diğerleri/ Türkiye, Başvuru no: 1411/03 kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>, Erişim Tarihi, 03.08.2023).

AİHM kararlarında hukuki ya da fiili el atma şeklinde bir ayırım yapmamaktadır. Nitekim bu durum zamanla hukuki atma halinin de mülkiyet hakkını ihlal eden bir husus olduğunun Türk yargısı ve yasa koyucu nezdinde kabul edilmesini sağlamıştır. Aynı şekilde AYM' de yalnızca fiili el atmanın değil, malikin mülkiyet hakkının imar planı değişiklikleri ile uzun süreler boyunca kısıtlanmasını mülkiyet hakkının ihlali olarak kabul etmiştir (Anayasa Mahkemesi, T.: 28.03.2018 Tarih ve E.: 2016/196, K.: 2018/34, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, Erişim Tarihi, 03.08.2023). Bununla birlikte AYM hukuki el atma kapsamında dava açılmasının önündeki beş yıllık bekletici süreyi de hukuka uygun bulmakta ve imar planlarının onayı akabinde idarenin doğrudan kamulaştırma yapabilmesinin idarenin görev ve sorumlulukları bakımından güç olacağı bu nedenle de imar planlarının onaylanmasından itibaren idareye kamulaştırma için beş yıllık bir mühlet verilmesinin adil olduğu kanaatindedir. Kanaatimizce hukuki el atılan bir taşınmazın fiili kullanımının malikte olması be idarenin kamu düzenine ilişkin yükümlülükleri ile kamulaştırma sürecinin maliyeti de düşünülürse beş yıllık süre taraflar arasında adil bir denge sağlanması bakımından makuldür.

Malike kamu yararı gözetilerek aşırı ve orantısız bir yük yüklenmesi hususunun hukuka aykırılığı kamulaştırmasız el atma için de geçerlidir. Kamulaştırmasız el atılan taşınmaz açısından malikin kullanma, yararlanma ve tasarruf yetkisi elinden tamamen alınmıştır. Buna karşılık çalışmamızın ikinci bölümünde de ele alındığı üzere kamulaştırmasız el atma davaları bakımından özel yasal düzenlemelerin olmaması, benimsenen yargılama usulü, işletilen

faizlerin oranının yargılama sürecine karşın oldukça düşük kalması, bedelin ödenmesi sürecinin mahkeme huzurunda gerçekleşmemesi, kararların icrasında karşılaşılan problemler nedeniyle malike çok ciddi ve ağır bir yük yüklenmektedir. Bu yükün hafifletilmesi için malikin başvurabileceği yegane yol ise aşkın zarara bağlı tazminat talebidir. Ancak Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarına göre aşkın zarar tamamen davacıya özgü ve somut zarar olmalıdır. Dolayısı ile piyasa koşulları, enflasyon ve ekonomik değişimler maddi bir zarar olarak değerlendirilmediğinden kamulaştırmamız el atma durumunda malikin başvurabileceği herhangi bir yasa yol mevcut değildir. Bu durum ise kamulaştırma sürecine dahil edilmiş bir taşınmaz malikine oranla, haksız eylemler neticesinde taşınmazına el atılan malikin yasalar önünde eşit olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Kanaatimizce bu eşitsizlik idarelerin kamulaştırma sürecinin angaryasında boğulmadan kısa yoldan mülkiyet hakkının ihlali yoluna yönelimlerini arttırmakta ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesinin de özünü zedelemektedir. Bu kapsamda kamulaştırmamız el atma müessesinin yasal bir zemine oturtulması, yargılama usul ve yöntemlerinin yasalarla belirlenmesi önem arz etmektedir. Yine kamulaştırma bedel tespiti sürecine benzer bir sürecin AYM ve AİHM' in bu konudaki ihlal kararları da esas alınarak yeniden ele alınması önemlidir. Ayrıca yasal faiz hususunun AYM kararları ışığında her iki kurum için de yeniden tartışmaya açılması ve piyasa koşullarında bir denkleştirme için piyasada kabul gören mevduat faizi vb. faizlerin değerlendirilmesi mülkiyet hakkının korunması ile kamu yararı amacı arasında adil bir dengenin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Tüm bu hususlara ek olarak hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak idarenin hukuk kurallarına uyması ve hukuka aykırı yollarla mülkiyet hakkının ihlali yoluna kamu yararı için dahi olsa başvurması bir istisna haline getirilmeli, bunun için ise kamulaştırmadan el atan idare ve yöneticiler için ciddi müeyyidelerin kabul edilmesi gerekmektedir.

V. SONUÇ

Mülkiyet hakkının yasal düzenlemeler içerisinde sınırlandırılmasını sağlayan kamulaştırma işlemine bağlı olarak görülen kamulaştırma bedelinin tespiti davaları ve mülkiyet hakkının ihlali nedeniyle açılan kamulaştırmamız el atma bedel davaları gerek taşıdığı amaç ve gerekse yargılama neticesinde verilen karar bakımından oldukça benzerlik göstermektedir. Her iki dava da taşınmazın bulunduğu Asliye Hukuk mahkemesi tarafından basit yargılama usulü ile görülmekte olup davanın tarafları kamulaştırmaya yetkili idare ve maliktir. Buna karşılık kamulaştırmamız el atma davalarının 2942 s. Kanun kapsamında belirlenmiş özel hükümlere tabi olmaması bu davaların genel hükümlere göre görülmesine sebebiyet vermekteyken, 2942 s. Kanunda kamulaştırma bedel tespiti davalarının taşıdığı önem nedeniyle özel bir yargılama usulü benimsenmiştir.

2942 s. Kanun m.10 kapsamında açılan bedel tespiti davalarında gerek yargılamayı yöneten mahkemenin gerekse idarenin sorumluluk alanı oldukça geniştir. Mahkemeler birçok hususta resen karar alabilmekte ve özel hukuk mahkemelerinin taraflara bağlı olarak getirilen sınırlandırmalarından muaf olmaktadır. İdare ise hem kamulaştırma sürecini hatasız yürütmekle sorumlu hem de mahkemece belirtilen süre içerisinde mahkemenin belirlediği bedeli yatırmak zorundadır. Bu durum malikin mülkiyetini devretme yönündeki fedakârlığına karşılık daha hızlı ve peşin bir şekilde taşınmazının değerini teslim almasını amaçlamakta ve

dolayısı ile idarenin kamu yararı amacı ile malik arasındaki adalet dengesine hizmet etmektedir. Bununla birlikte mahkemece belirlenen bedele ödeme tarihine kadar faiz işlemesi taşınmaz değerinin piyasa koşullarının altında kalmasına sebebiyet vermektedir. Anayasa mahkemesi tarafından iptal edilen 2942 s. Kanun m.10/9 kamulaştırma bedeline işleyen yasal faizi ve faiz başlangıç tarihi düzenlemekteydi. Hali hazırda iptal edilen bu hükmün yerine yasa koyucu tarafından yeni bir düzenleme yapılmamıştır. Kanaatimizce bu faizin bankalarca uygulana mevduat faizi şeklinde güncellenmesi taşınmazın değerinin piyasa değeri ile orantılı olarak korunmasına katkı sağlayabilecektir.

Kamulaştırmatsız el atma her ne kadar kamu yararı amacıyla yapılmış olsa da açık ve tartışmasız bir şekilde mülkiyet hakkının ve dolayısı ile idarenin Anayasa m. 46' nın ihlal edilmesidir. Hukuk devleti ilkesinin temel prensibi olarak en başta devletin hukuk düzeni ve yasalara uyması gerekmektedir. Buna karşılık uzun yıllardır kamulaştırmatsız el atma uygulaması ile idare bu hukuka aykırı eylemlerini olağanlaştırmıştır. Kamulaştırmatsız el atma ile ilgili özel düzenlemelerin olmaması, kamulaştırma sürecine göre daha yavaş bir yargılama sürecine ve malikin taşınmazının bedelini daha geç almasına sebebiyet vermektedir. Dolayısı ile malik yargılamada geçen süre içerisinde taşınmazı üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamadığı gibi taşınmazın bedelini de çok uzun bir süre sonra tahsil tarihinde gerçek değerinin çok altında kalmış bir tutar üzerinden teslim almaktadır. Bu mağduriyetin giderilmesi için kanaatimizce idarenin kamulaştırmatsız el atma yönteminden uzaklaştırılması, dolayısıyla idare aleyhine yaptırımların yasal bir zemine oturtulması, ayrıca kamulaştırmatsız el atmadan kaynaklanan davalarda kamulaştırma bedel tespiti davalarında olduğu gibi özel bir yargılama sürecinin kabul edilmesi önem teşkil etmektedir.

Kaynakça

AYAN, M., *Eşya Hukuku 2. Kitap*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

BAKIRCI, M.K., *Kamulaştırmaz El Atma*, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021.

COŞKUN, M. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Kamulaştırmaz El Atma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

ÇAĞLAR, T., *Kamulaştırma Davalarında Pratik Uygulamalar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

ÇAKIR, Y., *Kamulaştırmaz El Atmanın Mülkiyet Hakkı Bakımından Anayasal İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

ÇERKEZ, T., *Türk Hukukunda Kamulaştırmaz El Atma*, Yüksek Lisans Tezi, Doğuş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

ÇETİNTAŞ, Ö., *Kamulaştırmaz El Atma*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

ÇINAR, T., *Kentsel Dönüşüm İmar ve Kamulaştırma Davaları*, Kamusal Hukuk Yayınevi Ankara, 2019.

ÇORUHLU, Y.E., UZUN, B. Ve YILDIZ, O., *Kamulaştırmaz Hukuki El Atma Kavramının İncelenmesi ve Muhtemel Çözüm Yaklaşımlarının Geliştirilmesi*, TADD, Temmuz, 11, 39, 2019.

ÇUVALCI, A., *Kamulaştırma Kanunundan Doğan Bedel ve Tescil Davaları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

DEMİRBOĞA, D.A., *Türk Medeni Kanunu ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Mülkiyet Hakkının Konusu ve Kapsamı*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.

DEMİRCİ GENÇ, M.N., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kamulaştırmaz El Atma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

DİLEMRE ÖDEN, B., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Vergilendirilmesi*, Sayıştay Dergisi, Temmuz- Eylül, 114, 2019.

EREN, F., *Mülkiyet Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ESEN, Y., *Kamulaştırma Bedel Tespitinde Uygulanan Kriterlerin İrdelenmesi- İzmir Örneği*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2014.

GÖLCÜKLÜ, M.A., *Acele Kamulaştırma*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.

GÜNEŞ, M., *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Kapsamında Mülkiyet Hakkı ve Kamulaştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2022.

HAYTA, M.A., *Kamulaştırma Davalarında Tebligat*, Ankara Barosu Dergisi, 67, 3, 2009.

KARA, S., *Mülkiyet Kısıtlılığını Giderme Yollarından Biri: Kamulaştırmaz El Atma Davaları*, Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1, 2022.

KARAGÖL, Ö., *Kamulaştırma Davalarında Bedel Tespit Esasları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.

KURU B., ARSLAN R. ve YILMAZ E., *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014 .

KURU, İ., *Mülkiyet Hakkı Kapsamında Kamulaştırma Bedelinin Tespiti ve Tescil Davaları*, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2019.

MUTLU, B., *İdarenin Hukuki El Atma Yoluyla Mülkiyet Hakkına Müdahalesi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2021.

OĞUZMAN M.K., SELİÇİ, Ö. ve OKTAY ÖZDEMİR, S., *Eşya Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

ORHAN, A.R., *Mülkiyet Hakkı ve Kamulaştırma*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hukuk Sayısı, 21, 44, 2022.

ÖZKAYA, E., *Elatmanın Önlenmesi Davaları- 3*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

ŞAHİNİZ, C.S., *Teoride ve Uygulamada Kamulaştırmaz El Koyma*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.

ŞAŞI, M., *Mülkiyet Hakkı Bağlamında Türk ve Fransız Uyuşmazlık Mahkemelerinin Güncel Fiili Yol İçtihadı*, TADD, Temmuz, 11,43, 2020.

ŞEKER, G., *Fiili Yol Teorisi ve Türk Hukukunda Kamulaştırmaz El Atma*, Legal Yayınevi, Ankara, 2012.

TUNA, T. *Türk Hukukunda Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Yoluyla Mülkiyet Hakkına Müdahale Ve AHİM'nin Mülkiyet Hakkına Müdahalelere Bakışı*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2012..

UŞEN, Y.E., *Mahkeme Kararları Işığında Kamulaştırmaz El Atma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2022.

ÜLKÜ, M.F., *Hukuki El Atma Davalarında Yargı Yolu Sorunu*, Ankara Barosu Dergisi, 4, 2022.

ÜSTÜN, G., *Kentsel Dönüşüm Hukuku*, Yekin Yayınevi , İstanbul, 2014.

YILDIRIM, B. ve BAŞSORGUN, N., *Kamulaştırma, Kamulaştırmaz El Atma Davaları ve İlgili Mevzuattan Doğan Bedel Davaları*, Yekin Yayınevi, Ankara, 2007.

YILMAZ, M.F., Kamulaştırma Bedelinin Tespiti, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019..

YİĞİT, S. *Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Kamulaştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

İnternet Kaynakları

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

<https://www.tbmm.gov.tr/>

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİN YEREL YÖNETİMLERE ETKİLERİ

Mehmet YILDIZ¹,

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencisi, - 0000-0003-4472-7220

ÖZET

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne referandum yoluyla geçilmesi, Türkiye'de 1970'li yıllarda başlayan başkanlık sistemi temelinde siyasi yapılanma tartışmalarına son vermiştir. 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 9 Temmuz 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin kabul edilmesinin ardından yayımlanmış böylelikle yeni bir sisteme geçilmiştir. Türk kamu yönetimi, kurumsal-yapısal ortamı değiştiren ve dönüştüren CHS'den önemli ölçüde etkilenmiştir. CHS yapısı gereği yürütme odaklı kurumsal ve yapısal değişiklikleri içermekle birlikte, değişim perspektifleri ve etki alanı içinde yerel yönetimleri ve merkezi yönetimle ilişkileri de içermektedir. Bu durumda, biri yerel yönetim kurulu olmak üzere dokuz politika kurulu oluşturulmuştur. Oluşturulan dokuz politika kurulundan sekizinin bakanlıklarla doğrudan bağlantısı bulunurken, yerel yönetim politika kurulunun böyle bir bağlantısı oluşturulmamıştır. Değişikliklere bakacak olursak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün adı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiş Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'nün Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde oluşturulması, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'nın (YİKOB) oluşturulması yeni yönetim sistemi ile yerel yönetimlere ilişkin önemli değişikliklerden biridir. Yerel yönetimlerin işleyişine ilişkin idari ve yargısal konularda karar alma usullerinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Yerel yönetimler için yeni bir kurumsal ortam ve hafıza oluşturmak üzere iki büyük bakanlık yerel yönetimler ile ilişkilendirilmiş, yerel yönetimlerde İçişleri Bakanlığı yanında CHS ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da devreye girmiştir. Özetle ne CHS'de ne de anayasa maddelerinde yerel yönetimlere ilişkin önemli değişiklikler yer almamıştır. Yerel yönetimler kanunu ile CHS'yi uzlaştırmak için ise ilgili makamlar güncellenmiştir. Değişikliklerden birkaçı, yerel yönetimlerde idari ve yargısal kararların nasıl alındığına ilişkin süreçleri konu alırken İl özel idaresi, belediye, büyükşehir, köy ve mahalli idareler birliklerine ilişkin kanunlarda teknik ve içerikte bazı değişiklikler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Yerel Yönetimler, Reform

THE EFFECTS OF THE PRESIDENTIAL GOVERNMENT SYSTEM ON LOCAL ADMINISTRATION

ABSTRACT

The transition to the Presidential Government System by way of a referendum put an end to the discussions about the political restructuring on the basis of the presidential system that started in the 1970s in Turkey. Presidential Decree No. 1 was published on 9 July 2018, following the adoption of the Presidential Government System, thus a new system was introduced. Turkish public administration has been significantly affected by the CHS, which has changed and transformed the institutional-structural environment. Although CHS includes executive-oriented institutional and structural changes, it also includes relations with local governments and central government within its perspectives of change and its sphere of influence. In this case, nine policy boards were established, one of which was the local administrative board. While eight of the nine policy boards formed have direct links with the ministries, no such link has been established for the local government policy board. If we look at the changes, the Presidency Government System and the General Directorate of Local Administrations have been changed to the General Directorate of Local Administrations, the General Directorate of Local Administrations has been changed to the Ministry of Environment and Urbanization, the Investment Monitoring and Coordination Department (YIKOB) has been established and the new management system has given the local administrations access. Some changes have been made in the decision-making procedures in administrative and judicial matters related to the functioning of local governments. In order to create a new institutional environment and memory for local governments, two major ministries have been associated with local governments, and CHS and the Ministry of Environment and Urbanization have stepped in as well as the Ministry of Interior in local governments. In summary, neither the CHS nor the constitutional articles contain significant changes regarding local governments. Relevant authorities have been updated to reconcile the local government law with the CHS. While some of the amendments are about the processes of how administrative and judicial decisions are taken in local governments, some technical and content changes have been made in the laws regarding the special provincial administration, municipality, metropolitan, village and local administration unions.

Keywords: Presidential Government System, Local Administrations, Reform

1.GİRİŞ

2017 anayasa değişikliklerinin ardından Türkiye, uzun süredir devam eden parlamenter sistem geleneğini terk ederek, başkanlık sistemi özelliklerini taşıyan yeni bir hükümet biçimini benimsemiştir. Söz konusu hükümet modeli Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi olarak adlandırılmaktadır. Yeni sistemle merkezi yönetim anlayışı da bu süreçlerden büyük ölçüde etkilenmiş ve yeni kurum, kuruluş ve kurumlarla yönetsel düzeyde bir takım idari değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak, eski sistemdeki bazı idari ve siyasi kurumların hukuki varlığı da sona ermiştir. Cumhurbaşkanı'nın parlamenter sistemdeki işlevinin aksine, geliştirilmiş idari

yapısı ve yürütmenin tek ve sorumlu kanadı olarak yeni yetkisi sayesinde artık yerel yönetimler üzerinde güçlü bir kontrole sahip olmuştur. Yeni sistemin getirdiği “anayasal değişikliklerde” yerel yönetimleri özel olarak etkileyen bir değişiklik yapılmadığı gibi, yerel yönetimlere ilişkin reform benzeri bir düzenleme de bulunmamaktadır. Yeni sisteme uyum sağlamak amacıyla yerel yönetimlere ilişkin mevzuatta bazı değişiklikler yapılmış ancak bu değişiklikler yerel yönetimlerin Türk idari yapısı içindeki konumunu veya mevcut yerel yönetimlerin adlarını ve sayılarını etkilememiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte mahalli idareler mevzuatında yer bakımından yapılan yasal düzenlemeler incelenmiştir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kapsamında yapılan yasal düzenlemeler sonucunda yapılan değişikliklerin yerel yönetimleri düzenleyen temel yasalara nasıl ve ne şekilde yansıdığına tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

2.CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

2007 Anayasa referandumunu, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (CHS) ile sonuçlanan birincil dönüm noktası oldu.²¹ Ekim 2007'de yapılan referandumda, başta cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine imkân veren anayasa değişikliği olmak üzere bazı anayasa değişiklikleri yüzde 68,95 kabul, yüzde 31,05 hayır oyu ile kabul edilmiştir (<http://www.ysk.gov.tr>)

Anayasa hukuku literatüründe Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak adlandırılan bir hükümet sistemi bulunmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de yaşanan sistem krizlerinden çıkarılan dersler ışığında geliştirilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, kendine özgü özellikleri ile başkanlık sistemine dayalı yeni bir yürütme modelidir. Bu model, diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'nin siyasi ve idari gerçeklerine uygun olarak oluşturulmuş, başkanlık sistemini zayıflatabilecek, işleyişini engelleyebilecek ve krizlere yol açabilecek unsurlardan arındırılmış bir sistem olarak tanımlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, özünde Türkiye'deki siyasi koşullara göre rasyonelleştirilmiş ve uyarlanmış bir başkanlık sistemidir. Anayasa'da yürütmenin başı olan "başkan" unvanı yerine "cumhurbaşkanı" ünvanı kullanılmıştır. (Uzunparmak,2021:57)

Türkiye'nin yeni siyasi sistemi: "Politik rejim değişikliği olmaksızın, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine, üniter devlet yapısına,partili başkanlık modeline ve cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine dayalı bir sistem olarak ifade edilebilir. Bu açıdan bakıldığında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, çeşitli milletlerden çeşitli unsurların bir araya geldiği bir başkanlık sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. (Turan, 2018)

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin temel özellikleri ise şu şekilde özetlenebilir (Güler, 2018: 312):

- Cumhurbaşkanını halk seçecek. Beş yılda bir aynı gün hem parlamento hem de cumhurbaşkanlığı genel seçimleri yapılacaktır
- Başkan yürütmenin tek üyesi olacak Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu ortadan kaldırılacak ve düalizm ortadan kalkacaktır. Milletvekilleri ve Bakanlar Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Başkan tarafından yürütme yetkisine ilişkin olarak kararname emri verilebilir. Bu kararname üst düzey kamu görevlisi atamalarında da kullanılacaktır.

- Meclis ve Cumhurbaşkanı birbirini görevden alma yetkisine sahip olacak. Birlikte seçim kuralının feshi gerektirmesi halinde her iki organ için yeniden seçim yapabilecektir.
- Başkan cezai kovuşturmayaya tabidir yeni sistem, parlamenter sistemdeki yetkili ancak sorumsuz Cumhurbaşkanı'nın yerine hem siyasi hem de diğer konularda halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı'nın sorumlu olduğu düşüncesini benimsemiştir.
- Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde parlamenter sistemde yürütmenin parlamentoya karşı sorumluluğunun bir sonucu olarak işleyen güvensizlik süreci, sorumluluğun millete ait olması nedeniyle ortadan kaldırılmıştır.

3.CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ VE YEREL YÖNETİMLER

Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesiyle birlikte yerel yönetimlere ilişkin kanunlarda birçok değişiklik yapılmasına rağmen bu değişiklikler Türkiye Cumhuriyeti'nin idari teşkilatında yerel yönetimlerin konumunu ve teşkilat yapısını değiştirmemektedir. Diğer bir deyişle, yeni sisteme geçiş yerel yönetim yapısında önemli değişikliklere yol açmamıştır. (Salihoğlu, 2019: 155),

Yetkilendirme, yetki devri, hizmet sunumu ve görev tanımları alanlarında değişiklikler yapılmıştır. (Akman, 2019: 2523).

CHS ve yerel yönetim mevzuatını uyumlu hale getirmek için ilgili makamlar da güncelleme yapılmış bunlar yerel yönetimlerin işleyişine ilişkin idari ve yargısal karar alma usullerinde yapılan değişiklikleri kapsamaktadır. İl özel idaresi, belediye, büyükşehir, mahalli ve belediye özel yönetim birlikleri yasalarında çeşitli teknik ve esaslı değişiklikler yapılmıştır. (Öner, 2019:305).

CHS'nin yerel yönetimleri doğrudan etkileyen yapısal reformları yoktur, ancak bunlar merkezi yönetim düzeyinde, bağlı kurum ve kuruluşlar politika kurulları, cumhurbaşkanlığı idari işler bakanlığı ve cumhurbaşkanlığı teşkilatı bünyesinde cumhurbaşkanlığı yardımcılığı uygulanmaya başlanmıştır. Türk kamu politikalarının geliştirilmesinde yeni bir oyuncu olarak, cumhurbaşkanlığı politika kurulları, talepleri toplamak, politikaları yürürlüğe koymak, resmi ve gayri resmi politika topluluklarıyla buluşmak ve geri bildirimleri değerlendirmek dahil olmak üzere çeşitli sorumluluklara ve yetkilere sahip olmuştur (Akıncı, 2018:2139-2140).

Yerel yönetimler kapsamında kentleşme ve yerel yönetim alanlarında politika ve strateji önerileri geliştirmek Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve siyasi gerçekleriyle uygun bu doğrultuda yerel yönetim politikalarına ilişkin strateji önerileri sunmak üzere Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonucunda yeni teşkilatlar (Yerel Yönetim Politikaları Kurulu) oluşturulmuştur. (Fedai, 2018)

Kurul yeni oluşturulan dokuz politika kurulundan biri olmuştur. Cumhurbaşkanı, politika kurullarından sorumludur ve kurul üyelerinden birini başkan yardımcısı olarak atama yetkisine sahiptir. Politika kurulunun görevleri, tek yürütme yetkisini kullanan Cumhurbaşkanı'na kamu politikasının oluşturulmasına, uygulanmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. (Batal ve Çakıcı, 2020:179)

Yerel yönetimler mevzuatı başkanlık sistemine uyarlanmış. Kanun ve yönetmelik terimleri kanundan çıkarılmıştır. Bakanlar Kurulu ifadesinin yerini Cumhurbaşkanı almıştır (Öner, 2019: 4).

Mahalli idareler genel müdürlüğü yerini Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'ne bırakmıştır. Aynı zamanda müdürlüğün bağlı olduğu bakanlık Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Ancak İçişleri Bakanlığı'nın denetim yetkisi devam etmiştir. (Akman,2019: 2514).

Cumhurbaşkanlığı Kararname 100. maddeye göre, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri şunlardır; (Güler ve Çiçek, 2023:443)

- Mahalli idarelerin iş ve işlemleri ile ilgili olarak kanunla verilen sorumluluk ve hizmetleri yerine getirmek, sürdürmek, tamamlamak ve geliştirmek.
- Yıllık programlar ve kalkınma planları doğrultusunda yerel yönetimlerin yatırım ve hizmet sunumlarını denetlemek.
- Yerel yönetimlerin büyümesi için araştırma yapmak, istatistiki verileri toplamak, değerlendirmek ve yayınlamak.
- Yerel yönetim personeli için hizmet içi eğitim düzenlemek ve uygulanmasını izlemek.
- Mahalli idarelerin personel, araç ve teşkilat standartlarını belirlemek.
- Bakan tarafından verilen ek görevleri yürütmek

Yerel yönetim politika kurulu, politikaların oluşturulması söz konusu olduğunda önemli bir serbestliğe sahiptir. Bunlardan birkaçı şehirleşme, çevre, göç, yeniden yerleşim, ormanlar ve su ile ilgili politikaları içerir. Bu anlamda kurulun genel işlevi, yerel yönetimlere görüşlerin açıklanması için bir forum sağlamak üzere kurulmuş bir danışma organı olarak tanımlanabilir. (Batal ve Çakıcı, 2020:183)

4. YEREL YÖNETİMLER ALANINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

Yeni sisteme geçilmesiyle birlikte mahalli idareleri düzenleyen kanunlarda, özellikle de mahallî idareleri düzenleyen Anayasa'nın 127. maddesinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Anayasanın 127. maddesi "Mahalli idareler; İl, Belediye veya Köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir" dedikten sonra, sonraki iki fıkrada önemli değişiklikler yapılmış ve büyük yerleşim birimleri için özel idari yapıların getirilmesine ve yerel yönetimlerin belirli kamu hizmetlerini yerine getirmek için Cumhurbaşkanı'nın onayı ile kendi aralarında birlik kurmalarına izin veren kurallar hayata geçirilmiştir (Akman,2021:45).

Yeni yönetim sistemi ile birlikte yerel yönetimleri ilgilendiren en önemli değişikliklerden biride Yatırım İzleme ve Koordinasyon Daire Başkanlığı'nın (YİKOB) oluşturulması, yeni yönetim sisteminin yerel yönetimler için getirdiği en önemli değişikliklerden biridir. Yerel olarak yeni bir merkezi yönetim birimi olan YİKOB'lar büyükşehirlerde bulunmaktadır. Kamu kurum ve

kuruluşlarının yatırım ve hizmetlerini etkin bir şekilde yürütmek, izlemek ve koordine etmek, acil durum çağrılarını, afet yardım hizmetlerini ve acil yardım hizmetlerini yürütmek, ilin tanıtımını yapmak, yapılması gereken yatırımları yapmak ve koordine etmek amacıyla valiyeye bağlı olarak özel bütçeli olarak kurulmuştur. (CBK-1, 273. Madde)

4.1. İl Özel İdaresi Kanunundaki Değişiklikler

2018 yılında 703 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilen 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca; “Vali, ilde cumhurbaşkanının ve yürütme organının temsilcisidir. Vali, ilin genel yönetiminden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Bu maddenin yeni versiyonuna göre artık valilerin siyasi bir tarafı yoktur. Eski sistemde vali, devletin, hükümetin ve bakanların temsilcisi iken, yeni sistemde vali sadece cumhurbaşkanının ildeki temsilcisidir. (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005, m.9)

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin yürürlüğe girmesi sonucunda, il özel idaresine ilişkin 2 maddede değişiklik gerçekleşmiştir. (Öner, 2019:308).

Bu değişikliklerden ilki; 5302 sayılı Kanunun, “Encümen toplantısı” başlığını alan 27. maddesindedir. Bu Kanunun, “Vali kanun, diğer mevzuat hükümleri ile il genel meclisi kararlarına aykırı gördüğü encümen kararının bir sonraki toplantıda tekrar görüşülmesini isteyebilir.” şeklinde düzenlenen maddesinde “tüzük, yönetmelik ve” ibaresi “diğer mevzuat hükümleri ile” şeklinde değiştirilmiştir. (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005, m.27/6)

Söz konusu Kanun'daki bir diğer değişiklik ise “Borçlanma” başlıklı 51. maddenin, “İl özel idarelerinin ileri teknoloji ve büyük tutarda maddi kaynak gerektiren alt yapı yatırımlarında Cumhurbaşkanınca kabul edilen projeleri için yapılacak borçlanmalar (d) bendindeki miktarın hesaplanmasında dikkate alınmaz.” şeklindeki düzenlemesindedir. Bu maddede, “Devlet Plânlama Teşkilatı Müsteşarlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca” ibaresi “Cumhurbaşkanınca” şeklinde değiştirilmiştir. (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005, 51/f)

Sonuç olarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin İl Özel İdaresi Kanununa yönelik etkileri, teknik düzenlemeler ile sınırlı kalmış ve köklü bir değişime yol açmamıştır. (Bilgiç ve Dursun, 2021:59)

4.2. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

Belediye kurulması Belediye Kanunu'nun 4. maddesi içeriğine Cumhurbaşkanı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın sözleri eklenmiştir güncellenmiştir. Bir köyde veya köyün başka bir yerinde yapılacak oylama sonucunda veya Mülki İşler Yüksek Kurumunun resen alacağı kararla, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Cumhurbaşkanı kararıyla o yerde belediye kurulabilir. Ayrıca, iskân sonucu nüfusu 5.000 ve daha fazla olan yerleşim birimleri, doğrudan cumhurbaşkanlığı kararı ile (CHS gereği/sonucu olarak) belediye kurabilirler. 5393 yapılan bu düzenlemelerle belediyelerin kurulmasında Danıştay'dan görüş alınması uygulamasını kaldırmış ve olağanüstü hâl döneminde çıkarılan kanun ile belediye kanunundaki en önemli değişikliklerden biri gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda düzenlenen ve 5393 sayılı Kanun'la korunan “Danıştay görüşü alınması” hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. (Belediye Kanunu, 2005, m.4)

Tüzel Kişilerin Feshine İlişkin Madde 11 nüfusu 50.000'den fazla olan belediye ve belediye sınırlarına yakın köylerin hukuki statüsü, Danıştay'ın görüşü de dikkate alınarak İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine ortak bir kararla kaldırılmış ve bu belediyelere katılım Cumhurbaşkanlığı kararıyla mümkün olmuştur. İkincisi, nüfusu 2.000'nin altına düşen belediyelerin, cumhurbaşkanlığı kararıyla değil, İçişleri Bakanlığı'nın tavsiyesi üzerine ortak kararnameyle köye dönüştürülür hükmü cumhurbaşkanlığı kararıyla köye dönüştürülür şeklinde değiştirilmiştir. (Belediye Kanunu, 2005, m.11)

Mahalli İdareler Kanununa göre bir belde, köy veya bir kısmının başka bir mahalli idareye katılabilmesi için mahalli idarenin türüne (ilçe, ilçe merkezi) göre katılan mahallî idare meclisinin muvafakati gerekir ve sonuç İçişleri Bakanlığına bildirilir CHS'ye göre, düzenleme için ilgili bakanlık Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. (Belediye Kanunu, 2005, m.8)

Belediye meclisleri, aynı kanunun meclisin görev ve yetkilerini düzenleyen 18. maddesine göre, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının izni ile yurt dışındaki belediyeler ve mahalli idare birlikleri ile iş birliği yapabilir. Söz konusu maddeye göre, İçişleri Bakanlığının onayıyla önceki sistemde yürütülen iş birliği artık “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı” tarafından yürütülmektedir. (Belediye Kanunu, 2005, m.18)

Norm kadro ve personel istihdamını düzenleyen 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre “Norm kadro ilke ve standartları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından müştereken belirlenir. Bu düzenleme ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde Norm Kadronun belediyeler üzerindeki yetkisi İçişleri Bakanlığ'ından “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir. (Belediye Kanunu, 2005, m.49)

Borçlanma ile ilgili 68. Maddenin f bendinde yer alan İleri teknoloji ve büyük mali kaynak gerektiren altyapı yatırımlarında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca onaylanan projeler için yapılacak borçlanmalar tutarın hesabında dikkate alınmaz Maddede yer alan "Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca" ibaresi Cumhurbaşkanınca olarak değiştirilmiştir (Belediye Kanunu, 2005, m.68)

Sonuçlara bakıldığında, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden sonra belediye yönetimi kanunundaki teknik konulara ilişkin hükümlerin oldukça yoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Teknik düzenlemelerin yanı sıra belediyenin kurulması ve feshedilmesine ilişkin maddeleri incelediğimizde, “Danıştaydan görüş alınması” hükmünün kaldırılması ve belediye kurumsal yapılarının yerel hizmet düzeylerinin işletilmesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yer alması öne çıkmaktadır. (Öner, 2019, s.319)

4.3. 5216 Büyükşehir Kanunundaki Değişiklikler

Türkiye'de cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin getirilmesinin bir sonucu olarak büyükşehir Belediye Yönetimleri Kanunu'nda yapılan ilk değişikliklerden biri Kanunun “Altyapı Hizmetleri” başlıklı 8. maddesinde yer almaktadır. “Alt yapı koordinasyon merkezinin çalışma esas ve usulleri ile bu kurullara katılacak kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, Çevre

ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.” biçiminde yer alan maddede “İçişleri” ibaresi “Çevre ve Şehircilik” olarak değiştirilmiştir. (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004, m.8/6)

Kanuna göre Ukome'nin ve bu organlara katılan kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin çalışma usul ve esasları merkezi yönetim tarafından çıkarılan yönetmeliklerle belirlenir. . İçişleri Bakanlığı yetkisinde yer alan Ukome Yönetmeliği çıkarma yetkisi CHS ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı tarafından müştereken çıkarılması şeklinde düzenlenmiştir. (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004, m.9/5)

Genel Sekreter, 5216 sayılı "Personel İstihdamına göre belediye başkanının önerisi üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanı tarafından seçilir. “İçişleri”, “Çevre ve Şehircilik” olarak yeniden düzenlenmiştir. (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004, m.22/2)

5216 sayılı Kanun'un “Büyükşehir belediye bütçesi” başlıklı 25. maddesinin “Bütçe metnindeki kanun ve diğer mevzuata aykırı madde ve ibareleri çıkarmaya veya değiştirmeye...” şeklindeki düzenlemesinde “tüzük ve yönetmeliklere” ibaresi “ve diğer mevzuata” biçiminde düzenlenmiştir. Türkiye'deki siyasi sistemin değişmesi sonucunda Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na ilişkin yeni kurallar oluşturulmuş; Kanun, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini yansıtacak şekilde değiştirilmiştir. (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004, m.25/a)

SONUÇ

Türk Kamu Yönetimi, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile birlikte mevcut kurumsal hafızanın ve tecrübenin CHS ile güncellenmesi ihtiyacına yanıt olarak değişmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde taşra teşkilatında merkez teşkilatına göre idari yapıdaki önemli değişiklikler dışında önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu etkiler yeni sisteme uyum sağlamak için yapılan teknik değişikliklerle sınırlı kalsa da Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin yerinden yönetim örgütlenmesi üzerinde de bazı etkileri olmuştur. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi sonucunda il özel idareleri, belediyeler ve köyleri kapsayan yerel yönetim kurumlarında meydana gelen değişiklikler, esas olarak mevcut oldukları kanunlardaki teknik düzenlemelerden oluşmaktadır. Yerel yönetim mevzuatındaki değişiklik kapsamında CHS ve yerel yönetim mevzuatının uyumlaştırılması konusunda yetkili merciler güncellenmiştir. Yerel yönetimlerin işleyişine ilişkin idari ve yargısal karar alma usullerini ele almak için birkaç değişiklik yapıldı. Bu çerçevede, yerel yönetimler için yeni bir kurumsal durum ve hafıza oluşturmak amacıyla, yerel yönetimlerin görev yaptığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı doğrudan yerel yönetimlerle ilişkilendirilmiştir. Bir önceki uygulamada Bakanlar Kurulu'na , müşterek kararname ve İçişleri Bakanlığına ait ,yerel yönetimlere ilişkin bazı yetkiler CHS'nın uygulama ruhuna uygun olarak Cumhurbaşkanı'na devredilmiştir Cumhurbaşkanlığının yerel yönetim üzerindeki bir diğer etkisi, yerel yönetim ile merkezi hükümet arasında bağlantı kuran yeni oluşturulmuş bir yapı olan Yerel Yönetim Politika Kuruludur bu kurul merkeze bağlıdır ve mevcut yönetim sisteminin yerel yönetimler üzerindeki en önemli etkisi olan yerel sorunlarla ilgilenmek üzere Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kurallarına göre kurulmuştur.

KAYNAKÇA

Akman, F. (2021). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin İdari Teşkilat Yapısı Üzerine Etkisi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 31-51.

Akman, Ç. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yerel Yönetimler Yapbozu: Gelişmeler ve Öneriler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2499-2532.

Akıncı, B. (2018), "Türkiye'de Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Yeni Aktör: Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, S.9(16), ss.2128-2146

Batal, S. ve Çakıcı, K. (2020), "Yerel Yönetimler Açısından Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Yerel Yönetim Politikaları Kurulu Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Kamu Yönetimi Formu 17 Bildiriler Kitabı* Ss.169-189

Belediye Kanunu. (2005). Resmî Gazete, (Sayı:25874), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> Erişim Tarihi: 26.07.2023

Bilgiç, Ö. Ü. A. K., & Dursun, L. Ö. E. (2021) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi. *İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler-3* 50.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). Resmî Gazete (Kanun No: 5216). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 26.07.2023

CBK-1, 273. Madde. 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmî Gazete, (Sayı:30474), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf> Erişim Tarihi: 26.07.2023

Fedai, R. (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Bakanlıkların İşlevi. *Türkiye'de Toplum, Yerleşim ve Yönetim Tartışmaları, KAYSEM*, 12, 470-477.

Güler, T. (2018), "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetimine Etkileri", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(39), ss. 299-322.

Güler, E. ve Çiçek, A. (2023), "Türkiye'de Hükümet Sistemlerinin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, S.6(2), ss.439-449,

İl Özel İdaresi Kanunu. (2005). Resmî Gazete (Kanun No: 5302). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> Erişim Tarihi: 26.07.2023

Öner, Ş. (2019), "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yerel Yönetim Mevzuatına Etkileri", *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.4(2), ss.303-332.

Salihoğlu, E. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yerel Yönetimler ve Denetimi. *Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları*, İstanbul. Sobacı, M.Z. & Miş, N. & Köseoğlu

Turan, A. M. (2018), "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", *Social Sciences Research Journal*, 7(3), ss. 42-91.

Uzunparmak, M. (2021) Türkiye'de Yeni Yürütme Modeli: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Parlamenter Sistemin Dönüşümü Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi

Yüksek Seçim Kurulu (2023) <http://www.ysk.gov.tr> Erişim Tarihi:24.07.2023

İTİLAFA KUVVETLERİ'NİN DÂRULFÜNÛN-I OSMANİ'Yİ İŞGALİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr, Elif YEŞİLTEPE TURŞUCU

Ardahan Üniversitesi, elifyesiltepe@ardahan.edu.tr - ORCID:0000-0001-6667-6925

ÖZET

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti ve İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekesi hükümlerince ülkenin hızla işgal edilmesi neticesinde Anadolu'da kurtuluş mücadelesi başlamıştır. Ülkenin düşman kuvvetlerince işgal edilmesine seyirci kalmayan Dârulfünûn-ı Osmani müderrisleri 19 Mart 1919 tarihinde "Dârulfünûn muhtırası" adı verilen bir beyanname yayınlamışlardır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin 28 Ocak 1920 tarihinde aldığı Misak-ı Milli kararları üzerine İtilaf kuvvetleri, 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmiştir. 24 Mart günü Dârulfünûn binası olan Zeynep Hanım Konağı'nın yarısı İngiliz kuvvetlerince el konulmuştur. Binanın üçüncü katında bulunan Hukuk Şubesinin bütün odaları, orta katta yer alan Coğrafya Bölümü ve derslikleri, emanet odası ile zemin kattaki Tarih derslikleri ve Kimya laboratuvarı İngilizlerin kontrolüne geçmiş ve Hintli askerler yerleştirilmiştir. Maarif Nezareti, Hariciye Nezareti'ne binanın işgalci askerlerden arındırılması gerektiğine dair bir yazı yazmışsa da sonuç alınamamış ve çaresiz kalınmıştır. İngilizler, Müslüman Hintli askerlerle Dârulfünûn personeli ve talebelerinin iletişim kuramaması için binayı iki kısma ayırarak araya bölme yaptırmıştır. Ancak zaman içinde iki tarafın iletişimi engellenememiştir. Bu durum üzerine İngilizler, Hintli askerler yerine Mecusi askerleri Dârulfünûn'da görevlendirmiştir. 25 Ağustos 1920 tarihinde İngilizler, askerlerini binadan tahliye ederek Dârulfünûn işgalini sonlandırmışlardır. Beş ay süren işgal süresince binaya maddi zarar verildiği gözlemlenmemiş, ancak derslerin yapılmasına müsaade edilmemiştir. Burada yapılacak toplantılar engellenerek müderrislerin iç ve dış siyaset ile ilgili söz söyleme hakları ellerinden alınmıştır. Ülkenin tek üniversitesinin işgal edilmesiyle hem eğitim öğretim aksamış hem de bilim ve ilimin gelişmesine engel olunmuştur.

Bu tebliğ dönemin gazeteleri, arşiv belgeleri ve telif eserlerden yararlanılarak hazırlanacaktır. Mondros mütarekesinin ardından İstanbul'un işgali esnasında stratejik noktalardan biri olan Dârulfünûn'un kısmen işgalinin asıl sebebinin özgür düşüncenin engellenmesinin olduğu ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Mütareke dönemi, Darülfünun

AN EVALUATION ON THE INVASION OF DARULFÜNUN-I OSMANİ BY THE ALLIED FORCES

ABSTRACT

According to the provisions of the Armistice of Mondros signed between the Ottoman Empire and the Allied states decrees after the 1st World War, the struggle for liberation in Anatolia began as a result of the rapid occupation of the country. The professors of Darulfünun-ı Osmani, who did not stand by for the occupation of the country by enemy forces, published a declaration called the “Memorandum of Darulfünun” on March 19, 1919. March January 28, 1920, the Allied forces occupied Istanbul on the National Pact decisions taken by the last Ottoman Parliamentary Assembly on the 16th of March 1920. On March 24, half of the Zeynep Hanım Mansion, the Darulfünun building, was confiscated by British forces. All the rooms of the Law Department located on the third floor of the building, the geography department and classrooms located on the middle floor, the safety room, the history classrooms and the chemistry laboratory on the ground floor were taken over by the British and Indian soldiers were deployed. Although the Ministry of Education wrote a letter to the Ministry of Foreign Affairs stating that the building should be cleared of occupying soldiers, no results were obtained and it was left helpless. The British Decoupled the building into two parts and made a partition between them so that the Muslim Indian soldiers and the Darulfunun's staff and students could not communicate. However, the communication of the two sides could not be prevented over time. Upon this situation, the British assigned Magus soldiers to Darulfünun instead of Indian soldiers On August 25, 1920, the British ended the occupation of Darulfunun by evacuating their soldiers from the building. No material damage was observed to the building during the five-month occupation period, but classes were not allowed to be held. By preventing the meetings to be held here, the professors' rights to speak about domestic and foreign politics have been taken away. With the occupation of the country's only university, both education and training were disrupted and the development of science was prevented.

This communiqué will be prepared by using newspapers of the period, archival documents and copyrighted works. After the armistice of Mondros, it will be revealed that the main reason for the partial occupation of Darulfünun, which was one of the strategic points during the occupation of Istanbul, was the prevention of free thought.

Keywords: Ottoman Empire, Armistice period, Darulfunun

TAN GAZETESİ OLAYININ ÖNCÜLÜ: NAZIM HİKMET İLE BAZI EDEBİYATÇILAR ARASINDAKİ POLEMİK VE *RESİMLİ AY*'IN BASILMASI

Araş. Gör. Tülay GÜL

Ege Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

0000-0001-5486-3723

ÖZET

Resimli Ay mecmuası, 1 Şubat 1924 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Mecmuanın yayımlanmasını sağlayan ve dergide başyazarlık yapan Sertel'e göre Cumhuriyet ilan edildikten sonra dahi memlekette hürriyet ve demokrasiye gidildiğini gösteren hiçbir işaret yoktu. Ona göre demokrasinin en güzel ve en kestirme tanımı “*Halkın, halk için, halk tarafından idaresi...*” idi. Kurtuluş Savaşı'nda kanlarını verenler unutulmuş ve yönetimde yeni çıkar grupları oluşmaya başlamıştı. Bununla savaşmak ve halkın çıkarlarını ve iradesini egemen kılmak şarttı. İşte *Resimli Ay* bu yola hizmet edecekti.

Mecmuanın tarihini iki döneme ayırmak mümkündür: 1924–1928 yılları arası birinci dönem, 1928-1930'a ikinci dönemdir. Mecmua birinci dönemde sosyal meseleler üzerinde duran, magazin konularına, özellikle kadın okuyucu kitlesine hitap eden bir yapıya sahiptir. Mecmuanın ikinci dönemi ise Nazım Hikmet'in kadroya dâhil olmasıyla başlar.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında şiir alanında yapılan en büyük tartışma, hece vezni ve aruz vezninin kullanımı ayrımında görülmüştür. Bu dönemde Nazım Hikmet ve *Resimli Ay* mecmuasında şiirler yayınlayan şairler, üçüncü bir tarz ortaya koyarak şiir tartışmalarını farklı bir yöne çekmişlerdir. Nazım Hikmet Türk şiirine iki yenilik birden getirmiştir: biçimde serbest nazmı, özde ise devrimciliği.

Haziran 1929 tarihinde yayımlanan, *Resimli Ay* mecmuasında “Putları Yıkıyoruz” başlığı ile yazı dizisine başlamışlardır. “Putları Yıkıyoruz” başlıklı tefrikalar ilk olarak Haziran 1929 tarihli *Resimli Ay* mecmuasında yayımlanmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler : Nazım Hikmet, Putları Yıkıyoruz, *Resimli Ay*

İRAN SEFERLERİ'NDE TUNA NEHRİ'NİN LOJİSTİK ÖNEMİ (1743-1746 OSMANLI-İRAN SAVAŞI ÖRNEĞİ)

Araştırma Görevlisi Yunus KIRAYIT

Bitlis Eren Üniversitesi, 0000-0003-4170-8008

ÖZET

Tuna Nehri, tarih boyunca devletler arası siyasi ilişkilerde, sosyal ve ekonomik sebepler ile önemli bir su yolu olarak belirleyici bir rol oynamıştır. Karadeniz'e dökülen Tuna Nehri, Avrupa'nın en önemli su yoluydu. Orta Avrupa ve Balkanlar'ı Karadeniz ve Akdeniz ülkelerine bağlayan Tuna Nehri, kıyısında bulunan verimli tarım arazileri sayesinde önemli bir tahıl havzasına sahipti. Osmanlı Devleti de ihtiyacı olan zahireleri, buradan gemiler vasıtasıyla İstanbul ve Karadeniz sahillerinde bulunan iskelelere taşımıştır. Tuna havzasındaki zahireler, İstanbul'un iâşesinde her zaman çok önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak burada sadece İstanbul'un iâşesi karşılanmamış aynı zamanda İran ve Avrupa seferleri için de gerekli olan zahire yine Tuna Nehri kıyısında bulunan ambarlardan temin edilmiştir. Nehrin kıyısında bulunan ambarlarda depolanan un, buğday, arpa ve peksimet gibi önemli yiyecekler gemiler vasıtasıyla nehir üzerinden istenilen bölgelere nakledilmiştir. Batı seferlerinde olduğu gibi doğu seferlerinde de Tuna Nehri kullanılmıştır. Nehrin kıyısında, İbrail, İsakçı, Silistre, Niğbolu ve Ruscuk gibi iskeleler bulunmaktaydı. Bu iskelelerdeki ambarlarda toplanan zahireler, gemiler vasıtasıyla Karadeniz kıyısında bulunan Samsun, Ünye ve Trabzon gibi iskelelere nakledilmiştir. Karadeniz kıyısındaki iskelelere taşınan zahireler, buradan kara yoluyla Erzurum ve Kars taraflarına götürülmüştür. Bu zahireler ordunun iâşe ihtiyacını karşılamak üzere teslim edilmiştir.

Bu çalışmada, zahirelerin hangi iskelelerde depolandığı, taşıma yönteminin nasıl olduğu, gemi ücretlerin nasıl ödendiği, taşınan zahire cinsi, miktarı ve fiyatları ile masraflar için gerekli olan bütçenin nereden karşılandığı gibi sorulara cevap aranarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tuna Nehri, Zahire, İskele, Sefer, İran

THE LOGISTICAL IMPORTANCE OF THE DANUBE RIVER IN THE IRANIAN CAMPAIGNS (THE EXAMPLE OF THE OTTOMAN-IRANIAN WAR OF 1743-1746) ABSTRACT

Throughout history, the Danube River has played a decisive role in interstate political relations, as an important waterway for social and economic reasons. The Danube River, which emptied into the Black Sea, was the most important waterway in Europe. Connecting Central Europe and the Balkans to the Black Sea and Mediterranean countries, the Danube River had an important grain basin thanks to the fertile agricultural lands on its shore. The Ottoman Empire also transported the grains it needed from here to the piers on the shores of Istanbul and

the Black Sea by ships. Grains in the Danube basin have always had a very important place in the provision of Istanbul. However, here, not only the food for Istanbul was met, but also the grain necessary for the Iran and Europe expeditions was obtained from the warehouses on the banks of the Danube River. Important foods such as flour, wheat, barley and rusks, which were stored in the warehouses on the banks of the river, were transported to the desired regions via the river via ships. The Danube River was used in the eastern expeditions as well as in the western expeditions. On the banks of the river, there were piers such as İbrail, Isakçı, Silistra, Niğbolu and Ruscuk. The grains collected in the warehouses of these piers were transported to piers such as Samsun, Ünye and Trabzon on the Black Sea coast by ships. The grains transported to the piers on the Black Sea coast were taken from here to Erzurum and Kars by land. These grains were delivered to meet the food needs of the army.

In this study, it will be tried to explain by looking for answers to questions such as at which piers the grains are stored, how the transportation method is, how the ship fees are paid, the type, amount and prices of the grain transported, and where the budget for the expenses is met.

Keywords: Danube, Grain, Wharf, Expedition, Iran

DÜNYA ƏDƏBİYYATININ NÜMAYƏNDƏLƏRİ AZƏRBAYCAN YAZIÇISI MEHDİ HÜSEYNİN YARADICILIĞINDA.

Əlizadə Aygül Şamil qızı
Azərbaycan, Bakı
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
0009-0007-7915-6436

Açar sözlər: Azərbaycan ədəbiyyatı, dünya ədəbiyyatı, Mehdi Hüseyn,
M.Y.Lermontov, A.S.Puşkin

Xülasə

Mehdi Hüseyn (Mehdi Əli oğlu Hüseynov) XX əsrdə yazıb- yaradan Azərbaycan ədəbiyyatının məşhur yazıçılarındanır. Nasirin əsərlərinin mövzusu təkcə həmin dövr üçün deyil, indi də aktualdır. Onun tarixi mövzuda yazdığı bir çox pyesləri vardır. “Şeyx Şamil” əsəri də belə pyeslərindəndir. “Şeyx Şamil” əsərində rus ədəbiyyatının nümayəndələrindən Mixail Yuryeviç Lermontov və Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin adı xüsusilə çəkilir.

M.Hüseyn öz əsərində A.S.Puşkinin obrazını yaratmasa da, şairin adı əsərdəki digər obrazların dialoqunda hallanır. Bunu, əsərdəki obraz Tamarinin paruçik Rayevski ilə söhbətində görürük. Söhbət əsnasında Tamarin A.S.Puşkini “köksündən odlanan böyük dost” kimi xatırlayır.

M.Y.Lermontovun şeirlərinə gəlincə, onlardan “Sevirəm Qafqazı mən”, “Yelkən” bu əsərin bəzəyidir. Onun şeirləri pyesə xüsusi rəngarənglik qatmışdır. 1814- cü ildə anadan olub 1841- ci ildə vəfat edən şair M.Y.Lermontov az bir müddət ərzində yaşasa da, XIX əsrdə iz qoyan, A.S.Puşkindən sonra adı çəkilən şairlərdəndir.

M.Y.Lermontovla “Şeyx Şamil” pyesindəki obraz Tamarinin taleyi çox yaxındır. Tamarin də şair ruhludur, şairdir və Lermontov kimi müharibənin əleyhinədir, elə bir həyatdan zövq ala bilmir, bu onun üçün işgəncə və iztirabdan başqa bir şey deyil.

Qafqaz onlara- M.Y.Lermontov və Tamarinə doğmadır. Azadlığı hər şeydən üstün tutan Tamarin tez- tez Lermontovun şeirlərinə müraciət edir, öz hiss və həyəcanını Lermontovun şeirləri ilə dilə gətirir, bədii şəkildə ifadə edir. Tamarin Qafqazı ilham yurdu hesab edir və Lermontovun “Sevirəm Qafqazı mən” şeiri onun dilində əzbərə çevrilir.

Bir sözlə, pyesdə nəslrlə nəzm vəhdətdədir. Burada şeirlər təsadüfi verilməyib. Hər bir şeir əsərdə əksini tapan hadisələrlə əlaqəlidir. Belə nümunələrdən istifadə etməklə, müəllifi olan şairlərin hadisələrlə əlaqəsi işıqlandırılmış, əsərin ideya və məzmunu ilə müəllifin yaradıcılığı arasında bir uyğunluğun olması, bunun əhəmiyyəti dəyərləndirilmişdir. Bu şairlər həm də Azərbaycan və dünyanın digər ölkələrində kifayət qədər tanınır. Dünya ədəbiyyatında öz rolu olan belə şairlərin həyat və yaradıcılığını təkcə tarixin yaddaşından yanaşaraq öyrənmək kifayət deyil, onların duyğularını əks etdirən bədii əsərləri oxumaq, elmi və bədii analizlər etmək hər zaman olduğu kimi indi də vacibdir. Bu və digər səbəbdən məqalədəki mövzu öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

A COMPUTATIONAL MODEL OF MINIMAL CONSCIOUSNESS FUNCTIONS

Nabila Charkaoui

Professor of Psychology, Oxford University, book: Consciousness, lost and found, Neuropsychology of Cognitive Function, Blindsight: A Case Study and Implications.

Abstract:

Interest in Human Consciousness has been revived in the late 20th century from different scientific disciplines. Consciousness studies involve both its understanding and its application. In this paper, a computational model of the minimum consciousness functions necessary in my point of view for Artificial Intelligence applications is presented with the aim of improving the way computations will be made in the future. In section I, human consciousness is briefly described according to the scope of this paper. In section II, a minimum set of consciousness functions is defined - based on the literature reviewed - to be modelled, and then a computational model of these functions is presented in section III. In section IV, an analysis of the model is carried out to describe its functioning in detail.

Keywords: Consciousness, perception, attention.

EXPLORING LIFE MEANINGFULNESS AND ITS PSYCHOSOCIAL CORRELATES AMONG RECOVERING SUBSTANCE USERS – AN INDIAN PERSPECTIVE

Fouzia Alsabah Shaikh, Anjali Ghosh

Psychology Research Unit, Indian Statistical Institute,

Abstract:

The present study was done primarily to address two major research gaps: firstly, development of an empirical measure of life meaningfulness for substance users and secondly, to determine the psychosocial determinants of life meaningfulness among the substance users. The study is classified into two phases: the first phase which dealt with development of Life Meaningfulness Scale and the second phase which examined the relationship between life meaningfulness and social support, abstinence self efficacy and depression. Both qualitative and quantitative approaches were used for framing items. A Principal Component Analysis yielded three components: Overall Goal Directedness, Striving for healthy lifestyle and Concern for loved ones which collectively accounted for 42.06% of the total variance. The scale and its subscales were also found to be highly reliable. Multiple regression analyses in the second phase of the study revealed that social support and abstinence self efficacy significantly predicted life meaningfulness among 48 recovering inmates of a de-addiction center while level of depression failed to predict life meaningfulness.

Keywords: Perceived Life meaningfulness, Social Support, Abstinence Self Efficacy, Depression, Substance Use.

ANALYSIS OF DRIVING CONDITIONS AND PREFERRED MEDIA ON DIVERSION

Yoon-Hyuk Choi

Korea Expressway Corporation Research Institute, Republic of Korea

Abstract:

Studies on the distribution of traffic demands have been proceeding by providing traffic information for reducing greenhouse gases and reinforcing the road's competitiveness in the transport section, however, since it is preferentially required the extensive studies on the driver's behavior changing routes and its influence factors, this study has been developed a discriminant model for changing routes considering driving conditions including traffic conditions of roads and driver's preferences for information media. It is divided into three groups depending on driving conditions in group classification with the CART analysis, which is statistically meaningful. And the extent that driving conditions and preferred media affect a route change is examined through a discriminant analysis, and it is developed a discriminant model equation to predict a route change. As a result of building the discriminant model equation, it is shown that driving conditions affect a route change much more, the entire discriminant hit ratio is derived as 64.2%, and this discriminant equation shows high discriminant ability more than a certain degree.

Keywords: CART analysis, Diversion, Discriminant model, Driving conditions, and preferred media

AN ANALYTICAL STUDY ON THE POLITICS OF DEFECTION IN INDIA

Diya Sarkar, Prafulla C. Mishra

Institute of Industrial Technology (KIIT) deemed to be University, India

Abstract:

In a parliamentary system, party discipline is the impulse; when it falls short, the government usually falls. Conceivably, the platform of Indian politics suffers with innumerable practical disorders. The politics of defection is one such species entailing gross miscarriage of fair conduct turning politics into a game of thrones (powers). This practice of political nomadism can trace its seed in the womb of British House of Commons. Therein, if a legislator was found to cross the floor, the party considered him disloyal. In other words, the legislator lost his allegiance to his former party by joining another party. This very phenomenon, in practice has a two way traffic i.e. ruling party to the opposition party or vice versa. The democracies like USA, Australia and Canada were also aware of this fashion of swapping loyalties. There have been several instances of great politicians changing party allegiance, for example Winston Churchill, Ramsay MacDonald, William Gladstone etc. Nevertheless, it is interesting to cite that irrespective of such practice of changing party allegiance, none of the democracies in the west ever desired or felt the need to legislatively ban defections. But, exceptionally India can be traced to have passed anti-defection laws. The politics of defection had been a unique popular phenomenon on the floor of Indian Parliamentary system gradually gulping the democratic essence and synchronization of the Federation. This study is both analytical and doctrinal, which tries to examine whether representative democracy has lost its essence due to political nomadism. The present study also analyzes the classical as well as contemporary pulse of floor crossing amidst dynastic politics in a representative democracy. It will briefly discuss the panorama of defections under the Indian federal structure in the light of the anti-defection law and an attempt has been made to add valuable suggestions to streamline remedy for the still prevalent political defections.

Keywords: Constitutional law, defection, democracy, political anti-trust.

POSITION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE RUSSIAN FEDERATION ON THE MATTER OF RESTRICTING CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS CONCERNING BANKING SECRECY

A. V. Shashkova

Docent, Associate Professor) is with the Department of Constitutional Law,
MGIMOUiversity, Moscow Region Bar Lawyer, Honorary Consul for St. Vincent and the
Grenadines

Abstract:

The aim of the present article is to analyze the position of the Constitutional Court of the Russian Federation on the matter of restricting the constitutional rights of citizens to inviolability of professional and banking secrecy in effecting controlling activities. The methodological ground of the present Article represents the dialectic scientific method of the socio-political, legal and organizational processes with the principles of development, integrity, and consistency, etc. The consistency analysis method is used while researching the object of the analysis. Some public-private research methods are also used: the formally-logical method or the comparative legal method, are used to compare the understanding of the 'secrecy' concept. The aim of the present article is to find the root of the problem and to give recommendations for the solution of the problem. The result of the present research is the author's conclusion on the necessity of the political will to improve Russian legislation with the aim of compliance with the provisions of the Constitution. It is also necessary to establish a clear balance between the constitutional rights of the individual and the limit of these rights when carrying out various control activities by public authorities. Attempts by the banks to "overdo" an anti-money laundering law under threat of severe sanctions by the regulators actually led to failures in the execution of normal economic activity. Therefore, individuals face huge problems with payments on the basis of clearing, in addition to problems with cash withdrawals. The Bank of Russia sets requirements for banks to execute Federal Law No. 115-FZ too high. It is high place to attract political will here. As well, recent changes in Russian legislation, e.g. allowing banks to refuse opening of accounts unilaterally, simplified banking activities in the country. The article focuses on different theoretical approaches towards the concept of "secrecy". The author gives an overview of the practices of Spain, Switzerland and the United States of America on the matter of restricting the constitutional rights of citizens to inviolability of professional and banking secrecy in effecting controlling activities. The Constitutional Court of the Russian Federation basing on the Constitution of the Russian Federation has its special understanding of the issue, which should be supported by further legislative development in the Russian Federation.

Keywords: Bank secrecy, banking information, constitutional court, control measures, financial control, money laundering, restriction of constitutional rights.

RECOGNITION AND PROTECTION OF INDIGENOUS SOCIETY IN INDONESIA

Triyanto, Rima Vien Permata Hartanto

Sebelas Maret University, Indonesia

Abstract:

Indonesia is a legal state. The consequence of this status is the recognition and protection of the existence of indigenous peoples. This paper aims to describe the dynamics of legal recognition and protection for indigenous peoples within the framework of Indonesian law. This paper is library research based on literature. The result states that although the constitution has normatively recognized the existence of indigenous peoples and their traditional rights, in reality, not all rights were recognized and protected. The protection and recognition for indigenous people need to be strengthened.

Keywords: Indigenous peoples, customary law, state law, state of law.

NEED OF NATIONAL SPACE LEGISLATION FOR SPACE FARING NATIONS

Muhammad Naveed, Yang Caixia

Law School, Beihang Univeristy, Beijing, China

Abstract:

The need for national space legislation is pivotal, particularly in light of the fact that in recent years space activities have grown immensely both in volume and diversity. Countries are progressively developing capabilities in space exploration and scientific discoveries, market their capabilities to manufacture satellites, provide launch services from their facilities and are looking to privatize and commercialize their space resources. Today, nations are also seeking to comprehend the technological and financial potential of the private sector and are considering to share their financial burdens with them and to limit their exposures to risks, but they are lagging behind in legal framework in this regard. In the perspective of these emerging developments, it is therefore, felt that national space legislation should be enacted with the goal of building and implementing a vibrant and transparent legal framework at the national level to hasten investments and to ensure growth in this capital intensive - highly yield strategic sector. This study looks at (I) the international legal framework that governs space activities; (II) motivation behind making national space laws; and (III) the need for national space legislation. The paper concludes with some recommendations with regards to the conceivable future direction for national space legislation, in particular space empowered sub-areas for countries.

Keywords: International conventions, national legislation, space faring nation, space law.

HUMAN RIGHTS IN ARMED CONFLICTS AND CONSTITUTIONAL LAW

Antonios Maniatis

Assistant Professor of the University of Applied Sciences of Athens and a speaker of the European Union Law master of the University St Klement Ohridski

Abstract:

The main purpose of this paper is to determine the impact of both International Humanitarian Law and anti-piracy International Law on Constitutional Law. International Law is endowed with a rich set of norms on the protection of private individuals in armed conflicts and copes with the diachronic crime of maritime piracy, which may be considered as a private war in the high seas. Constitutional Law has been traditionally geared at two generations of fundamental rights. The paper will aim at answering the question “Which is the profile of 3G constitutional rights, particularly in the light of International Humanitarian Law?”

Keywords: Constitution, Humanitarian International Law, Piracy, 3G fundamental rights.

FORENSIC MEDICAL CAPACITIES OF RESEARCH OF SALIVA STAINS ON PHYSICAL EVIDENCE AFTER WASHING

Saule Mussabekova

Department of Forensic Medicine, Karaganda State Medical University, Kazakhstan

Abstract:

Recent advances in genetics have allowed increasing acutely the capacities of the formation of reliable evidence in conducting forensic examinations. Thus, traces of biological origin are important sources of information about a crime. Currently, around the world, sexual offenses have increased, and among them are those in which the criminals use various detergents to remove traces of their crime. A feature of modern synthetic detergents is the presence of biological additives - enzymes. Enzymes purposefully destroy stains of biological origin. To study the nature and extent of the impact of modern washing powders on saliva stains on the physical evidence, specially prepared test specimens of different types of tissues to which saliva was applied have been examined. **Materials and Methods:** Washing machines of famous manufacturers of household appliances have been used with different production characteristics and advertised brands of washing powder for test washing. Over 3,500 experimental samples were tested. After washing, the traces of saliva were identified using modern research methods of forensic medicine. **Results:** The influence was tested and the dependence of the use of different washing programs, types of washing machines and washing powders in the process of establishing saliva trace and identify of the stains on the physical evidence while washing was revealed. The results of experimental and practical expert studies have shown that in most cases it is not possible to draw the conclusions in the identification of saliva traces on physical evidence after washing. This is a consequence of the effect of biological additives and other additional factors on traces of saliva during washing. **Conclusions:** On the basis of the results of the study, the feasibility of saliva traces of the stains on physical evidence after washing is established. The use of modern molecular genetic methods makes it possible to partially solve the problems arising in the study of unlaundered evidence. Additional study of physical evidence after washing facilitates detection and investigation of sexual offenses against women and children.

Keywords: Saliva research, modern synthetic detergents, laundry detergents, forensic medicine.

TOWARDS A PROOF ACCEPTANCE BY OVERCOMING CHALLENGES IN COLLECTING DIGITAL EVIDENCE

Lilian Noronha Nassif

Brazil University of Minas Gerais State, Belo Horizonte, 30330-050 Brazil

Abstract:

Cybercrime investigation demands an appropriated evidence collection mechanism. If the investigator does not acquire digital proofs in a forensic sound, some important information can be lost, and judges can discard case evidence because the acquisition was inadequate. The correct digital forensic seizing involves preparation of professionals from fields of law, police, and computer science. This paper presents important challenges faced during evidence collection in different perspectives of places. The crime scene can be virtual or real, and technical obstacles and privacy concerns must be considered. All pointed challenges here highlight the precautions to be taken in the digital evidence collection and the suggested procedures contribute to the best practices in the digital forensics field.

Keywords: Digital evidence, digital forensic processes and procedures, mobile forensics, cloud forensics.

PROMOTING GENDER EQUALITY WITHIN ISLAMIC TRADITION VIA CONTEXTUALIST APPROACH

Ali Akbar

Asia Institute, Faculty of Arts, Melbourne University, Australia

Abstract:

The importance of advancing women's rights is closely intertwined with the development of civil society and the institutionalization of democracy in Middle Eastern countries. There is indeed an intimate relationship between the process of democratization and promoting gender equality, since democracy necessitates equality between men and women. In order to advance the issue of gender equality, what is required is a solid theoretical framework which has its roots in the reexamination of pre-modern interpretation of certain Qur'ānic passages that seem to have given men more rights than it gives women. This paper suggests that those Muslim scholars who adopt a contextualist approach to the Qur'ānic text and its interpretation provide a solid theoretical background for improving women's rights. Indeed, the aim of the paper is to discuss how the contextualist approach to the Qur'ānic text and its interpretation given by a number of prominent scholars is capable of promoting the issue of gender equality. The paper concludes that since (1) much of the gender inequality found in the primary sources of Islam as well as pre-modern Muslim writings is rooted in the natural cultural norms and standards of early Islamic societies and (2) since the context of today's world is so different from that of the pre-modern era, the proposed models provide a solid theoretical framework for promoting women's rights and gender equality.

Keywords: Contextualism, Gender equality, Islam, Women's rights.

BA‘ALBAKĪ’S INFLUENCE ON 1950S AND 1960S LEBANESE WOMEN WRITERS**Khaled Igbaria**

Abstract:

While Ba‘albakī ceased writing or publishing since 1964, it is considerable and significant to investigate Ba‘albakī’s influence on others. This paper examines her influence on three Lebanese women writers: Emily Nasrallah, Muná Jabbūr, and Hanan al-Shaykh. However, the aim is not simply to examine the influence of the writer on these three authors, but rather to note similarities and differences in the challenges they faced and the agendas they followed in their fiction writing. For each of these writers, this article will describe elements of their literature, and then sketch out the influence which Ba‘albakī has had on them. This paper relies on material from Sidawi because it includes interviews with the female writers discussed that are relevant to the current discussion. Sidawi asked them about Ba‘albakī and her influence on them, the challenges they faced, and how they coped with them. This paper points out their comments using their own words. To be clear, examining these writers' notes and works is beyond the scope of this paper. To sum up, there are significant parallels between the life and work of Ba‘albakī, and other Lebanese women writers such as Nasrallah, Jabbūr and al-Shaykh. Like Ba‘albakī, Nasrallah and al-Shaykh also suffered in their struggle against their families. Nasrallah and al-Shaykh, like Ba‘albakī, suffered because their society did not trust in their abilities and creativity. Ba‘albakī opted for isolation because of her conflict with patriarchal society including the Lebanese women’s groups, while Nasrallah’s isolation was because she preferred individualism and autonomy, and Jabbūr, as could be speculated, was not able to cope with the suffering caused by her role as a woman writer within Lebanese society. Whereas Ba‘albakī isolated herself from the Lebanese women’s groups, focusing instead on her feminist writing and joining the Shi'r group, Al-Shaykh and the Lebanese women’s groups are able to cooperate in harmony. Furthermore, while Nasrallah and Al-Shaykh continued to publish fiction, Ba‘albakī stopped publishing fiction in 1964. All of the above confirms not only that it is worthy to investigate deeply and academically both the biography and the works of Ba‘albakī, but also that she deserves to include her throughout the top great Arab female writers, at the time, like Al-Shaykh and Nawal El Saadawi.

Keywords: Feminist writing, Hanan Al-Shaykh, Laylá Ba‘albakī, Lebanese women writers, Muná Jabbūr.

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN EUROPE: THE PARLIAMENTARY DIMENSION

Aleksandra Chiniaeva

EU Law, Public International Law and Public Law Department, Saarland University,
Saarbrücken, 66123 Germany

Abstract:

The following paper describes the activity of national and international parliamentary assemblies of the European region in protection and promotion of human rights. It may be said that parliamentarians have a “double mandate” — as members of the international assembly and of their respective national parliaments. In other words, parliamentarization at both international and national level provides a situation for parliamentarians, where they link people, national governments and international organizations. The paper is aimed towards demonstrating that the activity of the main international parliamentary assemblies of the European region have a real positive impact on the human rights situation in the European region. In addition, the paper describes the assemblies that include protection of human rights in their Agenda as one of the main subjects: the EP, the PACE, the OSCE PA and the IPA CIS. Co-operation activities such as joint election observation; participation in inter-parliamentary associations, such as the IPU; conclusion agreements allow assemblies to provide observation of human right situation in the states that are not members of the particular organization and as consequence make their impact broader.

Keywords: Human rights, International parliamentary assembly, IPU, EP, PACE, OSCE, IPA CIS, international election observation.

EISENHOWER'S FAREWELL SPEECH: INITIAL AND CONTINUING COMMUNICATION EFFECTS

B. Kuiper

Abstract:

When Dwight D. Eisenhower delivered his final Presidential speech in 1961, he was using the opportunity to bid farewell to America, but he was also trying to warn his fellow countrymen about deeper challenges threatening the country. In this analysis, Eisenhower's speech is examined in light of the impact it had on American culture, communication concepts, and political ramifications. The paper initially highlights the previous literature on the speech, especially in light of its 50th anniversary, and reveals a man whose main concern was how the speech's words would affect his beloved country. The painstaking approach to the wording of the speech to reveal the intent is key, particularly in light of analyzing the motivations according to "virtuous communication." This philosophical construct indicates that Eisenhower's Farewell Address was crafted carefully according to a departing President's deepest values and concerns, concepts that he wanted to pass along to his successor, to his country, and even to the world.

Keywords: Eisenhower, mass communication, political speech, rhetoric.

HUMAN SECURITY PROVIDERS IN FRAGILE STATE UNDER ASYMMETRIC WAR CONDITIONS

Luna Shamieh

Department of Political Science, National University of Public Service, Budapest, Hungary

Abstract:

Various players are part of the game in an asymmetric war, all making efforts to provide human security to their own adherents. Although a fragile state is not able to provide sufficient and comprehensive services, it still provides special services and security to the elite; the insurgents as well provide services and security to their associates. The humanitarian organisations, on the other hand, provide some fundamental elements of human security, but only in the regions, they are able to access when possible (if possible). The counterinsurgents (security forces of the state and intervention forces) operate within a narrow band defined by the vision of the responsibility to protect and the perspective of the resolution of the conflict through combat; hence, the possibility to provide human security is shaken at this end. This article examines how each player provides human security from the perspective of freedom from want in order to secure basic and strategic needs, freedom from fear through providing protection against all kinds of violence, and the freedom to live in dignity. It identifies a vicious cycle caused by the intervention of the different players causing a centrifugal force that may lead to disintegration of the nation under war.

Keywords: Human security, asymmetric war, counter insurgency, fragile state, insurgency.

DEVELOPING NEW MEDIA CREDIBILITY SCALE: A MULTIDIMENSIONAL PERSPECTIVE

Hanaa Farouk Saleh

Department of Communication/Journalism, Cairo University, Giza, Egypt

Abstract:

The main purposes of this study are to develop a scale that reflects emerging theoretical understandings of new media credibility, based on the evolution of credibility studies in western researches, identification of the determinants of credibility in the media and its components by comparing traditional and new media credibility scales and building accumulative scale to test new media credibility. This approach was built on western researches using conceptualizations of media credibility, which focuses on four principal components: Source (journalist), message (article), medium (newspaper, radio, TV, web, etc.), and organization (owner of the medium), and adding user and cultural context as key components to assess new media credibility in particular. This study's value lies in its contribution to the conceptualization and development of new media credibility through the creation of a theoretical measurement tool. Future studies should explore this scale to test new media credibility, which represents a promising new approach in the efforts to define and measure credibility of all media types.

Keywords: Credibility scale, media credibility components, new media credibility scale, scale development.

NARRATING IRISH IDENTITY: RETRIEVING 'IRISHNESS' IN THE WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS AND SEAMUS HEANEY

Rafik Massoudi

Arab Open University. Oman

Abstract:

Irish identity continues to be discussed in various fields including social science, culture, literary humanities as well as political debates. In this context, Irishness had been usurped for a long time by the hegemonic power of the British Empire. That is why, Irish writers, in general, and Seamus Heaney along with William Butler Yeats, in particular, endeavored to retrieve this lost identity by shedding light on Irish history, folklore, communal traditions, landscape, indigenous people, language as well as culture. In this context, we may speak of a decolonizing attempt that allowed these writers to represent the autonomous Irish subjectivity by establishing an ethical relationship based on an extraordinary approach to the represented alterity. This article, indeed, places itself within the arena of postmodern, postcolonial discussions of the issue of identity and, particularly, of Irishness.

Keywords: Identity, Irishness, narration, postcolonialism.

NATURAL DISASTER TOURISM AS A TYPE OF DARK TOURISM

Dorota Rucińska

Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland

Abstract:

This theoretical paper combines the academic discourse regarding a specific part of dark tourism. Based on the literature analysis, distinction of natural disasters in thanatourism was investigated, which is connected with dynamic geographical conditions. Natural disasters used to play an important role in social life by their appearance in myths and religions. Nowadays, tourists pursuing natural hazards can be divided into three groups: Those interested in natural hazards themselves; those interested in landscape deformation and experiencing emotions shortly after extreme events - natural disasters - occur; and finally those interested in historic places long after an extreme event takes place. An important element of the natural disaster tourism is quick access to information on the location of a disaster and the destination of a potential excursion. Natural disaster tourism suits alternative tourism, yet it is opposed culture tourism, and sustainable tourism. The paper compares types and groups of tourists. It also considers the contradictions that describe dualism, which exists in dark tourism.

Keywords: Dark tourism, dualism, natural disasters, natural hazards, thanatourism.

DEMOCRATIZATION, MARKET LIBERALIZATION AND THE RAISE OF VESTED INTERESTS AND ITS IMPACTS ON ANTI-CORRUPTION REFORM IN INDONESIA

Ahmad Khoirul Umam

Researcher at Indonesian Institute. Jakarta, Indonesia

Abstract:

This paper investigates the role of vested interests and its impacts on anti-corruption agenda in Indonesia following the collapse of authoritarian regime in 1998. A pervasive and rampant corruption has been believed as the main cause of the state economy's fragility. Hence, anti-corruption measures were implemented by applying democratization and market liberalization since the establishment of a consolidated democracy which go hand in hand with a liberal market economy is convinced to be an efficacious prescription for effective anti-corruption. The reform movement has also mandated the establishment of the independent, neutral and professional special anti-corruption agency namely Corruption Eradication Commission (KPK) to more intensify the fight against the systemic corruption. This paper will examine whether these anti-corruption measures have been effective to combat corruption, and investigate to what extent have the anti-corruption efforts, especially those conducted by KPK, been impeded by the emergence of a nexus of vested interests as the side-effect of democratization and market liberalization. Based on interviews with key stakeholders from KPK, other law enforcement agencies, government, prominent scholars, journalists and NGOs in Indonesia, it is found that since the overthrow of Soeharto, anti-corruption movement in the country have become more active and serious. After gradually winning the hearth of people, KPK successfully touched the untouchable corruption perpetrators who were previously protected by political immunity, legal protection and bureaucratic barriers. However, these changes have not necessarily reduced systemic and structural corruption practices. Ironically, intensive and devastating counterattacks were frequently posed by the alignment of business actors, elites of political parties, government, and also law enforcement agencies by hijacking state's instruments to make KPK deflated, powerless, and surrender. This paper concludes that attempts of democratization, market liberalization and the establishment of anti-corruption agency may have helped Indonesia to reduce corruption. However, it is still difficult to imply that such anti-corruption measures have fostered the more effective anti-corruption works in the newly democratized and weakly regulated liberal economic system.

Keywords: Vested interests, democratization, market liberalization, anti-corruption, leadership.

ART AND CULTURE IN THE DEVELOPMENT PERIOD TO MODERNIZATION IN THE REIGN OF KING RAMA VI

Weena Eiamprapai

Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300. Thailand

Abstract:

The growth of Thai society in western style in the middle of Rattanakosin period can be defined as modernization /civilization. These terms had an influence on the development of the country in the reign of King Rama V owing to the governance reform, and cultures influenced by the West. Those were passed on until the reign of King Rama VI. The preference was not only for the renovation of architecture and arts based on Thai customs reflecting the prosperity and beauty of handicrafts but also for the acceptance of westernization. The remain of this acceptance includes the concept of such value as gentlemanly behavior like that in Victorian Era of the United Kingdom, and the support of women's status. Moreover, the wide spread of modernization leads to the movement to change the country's governance system from absolute monarchy to democracy by a group of people called Rattanakosin Era (R.E.) 130 party.

Keywords: Art and culture, development period, modernization, King Rama VI.

DESIGNING CREATIVE EVENTS WITH DECONSTRUCTIVISM APPROACH

Maryam Memarian, Mahmood Naghizadeh

Faculty of Architecture and Urban design , qazvin , Iran.

Abstract:

Deconstruction is an approach that is entirely incompatible with the traditional prevalent architecture. Considering the fact that this approach attempts to put architecture in sharp contrast with its opposite events and transpires with attending to the neglected and missing aspects of architecture and deconstructing its stable structures. It also recklessly proceeds beyond the existing frameworks and intends to create a different and more efficient prospect for space. The aim of deconstruction architecture is to satisfy both the prospective and retrospective visions as well as takes into account all tastes of the present in order to transcend time. Likewise, it ventures to fragment the facts and symbols of the past and extract new concepts from within their heart, which coincide with today's circumstances. Since this approach is an attempt to surpass the limits of the prevalent architecture, it can be employed to design places in which creative events occur and imagination and ambition flourish. Thought-provoking artistic events can grow and mature in such places and be represented in the best way possible to all people. The concept of event proposed in the plan grows out of the interaction between space and creation. In addition to triggering surprise and high impressions, it is also considered as a bold journey into the suspended realms of the traditional conflicts in architecture such as architecture-landscape, interior-exterior, center-margin, product-process, and stability-instability. In this project, at first, through interpretive-historical research method and examining the inputs and data collection, recognition and organizing takes place. After evaluating the obtained data using deductive reasoning, the data is eventually interpreted. Given the fact that the research topic is in its infancy and there is not a similar case in Iran with limited number of corresponding instances across the world, the selected topic helps to shed lights on the unrevealed and neglected parts in architecture. Similarly, criticizing, investigating and comparing specific and highly prized cases in other countries with the project under study can serve as an introduction into this architecture style.

Keywords: Creativity, deconstruction, event.

DE-SECURITIZING IDENTITY: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY IN PERIODS OF TRANSITION

Katerina Antoniou

University of Central Lancashire, Cyprus

Abstract:

When examining conflicts around the world, it is evident that the majority of intractable conflicts are steeped in identity. Identity seems to be not only a causal variable for conflict, but also a catalytic parameter for the process of reconciliation that follows ceasefire. This paper focuses on the process of identity securitization that occurs between rival groups of heterogeneous collective identities – ethnic, national or religious – as well as on the relationship between identity securitization and the ability of the groups involved to reconcile. Are securitized identities obstacles to the process of reconciliation, able to hinder any prospects of peace? If the level to which an identity is securitized is catalytic to a conflict's discourse and settlement, then which factors act as indicators of identity de-securitization? The level of an in-group's identity securitization can be estimated through a number of indicators, one of which is narrative. The stories, views and stances each in-group adopts in relation to its history of conflict and relation with their rival out-group can clarify whether that specific in-group feels victimized and threatened or safe and ready to reconcile. Accordingly, this study discusses identity securitization through narrative in relation to intractable conflicts. Are there conflicts around the world that, despite having been identified as intractable, stagnated or insoluble, show signs of identity de-securitization through narrative? This inquiry uses the case of the Cyprus conflict and its partitioned societies to present official narratives from the two communities and assess whether these narratives have transformed, indicating a less securitized in-group identity for the Greek and Turkish Cypriots. Specifically, the study compares the official historical overviews presented by each community's Ministry of Foreign Affairs website and discusses the extent to which the two official narratives present a securitized collective identity. In addition, the study will observe whether official stances by the two communities – as adopted by community leaders – have transformed to depict less securitization over time. Additionally, the leaders' reflection of popular opinion is evaluated through recent opinion polls from each community. Cyprus is currently experiencing renewed optimism for reunification, with the leaders of its two communities engaging in rigorous negotiations, and with rumors calling for a potential referendum for reunification to be taking place even as early as within 2016. Although leaders' have shown a shift in their rhetoric and have moved away from narratives of victimization, this is not the case for the official narratives used by their respective ministries of foreign affairs. The study's findings explore whether this narrative inconsistency proves that Cyprus is transitioning towards reunification, or whether the leaders are risking sending a securitized population to the polls to reject a potential reunification. More broadly, this study suggests that in the event that intractable conflicts might be moving towards viable peace, in-group narratives--official narratives in particular--can act as indicators of the extent to which rival entities have managed to reconcile.

Keywords: Conflict, Identity, Narrative, Reconciliation.

EFFECT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON IMPROVING INDEPENDENCY OF PEOPLE WITH SEVERE DISABILITIES: VOCATIONAL REHABILITATION FACILITIES IN SOUTH KOREA

Soungwan Kim

Korea Disabled People's Development Institute. Sout Korea

Abstract:

This paper discusses an analysis of how the characteristics of resources at vocational rehabilitation facilities for the disabled affect the improvement of independency skills among people with severe disabilities. The analysis results indicate that more internal financial resources and more connections to local communities among network resources had greater effects on improving the independency of people with severe disabilities. Based on this result, this paper presents strategies for mobilizing resources to improve the independency of people with severe disabilities at vocational rehabilitation facilities.

Keywords: Vocational rehabilitation facility for people with disabilities, types of resources, independency, network resources.

WATER CRISIS MANAGEMENT IN A TOURISM DEPENDENT COMMUNITY

Aishath Shakeela

Griffith University, Nathan, Australia

Abstract:

At a global level, water stewardship, water stress and water security are crucial factors in tourism planning and development considerations. Challenges associated with water is of particular concern to the Maldives as there is limited availability of freshwater, high dependency on desalinated water, and high unit cost associated with desalinating water. While the Maldives is promoted as an example of sustainable tourism, a key sustainability challenge facing tourism dependent communities is the efficient use and management of available water resources. A water crisis event in the capital island of Maldives highlighted how precarious water related issues are in this tourism dependent destination. Applying netnography, the focus of this working paper is to present community perceptions of how government policies addressed Malé Water and Sewerage Company (MWSC) water crisis event.

Keywords: Crisis management, government policies, Maldives, tourism, water.

IMPACT OF REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES ON WOMEN'S LIVES IN NEW DELHI: A STUDY FROM FEMINIST PERSPECTIVE

Zairunisha

scholar of Centre for Philosophy, School of Social Science, Jawaharlal Nehru University,
New Delhi, India.

Abstract:

This paper is concerned with the ways in which Assisted Reproductive Technologies (ARTs) affect women's lives and perceptions regarding their infertility, contraception and reproductive health. The paper is based on a qualitative feminist survey study to explore and analyze issues arising from the use of ARTs by women in New Delhi, the capital of India. A rapid growth in the number of fertility clinics has been noticed recently. A critical analysis of interviews revealed that these technologies are used and developed for making profits at the cost of women's lives. In this way, these technologies are influencing and changing the traditional patterns of motherhood requiring a rethinking about new ways of reproduction introduced through the use of ARTs.

Keywords: Assisted reproductive technologies, new ways reproduction, voluntary and involuntary choice, women.

CURBING ABUSES OF LEGAL POWER IN THE SOCIETY

Tajudeen Ojo Ibraheem

Adekunle Ajasin University, Nigeria

Abstract:

In a world characterized by greed and the lust for power and its attendant trappings, abuse of legal power is nothing new to most of us. Legal abuses of power abound in all fields of human endeavour. Accounts of such abuses dominate the mass media and for the average individual, no single day goes by without his getting to hear about at least one such occurrence. This paper briefly looks at the meaning of legal power, what legal abuse is all about, its causes, and some of its manifestations in the society. Its consequences will also be discussed and some suggestions for reform will be made. In the course of the paper, references will be made to various jurisdictions around the world.

Keywords: Abuse, legal, power, society.

SOCIAL STRUCTURE, INVOLUNTARY RELATIONS, AND URBAN POVERTY

Mahmood Niroobakhsh

University of Hamburg, Department of Sociology, Germany

Abstract:

This article deals with special structuralism approaches to explain a certain kind of social problem. Widespread presence of poverty is a reminder of deep-rooted unresolved problems of social relations. The expected role from an individual for the social system recognizes poverty derived from an interrelated social structure. By the time, enabled to act on his role in the course of social interaction, reintegration of the poor in society may take place. Poverty and housing type are reflections of the underlying social structure, primarily structure's elements, systemic interrelations, and the overall strength or weakness of that structure. Poverty varies based on social structure in that the stronger structures are less likely to produce poverty.

Keywords: Absolute poverty, relative poverty, social structure, urban poverty.

KNOWLEDGE TRANSFER AND THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS

Ahmed Alaoui

Hamad Bin Khalifa University, Qatar

Abstract:

This paper contributes to the ongoing debate as to the relevance of translation studies to professional practitioners. It exposes the various misconceptions permeating the links between theory and practice in the translation landscape in the Arab World. It is a thesis of this paper that specialization in translation should be redefined; taking account of the fact, that specialized knowledge alone is neither crucial nor sufficient in technical translation. It should be tested against the readability of the translated text, the appropriateness of its style and the usability of its content by endusers to carry out their intended tasks. The paper also proposes a preliminary model to establish a working link between theory and practice from the perspective of professional trainers and practitioners, calling for the latter to participate in the production of knowledge in a systematic fashion. While this proposal is driven by a rather intuitive conviction, a research line is needed to specify the methodological moves to establish the mediation strategies that would relate the components in the model of knowledge transfer proposed in this paper.

Keywords: Knowledge transfer, misconceptions, specialized texts, translation theory, translation practice.

THE INFLUENCE OF ISLAMIC ARTS ON OMANI WEAVING MOTIFS

Zahra Ahmed Al-Zadjali

Sultan Qaboos University, College of Education, Oman,

Abstract:

The influence of Islam on arts can be found primarily in calligraphy, arabesque designs and architecture. Also, geometric designs were used quite extensively. Muslim craftsmen produced stunning designs based on simple geometric principles and traditional motifs which were used to decorate many surfaces. The idea of interlacing simple rectilinear lines to form the patterns impressed Arabs. Nomads of Persia, Turks and Mongols were equally impressed with the designs so they begin to use them in their homes in carpet weaving. Islamic designs, motifs and colours which were used became common place and served to influence people's tastes. Modern life style and contemporary products have changed the style of people's daily lives, however, people still long for the nomadic way of life. This is clearly reflected in people's homes. In a great many Muslim homes, Islamic decorative motifs can be seen along with traditional 'Bedouin' style furnishing, especially in homes of the Arabian Peninsula.

Keywords: Cultural heritage, textile design, Islamic art, motifs.

UNDERSTANDING EUROPE'S ROLE IN THE AREA OF LIBERTY, SECURITY AND JUSTICE AS AN INTERNATIONAL ACTOR

Sarah Barrere

PHD Candidate and Lecturer at the University of Montreal, Canada

Abstract:

The area of liberty, security and justice within the European Union is still a work in progress. No one can deny that the EU struggles between a monistic and a dualist approach. The aim of our essay is to first review how the European law is perceived by the rest of the international scene. It will then discuss two main mechanisms at play: the interpretation of larger international treaties and the penal mechanisms of European law. Finally, it will help us understand the role of a penal Europe on the international scene with concrete examples. Special attention will be paid to cases that deal with fundamental rights as they represent an interesting case study in Europe and in the rest of the World. It could illustrate the aforementioned duality currently present in the Union's interpretation of international public law. On the other hand, it will explore some specific European penal mechanism through mutual recognition and the European arrest warrant in the transnational criminality frame. Concerning the interpretation of the treaties, it will first, underline the ambiguity and the general nature of some treaties that leave the EU exposed to tension and misunderstanding then it will review the validity of an EU act (whether or not it is compatible with the rules of International law). Finally, it will focus on the most complete manifestation of liberty, security and justice through the principle of mutual recognition. Used initially in commercial matters, it has become "the cornerstone" of European construction. It will see how it is applied in judicial decisions (its main event and achieving success is via the European arrest warrant) and how European member states have managed to develop this cooperation.

Keywords: European penal law, International scene, Liberty security and justice area, mutual recognition.

THE METHODOLOGY OF OUT-MIGRATION IN GEORGIA

Shorena Tsiklauri

Ilia State University, Institute of Demography and Sociology, Ilia State University, Tbilisi,
Georgia

Abstract:

Out-migration is an important issue for Georgia as well as since independence has loosed due to emigration one fifth of its population. During Soviet time out-migration from USSR was almost impossible and one of the most important instruments in regulating population movement within the Soviet Union was the system of compulsory residential registrations, so-called “propiska”. Since independent here was not any regulation for migration from Georgia. The majorities of Georgian migrants go abroad by tourist visa and then overstay, becoming the irregular labor migrants. The official statistics on migration published for this period was based on the administrative system of population registration, were insignificant in terms of numbers and did not represent the real scope of these migration movements. This paper discusses the data quality and methodology of migration statistics in Georgia and we are going to answer the questions: what is the real reason of increasing immigration flows according to the official numbers since 2000s?

Keywords: Data quality, Georgia, methodology, out-migration, policy.

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL JUSTICE IN INCENTIVE ALLOCATION OF THE THAI PUBLIC SECTOR

Kalayanee Koonmee

National Institute of Development Administration, Bangkok 10240, Thailand.

Abstract:

An incentive for performance, as one subsystem of a new performance management system, has been implemented in the Thai public sector since 2004. This research investigates the development of organizational justice in the incentive allocation by comparing the roles of distributive and procedural justice on national personnel-s attitudinal outcomes (incentive satisfaction and job performance) between 2 periods, i.e. 2006 and 2008. The data were collected via self-administered questionnaires completed by national government officers and employees. They were stratified using multistage sampling with 2,600 usable samples or 72.0% response rate in 2006, and 1,969 usable samples or 59.3% in 2008. The findings are: (1) There is no difference in means between the two periods relating to distributive justice, procedural justice, incentive satisfaction and job performance. (2) Distributive justice and procedural justice played more important roles in predicting incentive satisfaction and job performance in 2008 than in 2006.

Keywords: Distributive justice, incentive allocation, procedural justice, Thai public sector.

AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND FLEXIBLE REMEMBERING: GENDER DIFFERENCES

A. Aizpurua, W. Koutstaal

Psychology Faculty, University of the Basque Country, Avda. Tolosa 70, Donostia-San Sebastian, 20.018, Gipuzkoa, Spain

Abstract:

In this study, we examined gender differences in: (1) a flexible remembering task, that asked for episodic memory decisions at an item-specific versus category-based level, and (2) the retrieval specificity of autobiographical memory during free recall. Differences favouring women were found on both measures. Furthermore, a significant association was observed, across gender groups, between level of specificity in the autobiographical memory interview and sensitivity to gist on the flexible remembering task. These results suggest that similar cognitive processes may partially contribute to both the ability for specific autobiographical recall and the capacity for inhibition of gist-information on the flexible remembering task.

Keywords: autobiographical memory, flexible remembering, gender, specificity.

CULTURAL ANXIETY AND ITS IMPACT ON STUDENTS- LIFE: A CASE STUDY OF INTERNATIONAL STUDENTS IN WUHAN UNIVERSITY

Nadeem Akhtar, Shan Bo

School of Journalism and Communication, Wuhan University, Wuhan, Hubei, P.R.
China

Abstract:

This article illustrates that how non similar culture become a cause of constant anxiety among international students in China. For that, a survey was carried out among international students of Wuhan University, China. The association among non similar culture, non familiarity of Chinese culture, self finance students and food problem is looked at through a regression line, and in the light of empirical results, a model is anticipated which elucidates these results. Some suggestions were directed at the end which will help to mitigate the anxiety among prospective students in Chinese universities.

Keywords: Anxiety, international students, non similar culture, Wuhan University

1399 TREATMENT OR RE-VICTIMIZING THE VICTIMS

Juliana Panova

Clinical Psychologist. She is the Director of the International Psychological Services and an associate of the Center for Psychological Services, Chicago, IL 60093, USA

Abstract:

Severe symptoms, such as dissociation, depersonalization, self-mutilation, suicidal ideations and gestures, are the main reasons for a person to be diagnosed with Borderline Personality Disorder (BPD) and admitted to an inpatient Psychiatric Hospital. However, these symptoms are also indicators of a severe traumatic history as indicated by the extensive research on the topic. Unfortunately patients with such clinical presentation often are treated repeatedly only for their symptomatic behavior, while the main cause for their suffering, the trauma itself, is usually left unaddressed therapeutically. All of the highly structured, replicable, and manualized treatments lack the recognition of the uniqueness of the person and fail to respect his/her rights to experience and react in an idiosyncratic manner. Thus the communicative and adaptive meaning of such symptomatic behavior is missed. Only its pathological side is recognized and subjected to correction and stigmatization, and the message that the person is damaged goods that needs fixing is conveyed once again. However, this time the message would be even more convincing for the victim, because it is sent by mental health providers, who have the credibility to make such a judgment. The result is a revolving door of very expensive hospitalizations for only a temporary and patchy fix. In this way the patients, once victims of abuse and hardship are left invalidated and thus their re-victimization is perpetuated in their search for understanding and help. Keywordsborderline personality disorder (BPD), complex PTSD, integrative treatment of trauma, re-victimization of trauma victims.

Keywords: borderline personality disorder (BPD), complex PTSD, integrative treatment of trauma, re-victimization of trauma victims.

THE STORY OF MERGERS AND ACQUISITIONS: USING NARRATIVE THEORY TO UNDERSTAND THE UNCERTAINTY OF ORGANIZATIONAL CHANGE

Philip T. Roundy

doctoral student in the Department of Management, McCombs School of Business,
University of Texas,

Abstract:

This paper examines the influence of communication form on employee uncertainty during mergers and acquisitions (M&As). Specifically, the author uses narrative theory to analyze how narrative organizational communication affects the three components of uncertainty – decreased predictive, explanatory, and descriptive ability. It is hypothesized that employees whose organizations use narrative M&A communication will have greater predictive, explanatory, and descriptive abilities than employees of organizations using non-narrative M&A communication. This paper contributes to the stream of research examining uncertainty during mergers and acquisitions and argues that narratives are an effective means of managing uncertainty in the mergers and acquisitions context.

Keywords: Narrative Theory, Mergers and Acquisitions, Employee Uncertainty.

A NEW MEASURE OF HERDING BEHAVIOR: DERIVATION AND IMPLICATIONS

Amina Amirat, Abdelfettah Bouri

Abstract:

If price and quantity are the fundamental building blocks of any theory of market interactions, the importance of trading volume in understanding the behavior of financial markets is clear. However, while many economic models of financial markets have been developed to explain the behavior of prices -predictability, variability, and information content- far less attention has been devoted to explaining the behavior of trading volume. In this article, we hope to expand our understanding of trading volume by developing a new measure of herding behavior based on a cross sectional dispersion of volumes betas. We apply our measure to the Toronto stock exchange using monthly data from January 2000 to December 2002. Our findings show that the herd phenomenon consists of three essential components: stationary herding, intentional herding and the feedback herding.

Keywords: Herding behavior, market return, trading volume.

